

Eesti Teaduste Akadeemia
Eesti Keele Instituut
1997

EESTI MURRETE SÕNARAAMAT

I köide

5. vihik

ihess – jaagup

ISBN 9985-851-56-0

ihess *ihe|ss* Trv Kam Plv Ráp, *-ss* Vön Ráp Se, *ehe|ss* Trv Ran Puh TMr, *-ss* Se, *g -sse*; *ehass* Ráp peipsi siig (Coregonus lavaretus maraenoides) *ihess om õige ele `valge just ku õbe soomuss sel'lan* Trv; *ehessed om `siuhkjad kalad, nii viistöist `tollu [pikad]*; sügisel oesiva *ihessed `randa*; *ehessit `tul'li `arva `väl'lä* Ran; *ihess kudõ kah märdipäivä `aigo*; *ihesse `püüdmisest omma^o hõrrõ võrgu^o* Ráp **Vrd** ies, ikkekala

***ihetämä** ohutama, tasa himatama *obene ihetäb jälle, vars o ärä lähnud* Kod **Vrd** ehetama¹, ihitama

ihh¹ *ihh g ihhi* lsk vanaisa *ihh tõuse üles – võoras tuli* VII

ihh² → h

-ihh Ls iu-ihh

***ihhatama**, ***ihhetama** naeru kihistama *vana pegla tüdruk, ihhatab ~ ihhetab ja ahhatab ~ ahhetab* Kad

ihhihhih int (välj itsitavat naeru) *Kus nävad üks `ihhihhih, `ahhahhahh, vahi kohe et `mötsakad mõlemad* IisR **Vrd** ihhihhi, ihii

ihhihhi = ihhihhih *alate itsitäväd `ihhihhi*· Kod

ihhüilane *ihh `üilane, ihu `vain(d)lane* rhvl Jäm **Vrd** ehthiidlane

ihhitama → ihitama

ihii int (välj itsitavat naeru) *alate ihii ja ihii* Kod **Vrd** ihhihhih

ihimama, ihmämä → ihmama

ihin → ihn¹

ihinsa → ihnus¹

ihitama *ihitama* Lai, *-mma* Lüg Jõh, *-ämä* Kod(`ihh-); *ihhitama* IisR/`i-/Lai; *hihitä*- Se

1. naeru kihistama *Muud ei õle kui `ilmast `ilma üks ihitamine* Jõh; *Piad kuos, susivad suß-suß ja ise `ihhitavad* IisR; *mõned alate ihitäväd ja kikitavad naarta* Kod; *mõni tüdruk on `kange ihitama* Lai; [tõreldes] *mi_sa taah hihität* Se

2. (loomadest) **a.** = ihetämä *ei tiä kas tõene [hobune] `viidi ärä, obene ihitäb* Kod **b.** turtsuma (koer, kass, siil) IisR

ihk *ihk* Muh, *g iha* Kuu Kad *iha*; *kihk `Aeva igä vedäb sinu `sinne `toise külä `puole, neh `pruudikane on siel ne; Alade oli ihk `ehtul `verku `laskema `menness `kaasa merele `mennä [lapsena]; tal on suur ihk sen `järgi* Kuu; *jooma ihk o sihes; sellel o veel pulma ihk peas. õlut vel peas ja Muh; kui tema (tüdruk) meste ette `seisu jäänd - - kusi `lahti kohe, nii `kange ihk* Kad **Vrd** ihkuss

ihka päris, täiesti *Nie on `ihka `uued `püksüd* Kuu **Vrd** ihna

ihkama¹ *ihkama* R hv S L K Kod M(-e) T(-e) San, V(-mma); da-inf *ihata* Khk Kse Tor Hää Kos JMd Koe Kod Plt Trv Hls Puh Nõo, *-e* Hel San, *-da^o* V, *ihkada* spor R, Jäm VII Rei; ipf (ma) *ihkäsin* Kod

1. u iha tundma, väga (endale) soovima, himustama *mida viel `ihkad kui oled keik saand* Hlj; *ihkas `eesele ikka jalgratast* Khk; *tansu peale, seda ta `ihkab* Mär; *kõik oli nõnna ia, ei soand kedagi enam ihata* Kos; *minä `ihkäsin et lähän kohegi `sauna* Kod; *sedä om ta ammu ihanu* Trv; *tüt'rigu `ihkasõ üt'stõsõ `võit'si Jaanilõ mihele* Har; *ihasõ `hiindäle ka tetä^o sääräst* Ráp; *ma^o tälle `väega `ihkse [mehele minna]* Se || meelelist iha tundma *lehma `ihka `ärgä* VNg; *poesid `ihkasid tüdrekid* Tor **Vrd** ihaldama

2. lootma *ihako_i² esi² hinnä` pääle* Lut

ihkama² `ihkama, *ihata igama, kestma sji* (nõu) `ihkab vašt minu pääväd küll ärä Kod

ihkama³ `ihkama = ihkuma¹ – Kuu

ihkanane `ihkana(i)|ne g -se uhiuus; päris, täiesti *Sa odid kohe` ihkanase` kuue kabist igäpäiv pidädä; Mul o tänä` ihkanaine kalakorv; Ega neid` ihkanasi` verku` raatsis meresse` viiägi;` Ihkanaine uus vigasti Kuu*

ihkuma¹ `ihkuma, (ma) *ihu(n)* Sa Hi, (ma) `ihku(n) Kuu Jäm VII Emm Rei; *ihuma*, (ta) *ihub* Pha; ehkuma VII

1. (purjuspäi või ülemeelikult) hõiskama, karjuma; (valjusti) hõikama, hõisates laulma *emase` ihkumine kostib` taeva; [talgutel] kes viimase põllu maha said, viimase piu või midad, se siis` ihkus, selle kord oli` ihku(da) Jäm;` pulmade` aega ihuti. ägäüks` katsus teisest valjemini` ihkuda; nii` kange õlut et see ajab` ihkuma Khk; [kui õllele toodi] umalavihad` sõnna` sisse, siis` ihkusid mehed sääl -- siis pidi [õlu juues]` kangesti pähe` akma; tuli` ihkudes` kõrtsist koju Krj; kui` purjus on, siis ihuda.` pulmas ihuda ka Emm; Peiupoisid` ihkusid kõigest kõrist: `õissa` pulma; kui pulmalesed tulevad on suur` ihkumese kisa` kuulda Rei*

2. (loomadest) **a.** luikama *pull` ihkub* Kuu; *sõnn läks` ihkudes teisepere` veiste kohe; sõnnid` ihkuvad teine` teisel` aida Krj; Ärg` ihkub, ta kuuleb vist` vöörud` loomi Emm; ärg` ihub karjamel Rei Vrd* **ihkama³** **b.** häälitsema (linnud) *kiived` ihkuvad einama peal Pöi; jänesehuugid` ihkuved` öössel Phl*

ihkuma² *ihkuma* Kuu, (sa) *ihkud* Muh *tihkuma Laps` ihkub` vuodess tegi all Kuu;` ihkub aga` peale ja nutab, ei soa magada Muh*

ihkuma³ `ihkuma Khk ?Juu Trm MMg, `ihkma Kod TLä KodT Rõu, -ä Kod Ran, *ihu-*; `ehkoma, (ta) `ehkob Mar (osa vorme langeb kokku verbiga *ihuma¹*)

1. *ihuma kõvasiga ihutasse vikadid;` ihkumisel oo ka oma kuñts` juures Khk; tahu piäl ihutasse kervess ehk vikati, loesoga ihu üle; ihk kervess Kod; aga` endäl` ol'li laadan kolm jõvvun` lehmä -- karu` läikusi säl`län ku ihutu Ran; ega näid (kääre)` kiäki ei ole` ihknu; Sul om nu amba äste teräväss ihutu, et saad tõisi inimesi valusambalt purge; ku` püürä_s ole, siss` ihksit tahu piäl teräväss [kirve] Nõo*

2. fig viha pidama; tögama – Mar Juu Trm *`purjus mehed` ihkuvad üksteese` piäle Juu; ta kurat tükib ikke minuda` ihkuma Trm; h a m m a s t i h k u m a halba kavatsema, kättemaksu hauduma; endale himustama` Aga õitsilised akkasid juba ammugi ammast ihkuma selle osmi piäle Trm; vihane alate ja ihub ammass tõese` piäle Kod; ihub ammast niikavva kui ta kätte suab MMg; kui tüli õõrub, siss` ihub` ambit Ran; nüid ta nakap ammast` ihkma miu` vasta Nõo*

ihkuss `ihku|ss Har Vas Lut, -sš Se, g -sõ ihk [ta] `ihkass külh muidõ perremihe tütärd hennelle, *aga no² vai kõik`` ihkuss kätte saa vai` täüde lätt Har*

ihles *ihle|s* g -se”söödav räimetaoline kalake” õnge` otsa panna ihlesit Hls

ihm *ihm* g *ihmi* hv ihmjas *prillid on nii ihmid, et äb paista läbi piretkid Khk*

ihmad pl nahkrihmad ohjaotstes *ohja ihmada* Rei **Vrd** ihn¹

ihmama¹ `ihmama, *ihmata* I(*ihimama*, -ämä, *ihmata*, -ätä Kod), `ihmada Jõh IisR

1. hõõruma **a.** nühkima; hõõrumisega siluma, puhastama või kulutama *Ihma sie laud` liivapaberiga üle IisR; rihm` ihmab` sinna` vasta Iis; kui kõit punuti, siis vaea ära*

ihmata - - *kõis* `pañdi puu `külge, paar `keerdu `ümber, siis tõmmati edasi tagasi, *sij* õli kõie `ihmamine Trm; *truadi* `lõnga ihmätässe pigigä; [vokinööre] *sellepäräss ihmätässe, et enäm ei veni, ku vokile* `piäle paned; *nuada* `kõisi kua ihmäti. `este venitite, siis `pañti varna `õtsa ja ihmäti; *akama* `õngi ihmama. *ihmatasse* `puhtass [telliskivipuruga]; *ku paljass muad sae ihmata kulus rj* jalas ärä; *kõie keid ihmama* (riidelapist läbi tõmbama enne kõie kokkulaskmist) Kod; `ihmamisega läks [voki] nõör *siledast Lai* || kergelt pühkima (nägu) Trm **b.** (kergelt) ihuma, liipama [luisuga] *Nuga ~ vikkati ihmama* IisR; *näväd rihma piäl ihmavad* [habemenuga] Kod **c.** riivama *kos_sa ihmäd!* ihmäd ku lähäd `müüdü ja õõrud nagu lavva `servä `müüdü õõrud Kod

2. aeglaselt või vaevaliselt tegema *Ihmasin mõned puud läbi* [nüri saega] Jõh; *Ihma, ihma ega me* `muidu tüöd `otsa ei saa IisR; *ihmab* `kanga `õtsu läbi kol'bisku maha; *lehem ihmab minnä tasailjukeisi; ihmased eenäma vikatiga* `paljass Kod

3. fig **a.** (tüli, vaenu) õhutama; tagaselja rääkima *akati tõše* `kõhta ike ihmama – `ihmama nõnna kauvast kui jo viha läks suurest; *eks nad ike jo* `ihma sedä mõtet; ihmab teist (räägib taga) Lai **b.** tüssama; pettusega omandama *Ihmas* `vankrist `uued `saapad ära IisR; [teine] *alati and* `perrä, siis tämä `ihmas tädä alati Kod; *sain ihmata omale, teise käest* Lai

***ihmama**² ihe korda peale võtma *luisk ihmab* Trm

ihmine `ihmi|ne g -se van inimene *ihmine oli, aga miä en* `tundend; `aigus `lahku `ihmiseld `vällä Vai

ihmitsema *ihmitsema* immitsema *suits ihmitseb ahju vahelt läbi* Khk

ihmjalg Siberi karuputk (*Heracleum sibiricum*) *ihm jalg* - - suur pitk rohi - - `valged õõremad. *koer* `putke `moodi. *karuste kõvade* `lehtedega Khk

ihmjäs `ihmj|as g -a Jäm Khk tuhm, läiketu; hägune *ilm on nii ihmjas, kui sihand uduse* `võitu on; *ake on nii ihmjas täna; ihmjas oo* pælt ää `leekind, ihmjaks läind [värvist]; *prillid on nii ihmjad* Khk **Vrd** ihm

ihmjast adv < ihmjas *päike paistab nii ihmjast, paistab nda ihmjast läbi* `akne Khk

ihmutama `ihmutama (end) nihutama *Ei õle vigä, küll ma end kätte varal ihmutan edesi* Lüg

ihn¹ *ihn* g *ihna* Rei Phl Kod/ihin/ Lei(g in[n]a, iina); *ehn* Rei Phl, *ehen* Emm Rei, g *ehna* nahkrihm; van (vasknaastudega kaetud) meeste nahkvöö *Kui santsupoiss oli mütu aega* - - püksiehna pingudand *juhtus viimaks ka santsu saama; Poisil anti ehna maida* (karistati püksirihmaga) Emm; *Igel olid ka ehna külgas. Ehnad* `siudi saride `ümber; *Obuse ehna* (rakmed) *olid kokaree pääl einalau* `otsas; *telka, rangide, klei ehna* Rei; *Ohja ehna* (nahkrihmad ohjaotstes) Phl; *käis ihin vüül kasuka piäl* - - *ihin sij* õli pühapääv ehe; *järvel ei käädüd ihnadegä; ihnadegä õõruti sia* `atlid Kod; *bikše ~ kõtu ihn; sadula iina*? Lei **Vrd** ihmäd

ihn² *ihn* g *ihna* Krj Põi; *ihna-* Mus SaId Muh *ihnakivi Ihn oli ula all müüri peal, ja isa* `ihnas seal `kervid, sui vikatid; *Ihnale* `pandi vahest vett `peale [ihumisel] Põi

ihna üsna, täiesti *Läksin pidule ihna* `uued `püksid jalas Kuu **Vrd** ihan, ihka

ihnakas *ihnak|as* Mar Ris Nis Jür hv MMg, `ihnak|(as) Hlj, g -a

1. ihne(võitu) Hlj Jür MMg `niiske *ihnakas* inimine Hlj; *ihnaka* `võitu Jür **Vrd** ihnukas, ihnõkas

2. laisavõitu, aeglane – Mar Ris Nis *tä* (hobune) *oo nii ihnakas selle menemesega, ei saa edesi mette; töö juures na ihnakas* Mar; *sai omale ihnaka obuse* Nis

ihna|kivi looduslik ihumiskivi, tahukivi – Mus SaId Muh *ihna kivi rebu`pehme kivi, mis maa sihelt leitasse, selle peel saab vikadid või kervest käiadud* Mus; *vanasti nühati_ka* (ikka) *ihnakiviga kui vikat änam äs niida* Vll; *ihnakivi peal kõhutati põiklid* Muh
Vrd *ihn² -käi* kore käiakivi – Pha Vll *ihna käi, karune kõva käi, uusi vikatid käiata* Pha

***ihnam** *ihnem sai akkada pitsi tegema, ega igalühel old, ihnamatel ei old* [lapsena pitsikudumist] VNg

ihnama¹ *ihnama* VNg, *ihnata* spor T, *ihnada[?], -ta[?]* spor V(-mma; -õ- Se); *ihnõmõ* Krl; (ei) *ihne* Hel

1. *ihnsusest (mitte) raatsima ta vijl`ihnass`anda vijl* Kam; *oiti ja korjati raha, es ihnata perele süvvä`anda* Ote; *poiss mijss`olli, naist es`ihna võtta* Rõn; *ta ei`ihna_süvvä[?] ei`rõivit`säl`gä`panda[?]* Kan; *ei`ihnõ<sup>?</sup> ees`süümä egä tõsõlõ`andma* Krl; *tuu is`ihna[?] süüä[?], ennembi kanat`sõogi hätä ku ihna<sup>?</sup> osta<sup>?</sup>* Har; *a ku kiä`ihnass`anda<sup>?</sup>, tu\_om`lõõhkõ; taha ai`ihnada<sup>?</sup>; Enos suvõl`lämmäga kaputet`ihnatass`jalga`panda[?]* Se
Vrd *ihnuma*

2. ”andma” *ihna`kauru ka obuselle, ihna`lelle obuselle ja oma obuselle ka* VNg

***ihnama²** *tõmbama vikerkaar jõi, nüüd ta`ihneb ~`ihnab vett üles* Phl

ihnama³ *ihnama* Pha(-e-) Vll, *ihnata* Krj Põi *ihnakivil teritama, ihuma kui nad vikati sepa kääst toovad, siis nad lähvad`ihnama* Pha; *Uusi vikatid`andis ihnata* Põi || fig (tõega) *vaeva nägema, pingutama Päeva`otsa`ihna sina einamal nõnda et särk leemetab üll, siis sai külmetu`vilja* Põi

ihnanõ *nahkne ihnanõ viijü viijül* Võn

ihnass *ihnus ihnass inemine* Lut

ihnats *ihna|t's* San(-ts), g *-t'si* Vas, *-d'si* Rõu *ihnur jälede ihnat's om taa* San

ihne *ihne* Hls, g *ihne* RId, spor Sa Hi, *ihnsa* Kuu JJn; *ihne* Lih Var Tõs Khn Pär Vän HlJk Ksi Plt Hel, g *ihne* Hää Krk, *ihne* Aud Hää Iis Lai KJn Trv T; *ihnõ* g *ihnõ* San V(-õ[?]; *ihnõh* Se) *ihne, kitsi (inimene)`ihneid ja`ahneid on küll ja küll* VNg; *ihne raha taga ajama* Lüg; *See on nii`ihne kut koi* Mus; *Kes`ihne`perse täidab* Põi; *se on se`ihne inimese asi, ei taha raha`välja`anda. sõõb`silku`leiba* Mär; *tema on ihnete`sel'tsi* Iis; *nii`ihnid inimesi on küll vähä ku siin* KJn; *ihne käest ka midägi saad* Trv; *ta_m nii ihne, mõsep sannan ilma seebitä* Nõo; *tu om üits ihne inemine – tõsele ta kurat ei anna oma näpu vahelt`pulka kah`perste`pistä* Kam; *ihnõ<sup>?</sup> näüg alasi, et tel ei olõ<sup>?</sup> midägi* Krl; *sääre`ihnõperäline, ega taa ei täü_süvvä[?]* Plv; *väega`hoit'ja inemine, ihnõ<sup>?</sup> inemine ja`sitano* Se
Vrd *ihnakas, ihnam, ihnus¹, ihnötu*

ihne|auk *ihnuskoit toss`vällä lännü, är`kärvän sij`ihne auk* Hls
Vrd *ihnusauk -kael ihnekael* ihnuskoit – KJn
Vrd *ihnuskael, ihnõhkaal -koi* ihnuskoit *küll sie one`ihnekoi ei sie`anna`kellegile iva* VNg
-kops *Ihnekops* ihnuskoit – Plv

ihnema → *ihnama*

ihne|näsü *ihnuskoit Ahnepäits ja ihnenäsü* Hää

ihner|koi *ihnerkoi* ihnuskoit – Rak

***ihnistama** *ahnitsema ihne inemine, ihnistess puha`énde, mis tõese oma om* Trv

ihnutsämmä *ihnutsämmä, ihnidä?* ihnutsema [ta] *kah ahnuts ja ihnuts kõigist, ja korass tuud rahha* Vas

ihnsus s < ihnus¹ *Mõnel ooletusest ja `ihnsusest oo ilp ees ja talukas taga* Han
Vrd ihnus²

ihnukas *ihnu|k|as* g -a Trm Lai Plt; *ihnu|k* Võn, g -ka Plt *ihne(võitu) mõni ikke on ihnukam kui mõni; kui ihnukas peremees oli, `laškis `sooja lar̄ka `piima `anda* [teenijaile] Lai; *ihnu|k* inimene Võn **Vrd** ihnakas

ihnuma *ihnuma* Mar(-o-) KJn *ihnama ta `ihnu `söömä mette; kus tä `ihnu|b na pal`lo liha `panna* Mar; *oma varanduse kül`les `kihni, ei `ihnu `anma teešele* KJn

ihnur *ihnur* g -i Hlj VNg Lüg Vai Koe ViK Lai Plt *ihne (inimene) mene nüüd `niisukese `ihnuri kääst midagi `saama* Hlj; *aga `suuremb jagu õli `niskesi `ihnurid pere `naisi talus, sie pani apu `piimä `kaasa* [karjasele] Lüg; *ihnur* mies VMr; *ihnuri `juure ei tahetud `tienima `minna* Sim **Vrd** ihnats, ihnus¹, ihnusk

ihnus¹ *ihnus* Jõe Vai Aud KuuK VMr HljK, g -a Kuu, -e Jäm Ris, *ihnsa* Kos Amb; *ihnu|ss* g -se Nõo; *ihnus* Põi Hi spor L(-os Mar), Jür Kad Sim Plt, g -e hv Sa, Rei Rid Khn/-õ/ Hää Hls, -sse KJn, -kse JMd, *ihnsa* spor L, Jä Kod(-os; g *ihnsa*) Hls, *ihntsa* Kse Han; *ihnuss* Vil Trv Puh, g -e Muh Trm Lai Nõo(*ihnsa*); *ihnus-* Kuu IisR Rak, -ss- Lüg Rõu; *ihnus-* Phl Juu, -ss- Har Rõu

1. *ihne (inimene) `Ennemb saab kivist `kildu ku `ihnusald iva; `Ihnusa `voitu mies, `viina ei ole `raatsind `miestele `osta* Kuu; *ihnuse inimese kääst äi saa sa midagid* Jäm; *kui isa ihnus siis poeg pillakas* Khk; *Ta on ju seda ihnuste sugu* Põi; *va ihnus inimene, pole `kähntand koeral õigus jägu `süia `anda* Käi; *Kui vanemad oo `ihntsad või laisad, siis õpetavad oma lapsed kua `neukstes* Han; *Nenda ihnus et ei raatsi ninna nuusata* Saa; *meil on neid ihnuksid küll* JMd; *ihnsa inimese käsi ei käi `iasti* Ann; *ta oli nii ihnus nigu üks igavene koi* VMr; *kes peremees nisuke ihnuss oli, ega selle juures `teenijad kaua old* Lai; *Sedä ihnust ma juba tää* Hls; *ku ihnuss `pernane `olli, tuu es täi jahu panna* [küpsetamisel] leevä `alla Nõo **Vrd** ihnass, ihnur

2. *laisavõitu `raske ja tõnsi jalaga ja `ihnsa käemaga* [hobune] Mär

ihnus² *ihnus* spor Jä, Trm, g -e Khk Mär Tor Hää Kad Iis KJn; *ihnu|ss* Trv, g -se Puh, -sõ Nõo spor V, -sse Lüg; *?ihnus* g -e Juu *ihnsus tämä on kui `ihnusse auk, tämä ei saa täis `millägi* Lüg; *ihnusega `lähtvad inimesed rikkaks* Khk; *ega temal oma `ihnusega `täidi kellelegi `ruasu `anda* Kad; *ajab `ihnust taga* Iis; *temä `ihnusel põle enam `otsa egä aru* KJn; *elun tulep `kõiki ette, `ihnust ja `ahnust* Nõo; *taa võisi anda külh, aga `ihnuss ei lasõ?* Har; *ihna ai süvvä?*, *ihnuss kanna ai; oh su `ihnuist* Se

ihnus|auk *ihnuskoi* – Khk Rak Lai KJn *on üks ihnus auk – selle perset äb saa `ükskid täis* Khk **Vrd** ihneauk

ihnusk *ihnušk* g -i *ihnur taa ei `ihna\_süvvä? ei `rõivit `sälgä `panda?* *taa vana ihnušk; tiä ol`l sääne ihnušk inemisetük;k; vai naid ihnuškit vjil vähä om* Kan

ihnus|kael *ihnuskael* vana *ihnusskael* es *ihna palakõst `leibä anda?* Rõu **-kael** *ihnuskoi* Näe *misukesed `ihnus`kaelad* IisR; *see oo see viimane ihnuskael* Khk; *kuradi ihnusskoi ~ ihnusskael* Trm **Vrd** ihnekael, *ihnuskael -koi* (väga) *ihne inimene Küll sa igä oled `ihnuskoi, ei `raatsi `mulle midägi `andada* Kuu; *Rikka ihnuskoi lapsed ja vaese mihe vasikad on kõhna* Pha; *Künanärija oo igavene ihnuskoi inime* Tor; *ihnuskoi ei anna*

teesele kedagi Kos; *ihnuss koi on se kõige ullem ihne* Lai; *kuradi ihusskoi, taa sullõ päk'ist ei anna?*, *enne ku päk'ist lüü maha?* Har **Vrd** *ihne-*, *ihner|koi* -**konn** `ihnuskonn ihnskoi – Kuu -**kott** ihnskoi *Va* `ihnusko't, `korjab `viimase ku `krüöme kokku IisR -**nui** ihnskoi `Ennemb ei õld `niisikest `ihnuss `nuia ma nähnd, `kraami õli, a ei süönd; `Ihnussnui ja nuumsiga on `päälä `surma kasulikkud (saab kas päranduse või liha) Lüg

***ihnustama** ihnutsema *ihnustap ja ahnustap* Trv

ihnutasa (oma) ihnsuse tõttu `Liiaks kogu `hoidama `ihnutasa Kuu

ihnutsema *ihnutsema* Pha Emm Han ihne olema, kokku hoidma *Ää nüid lapse vastu nii ihnutse* Pha; *Ta oo omale maja pea peale ihnutsen* Han **Vrd** ihnutsämmä

ihnõhe *ihnelt timä eläss* `ihnõhe Se

ihnõh|kaal *ihnõhkaal* ihnskoi – Se **Vrd** ihnekael

ihnõkas *ihnõk|as g -a* ihne(võitu) Vas **Vrd** ihnakas

ihnõtu *ihnõdu, -u?* Har Rõu Se Lut, *-tu* Röp ihne *Ma ei olõ?* eluilman ni? *ihnõtut inemist nännü?*; *ei saa sa tuu ihnõdu käest medägi* Har; *esi* `ihna\_i süvvä?, *tõõsõlõ* `ihna_i? `anda?, *ihnõdu peremijss* Se **Vrd** ehnadu

ihokanõ dem < ihu¹ *ar habrastuss jo ihokanõ* (laip hauas) Se **Vrd** ihukene

ihotama *ihotama* kergelt ihuma *kõhutavad ja ihotavad* lammasse `raudu tahu piäl; *ma ihotasin nuga* Kod **Vrd** heotamma

ih¹ väsimus, tülpimus *pulma iht o vel sehes* Muh

ih² > jihvt

ih³ → h

ih²ta → *ih²a*

ih¹titem → *ih¹vitama*

ih¹tine > jihvtine

ih¹tuma `ih<sup>1</sup>tuma Khk Krj Kse Var Tõs Khn; *nud-part* `ih¹tund Pha Põi, *-n* Muh Mih roiduma; *tülpima see nõnda tööst väsind - - tööst* εε `ih<sup>1</sup>tund Khk; *tulavad ära pitka tee\_pelt, siis obu on* `ih¹tund Krj; *nüid ne rahvas oo* `ih<sup>1</sup>tun kõegest Muh; *käsi oo* `ih¹tun vedamesest Tõs; *üsä* `ih<sup>1</sup>tun `tüega Khn

ihu¹ *ihu* üld (*iho; eho* Mar Se; *jiho* Lut) (1. ja 2. tähenduse piir pole alati selge)

1. keha, -ehitus; ant hing **a.** keha, kere *Las nie* `karklevad kel ihu `elpu täüs ja kere `kerge Kuu; *`aigus lüüb ihu* Lüg; *männi kasudest* `tehti patti - - keige ihuga (ülteni) võis ka `sisse `menna; *naiste kasugad [on] ihu* `moodi änam kut meestel Jäm; *see on nii* `peenise kebja ihuga Khk; *Kui ing akkas ihust ää minema siis* `pöörti inimene seliti; *ihu on* `aige, väriseb `üh¹te `jooni Krj; *Ajas vanal ihu imelikuks* (tekitas vanamehes sugutungi) Põi; *surm* `õetse ikka lisemal olavad kut särk ihu peal; *ma tahaksi* `sooja ihu `soaja (sugutungi rahuldada) Muh; *ihu nii* `raske kõik kohad nii väsind Mar; *ega siiss eng ukka lähä, kui ihu arida saab* (õeld peksust) Mih; *üle ihu käis kohe jume* Sim; *kuuled õnnetuse* `asja - - siis *nagu ihuss käib läbi* Kod; *üle ihu kõik valutab, kõik ihu on äda täis* Ksi; *korbi ihuga obone* KJn; *temä oid oma ihu - - temä ei taha oma ihu vaevade mitte, ta ku ojoss tüü man; ku värin üle ihu lääp, siss surm* `mõõtv<sup>1</sup>et avva aset; *miul käis ihust luiest värin läbi, ma magasi väsumise ihu sjiist* `vällä nüid Krk; *kaku sõna* `jalgu ja mässi `ümbre ihu [kui ristluud valutavad] Ran; *kae* `jalgu sehen ei ole nii pal'lu `võimu, *et ihu üless tuub; ame om ligi ihu, surm viil ligembäl; vanainimese* `ütlivä, *ku näil jäi vüü* `vüüle `keitmädä, *et ihu om*

nigu `valla; ma\_i saa sannan `kuiki kavva olla, ihu lääb nõrgass; kõik' temä ihuvoorm ja nägu, kõik' `olli nii iluss; `põrsa `sünduva kõik `pal'la ihudega, es ole `karvu sällän Nõo; näätäl `aigu vjil tu `erne supi imu `tul'li ihu `sisse Kam; poisi `vaht'va varikusta, košjamehe kuusikusta, kas om ihule iluse rhlv San; iho om ni rammõtu ja väsunü? Kan; ta om laja ihugõ – laja sälläge, laja tuharõ?, laja? `nimme?; `hinde ihu, tõsõ hilbu? Krl; lihm paänd uma ihu `rõuku Har; imä õnništ minno iho ja hiinge poolõst; Uma hamõ? um õks umalõ ihulõ kõgõ lähemb Rõu; vanast tet'ti kõik' kässiga `rohkõp -- kõik' tet'ti uma ihoga? (ihurammuga); ülevält ol'l särk iho pite; taa hamõh om lämmi ja ihho ligi Plv; taa `kuldo sullõ nigu kamss ihho pit'i (parastavalt); anna_ tallõ ihho pite (anna peksta); pik'ä ihoga mijsis kui rügä olõ konn; suur' iho ku hobõsõl; eho sal'li_i?, rinna? sal'li_i? [suitsu] Se b. fig (väidet tugevdavalt) Täna sai pääva otsa loogu veetud (võetud), nõnda et ihu-ing armas sehes Kaa; kus sa lähäd oma iho engega Tõs; Tuul leikab ju ihust-ingest läbi; ära minegi Jür; kisendä kas iing ihoss jäägu Kod; oless ma ihust engest (üldse) `mõistnu aemata, et tä serände sulii om Nõo; lät't `põrguhe kõõ iho hingega? Vas; timä ar tuñnistass kõõ uma eho-hinge päält; oh sa eho-hingekene, oh sa `taiva tuvikene (sandi tänu) Se; ihu (ja) hingega, ihul(t) hingel(t), ihust (ja) hingest jne kõigest väest, innukalt; täielikult Mes sa siel nii ihust `hingest tied, ei ole `aiga `süömägi `tulla Kuu; tien ihu ja `enje puold tüöd Lüg; Ma joosi küll otse ihust iñjest Kaa; `püiab ihu hinge `vasta Rei; on assa `juures ihu ja ingega, süle ja sel'liga Tor; tegi kõigest ihust ja ingest tööd Kos; Ihu ingega oiab kinni (kadedast inimesest) Trm; kisendäb kõhe iho ingegä; minä saen `vandu iho inge pualess Kod; ma avitess kige ihu ja hingega tedä; ihuld engeld püünäb tüdrukut Trv; sellel ma os lännu ihul engel Krk; ihust ja engest oless `tahtnu Ran; küll om suur tuul, puu ka kõik värisevä kõigest ihust ja engest Nõo; tek'k tyyd tyyd `vaesõkõnõ kõgõ ihuhingega? Har c. sõim `saatana ihu eng Hää; Kuradi iho Võn; oh sa kuradi `saadani iho hing Plv; Oh sa? igäväne nuheldava iho (oh sa mait) Vas; Üldäss õt oh sa jämme iho, ku? tahetass tõist pahanda? Se

2. keha välispind, nahk; nahaalune lihaosa Kävin `ehtul `saunas, sai `jälle ihu `puhtaks Kuu; `õrnas ja paha ihu, kärn ja kõik akkab `mulle `külge Lüg; vedel liha ehk vedel ihu Jõh; nii `valge ihuga inimine Ans; `veise ihu nii märg Khk; rons on latika `moodi, `koltse ihuga VII; `Vassil võttis vana `pinsaki, aga teised läksid -- ihu väel (palja ülakehaga); `varsti võib ihu `väele tõmmata [sooja ilmaga] Muh; soe särk oo ikka ea õdos `panna iho `peale Kul; roosi `aigus seesab ihuga ühe `tassa Kse; Särk sihes ~ all, ihu pial = küünal Han; [pärast pesu] `lamba ihu läks laarise ja; nahk ja ihu `õhkab, kui määritse õliga Tõs; nii kaltsased `riided, et paljas ihu paistab Ris; ihu kipitab ja kiheleb Kei; [põlevast majast] mees sai ingega `väl'la, aga ihu oli põlend Ann; (elitingil( siis `aitab viel kui tule `rauda `raiuda, nii et sädemed läksid rinna piale kohe ihu piale VMr; nõel `torkas ihusse Iis; ihu `järsku kuevab ja kadub ärä Kod; inimesel on ihu, loomal `üeldasse iki liha Ksi; käsa `puhtaks ei saa, nigu ihu `sisse läheb [mustus] Plt; suur ihu sel'las, reßsib `jalgel ka `pääle Vil; sigu om ka `pehme lõdva ihuge Krk; kül'm nakass, ihu `ol'li kõik kananahan; kui ta kõvaste süüp, tulep ihu ka `sälgä Ran; kae minul läits sääl joba likess ihu minekiga Puh; kõik ta puusa ja ihu värisi sällän, ku ta `kõnse, ta lli nii liha täis; noorel kuul ei massa `sanna minnä, ihu nakap `süitmä; mõni tyyb tyyd, nigu igi joosep ihu `müüdä maha; täl ei ole `õiget rõevastegi sällän, tük'k ihu, tõene `ilpu Nõo; pahepäädä – ligi ihud tyy puul'

Kam; *nuu kriim`pääga* [lamba] *nuu läävä edesi ja, `piävä ihu kah* Rõn; *meil umma_ni `hirmsa kiholasõ?, kõik' ihu um ar\_pant* Rõu; *Täl rassõ iho (liiga paks), jõvva\_i inämb tjuüd tetä* Röp; *iho libisess säläh nigu haava leht', kui midä `hirmut; kõhnal mehel olõ_i mänestki ihho; virgal hobõsõl jala_hanguh, laisal iho säläh* Se

3. (keha sisemus) **a.** *kõht keik aas* [loom] *ihuse, mis sa tale ede `antsid* Khk; *joo see õlut veel ihuse* VII; *See piim juba ihus* Põi; *Sie suutäüs `viina läks `terven ihus(s)õ* Khn; *ammut' `hindäl iho täüs* Kan; *pasandõss nii et tji takan – vana ihu iks päsess* (kõht lahti) Krl; *t'sia larbeva nii uma iho täüs* Plv **b.** *emakas, üsk kas piap siis mijs olema `armsamb ku mul ihust `sündenu laits* Puh; *niipal'lo ol'li_`põrsa rammuh seeh, et maha as immise ihost `vällä tulõma* Vas; *nigu latsõ `aigu, sis tulõva `säantse kiinnituse, ku eho tulõ `vällä* Se c. *soolikas; pãrasool iho käüse `vällä – tu perss-soolik tulõ `vällä takast; nakaás iho `vällä `käämä - - - `naate kala`kliime `süütmä. vanarahvaás arstõva – kãänete `katla kummalõ - - ja `persega sinnä pääle `istma. [või] ägel' jãl põha poolõ `kaartõ ala, ossõga ala, siss ägli pääle `istma* Se; *jiho tulõ `ussõ, kiã lätt tuulõ `pääle sitalõ* Lut

4. *koorealune sisuosa; viljaliha; niin, mähk lepp on nii punase ihuga* Khk; [kase] *ihoga parandasse `katkised aabad `terbeks* Mar; *viinapunased kartulid [olid] kollase ihuga* JNj; *kesä* (kartulisort) *om päält `valge, kõllatse ihudege* Hls; *seene ihu [jäab jãrele] ku jala alt ärä võtat; miu arust sij õun om lahepe ihuge. pirn om tehepe ihuge; syy kuuse om lülütse ja kõva ihuge; [puu] sisimin kül'g kutsuti koore ihu* Krk; *oodenvaldi om - - `sĩnkjã koorega ja kõllatse ihuga* Ran; *aga suurdel [õuntel] om südä `väike, saab ihu pal'lu* Nõo

ihu² *kudrussed oo `paljad pisi illukesed ihud* Muh

ihu- (intensiteedisõnana) *tãiesti, päris sellel pole midagid, see on üsna ihu `vaene* Khk; *see oo ühna ihu paljas, sellel põle mette `riide ilpu* Muh

ihu|alasti 1. *tãiesti alasti, katmatult; karvadeta ta ei äbenend ilg ihu alasti* Jõe; *`Süömata lähed üle `süõdi, aga ihualasti et lähe `uksest õuvegi* Lüg; *Kus sa, pümeloom, lähed ihualasti* (aluspesuta) *leidi sihes; Mis sul sääl ikka teeb (teab) mis äã oo – ise ihualasti särgi sehes* (õeld sellele, kes kiitleb, et tal on palju riideid seljas) Kaa; *Pisike ihualasti poiss kut porgand* Põi; *iho alaste `menta mere* Emm; *ta ol'li ju ihualasti, kül'metas ära* Saa; *saunas oled ihualasti* Sim; [tulekahjust] *ma `pãasi `vällä ihualasti* Krk; [rotipesas] *om til'lukse poja sehen, ihu alaste; [kerkivale saiale] rõõvass iks `pääle, üteldi ega `saia ihualaste ei `jãetã Nõo; mõni* (joodik) *joose kõik' maha, jääse ihu alastõ* Võn; *Mõni `külvsse ihoalastõ linna - - sõss `kasvi hüã lina* Rõu; *iho alastõ läät är üle nurmõge?, a sõömãldã saa ai kohegi minnä?* Se

2. *vãhese või kerge riidega ihualasti ütelti, kui mõni õhukse `rõõvaga `väl'la läks* Saa; *ta on päris ihualasti jãänd, tal põle kedagi `selga `panna* JMd; *põlla om ta ihu alaste, `pal'lalt tu jak'k om tãl sãllãn; taat* (tahad) *ihualaste olla, õhukse ilbu sãllãn* Nõo

Vrd *ihualastõlla; ihuilge-, ihunis|alasti*

ihu|alastõlla *ihualasti latsõ `juuskõva ihualastõlla murru `müüdü* Har **-asi** *suguihe Selle va ihu asja jãrge ta oli äbemata maias* Põi; *Kas seda ihuasja oled saand ka* Sim

ihude|ased, -ased pl *nahalõõve väikelapsel* Lapsel on *ihudeased; Ihudeasemeid `jãllã `saunas viheldi* Lüg **Vrd** *ihundased*

ihu|ilgas|alasti = *ihuilgealasti sie on `oige ihu`ilgas alasti, mitte midãgi ei ole `ümber* VNg

ihujilge|alasti 1. ihualasti – VNg Lüg Kad VJg oli kohe ihu `ilgealasti, ei old `särki `seljas ega kedagi VNg; oli kohe ihu `ilge alasti nagu porgańd Kad **Vrd** ihuilgas-, ilgihu|alasti

2. vähese riidega õlen tulest läbi käind (tulekahjus kannatanud) õlen ihu `ilge alasti Lüg **Vrd** ihualasti

ihuhilp riidehilp sõda läks `järsku `lahti, mõned ihuilbud sai kodo [tuua] KJn **-hing** hingeline mitte ihu ingegi es ole `pääle minu `kamres Saa; Ei ole ma täämbä siin ütegi ihuenge nānnu Nõo **Vrd** ihuhingeline **-hingeline** = ihuhing siss on `irmus olla, kui `ühtegi ihuingelist ei ole Saa **-hirm** ihunuhtlus laps piab ihu `irmu ka `saama Khk; annad ihu `irmu, peksad tümikaga, ehk vitsaga annad Nis **-jalg** (eitust tugevdavalt) üldse, oma jalga, oma jalaga kui te (lapsed) oma `asju iluste ärä ei panete, siss mitte üits ihu jalg enāmb `vüürusi ei saade; aga nüid om nii vihatse, ei tohi latse mitte ihu `jalga siä tuuvva Nõo; is lähä ihu jalaga kerikudõ Har **-jatk** ihuliige ma pel'jasin et, kõik mu ihojatkad värised Kod **-jooskmine** ihu `juuskmine menstruatsioon – Kam **-kaitsevāgi** valikväeosa, (tsaari) kaardivāgi mina `tienisin `Pieterboõris `keisri ihu `kaitse vääs Jõh; kaardivāgi oli `jälle `keisri ihu `kaitsevāgi Khk; `tienis ihu kaitse vääs Iis **-karv** hrl pl **a.** karv(kate) iho `karvo ~ `karvade küles on sadiko Vai; mõnel on jala seerde peel ihukarvad, et õsna väta `põoga Käi; ihu karbad olid kõik `ärmes [rinna peal] Vig; kõik ihukarvad on `aiged (inimene on väga haige) Vān; kui kül'm on tõusevad ihukarvad nii `püsti et Juu; kellel on pal'ju ihu `karvu jalasiäre piäl, selless `suama rikas inime Kod; nõnda `kange valu, et egä ihukarva otsan om tilk; tõine niit' ku ihukarva kik'k like puha Krk; [kaetatud hobusel] ihu karva kõik' `silknuva, nigu vesi tullu ihu `karvu `otsa Nõo; ni ol' külm, kui iho karvaki halusa? Se **b.** (kartusest, hirmust, vihast) Eks sie sõda õle kole akka `mõtlemä siis tulevad ihu `karvad `püsti Jõh; ma `kartsii nii väga – kõik ihu karvad olid üsna `püsti Khk; kõik ihukarvad värisevad Vān; mu iho karvad `kargasid `püsti üsna Ris; ma olen nii tige kohe, et ihukarvad tõusevad `püsti Juu; ihu karvad värised pole mitte suand magadagi VMr; irmuga ike kõik' ihukarvad lähevad `püsti Pal; nõnda irm, et kikk ihukarva ai `püsti puha Krk; ärä aa seräst `ullu juttu, sij aab ihu karva kõik' `pišti Nõo; ma `hiitü nii, et ihukarva `lāt'si `pišti Har; `pelgāss nii et iho karva? värise? Vas **-karva** ihuväriline ihu `karva `riide ~ sukkad Lüg; `āsti ilusad [suka] kirjad tulevad ihu `karva lõngaga Saa; ilus `valge värv, see nii ihu `karva Juu; siidisukad one iho `karva Kod; ihu `karva lilled on `valged, natuke lillakad roosakad `tooni Lai; ihu `karva ruus (liik nahapõletikku) Krk; pahuss om ihu `karva Kam **Vrd** ihukarvaline **-karvaline** ihukarva ihukarvaline riie Kos; [haavale] `pantse `nahka `piäle et tä ihukarvaline one Kod; ihokarvalinõ rõivass Se **-kate, -kati** kehakate kui ike [süüa] ja ihu katet on, sis põle kedagi viga Plt; latse tahva kõik' `süvvä ja ihukatet Nõo; tano om edimāne ihokatõ?, tano piat iks olõma Kan; söömāldä lätt är üle nurme, ihokattõlda saa ai üle aia; ihokat'i Se **Vrd** ihukatust **-katust** ihukate esi ma\_i saa `osta midāgi ihukatust Hel; `naksi ame `argeneme, ihukatuss kakeneme rhv1 San

ihukene dem < ihu¹ [lapsel] til'lukene ihokene nõnna `visrikka täis Kod; oh taad ihukõist, kuiss taa nu nii är? vāsüss Krl **Vrd** ihokanõ || (välj hädaldamist) oh mu ehoke, nad (kanad) tulevad `siie (vilja) kallale `jälle Mar

ihu|kiister hrl pl kananahk, nahakublad *ihu* `kistred on nii ülelevel Juu; *iho* `kiister üless *tõmmanu*? Plv **-kiistme** pl = ihukiskme *ku* `väikest last um `lämmä `viija\_`mõstu, sõss `tõmbass *iho* `kiistme? üless Plv

***ihu|kinnitus 1.** toit, kehakinnitus `võtkõ no *iho* kinnitüst kah Rärp

2. pl = ihukiskme *ihukinnitse tuleve egä latsel*. `sündünü nahk kaoss ärä. mõnel om *ku* `väikse `paise Krk

ihu|kisked hrl pl 1. vinn, vistrik *Ärä* `piigistä *ihu* `kiski; `Neile *ihu* `kiskijelle `täüdü `salvi midägi `pääle `voidada Kuu

2. kananahk, nahakublad *Küll oli külm saun, ihu* `kisked olid üleval; *Ihu* `kiskel olema Kuu

ihu|kiskme pl nahalööve väikelapsel – *Ran Ote Se latsel om ihu* `kiskme *ihu* pääl, *verevä* `väikse täpikse *nigu läädä* Ran; *iho* `kismõ? süüdässe?. *lat'silõ tulõ, kui* `lämmä `viija väega *mõsõt Se Vrd ihu|kiistme, -kinnitus, -kistriku -kistriku pl = ihukiskme *iho* `kiistriku_omma *säntse_* `väikese\_naglakõsõ? *ihu* pääl *Se -koi* ekseem, sammaspool *ihukoi silmnäü pial* JMd; *ihukoi lähäb soppipidi* JJn; *kui ihu* `kõõmendab, *siis on ihukoi sies* VJg **-koor** niin, *mähk ihukoor* `vastu *kasepuu ihu* Jäm; `kuuskedel *on ihu koor*; *mis paksu koore all on pisine idu, see* `üitasse *ihukooreks* Khk; *männi ihu koor* *kui see vaigune oli, see parandas ka aava ära* Mus; *ihukoor on kasel, väta nii õhogeseks nii kui keige õhvem paber* Käi; [pärna] *ihukoor klopsitasse ää ja pannatse põlen* `aavade `peale Kse; [kase] *tohu all on viel, sie on ihukoor* Kad; *ihu küür all ja paks toht* `pääl Krk*

ihu|korjus 1. laip *ihu* `korjus Plt

2. fig vana, vilets *keha* `pal'lalt *ihu korjuss viijl siin, muud varandust ei ole enämb* midägi Trv; *ta va ihu korjusse* `viska [ma] `sängi `puhkama Kam

ihu|korjusekene dem < ihukorjus *oi, ihukorjusseke õge ärä väsinu* Kam; *vana ihu korussõkõnõ* `pel'gäss `kül'mä San **-liige** hrl pl kehaliige, -osa *keik ihu liikmed oo* `kanged Khk; *ma oma ihu liikmete sehes tunne koa vahel tõbe* Muh; *inimesel oo paelu ihu liikmi* Tõs; *mul omma kõik ihu liikme\_* `terhve? Har; *kijl' olõvat* `väikene *iho liigõ?* Plv

ihulik a < ihu¹

1. kehaline; lihalik *ihulikku ädä* *voib* `toine *avita aga* `enje *ädä ei voi* VNg; *sellel on neid ihulikkusid* `tahtmissi *nii pailu* Khk; *mis neist ihulikkudest vigadest võib* `oolida Juu; *saab kõik oma ihulikud tarvidused täidetud* Iis; *ihulik armastuss ja vaemulik armastuss* Hel; *ihuligu? hädä?* Rõu

2. surelik; maine, ajalik *ihulikud inimesed elavad maa pääl* Hää; *ihulik elu* Koe; *egä sa vaim et õle. ike iholik inimene õled* Kod

3. päris-, lihane – *V ta mu ihulik veli, mi?* olõmi *üte esä ja üte imä latsõ?* Har; *iholik esä* Plv; *eholik sõsar*; *ainuss iholik uma veli*; *eholiku* ~ `arma ~ `ainu *umadse* (lihased sugulased) *Se Vrd ihuline*

4. *Ihulik* (inimene, kellel paistab riiete alt *ihu*) Kuu; *uma iholik* (isiklik) *hopõn* Se

ihulikult adv < ihulik *vaim võiss tal terve olla aga ihulikult es ole terve* Krk; *vaimulikult või ma külh sinna minnä?*, *aga ihulikult ei saa?*, *mul puuduss sõiduraha* Har

ihuline a < ihu¹

1. päris-, lihane *ihulõni sugulani* Krl; *mu iholine lat's* Vas **Vrd** ihulik

2. mool põle mitte ihulist `ilpu `ülle aada Muh; suurõ ihuline (tüse) Har; üte iholitse? (ühe ema lapsed) Vas

ihuliste päris, täiesti üsna ihuliste alasti Kei

ihuma¹ ihuma R(-o-) spor eP(e- Rid; iho-), M(-e), (ma) ihva(n) Saa Trv Krk Hel; ?`ihvame Krk (osa vorme langeb kokku verbiga *ihkuma*³)

1. (hõõrumisega) teritama; vastastikku nühkima `Kirves `tahtub `saada kovasiga ihumist Kuu; vikkasti ihumine oli iga kesk`ommiku ajal. siis tuli mittu vikkastid ära ihuda Hlj; `pliita `serva pääl ihusivad nuga Lüg; Kes seda `käiama lihab, ihu natuke Pöi; ruudi vend ja peimehe vend ihuvad `mõeka, teene mõek teese `pihta Muh; ku änäm [vikati] `luiskamene ei aedand met_siis sai `jälle tahuga koa ihutud ja käiä peäl ja Mär; vahedase ihutud kerves Tor; ma olen keik terariistad teravas ihunud. akkan nüid nuga ihuma, ihvan teravas Saa; kõhutakse kõbasi peäl, tahu peäl ihutakse Juu; ihumese tahk oli käia kivist Pai; `enne olid pikad tahud ja sial pial ihuti kerves teravast, nüid on käiad VJg; sii kerves ei lähä ihudeski teräväs KJn; ihva kirvess ärä, `omgi ärä ihvet; kõvašk om väitse `ihva, tahk `kirve teritä Trv; nuga ihutse, aga vikatid luisatse Pst

2. fig Metiskuke ihumine (osa pulmamängust) on, nagu nuga teritaks IisR; `Söuksest ihumisest (nüri saega saagimisest) tule `välja midagi; Ta pole kergest läbi soand, ta ihund (rassind) küll Pöi; h a m m a s t i h u m a halba kavatsema, kättemaksu hauduma; endale himustama Eks akkand `selle `einama tükki `piale `ammast ihuma IisR; kirus ning ihus `ambud taga `persse teise kohe Jäm; Mis seal teise peale nõnda ammast ihuda, omal koa süid Pöi; Ihus teise vastu ambud Emm; tigidusest ehub tese päle ammast Rid; ihub ammast mõne asja `piale, tahab seda `saada Sim; ihunud ik'e ammast teese `piale Pal; sa ihvat küll `ambit mu `pääle Krk

Vrd higuma², ihkuma³, ihotama

ihuma² → ihkuma¹

ihu|nahk (inimese) nahk minu ihu`nahka on `ästi `ornas `kartama VNg; ihunahk om kanalihan Ran

ihundased pl nahalööve, peened vistrikud väikelapsel Ihundased `lapsel, vagane laps `viedi `sauna, viheldi ihundasi; Ihundased puhastavad `lapseihu, igäl `veike`lapsel on ihundasi, ihundased `kaovad iseenästäse Lüg **Vrd** ihudeased, ihutased

ihunis|alasti ihunisalasti ihualasti – Krk

ihu|nuhklus, -nuhtlus peks kel siis vähämb süid, senele `anneti siis ihu `nuhtlust Lüg; lapsele `anti ihu `nuhtlust Khk; kes tahab ihu`nuhtlust `soaja (vihelda), see tuleb `sauna Muh; minge tal'li `juure te saate siis ihu `nuhtlust Mär; ennemast `anti ihu `nuhtlust. seda `anti kiriku väravas ja `mõisas Lai; ihu`nuhtlus ollu ammu är keelet joba Krk; vanast ku_päävä õks vällä_tei, siss ol'l õdagult ihu `nuhkluss `yuta? Har **-nupp** nahakubel kül'm – ihu nupud nõnna ülelevel Juu **-pealne** ihu`pialne [riie], sie oli ekki linane Tõs **-pesu** aluspesu iho peso ehk `selja peso, nied on särk ja `püksid Jõh; ihupesu oo särgid ja `sõuksed asjad, mis `ülle `aetse Muh; ihu pesu ja aseme pesu koa oo juba must Mär; püksid ja alussielik on koa ihupesu Hag **-plaan** keha(kuju) `tüt'rik `olli nigu pil't, illuss ihuplaanile ja `näole kah Nõo; ma ol'li ilosa ihoplaaniga Plv **-poo** ihupõu pane ihu puhu Trv; Panõ? raha õkva ihopuuhu Vas **-puhastsed** pl sügelised Ihupuhastsed `ol'lid jah, miul `ol'li piupesas -- sügeleb, kiheleb; [hapuublikad] Tambiti puruks, `pañti aput kuurt pääl ja

sellega määriti neid ihupuhastusi Hää **-puhastused** pl nahalööve väikelapsel Ihu puhastuse `vistrad, must pea peal Pöi; ihupuhastused on `piened `vistikud. tulevad kolmandamal või neilandalamal pääval. põleta kasebu ära, siis ned süed vette, ja siis pese; [vastsündinut] ei tohi kamelive `tiega `pessa, et ihupuhastust `kiñni paneb Sim **-põu** põu Ma olen sind omas ihu põues kannud (ütleb ema lapsele) Saa; Ihu põu on särgi all paljas ihu rinna peal Trm; raha paned ihu `põvve Kod; ihu `põue `pañdi mõni asi, mis `kangest `oida taheti Lai; Pistnd kah salaja leväkanika ihu`põuve KJn **Vrd** ihupoo **-ramm** füüsiline jõud [raske eseme tõstmisel] Tuule `allategemine kõis ikka ihurammuga Han; Karvase nahaga mehel pidi ihu`rammu pal`ju olema Jür **-roogetakud** = ihutakud ihurooge takud oo ilusad `peened, need `tehti `eñni kot'i `kanga kueks Mär **-rõhvet(i)sed** pl kananahk, nahakublad nii `kange kül'm, et ihu rõhvetised kõik üleval, `pissed nupsakad Rid; ihu rõhvetised, kanaleha `selgas Mar

ihu|rõibe 1. laip sai viil tu rišti mano, kon tu ihorõibõh ol' Se

2. fig vana, vilets keha taa ihurõibõ? olõss `võidunu tuhat `kõrda hauan `maada?, a? elu om sisen; vana ihurõibõ? kona sa? `hauda pandat Har

ihu|rõõm fig suguühe vana inimene ei ooli tollest ihurõõmust enämb midägi; läüts ihu`rõõmu `ot'sma, [õeld] kui poiss läüts `tüt'rigu poole Ran; inemine taht kah ihu`rõõmu San **-sigidus** ihusugu minule jumal ei õle ihu sigidust `andand Lüg **-silmaga** ise, oma silmaga Miks ta , `terve ei ole, kui `Karla ise nägi teda `kündamas oma ihu`silmaga IisR; ma olin juba täis inimene ja pole olnd rebast oma ihu silmaga veel `näindked Käi **-soon** kõik luukoñdi? ja ihusoonõ? omma `aigust täüs Krl **-sugu** laps(ed) vanal ajal - - näidäti `lapsi, et `vaata, see mo ihosugu Mar; kui sul ihu sugu `antaks, kis need raamatule õpetab Rap; sij õige sigenejä, sel ihusugu küll sigenend Kod; nemä sedäsi eläv, aga ihu sugu neil ei oole Krk **-särk** alussärk [hobune] näris `villa`särgi ja ihu`särgi purust VNg; mul ei õle `mutkui ihu särk on viel [seljas]; `küüned igäl mehel oma `puole. vanasõna `ütleb et ihu särk on `kõige ligemäl Lüg; teine oli ihusärk, teine oli `kurdussärk Käi; `kiskus ihu särgi `katki Tõs **-takud** pl peentakud ihu takud, nee on paramad, otsa takud on `vaesemad Khk **Vrd** ihuroogetakud **-tasad** = ihutased Viheldi `lapsi, siis ävisiväd `vällä nied ihu tasad Lüg **-tasandased** = ihutased ihu tasandased `onvad `lapsel nagu tuhk üle ihu, siis last jo viheldasse Lüg

ihu|tasandused 1. = ihutased `Veikestel `lastel `lüevad naha `pääle `vistikud - - ihutasandused Jõh

2. kananahk lapsel vilu, aand ihu tasandused ülesse Kad

ihu|tasauksed = ihutased ihu tasa,uksed, `veiked `kärnad, sügeleväd Jõh **-tased** pl nahalööve, peened vistikud väikelapsel ihutased, neid on enamiste `keikil VNg; `lastel `puole `aastase `ümbruses `veiked `vistikud `lüöväd üles. siis on ihu tased; Ihutased `kaovad iseenestäse; Kie `veikeselt on ihutasesi täis, senel `õlla perä ilus klaar nahk; `Leivasegavuse kohovahuga `määriti `saunas ihutasesi Lüg **Vrd** ihundased, ihu|tasad, -tasandased, -tasandused, -tasauksed, -tasendused **-tasendused** ihu tasendused = ihutased -VNg **-tervis** (kehaline) tervis kõva `tervissega inimine, ihu`tervis on üvä Lüg; nindagu ihu terviss kaoss, kaoss meelee `mõistuss kah Krk; taa viinakõnõ tege pal'lo hätä, taa võtt iho`tervise ni hiinge rikk Vas **-toht** kasetohu alumine kiht ihutohi, sie on sene

`toise tohu all; Õhuke [riie] kui kase ihutohi VNg; kase ihu toht pannasse `aige aava `peale Muh; ihutohi on `peenikene, õrn, toho ja karba vahel Juu; roheline kuare peal on ihu tohi Kad **-toide** ehotoidõh ihutoidus – Se **-toidus** toit leib one ihu toedus Kod; iho toidust inne?, hinge varra ei `korja suguki Plv **Vrd** ihutoide **-toim** (marrask)nahk küll om miu käe musta, ihu toime puha pori täüs; kardule `parki om ihu toime täis puha Krk

ihutu ihutu üks *`päini* (ihuüksinda) Hää

ihutäi riidetäi ihutäi one `valge ja üks muss täpp `keskel nagu põrsas; kui ihotäi `väljä lüüb, tuleb suur vaev Kod

ihutäis 1. nahatäis (peksa) ega muud kohut es ole, sait ihutävve ärä Hel

2. kõhutäis no `saie küll tiä üte ihutäue [süüa] Har; sai hää iho tävve hääd `süüke Röp

ihutöö suguühe eit's maha einte pääl, tegi'ss ihutüüd Krk **-tükk** fig keha – V Saa_veli nii `eie, et süü\_`kõik' `persele ja `nuuma_taad vanna ihutük'kü Urv; no panõ? uma ihu tük'k `rõuku `maalõ Krl; üless tulõt, ihotük'k nigu vana rambõ? Plv; mul taa vana rassõ ihotük'k, taa tük'iss `maahha sadama Vas **-vaev** (mõlemad osised võivad muutuda) raske füüsiline töö jala `vaeva siul om, aga väe `vaeva ei joole, ihu `vaeva ei joole Krk; pel'läss ihho `vaiva Plv **-vari** kehakate ihuvari sie on särk, sie on `kõige ligemäl ihu, miest`rahval `püksid ja naistraval `sielik Lüg; ihu varjud ning jala varjud Khk; ihovari oo need `riided Mar; mul õige katik ame ant. ah `viska `sel'gä ihu varjuss Krk **-varotuss(katsk)** menstruatsioon ku ihova'otusskatsk sälah oll, siss pa'nnit `hammõ alt nõglaga\_kinni?; `hindäle murd kah ihova'otuss mano Plv **-vest** (meeste ülikonna osa) [korsett käis] nii vissist `kinni. sedasi kut ihu ve'st Jäm **-vistrad** pl kananahk, nahakublad külmaga ihu `vistrad ülal Khk **-vorm** kehakuju `kõik' temä ihu'orm ja nägu, `kõik' `ol'li nii iluss Nõo **-üks** ihuüksinda Ma pean alade olema siin kodu kohe ihu `üks Kuu; Ma vana inimene pea nüid sii ihu üks olema Põi; Ihu `üks läksi läbi metsa Rei; Ma ole tuhlid ihuüks üles võtn Han; olen aina üks, ihu üks Hää **-üksinda** päris üksinda ihuüksinda ol'lin kodus Saa **Vrd** ihu|üks, -ütsindä **-ütsindä** ihuüksinda – T V temä ihuütsindä `iilnu Ran; ma_lõ ihu üt'sinde maganu siin, tal'v `aiga San; ma `el'li sääl jumalõ ihuütsindä Har

ihv → jõhv

ihvame → ihuma¹

ihvane → jõhvane

ihve → jõhv

ihvine → jõhvine

***ihvtitama** ihvtitõmõ Krl; ihtitem Krk kihvtitama taht's ennast ärä ihtite Krk

ii int (mitmesugustest helidest) `kõrvad ajavad `pilli - - ii-ii Lüg; Obune on tige teise (hobuse) `piaie - - teeb nisukest lühikest äält: ii, ii Jür **Vrd** iu

hii → h

hiiajus `(h)hiiaju|s g -kse takistus tuli minule `hiiajukseks Kuu

hiia|kivi ?hiiekivi `metses `seisis suur `iakibi Kir

iaal iial hv Sa, Emm, hv L Ha Jä, `ii- Noa Kse üldse, iganes; (eitavas lauses) iialgi kohes sa iial lihad, ma tule ikka; see\_p sünni äi iial ega `ilmaskid Jäm; Kus iial tilk õlut on, seal peab täma olema Põi; kõva riie see ei `vilti iial Var; ei iial ega elu `ilmas ei saa seda olema Hää; ma põle iial seal käind Koe **Vrd** eal, iiales

iiates *iiates* Juu(-ä-) Koe, `ii- Kuu Vai VJg iial *ei miä `iiates enämb `teile tule Vai; tulgu iiates mis tuleb Juu; iiates põle ma tema suust seda kuuld Koe; akkab sinnenpõle `püüdma [langetada], kuhu puu ei lähä, sis seda `iiates maha ei `saagi juba VJg Vrd eales*

iialeski *iialeski* Han Koe VJg Trm, `ii- Lüg KuuK Amb iialgi *ei `iialeski õle `niisikest `nähtud Lüg; suvi `vil'la `leikas sirbiga, aga nüid `iialeski `keški seda enam ei tie Amb; mina `teile küll iialeski ei tule VJg Vrd ealeski*

iialgi, -d *iialgi* Lä Tõs Aud spor Ha Jä I, SJn, -d Jäm Krj Põi, -ge Ris; `iialgi Vai Rid Kse Ann Lai Hel/-ä-/, -d Pha (mitte) kunagi; mingil juhul *löimet ei pestud `iialgid Pha; mette iialgi Tõs; ei sedä põle iialgi, et püksid naeste `jalga `antakse Juu; noored päävad ei tule enam iialgi tagasi Lai; ani ei jää `iialgi `autu ala Hel Vrd ealgi, iginägi, iial, iiateski, iialgiski, iialt, iäle*

iialgiski *iialgi raha `ahnust ei saa ta emmo iialgiski täis Mar*

iialt *iialgi iialt_se `vällä ei tulnd Mar*

iiama *iiama* noogutama `iiama `üeldi *seda niisugust `noogutamist Vai Vrd heiama*

iiba *iiba* Har(-a[?]; `ij-) Vas, -ä Vas Lut; *iiba* Har Lut(-ä) väga, liiga üli- [tuulamisel] *`iiba suur is või olla tuul' is, siss `veie terä<sup>?</sup> vällä<sup>?</sup>; naa koogi<sup>?</sup> `iiba pal'lu `kütsü<sup>?</sup>; hij\_kon tan iiläsine piim, taa `hpnass no `iiba Har; `iiba `hoitmine ka olõ õi_hüü Vas; iibä hüü (parim); timä habi tüüd iibä nobõhhalõ; iibä laisk Lut Vrd eebatu, iibäh*

hiibak *taa kui hiibak käu, ilodu `rõiva<sup>?</sup>, ilotohe käu, väega `tihkõhe* (katkenud riietega inimesest) Se

iibal|puu *iibalpuu* van kibuvits – Hlj

iibama *iibama, iibata* Kad, iivata Plt (nõrgalt) paistma, kumama *kuu `iibas pilvete vahelt; kuu `iibab metsa varjust Kad Vrd iimama¹*

hiiberdama *hiiberdama* uhkustama – Vas Vrd haibõrdama

iibik *iibi|k g -ku* kõhn inimene *Võttas `iibiku `naisest Lüg Vrd iibits*

iibike → ivike

iibima¹ *iibima* kustuma *söed `iibisid Rei Vrd iibuma*

iibima² → iivima¹

iibis *Naine on `jusku `iibiss* (pikakoivaline) Lüg; [laps] *Just kut_s ibis egäle puyle ta oma nina topib; Ibissenägu* (pika kõhna näoga) Pst; *uś põõsa sijs `laulis -- nigu mõni suur iibiss lind KodT*

iibits *iibits g -a* Lüg IisR

1. liikva *Võttas `iibitsa suhu* Lüg

2. väga kõhn inimene – IisR Vrd iibik

iibotamma *iibotamma* laisklema *imä, meil esä iibotass sängü pääl Röp*

iibuma *iibuma* Rei Ksi kustuma; *hõöguma tuli on juba `ahjus ära `iibund Rei; tuli `iibub, akkab põlema Ksi Vrd iibima¹*

iibus *iibus* vilets *Iibus* puu; *See pörsas on nii iibus* Mus

iibusk *iibusk g -i, -a* puskar *Soja ajal ja `pääle sidä `juodi `iibuskad `palju Kuu*

hiibõlõma *hiibõlõma* Urv VId(-lõ-)

1. (tuules) *lehvima Kon laisk `pernanõ, sääl härmävõrgu mugu `hiibõllõsõ laen Urv; Tul'l ku_hüdisi[?], `hiusõ mugu\_ `hiibõlli_päähn Rõu; tuul' `juuske [aknast sisse] ku vuhisass, `akna `kardina `hiibõlli[?] inne Plv Vrd hibõlõma*

2. (ringi) lonkima [paabapraasnikul] *Mõnikõrd andass mehile ka_tuu viina vai ollõt'silk, ko_jo_`veiga\_koh jaloh `hiibõllõsõ?; tu `hiibõlõss üte talo_pult tõsõ poolõ; hiibelgu_i jaloh Se*

***hiibõtama** → hiivetama

iibäh väga, liiga *`iibäh kal'liss ~ suur; `iibäh (liiga palju) `võtma Vas Vrd iiba*

iid *iid Mih, g iie Pil hiis iid oo vana pagana aea sõna, kus `olle ohverdod Mih; maa`ilma jämedad kased pial, se oli vana`aegne iid Pil*

***iidam** (väga vana[sti] või kauge[lt]) *nee `iidamast-`aadamast saadik sugulased Khk; Sugulane või kedagi, niisamma `iidamast-`aadamast Jür; küll minu emal olid kõik mieles, kõik `iidamad-`aadamad ašsäd JJn; Naistel veel trehvab neskeisi asju, mis iidamast-aadamast on korjatud ja seisma jäenud Trm; iidamast (ja) aadamast kaugelt, pikalt ja laialt, tühja-tähja (rääkima) räägib `aadamast ja `iidamast Khk; Akkab iidamast-aadamast peele, siis oo seda juttu nii pikalt Kaa; ta mõestab `rääkida `iidamast ja `aadamast Rid; eit vadistas siin kõiksugu uudiseid `iidamast `uadamast kokku Kad; Siis (videvikku pidades) arutati vana-vanaaegseid asju – iidamast ja aadamast Trm; ajavad juttu `iidamass ja `aadamass, `ilma ja muad Kod; Lää õi_täl süü vijl üle ka, mu aja pääle: irra?, irra? ja_virra_virra?, aadamast ja iidamast, alustass ja lõpõtass Rõu | Äi tee iidamast ega aadamast (mitte midagi) Emm; ta kõneless mud'u üte jutu, mingu koš ta lää, iidamess või aadamess Krk*

hiidi|raha pulmas mõrsjale korjatav raha *`peeti kat's `päivä `saaaju tõsõ päivä õdaguss puuldõ nakati hiidiraha `korjamma. tuu hiidiraha sai kõik' `mõrsalõ; võta hiidiraha ka üten ku [pulma] lähät, mis sa muud'u hiidät Har Vrd hiidoraha*

iidlane *`iidla|ne Rid Tor Hää Ris Trm hiiglane see suur ja pikk, justku mõni `iidlane Rid; `iidlased mesilased oo suured Tor*

hiidlane, iidlene *`iidla|ne spor R(h- Kuu; -t-), eP(h- Phl) Trv Hel, -ai|ne VNg Vai(-t-), `hiidlä|ne (-t-) Kuu, `iidle|ne Põi Emm(-lei-) Ris Hls San, -n Krk, -õ|nõ Krl, g -se, g -tse Tõs San*

1. Hiiumaa elanik *nagu vana must `hiitlane, ei `viitsi `hendäst `pessä ka; `tehti `paljaks kui `iidlase `püksü nüöp; Sa oled `jusku `hiitläse hunt, `hambad `aeva `paljad `jusku `kallale tulemas (sag naervast inimesest) Kuu; iga suve olivad `iitlased siin tüöl. mehed tulivad kivi `lohkuma, `naised tulivad `pollu`tüöle VNg; Nüüd on `iidlase rišt (häda) kaelas Mus; sured puu `oanad olid, `iidlaste kääst osteti Jaa; Jönn aa vanam kut iidlene ise; vanal ajal `linnas `iidlest `öödi karpjäläd Emm; üks vanad `hiidlased ole öppen vanast `silkude ja kiludega [end elatama] Phl; nao suur `iidlane aab `kõiki `peale Mar; `iidlased - - tõid `siia ennemalt Lihula laadale jo neid `sarju Lih; `iidlast kõisid sii merd `püidmas Aud; `iidlase tuleraua kot't (sõim); küll `iidlased `mõistsid ilusti kiruda Hää; `iidlesi on siin meil elamas oln, `enni käisid `tienimas Ris; `iilgab kui `iidlase püksi nõöp Koe; kruavi `kaevajad nied on `iidlased ja `suarlased VJg; `iidlast ja `mustlast õrsitasse igal pual Iis; `saarlese olliv suurebe mihe, `iidlese olliv vähedlase; `iidlese käüsv einämäd puhastemen Krk Vrd hiiglane, hiiglene, iilane, hiinlane, iid*

2. tiir (Sterna) *`iidlased elavad mere `ääres, nad kõevad `räimi `püidmas Aud*

3. kivimäng `Hiidläst ja tibu sai igä `jusku `kaikse paremine ja `kauemb ka `ilma `vilka menemäta `mängidä Kuu; ja siis mängisime õues `iidlast. kividega mähjiti, igaihel viis kivi kääs Kad

iidne `ii|dne g -dse, -tse Muh Mar Mär Kse Ris Nis Kod Plt KJn Hel igavene; igivana, põline see saan une `rohtu ja jäen `iitseks magama (suri); võrkaad põle `iidsed mette; idast tuleb `iidne (täielik) sui ja põhjast põline tali; isa `iidne ja poja põline (väga vanast või vastupidavast asjast) Muh; ega sa `iidne põle maa peal mette; vana `iidne asi Mar; ta on üsna `iidne sañt, elu`aegne sañt Mär; see üsna `iitseks ajaks `tehtud Ris; mis sa siin na `tõmmad ja teed, ega sa `iitseks jää Nis; vanast `iidsest ajast perit KJn; vana `iidne mõtsavaht' Hel Vrd iilne

hiidokõnõ hiidokõnõ (heatahtlikult hajameelsest või kerglasest inimesest, ka lapsest) Noh vana hiidokõnõ, kuis sul täämbä koolih läits Vas

hiido|raha hiidoraha pulmas mõrsjale korjatatav raha – Har Vrd hiidiraha

iidu kits (õeld mingist imetlusväärsest asjast või tõrjuvas vastuküsimuses) sji on imelik kui iidu kit's; kui `kiigi `ütles, sa tiid imelikku `asja, siss `küsti, kas imelikumad kui iidu kit's Saa

iidu(t)-tiidu(t) iidu tiidu Muh; iidut tiidut Pha Ran rahvalikes lauludes korduvad paarissõnad iidu tiidu tee olli `viltu, kõik see tee olli tiide `viltu Muh Vrd iit-tiit

hiidüskinõ hiidüski|nõ g -tsõ pelglik, (kergesti) ehmuvi hiidüskinõ mijs kõõ kui hiidüskelless; hiidüskinõ hopõn Se

hiidü|sõna sõna ol' sääne, `üt'sku hiidü sõna, mumm sinnu a_võtt Lut

hiidütellemä hiidütellemä frekv < heidutama Kagost um inemine, mu_hiidütelless nuurt hobõst Rõu

hiie- hiiega seotud (sag kohanimedes) meil oli `ie`einama Vai; iie määl on vana magasin ait Khk; iie `neitsed `olled kadagos -- kis pole muistnd `laulda iie `laulo, pole läbi saand [minna hiiest Kassari Esi- ja Taguküla vahel]. minu ema ikka `laules iie `laulo; iie `neitsed olnd, punased kleidid `selgas, ja punased koerad `olled `seltses Phl; sii olid nee pühäd iie põllud ja kibid, kus näd `enni keisid palomas ja ohverdamas Mar; Jaagu-`Mihkli iie kibi pial tihatse iga jaani `lauba `õhta jaanistuld Han; üks iiepuu `olle oln veel sii. `sinna `viidi `asju ja `kõiki, et sai `terves [viija] Tõs; vanast on iiesalud old; teine pol jõe üiavad ka iieväl'laks Vän; suured iie puud, sijst `ol'lid `õõned SJn

hiie|mari salu-siumari (Actaea spicata) `hii,e`marjad. `mürgised. kobarass `varre `otsas Kuu

hiiesi → ies

iig → esi¹

iigama¹ `iigama näljast valutama siest akkab `iigama, piab `lõunalle akkama menemä Lüg Vrd iugama

iigama² `iigama, iiga- rehvimä [laeva] vakk saab kokku iigatud Hää

iigatraan iigatraan (laisast karjasest) aja iks [kari] `mõtsa iigatraan rhlv Har

iigel `iigel = hiigla säääl laanen ol' `iigel puid Kam

hiigla `iigla spor eP, h- Har Röp; `hiikla Kuu (intensiteedisõnana) väga, üsna, päris; tohutu (suur) akkuna `lauadki on `hiikla `viisi `mustad Kuu; `iigla jurakas (suur kivi) Muh; `iigla `kõrge kuusk Tor; kaks vana `iigla puud Kei; siis `aeti se pahmas `iigla `kõrgelle

Kos; `iigla suured mehed Trm; ja kos nuu\_`hiigla kannu? mis `väl`lä ol`liva `kisko? Röp
Vrd iigel, iiglane, iilama

iiglane `iiglane = hiigla see oli üks `iiglane suur asi Mar

hiiglane, hiiglene `iigla|ne g -se Rei VJg; pl `hiiglasõ? Rõu, `iiglest Hi(h- Phl)

1. hiidlane toll on ika toll – se on `iiglese mööt Käi; vanad `muistessed `hiiglest seid ika koostaga Phl

2. saarlane `iiglased nied on `saarlased, `käisid piki muad puukingad olid jalas VJg

iignass kukk laalab `iignass `aagnass kivisen `keldrin, `tampsen `tündrin = `kaitsel one puuss `tünder ja `õptaja sji one kukk Kod

iih → ees¹

iihahaa int Obune irnub ihahaa Jür

iihn → ees¹

iih|peri ettepoole hopõn lät's iihperi Vas Vrd eessperi, iihperildi -perildi iihperildi = iihperi – Vas Vrd eessperilde

***iiikma** hinkuma (hobune) iik, tege hellü, lüü jalaga Lut

iiksatama `iiksatama iitsatama Olin vait, ei `iiksatandki `vasta IisR Vrd iiksuma

iiksuma `iiksuma = iiksatama Vai sa siin `iiksud viel, `katsu sa mul siin `iiksuda Lüg

Vrd hiiskuma

iikuma `iikuma, (ta) iigub hinge vaakuma Oh, see sureb, iigub veel Jäm

iil¹ iil R(h- Kuu; `iili) Khk Põi Mar Kse Kei Jür HJn KuuK spor ViK, Trm Lai Plt, iil<sup>1</sup> Rid HJn JõeK Amb Koe Iis Plt, g iili, g `iili R, iilu Kse; kom iiliga JJn

1. (äkiline) tugev hoog; puhang `Ninda `kääväd `iilid, ei `voigi merele `mennä `verku `laskema; suur hiil (vihmapilv) tuleb; `müristämise iil; Nüüd sau `iili ajal `kastusid kõik [võrgud vabedel] vesi `märjaks; eks `tormi iil tuld `pääle ja `kummund `paadi ärä Kuu; üks `norgastuse `iili käi üle inimise; `äiakese `iili VNg; siest `iivendäb -- üks iil tuleb, `tõine lähäb Lüg; see\_s ole paiguline sadu ka mette, iili sadas, teise oli kena ilm Khk; iil<sup>1</sup> käib `järsku ja lühidalt, kui pikale jääb, siis oo to`rm Rid; `voatame, kas see [vihma] iil¹ läheb üle HJn; üks vek'e iil¹ tuli [vihma]; iili `viisi käib JõeK; `väituse iilid akkasivad `käima Kad; kõha iil<sup>1</sup> tuli `piale Iis; kui juba iilid käivad, siis on vihm tulemas Plt Vrd iilikas, iiling, iis¹, ilin¹

2. kiirus, rutt tama läks `iiligä menemä Vai; küll ta tuli kibeda iiluga Kse; luomad lähvad ea iiliga; tegime nüid ühe ea iili (suure hooga palju tööd) Jür; kui krat' on läind `müöda `kange iiliga, siis pidi `jalgade vahelt `vaatama JõeK; paneb iiliga kodu poole JJn

3. kord, puhk siis peremes läks oma `iili `mõisa Jõe; `toisel `iilil tege [tööd], `toisel `iilil ei tie VNg; [laps] läks oma `iili ajama (omapead, omatahtsi minema) HJn

iil² adv, postp ees nigu? kand iil, nii võsu takal; jakil omma nõpsi? iil; obene om adra iil; ollõ vaadi iil om kraan Krl

iilama = hiigla Kaarme kergu to`rn oo iilama kõrge Kaa

hiilama¹ `iila|ma, -da Mus Rei, iilata Hi; `(h)iilama, (h)iilada? Plv Vas; `hiilämä, pr (ta) `hiiläss Röp(`ii-) Se; (ta) iilab, (nad) iiläväd Saa; pr (ta) `iilass Krk; ipf (ta) iila's Võn; imp `iila Hlj

1. hiilgama võtab lume `päikse `paistel `iilama Mus; kouss puhas, et ta `iilab Rei; kuuse, aava lahas -- `üüsi iilab Saa; plusõ iila's õnnõ, nii must ol' Võn; käüss länü? jo?

`iilama. nõna `pühkmisest Plv; `saapa ol'iva nii är viksitövä?, et `hiil'ssevä õnnõ; Täl (peremehel) lõug hiila'ss alate rasvast Röp; tõõnõ elläi alati `hiiläss, tõõnõ\_m kõgõ `pulstunu Se **Vrd** hiiluma

2. (vaevaliselt) põlema, hõõguma [tattninalamp] *Iilab justkut undi silm* Emm; [tuli] vähä iki `iilass, ka ta lää palam või ei lää Krk; üdse? `iilasõ? viijl Vas **Vrd** hiiluma

3. ?(ihudes) hõõruma, hiilgama panema Minu ella vennikene, ihu kerves, *iila* mõeka rvl Hlj

hiilama² `hiilama, hiilada? Vas; `iilam(e), iilade Krk; `iildmä, (sa) `iilät Trv; (ta) `iilab Saa; `iiläb Hls; *iilap* Trv, iiläb Vil; nud-part `iilan Hel

1. hiilima mis sa `iilät sääil taga nuka, usse vahelt Trv; ka'ss `iilass iirt; temä olli rebäst `iilamen; poisi `iilave tüdrukut Krk; [poisid] `iilan läbi mõtsa `tõiste `tallu pakku Hel

2. palju edasi-tagasi käima – Vas

iila|mees = iilemees soojas majas oli `iilamees, see põletas sääil `iiletuld Khk

iilane `iila|ne g -se Sa Muh; g iilise Khk hiidlane `iilased on `kanged nal'ja `ambad Jäm; *tuli kut `iilase püssist* (midagi juhtus äkki, ootamatult); `iilastel olid suured vask rõhud `perse pel Khk; *Paljas kut iilase püksinööp* (vaene); *Oo selle koltrivaimuga otse iilase ristis* (kimpus, hädas) Kaa; *'Iilased käisid sii puu `nõusi vilja `vastu vahetamas Pöi*; [lapsele] ää karju, `iilaste lae tuleb Muh

iilas (kiilas) jääga kaetud talvel oli iilas jõgi, kost sõedeti Ksi **Vrd** iile²

***iilatama** (ta) *iilatab* hiilgama või ätses, *iilatab sehest, libe iilatav; iilatava libe must madal obu*; `remlipaju [lehed] *tumerohelised iilatavad* Jäm

iilatu *iilatu* läikiv *Must, iilatu ja suur saba oli taga* [painajal] Jäm **Vrd** iilatune

iilatune *iilatu|ne* g -se = iilatu – Jäm

iildmä → hiilama²

iilduma¹ `iilduma Pöi Muh (aeglaselt) põlema, hõõguma *tuli `iildub tuha all Pöi; söed `iilduvad alles; ma lase ahu `iildu veel; `iilduvad* [umbrohujuured põlevad] *kaua* Muh; **Vrd** hiiluma

iilduma² `iilduma aeglaselt liikuma; uitama; hiilima *kes teab kus ta täna `iildub; pilved `iilduvad `eetsi; `iildub aga `peale uste vahel* Muh

iile¹ *iile* Jäm Muh(ls), g `iile Ans Khk Kär tuli **a.** märgutuli kaluritele [sügisel] *nii kuaa kui jää eest meres sai `käia, siis iga `õhtu pidime `saama iile põlema `pandud, [rannamajas] `akna peal, latern; ja iga mees pidi `maksma sada `räimid siis, `iilepõletijale Ans; rannas põledasse mere meestele iilet. `iile `järke mere mihed tulad `ääre Khk **Vrd** iiletis, iiletuli **b.** väike tuli või lõke; valguskuma *kui seda_visi `öösse tuld põledasse, siis `eetasse: teeb mis iilet see põledab; teeme `iile üles, pisise tule, saame `sooja; Ilja õhta paistas teite aknast veel tuleiile Khk; pisike iile, kui lamp pisikselt põleb. selle `iilega\_p nää; pisike tat'nina iile oli `nurkas Kär **Vrd** iiletis**

iile² *iile* Nõo Võn, g *iile* Ran Puh Kam; `iilge Ran kiilas (hrl jää) *iile jää om `selge `puhta viij jää, äste `selge ja sile kah; vahel ei tulegi periss iilet vai `limbet jääd; pärast sula iki om tii pääl jää `iilge Ran; iile põrmand nigu klaas; lõmp om iilen jään Puh; iile iä läegup Kam **Vrd** iilas, hille*

iile|kord `seuke iile kord (praht) *veel peal* Muh

iile|mees iile- Ans, `iile- Jäm märgutule põletaja (kaluritele) `iilemees põletas rannamaja `aknal iilet Jäm **Vrd** iilamees

iile|must suur iile nahk `aeti kasukale `eare, mõni aas rasva musta, mõni iile musta Muh **-nahk** lakknahk vammusse peal `olli iilenahast rihm; iile nahk pannasse päti nina `peale ja, rihmutatse kasukast ja Muh **-nott** lakksirm notiga mütsil `ollid iile notid ees Muh **-rihm** lakkrihm iile rihm `olli nõnna lai nagu päti raat; iile rihmad torgiti kõresid täis, `uhked männad `tehti `peale, lukid `ollid ees; üö (vöö) `peale `pandi iilerihm, üö `olli iilerihma `alla võrutud; kui kasukas üll `olli, siis `olli must iile rihm ööl (vöö) Muh

hiiletama iiletama Khk, -ämmä Plv; hiiletama Urv, -ämä Vas; pr (ta) hiiletess Urv

1. hiilgama, läikima ma võiõ `haigõtt kätt makõ võiuga, no iiletäss; *nyy<sup>o</sup> umma\_vana\_hõela<sup>o</sup> inemise<sup>o</sup>, kel taa nägu iiletäss, vai `läükäss Plv; rõivass hiiletäss, är kulunu Vas*

2. nõrgalt põlema tuli iiledab `umbast natuse Khk

3. haljendama lätt kasuma nigu hiiletess inne; rüä orase hiiletese Urv

iiletis iiletis g -tse Muh, -dis g -e Jäm Khk märgutuli; väike lõke mis iiledist sa sii teed Khk; `koldes oo vahest neh `sõukest iiletist mis põle `õige tuli mitte (põleb sinise leegiga) Muh **Vrd** iile¹

iile|tuli iile- Jäm Ans, `iile- Khk märgutuli kaluritele kust perest keisid mihed merel, ega peremes põletas isi `õhta, põletasid iiletuld, `suuri puid ning sakkusid [selleks] tariti `randa; lihame iiletulele Jäm; keisid mehed meres, siis `pandi `sõnna sadamasse, pisine lamp põlema, ning see nimedati iile tuleks Ans; `soojas majas põledeti `iiletuld Khk **Vrd** iile¹

hiilgama `iilgama R(h- Kuu) spor eP; da-inf iilata Jäm Khk Mar Kos JMd KJn, `iilgada Jõh Jäm Khk VII Rei hv L, Ris Iis

1. u läikima, säräma, helkima `remble puu kui on maas juo mädänend. siis sie `iilgab nagu tuli ussid; tähed säräväd ja `iilgavad, külm lähäb kõvemast Lüg; Rottid `tahvad `iilgavi `asju Jõh; laasi killud `iilgavad maas; see oli mehine obu ka, karu `iilgas kää; silmad `iilgad pæes Khk; `iilgavad mustad `juuksed Pha; [leivapäts enne ahjupanekut] naa sile et `iilgab; sõrme nukid üsna `iilgavad, `katki menemas Muh; kõik `akna kruudid iilate Mar; pime `õhtu, ussid `iilgavad `lehte peal Kul; kõik põle kuld, mis `iilgab Tõs; seenad oo `nõega koos, üsna `iilgavad kohe Tor; kommejandidel on `iilgavad rõõvad `sel'gas Hää; tuli akab `otsa `saama, vähä `iilgab veel Ris; pale `iilgas piäs nagu juudi toop Juu; jõõlupuu säräs ja `iilgas JMd; `iilgab kui `iidlase püksi nõöp Koe; `Saapad on viksitud ning säravad ja `iilgavad kui `Moosese pale Trm; kraavis vesi `iilgab; sööd `iilgavad Plt **Vrd** hiilama¹, iilatama, hiiletama, hilgama

2. fig paari nädala iest sain [kohtus] `iilgava `voidu Hlj

iilgavane `iilgava|ne pl -sed hiilgav `iilgavased `läikivased nõõbid Khk

iilge → iile²

iiliguti iiliti oo vihm keib iiliguti Khk

iilikas iili|kas pl -gad, iili|k g -gu Khk; pl iilikud Ksi iil oo vihm -- iilik tuleb teine leheb; tuule iilik puhub paadi `ümber Khk; tuule iilikud käivad ees, siis tuleb järele `vihma Ksi

-iilike Ls pire-, pisi|iilike

iililine iiliti puhuv *tänä one* `iililine ja `eitlikku `ilma VNg Vrd iiline

iilima *iilima* Trm; `iilima Jõe Kuu(-ä); `iil'mä Hel iiliti puhuma *tuul iilib läbi igalt poolt* Trm; *tuul' iil' mud'u* Hel

hiilima `iilima spor R(h- Kuu) eP, -ä Kuu, `iilma Kod, -ä spor T(-e San), `iil'mä Trv Hls/-e/ V(h-), (ma) *iili(n)* (h- V), (ma) `iili(n) R Emm (1. ja 2. tähenduse piir pole alati selge)

1. varitsedes või ettevaatlikult liikuma *Jahimies* `iilis `tetrele lähemalle Kuu; *Poisid jua* `iilisivad üäd läbi, ärä sa `üäsäst `miski `vällä [õue] unesta Jõh; *Rebane tuli nii lidus maad kauda* `iilides Põi; *Ta iilis siit ühekorra minema, äi mina tee millas ta siit ee kadus* Käi; *obusevaras iilib metsäs ei* `julge `vällä `tulla Saa; `iilimise `kaudu käis `toitu toomas Jür; *iilib kikivarvul, et* `kiegi ei nääks JMd; `iilisime vähe aaval lähemale Iis; `iilis ikke ligemale `tulla Lai; *ta tahab teiste juttu kuulata, nagu niilus iilib igal pool järel* Plt; [kass] *iilib salaja tuppä, ei* `julge `tulla Vil; [kadakapõõsast] *es* `julgu `müüdä `männä, *kost me siss iks* `iilseme säält läbi Kam; *nemä torutava küll sedä suud, aga pori iilib iks* `aigapiti manu ja litsup `umbede Rõn; *Kell kat'stõist ol' üt's kogu* `hiil'nü_ `Piitrele sälätakka Rõu; *ma* `hiilse mano Vas

2. varitsema; salamisi piiluma või kuulama *mida* `asja sina `iilid siin `ommetegi VNg; *Körvatagused alles märjad juba iilib tüdrukuid* Pha; *nõnna iilitse poiste kohe et* (noor tüdruk vahib poisse) Muh; *mes* `asja sa iilid et sa saa siit menema mette Mar; *iilib nagu va ilves* KuuK; *iili* `järgi, *siis kuuled kus* `poole ta (kana) *kõhinal lähäb* JIn; *mes täi viga siäl* `iili ~ `iil'di võsun Kod; *kes säält sijst iilib* (uurib) ja vahip `paangi; *ta pidi kel'm oleme, ku* `tohtre nii `järgi `ii'ldsiive Hls; *temä lännu üte silla* `alla `iilmä, *mes tu võõrass vägi* `tjib; *olluva tüki* `aiga ülepää `rõiva all, `iilsivä sääld `rõiva alt Ran; *kaäs iilib rotti säält saena veeren* Nõo; *susi tul'li* `põrsiid `hiil'madõ Har; *ol' hiil'nü* toidutsika susi Rõu

Vrd hiilama², iilduma², iilistama, iiluma

3. (salaja) soovima või püüdma, himustama `seoke suur asi, mis ta taab omal `iilida Hää; *sij om* `ihne, *ken iilib kokku panna* `raami Hls; *tä hiil mu Hildat* `hindäle; *kül\_timä mu sõsard viil* `hiile Vas; *timä* `väega `hiil'e lüvvä?; *sa hiilide hiilide nikava kooñ ar* `lүүide? Se

4. mõegad `iilised `peale teineteese `vastu (pulmas hõõruti mõõku vastamisi mõõgalaulu ajal) Muh

hiilimiste hiilides `Tulled `jällegi `siie `hiilimiste tagasi Kuu

iiline *iili|ne* Jäm, `ii- Jõe Kuu Hlj VNg, g -se iililine; muutlik, (vahelduvalt) pilvine *Ei tänä* `ehtul ole merele menemisegä juttugi, *ajab* `ninda `iiliseks, *kohe üle* `taeva; *Sätib* `ninda `iiliseks, *tänä vist* `mürskü tuleb küll; `iilised `ilmad ja `vihmad Kuu

iiling, -as *iiling* Lai, g -a Khk(-|as) VII Rei, -i Rid Kse, -u Tõs Hää; `iiling(e) Vai, -gu VNg iil nüid tuli miul nii suur kõhä `iiling; *tulevad* `niiskesed *une* `iilingjed Vai; *loode iilingad tulad* `jälle Khk; *vihmaüilingid kõivad* Kse; *müristamese iilingud tulevad; torma iiling tuleb; suurde iilingutega sai* `sõita; *sao iiling toob järsu pilvega sadu* Tõs; *iiling* `laastas `metsa ja murrab puid Hää Vrd heeling, illing(as)

iilinguti iiliti *sajab iilinguti* Kad Vrd illinguti

iilipagi `iilipagi tuuleil – Kuu

iilis → hiiluma

iilise → iilane

iilistama *iilistama* hiilima *mis sij kaas siin köögis iilistab* MMg
*iilitama *poiss tuleb iilites* (jalgrattal kihutades) Muh
iilite *iilite* KuuK, `ii- VNg Lüg Jõh *iiliti lumi `tuiska ikke `iilite; eks sie ikke `tüödki `iilite [tee] ken `ninda ise eneses ela* VNg; `iilite *valutab; kriis `niske `aigus, tämä `iilite käib* Lüg; *vahel käis juo `iilite tuul* Jõh
iiliti *iiliti* HJn Kad Iis, `ii- Jõe Kuu *hooti iiliti tuleb `vihma* HJn; *sadas iiliti `vihma, iiliti `jälle `paistis `päike* Kad **Vrd** *iiliguti, iilinguti, iilite, iilitisi*
iilitisi *iiliti [öeld] tuule iil', mis nõnna iilitisi tuul tuleb* HJn
iili|tuul *tuulepuhang Tuld kova `iilituul `pääle, jaht mend `ümber; `eina`maarjabä `aegu `suured `iili `tuuled kävid* Kuu; `tormid `käivad, `iili`tuuled Hlj **-vihm** *i.-vihm* Lüg KuuK *hoovihm*
hiilka *hiilka* Vas Se *trääs pääsä ots läbi `sõrmi om `hiilka; ma `näütä sullõ `hiilkat* Vas; *kosilanõ ütél': hiidä_`hiilkat, kiä mu `mõrsat põlg* Se
iilne *iil|ne* g *-tse iidne vanast `iiltsest ajast; as nüid änam pole neid `iiltseid `kohtasi nähä; isa `iilne ja poja põline* (väga vana, vastupidav) Ris
iilu¹ *iilu* Jaa; pl *`iilud* Jõh (midagi alaväärtuslikku) *Pisiksed `lambi `iilud* Jõh; *küll see* (kõhn, kuivetanud inimene) *on ikka iilu, liha pole olemaskid* Jaa **Vrd** *iilutis*
iilu² *lähedale peaks `vaatma, kas `sõnna `ültse `iilu `pääseb meite kaudu* Khk **Vrd** *iilugid*
hiilu *hiilu* naljahammas *Saavad kohe `toisedigi `aeva `naurada, ku moni `hiilu `hulgas `juhtub olema* Kuu
-iilu Ls *pissi-iilu*
iilud pl *tiirud* *lehmäl iilud ülal* Ans **Vrd** *iirud*
iilugid *lähedalegi obu_s anna `iilugid; jah aga siis pärast [hobune] es lähe änam mette `iiluged [merre]* Khk **Vrd** *iilu*²
iilukas *iilukas* Pal; pl *iilukad* MMg
1. *kaval, salalik nigu iilukas nigu iilib nisuke kaval* Pal **Vrd** *iirokas*
2. *Ja te kõik õlete tasailukeisi nagu iilukad seenaprau vahel* MMg
iilukene *iiluk|e* Mar/*-o-*, g *-se* Kaa, *-ke|ne* g *-se* Jäm(*-g-*)
1. *aeglane Seikse iilukse olemisega et oitku* Kaa; *naa iiloke tööd tegema* Mar
2. *väeti, pisike – Jäm*
-iilukesti Ls *pissi-, tasa|iilukesti*
-iilukselt Ls *pissi-iilukselt*
-iiluksesti Ls *pissi-iiluksesti*
iiluksi *iiluksi, -okse* (ls) *hiljukesi iiluksi `tassa tahab tehä* Mar
iiluma *iiluma* Lüg(*-ie*) Jõh IisR; *iiluma, (ta) iilub* Ksi Lai Plt/*-l-*/Pil *luurama, piiluma, nuhkima meni ~ läks `tütrikku `iilumaie* Lüg; *Iilub `teise järel, mis tal `tarvis on ega ta ia pärast `iilu* Jõh; *Iilub alt kulmu, `juure ei tule, äbeneb* IisR; *iilub ja uurib tahab teiste saladust kätte `saada* Ksi; [lapsena] *`kuškilt ukse prao vahelt `iilusime, või nuka tagast* Lai; *iilub järele `kangesti mis sa teed ehk kus sa lähäd* Pil **Vrd** *hiilima*
hiiluma *iiluma* spor R(*h-* Kuu); *iiluma* Amb Koe, *`iilma* Kod Hel, (ta) *iilub*; ipf (ta) *`iilis* Kod

1. nõrgalt põlema, hõõguma süöd `hiiluvad liess Kuu; Tattnena `iilus tuas nagu `tondi silm; Meil õli üksvahe `ninda nõrk vual, et `lambid vaid `iilusid Jõh; `ahjus viel tuli `iilu `praigas Vai; tuli vähekesse iilub, ei sie nõnna `muodi `kiema lähe Koe **Vrd** iilduma¹

2. (nõrgalt) paistma, kumama; hiilgama Ise old `nindagu `tahma tont, `silma `valged vähä `iilund Kuu; `Viimast nägima et üks tuli `iilub, siis `läksima tule `päälä; Vahi, mis sul sääld ( riiderebendist) `iilub Jõh; ku `vaatab inimese poale, siis silmäd iiluvad; mädä puu pimedän iilub nõnnagu tuli; punane nüüp `iilis särkil rinna eden Kod

Vrd hiilama¹, iimama¹

3. kuulduma Mis `iilub (mis on uudist) Jõh; tere ka, midä teil `iilu Vai

hiilune `hiilu|ne pl -sed lõbus `Nuored inimised igä on `hiilused Kuu

iilupisike tibatilluke Titt oo nii iilupisike, et üsna ime; Mul eesel üks iilupisike natike seda asja ongi Kaa **Vrd** iilupisine -pisine iilupisine = iilupisike – Khk

-iilusi Ls pissi-iilusi

iilutis iilutis g -e kõhn, kuivetanud inimene mis see pisike iilutis `jäksab koa Jaa **Vrd** iilu¹

iilu-äilu iilu-äilu jõulu-, näärükroon iilu-äilud `pandi üles jõulu, `nearibe ja kolme kuningabe; te põle iilu-äilusid `näingid, mis roost `tehti. obuse äнна jõhvega `pandi parde `külge. esiti `võeti neli pitkemad `roogu, siis akati iga nelja nurga `peale natuke lühemid tegema, nee rood `aeti ju lõhja `peale - - `kolme `järku `ollid ne rood ja ristid siis. kõige `alla `tehti siis õle kõrrest `tuhli `sisse kulli pea. iga `karva paberimi `pandi `külge; iilu-äilu `rinkis kui tuule õõg `peale kõis Muh

hiima hiima haabjas, hallikasroheline – Lut

***hiimahtuma** ?himustama `üt'sku hiimahtu miä süvvä? a? `pääle tahaki ei? Lut

iimama¹ `iimama HJn JõeK JJn VMr Rak Pal, iimata Kad Sim Trm Lai; (ta) `iimäb Mar

1. immitsema; nirisema suits `iimäb `jälle `vällä Mar; kui nõu akkab `juoksma, siis `iimab vett `väl'la HJn; vanast aavast `iimab verist vett `välja Kad; [nõu] natuke `iimab, suurt ei tule Sim; kui sial (kraavis) vett on vähä - - [õeld] et `iimab vähäke joosta Trm; see (nõu) kurivaim `iimab joosta, `seie ei saa kedagi `panna Lai **Vrd** iimuma, iivama¹, imama²

2. nõrgalt põlema, hõõguma tuli tal `iimas põleda iga `üesse JJn; kui pliidi all on [tuli] lõpu `puole või lamp et ta nii suurelt ei põle, siis `üeldakse, et `iimab VMr; `tuored puud, näe tuli aga `iimab vähäkene; lamp `iimab vähäkesse põleda; tuli `iimab nigu tõndi silm Kad; `ütleme kui lambi tuli `väikseld põleb - - sie `iimab Rak **Vrd** hiiluma, iimima, iivama¹

3. (nõrgalt) paistma, kumama vähe pastab kedagi, et `iimab vähe; nää siit ukse vahelt [tuli] `paistis, noh nää `iimab sial VMr; Kui `valgest akkab minema ommiku, siis jo `iimab `valgust vähe Kad; kui `valgus prau vahelt paistab, siis `iimab Sim **Vrd** iibama, hiiluma, iimuma

iimama² `iimama ”tõstma, kangutama” – PJg **Vrd** hiivama

***iimatama** tuld väikselt põleda laskma Kui [tuli] `veikselt `veikselt põles või oli `veiksele keeratud, siis `õeldi, mis sa tulest iimatad, `keera suuremale VMr

iimendama `iimendama iiveldama süda `iimendab, siis tahaks nagu `suolast Jõe **Vrd** iivendama¹

iimima iimima – nõrgalt põlema Tuli iimis toores puus Mar **Vrd** iimama¹

iimitsema *iimitsema* Jäm Khk Kär Kaa LäLo Tõs Lai

1. immitsema, nirisema *kask juba iimitseb natise* [mahla] Jäm; *iimitseb vett `väl`lä* Mar; *`toover iimitseb, ivakese laseb vett läbi; kevade vett iimitseb `koopa* Lai || fig *Aga ikka oo kohegilt kudagid* [salaasi] *läbiiimitsend – keik küla juba kisa täis* Kaa

2. nõrgalt põlema, hõõguma [tuli] *muidu iimitseb puude vahel* Kär; *Lamp nii püme, püsut et iimitseb* Kaa; *lenad `võtsid tuld, akkasid `iimitsema* Mar

hii|mulk *hij-* *higiauk kihä on tolmuga nii mustass lännü?*, *et hijmulgu omma_kiinni_`lännü?* Har **Vrd** *higimulk*

iimuma *`iimuma* Mar/-o-/VMr

1. immitsema *kui jalgratas oo katti, siis se sur tuul `iimob sealt `vällä* Mar **Vrd** *iimama*¹

2. kumama *tuli `iimus toas, kui `mööda läksin* VMr **Vrd** *iimama*¹

iin *iin* g *iinu* noor istutatud mets *tihnik kasvab isi, aga istunud mets on iin; `mõisades olid suured iinud* Juu

hiina *iina* spor eP eL(h- V; hei- Se), -ä Vig Vil Trv; *iinna* Mar; *iina* KJn; *`iina* spor R(h- Kuu) *Hiinast pärit, Hiinaga seotud tie nüüd `kuuma `iina tied; `iina tie pakkid pisikesed, siis sedä puest `tuodi* Lüg; *`iina `siidi `riide `eitleb vahest nigu punase, vahest `jälle nigu sinise `põhja `värvist* IisR; *`iina inimised (hiinlased)* Vai; *iina ebajumal* Jäm; [meremehed tõid kingiks] *Iina ommigumantlisi, õhukessi kut ämblikuvõrgust kujutud* Khk; *sii toovad ikke sedä karbi teed. see iinna tee oo kallim* Mar; *`iinä tjjd `ol`li alati küll käe* Vil; *sil`mä pään ku iina kuninga räeme karbi jälle* Ran

hiina|sinine helesinine (värv) – IisR Jäm Khk Rei Vig Kse Krk *`iina sinist `värvi `tuodi puest, `värviti `lõngaid* IisR; *iinasinine, üks natuse tumem kut `keisrisinine* Jäm; *iina sinine oli rohekam sinine* Kse; *iina sinine `seantsama, ku `keisre sinine* Krk

iine väga *iine* `vaene Kod

hiine *hi|ne, `hij-* g -dse Se, pl -tse? Har; g *hiidse* Vas

1. **higiga** koos *hiidse käe?*; *hiine hamõh* Se

2. udune, aurune *akna?* omma *hiitse?* Har

Vrd *higine*

iinh → ees¹

iinikene *iinike|ne* g -se (pilve)natukene *moned `pilve `iinikesed on `taevas* Hlj

hiinlane, hiinlene *iinla|ne* hv R(h- Kuu; -ai- VNg Vai) eP(-ä- Khn) Trv Hel, -ndl- Jõh Hää Plt, *iinle|ne* Emm Hls, *heinlä|ne* Se, g -se; *hiinla|nõ* g -sõ Krl/`ii-/ Har Vld(`hei- Se); *einle|ne* g -(t)se San

1. *hiinlane* *ilma sõa ajal olid `iinlasi siin `metsides tüös* Lüg; *Plank nagu `iindlase `püksi nüüp* Jõh; *iinlased oma suurte `pitkade `patsidega* Jäm; *Masina mieskond olid `iinlased* Khn; *ma olen `iinlast `Paide laada pial näind* JMd; *enne käis `iinlasi kaubaga* Iis; *lühikesed jalad olid, `ööldi `iindlase `jalguks* Plt; *koh `heinlasõ? eläse?* Se

2. *hiidlane* *Iiusaare räeme `müija `iinlase käesive `räimi müümen* Hel

ijnruut`s → eeroots

iinutama *iinutama* hinkuma, paaritada tahtma (täkk) *pätsud iinutavad määradega - - `kiirguvad ning tikkuvad `kallale* Khk

ii-pea|lamp Siis õli plekist tehtud pīaaegu trehtli moodi lamp -- Pia käis õtsa, kost eli kallati. Pīal õli peenlane ümargune toru, kos taht sees õli -- Seda lampi nimetati ii-pealamp. Taht õli sellel ii-pealambil jälle omatehtud poomvillast Trm

ii|pill mollpill iipill ühe kielega pill Kad

hiil|pisar hri pl higipisar, -tilk hij pisara? omma_suu pääle tulnu? Kan; hii pisara? tulõva? otsa ette Plv

hiipri `hiipri õhuke vilets riie ohukõnõ kleidi `hiipri; `uñdriku `hiipri Plv

iipu puu `iipu (tükikestki) ei oln peal LNg Vrd hiepu

iir¹ eir, iir g iire

1. ahjupink, lamaahi taa_m iire päl Lei

2. lõõr sau lätt `kuursteade läbi iiride Lei

iir² iir g iire tulekahjupasun iired `üidväd. tulekaho iired `üidväd `kangeste Mar

hiir¹ iir g iire Sa Hi(h- Phl) L K I hv M, T(g -õ San), iiri spor S L Ha Jä, Pil Trv; iir g iire M V(h-); eir, eir g eire, pl iiri? Lei; `iir(e) g -e R(h- Kuu) (hiirt märkivana kohati uuem sõna – S, spor L Ha, T V)

1. hiir; hiiretaoline olend [kass] koe `juokseb `sinne, kus `enne on iird saand Jõe; ei tea kas oli rotta vai oli iir Vai; suured iirid (rotid) on sügise nabrade all Pha; `palju `iiresid, `iirdel tuleb `mürki `anda Käi; nee punase sel`lägä, öödid sel`lās, nee oo iirid, põllal eläväd Vig; enne olid rotid kõik. nüid `ütlevad iiris vähämid Kir; teine oo al'l, teine pruun iir. [kass] `pruuni iirt ei söö Kse; kaäs män`gib suure einarit`sikidega `jusku iirtega Saa; äkilene `aigus -- [lehmale anti] iiri sitta ja lehma `piima ja seinä vahelt teri, mis oli ravamisega jäänd ja püssi rohtu JN; iire listitud vili VMr; kui pal`ju `iiri on, siis tuleb näl`ja `aasta Iis; iirte aagud; kat` t käib `aita iirile; küitselg iir kis kot`ta lõhub Kod; olete aeda vil`läst nõnda `puhtass viind, et ei ole änäm iirel ka `süüä Vil; iire elävä urun Trv; ku iire rõugu `pääle teeve pesä, siss tule õhuke tali, ku iire `paeve sügävess, tali tule külm Krk; Verevin om kõik rotid, suured ja `väikset, nüid vašt noorõmbat kudsuva kah iires Ran; hüä lõk's, nigu hiir liigahut, nii um plõk's Rõu; `paprõraha ol'l hiiril nigu tsagõhhõ? tettü? Vas; [mesipuul] ku ol'l suur mulk, tsusate `sisse kuusõ ossakõnõ, hiir `pel`gäss kuust Röp; suur hiir lehmä säläst aja `karvu ja `lambal `villu Se; `lindaja hiir (nahkhiir); lammõsko_i? hiireh (hiirvaikselt) Lut || `hiiri `püüd`mä (ringmäng, kus ringi sees asuvat mängijat – hiirt – püüab kätte saada väljaspool ringi asuv mängija – kass) Se

2. fig (mitmesuguseis väljendeis) a. (võrdlused) Suges pää ja lettis `iuksed õli kõhe ku `iiresaba taga [vanal naisel] Lüg; Elu ia nigu `iirel `vil`ja `salves IisR; `justko `iire `korvad on `erne palod se `aasta Vai; pisiksed tilloksed nago iirikõrvad lammastel Mar; nõnna pienikesed porgandid ku iiresabad Kod; veri lõõb kõvasti nigu iir jooseks kusagil (valutab veidi ja süda on paha) Plt; [mära] sai ilusid `varssasi, nigu iirid olid, `siuksed al`lid, mustad jut`id sel`las Pil; [porgandid] peenikse nagu iire ännäkse Krk; küll täl om ilusa peenikese `amba nigu iire `amba; rõevass om säll`län ja süük om kõtun, elä nigu vana iir jälle Nõo; ma tul`li süü`ku hiir lausa pääle, mis ma siist saanu olõ, puha tüü ja vaiv; [mõni inimene] taa\_m võhl nigu hiir Vas | (puhkevaist lehepungadest) `pissed lehed nagu iire kõrvad Tõs; kasel `veiksed lehed nagu iirekõrvad Kod; kase lehe om iire kõrva suurutse Krk; puu lehe omma? jo iire kõrva suuru Krl; mõtsah jo lehekäne hiirekõrva suuru? Se b. (mõistatused) üks iir ja kaks saba, `pastel king ja `paelad taga = pastel Jõe; `iire tie käib `ümber tua

= kattusse `räästad `tilguvad Lüg; Kera ees, ora taga, iire`kelder `keskel = kaás Mus; Iir lääb `auku, saba jääb `väl'la = võti lukuaugus; Üks iir, kaks saba, vana pastel, paelad taga = pastel; Üks iir, kaks `ända = pastel Han; iir lääp `urgu, kaits kul'lust om kaalan = mehe suguelund Krk; Kerä iin ors takan iire keller keskel Urv c. (ilmekad üt'lused, kõnekäänud, vanasõnad jne) Ega hiir `vilja`kuhja ala ära ei sure; Ega `hiirigi sure `vilja`salve; Täna sai `mustika suppi, neh sai `hiire `korvast ärä (esimest korda maitsta); `Kirbust tehä karu ja `iirest ärg (kuulujutt paisub rahvasuus) Kuu; Iir on mend sitta`kuormaga läbi, jättäs `mulgu `lahti (hammaste väljalangemisel on suhu tekkinud tühik) Lüg; jumal on iirid luon, aga ega ta põle kiiret luon Ris; aista õige iire oru siis suad targema aru VJg; hiirel om hingemenek, a kaásil om määnk (mäng) Se; hiire? `piidsvä? `hiussin, täi? `haukva? habõnin (vaesest inimesest) Lut | Midä `iirtel viga, ku `kassi põle kodo Lüg; Mis iirdel viga pidu pidada, kui `kassi põle kodu Han; Mis hiiril viga ellä?, ku `kassi kotun ei olõ? Urv | Magaja kassi suhu iir ei joose Hää; ega iir magaja suhu ei joose Ann; õnn ku magajel kassil iir`juusk suhu Trv; ega magaja kassi `perse `iiri ei joose Hls; ega magajale kassile ei joose iir`suhu Puh; laisalõ kaásilõ joosõ õi hiir `suuhtõ Se | (mahajäetud elukohast, tuisanud teest jne) Ei siit pääse läbi iir ega aragas Kuu; Majad `tühjad kõik, ei `iire ega araka `jälge `kuskil IisR; pole sii iir ega arakas keind Khk; sealt saa `keegi `sesse, iir egä arakas Mar; [tee] nõnda `ummi, et iire `jäl'ge es ole ehen; sij maja om iirte üpäte ja `kasse karate Krk | minul ei õle küll `üste iirt egä arakad (mingit varandust) Kod; edimen saa iki iirtel arakil (ebaõnnestunud tööst); põld om `põuden, ei ole iirtel egä arakidel midägi `saia Krk; Ei hiirt ei harakat, kõik vakka Röp

3. hiirt meenutav moodustis (hrl näol) Laps kui `sündis, siis üks puol õli `iirenägo, `iiresilm (väike punnsilm) Lüg; Mehel oli iir mis iir näu pial - - Ema kui oli `raske`jalgane, nägi iirt ja `ehmatas ja vot `sünnitaski `iirega `lapse IisR; Iiremärk (karvane laik nahal) Hää

4. hrl pl kõva tükk lihas või rasvas rasva iirid, neid on looma `rasvade sihes, allid natused - - nee `loodud `rasvade `sisse Khk; soolikide seen omma_ka iire?; `hõelass rasvass `paanti rasva hiire? rasva hiire? omma_säartse_sinidse_jupi? Urv

5. (tikand) [särgivärvlil] `üüti iire tieradad, siis nisukesed veikesed niidiga üleääre `lüödud sakid Kad

hiir² iir g iiru SaLä Krj Hag hv T; (h)iir, -r g (h)iiru, -o V(g hiirõ Plv); iir g iire, -u, eir g eiru Lei; n, g iiru Muh Hi(h- Phl) Hää Saa Trm Kod(-o) Pil KJn Trv Hel Ran Krl, hiirõ Vas Se; pl iirud Han; g iiru- Jaa

1. (värvus) a. a, s hiir-, valkjashall, hallisegune (hrl hobune); hiirekarva hobune iirud obused, punased ning `valged karvad segamini; iir obu - - roti`karva obu, pisut sinikas Khk; See vana iir ammu `otsas Põi; ühna iiru lõng. iiru karvaga Muh; hiiru. hallikas `valge hobune Phl; iiru [talleke] tul'li sest et `valge lammass ol'li ja must oinas Saa; iiro obene one valvakas, `tuhkru `karva Kod; iiru `karva ahk sij olli tõmmu Hel; iiru `juusse Kam; ku ma uma hiirõ saani ette lüü, sõss lätt nii et lumi `tsiugõlõss Kan; iir opõn om, kel olli? täpi? pääl Urv; mõni lammass om jo vanass lannü, `tõmbass villa hiiruss; siihn ei olõ `hiirõ hobõsõid; taa hopõn om sääräne `musta`tümpä hiir Har; hiirõ? habõna? Se; hiir hopõn edimält sääne must, pääle lätt är hiirust, lätt vanast, ä_lätt `valgõst Lut b. (metsast, viljast) mets akab kevade iiruks `lõõma Khk; [valmimata] vili ühna iiru alles Muh; Mets juba iiru

(hiirekõrvul) Rei **c.** komp puhtam Päränd pesu järel ikka püsut iirum; Pese oma lüpsik vehe iirumaks Emm

2. (kartulisort) iirud (väikesed punased) `tuhlid Emm; pikk iiru ~ till iiru ~ pikk sinine; pisist iirud (väikesed lillad kartulid); suured iirud (suured lillad kartulid) Rei; meitel hiirud äi `kasva. `peklekud hiirud äi `kasva ka Phl

hiir³ → hiired

iira-aarakili pilla-palla Öue puhas iira-aarakili puuoksasi ning rädi täis Khk

hiirad Laialt tuntud hobuste haigus on veel hiirad Ris **Vrd** hiired

iirakas iirak|as Jäm Pöi Hel, g -a VII Jaa Ote; iira|k Jaa, g -gu Mus hiirukas (hobune) obu on iirakasal'l ("valkjam kui iir") Jäm; iirakas o iire `karva või `sõuke vesi al'l. must soon keib `keske selg `roogu sõnnikut `perseni Jaa; See iirakas oli nendel kaua `aega Pöi

iiral¹ iiral Nis, -äl Vig

1. innal mõni tedrek oo nõnna iiräl, kui `poissa näeb; lehm naa iiräl olemesega, otsib `pulli Vig

2. valmis, hakkamas iiral minemas, `ööldakse looma `kohta; koer on iiral järele kippuma Nis

iiral² obone jäi iiral (tiirudesse) Ris

iirama `iirama, -da luusima; luurama nie `metsäd, midä `meie ligidäl `onvad, nied `iiravad [marjulised] kõik läbi; Midä sa `iirad siin kappi taga Lüg

hiiramma `hiiramma, hiirada? väga kiiresti vokki tallama vai sõss vanast `aigu ol'l `maada?. sõss hiirass tuud vok'ki kõgõ üü; esi\_ka `hiirssi tuud vok'ki Rõu

iiratama iiratama Rõu, -mma Röp

1. nihelema hobõnõ iiratass, ei piä? tekki pääl Rõu; iiratass pääl uma `persega? siin iih Röp

2. uurima, nuhkima taht tiidä?, iiratass `pääle Röp

iirdine kallakas, viidakas `iirdine tii Se **Vrd** eerdõnõ, iirdliganõ, iirdlik

iirdliganõ `iirdliganõ = iirdine – Se **Vrd** jõõrdlikane

iirdlik = iirdine `iirdlik tii Se

hiire- hiir(t)ele kuuluv, hiir(t)e tehtud Tie on `kitsas `nindagu `iirerada Kuu; kõik akjalad olivad iire pesasi täis VMr; iire listed VJg; luyum `süümä iirepesä `sisse – aab täis Kod; sa ikõt nii et ing lätt iire `mulku (öeld pilkavalt) Urv; kimalanõ tege pesä mättä `sisse - - hiire `uyntõ Röp **Vrd** hiiri-

hiire|auk hiirte näritud auk kaas varitseb `iiri, kui ta iire augo `ääres vahib Kul; iire auk oli `kamre `nurkas Kos

hiired pl iir|ed Hi Aud Tor Saa Kei Ran, -e M T(h- Võn), (h)hiire? V; sg hiiir hv Se kaelanäärmed; näärmepaistetus; tiirud (hobusel) Kui obune täis puhudab, siis on taal iired Rei; Obusel oli vahel iired. Iired tapavad obuse ää koa kui ruttu abi ei soa Kei; sial om iire lõvva alt üles aanu Hls; lehmäl om iire kuppe kottal; iire kooleteve sia är ka. `iiri pidsidets, lepä pulga pannass `ristamisi ja õõruts. ku iire kuumass lääve jäi ärä [haigus] Krk; mõnele obesele es `võigi `puhtit `kaarü `anda, tul'liva iired Ran; ma lät'si tõi tuu tuulõ luvva, `tuuga `pesti hobõst sinnä? kon iire? omma? Urv; kubõtõ iire? eläjil ka om. inämb tulõ `iitüümisest; hobõsõl hiideti hiire? nõ? om vaia `sõita `õigõ tublistõ Har; hiire? umma? tsial, kui kaal `haigõ - - kui hiire? ol'li?, hõõrutu kablagä, mõni lõigaß väidsega. külmäst õks

tul'li² nu hiire²; hobõsõl aja kubõtõ pääle ja `kaala ka<sup>2</sup> hiire<sup>2</sup>, a<sup>2</sup> lehmäl umma<sup>2</sup> õnnõ kubõtõ hiire<sup>2</sup> Rõu; hobõsõl lööse hiire<sup>2</sup> kat'si pooli `kaala, tsusatõss oraga²; a munõkõra saa silmäst (kaetamisest) hiir [loomale] Se **Vrd** hiirad, hiirid, iirud

hiire|hall hiirhall `Iire al'l `kutsusivad obust IisR; `Tahtsi küll tumedamad, aga `värvides tuli `sõuke `iireal'l `väl'la Pha **Vrd** hiiri-, hiiru|hall

hiire|hambad pl **1.** väiksed (teravad) hambad *Pisikesed `ambad teravad sakkilised `õtsad, nied on `iire`ambad* Lüg

2. lapse esimesed hambad *iire `amba suhun. või joba `leibä akade nārīma* Krk

hiire|hein *iireein* hiirehernes (Vicia) – Äks **Vrd** hiirihein **-ermene** hiirehernene *iire`ermene rohi one üvä eläjäl süädä* Kod **-ermes** harilik hiirehernes (Vicia cracca) *iireermes one rikki pidune. iire`ermel one lillad eelitsused. süsimussad kaanad ja mussad teräd* Kod **-hernene** suvivikki sisaldav *hiire`hernetse rüä* Se

hiire|hernes **1.** *hrl* hiirehernes (Vicia); seahernes (Lathyrus) *`heinämaas kasv `hiire`herni* Kuu; *`Iire`ernede `õied on nigu `ambaari* IisR; *Tõmmasi aja äärest pirekse iireernest ede* (loomale) Põi; *iire`erned kasvavad raavi äärte pääl. iire`ernid on väga ilusid, kollasid, kirjusid ja sinisid. iireerneste vartest tegime lehmadel jaani`lauba pärjad päha* Saa; *iire erne, temal on lillad õied. tema kasvab vil'ja `sisse ka* VMr; *magusad maasikad `kasvasid kaasikus, ja iire ernes `kasvas* Lai; *iire `erne neid om kätte jagu, sinitse ja kõllatse* Krk; *hiireherne`kasuss tji`vjiiri pite ja niidü pääl* Rõu; *hiire`herne oma<sup>2</sup> kõllatsõde ja siintsede `häl`medega* Rāp **Vrd** hiire|hein, -ermes; hiirihernes

2. suvivikk (Vicia sativa) *Rüä sisen `kasvi hiireherne<sup>2</sup>. Tyy kül`veti `nimmelt sinna<sup>2</sup>* Har; *hiire`herne² vil`ä šeeh kasusõ<sup>2</sup> eläjilõ jahvada<sup>2</sup> om hüä; tah kaara seeh om pal'lo* hiire`herne `tuustõ Se

hiire|jüri väike viinapudel (1/8 toopi) *`Iirejüri – pisemb kui sorokuska, pudel, `kõrtsis`müidi`viina`iirejüriiga, puol`kortli* Lüg

hiire|karva¹ (värvusest) *`iire`karva `alli obune; `iire`karva `musta; `tuhkur on `iire`karva obune. `musta jutti käis üle`selja. `kutsuti ka `iire`karva `tuhkrud* VNg; *`Mieste`püksid olivad ka vahest `iire`karva* IisR; *paet obune oo iire`karva, must soon keis sel'ja peelt läbi* Mus; *mul ol'li ükskord iire`karva talleke* Saa; *iire`karva obune, sinial'l* VJg; *iire`karva obene, must sel'g ja kül'le om kõllatse* Krk; *kui `juusse nakava vähä alliss miñemä - - siss läävä iire`karva* Ran; *hiire`karva hopõn* Se **Vrd** hiirekarvaline; hiiri-, hiiru|karva

hiire|karva² hiirekõrvule *Mets löi päeva kahega iire`karva* Põi

hiire|karval hiirekõrvul *Kased on juba iirekarval* Põi **-karvaline** (mustjas)hall *obone oli`iire`karvaline* Vai; *ilm on `niuke iirekarvalene* Juu **Vrd** hiirekarva¹

iireke dem < iir¹ *tulõ seja, istu iirekse`pal* Lei

hiirekene dem < hiir¹ *veeke iireke tuli aogust `väl'la* Kos; *tilluke kui üits iireke* Hls; *tyy`ol'li`väike rot't ~ iirekene, tyy es ole võhlu* Nõo; *ma`tul'li* Pul'lilt, *ladi hiirekene`ijh mul* Vas **Vrd** iirikene

hiire|kraps *lstk* lohuke lõua otsas *`Meie peres ei õld`iire`krapu kenelgi* Lüg

hiire|kull **1.** hum *kaśs on see iire kul'l* Khk

2. hiireviu; tuuletallaja; kassikakk(Bubo bubo) *kašspea kul'l ~ iire kul'l* LNg; *Iirekul'l on kirju, ulga vähem ku jänesekul'l* Hää; *iire kul'l ehk jänese kul'l* IisK; *Iirekul'lil on omad `vahtimispaigad Iis; Hiirekul'l kiä sääl `taiva all t'siirutass. Ega tuj kannu ei_putu?* Rõu

hiire|kuningas 1. hum kass – spor üld `nalja perast `kutsuda `kissada `iire kuningas Vai; *kašs om hiire kuningass ja ku'g om konna kuningass* Har **Vrd** hiirikuningas

2. hv nirk – Rõu

hiire|kõrv 1. hrl pl puhkev lehepung *Kasel kui `onvad `väiked `iire`kõrvad, siis neid `kietada või `piirituses `leotada [vähiravimiks] IisR; [kägu kukub] `anamasti ikke `raagus `metses või kui õige `väiksed iirekõrbad* PJg; *iire kõrvad, oksa nukud* Tor; *ku kõevu olliva parajan lehen, iki iirekõrvast `väl`lä kasunu [korjati arstirohuks] Puh **Vrd** hiirikõrv*

2. harilik hiirekõrv (Capsella bursa pastoris); ?hiirehernes (Vicia) *Iire kõrvad – nee `naistele, kellel liig verejooks on* Rei; *iirekõrval kasvavad kaunad `külge `viimes* Mar; *iire kõrvad on punased lälled* VJg; *Iirekõrva `rohtudest `tehti jala `vañnisid ja `joodi ka seda iirekõrva rohu teed [jooskva vastu] Trm; Tii`veeren ja `pendreveeren seivä eläjä kõge parembide toda `valget ristk`aina iire`kõrvuga segi Rõn; mi_haina sisen om pal`lu hiire`kõrvu* Har

hiire|kõrva hiirekõrvule – Põi Emm Käi Vän Amb Trm Krk *Kask läheb kõige enne iire`kõrva* Põi; *lehid lõövad juba iire `kõrva* Emm; *Kui mets läeb iire`kõrva, siis on tõutegemisega kiire* Trm; *`urvi piap enne iire`kõrva minemist `korjama* Krk **Vrd** hiirikõrva **-kõrva|hain** hiirekõrvahain harilik hiirekõrv (Capsella bursa pastoris); erilehine linnurohi (Polygonum aviculare) Plv Rääp

hiire|kõrval hiirekõrvul – Lüg Vän Amb Trm Krk *kevade kui `metsäd `onvad `iire `kõrval* Lüg; *ku kase iirekõrval, siis [on] säre ja ahvena kudu* Krk **-kõrvale** hiirekõrvule *mets lähäb `iire `kõrvale* Lüg **-kõrvan** hiirekõrvul – Krk Nõo *kase om juba iirekõrvan* Krk **-kõrvas** hiirekõrvul – Mus Põi Koe *Kevade on kena küll kui mets on kõik iire`kõrvas* Põi; *kui puud kevadel `lehte lähavad, siis on esite lehed iire`kõrvas* Koe **Vrd** hiirikõrvas **-kõrvu** hiirekõrvule *tämä `külvämä ka_j mend `enne kui - - jälle mets läks `iire`kõrvu* Jõh **-kõrvul** puhkemas (lehepung) hv Jäm, Mar Vig Tõs IisK Trm spor VIPõ, Krk *puude lehed jo iire kõrvul* Mar; *mets on iirekõrvul* Plt; *kase lääve iire kõrvul joba; ku lepä iire kõrvul, siss akkap säre kudu* Krk **Vrd** hiire|karval, -kõrval, -kõrvan, -kõrvas, -kõrvun; hiirikõrvul **-kõrvule** hrl puhkema (lehepung); *tärkama (rohi) Mar VJg Plt Trv Krk rohi läheb iirekõrvole* Mar; *mets aab iire kõrvule* VJg; *kevade puud lõövad iirekõrvule* Plt; *kase urva joba `lõhki, ku\_na iirekõrvule läävä* Trv **Vrd** hiire|karva, -karvale, -kõrva, -kõrvale, -kõrvu **-kõrvun** hiirekõrvul *kui jüripäevässe kaselehe iirekõrvun, siss jakupäevässe `uutsi `leibä ei saa* Hel

hiire|laudid pl iirelaudid tikand värvlil ja õlalappidel – Kad **-liha** kõva tükk lihas või rasvas *sül`di `puutmisel koratass hiireliha? `vällä. nuu? omma\_päaliha seen `säantse ua vai `herneterä `suurudse_tükükese?* Rääp; *õgass tuu e`lläi terveh olõ õi?, kual omma? hiire liha?* Se; *`ümbre kaala um hiireliha ni `ümbre `suolikidi jämehhidi ka um. säändse musta? rasva siäh egäl tsiäl* Lut **-lõks** *iire `loksu `säñji all* Vai; *poisid tegid iire lõksu* Khk; *puuri `müüdu, aga kutsutasse iirelõks* Kod; *iire lõk's, raadist ja `seante til`luk värät ehen* Krk; *rot't vii iire lõgsu är?*, *ku\_suu' rot't om* San; *mul om kat's hiire`lõksi* Har **Vrd** hiirelouku, hiirilõks **-louku** *iire `loksu ~ `iire `louku* van hiirelõks – Vai **-mardikad** pl *`iire`mardikad*

läikiva pandla ja lipsuga naistekingad – Lüg **-näkk** hrl hiirehernes (Vicia); seahernes (Lathyrus) Hlj RId IisK Iis `iirenäkk - - `vahva pikk rohi `lilla `õitega - - `iirenäkki ein Hlj; `iire näkki on `einä sies Lüg; iirenäkk on kollase õiletega IisK **-oblikas** `iire `oblikas väike oblikas (Rumex acetosella) IisR **-osi** mingi osi hiire `osju [kasvab] ij veeren - - hiire oša² – jakulitse² Har **-poeg** tasa `jüstku `hiirepoig Kuu; Obune on tihti iirial'l, nagu veike iirepoeg Jür; til'luke nagu iirepoeg Kod; kešvä ku iirepoja [jämedad] Krk; immiselle andass hiire `poigõ süvvä<sup>2</sup>, et pal'lo `põrsit saanu² Lut **-puts** lohuke lõua otsas hiire put's lõvva otsah – sääne kraav Plv **-sitt** `Iiresitt "pikliku teraga püssirohi" — Kuu **-tuisk** tuisk kihulumega `Iiretuisk `tuiskab igale `puole `sisse, sara ja lakka IisR

*iiretus ppl `iiretusi pilu – Lüg

hiire|urg hiireauk, -õõs iire `urge om kikk kotuss täis Trv; poišs ol'l vällä\_koolu<sup>2</sup>, hiing hiire `urgu, toss tuhatõrikõistõ lännü² Har **-vihk** esimene väike rukkivihk, mille lõikas peremees või perenaine – Mar Saa M Röp Iirevihk panti edimese aki süämäse ja jäeti edimese akil pää pääle panemata Trv; peremiis läit's kige päält, lõigašs iire vihu ja tõi aida `rästsess; iirevihk `panti aida `rästsess üless, siss iire ei süü kot'te puruss ja ei tule näl'g Krk

hiire|vitt 1. hiire suguelund `enne õlid `suured [tanud], aga peräst õli pää lael, pisikene nagu `iire vitt Lüg; iire vitt oli vindiline, `seitsme kaheksma kandiline (lorilaul) Khk

2. lohuke lõua otsas – Lüg Jõh IisR Kod Lai Ran Ilus `tütruk, näh `iire`vittki `lõuva `otsas IisR; kel lohk `olli lõvva otsan, üteldi iirevitt; Kel iire vitt lõvva otsan om sest inimesest saab lits Ran **Vrd** hiirivitt

hiire|viu 1. ?hiireviu (Buteo buteo) – Rei

2. lohuke lõua otsas `Lastele sai `üõlla, et `iireviu on pisike kramm `lõuva `õtsas Lüg

iirgama `iirgama, iirata kiljuma, vallatlema läksid `sõnna `iirgama `jälle - - [õeld] kui kisavad ning `koerust tegad lapsed; oli täna `õhta küga all ka pailu `iirgamist ning kisa Khk **Vrd** kiirgama

hiir-häär Om egalõ hijr-häär nigu lammass Röp

hiiri- hiire- iiri lõks on `veike, rot'i lõks on suurem; iiriaugud möda seinä `iiri Juu; iiri pujad JMd; iiri urg om seinä sehen Trv

hiirid pl iirid Khk Krj Muh Phl/h-/ Mar Lälõ Tõs Khn, `ii- Mar Ris; sg -iir Mar, iiri- Han Khn näärmepaistetus; tiirud (hobusel) mõne obusel keivad iirid ülal Khk; sea lõuarohi keedetse ää ja andasse sigadele, kui iirid oo Muh; kui obo `vil'la pal'lu sööb aab `iirid ülesse Mar; obusel aavad iirid üles suurest väust Kse; Kui obusel oo iirid ülal - - Siis sõidutatse, õerutse ja turgatse `pastli nõelaga `põrna; Mu vanaisa `arstis iiri`aigid obusid Han; loomal oo iirid, õõrutse obuse loogaga Tõs; iirid ~ iiri `aigus Khn **Vrd** eerid, hiired

hiiri|hall hiirhall iiri allid - - `erned Rei; iirial'l obone Vig; Obune on tihti iirial'l nagu veike iirepoeg; Riie läheb `värvides ka iirial'liks Jür **Vrd** hiirehall

iir(i)|hammas → eerhammas

hiiri|hein iiri ein ?hiirehernes (Vicia) Khk **Vrd** hiirehein **-hernes** hrl hiirehernes (Vicia); seahernes (Lathyrus) Jäm Khk Mar Kul Kir Tõs JMd Tür Se pailu iiri`ernid. [seemned on] mustad kuulid vil'ja sihes Jäm; kollaste ning siniste õdrematega iiri ernes Khk; sinised [taimed] `ketsa `lehtega, need oo iiri`erned Mar; kus iiriernes kasvab, `sinna võib kaev `kaevida Tõs; iiri ernest täis se põld Tür; hiiri`hernel omma kõdrakasõ² Se

hiirik iiri|k g -ku Jür; hiirik Lut hiirukas (hobune) *Mäletan iirikud obust küll: iire`karva al'l, natuke sinakas, lakk ja saba `muštjad Jür; hiirik hopõn, hiirik karv sääne Lut*

***hiiri|karv** Nii kaua kask `jooskes [mahla] kui ta iirikarva (hiirekõrva, noore lehe) `välja ajas Kaa

hiiri|karva hiirekarva – Jäm Hag Juu JMd iiri ~ roti`karva obu Jäm; iiri`karva obune kui kollakas obune ja `muštjas võõt sel'ja peal Hag; iiri`karva obune ehk iiri`karva al'l (ühtlaselt helehall või musta võõdiga üle selja) JMd **-karvale** hiirekõrvule `Mahla sai nii kaua kui kask iirikarvale läks Kaa

iirikene iirike g -kse Tõs SJn, -ke|ne g -se Koe hiireke pisike iirike Tõs; `veiksed iiriksed SJn

hiiri|kuningas iiri kuningas hiirekuningas – Muh Juu **-kõrv** hrl pl puhkev lehepung kasebu `lehtegä kui nad noored o, saab koa ilust kollast - - kui nad alles iirikõrbad oo Vig; `kaskel on juba iiri kõrvad `kül'gis Juu **Vrd** hiirekõrv **-kõrva** hiirekõrvule puud akkavad iiri`kõrva menema Muh **Vrd** hiirekõrva **-kõrvas** hiirekõrvul puud o iiri`kõrvas Muh; lehed on iiri`kõrvas JMd **Vrd** hiirekõrvas **-kõrvul** hiirekõrvul — Muh Juu juba puud iirikõrvul Muh

iiril iiril ehal – Saa

iirile ehale ega iga `õhtu või iirile minna Ksi

***iiri|lind** nad lähvad iiri`lindu `lasma (ehale) Koe

hiirine hiiri|ne g -dse

1. hiiri täis hiirine kotuss Vas

2. kõvu tükke (hiiri) täis hiirine liha, rasõv Vas

hiiri|silm iiri silm tattninalamp – Pöi

iiri(s)|sөөт iiri(s)- sammaspool *Iiris`süeti piäb suõlaga `õõrma Khn*

***iiritama** sundima ta iiritab oost takka - - et ta ruttu läheb Muh

ijritama → eeritama

hiiri|vitt iirivitt kriips, lohuke lõua otsas – Juu **Vrd** hiirevitt **-vөөт** iirivөөт, nisuke nagu must vөөт kui kollakas obune on Hag

iir|katt `iirka't ad -katil kodukäija – Hää

iirmess, iirmõh → eere

iir|mokk kekk ja kenä tüd'rik õli tämä. ku'sid iirmokass Kod

iirokas iirok|(as) g -a kaval tuleb nii iiroka `näoga; erevä `näoga one iirokas. vahib nii kavalass. silmäd käeväd Kod **Vrd** iilukas

iirokille iirokille (kavala näoga) `seismä Kod

hiiru → hiir²

iirud pl iirud Jäm Khk Kaa VII Rei Vän Tor Hag Juu Kos Trm; sg iiru- Jäm Kei näärmepaistetus; tiirud (hobusel); hv lihasepaistetus *Kui abu külmetab, sooned jäävad `kangeks, siis `õeldakse, ajas iirud üles; sial on iirud; veisel, obusel iirud. `õörtaste `õlgiga - - kargutakse ka. kennel iirusõnad võtab nendega ära [haiguse] Jäm; kui obune `aige on ja iirud ülesse ajavad, siis annab mees oma alumesi `karvu leeva sees obose kätte Juu; kui [hobune] `kaeru soab `liiga, aab iirud ülesse Kos; iirud vai tiirud, kui rinde aluse sooned valutama akkavad, nii et peab pikali viskama Trm **Vrd** eerud, iilud, hiired*

iiru|haigus = iirud *Obusel ikka `kõige `rohkem iiru `aigust oli. `Viina piab siis kõige parem olema `anda Kei*

hiiru|hall hiirhall *iiruallil [hobusel] o iire ehk roti `moodi karvad Jaa; Meil oli mitu iiru `alli obust; Iiruallid sukad oo sojad Han Vrd hiirehall*

iiruk → hiirukas, hiirukene

hiiru|karva hiirekarva *iiru `karva obu. al'l põle mette, põle must koa mette Muh; hiiru `karva hopõn Se*

hiirukas *iiru|as Jäm Khk Krj Muh, iiro- Kod Plv/h-/; g -a; hiiru|gas g -ga, pl -kad Phl; iiru|k g -ku Krk*

1. (värvus) **a.** hiirhall, hallisegune (hri hobune) *iirukad obused Jäm; tuha~ tolmu `karva obene oo iirokas. `val'gid `karvu punase ulgan; iirokad eläjäd; al'li iire sugune. `niiske iirokas kleit Kod; iiruku obese olli `osten. üt's paar iirukit temäl Krk; sinikass, pүүл' hal'li obõnõ, hiirokass obõnõ Plv Vrd iirakas, hiirik b. (viljast) põld akab juba iirukaks (punakaks) `lõõma -- kui rugi orased `tõusvad Khk; [valmimata] vili ühna iirukas alles Muh*

2. (kartulisort) Jäm Khk Phl *iirukad, pigem punased `tuhlid, sinised `õitsmed Jäm; hiirukad `karduled Phl*

hiirukene dem < hiir² – Krk V *obene al'l om, siss kutsuts al'l iiruke, must jut't sel'lä pääl; al'l iiruk, iire `karva, segä karvage, pruunikass [hobune] Krk; imä om hiir. poig om jo ka mõnõst kottast hiirukõnõ Har*

iirukõnõ *iirukõnõ* ”väike läikiv veemardikas, kes tiirleb veepinnal” – Har Vrd *kiirukõnõ*

iirõ *iirõ[?] pl `iirdõ<sup>?</sup> jõdre regi and `iirdõhe; tjj pääl `iirdõ[?] Se*

iis¹ *iis Rak, g iisi JMd Koe VMr(g iie) Sim; iisk g iisi JMd, iisu Sim; -iisk Lai iil iis paneb puud `liikuma; möru on teene kui iis, on kauem ja lõhub JMd; oli mitu tuule iit; tuule iis. ta ei ole pikalt, ta tuleb iisiga sult läbi VMr; iis on `kange maru tuul Sim*

iis² → ees²

iis → ies

hiis *iis g iie spor eP(h- Phl; iis Lai), `iie spor R(g `iisi Lüg; n `iisi Vai; hiis g hii,e Kuu); n, g iie Vän Ris Kod; g hiie Har Röp; pl iie Krk Hel*

1. hiis, pühaks peetud salu, puu, kivi jne (sag kohanimedes); (suur) mets `iie `metsä. *`nuored pedäjä puud Vai; obuse mäng oo, [lauldakse] irnu irnu iie `alli, karju karju kalevi `lauki Muh; põha lepp oln sii -- sii oln `enne vana hiis Phl; iied `olle oln `enne, `ohvri, iied Tõs; männiku ääres on lohk, se on vana iie Vän; iis on jälle `väike metsasalk, sehuke pikk kasumets Tor; iis on nuor istutatud mets JõeK; iied olivad niisukesed männid, kus mälestusi oli Amb; `õite ia rukis nagu iis VJg; puuk tullud iitess tulesaba taga Kod; ilus mets nagu iis Lai; isa `rääkis vanasti et, vanad iied old sial Pil; Õniste suured iie puud -- `õeldi iied SJn; iie olli pühä kotuse kun ohverdide; tüdruku lännu läbi mõtsa tõisele `pүүл [tallu], esi laulen: ei meid nännu iide neiu, ei meid kuulu iide koera Krk; [ikoonid ja kirikulipud toodi] jõe `vjjrde, pähnapuie ala. säääl om üt's paganausu hiie asõ Röp Vrd iid Vt hiie-*

2. endisaegne jumalus, vaim – Juu Kod Ksi Hel *`iiedele `viidi `toitu `jõulu `lauba `õhta. kis `iidesi kõege param `toitis, sel oli se kõege param õnn. uue`oasta `õhta `viidi*

koa - - `terve vald `toitis, aogod olid moa sees, kus `neile `toitu `pañdi Juu; iied oo vana aja jumalad. tegid saviss kuju ja panid iie nimesse; iiede kerik õli Iitemäel Kod

Iisak: iisakit ~ iisakut näinud 1. joobnud, purjus – LNg Mar Mär PJg ta täna iisakid näind Mar; 2. rase On Iisakit näenu – [öeld] ku asi juba märgata `ol'li Hää

iisa|kaka lstk sealih Mis lat's taht, kas iisakaka vai määkaka Urv

hiisik `hiisi|k g -gu vallatu (laps) Sie on nii `hiisik, sidä `täädüs vähä kuritada Kuu

iisima `iisima, (ta) iisib Jäm(iisima) Khk, `iisib Lüg luurama, piiluma midä `vaide sa `iisid säääl; `iisib ja äärib, käib `ümber ja `luurab Lüg; iisib ning luurib siin Jäm; kaßs iisib `iiri; mis ta peaks `iisima läbi pöösaste Khk **Vrd** iisuma, iskima

-iisi|puu Ls koeraiisipuu

iisitsi¹ iisitsi kärbsenäpp iisitsi tulõ `ilda, iisitsil ei olõ\_`väega suurt `laulu; um hal'l iisitsi, ja kirriv iisitsi, kiriväl iisitsil um `musta ja, `valgõt ja `hal'li, ka um sääne nigu täpiline Vas **Vrd** iitsakas

iisitsi² näoga liikumissuunas Sõud iisitsi, s_olõ õi? hädä säl'ätaadõ `vahti? Se

iisk → iis¹

iiskama¹ `iiskama Vai Koe Sim, iisa- Kad VJg rääkima; iitsatama midä sa `iiskad alalde nii `paljo Vai; oleks ta `sinder sellest `mulle iisandki Kad; ää sa sest kellelegi `iiska Sim **Vrd** hiiskuma

iiskama² iiskama, iisata – mahla laskma – Vas

hiiskamma `hiiskamma, hiisata<sup>2</sup> pillama, raiskama ta ei mõista<sup>2</sup> umma varanduist `hoita², ta `hiiskass kõik' üless Se

iiskann `iiss|kann (-s-) g -kannu spor Sa(`ees- Jäm), Emm spor Pä, Juu Koe Trm Lai Plt Hel, -kañnu IisR; `iiss|kañn Nõo Rõu Plv, `iiss- Krl Har, g -kañni (-nni)

1. kastekann `Enne kui meil `iiskañnu ei old, `kasseti `taimi läbi `saunaviha IisR; `Iisskannuga kastetakse `taimid Kaa; `mõlder `kallab `iisskannuga jahu `peale vett Tor; `iisskannul on ku sõõl toru `otses Hää; `iisskannuga kastetakse Juu; pikk nina nigu va `iiskannu toru Lai; võta no<sup>2</sup> `iisskañn, lek'i `laossõid t'suuk'ma Har **Vrd** kiiskann, tiipkann, tiiskann, õiskann

2. suurem kann, millega vaadist õlut toodi ja teistesse kannudesse valati – PJg **Vrd** tiipkann

hiiskuma `iiskuma, (ma) `iiskun Kuu(h-) VNg Jõh IisR; (ta) iisub Hlj

1. iitsatama, häält tegema Ei sest voi kenelegi `hiiskuda Kuu; oleks ehk `iiskundki kedagi `vasta `mulle aga ei VNg; Ah sa akkad `uuesta `iiskuma Jõh **Vrd** iiksuma, iiskama¹

2. nuuksuma, nutma – Kuu Hlj Rikas nutab sursessagi, iisub hinge heitessagi rhv1 Hlj

***hiiskõlõma** sõnelema kavva sa `hiiskõlõt siih; hiisõlgu_j no taah Se

-iisi|puu Ls koeraiisipuu

hiissama `Hiissama heiskama (purje); hiivama (ankrut) – Kuu **Vrd** eissima

iistakk Iistakk kivitäks – Mus

iisub → hiiskuma

iisuke iisuke – põial (sõrmede lugemisel nimedega) Pär

iisuma `Iisuma piiluma – IisR **Vrd** iisima

iisuvits iisu|vits Jäm, g -vitsa Khk, -vitsi Khk(-vit's) Mus

`pastlad (sandaalid) Pha; Iiu`ranti kihjad - - Nee käisid ikka kouem veel, kui tikkudega tehet kihjad - - Nee olid madalad kihjad, ead `pehmed olid `käia Rei; Saaped ja kihjad olid hiiurante taldadega Phl

iiuss *ma en tiä iiuss ei aiuss (vähematki); siäl õli näid küll koon, üks õli iioss, tõene aioss Kod*

iiutama → iutama

iiu|tited pl *iiutited* võhumõõgad — Noa Ris

iiut-tiiut *iiut-tiiut, eiut-teiut* paarissõnad rahvalikes lauludes *eiut teiut teed olid `velta* Kse **Vrd** *iidu(t)-tiidu(t)*

iiiv *iiv* iiveldus *süda iivendab. sisemine iiv* Kad

hiiv *hiiv* g *hiiva* (peeneks või puruks tehtust) *peenikene kui hiiv* Räp

iiva *iiva* Vai; *iiva-* Khk pärm *üvä `iiva `kergita üvast; siis `panna `iiva `sinne `sisse ja umalo, `iiva `panno tämä (õlle) `käämä* Vai

iivak|nuut *iivak-* JõeK, *`ii-* Jõe Kuu; *hiiva-* Phl, *`ii-* Kuu(h-) Hlj kolmekuningale järgnev päev (7. jaanuar); hv uusaastale järgnev päev (2. jaanuar) *`iivak`nuudi pääv oli `kolmekuninga järel; `kolmekuninga järel on sie `iivaknuut' - - keik `luobita pa,ad `kat'ki, s\_on pühad `müödas* Jõe; *`Hiivanuut oli `toine `jaanuar. No siis joid mihed olut ja `viina `kambaga `kussagill peres. et ku `talvel neh tuob `hülge jääd - - siis `lähteväd `seltsis igä `hülge `püüdü; Ku olid puud hüäst neh `härmess `hiiva`nuudil, siis `üeldi, et sügüsül on rahul maamies ja rahul `rannamies; `hülge `juotu `pieti `hiiva`nuudil; `Tulga siis `meile `huome ka `hiiva`nuuti pidämä, `tantsimme ja Kuu; [õlleankur pandi kelgule ja mindi tallu, kus oli õlut] `iiva`nuuti `peksma [õlenuutidega], et saaks `ankrusse õlut Hlj*

iiva|kord (pärmine) käärimiskirme *kui õlut `keima akab, siis on pisine `valge iiva kord peel* Khk **Vrd** *iive*

hiival, -õ *hiival* Har Plv Vas; *iivalõ* Vön V(h-) peeneks, sodiks; *hatul(e) maa tulõ hiivalõ `äestädä?; kuht' om küünärnuk'ist hiivalõ `hõõrunu? Kan; `kartoli keese? iivalõ; Hiivalõ pudõr olõ\_midägi eie?; koi? ja iire? ajava `rõiva iivalõ* Urv; *`syurma omma `väega hiivalõ keedü?; lina? omma nii hiivalõ jahvõdu, et luu om kõik' maha lännü? Har; võtt langa kõik hiivalõ [kui nüri noaga lõigata] Plv; sä hõõrut `rõiva käh hiivalõ uma `mõskmisega* Räp

iivama¹ *iivama* Khk Pöi JõeK, *iivata* Kod; *`iivämä, iivätä* Kod

1. immitsema; nirisema *`iivab sialt vett `väl'la, sie on al'lika koht* JõeK; *liha tõruke ei pidä suulvett, `iivab vett `väl'jä; kask `iivab mahala; al'lik `iivab juassa; vesi juakseb tasail'jukeisi, `iivab; jätä `siiber vähäke `iivama (veidi lahti), et aab `kar'mi* Kod

2. vaevaliselt põlema; hõõguma *lamp `natkene `iivab; tuli `iivab põleda; tuli `õõgub ja `iivab, kuñni süt'tib ja lähäb põlema; süded `iiväväd viijl tuha all* Kod

Vrd *iimama*¹, *iivendama*²

3. aeglaselt liikuma *kes keib tasa `pitkamissi, loomaga künnab tasa, siis teine `ütleb, `iivab pitkale* Khk; *`Vassel `katsund sealt `iivama (tulema) Pöi; sinul suab iivata üle väl'jä; tasail'jukeisi mine ja `iiva; iivas `tulla siält* Kod

4. nõrgalt puhuma; pihutama (sajust) *ike `iivab sadada, nõnna pienikesess; vähäke `iiväb tuult* Kod

5. (pikkamisi) suurenema *kuu `iivab `minnä suuremass; vasik `iivab `kasva* Kod

iivama² `iiva|ma, -da Hlj RiD

1. hiilima `kutsar õli poiss mies ja siis `sinne sai `iivada ikke pühaba `õhta [tantsima] Lüg; `Oidas oma `nahka, `iivas `raske tüö iest `kõrva `kuskile Jõh; `Lapsed oli tuast `riida `maale `iivaned, `mängima IisR

2. piiluma `täma `iivab seda `tütrikud Lüg; `Käis `tõise `aia taga `iivamas Jõh
Vrd iivima¹, iivendama³

hiivama `iiva|ma Krj Muh PJg Jür Kad Rak SJn Hel, `h- Phl Rõu Röp, -da spor R(h-Kuu) SaLä Hi, JõeK, `iivata Jäm Khk Põi Hi Tor Hää Ris(h-) Kos

1. (üles või välja) tõstma; haalama `iivas `raske `suolakodi `selga Kuu; `tarvis `iiva `seilid VNg; `praspeliga `iivada `ankur `ülesse; `üles `iivama `liiva `kaivo siest Vai; nüüd on [laevadel] `vintsid juba pääl, mis `noota `iivavad Krj; `poisid, `iivake `ankur `välja Põi; `laevu akatse `üles `iivama, `mäele Muh; ta `iivas selle `sülle PJg; on `tarvis `laeva `silda `iivada JõeK **Vrd** iimama², iivima²

2. fig **a.** (kõvasti) sööma, jooma `hiivab kere täüs; `Eks ne hobused saand ka küll `külmissäss heindetä konutada, ku peremies `kortsis `kaua `viina `hiivas Kuu **b.** näppama Mis ta `kondab `võõras kohas, tahab `miski `õlma `alla `iivada Jõh; Jäi `üks rehetuppa kuhe `teise linapihusi omale `iivama. On mies `iivamas küll IisR; `Leitsin, et rahakot't `oll'i ää `iivatud Tor; `ka's on ea tüki liha ää `iivand SJn; `Üt's lat's oll' tõdsõlt noid `mut'ri `võt'makõisi är\_`hiivanu Rõu

3. nüüd `oige `hiivab (puhub tugevasti) `oite `hiiver Kuu; Iiva (löö) tale üks täis Rei; `iivab (viipab) `kääga Jür

hiiva|nuut → iivaknuut

hiivanõ `hiiva|nõ g -dsõ hatune hiivanõ (teise puu vastu hõõrdunud) puu Vas

hiiva|pulk `andrus aus mees annab `jõulud, nuut hiiva polk (pulk) viib `jõulud Phl

hiivatama `hiivatama "katki minema" hiivatana vai hiivalõ lännü Röp **Vrd** hiivetama

iive iive g iive, `ii- (vahu)kirme kui rokale pailu vett `pæele `panna, siis jääb ka pisine iive kord; leval on iive kord pæel, kui sileks tehasse `enne `ahju ajamist; leva iivet `pandi lastele laguja `pæele; pisine `valge iive kord on pæel — küll ta (õlu) `varsti `keima akab Khk **Vrd** eeve, iivakord

iivel `iiv|el g -li Var, -le Tõs katusekelp ungas see oli ülal katusel auk, otsa `iivle sees Tõs **Vrd** jeevel²

iiveldama `iiveldama S(h- Phl) Mar Rak VJg Plt, `ii- Hlj Lüg/-mma/ Jäm; `iiveldämä Kuu, -mma Vai

1. iiveldust tundma või tekitama; pöörutama, oksele ajama `Süämest ottab `iiveldämä Kuu; süda `iiveldab, `kangest `rasvane toit kohe, ajab `iiveldama Hlj; `vatsa on nii tühi, et südä `iiveldä; süda lüüb `iiveldämmä; südänd `iiveldä Vai; `raipe ais ajas üsna iiveldama Krj; südame alt naa iiveldab Muh; Mo rüna all iiveldab nii `kangesti Rei; südame pæel hiiveldab Phl; aab ühnä südäme iiveldama `sesse Mar; süda iiveldab, ajab oksele ja paha `olla Plt **Vrd** iivendama¹, ääveldama

2. tuikama, valutama – Kuu Lüg **Vrd** iivendama¹

iiveldama² `iiveldama Põi Muh Käi Rei

1. logelema, aega viitma; lonkima `Õhta kää, siis sa iiveldad veel külas teiste silma kohas; See on `sõuke looma riu -- iiveldab `peale `aidu kauda ja `vaatab kust aga läbi saaks Pöi; iiveldab aga `peale `oetel; mis sa muedu iiveldad, tee ika tööd koa; sa aga iiveldad (ajad) ennast üle kaela Muh; päiv iiveldab, siis kui päiv pitkendab `aega, äi lähe `looja; Ära iivelda -- muidu jääme `iljaks Rei

2. manguma Nii kaua iiveldab kut ta peab tilga [viina] `soama Pöi

iiveldis iiveldis g -e Khk Krj iiveldus(hoog) iiveldised keivad tojuti Khk; saab sellest iiveldisest ühekorra ometi `lahti; nii iiveldis (iiveldama panev) õlut oli et kuidagid äs lähä ala Krj

iiveldus¹ iiveldus g -e iiveldus(hoog) `sõuksed iiveldused keivad siis Khk **Vrd** iiv, iiveldis, iivendus

iiveldus² iiveldus g -e logelemine – Rei

iivendama¹ iivendama JõeK Koe Kad Urv/-võ-, -õndõmmõ Krl; `iivendam(m)a, -äm(m)ä R(h- Kuu; -äma Jõh)

1. iiveldama, põõritama Igäkerd ku `pussiga ma `soidan, hakkab `hiivendamä `sõärest Kuu; `iivendas südäme alt, tahaks nattuke `soolast `saada Hlj; `ninda nälg oli, et `aiva siest `iivendi; küll minu südant ~ süda `iivendab sies VNg; mul akkas sies iivendama Kad; süä iivõndõss, anna soolast Urv **Vrd** iimendama, äävendama

2. tuikama, valutama `Suuremad valu, uod on jo läbi aga vahetevahel viel `iivendäb Kuu; `iivendab südäme alt valutada VNg; siest `iivendäb, vähä `aavali `aigetab; Küll vahel südänt `iivendas (tundis südämevalu) Lüg; ammas iivendab JõeK; iivendab nõnna siest - - kui `kuškilt valutab natuke Kad

3. korisema, kirisema koht `iivendäb [näljast] Kuu; `Tõinekõrd akkab kõht `iivendamä, tieb pikka pient äält Jõh; Tia mis kõhul viga kippub `iivendama IisR

iivendama² iivendama JõeK Trm Lai Plt; iivendamä Kod, `h- Kuu

1. leemendama, immitsema Nina alune iivendab (on tatine) Trm; nägu iivendäb, märg kõik. kui palav õli, `tihkess pani iivendamä; `aige [koht] aab vett `väl`jä, iivendäb; riiss iivendäb Kod; `kiinni `kasvand kraavi põhjas iivendab vett -- ja kevade kooba põhjas iivendab ka vahel vett Lai **Vrd** iivama¹, iivetama

2. kumama; hiilgama [noor] kuu akkab vähe iivendama, kui akkab vähe `paistma JõeK; juaniússid iivendäväd mätässe piäl; suppi sjiis on `rasva vähä, tä iivendäb ike Kod; `iates iivendab; mõni klaas asi kraavis iivendab Plt

3. vaevaliselt põlema tuli iivendäb Kod **Vrd** iivama¹

4. leevendama (valu) Odin siest valuga `lanjaõli sie tais vähe `hiivendädä Kuu

iivendama³ `iivendama VNg Lüg(-mma) piiluma; himustama `poisid `iivendasid sedä tubaka kotti oma kättä `saada; `piiga sie `iivendab siin, tahab `sokkolaa-di; `iivendab sedä `poissi. ajab taga Lüg **Vrd** iivama²

iivendus `iivendu|s Lüg, g -se VNg(g -kse) Jõh

1. iiveldus; valuhoo `käivad `iivendused VNg; `Este valu iivendus käib `rinduult läbi Lüg

2. (soolte) kirin `Iivendust kõhust on `arva `kuulda, ta akkab `ninda teravast `piale, läheb `alla Jõh

iivõndama iivõndama; pr (ta) iivõndõss ?nihelema opõn iivõndõss, tüküss minemä Urv

iivene *iive|ne* g -se a < iive *kääd on leva iivesed*; [rokk] *muidu `valge iivene vesi. mis obu sellest saab* Khk

hiiver *hiiver* g -i Kuu; *iiv|er* g -ra Hel *kõva tuul nüüd `oige hiivab `oite hiiver* Kuu

iivetama *iivetama* leemendama *lõug iivetass rasvaga* Ote **Vrd** *iivendama*²

***hiivetama** *hiivõtama* Vas, -etämmä Plv; pr (nad) *hiibõtasõ?* Se *hatutama, karvendama jak'i käüss um hiivetämmä lännü?* Plv; *rõiva hiibõtasõ?* Se **Vrd** *hiivatama*

iivima¹ *iivima* Jür, *iivi-* Pöi Muh Kse Tõs, (ma) *iivin* Kod; *iibima*, (ta) *iibib* Mih; *iibima* Han

1. pidevalt või vähehaaval tegema **a.** aeglaselt liikuma või tegutsema; *hiilima* *On üks mees koa, juba lõunast iivib ennast ää* [töö juurest] Pöi; *sa iivid ühes `kohtas, ei saa edetsi ega tagatsi; ku töö kallale lähäd, siis tee, aga ää iivi seal* Kse; *kui `keegi `tassa tuleb, siiss `üetse näe iibib sealt `tulla* Mih; *mis sa sii iivid laesa obusega* Tõs **b.** pidevalt töötama *kui sa sedasi üht `inge päe `otsa iivid, siss oo teris ots koa* Kse **c.** kaapima *iivi senna `sisse [sõle küljest hõbedat]* Muh

2. vähehaaval toimuma **a.** süvenema *`aigus `iivis. nagu tiisikki `iivib* Kod **b.** pudenema *takku on maha `iivunud `kanga `tõmmamisel. `iivib `natke* Kod

3. luurama, piiluma – Jaa Han Jür *salaja lähäd `iivima, tahad `iivida* Jür **Vrd** *iivama*²

iivima² *iivima, iivi-* Jäm Pöi Tõs Hää; ipf (ma) *`iivsi* Khn

1. *hiivama tõmmatse ~ iivitse `ankurd üless* Tõs; *Meitel viis [laeva] Lie `piäle `kindi. Aga saõmõ ikka `iivis `jälle `lahti; Mia `iivsi purjut `mašti* Khn

2. sõudma *Nooda laevas mehed `iivisid nelja ja kuie kesta, siis iiviti kui tuul äi võtnd, see `andis `iivida ka* Pöi

ija-, ijä- → ea-, iä-, jää-

iju- → iu-

ika → ikka

ikahhutma *Ikahhutma* korraaks itkema – Vas

ikaldama *ikaldama* hv eP(ig- Jäm Khk Tõs) Ran, *ikk-* Kuu Lüg; *ikaldeme* u Krk *ikalduma ikkaldamise `aestat* Kuu; *vili ikkaldab - - kuiv võttab `kasvu jõu `kinni* Lüg; *põld tükkis ikaldand* Jäm; *kõlu vili, üks tera ehk kaks `otsas, ära ikaldan oma; `loodus lähäb kõik na kuevale, et igaldab tänav`aastagi vil`jad kääst ää* Tõs; *Ega sij põld ei ikalda* (öeld, kui paljulapselisse peresse sünnib veel mõni laps) Hää; *ohrad ikaldavad tänäbu `jälle* Juu; *luomad ikaldasid* JMd; *vili om ikaldanu - - päiv palutab kõik ärä* Ran **Vrd** *ikastama, ikeldama*

ikalduma *ikalduma* Var Rõu(-mma); nud-part *ikaldunud* Saa; ipf (nad) *ikaldova?* Röp *kängu jääma, äparduma ikaldunud vil`last sai ainult `põhku* Saa; *Kui ma_ `tütrek oll'i, sõss `süüd'e näid* (kartuleid) *`väega hoiõldõh, veed'ü? oll' ja ikaldova?* Röp

ikaldus *ikaldus* hv eP, *ikk-* VNg(ls) Vai, -ss Puh Kam Har Rõu/ig-/ Röp(ls), g -se, g -sõ Har Rõu Röp; *ikaltuss* Krk; *ikalduse-* Hls Ran, *ig-* Khk (vilja-, looma)õnnetus, nurjumine *ikaldus villal sees* Mar; *ikaldus võt'is suivil`la ära* Saa; *ta elu ei lähä `easte ika na ikaldust* Ris; *kui `vastlabä on vana kuu sees, siis on noorte `loomade ikaldus* Juu; *ikalduse aeg toob `näl'ga* Kos; *kas rahe lööb puruks või kuiv äpardab, või maru rabab [vilja], see on ikke ikaldus* Plt; *täo `aaste olli vil`läl ikaltuss* Krk; *vihm and ikaldust, ja põud kah* Kam; *timahalt oll' mul suvõvil`lä ikalduss suur* Har **Vrd** *ikandus*

ikaldus(e)|aasta tänävu `aasta on ikkaldus `aasta, ei ole `siivu `vilja `aasta Vai; kuiva `aaga oo pöud ja siis oo igalduse `aasta Khk; üle`üldne ikalduse `aasta (kõik ikaldab) Plt; ikaltuss `aaste om täo, rahe lei vil`lä ärä, suurvesi vei alasspidi kik`k Krk; ega `aasta `aastale veli ei ole, tõnõ om õnnistuse `aasta, tõnõ ikalduse `aasta Kam; Igaldusõ `aasta te`ti kesvä `leibä, `pañti `naatõ, sõna`jalgu manu Rõu; Vanast sõss no es olõ_`kartolõ, ja ikaldusõ `aasta? ol`li no\_`tihte Räp **Vrd** ikalduseaastak, ikandus-, ikatse|aasta

ikalduse|aastak ikalduse `aastak ikaldusaasta – Ran

ikandus ikandus Kod; ikanduse- JIn ikaldus tänävuade õli vil`jä ikandus Kod

ikanduse|aasta ikaldusaasta nüid jo teine ikanduse `uasta juonega JIn

ikastama ikastama ikaldama – PJg

ikatama ikatama kogelega ikatõh kõnõlass Lut

ikatse|aasta ikatse `aaste ikaldusaasta – Krk

ike¹ ike Kan, g ikke u VII, spor L, Ha Jä VMr Iis spor TaPõ VIPõ M, T, ike Muh Kul LÄEd Mih PJg Hää Ris; n, g ikke spor R; ike?, -õ? g ikke, -õ Plv Rõu Vas(p ikeht) Räp; in ikken Har, ik`k- TMr; eke g ekki Rid(ekes), eke LNg Mar Kul; ikes g ike Krk; ikess Krk Krl, ikkes Kuu, g ikke; p ikest Hel; ik`k g ikke Lut

1. ike **a.** härjaike `ärjad õlivad ikkes, kui `küandasivad Lüg; ikke konks on ikke kess`paigas, kaks `ärge ühe puu `õtsas, `konksust läheb kett `atra `külge Jõh; paneme ärjad ikese Muh; mu isal oli ühe ärja ike ja kaheärja ikked ja Mär; ikel oli `keskel auk, `ärgade iked olid nikerdud; Ike oo ärjal juttadega sarvede taha `siutud Han; ärg sai ikes `pandud Ris; ikke sees oli kaks `pulka, rahe käis `nende vahe`paikas `ümmer ikke; `võt`sin ärjad ikkest ää Nis; taliike on lõhem kui suiike Hag; ikkega ärjad olid koos, sie sai jutaga `kiñni `pandud Kos; ärjal old ike `sarvede pial ja siis olid ikke rihmad kudagi põigiti HJn; üks puu käis `sarvede ies, teine puu käis `sarvede pial, ja `otstest oli kokku tapitud. seda `üiti ike Koe; lakas on viel vanu ikkeid Iis; üksik ~ `paarisike KJn; ärjä om joba ikken; [här]g] `vankre ehen olli ka aistege, aisa olli ikke kül`len `kinni; ikess `panti ärjal `sarvi `pääle, ku `künne `minti Krk; tolle aal künneti ikkega - - `panti nisuke puu `sarvi `otsa, siss sinna `panti kabla `kül`ge, siss vedäsivä [härjad] Ote; här]g pandass ikkehe Vas **Vrd** ees³, igi², ikäss **b.** fig (raskest tööst, sundusest jne) igä päe pead ekes olema Mar; Naine võttis ike `kaela, ku mehel läks; Ma ole iga jumala pää kui ikkes ärg (palju tööd) Han; kui mies oli paha, juodik ehk [õeld] no sai ka [naine] nisukesega ikkesse KuuK; mul alati ike `sarvis KJn; `tõmba kõik` pääväke nanda ku ik`ken ärg TMr; karussõl jahussõ? ikkõ? ära? (antakse palju puhkeaga) Räp || Need mehed on ühteinge paarikoupa nagu ikkes ärjad (pidevalt koos) Han; te käit ku ärja ikken (aeglastest töömeestest) Hel

2. vankri (puu)telg – Muh spor L keanid o ikede `külges all, muidu kulutab iked `katki; rõuk kõib ike `sisse. ike nukal o pulk sehes Muh; laste oiab ikesid kinni; ikenuka pulgad Kse; ak`s on rauast, ike puust; käänid oo puuikedega `vankrel Mih; esimene ja tagumine ike PJg; vanasti `ol`lid `vankre ratta iked ka puust, üks `ol`li iis teine taga Hää **Vrd** igi²

3. ristpalk tuuliku peas `veški ike; Pikk ike; Lühike ike Trm **Vrd** ikkepalk

4. voki rindpuu – Mih Krk ?Võn Kan Plv Lut (oki) emapuu ~ ike Mih

5. pl ahjuvõlv `enni olid kõik `paedest `tehti aho eked; keris oo kibi laso aho ekete peal; ahol o raudeked ja vahekibid vahel Mar; `ésteks `pañdi suuremad [kerise] kivid `senna

ikede vahele Kul; *ahu iked oo kerisega ahul* Var; *ahju võl'b on ikka uus sõna. vanaste üüti ikka ikked*; *ahju ikete piale`lauti keris* Nis

6. [kiriku] *kellä ike* (põikpuu); *luukarnitsel on ike piäs* KJn; *Adra ike* (rindpakk) Vön

Vrd ige²

ike² → ikke¹

ikegi → ikkegi

ike|kala *ikekala* ihes – Trm **Vrd** ikkekala

ike|kivid pl *ike kivid* suuremad lamedad kivid reheahju võlvis – LNg

***ikeldama** nud-part *ikelden* ikaldama – Hel

ikelduss *ikeldu|ss* g -se ”õnnetus” – Hel **Vrd** ikelüss, ikerdus

ikelüss *ikelü|ss* g -se õnnetus, takistus *mul ol' tii pääl üt's ikelüss*; *ikelüse pärast saa inime suure kahu* Plv **Vrd** ikelduss

ikem → ige¹

ikema → itkema

ikendama *ikendama* Nis Kei härğa ikkesse panema *ikendasin`ärği, ja rakendasin obusid* Nis; *Ärjad said ikendud* Kei **Vrd** igestama

ike|pakk rōukpakk *raudratastel oo igepakk* Muh **Vrd** igepakk

ike|pulk 1. vankri teljepulk *ratta ike pulk kadus ää* Muh **Vrd** igepulk

2. voki rindpuu – Juu

ike|puu 1. härjaike *rahkme rihm oli ikepust läbi* Juu **Vrd** ikkepuu

2. voki rindpuu – Rid **Vrd** ikkepuu

ikerdus *ikerdus* g -e takistus, õnnetus *tuleb ikerdus, sie tähendab midagi õnnetust* JõeK

Vrd ikelduss

ikes → ies, ike¹

iketama → itketama

iki¹ härjaike *ärjä iki`ol'li jutaga`kiinni* Saa **Vrd** igi²

iki² *vannu iki* Puh Nõo (*nyuri iki*); *vannu iki* Nõo Krl ~ *ik'i* Vön Plv (teat eas) vanana; noorena *kae mis viil`vannu iki piäb ärä nägemä*; *nyuri iki olli ma kärmäss ja kõva* Nõo; *tahassi vannu ik'i õigõ rahulist ello* Plv **Vrd** igi³

iki³ → ikki¹

ikigi → ikkigi

ikim → igi¹

hikitama *ikitama* Khk; (*h*)*ik'itäm(m)ä* V(-k-; *ikitemme* Urv Krl; *hik'itamma* Rõu)

1. *itsitama*; *eputama kōik`säantse`hik'itäjä? omma_täl sõbrass* Kan; *ikitess nigu mõni tütärlat's; olõ umõtõ tõtõ, mi_sa käüt ikiten*; *är ikitegu mullõ* Urv; *Tüt'rigu`ol'li hulgasnõ peräkerikun kuun ja`muudku hikiti* Har **Vrd** heketämä, igitämä, ikitsema, hikõrdama

2. ringi jooksmata [lapsed] *õhta`paljalt ikitavad parandal* Khk

hikitelemä *hikitelemä* frekv < *hikitama hikiteless* tah Plv

ikitsema *ikitsema* Khk Emm = *hikitama ikitseb nairda*; *tüdrugud ise ikitsevad, sellepärast poisid on nende`järge* Khk; *Ikitseb`eemal, abi äi tule* Emm

ik(k)- → itk-

ik'k → ike¹

ikka *ikka* RakR IisR Vai(-ä) S(e- Jaa) Lä Khn Pöp Ha Jä Trm Kõp; (lausefoneetiliselt) *ika* spor eP, -k(a), hv -kä Khn; *igä* Kuu (täendusrühmade piirid pole alati selged)

1. (hrl rõhutavalt, kinnitavalt; mõnikord leksikaalse tähendusega) **a.** just, muidugi, teadagi; küll(ap), vist, ju jne *Voib tehä vähä`lounaks kohe`tõnder`lõnksi, mes sis igä; Tä`nuoreld valis igä peigmih Kuu; jo see ikka niid`valmis on Jäm; ikka mõni mees saab külla`otsa küll; seenes ta pole, sammal ta pole, rohi ikka Khk; lapsed rügavad, et`terve ilm väriseb kēē, jo`oome ikka kuri ilm tuleb Käi; kase käsna. need pidid ikka arsti rohud olema Mär; kas sa teed selle töö ära. – jah, ikka ma kabi veel Kse; kaua ka lähäb küll Khn; ahju võlb on ikka uus sõna. vanaste`üiti ikka ikked Nis; (Kuidas rukist lõigati?)( sirbiga ikka`muutku aga sirbiga aga Hag; eks õlut ja`viina ikka pakutud ka ja [lapulistele pulmas] Amb; kui kedrad, siis lõng lähäb ikka`kijrdu, ilma`tahtmata Trm || (jaatavas vastuses) Seda saab ikka; On ikka Jäm; ikka oli näh Khk; Tuled sa ka`seltsi? – Ikka; küll ikka (jaa-ah) Rei **b.** praegu; alles, veel *siad`kiunuvad`karjuda – on nad söömata ikka Khk; Oled sa ikka veel selle koha pēel töös Kaa; kas sa ikka veel siin oled Mär; vanad näpud ika kehavad HJn; kui ma ikka jõu võimulene olin, siis ma käisin marjul kõvasti Ann c. tõesti, küll, aga se on ikka eige purakas Khk; Küll on ikka ilm (tuuline ja sajune) Pöi; see peab ika [suur] kadagas koa olema Muh; kõvade ajal saab neid`siigu ikka tubliti Rei; pot`isinine värv, see ikka on värv aga mis muud värvid need`pleekivad ära jo Noa; sa oled ikka üks at`u Jür**

2. alati, kogu aja, ühtelugu; üha, muudkui nüüd ikka`käivad`arstidel kui ušs`nõelub IisR; ma ikka oli sirbiga, ma pole`niitand rugisid Khk; laguja - - ta lähäb ikka suuremaks ja suuremaks Kär; Taevast punab ikka`kuiva ikka`kuiva Pöi; mo tüdar`ütleb ikka, kui aga saaks, ma õpiks ikka Käi; ikka kali oli joomas, muud ei`saandki`joodud, ikka`kalja Kir; ikka ot`si, ikka Khn; oinas on ikka oinas Kse; meie perenane pruugib ikka natuke`leiba peos vetta, kui ta`lüpsma lähäb Ris; lesta püü märgid piavad ikka`risti olema HMD;`endised vanad`ütlesid ikka allak,`nüitsed`ütlevad`rohkem ärmatis Amb;`talve saeme nädälis korra liha - - ikka supp ja silgud Kõp

3. siiski, ometi Küll sa oled igä`tüdumätä inimine, eit`kurda`millaski Kuu; ennemine võta ikka külla`küljest kut`nälja otsast; pane ikka`ühekorra lamp põlema Khk; kui palju ma ole nutnd, äga silmad on ikka`nägijad Jaa; ehk ta (vihm)`tuhli pesa`alla ikka mõob Muh; ometi viimändi tuli ikka Tõs; ku`sa testele annad siis anna ikka minule ka Kos

4. (hüüatustes) mine ikka (uskumatuse puhul) Khk; Ikka paramaks! Teeb mis sa viimaks veel ää`veid tahta; Jäägu ikka! Äi saa sa siit sedati`midagid Kaa; kuulõ`ka (imestavalt), või`kõikis`käüte Khn

Vrd ikke¹, ikki¹, iks

ikkagi *ikkagi* Jõe RakR Lüg Kul Kos Amb; *igägi* Kuu

1. (rõhutavalt, kinnitavalt) muidugi, teadagi; küll(ap) *No jaa,`kolme`kuune juo igägi`kuigutab ja`kuue`kuune`istub Kuu; siis sai sahaga`sisse`künda, luubasahaga - - sie oli nagu sahal`ikkagi`kääpuud on Amb*

2. ühtelugu; üha, muudkui ja auk jäi ikke`minust`mustama`sinna ja`mustas`ikkagi RakR; nüüd on jaan`pal`lu`müüda ja`kägu`ikkagi`kukub Äks

3. siiski, ometi üvä *peremies ei aja* `kueragi `õue, minu `aetasse ikkagi `tüöle [sajuga] Lüg; *tä ikkagi sadand on, rohi oli märg* Kul; *mis meil_s ikkagi makseti, kolmkümmend kopika oli sie pääva palk* Kos

Vrd ikkegi, ikkigi

ikke¹ *ikke* R Lā PāPō(e- Aud) KPō spor I KLō, Nōo; (reduktsiooni tõttu) *ikke* hv Sa(e-Krj) Muh; *ike* Mär Vig Vān Juu spor Jā, ViK Iis TaPō KJn(eke) M T; *ige* Kuu ?VMr; (lausefoneetiliselt) *-ke* Nōo Vōn (tähendusrühmade piirid pole alati selged)

1. (hrl rõhutavalt, kinnitavalt; mõnikord leksikaalse tähendusega) **a.** just, muidugi; teadagi; küll(ap), vist, ju jne *eks `enne ikke õld pali `untisi* Lüg; *`pruudi sisar oli vahel ikke esimäine `pruudi `korvas `istumas* Vai; *tuule `aetud puu - - seda ep `panda laiva `sisse, see kardab ikke tuult* Khk; *maesema ein ike parem kui va soo ein* Vig; *me ikke olime isi `leibas aga no ikke ühes koos elasime* PJg; *eks ta nüid ikke ole surnd muedugist* Hag; *ja, ja, ikke linad olid kõigil muas* Amb; *villased sukad ikke olivad vist `jalgas* Ann; *kui sul ikke maalapp kääs siis on maks ikke sul pial* Pee; *küll ike tulen. aga `paerga ei sua; kas one ilosadki? – eks ike* Kod; *ühekõrra poesid laßsivad maha, et part, ikke part, aga kaur oli* Äks; *sai elädä ka eke. `oll'i siss `kõiki `värkisi ka eke neil* KJn; *surm võtab ike enämbide järjest, aga mõne jätäp vahele kah; ma olli siss karja `poiske, pääld `kümne `aasta ike* Nōo || *isegi, koguni mõni (lehm) annab ike kuus, seetse `toopi `lüpsis* Vig; *naa kõba oli [savipõrand], et võis ikke luuaga `pühkida* Mih **b.** praegu; alles, veel *elab tämä ikke viel `Maidlis* Lüg; *sie piäd ikke sedä vana `taiga* Vai; *kägi kukkus ikke veel, otr juba loond* Kir; *mis sul, sa alles ikke kõbe* TÜR **c.** tõesti, küll, aga *nüid on rukkid `peksetu, on ikke `kaunikesest üväst saand* Lüg; *sa oled ikke üks virin* Mär; *ma,i-lma suured pangad on ike küll* HMD; *oli neil `sakstel ikke elu* TÜR; *on ikke ia patakas teist (paksust inimesest)* VMr; *küll oli sie inimeste elu jo ike imelik* Kad; *ole ikke mees küli ühe `käägagi* Äks; [inimene] *tunnistadass ulluss, mes sa ike tälle tjiid* Nōo

2. alati, kogu aja, ühtelugu; üha, muudkui *`milla mina juo akkasin tädä nägema. ikke ühe sugune* Lüg; *No tämä tuli siis ikke tied `müädä edesi ja arutas* Jōh; *sa keid ikke alati külläs* Mar; *millas obo peseb, aga ikke puhas loom* Mih; *`aige soab ikke kord-korralt paramas* Tōs; *mardipäävaks `tehti ikke `vorsti - - vorstid pidid olema* KuuK; *tahaks `Paide koa `minna, upitan ikke `linna `minna* Pai; *ikke passel jalas, talvel lumega ja ikke `paslid* VMr; *kaks `kuurmad sai ikke kuhjast* Pal; *meie räägime siin ike mõjal, aga mõni `ütleb majal koa* Pil; *kuul `meister ja koolivanemb `sõitsiva valla talu kikk läbi, vitsakimp ike ütten* Hel; *ike piab olema `mõistuss iin ja taka, et latsele õnnetust ei johu* Nōo; *noh, siss nakass [kingsepamängus] `suškma. siss sušk ike tork ike sinnä ja tännä* TMr

3. siiski, ometi *eks `ennemalt ige `ueti `rohkemb `silku ka ige juo, `kümnekond kilu ige peresse* Kuu; *pime juo, kas selitäd viel? – no vähä `aavali ikke `katsun viel; sie inimine on küll ise `vaine, aga ikke `annab `raasukese `tõisele ka* Lüg; *jo niipallo raha tääl ikke oo* Mar; *tule ike veel `meile* Mär; *olas sedasi olad ikke et, `mõistus ikke sõnni seesab, kui elu olas olad* Mih; *`reäksin küll - - tegi ikke sedasi kuda `tahtis* Juu; *natukene `aimu ikke nägin* Amb; *tema on ikke vahvam kui teene* Pee; *küll sel oli viel ia nina, ikke `nuukis ülesse* VMr; *tõuse ike üles* Iis; *eks ilma piält ike `leibä sua* Kod; *enne saab ike külla kül`lest kui nällä otsast* Hls; *piab ike jakutama, ku sa `uupi võtat, siss jääp mõni ilma; a om ike inimesi ka*

vigatsit külländ; `jummal paraku, küll serätse päevä om ka\_ke `väega vil'etsä Nõo; oh ei lähä ike viil `praegu magama KodT

4. (hüüatustes) lähväd ühen. – noo-no ike (või nõnda) Kod

Vrd ikka

ikke² vana ikke Vil Krk Puh; `vannu ikke Kam vanana läks mehele viil vana ikke Vil; vahi meh\_mä viil vana ikke kuulda saa Puh; `kergekesess jäi jo `vannu ikke Kam **Vrd** igi³

ikke³ → ies

ikke⁴ → ike⁴

ikkegi ikkegi Kuu KuuK Kad Trm, e- Mär; ikegi Kod ikkagi ega siis, alati seda `lesta ei ole ka - - nattuke ikkegi saab Kuu; ikegi ei õle `terviss. vimm one siden Kod

ikke|kala ihes ikke kala `värskelt ei õle üvä, `niske pehme ja `takjas Kod **Vrd** ikekala

ikken ikken Kam; vana ikken Trv Hls Krk; vanan ikken Pst Ran vanana nüid saa viil vanan ikken siidirätin käia Pst; vana ikken läit's mehel Krk; nüid vanemban ikken (vanemana) ei ole niisugust nägemist nämmü Kam **Vrd** igi³

ikke|nõör Ikkenüör köis, millega seotakse kaks paati kokku nooda merreviimisel – Kuu **-palk** ristpalk tuuliku peas – Jõh I KJn Ran veike ikke pal'k. tõene suur ikke pal'k, kohe suured juhid `külge kääväd Kod; ikke pal'k võis üits viis `süldä olla krooni jaoss, ja `väl'läpoolõ `tulli viil puultõist `süldä, katõlõ poolõ `väl'lä, kroonist läbi - ikepalgi otsad olliva kõvastõ ravvutõdu - - ikepalgi küllest tulliva juhid tüiripalgi `külge Ran **Vrd** ike¹, ikkepuu

ikke|puu 1. härjaike ikke puu pias [härjal] Jõh; ärja ikke puu Mär; [härghadel] muutku ikke puu ja piits VMr **Vrd** ike-, ikkälpuu

2. ristpalk tuuliku peas ikke puu oli kañdilene pal'k, käis `veški piast läbi. ikke puu `kül'gi käivad juhed, `pialmesed otsad. saba pal'k käib koa ikke puu `kül'gi Nis **Vrd** ikkepalk

3. voki rindpuu – Hlj Sim **Vrd** ikepuu

4. [ree] peapaenandi ~ ikke puu u Amb; Tuurit tõstõti katõköisi tuuri ikkepuuga Urv

ikke|püük ihesepüük – Trm Kod märdipääväss lõpeb ikke püik ärä Kod

ikkes¹ vana ikkes vanana noores põlves `olli `aige - - aga vana ikkes `olli terve ku terässe tükk Vil **Vrd** igi³

ikkes² → ies, ike¹

ikke|võrk suuresilmaline võrk iheste püügiks – Trm Kod ikke võrgud viistõisskümmet `silma laiad, kolmkümmet `süldä pitkäd, kellegä ikkid püiäb kudu ajal; ikke võrgud `viätse `üüsesse `sisse ja ommogo `tuatse `väl'jä; ikke võrk o sõre, lähäb kolm `sõrme silmä `sisse Kod

ikki¹ ikki LNg Mär Vig Tor Hää Saa VIPõ Hls Puh ?Võn, ik'ki Hää Ran; iki Mär ?Mih Hää Saa ?Juu Ksi Lai VIPõ M T; (lausefoneetiliselt) ik- SJn Hls Krk, -ki Krk TLä (täendusrühmade piirid pole selged)

1. (hrl rõhutavalt, kinnitavalt) just, muidugi, teadagi; küll(ap), vist, ju; alles, veel Sauga jõkke sis ikki Leplaane veed lähavad Tor; maisaein on iki ia ein Ksi; noh nisuleeväd ikki kah iki siukest ümärikud `tehti, jah KJn; Kas kuuled mind? Kuulen ikki; ik\_kui ilus ele ommiku ol'li, siis `minti lina külma SJn; talut iki `tüjndsi Lobine külän; nüid ole iki

siiaaale igä päe jalul ollu Hls; meil om aken `valla ka\_ki Krk; säääl ollu `tõisi ka_ki, provvat ka_ki olluva ütten Ran; aga no es ma iki tji, aia `vil`lä tji, ja `kesvä kah Puh

2. alati, kogu aja, ühtelugu; üha, muudkui ik`ki üks riid ja kära kisa Hää; siin `öeldakse iki naeres Pil; mina `valged `vorsti ei ole näind. ikki vere vorstid ol`lid SJn; juurepät`s `oiti ikki teesest teost teese `teoni; kesvä nime ei ole old elul aal – ikki odrad Vil; iki jääp järest kõhnepest, kõhnepest Krk; mia ole elu aig ollu `väega viletsän päevän, iki `kurba ellu elänu Puh

3. siiski, ometi ega `kahte `kohta iki saa pidada Mih; omedi iki ma `tul`lin Saa; tõuse_nd ikki KJn; mis_sa `seake eedang oled, ole ikki tõsine SJn; oma suu iki kige lähepen; enne saat küllä kül`lest iki, ku näl`lä otsast Krk; `leibä meil iki om Hel; esäl `ol`li abe kah iki alati; kolm `karva pään, aga iki suib Ran; ega ma ilmaasjata küll es tulõ?, mul om iki asi kah Vön

Vrd ikka

ikki² `vannu ~ vanu ~ vana ikki vanana `vannu ikki viij nakassiva kohut `käimä Nõo

Vrd igi³

ikki³ puude lehed nda ikki (hiirekõrvule) ajand ennast Khk

ikkigi ikkigi KJn, ik- Kod ikkagi ikigi tõene inimene on ilosam. tõene ei õle Kod

ikkima ikkima, -ä rhvl itkema – Kuu

ikki|mokk ikkimokk rhvl nuttur – Kuu

ikkin vanun ikkin (vanana) ei saa enämb tjuud tetä Kam **Vrd** igi³

ikkis kikkis abe ikkis Khk

ikkun ikkun(a) aken oda räbäkä ja pühi ikkunad `kuivast; toin `nommest `karbe, panin ikkuna vafele; ikkuna `ruutu; ikkuna `klaasi; sie `muodi oli et ikkunalle `kardino ei `tohtind `pulma ajal `panna; mene vahi ikkunast ken se tulo Vai

ikkä|puu 1. härjaike kesk tjuud ikkä puud läit`s ket`t adra pää manu?, tjuud peten vet`ti härjä? `atra Har **Vrd** ikkepuu

2. palgiparve (esiotsa) kinnituspuu kat`s ikkä puud ol`l pleenidse pääl. ikkä puu? ol`li aidhirre jämmü, `vitsuga ol`li parvõ puu? kiñni pant ikkä puu manu?. ikkä puu manu? ol`l egä pal`k kiñni pööret kuusõ vitsaga Har **Vrd** igepuu

ikr → igra

ikrass `ikrass g -i maskeraad `maskiga `käüdi `ikrassil Vai **Vrd** igriss

iks iks Hel T V(õks, õks); (lausefoneetiliselt) -ks San Krl Se Lut; (assimilatsioon eelneva vokaaliga) eks, uks jne Vas (täendusrühmade piirid pole selged)

1. (hrl rõhutavalt, kinnitavalt; mõnikord leksikaalse tähenduseta) just, muidugi, teadagi; küll(ap), vist, ju jne periss jämmest `rõõvast olli tanu ja kirja `aetu, `valge iks Hel; aga kõjo pirru es aa `suitsu. aeva ka iks, aga veedi Nõo; peremijs õigass et, noh poisi, riht `puškma. mehe iks `puškseva Ote; ma iks tulõ siss; ku_ks aina_kokku saava?, om ää kah San; ku targass tahat saia?, sõss piat iks `opma Kan; Peenüt `leibä - - eass sõss tjuud pidi ka_ks `mõistma tetä? Urv; küsüt tõsõlt, tulõt va? – õks tulõ jah Krl; ta õks tulõ, ta tulõmada ei jää? Har; `hernekama um iks eés, uakama eés Rõu; um iks imeh küll Plv; tjuu iks om ijäline inemine Räp; õks kuna (ikka kunagi) tulõ; `kardohka õks õi taha vihmast suvvõ Se; iks ei uma lat`s; iks üt`s (ükskõik) Lut

2. alati, kogu aeg; üha, muudkui *ta käib ütte`viisi`siia, ja tahab iks miu käest sedä ja toda; võldsil om iks lühikese jäl'e Nõo; ennembä es kuuleki neeru, iks [öeldi] rahu Kam; vesi om saanu sääl`juuskma, siss iks kõrd-kõrralt lätt sügävämbäss [auk, mäeküljes]; suu om iks suu Ote; taa om nigu`mustlane painass iks ütte`painamist Kan; ilma lät`sive järest iks kuumembäss Krl; õks ja õks kõnõlõt tuudsamma juttu Har; hädä sünnütäss iks hätä Vas; katõ-talo pini õks om söömäldä? Se*

3. siiski, ometi raamatukoolin *ma es`käigi, kirjutuss`kuuli käesi iks kaits`talve ärä Ran; no egass ma onde ilmatoess ei jää, mina ka\_ks koole ärä; nüid om nuu kooluva ja mia elä iks Nõo; taal om kõkkõ`kraami, a iks haõgitsass Kan; ma is tiia`uuta?, taa tul'l õks Har; nu mi_sa õks tjit Rõu; mine_eks, tulgu_uks Vas; illoss ilm, päiv paist, a iks külm Röp*

Vrd ikka

iksi|aegne igivana vana *iksi`aegne obene; tämä juba vana iksi`aegne [asi], tämäss ei tiädä enäm`keski Kod Vrd ipsiaegne*

iku- → itku-

iku|kapsta pl lahkumisroaks (hrl pulmas) keedetud hapukapsad – Trv Hel Ote San Urv Rõu *jüripäeväss keedeti äräminejile ilma iväte`kapstit: iku`kapstit Hel; [pulmas] Perämädsess pääväss tef'i paksu_`kapsta?. Nuü? ol'li\_nuü? iku`kapsta? Rõu Vrd* ikukupusta **-kapusta** pl = ikukupsta *nooriku puul`anti iku kapusta kige viimäte - - iki liha ja`tanged keedeti Pst*

ikukene dem < *ikk* nutt *lastõ uppumine ol'l iks`päivä, oh ikukõist mia`saal järve veereh tõmmati Vas; oih tuud ikukõist ja pahandusõkõist mis ol'l Se*

ikund *ikund* nutt, itk *mis sa timmä härgütät, viländ`eisski ikundõist Lut*

iku|piigar *iku|piigar` = ikupill – Se -pill ikupil'l* piripill – San Krl Rõu **Vrd** *iku|piigar, -punn -punn ikupuún = ikupill – Se*

ikussõhe, ikussõlõ *käuti Tudõrnahe ikussõhe ~ikussõlõ,`üüse`käuti sinnä?`tal'sipühi [ringmänge mängimas] Se*

ikutama *ikutama* Rõu Lut, *-mma* Har Rõu, *-eme* Krk, *-õm(m)õ* Krl *itkema panema, itkeda laskma mis te latsest ikudede; miut om kikk inimese ikuten Krk; sa ikutat ennedä last Har Vrd* itketama

iku|vitil piripill *vana ikuvitil (lapsest) – Urv*

hikõrdama *hikõrdama* (naeru) kihistama *`Täämbä hikõrdat, hummõn ikõt Rõu Vrd* hikitama

ikkä|puu härjaike, ikkepuu *kesk tuud ikkä puud lät's ket't adra pää manu? Har*

ikäss *ikäss, -ss g ikkä* Krl Har, *`ikjä* Krl

1. härjaike [härjad rakendati] *ikätega* Krl; *härög`panti ikkäde, ikäss`sarvi takka; härjäikäss ol'l sääl`vaagusõn Har*

2. voki süda voki *ikäss vai naba* Krl

ila *ila* R eP(h- Phl) M T Urv Plv, *ilä* Krl; *ela* Rid Mar, *jõ-* Khn

1. (veniv) sülg, kool *pühü oma nenä ja suu ilast`puhtast ja`kuolast Lüg; suu on alande ilas;`nenda`taplevad, et ila`parsko`toise`silmiile Vai; [joodik] Nõleb peale teiste inimeste`uksi kauda, moka ilal peas; Suu äi pea änam ila; Kudas sa (laps) täna nii ilal oled; Kui lehma ila lüpsiku satub siis piim - - akkab venima Põi; konna kudu oo nagu ila tükid;`veisse röögatis aab`palge. siis pannasse musta sõnni ila`peale Muh; annad`vaesele*

natusē `leiba ka — vetad ila suust ära Emm; vidas nii et ila käis lõuast `välja Rid; nao va väsind ärg suu ela täis Mar; Juõnud mehel `tjõlkus jõla abõnõssõ Khn; rumalal koeral jooseb suu ila Saa; ära lase ilasi `juosta rinna `piale Kad; uñdi ilaga õli lammas koon Kod; vekesed lapsed ajavad ila suust `väl'la Lai; inimesel om sül'g, loomal ütelts ila Hls; sõss tulep ka ila ku uisk ärä om lehmä `panden Krk; latsel nakava `amba tulema, suu jooseb ila; riivi karask ku ta `saise kuuma ilmaga ja `kiägi `kat'ski mu'rs, siss veniss ku ila Nõo; [piim] venip nigu ärjä äiss, nigu ila Kam; lehmä suust juusk illä Krl

2. (hrl võrdlustes) **a.** (aeglasest inimesest) Kaa Emm Rei spor L, Pil Plv Millas sehane midagid teeb? Venib kut ärjaila Emm; Venib ku ~ jusku ila Hää; venind nagu lehma ila Pil **b.** (õhukesest riidest, peenikesest lõngast jm) `Ketrab nigu ila, mis sie `vasta piab Jõh; ila `peenine lõng. see igavene ila Khk; Emaste `riided oo niid nii õhukesed nagut va ila; Mu püksipõlved oo üsna ilaks kulund Kaa; ilapeenike lõng; Sa kedrad sõukest ila Pha; see oo muidu üks kõõve ila (peenike kõis) Muh; sie pruun [lõng] on nii ila, `liiga pienikene JJn; [lõng] piänikene jušku ila lastud Kod; Si lõng on ninda loiu keerug just ku\_ts ila Pst; sel villatsel langal ei ole `kijrdu pääl, sij venib nigu ila Nõo

3. liigesevõie `Liikme otsad `kuivasid ää, ila `joosis vahelt ää, liige jähi ükspuiseks Põi; kui `leika sia ehk luama jalg `kat'ki sialt vahelt tuleb `väl'ja ila VJg; kui põlve ila `väl'ja jokseb, siis põlv on `kange Sim; egäl ühel kõndil ja jalal on ila vahel Kod; ku `liikmest är murrat, sõss näet et ila tule `vällä soone sijst Krk

4. lima soolika ila Tor; [nälkjas] lähäb möödä moad, ila kõis järel Juu; kala one ilane, jusku uss libe, kala ila Kod

hila ila S(h- Phl); ela Rid; ela- Jäm Käi võrgu ankrukivi vanasti oli [võrk] iladega `põhja `pandud. võrgu ila, `seoke suur kivi. nüid o `ankur Khk; kui `võrku kergidatse, siis `võotse ilad alt ää; ilal oo tamme väät `ümber; vanast olid võrgu jädade `otsas `keikidel ilad. ilal oli suur tuut ülal. võrgu jää ila Mus; ilad raiuti pae kivist, augud raiuti `sisse Muh; lest võrkudel keib ela märgi asemel. ela on üks pikk paeskivi - männapuu juur keeratse `ümber Rid **Vrd** hilakivi

iladu näotu iladu? ja inõdu? inemine Har **Vrd** ilõtu

ilajas ilaj|as g -a ilataoline, limajas Aaval või pajul kevadi koore ära võtad, on `pehme, ilajas kõik mahla ajal kevadi - - ilajased puud Hää

ilakas ilak|as g -a

1. ilane Joobakas, va ilakas - - `seuke ropp, ilaga kyyus Hää

2. laisk (inimene) Ilakas - - jusku ila venib. Ilaki on küll Hää

hila|kivi nõõri või kõie otsa seotud kivi **a.** hila – S elakivid võrgu kül'jes, kut nad ajal ep kei, nee `põhjas `kindi, suured nõõrid `ümber Jäm; ila kivid keivad võrgu `märkide all Khk; ilakivi `olli ümmargusest pae kivist raiutud, auk `olli sihes ja pael läbi; ilakivi `pandi kahepaela `võrkudele `külge. iga perel `olli üks ilakivi Muh; võrgu hilakivid – vee `hambre suurused `olled, kõis `pande `ümber, nee käisid siiss `võrkudega `seltses; kupud on pael ja seel all on hila kivi, se hojab nad (võrgud) õhe koha pael Phl **b.** loodimisvahend ilakivi on nõõri `otsas, senega loodida meres vett ka Emm; elakiviga proovidi vee sügavust Käi **-kurikas** ila kurikas ”võrgurivi ankrupooles otsas olev märk, puutükk” – Pha **-kõis**

võrgu ankrukivi hoidev köis võrgu kupp oo ilaköve `külges `kinni Muh; Kinnistel võrkudel oli otsades *ilad*. *Ilaköis* seoti ümber kivi ja lasti vette Phl **Vrd** hilanöör

ila|lakuja *ilalakuja* pej tallalakuja – Lai **-lang** *Ilalang* väga peenike linane lõng – Kuu **-lapp** pudipõll *Pane nüd `süötajes igä `lapsele ilalapp ede* Kuu; *ilalapp, pisine `kolme `kantlik lapp lapsel kurgu all kui tal juba kuub üll on* Jäm; *Titel peab mütu ila lappi olema kui ta `ambud teeb* Rei; *Siol õkka põlõgid lapsõl jõlalappi* Khn; *ilalapp tehakse `valgest `riidest* Hag; *lapsel on ilalapp kaelas* Koe **-lõug** pej (eriti lapsest) *See `sõuke ila lõug elu aja olnd, suu on ilal peas* Pöi; *mõnel lapsel suu jooseb ela, oo üks elalõug koa* Mar; *oled üks va ilalõug* Juu; *sõimats iki ilalõug ja tatimokk* Krk

ilama¹ *ilama* ilastama `lehma ilas `vällä sene `polle; *laps ilas enese puha `vällä* VNg

ilama² *ilama* Lüg(-ie) Jõh Vai

1. puhastama, kasima `tõine käib `silmäd `kräämus, ei kasi `ennast ega ila; *nenä nattas `ühte `puhku, ei `määrä oma nenägi ilada ega `kõrjada*; *Põrand vaja ilada* Lüg; *ma ilasin `õue `puhtaks* Jõh; *ila ka vähäne oma tuba* Vai

2. ära võtma, kahmama `läksin -- [vikateid] võttama, *enämb ei `õldki. õlivad ilatud `vällä* Lüg; *koer ilas lihatükki* Jõh

ila|magu *ilamagu* libemagu – Var **-mokk** pej ilalõug *Oled sa pisike ilamokk* Pöi; *su laps oo üks va ilamokk* Kse; *mis sa ilamokk kõnelet, sa ei mõista oma ilagi är koriste* Krk **-nahk** limanahk *See* (piiritus) *kõrvetas suu ilanahad ää* Pöi

ilane *ila|ne* Ran, g -se spor R eP(e- Rid), -tse Tõs Aud Trv Hls Puh Krl/-ä-; *ila|nõ* Plv, g -tsõ San

1. ila eritav; *ilaga koos lehm lakku ja tege enese ilasest* VNg; *laps teind kurgu aluse nii ilaseks* Ans; *Kui lapsel `ambad tulevad, siis ta suu on ikka ilane* Rei; *lapsed `justku `põrsad, suud elased peas* Rid; *Vaata, et mitte räästa alla [ei pissi], laps jääb ~ tuleb ilatse suuga; vasikas ilastas käed ää tegi ilatses* Tõs; *ilase `suuga vahib laua `otsas* Juu; *ilane lõug ~ abe* KJn; *latsel suu alati ilane* Puh **Vrd** ilakas

2. limane kala one ilane, *jusku uús libe* Kod; *konna omma ilätse* Krl

hila|nöö *hilaköis* – Jäm Emm *kut võrgu jäda `sisse `lasta, `panta ilanööri `otsa ilakivi ja `viskada mere* Emm

ila|pirak hum suudlus *anna üits ila pirak kah* Krk **-põll** *ilalapp [imevatele] lastele tehase ila põlled* Muh **-rätt** *Ilaräti* paikaja järvest tullu (tüdruku sünnist) Trv **-soon** *lümfishoon ila soone, ega nende sehen verd ei joole; mõnel om ilasuuñ sõrme mant vigatsess saanu, sõrme kisk `konksi* Krk

ilastama¹ *ilastama* Kuu, spor eP(e- Mar; -ss- Kod), -eme Hls

1. ilane olema; *ilaseks tegema `Viskasid `terve `nauri `lehmäle ede, nää ilastab `vaide sen ärä* Kuu; *Pisikste lastele `pandi ila lapid kurgu `alla -- siis äi ilastand `riidid ää* Pöi; *meres [juues hobune] ikka ilastas koa* Muh; *See levatükk on ää ilastat* Rei; *Kui lapsel `ambad tulad, siis tä ilastab* Han; *lapsel nägu on ää ilastud* Kos; *unt ilassas ja muris sia ärä* Kod **Vrd** *ilama*¹, *ilatama, ilatsema*¹

2. fig a. (ilataoliselt) venima Aga kui pikalt taar iki kuuma aage ää seisäb, hapneb ruttu ärä, akkab *ilasteme* Hls b. lohakalt tegema, rikkuma *See töö oo ilastud, need mehed `olle -- koa katuse ää ilastan. ooletud* Han; *mis sa ilastad kui sa üht tüed õieti ei tie* VJg; *see põle kellegi töö tegemine, see mut'u ilastamine* Trm

***ilastama**² *ilastamma*, -õmmõ Har, -eme San *ilustama*, ehtima; korda tegema *meda sa ennäst nii väega ilasted* San; *ilasta uma pääd kah, ta_m t'akõldunu nigu murša perse?*; *varanõ tsirk vasarõ hämmäss, ildanõ ei joua?* ennäst *ilastõgi*; *lohetsõid kaevõti väidsega, ku haud sees ol'l, siis nakati ilastamma. ilastass liiva paprõga üle* Har **Vrd** *hilestämä*

ilatama *ilatama* IisR Ran Nõo

1. *ilastama suu ilatab* Ran; *sa ilatat tõese ärä* Nõo

2. *peenikest lõnga ketrana Mis te ninda ilatate, sie on liiga pien* [lõng] IisR

ila|topand pej *ilalõug See (mees) on ju joonust peast söuke ila topand, et oh oitku Põi -tori ilanire ila tori jooseb koonu otsast alla* Khk; *Suured ila torid joosvad suu nurkadest välja* Põi

ilatsema¹ *ilatsema* Mus Kaa Põi Aud Koe Plt; *ilatseme* Krl

1. *ilastama joonud mees ilatseb* Põi; *loomal suu ilatseb. väiksel lapsel ka Aud; mis sa nii kaua ilatsed (aeglaselt sööd) Koe; mud'u ilatses aga ää, ei söönd ühtigi* Plt

2. fig *Sajused ilmad ilatsevad* Mus; *Ilm ilatseb* (halvast ilmast) Kaa

***ilatsema**² *ilatseme* Hls; ipf (nad) *ilatsesid* Vil *kisama, kilkama Lapsed ilatsesid tanuma pääl* Vil

ilb- → ilp-

ilbakas *ilbak|as* Khk(-g|as) Põi Muh spor L KPõ, Trm Pil KJn, 'i- hv R(h- Kuu), g -a; *ilba|k g -ka* Kod ?Puh, -ga Khk, -ku Phl Saa Kod Ote Rõn San, -gu Krk Krl; *hilba|k* Rõu Plv, g -ku, -gu Vas Se

1. s 1. hrl pl *kulunud või õhuke riietuse, hilp Küll sie o pand hendäs uhkutasa edevisse hilbakuisse* Kuu; *Sõuksi ilbakid võib taal olla, pole sellel teab kui suurt riiet õhti; See on muidu leidi ilbakas, nii lühike* Põi; *tal va ilbakad sel'ges* Tor; *kui tuul niid ilbakud sel'last lõhki lüüb, siss oled pal'la persega* Saa; *no näil mõned riided, sit'siilbakud one* Kod; *vii oma ilbakad aia piäle kuima* KJn; *üt's räti ilbak; rõõva ilbagu sel'län* Krk; *tyy kui ilbak õhukõnõ rõivass* Ote; *Egapäiv tüü man teet peete mäantset taht hilbaket; hilbakidega? käü ku muni vaenõ õnnõ* Se

2. *mingi tükk, siil a. (riide)lapp, räbal tuul on võrgud paljasteks ilbagateks käristand* Khk; *sellel o ilbakas ees, tallukas taga, kes sandist riides kõivad* Muh; *Rüi riide siilakud ehk ilbakud takistati kas ruudulise söba või ühekarvalise villase teki külge* Phl; *Ilbakas lipendab, narmendab, et ta põle nõela näinu* Hää; *kašs oli pisikse ilbaka kätte soand, kül'ta sellega joosis ja mängis nõnna et Juu; üt's hilbak ijh, tõõnõ hilbak takah* (viletsalt riides) Se **b.** väike tükk; *riba tark pannud papre ilbaku [haige koha] pääle ja valu läint minema* Saa; [lusikaga võitegemisel hõõrusid seni] *kui nüd võilbakad kõik [peti] sijst ära tulid* Pil **Vrd** *hilp*

3. *räbalais inimene, räbalapundar* — Kuu Hlj Khk KJn Rõn spor V Eit ei annud *ilbakale*, *taat ei pannud pal'lakale* rhvl Hlj; *kärisend riietega [inimest] ütasse ilbagaks* Khk; *latse nigu ilbaku, seeni ku saeva rõiva sāl'gä* Rõn; *käüse kui hilbak, rõiva kakõnu sāläh* Se **Vrd** *ilbukas*

4. *kergats; kergemeelne naine* — Lüg IisR spor eP *Egas külakuhas ilbakaid ole* IisR; *Sõuke, kis muudkut poiste poole vahib [sellist naist õeld] - - Oh on see üks va ilbakas* Khk; *nõnnagu ilbak tõmmab siin. kerkleb aga* Kod **Vrd** *elbakas*

5. *lašsin ilbakud* (jooksin) KJn

II. a 1. nārune, katkine *hilbagu`rõiva sāläh* Se

2. kerglane See on meie kubja süü, *ilbaka* isanda süü rhv1 Hlj; *ilbakad tüdrukud tahvad`ringi`joosta* Kos **Vrd** elbakas, ilvakas

hilbakohe *käu hilbakohe* (närudes) Se

hilbakukene dem < *hilbak Vanast ka`määntse taht`rõivahilbagokõsõ ol`liva`* Se

ilbama → ilpama

ilba-narsa Kisub *ilba-narsa* (täiesti) lõhki Kad **Vrd** ilba-nirsa

ilba-nirsa puruks, nārüks *kui on üks asi`lõhki`kistud, süs sie on nii ilba nirsa`kistud* Jür **Vrd** ilba-narsa

***hilbanõ** räbaldunud *`rõiva omma hilbadsõ sāläh* Se **Vrd** hilbõnõ

***hilbatama** hilbendama *ummi`rõiva`närtsaga kõõ hilbatass* Se

hibeldama *ilbeldama* Kad; *hibõldama* Vas, -mma Rõu

1. hilbendama, lipendama *`rõiva`umma`jo vana`*, *hibõldasõ`õnnõ* Vas

2. jalus olema *mina ei ole ilbendand teiste ies ega`al`pind* Kad

hibendama *ilbendama* Hää Saa Kos JJn Sim Trm Plt Trv, -ämä KJn, -õndõmmõ Krl

1. (tuules) lipendama; (räbalatena) lehvima, narmendama Riided lihmaki-lohmaki *ilbendavad sel`las Hää; lapsed tullid joostes nõndakui`juused ilbendasid; [sulgival kanal] mõni üksik sul`g ilbendab veel sel`las; üks tull`i nõndakui kintsud ilbendasid Saa; sielik üsna ilbendab, lõhki läind Kos; nahk ilbendab (on marraskil) Trm; lehed ilbendäväd tuule käes KJn;`rõiva`ilbõndõsõ sällän* Krl **Vrd** hibeldama, hilberdama, hilbutama, hilbõlõma, hilbõtama

2. ringi jooksma või käima, lippama *lapsed on nüid küll juba väl`las ilbendanud; mis sa ilbendad nõnda [närudes] tešte`sil`me all Saa; mis sa ilbendad siin juures, tie et sa kaod Sim; ja mõisa preili ilbendand sial (põllul), obune kart Plt`Vrd* hilbatama, hilberdama, hilbutama

3. on ikka korralik naine, ei ole meste kääs ilbendada (käperdada) JJn

ilbent *ilbeñt* g -nti riidehlp *üit`s ilbeñt sel`län, tük`k ihu, tõine`ilpu* Krk

ilbents *ilbents* g -i räbalais inimene *ilbentsil kikk`tolkneb sel`las. seanst ilbentsid es`julge õõmajale võtta Saa*

hilberdama *ilberdama* Jäm Khk Muh Mar Kse Mih Tõs Khn/-ämä/ Aud PJg Ris Jür spor Jä, `i- Jõe Hlj IisR

1. (tuules) lipendama; (räbalatena) lehvima, narmendama *eks ka`aetud paberi tükki ja`ühte ja teist`sinne`riiete`külge et`ästi`ilberdas Jõe; võrgud ilberdavad tuule kää; pulma lagu ilberdab nõnda`_t Khk; leit kärisend`lõhki, kõik ilberdab Mih;`litrid ilberdasid naa kõrdi`ümmer liiga looga Aud; sada`kordne ilberdab PJg`Vrd* ilverdama

2. (ringi) jooksma, lippama; karglema; lendlema *`Suurte`tiibadega`liblikas akkas`ümber`lambi`ilberdama;`Ninda`kauva`ilberdas`ringi,`kuñni vanadus ligi IisR; ülantust teeb ning ilberdab Khk; [koerale] mes sa ilberdad sii Mar; mis sa ilberdad särgi vää Jür*

Vrd elberdama, hilbendama

ilberdis *ilberdis* Kaa, -es Mar kergats; ringijooksja *Üks oo see igavene ilberdis, teine tükki tasane inimene Kaa; [koera ähvardades] kos oo tühmik! nagu ilberdes Mar`Vrd* ilberdus

ilberdus `ilberdus g -e = ilberdis Mene sa tia, mis\_se `ilberdus `tütruk `linnas tegi; Ei nisuke `ilberdus ole mehe `muodigi IisR

ilbes → ilves

hilbu|härä Ilbuärä saksik mees — Khk

ilbukas `Ilbukas räbalais inimene, hilbakas – Kuu

hilkukene dem < hilp

1. hrl pl kulunud või õhuke riietusese, hilp `vaesel lapsel ollid ilbuksed `sel'gas Hää; tal ike oma `riideilbukesed `ümber Koe; vanad ilbukesed on, aga ma lapin nad ää Sim; pane sji ilbukene `selgä mes sul one Kod; [lapsel] tal nõnda ilusti ärä ilbutet, ilbukse egädel; vana `rõõva ilbuke tullu ku ribin `lõhki Krk; [lapsel] sitsi ilbukse sällän; `kaeti iki, et inimesele ilbukõst saab ihu `pääle Ran; mis naa t'sit' sihilbukõsõ külmä `vasta pedävä? Har

2. riidelapp, -räbal laps mängib `riide ilbukestega Kos; miul om mõni ilbuke rõõvast iki, periss ilma küll ei joole Krk; `rõiva omma nigu nõarsu?, nigu hilbukõsõ `ümbre ihu Har

3. räbalais inimene oo sa vana hilbukõnõ, koh sa no käve Se

4. natuke üks `ilbukene `asja oli Vai

hilbu|nigu = hilbupesa Kut va suur ilbunigu Kaa -pesa (räbalais inimesest) illerdab tuule kää kut ilbu pesa; ühekorra lapsed olid `lauland: isa-ema ilbu pesa Khk
Vrd hilbunigu

hilbutama ilbutama Khk Juu Jür Koe VJg Trm KJn Ran Kam/-mma/, -eme Hls Krk/-m/ Krl; ilbotama Mar Ris, `ilbu- spor R(h- Kuu); hilbutamma spor VIId

1. (põgusalt, siia-sinna) liigutama a. liputama, lehvutama; edvistades näitama, (riietega) eputama mis sa siis `ilbutad, kui sa ei `anna Hlj; `Ilbuta jah nüüd `uuves `kleidis IisR; tuul ilbotab peal taga (riidega) seal `vällis Ris; mis ta ilbutab ennast teeste ees Trm; ilbutab ennast, `näitab oma `rõivit Ran; hilbutass `poissa man Plv **Vrd** elbutama b. hüpitama, mängitama mis sa ilbutad sest lapsest nii Koe; mis sa seda last nõnna ilbutad, oia ikke `vaikselt VJg

2. ilusasti riietama [lapsel] tal nõnda ilusti ärä ilbudet - - miul `ulka `latsi, kellest mea neid ilbute Krk; no tuj om ennast `säädnu, ilbutanu ennast mineki `pääle Ran

3. (ringi) jooksuma, lippama ilbutab küläs `ringi; poiss mis sa ilbutad mödä tuba Juu

4. hilbendama, lipendama kõik' hilbutass ja halbutass (närus riietest) Se

hilbuti `Hilbuti g -mme rhvl allaripnev ese – Kuu

***hilbõlõma** ipf (nad) (h)ilbõliva? Urv, `hilbõl'eva? Röp hilbendama [proua] `sõitsõ kal'eskiga suurõtjij pääl, lehvi_mugu? (h)ilbõliva? Urv; noorikõl ol' liva_tano siidi?, sääl takah `hilbõl'eva? Röp

hilbõnõ hilbõ|nõ g -dsõ räbaldunud hilbõnõ ineminõ lätt - - `rõiva hilbõdsõ `väega omma? Se **Vrd** hilbanõ, hilbõnu

hilbõnu = hilbõnõ `rõiva omma hilbõnu? Se

hilbõtama hilbõtama hilbendama kakõnu `rõiva hilbõtasõ säläh; püksipaiga? hilbõtasõ? Se

hilbõtohe näruselt, katkenult käävä hilbõtohe ja halbõtohe Se

ilda¹ `ilda Äks T V(h- Se); `il'da Hel T, -ä Hel Ran Puh Kam Ote: `ilda- Pal Ksi, h- Kan Urv

1. hilja kägu tuli küll `ilda `väl'lä sj `aasta Äks; kui kanarik ladvast `äitsep, siss piäb rüü `ilda külimä Nõo; ommogu `aiksast ol'li va rabama plat'sin, ja õdagu `il'da päevä minekini Võn; `ilda õdagu `mihti `eit'si Har; kiä kavva kõssutass, tuu `ilda lõpõtass Rõu; ku kurõ? `ilda väläh umma?, siss saa pikäline süküss Plv; jäi `ilda pääle (hiljaks) tulõma; sõss om `ilda piñni `süütä?, ku susi karah om Vas

2. hiljuti `lahti võetav kapp tuli `ilda `väl'lä Äks; miul esi olli viijl `il'dä üüts põdra `karva lehm Hel; nimetedi `il'dägi viijl jassikit ja `saane Ran; maa kraavi om iks vanemba, torutamine `tul'li `il'dä Ote; `ilda `sündinü\_vasikass Har; magari vilä `vällä `andminõ ol'li siin viil `ilda; `ilda ajo ijst (hiljuti) `naate viijl katõ tahileise `kešve pidämä Röp

ilda² `ilda Kuu Hlj IisR Vai Iis õhtu Tule minu ilda istumaie, videlikku vietemaie rhv; Tuleb `ilda saab `puhkama Kuu; ilos `ilda; tule `meile `ilda `istuma ämãrigo ajal Vai; `Jãngi jo `ilda `pääle oma toimetamistega Iis

ilda|aegu hiljuti – Pal Äks Ksi T V labane kangass, `ilda `aegu kudusin Pal; `ilda `aigu võit' naese ja pedäss `pulme Nõo; ma näi no `hilda `aigu unõn, ja tul'li uni kätte ka jo? Urv; `ilda `aigo ol'li murõ? lehmä peräst Rõu

ildabass hiljemaks mõnikõrd ku `ildabass jäät, om pušs joba lãnnu Ote

ildad pl *ildad* Rid LNg (kana, kuke) lokuti **Vrd** helt

ilda|hulkur õhulkur `Ilda `ulkur `kondab `üöse `ringi, `poisid nied olivad `ilda `ulkurid IisR

ildakile killale, marraskile *Tuhlistel oo koored ildakile õörund* Kaa

ildam `ilda|m Äks, -mp T(-mb; -l- Ran Puh) Urv, -p Ote Krl Rõu; `il'dãmp Ran(-b) Kam hiljem *timut tullil `il'dãmb* kui ristikain Ran; `aastat viis `ildamb ol'li mul üt's `kohtu asi Võn; *kahrubãõrna saava `ildamp `val'miss põlluga* (hiljem kui tõuvili) Urv **Vrd** ildampa, ildeba

ildampa `ilda|mpa Kan Urv/h-/ Rõu Röp Se, -ppa Har Rõu Vas Lut; (lausefoneetilisel) -pa Har Vas Se = ildam *halli särgi muud tul'li `ildampa* Kan; [rukis] *tetäss `ildapa nii jakapãävã `aigu ja Vas; ei olõ? kevãjã? üte sugutsõ, tõõnõ om `vãrrampa, tõõnõ om `ildampa* Röp

ildan → illane

ildane `ildane Kuu Kad, g -se Lüg Vai

1. a õhtune *Meil viel `ildane kerd tegemätã* (õhtusõök söömata) Kuu; `ildane aeg Kad

2. s õhtusõök `lãhmã `ildaselle Lüg; `kãüme `ildast `süömã; tule votta `ildast ka; midã tänã `ildasest on `tehtü Vai

ildani¹ `ildani kuusk, *sehuke al'laste okastega* Vig **Vrd** eegeldann

ildani² `ildani Nõo; `il'dãni Ran hilja ajani ommukust õdagu `ildani `olli tũü tũü ja tũü Nõo **Vrd** iljani

ildanõ → illane

ildappa → ildampa

ilda|rusku ehapuna `Ilda `rusku hüã `rusku `aamu `rusku `paska `rusku Kuu

ildass `ildass Hel Nõo San V, -l- Nõo Ote; `ildãss Ran, -l- Puh Kam hiljaks *jãid `il'dãss tulema* Puh; ku `ildass jäät, sõss ilma jäät Krl; *jãimi? `tũüga `ildass* Plv; *õtãk tulõ, `ildass jäät, pimme päle* Se **Vrd** ildast, ildãse

ildast `ildast Äks Röp Se, -l- Äks Lei = ildass tänavasta kõik külvinädalad mokas. jää
kõik `ildast si tüü Äks; `ildast jäät, sõss ilma jäät Röp

ilde "libamisi, kallak" `Ilde maa; `Ilde kaalaga poodel Rei

ildeba hiljem `ildeba külvetu om küll teratseba rüü? Lei **Vrd** ildam, ildemidi

ildemidi *ildemidi* = ildeba – PJg

ildäne → illane

ildäse hiljaks mine nüssä nüüd lehmä ärä, mud'u jääd `väege `il'däse Hel **Vrd** ildass

ile *ile*

1. (tuule)vinu pisine väheline tuul, mis `liiga `kange pole, see on ile; mette tuule ile pole
ka Khk **Vrd** ili¹

2. vilin kui tuul `kuskil vilistab - - siis `eetasse tuule ile Khk

hile *hile* (hrl jää)kirme `Üösel `tembas merele hile `pääle; kui joba tuli siel üks
akkuna `klaasi `paksune [jäa] siis sie oli hile; Hile on nii kova et `kannatab joba varest;
`Seisujess oli `piimäle nadukane `mandi ilet `pääle `korjand; Ega see lahi supp ole,
`rasvahile on pääl; Meri on hiless Kuu

ilehhehe korralikult, mõistlikult *k'ul timä mõist sukka?* (sinuga) ilehhehe `ümbre kävvu?
timä tege `veiga ilehhehe tüüd Se **Vrd** ilehheppä

ilehheppä = ilehhehe *olgu_i?* ni kärre, inemistöga? *piat ilehheppä `ümbre `kauma* Se

ilejas ?hootine tää nii `vinge tuul, ilejas Khk

ilestämä *ilestäm(m)ä* Rõu Vas Se, h- Urv Rõu Vas Lut; *ilõstama* Urv

1. siluma; silitama *Hilestä_i leevä?* *ilusallõ päält är?* Urv; *puu ägliga timä* (põld)
hilestedi är?; *Miä `kaasi `rohköp ilestät, tüüd `korgõppa tiä hanna nõst Rõu; `kaskõnõ*
ilestäss iks ust ja `naug; ilest iks mu immä, ja esi `iksõ; linnu ilestedäss ku `punda köüdetäss
Vas; ma ilestä hiust; põmadut tulõ `veit'kese `hüüliga? *ilestä?*; *umma `kaasi ilestäss õnnõ*
(uhkest inimesest); *last tohi_i?* *pal'lo ilestä?* (hellitada), *juüma nakkass* Se **Vrd** ilastama²,
ilistämä, ilitsämä

2. paremini toitma, nuumama *põrst vaja ilõstada* Urv; *`Naksi uma käeperäst* [viletsat
hobust] *ilestämmä, asi sai* Vas

iletämä *iletämä* Har(-mmä) Vas; pr (ta) *iletäss* Se

1. lainetama *Suurõvii `aigu vesi iletä `endä Puudistõ kolgan. Is olõ?* ütteki mätäst kah
väl'lan; [pärast vihma] *ku_ikaet nurmõ pääle, siss nõdsu?* *iletäse ennedä* Har

2. läikima – Vas Se *Käsi `paistõdi nii ar et ilet' õnnõ; Eläjä?* *iletäse?* (on hästi toidetud)
Vas

ilga küll siä tied neid `temposi, et `ilgä ja imet on näha Vai; tä teeb `sooga nõnna `ilga
et LN_g **Vrd** ilgu², ilka

hulgama *ilgama* Kuu/h-/ Lüg Vai Kod hiulgama pläkk ja vask `ilgab; *roho `latvas on*
`ommikutte `kaste `tilgad, `ilgavad luo pääl Lüg; *mere `ääres on küll pali `ilgavi kivisi* Vai;
`taevatähed `ilgavad; tõessel tuli `ilgas. inimesed viij üleväl; mädä kand `üüsi `ilgab nagu
tuli; [põhjanaan] *ilgab ku üks lamp `taevan* Kod **Vrd** ilguma², hilkama

ilge `ilge R VMr Kad VJg Trm; *ilge g* `ilge Iis; `ilge- Sim

1. halb; (välimuselt) inetu, vastik *Ku `kuivald neh `seisu* [hülgerasv], *`lähte `ilgeks*
`kollaseks; `toine kerd oli `taevas `ilge, nii `paksud `pilved Kuu; *aga `esteks tuli ikke `ilged*
takkud, kui `suurest luist sai `lüia; `ilge ja `raaduskane `kassi VN_g; *ilge tie, obone* väsib

`vällä; *Ilge`naine, pisikesed`silmad, suur suu, nenä jämeda`õtsaga* Lüg; *neil (õuntel) on ise`ilge nägu, aga nad on iad` süia; kui on ilus ilm, siis akka`luole, kui on`ilge ilm, siis akka`niitama* Jõh; *suu ilane pias, sie on`ilge* VMr **Vrd** *ilgiaine*

2. (iseloomult või moraalselt) halb, kohatu *sidä* (vana murdekeele rääkimist) *piedä* kohe *ilgeks*; *Küll sie o nüid`ilge ku ne`lapsed`aeva`toiste inimiste judu vahele`rääkivad* Kuu; *räägib`niskesi`ilgi juttusid;`ilge mies - - akkab`tännitämmä; küll sinä õppid`ilgest* (õeld kassile, kes kartmatult õlale ronib) Lüg; *ilgemmä juttu ei ole, mis siä`praigast`räägid* Vai; *enne juba`ilget elu eland, nad jää`rahule ka ühega (ühe mehe või naise); küll on`kueri maailmas, ja`ilgeid inimesi* Kad; *ah te`ilged luamad* Iis; *ilge tegu* Trm **Vrd** *ilgija*

3. piinlik; häbi *Muudkui omal`ilget ja äbü suud-`silmad täüs* Kuu; *vadisevad ja`auguvad et`ilge on`kuulla* VNg; *ilge on`rääkida kõhe sedä`asja; mul õli`ilge nähä, kuda`einad jäid`vihma kätte* Lüg; *Akkas vist`ilge, läks menema; tegi`ilget ja imet`tõisega* Jõh; *omal tuli`justku`ilge ja äbi* Vai

4. (intenseedisõnana) väga *ilge suur koer* Hlj **Vrd** *ilgu¹*

ilge|alasti ihualasti *oli teine äbemata luom`ilgealasti meeste ulgas saunas* Sim **Vrd** *ilgihu-, ülg|alasti*

ilgelane *ilgela(i)ne* (pahandavalt inimesele või loomale) *oh sina`ilgela(i)ne* Hlj **Vrd** *ilgilane*

ilgema *ilgema* R(-ä Kuu Vai) HJn JõeK VMr VJg Trm, *ile-* Kad Iis; (ma) *ilgin* Vai *Julgema, tihkama* Ei *ilges`korvigi pääss pidädä* [kui sugulastest halba räägitakse] Kuu; *kiegi ei`ilgend, vaid mina`läksin* VNg; *evad`ilge nemäd minu vana inimest`tüöle`sundida* Lüg; *kuda sa`ilgid`ninda`käia; siä oled nii`siivutu et sinu ei`ilge nähä* Vai; *ei`ilge`minna`metsa, mets on märg* HJn; *pesu must seilas, seda`ilge`aale`kuivama`panna* VMr; *ei iletud ka sedasi`jätta* Kad; *ei mina ilend tappa* Iis **Vrd** *illama*

ilgesti *ilgest* Kuu(-i) Lüg Vai VMr *inetult, halvasti, lohakalt nii`ilgest on`niitand; Midäs sa vahid alade`aeva`ilgest mogad ribagalla* Kuu; *tämä on nii`ilge inimene oma juttuga:`ilgest`rääki* Vai; *ilgest õmmeldud* VMr

ilgiaine rhvl *ilge* Ise mustad kui need mutid - -*hilgiaised* kui need hiired Hlj

ilg|ihualasti ihualasti *ta käib ilg ihu alasti, ta ei äbenend ilg ihu alasti* Jõe; *Ärä sa nüid`saunast ilgihualasti tuba lähä* Kuu **Vrd** *ihuilge-, ilge|alasti*

ilgija *ilgija* halb *eiga`meie saa`ilgijad`olla`toine`toise`vasta* VNg **Vrd** *ilge*

ilgilane *ilgila|ne* g -se halb, pahur (inimene) *Va`ilgilane ei saa`teistega läbi; Oli nisuke`ilgilane inime näris`kõigi`kallal`ühtehugu* IisR **Vrd** *ilgelane*

ilgu¹ *ilgu* Lüg Jõh täiesti, päris *minä õlen`ilgu`üksi`päine, ei õle mul last ei lavest, ei` sõpra ei sugulast* Lüg; *ilgu-ime* Jõh **Vrd** *ilge*

ilgu² *mina`läksin tegin`toistele`ilgu* VNg **Vrd** *ilga*

ilguma¹ *ilguma* Emm Rei *logelema mes sa seel`ilgud, kasi tõhe* Emm; *ilgub ühest kohast`teise* Rei

ilguma² *ilguma* hiilgama *ele asi`ilgub ja paessab* Kod **Vrd** *hilgama*

ilgur *ilgur* g -i pahur inimene *Mene sa`mõista`selle`ilgurille`miele järel`olla* IisR **Vrd** *ilgus*

ilgus *ilgu|s* g -se IisR(g -sse) Trm

1. kius, jonn *õtst õtsani`ilgust täis tõne* Trm

2. pahur inimene *Ilgussega on`teistel`raske elada, iga`veikest`asjast võttab`kinni;*
Täma kadund`naine oli`irmus`ilgus IisR Vrd ilgur

ili¹ *ili* (väike) tuulehoog, vinu *tasane tuule ili; Täna`sõuksed tuuleilid, äkist saad`külma* Khk

ili² *ili* Juu Koe Istk *hea ole nii ili laps ning mine`voodi Juu; küll sa oled ili (ilus) laps*
 Koe Vrd illi

iliding → eliting

ilin¹ *ilin* g -a (vihma)il *Täna üks vihma ilin tuleb teine lähäb. Vihma ilinate vahel saab natuke tööd tiha* Han

ilin² [mõistatuses] *Ilin ees ja talin taga, kükits peal ja näkits peos* PJg Vrd illina

iline¹ ?vilets *vaessemaja - -`vaesed ja ilised siäl eläväd* Kod

iline² *iline* igav, aeglane *ketrus on küll iline tüü; sa õled nõnnagu iline, eietäd aga, ei sua`kärmä tehä;`tuhkjas tji, iline` sõita* Kod Vrd hiljak

hiline *ili|ne* g -se Kuu/h-/ VNg Lüg S L KPõ I Plt, -tse Tõs Ris Kõp M

1. hiline; hiljaks jäänud, hilja toimuv või esinev, valmiv *ilisemad`viljad on paremad*
 Lüg; *sääl oli ilissi`taltsid Jäm; kui [näsiniin]`ladvast`õitseb, siis`aitab varane küli, kui alt, siis iline küli* Khk; *Ilise kõue`järke tuleb piik sügise Põi; aeg on naa iline juba Käi; jah ruki [lõikus]`lähäb küll ilisemaks tänäkond* Mar; *aeg oo`õhtust iline Tõs; iline külaline* Koe; *ma iline õma tulekiga* Kod; *kurk, iline sõrt, meil om ilitse kurgi; varalise vasigu ja ilitse tallekse olevet ää* Krk || (hilineja jääb ilma) *varane robotab`siibi, iline pühib nokka* Lüg; *varane`luiskab põiald, iline katsub perset* Khk; *Iline lind nokib ikka`varbud* Põi; *Iline vares luiskab nokka* Emm; *Varane lind pühib perset, iline lind pühib nokka* Han; *varane pühib nokka, iline pühib perset* Kse; *varane vares saputab`tiibu, iline pühib nokka* VMr; *iline siputs`siibu. varalin vajots nina* Krk Vrd iljak, iljane

2. komp pärastine, edaspidine; hiljem tekkinud *ilisemal ajal ma enamb sial ei käind* VJg; *ilitsemal aal* Kõp; *irmume om ike nagu ilitseb sõna* Trv

iling → illing

ilingid pl ?kidad, kisud *ül`ge raud. otsekohene raud, ilingid, kihud`kül`ges* Ris

ilisem hiljem teed [rukki] *ilisem maha siiss tä lähäb ikke illäks se`lõikos* Mar

ilisema *ilisema* pilli ajama (kõrvad) *Kas teil siin pues on`vinga vai, mul akkavad`kõrvad ilisema - - ilisevad ii-ii* Lüg

ilisse|maja *ilisse*maja vaestemaja – Kod

ilistämä *ilistämä* siluma *Esä ilist luhitsa ärä? ja palut`lat`si nime? pääle* Rõu
 Vrd hilestämä

ilitama → illitama

ilitsämä *ilitsäm(m)ä, ilidä?* siluma; *silitama Lina`punda iliti armõtuhe, siss sai`väega illuss, ille; ku_mi_`pernanõ leevä`ahju pand, tuu ilit`s leevä nii`väega ilusadõ;`kassi ilitsät* Har Vrd hilestämä

Ilja: *pühä`il`jä müristäss (äikesest); pühä`il`ja sõit (müristab)* Se

hilja¹ *il`ja (ilja)* Sa Muh Rid Mär Var Tõs Khn KPõ I Plt; *il`jä* Tõs Kod; *il`ja* R(-ä) Vai
 ?Jäm Ans Hi JõeK Amb(Is), h- Kuu Phl; *il`ja* Hlj IisR SaLä JõeK Iis Trm Kod; *il`la* Khk

Kär Kaa Lä Pöpö Ha Tür Plt, -ä Rid KJn Trv Ran; `il'la spor Pä, Ris Juu Amb VIPö Hls, -ä KJn Trv Krk; illa spor Lä, PJg spor Ha

1. hilja; ant vara Paremb `hilja kui ei `millalgi Kuu; `ilja on, aga ei `jaksand `tulla varemb Vai; Kus sa nii ilja änam lihad, teised magamas Pöi; kana paneb vara magama. inimest panevad `ilja Käi; nee o eenälest, kis muud na il'la köib Vig; tänabu akkas rohi illa `kasvama Ris; sügise on ilja `kangesti viljad viel väl'lal Hag; `il'la kiriku, vara `veskele, soab ruttu tagasi Juu; il'ja võitu sai `pandud `kartulid maha JJn; mis sa il'ja `öösse kolad siin Lai; ommuku vara ja `õhtu `il'lä `tõmbass tüü man Krk; hilja peale ~ poole hilja(ks), hiljem(aks) Merel `käädi ka `aeva `hilja`pääle sügüsül Kuu; `aiga `lähte jo `ilja `pääle VNg; Papil põles `ööse ilja peale veel nii erk tuluke Pöi; tä tuleb illa peal kodo Mar; vili jääb il'ja `puole korjata JMd; rükkid jäed il'jä `piäle tehä Kod; `rohkeem sügise il'lä `pääle, siss om noid tumedit `ilmu Ran | sügise illa poolt (hilissügisel) Rid Vrd ilda¹, hiljaku, iltsõhe || hiline, hilis- `Ütesime teistel, et oleme il'lad (hilised) ja piame nüid teistest rutem `niitma Han; nii `kestis see tral'l il'la `ööni Rap; läksime külasse, olime il'ja `õhtani sial JõeK

2. hiljuti `pikne vast `ilja loi ühe `surneks Jõe; illa oli nähä, kus tä ikke sai siss Mar; `setverdi mõet tuli ilja Kos; ma nüid il'ja veel `eksisin ära Lai; meil olid veel il'ja käärpuud alles Plt; popsi nime tul'li alles `il'la SJn; sii olli `il'lä alle, ku ta siin käüs Krk; hilja aja eest hiljuti tihesti `kurdus lai käis oli, ilja aea eest keisid [nendega] Khk; ilja aa eest oln seal `nuhtluse sammas Muh; vanasti `kañti `pastlid - - kingad oo illa aea eest tuln Lih; il'la aja eest oli Vadamu koht alles Ris; alles `il'la aja_est ühe nel'lä`kümne `aasta `üjstki ma ol'lin `võeras pulmas KJn Vrd ilda¹, hiljaku, iljalt

hilja² `il'ja Lei; `il'la Lei, `h- Har Rõu Se; `hil'lä (-ll-) Har Rõu Vas Se Lut(hil'lä); - `ilja Kuu/h-/ Vai; `illä- San Urv/h-; `il'lä- Ote

1. aeglaselt tii virgõmbadõ, mis sa nii `hil'la tii; tyy vana hopõn, tyy `hillä lätt nigu täi; `hillä härjä<sup>?</sup> vedävä, `tassa talu eläss Har; ma lää `hillä, jovva\_i imp Se; tassa eläss talo, hil'lä `veetäse[?] härä[?] Lut Vrd iljakult², ilju

2. tasa, vaikselt tyy lätt nii_ `hil'lä ja kavalusi, et kiä ei kuulõ ei näe<sup>?</sup> Har; `kuul'ja man hõigata_i õks joht kedäge kõvastõ, õks oldass `hillä Se; `il'ja pa_at Lei Vrd ilju

hiljaaegu hiljuti — R spor eP, Krk `ilja `aigu õli sie asi `alles ja nüüd enämb ei õlegi Lüg; `Sassis õks mees tegi veel ilja `aegu [kraase] Pöi; katus sai il'la `aegu parandada Mär; argiga [sõnniku] lahutamene tuli alles il'la `aegu Tür; il'ja `aegu just käis siin Trm; `il'lä `aegu mea näi alle tat Krk Vrd hilja)aeguta, -aegutase; illiaegu Vt ilju- -aeguta hilja)aegu räkk õli mul `ilja `aeguta `alles viel Jõh -aegutase hilja)aegu sene rätte `ilja `aegutase `poisi käst võttasin Lüg

iljak ilja|k, -ä|k g -ku hiline (aeg) il'jaku `piäle jääb lina `kisku; vili jäe il'jakuss tehä Kod Vrd illak²

hiljak il'ja|k g -ku Võn; il'la|k Har Se/h-; hil'lä|k Har Rõu Se, hil'ä|k' Lut g -gu; iläk Võn; hillä|k g -gü Har aeglane, laisk, saamatu (inimene) sääränne hil'läk, hil'lägu `tüüga Har; Tuhñäk `hindä toit, hil'läk `hindä elätäss Rõu; ni hil'lak olõdõ kui kana pakaldõ seeh; hil'lägu käägiga[?] Se Vrd iline², iljake, hiljane, illak¹, hillalik

iljake = hiljak iljake inime; iljake teeb tasa, oo töss Var Vrd iljukene

hiljaks *il'jaks (ilj-)* SaLä Pöi Muh Mär Jä Kad, `ilj- Jõe Kuu(h-) Hi; *illaks* Mar/-ä-/ Mär Ris, *il'l-* Kaa Mär Vän Ris Juu Kos Plt; *iljas* Mih, -äs Tõs; *il'jass* Kod Ksi; *il'las* Kse Han PJg Saa Kõp, -äs KJn Vil; *illas* Lih; *il'läss*, -ass Krk hiljaks, hiliseks ajaks *Kes`iljaks jääb, sie`ilma jääb* Kuu; *ojab ennast il'jaks* (läheb õhtul hilja välja, et end varjata) Jäm; *so tulemene jähi`iljaks Käi; illaks läks - - uni tuli`peale Mär; rukki jääb ika päris il'laks* Ris; *aeg lähäb il'jass. rahvas tahab` süümiss* Kod; *il'läss jäi ja pimme kätte* Krk **Vrd** ildass, iljast, illasse

hiljaku *il'jaku (ilj-)* S(h- Rei; -gu Khk) Mar/-o/ Kod; *il'laku* Jäm Kaa Ris, *ill-* Pha Lälö Kir Ris

1. hiljuti *il'jaku`aegu oli sii* Mus; *see oli iljaku, kui akadi tooli`korjasid taha panema* Käi; *mõisade sees`tehti`viina. nüüd iljako`tehti küläde sees koa* Mar; *unt oli illaku siin - - ühe koera ää murn* Ris; *il'jaku õlid linad leon* Kod **Vrd** iljakult¹, illaka, illakuti

2. hilja *ta kõis eile`õhta iljaku* Muh

Vrd hilja¹

iljakult¹ *iljakult* Khk Rei/-dl, *ilj-* Mih; *il'lakult* Kul Vig Kse Mih, *ill-* Har Rärp/-o-/ hiljuti *puurid tulid il'lakult`väl'la alles* Mih; *taa illakult`kuuli* Har **Vrd** hiljaku, illakult

iljakult² *aeglaselt mis_sa nii il'jakult lähed* Vön **Vrd** hilja²

iljalt *il'jalt* JõeK, *ilj-* (-l-) Jõe, *il'l-* Hls hiljuti *kasvandik, veke mets, il'jalt raiutud ära* JõeK; *alle il'lalt läüt's`sinna* Hls **Vrd** hilja¹

iljamast hiljemaks *Jäägu`kartulinoppimine`iljamast,`enne piab vili`saama koristatud* Jõh

iljamb *iljamb* VNg Lüg hiljem *mõnel varemb vähä mõnõl`iljamb a sie`aigu on sel* (metsseal) *pojad* Lüg

iljamitte, -n hiljem; hiljemaks *minga varemitte vai`iljamitte;`jääväd viel`iljamitte; vahel läks`iljamitten`~`iljamitte* Vai

iljane *ilja|ne g -se* Lüg(-ä-) Jõh Vai, -tse Kuu Hlj Lüg Jõh; *il'lane* Trv TMr, -nõ g -tsõ Nõo; *ad il'lasel* Lai; *il'lä|ne g -tse* Trv Puh Kam; *komp il'lätsep* Ote; *pl il'lätse* Hel, -d Ran

1. *hiline* Isa mind ütles *iljatsesta, ema enneaigusesta* rhvl Hlj; *enne`aiga saab`aiva`tarka,`iljatses saab`ilmi rikkas* (lapse sünnist); *mina akkasin kõhe esi akkatuses sedä tegemäie,`tõised õlivad`iljasemmad* Lüg; *tama on alalde oma`tüüga`iljane* Vai; *kui inimene il'lasel ael kedagi toimetab, siis`rõidab* Lai; *il'läne keväde* Trv; *miul om il'lätse kanapoja* Hel; *üü kül'mäd, il'lätsid`vil'lu`riksiva* Ran; *aig jo il'lanõ, kohe sa`vasta üüid läät* Nõo; [varem külvatud] *kesev`ol'li il'lätsembäst`pa'lu`kehvemp* Kam || (hilineja jääb kõigest ilma) *varane pühib ikke nokka, aga`iljäne rapputab`siibi* Lüg; *varane vares pühib nokka,`iljane robotab`siibi* Vai; *varajane varess sopotab`siivu, il'lane pühip nokka* TMr

2. hiljutine *tint om il'lane, alla mõni`aasta tagasi* [tuli kasutusele] Trv

Vrd illane

hiljane *hilja|ne g -se* aeglane Nää, *ku`hiljane se pisuka merimies omite on,`kuidass sie küll merepääl läbi saab* Kuu **Vrd** hiljak

iljani hilja ajani *olga loomad iljani väljal* Khk **Vrd** ildani²

iljapäev *ilja-* Lut, *i-* Se eliapäev (20. juuli) *Iljapääväst jääss kümme nädalit mihkkipäivä; Ko`il'japääväh tüüid teit, siss ol'l`veiga müristämist ja`pik'set pelädä?* Se

iljast *il'jast* spor ViK(*ilj-*) Trm Lai, *il'-* Pal; *il'jast* RiD(-ä- Lüg) Kad; *il'jast* IisR Iis hiljaks *kie il'jast jääb sie ilma jääb* Lüg; [vili] *jäi sügise piale il'jast korjata* VMr; *õhtasöök - jäi väga il'jast* Lai

hiljasti *il'jasti* KuuK; *il'jaste* Kuu; *hil'jast* Kuu Phl hiljuti *Vast hil'jast tabid sia, juo liha otsass* Kuu; *neid (sarju) oli veel il'jasti siin meie küinides* KuuK

iljatane *il'jata* | *ne g -se* hiljutine *on sie il'jatane riid veel mieles* Lüg **Vrd** *illutine*

iljate *il'jate* KuuK, *il'j-* Lüg IisR = *il'jate il'jate õstivad muotori* Lüg

iljati *il'jati* Muh Amb, *il'j-* Amb Lai, *ill-* Mar HMD; *il'jati* Kuu VNg, *il'j-* u Kuu, IisR hiljuti *nüüd sai veel il'jati üks piiga mustlasele mehele* VNg; *nemad on asund illati siia* HMD; *ma veel il'jati kuulsin seda sõna* Lai **Vrd** *iljate*

hiljem *il'jem (ilj-)* Khk Muh Var Kos JõeK(*ilj-*) Amb I, *il'-* Kaa Rid Vig Han Mih spor Ha, Pee Äks KJn Vil Hls; *il'jemb* VMr, *i-* Lüg

1. *hiljem, pärast(poole) ma jõusin sinne il'jemb kui sinä* Lüg; *puu vaangaid oli koa ennem, il'lem tulid sauest vaangad* Mih; *kui kanarbik õitses ladvast, siis tehti rukis il'jem* Amb; *kevade on lodu pial vesi, il'jem suve piale kaob vähemale* Lai; *tul'lin kiige il'lem süüjä* Vil **Vrd** *ildam, ilisem, il'jamb, il'jemal, il'jemalt, il'jemast², hiljemini, illema*

2. (atribuudina) *hilisem nüüd vast tuissasse üles. sie on siis il'jem inimine* Lüg; *täna olli il'jem aeg* Muh

hiljemaks *il'jemaks* JõeK, *il'-* Kei Pai; *il'jemass* Kod, *ill-* Hää; *il'jemess* Pst *hiljemaks, hilisemale ajale teene oo varane, teene jääb illemas* Hää; *mõni laisk - - sellel jäi il'jemess [rehepeks]* Pst **Vrd** *ildabass, il'jamast, il'jemast¹*

il'jemal *il'jemal (ilj-)* Jäm Khk Lai; *il'lemal* Plt, *-mbäl* Ran (koos sõnaga *ajal*) *hil'jem tule il'jemal ajal* Jäm; *poodi värmi tulliva il'lembäl aenal* Ran

il'jemalt *il'jemalt* Khk Tõs, *il'j-* PJg VMr, *il'-* Tür SJn *hil'jem lumelõod tulevad varemalt teene [lõoke] tuleb il'jemalt* Tõs

il'jemast¹ *hil'jemaks rukki õrass on karme tulema, teised õrassed jäävad kõik il'jemast* Trm

il'jemast² *il'jemast* VNg; *il'lepest* Krk *hil'jem naarmine tule tal (käol) il'lepest ku kukmine* Krk

il'jemess → *hil'jemaks*

hil'jemini *hil'jem eks hil'jemi kuule* Kuu **Vrd** *il'jemidi, il'jemili*

il'jemidi = *hil'jemini kui küli il'jemidi teha, siis sai kõrt rohkem* Aud

il'jemili = *hil'jemini ükskord on ta (kevadine suurvesi) il'jemili, teinekord varamili* Pöi

hil'jemine *hil'jemini sügüsül paneb siis sen koha kaige hil'jemine jässe ka* Kuu

hil'jemini *il'jemini* Ans Kaa Muh Tõs Kos, *il'j-* Kul, *il'-* Vig Tor Juu *hil'jem õhtu il'jemini läks sõnna; ma tule il'jemini kut teised* Ans; *ilised rukkid val'mistavad il'lemini* Tor **Vrd** *hil'jemine, illatsõppa*

il'ju *il'lu* Hää; *illu* Kuu(Is) Hlj; *illu* Trv; *-il'ju* VII Mär Trm(-*il'ju*) Lai; *-il'lu* Kse Kos KJn *aeglaselt; tasa, vaikselt Illu* *neidu üpitage, tasa neidu tantsitage* rlv Hlj; *mine il'lu, vaata et ei kuku* Hää; *Tasa lauri, illu lauri, ära lauri lake mingi (sõnad tule vaigistamiseks)* Trv **Vrd** *hil'ja²*

il'ju- *il'ju-* Aud; *il'lu-* Han Juu Amb *hil'ja(aegu) Läks il'lu aa eest koju; Il'lu aegu oli mets alles mustikud täis* Han; *üks käis il'lu aegu sii* Juu; *il'ju aega elas* Amb

hiljukane `hiljuka|ne pl -sed Kuu; `iljukaine Vai; -`(h)illukane Kuu = iljukene Eks
`hiljukane saab edesi ka Kuu; `iljukaine inimine: siul ei ole `kärmuse `joudu Vai

hiljukasti `hiljukasti, -`illukast Kuu; `iljukaiste, -ast Vai aeglaselt üks käüb `kiirest
`toine käüb `iljukaiste Vai **Vrd** hiljukesti

iljukene *il'juke* Koe, -ne Jäm; *iljugene* Khk Rei; *il'luke* Mär, -ne JMd aeglane, saamatu
(inimene) *on äga iljugene `keima* Khk; *nisuke il'luke, tasane. pole terased `ühti* Mär
Vrd hiljake, hiljukane, illukene, hilok

iljukesi *il'jukeisi* Kod(*il'lo-*) Lai(-*esi*); *il'lukesi* Saa spor Ha, Trm Pal(-*ei-*) Trv Hel, -*ksi*
Mär Pst Krk; *hil'lokõisi* Vas Röp Se; *illukesi* Koe, `i- Kuu Jõh IisR; ilukeisi MMg (hrl
liitsõnas) aeglaselt; tasa, vaikselt *läksin il'lukesi, et `keegi es kuule Saa; kud'a sa nüüd kua
eläd?* [vastus] *il'lokeisi tasa ike edesi* Kod; *võta il'jukeisi, et `kat'ki ei tee* [õrna asja] Lai;
tüdruku `mõsken `rõõvit - - tõine lõõnu toks, toks, iki il'luksi Krk; *ütel' - - il'lukesi kõrva
`sisse* Hel; *lasõ no\_hil'lokõisi, mud'o lätt `kuurma kõik' `ümbre* Röp **Vrd** iiluksi, hiljukesti,
hiljuti², illekeste, illiksi, illuži, hilläkesi

iljukesti *il'jukesti* (*ilj-*) Jäm JMd, -e Lüg/`ilj-/ Muh VJg Lai Puh, -st Jäm Ans
JõeK, -*gesti* Khk Rei, -e Emm Rei; *il'lukesti* Plt(-*ei-*) KJn, -e Kse Tõs(-*o-*) Tor TLä(-*õstõ*
Nõo), -st Trv; *illukeste* Plt, `i- VNg Lüg Jõh; *illukest* Jaa; *ilukesti* Koe(-*ei-*) Plt, -e Kad;
hil'okõstõ Plv Röp/-*õi-*;/ *hil'lokõistõ* Se (hrl liitsõnas) hiljukesi `mengä `õige `illukeste Lüg;
istub nii iljuket `nurkas oma töö `juures Ans; *obused keivad töö `juures nii irm iljugesti*
Khk; *võta il'jukeste, et `aiged ei tee* [linnupojale] Lai; *läits vene edesi tasa, il'lukeste* Ran;
il'lukeste sosistava üitsütele et sääil müüvväss `kiissu* Nõo; *täl tyy tüü lätt `väega hil'okõstõ
Plv; *hil'okõistõ lätt üle tarõ* Röp **Vrd** hiljukasti, hillakesti, illekeste, hillokõtsi

iljuki "hiilides" *ta läks il'juki ligemalle* Äks

iljuma `iljuma, (ta) *iljub* Khk Rei; `il'luma, (ta) *il'lub* Nõo

1. aeglaselt käima *iljub muidu; leheb iljudes* Khk

2. "aega viitma" — Rei

3. (paarissõnana) *il'lub õl'lub, maha ei sata* = suits Nõo

ilju|tasa *il'ju-* Kod, `illu- Kuu tasahilju *tule il'jutasa, siis ei kuku maha. lapsele `ütled*
Kod **Vrd** hillätassa

iljute *il'jute* Khn/-*õ/* Kod, `ilj- spor R(*h-* Kuu; -*o-* Vai), *il'l-* JN hiljuti kävi vast `hiljute
meil Kuu; *mu isal oli küinarpuu. sie oli viel il'lute alles* JN; *arjuklased õlid viil il'jute, üks
kolmkümmend `uassad tagasi* Kod

hiljuti¹ *il'juti* (*ilj-*) hv S, Mär Kir Var Kos JMd Koe VJg spor I, `ilj- Lüg IisR, *il'l-* spor
L(-*o-*), Ris Juu JMd spor VIPõ; *illoti* Mar mitte ammu *vot mina vast il'juti `püksisi akkasin
`kanma* IisR; *iljuti kut käis veel `väljas töös* Ans; [veski] *il'luti küll alles `joosis, aga nüüd
oo võl' katki* Mih; *il'juti alles käis meil* Koe; *palvemaja `ol'li viil il'luti alle* Vil **Vrd** hilja¹,
hiljaaegu, hiljasti, iljati, hiljute

hiljuti² *hil'juti* Phl, *ill-* Kse hiljukesi *tuleb hil'juti `käies* Phl; *sadu tuleb illuti* Kse

ilka *siä tegid `ilka imet mei toas ja olid `justku rupal* Vai **Vrd** ilga

hilkama `ilkama Võn/-*mma/* Ote, *ilgata* Kam, -*me, -de* Krk; `(h)ilka(m)a,
(h)ilgada², -*ta*² V(ilgadõ Urv); pr (ta) *hil'käss* Se, (nad) *ilkave* Hls hiilgama, *helkima `üüsi
mõtsan `ilkave tuliussi* Hls; *kõik' ei joole mitte kuld mis `ilkap; kaste `ilkap kah. lumi `ilkap*
Krk; *küll tuli ahjun `ilkap* Kam; *ilkass ku juudi muin* Urv; *opõn `ilkass* Krl; *timä* (kleit)

hilgass kui tähe²; seo rõivass um jo `hilkama `lännü [mustusest, kulumisest] Vas; tähe_`hilkasõ<sup>2</sup> ~ `kirgäse nii om kõva külm; sõlõ² rinnah nigu `hilkass õnõ; kõik' `hel'käss ja `hilkass; ei nõsõ<sup>2</sup> kuu, ta `hil'käss mino sõsarõ maja Se **Vrd** hilgama

Ilkandra: Ilkandra, Il'kandrapäiv, Ilikandre pühä õigeusu kiriku tähtpäev (24. september) pühak Nikandri mälestuseks — Se

ilkuma `ilkuma, (ma) `ilgun laaberdama; (vastumeelse jutuga) tülitama Sie ei saa jo tulema `õigel ajal, jääb `Jõhvi vahele `õhtani `ilkuma; Tuleb `seie `ilkuma, tahab `jälle `võlga vist IisR

***hilkõlõma** frekv < hilkama `valgõliiv om `häste kahrõ². säärtse_nigu `krõstal'li terä<sup>2</sup> - - sõss `hilkõlõsõ² Kan

ill¹ `ill(u) üliküps rabamurakas (Rubus chamaemorus) sain `illusi `suure `torbigu `täüe; mone `muraka monusa, mone `illu `ümmärguse rhvl Kuu

ill² → ille¹

ill³ → illi

il'la-, illa- → ilja-

hillagukõnõ dem < hiljak väega hil'lagukõnõ ja tasadsõkõnõ [inimene] Se

illahhutma illahhutma hiline ma ku_tä üt's puul' `tuini illahhut, tujust olõ õi\_midägi<sup>2</sup>, a ku märk `naadagi illahhutma, siss tulõva_pahandusõ² Se

illak¹ aeglane saa ei tetä, illak inemine `väega² Se **Vrd** hiljak, hillakunõ

***illak**² hiline mis tah no illagu ao pääle jäät, illakust jo aig lätt Se **Vrd** iljak, illakunõ, illane

illaka hiljuti [talu] põles illaka ära LNg **Vrd** hiljaku

illakali lahti hargnenud, rebenenud koes ma lehe sihanduse illakali kuue ännaga Khk

illakeidsi tasa, vaikselt [lehm] illakeidsi maka ni inna Lut **Vrd** hillakesti

***hillakesti** il'lakesti (-š-), `il'lakšti, il'lakstõ Lei; (h)il'lakõistõ, hil'lä- Har; hil'(l)akeiste, hil'lakõistõ Lut; il'lakeste Trv; hilläke(i)ste (-l'l-) V

1. aeglaselt lek'i ütten hil'läkeste, ma_i joua kõvõmbadõ minnä²; Tuul ei_laabu_sukugi_tuju tüü, tege kõkõ hilläkeiste nigu² Har; sõss `pahti [munapuder] patta `kijmä, sõss `siäti iks `aigupite hilläkeiste ja Rõu; [hobust] no toori vaja jo kolmada `aastaga `pääle sõidõlda² hil'lakõistõ do viie `aastaguni Lut **Vrd** hiljukesti

2. tasa,vaikselt Ma kobisi hilläkeiste ussõst `vällä, `kaiõ kuiss tulõma `saiõ Urv; `Olkõga hil'läkeiste, et `kiäki ei\_kuulõ Har; nakaáss timä hil'akeiste `laulma Lut **Vrd** hiljukesti, illakeidsi

illakult illakult Vas Röp/-o-/ Se

1. hilja tulgu_i² `väega illakult, tulõ iks varahampa Vas; lää jo illakult, hämärät ka haara Se

2. hiljuti illakolt ta jäi vjil, jää es ammu Röp **Vrd** iljakult¹

illakulõ hot' jo illakulõ (hilise aja peale) ka jää. `ilda jo lätt Se

***illakunõ** hiline mi_sa no ni illakusõst jäi² Se **Vrd** illak²

hillakunõ hil'lakunõ pl -gutsõ aeglane `väega hil'lagutsõ `tüüga² Se **Vrd** illak¹

illakuti il'lakuti hiljuti — Mär **Vrd** hiljaku

illaldõ hiljuti Kari tul'l vjil illaldõ kodu Rõu

hillalik *hil'lali|k* g -ku aeglane *hil'laliku* `tüüga?; *hil'lalik* müüß, `väega *tasalik* ja *hil'lalik* Se **Vrd** hiljak

illama `illama Häa Saa julgema, tihkama *Ma ei* `illanu `konna sõrmegagi puudutada; *Ennast suureks piab, kehvemaga änam* `rääkida ei `illa Häa; *mia es* `illa `minä Saa **Vrd** ilgema

illane *illa|ne* Kam, g -tse Nõo, -nõ g -tsõ Nõo San, -tsõ, -dsõ V(h- Urv; g `iltsõ Vas Se; transl `hiltsõst Se); komp *illatsep* Ote; *hilläne*, -l/- Rõu; `ilda|nõ Rõu, g *illatsõ* Krl Har/g -dsõ/; `il'dä|ne g -tse Puh; `ildan, -l/- Lei

1. *hiline sa_let* `tämbä *illane*, jäid vaest `kaugõss *magama*; *illane* kapst kasvap sügiseni Nõo; *hillatsõ_kesvä*? Urv; *paremb illadsõ oonaksõ*?, *ku varadsõmp* vasik Har; *Es naist illatsiist* `põrsiist *midä saa õi*?; `ildanõ üü; *hilläne* kevväi Rõu; *illadsõ* ~ `iltsõ vilä? Vas; *mi\_sa no ni* `iltsõst jäi?; *päiv om jo* `iltsõh lõunõh Se; *inäp um illatsit*, *ku um varahaisi* Lut **Vrd** iljane, *illak*<sup>2</sup> || (hilineja jääb ilma) *varajane* varess *pühip nokki*, *illane* lehvitäp `siibu Nõo; *varajane* varess *soputap* `siivu, *illane* noogutap *pääd* Kam; *varanõ tsirk* *vasarõ* `hämmäss, `ildanõ *ei joua*? *ennäst ilastõgi* Har; *varahinõ* vaavendass *nõnna*, *illanõ* pühk `sil'me Räp; *varahhinõ* kana puhastass *ju vasarat*, *illanõ siputass* `siiba Se; *varahanõ* tsirk *vasarat puhastass*, *illanõ* `siiba *sibustõlõss* Lut

2. *hiljutine*, *hiljuti* tekkinud *kui ta nüid viil* `kyyuli, *t\_om* *siss* *illane* *asi*; *pištaid* `olli *illatsõmb*, *õege* *vanast* *olliva* `ruudlitse *aia* Nõo; *tuy om* *illanõ* *muud* – *takast pal'ass*, *palmitsedi* [kaks patsi], *köödeti* *ette üless* Kan; *vanast* `ül'ti *kõõ hõng*, *lõhn* *um* *illanõ* sõna Vas; `iltsõ *ao iist* ~ `ilda `aigu *käve* *siih* Se **Vrd** iljane

3. väeti `il'dan *inemin*, *t'siga* Lei

illasse `il'lasse Kõp, -se Tor; `il'läse Trv hiljaks *Tij* *aga* `uсти, *mud'u* *jääd* *kirikuse* `il'lase Tor

illastamma `illastamma õhtuoodet sööma `illastammo vähä. *akkamo* `illastamma Vai

illatsõppa *illatsõppa* Har Se(`ilts-) (lausefoneetiliselt -pa) hiljemini `väikese *kaara* - - *nuid* *võit illatsõpa* *ka* `külvä Har; *sis tetäss* `iltsõpa *süük*; *aa* [loomad] `iltsõppa `mõtsa Se **ille**¹ *ille* spor Sa, Emm Phl/h-; *il'le* Kse; *ill* g *ille* Jaa Emm, *illi* Käi

1. 1stk (väike) *lambatall* *pisine* `lamba *ille* Khk; *lähed* *sa illesi* `vaatma Krj; *kui ta* `sündind *oo*, *siis* *ta o* *ill*, *suand* *ta kuu* *kahe kolmeseks* *suand*, *siis* *ta o* *tall*; `lamba *pisiksed* *illed* Jaa; `lambal *on pisi* *hille* Phl **Vrd** illu

2. int (lamba kutsumiseks) *ille* *ille* *tule* `siia Krj; *vähike* *laps* *kutsub* *ille-ille*, *kui* *ta* *pisist* `talle *näab* Jaa; *ille*, *ille*, *ille* `üita `lamba `talle Emm **Vrd** illu

ille² *ille* Mar Vig Nõo; *il'le* LNg Kse Nõo 1stk *hea*, *pai*; *ilus* *laps* *oo* *ille* *kui* *laps* *tud'ub* LNg; *ille-ille* *asi*; *anna* `tääle *illed* *asjad* `püosse Mar; [lapsele] *küll* *sa* *oled* *aga* *il'le* Kse **Vrd** illi

hille n, g *ille* Har Rõu Vas Se; *ille* Har, -h Se, g *ilehe*; *hille* g *hilehähä* Lut *sile*; *libe* `Kirvõkuuast `algusõn *tahvitsõdass*, *perän* *hõõlitäss*, *et häste*? *ille* *saa*; *illegarvaga* *hopõh*; *mia* *paksu* *mõtsa* *all* *kasusõ*? *nuy* *omma*? *ilehembä*? *puu*, *ei* *olõ* `ossõ *manh* *pal'u* Har; `kuñtikanõ *maa* `äestämädä?, *illess* *tegemädä*? Rõu; *ijä* *om* *ille* Vas; *ille* *põrmad*, *nigu*? *sõõgi* *laud*; *aih* *om* *pää* *ille!* *sui*? *ar* *ilehhest* ~ *illess* Se; *tassanõ* *hille* *lang*, *olõ* *i* *kuñdikeist*, *olõ* *i* *pubulikeisi* Lut **Vrd** iile²

ille- (intensiteedisõnana) väga, tillu *lastele`tehti ille itikesed`aanad; nii pisi ille itike* (väike); [vilja] *tera oo nii ille itike nagu linnu küis; ille ahtuke Muh Vrd illi-, illu-*

hillebihe = hillembäde *hil`lebihe aä?* (aja), *tulõva tõõsõ`järgi* Se

illedede *illedede, il`l-`lstk ilusasti, pailt Tutu nüid illede Nõo*

-illeke Ls pisiilleke

illekeste *illekest(e)* hiljukesi *ju ma koa`pissi`tassa illekeste lähe* Muh

illema hiljem *oleks ma il`lema`lauta läin, tall oleks surn oln* HMD

illembide *Illembide* vaiksemalt — Nõo

hillembäde aeglasemalt *mine hil`lembäde,`aigu om* Har **Vrd** hillebihe, hillembähe, hillembäle, illembäst

hillembähe *hillembähe* Har; *hil`lebähe* Se = hillembäde *mine hil`lebähe; kõnõla hil`lebähe* Se

hillembäle = hillembäde *üt`s lätt`hillä - - tõnõ vil`* hillembäle Lut

illembäst = hillembäde *üt`s juusk illembäst ku tõnõ* Har

il`lepest → iljemast²

illerd *illerd(i)* Jäm Khk libe, helbeke *see aralik koes üiges sihes, kaera illerdi; kase illerdid - -`keikidest keige õhugeisem koor Jäm; kase illerdid mis kase korba küljest`lahti tuule kae illerdavad* Khk **Vrd** illerdis

illerdama *illerdama* Sa Muh Rid Kse Han Aud Hää

1. lipendama, lehvima; narmendama *kase illerdid illerdavad Jäm; pane see närts tuule käde illerdama; leheb nii nobest, särk illerdab üsna üll tuule kää;`iused illerdavad tuule kää* Khk; *Õhtuse vaikse tuule kääs aava lehed illerdavad; Kui omiku puude põõsaste vahel irmus pailu`võrkusi - -`vastu`päeva vaadates kõik illerdas, siis oli`varsti tuul kää* Põi; *Näu nahk illerdab pääva põlemesest; püksi põli illerdab* Han

2. tikkima *illerdab, mis ilusti`väl`la [õmmeldakse]* Aud **Vrd** ellerdama¹

illerdis *Rugilillel on nii kenad`taeva`karva sinised`õitsed,`sõuksed pitsiksed illerdised* Põi **Vrd** illerd

illes illes – (veidi) viltu — Käi

illi *illi* Tõs Plt Krk Puh; *il`li* Tor; *ill* Mih; *il`l* Hää Trv, *g il`li* Kos, *illi* Hls Krk hrl lstk hea, pai; *ilus õi, õi, kui ill mede Miko abe oo* Mih; *lapsed oo il`lid* Tor; *tõi il`li pojule pil`li* Kos; *sa ole il`l iki`kangest, ärä ikke; kuku ~ il`l lait`s; õh, ku il`l leit` nüid om; illi mehek; Illi inimese tulge appi* Krk **Vrd** ili², ille²

illi- (intensiteedisõnana) väga, tillu *Valge utt oo täna illipisikse illu toond* Kaa; *pisi illi itike lind* Muh; [kõnni] *il`li tasa* Trm **Vrd** ille-

illi|aegu hiljaaegu *Illi`aegu ma`käisi`tohtri`juures* Emm

illike *illike* Saa Trv Hls, *il`l-`Khn; illi|k(e)* *g`-kse* Krk; pl *illikse* Hel; *-illike* Jaa Muh

1. lstk hea, pai [lapsel] *enä kui il`like ond* Khn; *ole illike iki, ärä saia kurjass; kuku lait`s iki illik* Krk

2. (hüüatusena) kullake *illik ae, temä olli miust ulga vanep* Krk

3. pl Karksi (Polli valla) elanike pilkenimetus *Pollu illikse tuleve* Krk; *Karksi illikse* Hel

4. tilluke **Ls** pisiillike

illikese = illikeste *kõnnib il`likese tasa* Äks

illikeste hiljukesi *laisk inimene lohk, longerdess` pääle illikeste* Trv **Vrd** hiljukesti, illikese

illiksi hiljukesi *kes vahimijss alvaste lei* (peksis inimest) *vai illiksi,` aeti mineme* Hel

illi|kuku illi- Plt, `i- Kuu; i'lli- KJn, h- Har hea, pai illi kuku peremes ~ perenaine Plt; ta_m õks hää lat's, taa hil'likuku latsõkõnõ Har

illina i'llina ijh, tal'lina takah, nikats `keskeh, näkats käeh = mijs istuss `vankre pääl (nikats), piits käeh (näkats), hobõnõ iih (i'llina), `vankre takah (tal'lina) Röp **Vrd** ilin²

illing, -as illing g -a Jäm Põi, -e Phl Khn, -u spor Sa, Phl/h-/ Tõs; illing|as g -a Khk Kaa; iling g -a Rei Mar, -e Ris, -i Emm Phl Rid Kse(e-), -u Phl Kir Var Hää iil, hoog tuul keib illingatega; kui irm suitsedab, siis `etasse: lume illingad `lahti Khk; köue illing Mus; Äkist tuli `seike illingas `vihma Kaa; illing `viskas puadi `ümber VII; Pilve illingud käivad, `sõuksed `loode illingud, tuul on `loodes; vihma illingad keivad Põi; saju ilingud ehk saju pagid käivad Phl; na iling aaval keib `vihma Mar; suured torma ilingud käivad Var; `vihma tuleb illingute `kaupa Tõs; valu iling käib siest läbi Ris **Vrd** iiling(as)

illingete = illinguti tuul puhub illingete Khk

illinge|tuul hootine tuul illinge tuul, mis jeeb eige vagaks ja tuleb räga `jälle Phl **Vrd** illingtuul

illing|tuul = illingetuul illingtuulega oo `raske merel `olla Mus

illinguti illinguti Mus Kaa Pha VII, il- Kse; hillingudi Phl iiliti akkas illinguti `vihma `andama Mus; tuul lihab `tüklikuks, sadu akkab kua illinguti `käima; täna nii illinguti tuul VII; ilinguti sajab Kse **Vrd** iilinguti, illingete

illitama illitama Sa(-l-) Muh

1. iitsatama, (saladust) välja rääkima *olga se salaja` peele meite oma täada. ära ilitag seda teistele* Khk; *lapsela ap või sest illita, tä räägib oort teistele ede* Mus; *ma pole seda kessegile illitan* Krj; *see` viidi salaja, ega es pea kellegile illitama mette* Muh

2. (ennast) näitama; liikuma; liigutama *ära sa mitte ilitag ennast` seia* Jäm; b\_või ilitagid, siis laps akab `karjuma `peele; tuul viib keest ää [jahu kaaneta nõust] *ep tohi ilita mitte* Khk; *seda\_p või mette illitagid* (puutada). *kohe kukub` ümber* Põi; *ole aga nüid luduks` põesa all, et sa mitte\_p illita ennast; kes nüid tuld tohib illita, nüid peab ühna pimedas olema; te\_p tohi ennast` välja illita* (toast välja tulla) Muh

il'lo-, illo- → ilju-

hillokõtsi hil'lokõtsi Vas(-õ-) Se(-õi-); hil'okõidse Röp hiljukesi Mine `häste hil'lokõtsi – *tii om` nilbõ* Vas; *hil'okõidse` naarva?* Röp; *hil'lokõtsi satass; üteli` hil'lokõtsi: susi tul süü ar vanapatt; hil'lokõtsi hel'oda?* Se **Vrd** hiljukesti

ill|pill küll on vast illpill plika VJg **Vrd** hellpill

illu illu

1. lstk (väike) lambatall *Valgeutt oo täna illipisikse illu toond; Anna illule kakku* Kaa

2. int (lamba kutsumiseks) Kaa

Vrd ille¹

illu- illu- Mus Põi Muh Lei (intensiteedisõnana) väga, tillu *Nee on muidu talle` loodused, nii illu pisiksed* Põi; *kudrussed o pisi illu itukesed; nii illu tilluke* Muh; *illu ilusa bremdži?* (väga ilusad seelikud) Lei **Vrd** ille-

il'lu-, illu- → ilju-

hillukas `illuk|as g -a, n `hilluka aeglane (inimene) `kärme tüö on `kärnikune `illuka tüö on ilusa; `Kärme tüö on `kärniküne, `hilluka tege silejä Kuu **Vrd** illukene, hilok

-illukast Ls tasaillukast

-illuke Ls tasailluke

illukene illuke Jaa Vig VJg, g -se Muh Kse, -kse Pil; illuke|ne Mus Muh VJg, `i- R(-ke IisR), g -se

1. aeglane, tossike `ninda `illukene sene `tüega, et ime kohe VNg; `Illukesest mehest `õiget `põllumiest [ei] saa; `Illuke takkerdab nigu kana takkus IisR; Oli arsti juurde minekuga na illuke, nüüd on aigus kaugel Vig; sie tüdruk on illukene ei sua `tüega akkama VJg **Vrd** iljukene, hillukas

2. tilluke Mina ise illukene, müö tieda tillukene rhv| Kuu; Kena illukene laps Mus; pisikesed illukesed sirbid käe Muh

-illukese Ls tasaillukese

illukesti Läksin ise illukesti, mööda teeda tillukesti rhv| Hlj

illuži hiljukesi om `il'luži munu miek' (minek)Lei

illutama Illutama lambatalle kutsuma — Kaa

illutine il'lutine Kaa Pai hiljutine Il'lutisest sajust olid puud `tilkas Kaa; seda `moodi põld olema ški, see alles il'lutine sigidus Pai **Vrd** iljatane

il'lä-, illä- → ilja-

hillä|kaupa tasahilju `kaegõ no `hil'lä`kaupa kuiss saa, elä no kui saa, `hil'lä`kaupa Se

hilläkeitsi hilläkeitsi Se; hilläkeidsi, -(l)- Lut = hilläkesi väega hilläkeitsi tul'li, ni `kiäki kuulõ õs Se; hil'läkeidsi, jala pand, tõsõ nõst; `tolslik hopõn - - lätt hil'läkeidsi, ruttu taha_j mindä? Lut

hilläkesi illäkesi Urv, hillä- Vas; hil'läkeisi, -ll- Lut; il'läksi Vil Hls(-a-) Krk(`i-)

1. aeglaselt Mihe il'läksi, siin om libeve Hls; kõnnip nõnda il'läksi et täi koolep `jalge all ärä Krk; lõpõtots hil'läkeisi lätt `ahtabast ni `ahtabast Lut

2. tasa, vaikselt; ettevaatlikult Ku [koolmeister] popsilaste üle kõvat `ornungi pidäs sis talulastega il'läksi `ümmer käis Vil; ta lää `il'läksi tasa jala nuk'ke pääl kõnd; sosistess `il'läksi kõrva `sissi Krk

Vrd hiljukesi, hilläkeitsi

hillämbä ?aeglasemalt, tasemini siss nakaás timä nigu? `hillämbä `lüümä [sepikojas haamriga] Vas

hillä|tassa `illä- San Rõu/h-/-; `hil'lä- Har Se; hillä- Vas pisitasa, tasahilju mine_mineme, ma_la iks `illä`tassa taka San; taa (kass) lätt `hil'lä`tassa kavalusi nika_ku manu_saa [hiirele]; `hil'lä`tassa taad tüüd õks nühit pääle edesi Har **Vrd** iljutasa; hillä|tassakõistõ, -tassakõnõ **-tassakõistõ** = hillätassa `Hillätassakõistõ iks läät, astut vai mitu `päivä Urv **-tassakõnõ** = hillätassa vana lät's `il'lätassakõnõ Ote

ilm¹ ilm g ilma eP(e- Lälö Vig Juu SJn; jõ- Khn; g elmä Juu) eL; `ilm(a) g -a R ilm(astik) a. (igasugune) ilm ilm `haudub sadu ~ on `haudes; ei ilus ilm paas kie – ilusa `ilmaga oli kalu vähe; hüä `ilma ei pada `pandava Kuu; kui `taevas `selgi siis one `luota ilusa `ilma VNg; `Ilma `kiida `õhta, peremiest `aasta lõppul; paha `ilma lind (metsvint); kui kuer põhördäb, siis tuleb sant `ilma Lüg; siis `tullo `üvvi `ilmo kui `kaugel kajata Vai; selle `talve peab `leebid `ilmi; vanajumal on kodust ära leind, ilma laste käde jättand ~

`andand* (öeld, kui sajab või tuiskab) Jäm; *`umbast kut kuri ilm maha jäänd (öeld, kui riid lõpeb või riikas inimene lahkub); *ilm eidab, jääb vaaks `jälle* Khk; *Jumala ilma ning lapse perset äi vei ilmas uskuda*; *Mis soole oo juhtund, pale pees just kut sandiilmasapp* (inimene on halvas meeleolus) Kaa; *`Keskmine ilm, võib ikka ees `olla* (väljas liikuda); *Omikust `ilma ja `oastast noorikud äi `võie `uskuda*; *`Talveks said adrad ikka ilma eest `räästa `alla `pandud* Pöi; *tuul ja to`rm o mere püha, vaga ilm toob kala liha* Muh; *vilu `ilmdega pole midagid `tehja* Rei; [mere] *vesi oo suur, tea kas tä näeb `saosid `elmo* Mar; *põle `päeva, põle `vihma, oo nii `umne ja `ähmus ilm* Kse; *põhja poolt taevas kolab, ilmad `lähtväd külmäle; ilm oo mõttes. ei teä, kas akkab sadama või mette. mõtetes ilm* Tõs; *akkab parema ilmase minema* Aud; *ku `päiksel jalad all on, siis tuleb `rasked `ilma; läks alva ilma `sisse, küll ta saab märjass* Hää; *talve `aegu ilm annab külmast tagasi – ilm lõob `pehmemaks* Kei; *kui ku`rg äält teeb, siis tuleb `kurjasi `ilmasi* Ann; *lina ei või viluma `ilmadega küllida* TÜR; *`ilma `kästakse `õhta `kiita ja aset omiku* Pai; *selle `ilmegä ei `val`mi terä; kui lähäb vihmale, ilm muudab `vihma* Kod; *kui sa`nt ilm oli, siis ia peremees ei aeand `koeragi tuast `väl`ja* Lai; *küll ilm `müüräss, ka mõni rikass või kuri jälle nüid `enge eit* Krk; *ku suvel `ämbliku võrgu maa pääl om, siss om `kuiva `ilma `yuta* Hel; *ilm ollu nigu üits klaas kõik, `väegä `sel`ge ja kül`m; ilm sadanu ja müristänu ja `kärknu; käib nigu kuri ilm, nägu vissin pään, ja krimbsun; varesse `karva ilm (hall, üleni pilves)* Ran; *kihulase survava, ommen saab ää ilm* Nõo; *om nii kole ilm, et ää peremijs ei aa `pennigi `väl`lä; parass ilm `ol`li – es ole kül`m ega lämmi* Kam; *ilosa ilma? kui neio silmä?* Kan; *täämbä lask jo ilma `pihmess; kurõ? toova ku`rja ilma, hani? toova halva ilma; olõss tulõva nädäli kah leppeppi `ilmu ollu?* Har; *tyu (haug) kudõnõss `päivlikkõ `ilmuga_haana kandsu `sisse* Rõu; *kuu ol`l täüs `saamisõl siss ol`li? ilma? `hõela?* Plv; *ilm jo undsõtass, sadama nakass* Vas; *šjo om jumalõ ilm, olkõ timä sadõjanõ vai olkõ illoõs* Se **b.** (ainult) *halb ilm* Olis ehk *ilm `taevast* (väga halb), *ega sie sis pia `nuori inimisi pidule menemäst* Kuu; *niid on ilm (maru) `väl`jas; jumala (halb) ilm tulab `peele* Jäm; *Akab püsut seletama, ju ilm (sadu, äike) lähleb üle* Kaa; *Lõuna kaar oli omiku pääva tõusu `aegu nii paks must, sealt tuleb `ilma, `mõllab `jälle mütu `pääva; Akkab vist ilmale minema – mered kerkivad; Mo va selg valutab, teab `ilma (sadu); See ilm (sadu, tuul) läks seda `korda öle `jälle; Ilm on täna kõige perelapsega `väljas* (sajab ja tuiskab); *Ilm tuli kõige kutsikatega `välja, suured ja pisiksed kõik `lendus id* Pöi; *nüid leheb elmaks* Hi; *jõlm (torm) akkab tasesõmas `jäämä; Selle jõlmaga võtab võrgud `jälle puhas ää* Khn; *vesi `vasta `ilmu kahisass; piip lask villu (vilistab), `ilmo saasõ* Se **c.** (ainult) *hea ilm `ilma ei ole, mis\_sa `niidad* VNg; *Annaks jumal `ilma* Pöi; *tuul läks `vasta `pääva `ümmer, ega ta ilmal (ilusaks) ei jää* Hää; *paar `pääva on juba ilma `moodi (ilus) oln* HMD; *ei piä `ilma enämb, ei tiiä kas joba sügise poole nakap `kiskma* Nõo

ilm² *ilm g ilma* eP(e- Käi Rid Mar Var; jõ- Khn; g `i- hv Mär Tõs, Kei HJn JMd spor ViK, KJn) eL(ji- Lut); *ilm(a) g -a R* (tähendusrühmade piirid pole alati selged)

1. *maakera, -ilm sedä `ilma `luodust ei saa inimise `lapsed kõik `muutada; `piigalaps ei öle viel täis `kasvand – aga tiab juba kõik `ilma `asjad selitada* Lüg; *Ülä `ilma ulatavad, `ümber pää ei ulata = `silmäd* Jõh; *`ilmas on pali `rahvast* Vai; *Kõik ilmanurgad on täma läbi `pahmind* Pöi; *ise ime, ise pime, ise üle ilma tark = margapuu* Muh; *Üle ilma look (vikerkaar)* Han; *Laseb ühest ilmaservast `teise, tüüd ei viisi teha* Hää; *ilma `algusest olid*

`antud talumeestel pahemad maad ja mõisal paremad Ris; rehendand -- `mitme päeva ja `oastaga võib ilma `ringi `sõita Kos; ilm on iga nel'la kañdi pialt `lahti, mine kuhu tahad JJn; kui põle surmaks `antud, käi kõik ilm läbi, tuled ikke `tervelt tagasi Pai; ilma ori (vana ja jäme puu) Koe; kolmas koht mul on elada `ilma pial VMr; vahest käis unes puole `ilmad läbi Kad; kas sugulaisi one ilmas vai ei õle Kod; ku pal'lu selle aa s'js on ilm arenand, `riided ja söögid Vil; üt's põlv kaoss, tõine akkass eläm jälle, ilm tühjäss ei jää; ku okki es joole ilma pääl (olemas) -- iki kindsu päl lükäti `käege [heiet] Krk; mes_ma rahasitast oia, ilmast `saadu, `ilma lähäb kah; oh saab `ilma miu täis kah, jääb ülegi, mes\_mä nii pal'lu ahnitsa; sa `kõike ilma t'jüüd ärä jõvvat tetä; kui kavva sina jõvvat sedä `ilma ülevän oeda; kajatava nigu `puulde `ilma (väga kaugele) kuulda; tuu `ol'li küll vanamu't ilman, küll tuu v'jil `pal'lu `tiidse Nõo; ilma pääl sünnüse suurõ muudatusõ Krl; üle `õiguse ei olõ ka ilmah midägi; ilm um täl nüüd vallalõ ja toorõss (mõtleb, et saab kõike, mida tahab) Plv; ilma veereh lätt maa ja taivass kokko; `kõikõ saat ilmah `vahtsõlt, a ello inäp saa ai?; no om seo ilm nigu `ümbre_püürt, olõ õi_nii nigu innembüsi ol' Vas; oh ta om nii `uhkõ, olõss ilma `ümbre käänäsi; kae no `mitmõt `päivä satass `vihma, ka tulõ no ilma ots Se; põld ravitsass `kõikõ `ilma, ni rahvast ni tõbrast Lut

2. (mitmesuguseis väljendeis) `Ilmal on `kurjad `silmäd pääss Kuu; `Lapsed jätass `ilma `uolest (hoolitsuseta); `Ilma otsani (mitte kunagi) ma sinuga enamb ei leppi IisR; nee `jätsid see ilma jäuks (hoolitsuseta) Khk; Mütu `ilma (kui palju) teitel neid taarist on Kaa; [ta] eliseb nüid tühjä jutu käen et ilm sel'jän; loeb ku ilm sel'jän Kod; Piab `ilmast ku `ilma (alatas) `juuskma ja ratselteme, mis ta sest saab Hls; ka äbi mõne ärjä suurune om, vöi ärg mõne ilma suurune (vabandatakse häbiväärset tegu); mitu `ilma (kui palju) mea tat v'jil ärä s'jü; Kadril kikk ilm `nurkapidi sel'län (koob paljudele) Krk; ega sa `ilma ei jõvva ärä `võita Ran; niida om s'j ilma asi, niida käip s'j ilma käsi Nõo; näe, kos mul `ündrik om kui ilm (lai) Kan; ilm um lağa, maa toorõss Lut | (ahnusest, suurelisusest) võtass `endäle vai `terve ilma `säl'gä Ran; Egass kõkkõ `ilma saa õi\_kõrraga `suuhõ haarda? Rõu; Tä kraap kõik ilma kokko Röp; sa tahat `kõikõ `ilma kätte saia?, sa pööräde kõõ ilma `üskä [ahnusega] Se | (õppimisest, õpetamisest) Ilm obetab inimese, `raske `kuorem obuse Kuu; Küll ilm õpetab, lai väli `nuomib Lüg; Küll ilm koolitab Põi; küll ilm õpetab ja kroono piits koolitab Juu; Ilm õpetab, küla koolitab Jür; raamat oppeb küll, aga ilm om suuremb kuul`meister; ilm ei ole mitte elädä, ilm om oppi Ran; Ilma piits um halusap ku esä vits Rõu; Ilm oppass, vaiskanahk koolitass Röp; i l m a p e a l (e) 1. peavarjuta; kaitseta, hoolitsuseta kui aed `ümber, siis ika nagu natuke `peetust on -- muidu ole nagu `ilma peal HJn; eläjäd oo ilma piäl -- ei õle `lautu; tal'li sein kukub maha, obesed jääväd ilma piäle Kod; temä esi sedä samasi ilma pääl, ku `meagi ole, ei joole `nurka egä ulualust `kunnigil Krk; kui oonetel `aida `ümbre ei ole, siss om kõik nigu ilma pääl jälle Nõo; 2. (eitavas lauses) iialgi, (mitte) kunagi Seda ei õld `ilma pääl, et sa `tõhtisid `ilma luba küsimata `menna Jõh; Seda ta küll tegema ei akka, ei `ilma `pialgi IisR; `mõistlik inimene poleks ilma peel sõduse tembuga akkama saand Mus; seda ma änam `ilmaski ~ ilma peal ei tee Tõs; mitte `ilma pial põle niisugust `asja old Kad; seda ei `juhtu `ilma `pialgi, et ta sellele mehele lähäb Lai; seo olõ\_i? ilma `päälgil? Lut; ilm ja maa ~ maa ja ilm küllalt siin om maa ja ilm `ruumi; sedä om maa ja ilm Krk; siihn om ilm ja maa Har; mullõ

maa ja ~ ni ilm sedä jo?, pal'loss mullõ vaia Se | päe alle maan ja ilman (kõrgel) üleven Krk; ilmast ja maast ~ maast ja ilmast, ilma ja maad ~ maad ja ilma pikalt ja laialt, väga palju (rääkima, lubama) `Enne oli mies maad ja `ilma lubama; Sie kui vatterdama akkab, siis `räägib maad ja `ilmad kokku IisR; räägib ilmast ja maast Jäm; `patrab ja räägib `peale ilmast ja maast Mär; räägib ilmad ja moad kokku Tõs; Kule, mia_i `oskagi mis `ilma seletada Hää; riagib `ilmast ja maast kokku Trm; mõni `lätrab `ilma ja muad, võl'sib kõhe Kod; räägib `iidamast ja `aadamast, `ilma ja maad; räägib teist taga, ilmast ja maast kõik `asja Plt; sa kõnelet maast ja ilmast, aru `kunnigil ei joole Krk; timä tiiid maast ja ilmast, ega tel jutust `puuduss ei tulõ? Har; võih timä pal'lo kõnõlass, ilmast ja maast Se; ilmast ega maast ~ maast ega ilmast, ilma ega maad ~ maad ega ilma mitte midagi, kõige vähematki ei tia maast ei `ilmast Hlj; nagu siga juua täis, teä isi maast ega ilmast Vig; ei ma tea `ilmast ega moast mette Juu; mitte ei tiand ei `ilma ega maad (kaotasin teadvuse) Ann; nii marub, et ei nää maad ega `ilma VMr; magab kui kot't, tia kedagi muast ega `ilmast Kad; ise ei tiä mitte muad ei `ilma, muko kõneleb; tämä ei tiä `ilma ei muad Kod; ei tää maast ega ilmast, mitti kedägi Krk; ta jäi ike nii täis, et es tiä maad ega `ilma Nõo; tä (purjus inimene) es tiä? maast es ilmast Se; ööd ega ilma id enne oli pia `selgem, nüid ei tia ööd ega `ilma Tõs; tämä (minestanu) ei tiä üüd ei `ilma. ei `ingä kua Kod; [maja] teene kõrd põles `üüsi. me_i `tiadnud üüd-`ilma ega `pääva Äks; tuu inimene ei tiä tuust üüd ega `ilma Hel; nüid ei tiä mitte üüd ega `ilma näist (inimestest) Rõn; sa olt ul'l, tiä\_i üüd ei `ilma; tiä_i üüst ei ilmast kost inemine om Se; ööd ilma ku(i) päeva pidevalt tat'nina põleb ööd ilma ku `päeva Aud; Üüd `ilma ku `päeva ole `lendus (töös, õiendamas) Hää; üüd `ilma kui `päeva tiiüs KJn

3. teat (lähem või kaugem) piirkond **a.** hrl lähim ümbruskond see püllub keik ilma juttu täis; keik ilm löi `silmade ees mustaks Khk; lapsed rügavad, et `terve ilm väriseb kae Käi; ilm kolab üles Var; No küll nüid `tiirgad tõmmavad ku ilm rökkab Hää; veike inimesele pastab see ilm suur ja lai JN; ma vihastasin nii et kõik ilm oli must VJg; kõik ilm õli `taeva all `valge, tule kuma paessab Kod; Kui ilm lõuna poolt seljas on, tuleb sooja. Kui ilm põhja poolt seljas on, tuleb külma (fatamorgaanast) Plt; kabelin kõik ilm (kohad) inimeisi täis; ärä mine puretama koeraga, lehmäd lähväd siit ilmass (nägemispiirkonnast) `väl'jä Krk; [ma] röögi nii et `ilma kuulda om Nõo; [haigel] ilm nakas `kangest joba `ümbre `käimä ja kõik TMr; naa? ammõrdõsõ? nii nigu ilm kumisõss Krl **b.** hrl (kodust) kaugem piirkond `teie `ulguta `ilma `müöda; Õles õld `tunnetud inimine aga mene tia kust `ilma `õtsast Jõh; lapsed `ilma kautu laiaili [teenimas] Khk; Läks ilmast paramad `otsima; Elab tükkis teis ilma `otsas Põi; kauda `ilma (taludes) käis `õmlemas Var; ei tia, kust lapse sai, jo ilma pialt sai PJg; laadade päält tulevad ilmald paelu kerjaki kokku Hää; maal (mujal) ilmas kahe kõiega `panna kuorm `kiñni JõeK; `pääva aal magatakse, `üösse `aetakse möda `ilmad `ringi VMr; piäd `ilma `ul'kma ja õmale `leibä `tjijmä; tämä `ilma õli `rohkem käänud ja nähnud; mino lapsekesed one kõik uih-aih ilma piäl Kod; `ilmast tuld ulgus Plt; ühessa last `ol'li, kõik on `ilmas (kodunt väljas) SJn; ei me oma `luume lase ilma `pääle ul'a Vil; üle ilma iluss inimene; sij läit's är tõise ilma `otsa; üle ilma satass `vihma, kigil puul om vihma uu Krk; latse kasvive kikk suuress, `lätsive kikk `ilma Hel; ilma `karja (kodunt kaugele) minemä Nõo; `ilma näi ma `väega veidi, pidi kotun alati `tjütämä Ote; Suure karja `kaupa

aeva eläjit kokku laadedelt ja kõigest ilmast; Ennembi täku`lõikaja käesivä `ilmapi`i, riistakot`t säll`än Rõn; ta käu ku lõõts `ilma pitehn (lehmast, kes ei püsi karjas) Rõu; ne `poiskõnõ `üt`less: ma\_lää ar<sup>p</sup> ilma pääle Se; timä kõõ raha vii ilma päle; ilma pält tulnu<sup>p</sup> inemine; lät`s torbaga `ilma müüdä (kerjama) Lut; laia ilma, laias ilmas (kodust) eemal(e), võõrsil(e) läks -- `laia `ilma, Ameerika VII; Äkist õhe omiku on [kuldnoka] puur tühi, on `laias `ilmas, kõik `väljas Põi; eks `laias `ilmas ole `palju `jõukad Käi; lapsed läksid kõik `laia `ilma Mär; ta lät`s `laia `ilma `õnnõ `ot`sma Räp | läks laia ilma piale Trm; no_ma lää naa sõss kae nii et, mis ta laja ilma pääl tetäss et Plv; latsõ_laja ilma pääl Vas; kuhu ilma, kus ilma(s), kust ilmast kaugel(e), võõrsil(e), kaugelt, võõrsilt ei tia kus `ilmas sie elab VNg; kis seda tæb ko,es `ilmas ta on Khk; ei tea kus maal `elmas tä võib `olla Mar; loomad lähvad tiab kus `ilma HMd; koss ilmass ta oo tullud Kod; aga sinna jõkke tetti ka aid, mud`u sia lätsiv kus `ilma Pst; oben pääsäss `valla, juusk kohess `ilma; päe (päike) suve kun ilman (kõrgel) üleven Krk; varess rüük, siss tuleva kost ilmast (väga kaugelt) kõik varõssõ kokku Rõn; jummal` tiid kuah ilmah tä om, ku tulõ õi `kostki `vällä Se; ilma taga ~ taha ~ tagast kaugel(e), kaugelt `sinna ilma taha akka `põldu tegema Kei; `aeti `sinna taha, tiab kus `ilma taha [heinale] JMd; marjad one ilma taga, vai näid lähiksen one; kessi ilmataha nääle `süümäss viib Kod; kas sa `jõutsid ilma tagast `liiva vidada Plt c. (ebamäärsem piirkond) ei tea, kust `elmas need virukid (õlesidemed) `väl`lä `võetakse Mar; `kuskil `ilmas `olla ei või, nii `irmsasti kihelevad [sääsehammustused] HMd; need (kaeralibled) on `kerged, lähvad tuulega kohe `ilma, reia alt `väl`ja Trm; `uiskab sis kostab kista kui `ilmasse Lai; ku `küündlepäevän saa ärg juuvva vett ilmast (väljast) sõss `maaripäevän ei saa mitti kukk ka juuvva; ilman (väljaspool alevit) suress neid, alevist viiäss kirst Krk; vana inimese `üt`livä, et peerul om paremb laian ilman, ku `kitsan kõtun, `piiru ei tohi oeda `kiini Ran

4. taevaalaotus; õhk(kond) ilm `läigitäb (õhk virvendab palavaga) Lüg; päe lähäb elma piiri (horisondi) taha Vig; akkab vist `vihma tulema, ilm lääb `sõõna Lih; kadrid tulnu `kaugeld `maalta, üle ilma, läbi maa rlv Hää; ilm on nii paks et puud ei liigu Ris; pane ahi `kiini, egä `ilma ei jõõda `ükski sojass küttä Kod; latsel om vällän ilma luhi sehen `raske uni `kangest Krk; ilm kisub `pil`ve Hel; ei jõvva `ilma `lämmäss küttä (kõiki aidata) Ran; [pärast pööripäeva] nüid läits si ilm (taevaalaotus) tõist `muudu, nüid es nimitävä enämp naid `tähti Kam; ilma lašk `pil`ve; nigu `nahka vedä taad `ilma (taevas kisub pilve) Har; ilma pääle nii jäi [haokood kütisepõletamisel] siss es pala^p `häste är<sup>p</sup> Vas; ilm nakass jo hämäräst minemä Räp || mis sa `ilma kisendad muidu Khk; Paneb oort koheilma (valju häälega) kisama Kaa; laps karjob ühnä `kohta `elma (meeletult) Mar

5. inimese tegevusega seotud keskkond a. maine maailm, maapealne elu(korraldus) oh sedä `ilma `lusti ja `rõemu Lüg; rabad sa sii `ilmas iganis või lased kot`lohinal, `surnu`aida viiässe sind `viimaks ikka Khk; Äga see ilma töö `enni lõpe kut kaks kätt rünna peel oo Emm; `ilmas oo `mõnda `nähtud ja `viimne veel nägämata; meite rahvas läksid ilma `pulma (laadale) Mär; `üsku ole üksi`päini `siia `ilma maha jään (omaealised on surnud) HMd; `enne oli suur lugeja old, nüid on `ilmas old ja kõik tükid on ää teind Juu; ela `ilmas kui `pulmas Kos; nõnnasama ilma lärä õpivad kvalin; sedä ilmamammonad näväd kor`mitavad; `niiskene one sij ilmakõrd, inimesed one `uhked ja suured Kod; sij om

jumale maha jätten, ilma kätte esiennast`anden* Krk; *nüid aap ilm noore inimese ukka* Rõn; *är\_koolõss, jääss kõik maha ilma pääle* San; *kül<sup>p</sup> ta koonõrdass ilman* Kan; *hädälitsel olõ õi ilmahn`õnnõ; vaiv om ellä^p siih ilma pääl Se; *pa`emb soohn ilmah paa<sup>p</sup> pakutõlla<sup>p</sup>, ku patu<sup>p</sup> tuhu`ilma viiä^p* Lut **b.** (inimese eksistentsist) *mõni saap`taivade, mõni lääp`põrgude, mõni jääp kate ilma vahele* Nõo; *kahe ilma vahel* fig nõutu, kahevahel *kahe ilma vahel – p_teggid mis ta teeb* Khk; *kahtleb ühes`asjas kas voi ei – on kahe ilma vahel* Emm; *ma ole ku kate ilma vahel kunagi, raam`laokil laiali* Krk; *ma_le nüid nigu kate ilma vahel, ei elä ei koole* Nõo || (sünnist, sünnitusest) *sie õli`ammu`enne kui minä`ilmale tulin; tal pole`perssetki taga, kus ta võib last`ilmale`saada* Lüg; *emis toi kaik oma`porsad üväst`ilmale* Vai; *kui`aega oo`ilma`tulla, siis o`menna koa* Muh; *tulid`ilma`vaatama ja kadusid`juonega* (õeld, kui laps sureb kohe pärast sündimist) Ris; *mõni lammas ei soa kudagi`moodi`talle`ilma* Juu; *olen kuus last ilmale kand* Kos; *mina veel ei`oldki`ilmas siis kui Indrekist vend suri ää* Ann; *niikui`sühdind`ilmasse,`puhta pal`las* VMr; *ijspäne pääv õllud ku ma`sühdinud ja`ilma tullud* Kod; *ää nuur lehm olli, es tuu vasikut`ilma* Krk; *nõna ots süüdäb, ei tiid kas mõni ärä kooleb vai sünnib`ilma* Nõo; *sul om kaits tütärd vana ämm`ilma avitanu* Rõn; *jälle om üt`s inemine ilma pääle tullu^p* Har; *minno es olõ viil ilman, ku esä lät`s Naha`küllä* Räp; *poig`sündü ilmalõ* Lut || (surmast, suremisest) *Tämäl* (surijal) *toisess`ilmass jo`leiväkott`valmis`pandud* Kuu; *saadan so korade`teise`elma* Käi; *eks ta* (vana ja põdur inimene) *ole siit ilmast minija* Han; *tema on juba`teises`ilmas* Vän; *sured ärä, lähäd`sinna`ilma,`tõisi`ilma; tämä one ilmass ärä lähnud, siit ilmass`lahkunud* Kod; *ilmast ärä ängänu* Krk; [ta] *ol`l ka jo ilmast`vällä lännü^p* Har; *no^p piät tä`tõistõ`ilma minemä* Rõu; *är läts`tuuhhu`ilma, är läts`sjooost ilmast* Se **c.** *surmajärgne maailm kudas teiss`elmas oo sedä ei tea* Mar; *taevas one tõene ilm* Kod; *mis sa siin külvät, sedä sääil ilman`lõikat* Krk; *kiä`viina om koolnu_tuu saa tuuh ilmah vanapatu hobõsõst; tulõvatsõ ilma kohuõs om tulõmah; Rahha`paante ka`tõistõ`ilma üteh, mehile tubago ja`naisilõ jäl`saiarahha; Hummogotsõl`üül õks olõvat`kooltake\_pärõp, siss tuuh ilmah jo`kõik`uutva<sup>p</sup>* Se; *las jummal`anku taavast tuuhn ilmah* Lut

6. rahvas, võõrad inimesed *jo sie jutt one`ammugi`ilma kääs* VNg; *ons ilmal seda tääda tarist* Khk; *kes elma suud`kinni paneb* Mar; *ega kõik põle just na mette kudass ilm`arvab* Kse; *ilm ei tea mis ta teeb ehk* Ris; *ärä`kaeva ilmal äda, ilm naerab seda* Pee; *sie jutt on juba`ilmas* Trm; *ilm oo nõnna ukka lähnud* Kod; *sij`ol`li sel aal ilma* (mitte kellelegi kuuluv) *mets* Vil; *mea ole kige ilma naarusse* Trv; *sedä`tääve kik`k ilm joba; esi ilman kasunu ei oole esät ei emät; egä ilmal amet`sel`gä ei saa`aia* (rahva suud ei saa sulgeda) Krk; *ärä usu`ilma, ilm aab puru`sil`mä* Ran; *serätse larule ei või jo kõnelda, ta`larrap kõik ilma`pääle* Puh; *mes sä larat tast ilmale* Nõo; *ilma arm om tühi põrm, imä arm om`õigõ arm* Har; *timä juut viina maalõ ilmalõ är<sup>p</sup>; vaia mul ka pidämä`naada^p naid kingitüisi rätte, muidu jätä^p`ilma* Vas; *ma ei ti<sup>p</sup> ilma`perrä, ma õks tii umma`tahtmist pit`e; sjoo* (jutt) *jo om`kõõlõ ilmalõ tiidä^p* Se

7. teat periood, ajajärk *tia kene`ilma`aigane* VNg; *Ärgadel akkasid mo`aegu ketid, nee`üiti siis uie ilma`kütked* Põi; *Aga mine sa võta`kinni milla`ilma neid* (leentoole) *tegema akati; Kes teab kelle`ilma neid* (raamjalgedega laudu) *juba tegema akati* Trm; *ma`nüitse ilma aast ei tää sul kedägi ütelte; et sij`aigilm* (elukord, aeg) *ninda kitsass om* Krk;

vana ilma rahvass teesivä mõtsa rohusit, kedä kohegi tarvitava Ran; mia ei tiiä, kona ilma aal mina na (püksid) ummelsi Nõo; timmat ain om `vastse ilma `aigu tullu Kam; Kes no viil `õigõ\_seo ilma `aigu `ahju pühk' Urv; vanailma `aigu ol' alasi keriku man sañdi? Har; Vanast `ilma ol' ka\_ks pruudil mirði krañts pään Rõu; tuu ilma `aigu talo latsõ? `tihka as `kleite `sälgä `panda? Rärp; ta (võrk) om ilmast `vällä lännü? (kõlbmatuks muutunud); peñn (rahaühik) om sij ilma ajoline; A tuu (ema) õks viil `tjõdse kõñõlda õt sääñtse [sõbad] ol'liva üte ilma `aigo `olno Se

8. Ilm `oitku! Poleks ma seda mitte `uskund; Äi see käiakrenk `kõlba änam `kuski ilma `poole, jälad mäead; Kui lehm punast kuseb, siis on `keikse ilma param, kui ussi`kihnu kusseilma poold (kuskilt) käde saaks Rei; `ilma tiada (kes teab) mis sa jamsid unes; Ega igauks soand selle kuhjategemisega kuhu `ilmagi (toime) Kei

ilm³ ilm Jäm spor TaPõ, Plt Hel spor T, V(imm hv Lut) prep (rõhutavalt koos abessiiviga) ilma üks ilm `tundmata mees, ma\_s tunne teda mitte Jäm; ilm `süita `näoga Trm; ilm põhjata moa; on üks ilm `mõtlematta inimene Kod; siis tuli ilm minu `tiadmata kolm `koormad `lupja sinna viil `õösi Ksi; ilm otsata aeg, mis `sinna kulus Lai; sa näet `vaeva ilm armute Hel; kus_sa oma laalatuss sõrmusse ilm `tjõdmädä ärä `kaotat, siss mjõss kooleb ärä Nõo; ilmsarvita oonass Plv; ilm palgalda tege tjõud Se; ilm ~ immsüömäldä?; [preestri ametirüü] puolõst saani imm `käüssildä Lut

ilm⁴ ilm Jäm Muh Emm Mar/e-/ Ris Trm KJn Hls Kam San spor VLä, Rõu (rõhutavalt) **a.** (koos substantiiviga) ilmatu, (väga) suur `veeti sinna (majja) ilm savi `sisse Kam; mõñõl om näet ilm hulk `lat'si; ku nuid ka ei olõss ollu?, sõss olõss ilmhädän ollu?; ilmvesi juusk `nõtsku Har; Pia ol' kõik' sõõrd ilmtulõhn Rõu; i g a i l m (rõhutavalt) viimane kui üks, iga (jumala) iga ilm pühabe `kõidi `Kirbla `kirkus; südames kõis `aige, igas ilm kuus; nii kenad saia`leiba `tehti iga ilm `laupa; mina ole iga ilm `talve võrgud parandan Muh **b.** (intensiitedisõnana) väga, tohutult ilm suur mees oli et erm Emm; küll see on aga elmrekas inimene Mar; rabas on ilm kõva turvas; Omal ilmtore obene ijs ja käib `õl'gi linutamas; Vanast siäst sai ilmpaelu `rasva KJn; ilm pal'lu Hls; tuu kül'v jo ilm `aiksast; vanast ol' ilmaganõñ leib; sinna `viidi ilmarmõdu puu?; aid häidseßs ilm `hirmsadõ Har **c.** päris, täiesti ilmpõhjatu mets Ris; inemine om ilm alaste San; mis tä lei ilm jumalõ asjandõ Urv; ilmotsatu rassõ elu Har; nüßs ilmvaihet pidämäldä Rõu

Vrd ilma²

ilma¹ ilma eP(e- Mar Vig Ris Juu; jõ- Khn; ü- hv Khk) eL, `i- R Jäm Khk Hi Aud spor KPõ, Iis Nõo Rõn

I. adv **1.** (millestki) ilma; puudu, vajaka Ei old sial enam midagi, tühi keik, `jälle `ilma kui elajas Hlj; `ninda mie jäin neist `rüßsist `ilma Vai; põld jätab tükkis `ilma, kui sañt aeg on Khk; loomad `kangest ilma (sõömata) täna Jaa; sest asjast oled ike elma, elma ku elma Mar; suamamehed ikka kuulda, jõlma miest riägi `kiegi Khn; aitäh (omast) `ilma `jäämast (õeld toojale) HMd; närbem luom - - ta seesab ennemine ilma [kui sõõb] VMr; on `riidega kasukid ja ilma Pal; oles küll ilmagi läbi saand KJn; sij riba olem nooriku üül (võöl). kodun võis olla ilma ribast Krk; ilma nigu peni `pehmet leeväst Ran; ega ta konagi es tule ilma, `olli mes täl `olli, iks tõi Nõo; nii `ilma es ole tost `kopkast Rõn; mul ei olõ medägi tjõud, elät enne nii jumalõ ilma; kas sa ilma (tõõta) olõt, kas sul medägi tetä? ei olõ? Har; `ildast jäät, sõss ilma jäät Rärp

2. muidu, tasuta `pulmas kõik `õstasivad `viina, minule `anneti siis vade `ilma Lüg; Kassi`poega pole ilma tahetud, `ööti, et siis ep tule silmad pehe Kaa; `ahti `villu, `vöösid, sukka, `kindud. ilma ei `tohtind pruudi`viina `vastu võtta Mih; kedagi ei sua ilma Koe; tämä tahab et, ilma tehässe Kod; `kiinkjä om ärä koolu, ilma `ánja `otsa saanu; temä lasep nüid seräst ilma `orja (palgata töolist) ärä Nõo; raha iks olgu?, ega ilma ei avidõ_`kiäki? Krl; Es ma no\_sullõ joht ilma ijst tüüid lää ei\_tegemä; Ega üt's õks midä liigut', ega ilma `süüjät kiä es taha? Rõu

3. ilmaaegu ilma sa käüt Vas

II. prep (abessiivi funktsiooni rõhutavalt) ilma; täiesti, päris `ilma `palgata `tienib Kuu; `ilma otsata pailu `vihma Khk; paat' tuli `maale ilma meesteta ja ilma püüsteta Krj; ilma `süita inimesed Rid; ja mina jõlma meheta ja obosõta Khn; merel `olli jää pääl, ilma lumeta Hää; ega sie nüüd `ilma sõjata küll ei lõppe; ilma `kõrvadeta VMr; kui kedrad, siis lõng lähäb ikka `kijrdu, ilma `tahtmata Trm; ilma `parkmata nahk Vil; temä läit's ilma miu `ütlemede ärä Krk; kellä katõ `tõistkuni jumala ilma ivätä Ran; talu ilma pernaeseta om nigu maja ilma katusseda Nõo; sa ilma äbemälde? Krl; ilma `hapnamalla es lää_`kiisla kõvass Vas Vrd ilm<sup>3</sup> || tuleb ilma armuta (tohutult) `sisse seda kala [jõkke kudemise ajal] Aud; oh sina `ilmaingeta (?tossike) küll VJg; tuñn `aiga iki ilma kõnete (kindlasti) Krk

III. konj ilma et (eitavasisulises viisi- või mõõndlauses) Moonutas teise silmad ää, ilma et teine seda oleks tahtnd Põi; akas kõhe, ilma et kedägi muud õles kõnelnud, akas õmi vanu sõnu tõesele ette lugema Kod; vanaemä `ol'li küll siuke tark inime - - ilma et temä kooliski on `kuiskil käind KJn; mia tulli ärä ilma et ma `poiga es `näeginä Nõo; sääil ei olõ muudku võta kirvõss ja naka tahuvamma, ilma et sõna `lausumist ei olõ? Har

ilma² ilma Sa Muh Mar Juu Tür Koe Kod VIPõ eL, e- Vig, jõ- Khn, `i- Lüg Phl Lih Mih JMd JJn Koe VMr VJg Iis spor TaPõ, Krk Hel Ran

1. (rõhutavalt) a. (koos substantiiviga) ilmatu, (väga) suur, pikk jne; (väga) palju `Seiksed ilma kuuse jurakad Kaa; Loomadel olid sügise ilma väljad jäuks Põi; [uss] `jüsku va ilma ohelik oli Juu; Tieb su `ilma imeks (pilkab) Koe; lasi ennast `ilma aa uodata VMr; `ilma `ulka `loomi Lai; ahul suur ilma lõbi sees Pil; [koer] lähäb ilma `aukmesega KJn; [ta] tegis ilma kommetit Hel; suur ilma kivi `ol'li nigu oone jälle Ran; ilmainemise kokku `aedu? Har b. (intensiiteedisõnana) väga, tohutult sur ilma akkaja inimine pidi olema Khk; Meni tegi vahest mene va rapuka jalakast, saarest pani kõlgud `sisse, `seike oli ilma imelise vali ise Kaa; ilmapärätu suur vesi Mar; `seuke suur `ilma pikk kul'p Lih; mua iest tuli `ilma `kõrged `rehti `maksta VMr; `tütred õlid täl ilma ilosad Kod; teenib ilma `pal'lu raha; ilma vägevasti (väga hästi) käib `riides Plt; si (mees) `ol'li ennembide küll ilma kõva Ote; mul jo ilma ammu? lihm kañd; ilma `vaenõ, olõ\_j ummi, ei `hõimu ei suku Lut c. päris, täiesti `ilma muidu `ante Phl; larib elma `tühjä Vig; tuleb `ilma esimist kõrd `meile Iis; sa elät uma tarõkõsõn ilmaüt'sindä Har; ilma `väega süü Se

Vrd ilm⁴

2. palju, liiga mis neid (piimapütte) siis na `ilma oli Mih; egä ma kui `ilma ei juu Kod; `põhku viiäss `ilma `vällä säält Krk; Egass tuud raha nii `ilma tal oleki Hel Vrd ilmad

ilma³ ilma Nõo Har Vas Se ilmsi tõene ei ole unel ka toda nannu, mes ma `ilma ole tennu [tööd] Nõo; unõh näi et ar um koolnu?, a `ilma eläss Vas Vrd ilmu

ilma⁴ ilmaki noogid käind kodu, aga `Kassares pole `ilma olnd Phl

-ilma Ls alailma, ilmast-ilma

ilma|aeg → ilmaeg **-aegne** tarbetu, kasutu *ilma`aegne jutt* Muh; *autu on siin kohe ilma`aegne* JJn; *istutap pääle`lille, tñb seerast ilma`aigset tñjüd* Puh **Vrd** ilmaaegune **-aegu** ilmaasjata — R eP spor eL *ära nüüd`ilma`aigu`räägi sie ei ole`oige* VNg; *See töö oli kõik ilma`aegu, ta pole selle eest mitte`ristuse`penni soand* Pöi; *mis ta`ilma`aegu muretseb* VMr; *tahat tõist laimade ilma`aigu* Krk; *mis sa`kuulmada inemisega pahandat ilma`aigu* Ote; *mi_sa no? ilma`aigu`aiga`raiskat* Har **Vrd** ilmaaegus, ilmaegu

ilma|aegune a < ilmaaegu

1. ilmaaegne – Kuu Lüg Jäm Tõs Ris *Ne vai sest`ilma`aigusest halisemisest igä`millaski abi on* Kuu; *Mina ei taha`õrsõtada –`ilma`aiguseid`asju`rääkida* Lüg; *`ilma`aegune töö* Jäm; *`ilma`aegune asi, seda põle`tarvis kenegil* Ris

2. pej sõnakuulmatu *Oh sa va`ilma`aigune`kuidas`ilged viel`meile`tulla* Kuu; *luom ei`lähte`lauta –`niisukene`ilma`aigune* VNg

ilma|aegus ilmaaegu *Ära tolgenda sii ilma aegus* Rei

ilma|alune (maa)ilm; taevalaotus *`ilma alune on kaik nii must ja pime* (taevas on paksus pilves); *`vihma tuleb`ninda et hall kaik`ilma alune*; *Kogu`ilmaalust jo`suojaks ei küdä* (ei suudeta kõike korda seada või kõiki aidata) Kuu

ilma|asjalda ilmaasjata – Kan Har Rõu [elu] *nigu ilma asalda? eletü* Kan

ilma|asjanda 1. ilmaasjata — spor eL *sa`ilmaasjanda ädäldät* Trv; *ega ma ilma asjante es tule, ma tulli`asja`ot`sme* Krk; *ilmaasjanda tñjü* Nõo; *ilma asanda ütél`mu`pääle* Se

2. tasuta *`nüitse ~`nüidise ilmage ei anna siul`kennigi ilma asjante kedägi; mis ma ilmaasjante`orja sut* Krk

Vrd ilmaasjanti, ilmasjanda

ilma|asjante → ilmaasjanda **-asjanti** ilmaasjata; tasuta *sij om ilma`aigu, ilma asjanti puha; temä saap ilmaasjanti ärä eläde* Krk **Vrd** ilmaasjanda **-asjata** asjatu(lt); põhjuseta – eR eP TLä TMr *läks`ilma`asjata kaik`tühjä`tuule* Vai; *`laitag mette teist inimest ilma asjata* VII; *et üks elma asjata tee oli ja küsimene* Mar; *ilma asjata sa nutad teda taga* Kos; *mes sedä pahanduss tehä ilma asjata* Kod; *kiidumijs, mis sa kel`gid ilma asjata* Vil; *säonass tõist jumala ilma asjata* Ran **Vrd** ilmaaegu, -asjalda, -asjanda; ilmasjata

ilmad *`ilmad* JJn Trm *ilmatu palju ega`sinne* [bussile minekuks] *ka`ilmad`aega ole* JJn; *Ega neid`kooka ei tulnud ei tia mis`ilmad küpsetada* Trm **Vrd** ilma²

ilmadsõkõnõ dem < ilmanõ *ah sa ilmadsõkõnõ, mis sa no nii`teie* Se

ilm|aeg¹ ilm- Khk Kaa Pöi; ilma- Khk, `i- Ans; g ilma- Mus; p `ilma- Jäm (mõlemad osised võivad muutuda) ilm(astik) jumala *`ilma-`aega ning lapse persset ep tee`usku mitte* Jäm; [näärisokud] *käisid peresid`mööda ka, kui`ilma-aeg lubas* Ans; *jumala ilm aeg naiste lastega`väljas* (sajab, tuiskab); *`lindu raja`järge vaadetse`ilma`aega* (ennustatakse eriti lumerohkust) Khk; *puhas kala`püised ilmaaja kää* Mus

ilm|aeg² ilm- Kaa Krk Röp; ilma- JõeK (mõlemad osised võivad muutuda) aeg, ajajärk *Ja-jah mis säääl teha, ilmad-ajad oo`seiksed naa kut nad oo* Kaa; *nüid om jo tõine ilmaig* (elu on muutunud) Krk; *ilmaajo? läävä? rutto edese* Röp

ilm|aegu ilmaaegu – Saa Ris Trv Hls Nõo Urv Krl *nüüd sai ilm`aigu maha kõnnit mai-lma maa* Hls; *t\_om ilm`aigu vaiv* Nõo

ilma|elu maapealne elu, maailmaelu – Kuu spor eP eL *Mes nüüd rumal laps ka`ilmaelust` tiedäb* Kuu; *sedavisi oli ilma elu [vanasti]* Pha; *pagan si ilma elo ei õle kedägi* Kod; *egä ma ometi vaadin ei ole kasunu, egä punni august söödet, et ma ilma elust midägi ei tää* Krk; *ilma elu om niipal`lu` muutnu, `tõiste lännü kõik* Ote; *nii om siss nuidõ ilma elusiidõgõ tüü asi* San; *`mõtlõdõ iks naid ilmaelo` asju* Vas; *ilmajelo iks vaia jellä?, vai halv vai hüä. ilmajelo olõ\_i?* `huupi Lut

ilma|hulgus ringirändaja, hulkur Meite va poiss oo ju seike ilmaulgu, muud kut reitab ilma kaudu Kaa; *kõik mis ilma ulgusse om ja kõnniva, `kõiki ta -- magatap* Nõo; *ta\_ilmahulguss, taa ei püüsi` konhki ajast`aiga* Har

ilma|ilma ilmast-ilma `ilma `ilma kõnõladõ Har **-ilmas** ilmast-ilma rihm oli `ilma`ilmas vüöl VNg

ilma|ime 1. maailmaime; veider olend; vigur, jant *koes sa sihanduse ilma imega* (eriskummaliselt rietatuga) `seltsis lehed; *see kut ilma ime, kis sihandusi juttusid räägib ning `tõmpusid teeb teiste sias* Khk; *raha peräss tehässe kõik ilma`immed ärä* Kod; *Ei tiia mis ilmaimet sääil nätäss, rahvas vaoss kokku* Hel; *sa käüt nigu ilmaime, kobista umõta uma`rõivagi ilustõ` sälgä* Har; *kae ilma imeht: miä sai, miä saa as* Lut

2. (hüüatustes) *oh sa `ilma ime* Lüg; *ossa ilma ime, mis ma enne `surma ärä näi* Krk; *uu! tuu! ilma ime?* (sülitatakse vihaga sellele, kes kõneleja üle naeris) Lut

ilma|immekäne dem < ilmaime kae koh om ilma `immekäne! Se **-inimene** ilmarahvas *kis ilma inimessi jõuab tunda* Khk; *lõhuti juba kõik parandad alt ärä -- nagu ilma inimeste viis on* Var; *õitku ka nende ilma inimeste eest* Ann; *kannab kõik ilma inimeste ette* KJn; *mina ei lää! mine ma ilmainimestele naaruss* Ran

ilma|jagu 1. maailmajagu kaard `ol`li saena pääl, ilma jagus[i]d opati Ran

2. ilmakaar *Pill ja_`laotass -- saagi ega ilmajao poolõ lak`ka, `hindele jää ei_midägi* Rõu

ilma|jooksja hulkur, ringihulkuv ilma`juuskja pini? *kaasi?*; ilma`juuskja ineminõ, *kel olõ õi peri koto* Se; *raha um ilma`juuskja* Lut **-joosik** ilmahulgus *kas tast no mõni tüümis saa - tast ei\_saa muud ku ilma joosik* Har **-jutt** kuulujutt – spor eP eL *kes keik ilma jutud võib tähele panda* Jäm; *ilm`reegib ilma jütta ja rahvas`reekivad`raipe jütta* Emm; *kes sedä elma juttu tiab* Mar; *niid ei õle õmad jutud, ilma jutud* Kod; *ah, see om ilma jutt, aiass inimese`pääle* Krk; *kas ilmajutt no\_kõik`õigõ om* Har **-jüri** *taa om meil ilma jüri* (hulgus), *taa ei olõ meil ajasta jüri* (aastateenija) Har **-kaar** *ige`ilma`kaare`puole`lialle* Kuu; *Pööripää sai vaadatud tuult, mis ilma`kaares see oli* Krj; *lehtpu`raiumise`juures peab`nel`ja ilma`koare`laskma ühest`põesast neli väheldast`kask* Kos; *Kõrtsides õli ju vahel igast ilmakuarest koos inimeisi* Trm; *ilmakuared oo põhi ja lõõna ja ommok ja`õhta. neli ilmakuart one; egäss nel`jäss tuules tulevad rahvas kokko ja ilma`kuartess* Kod; *latse olliva küll egän ilmakaaren laiali* Nõo

ilmakene¹ dem < ilm¹ kena *ilmagene* Khk; *`antku jumal ead ilmakest* Mär; *akab jälle jumala ilmakene`selgimä* Kod; *ilmakse akkass külmäl mineme* Krk; *õge illuss, pehme ilmake* Kam; *Suvõl ko_jumala ilmakõnõ`veiga lämmi ol`l, siss te`te üte`hammõjakuga tüüid* Se; *kire? no mu kikakõnõ hummõnist ilosat ilmakoist* Lut **Vrd** ilmukene

ilmakene² dem < ilm² pal`lo rahvast, *kõik`ilmakõnõ kokko tulnu?* Se

ilma|kera maakera — Kos Kad *kahe`kümne nel'ja tu'niga käib ilmakera korra `ringi*
Kos

ilma|klaas baromeeter *ilmaklaas`kerkib, et tuleb `vihma VJg Vrd* ilmakoller **-koller**
= *ilmaklaas tea mes se `elma`koller `näitab* Mar

ilma|komet (veidrast esemest) *Rät'sep - - `veiga pal'lo `kasket laot' ar_siss tek'k ka üte*
sääntse kui ilmakumõde `veiga laja ja sünnü\_s kellege `säl'gä Se -kool elukool *Ilmakuol*
tegeb miheks Kuu; Kis eaga äi muista, seda õpedab ilmakool Emm; ma ole ilmakoolin
käenu aga targass viil ei ole saanu Hel

ilma|kraad kraadiklaas *elav õbe - - `ilma `kraadi sies* Lüg

ilmal *ilmal* Jaa Pöi Hi Tõs kunagi; (eitavas lauses) *ilmaski ilmal `ööti noiad olnd* Jaa;
vanad inimest pole `koolis ilmal käind Emm; *ma ole ilmal tööd küll teind; oli sene pärast*
nelikümmend kohut käind, ilmal pole õigust saand Käi **Vrd** *ilmas*

ilma|laiusen -*laiusen, -laiussen* maailmas *mul pää`varju ei oole `kunnigil, kõnni*
nõndasama ilmalaiussen Krk **Vrd** *ilmlaiusen*

ilma|laps 1. uskmatu, *ilmalik inimene usuullustajed isi `itlevad nad ika jumalalapsed,*
teised on paganad ning ilmalapsed Jäm; Seda ei tõhi ilmalapsed tähele panna ega neile
(baptistidele) ette visata, mis nemad teevad Trm **Vrd** *ilmalats*

2. *ise süägä, ärä vedägä `õunu ilmalapsile (võõrastele, teise peresse)* Kod

ilma|lats *ilmalaps ken ennäst parepess `arvave, nij `omma jumalalatse. kedä na_i salli*
nij `omma ilmalatse* Krk; *`pistläne üteli et nemä om ilmalatse, aga mia ole Jeesuse laits
Nõo **-laul** *ilmalik laul; rahvalaul küla poisid `loulid ilma `louluse* Emm; *tüdrükud ise `keskis*
vahel `laulsid - - ilma `laulusid `laulsid* Pal; *ei kuulõ no? muutku naid ilma `laulõ Har **-leib**
ilmaleib pension — Lut

ilmalgi *ilmalgi* Var, `i- *Lih* Var *Tür* *ilmaski ei vor'm ei ole suurem asi söömarohi, teda*
ei saa `ilmalgi einas teha* Lih; *põle ilmalgi `sinna saan, põle `käingi* Var; *`enne jo nii `suuri
`kapsa päid ei old `ilmalgi Tür

ilmalik a < ilm²

1. *mitteusklik, -vaimulik ma õlen `ennemb ka `ilmalikku õppetaja `rääkimist kuuld* Lüg;
ilmalik inimine, kes sihand löbu taga ajaja on Khk; *jõlmalikka raamatusi ma põlõ lugõn*
Khk; *kaks `surnuaia püha on, kiriklik ja ilmalik* Saa; *ilmalikud laulud on samad mis*
regiversi laulud JõeK; *nüid ilmalikku `leeri tahetasse* Plt; *ega? pal'lo ilmalikko `asjo es*
opõta? meele (meile) koolih Röp

2. *maine, maapealne ilmalik rõõm* Muh; *`ilmalik elu on vilets* VJg

Vrd *ilmlik*

ilmaline a < ilm² (ebamäärase tähendusega)

1. (pejoratiivselt) *Toho ilmaline, püsü ummõtõ veitkene paigah* Vas; *taa om ilmalinõ,*
`ilma-maad piteh käu päle videldeh Se; *ah sa ilmalene, sõemõldass* Lut **Vrd** *ilmanõ*

2. (imestavalt) *Ilmaline ime* Kuu **Vrd** *ilmanõ*

ilmalt-maalt täpselt, täiesti *Mimi kott on ilmald-maald sinu kotiga ühe`raskus; Sepik*
jähi ilmalt-maalt nägu üks läsu; Sa oled ilmalt-maalt nägu üks erneirmutis Rei

ilmama¹ *ilmama* Jäm Kaa Phl Ksi Lai KJn SJn Pst Hel Nõo Röp, `i- *Jõh* Kad VJg Nõo
(intenseedisõnana) väga; *ilmatu `ilmama suur* Jõh; (*suur*) *ilmama mets* Phl; *sie poiss on*
vast `ilmama loigart; küll sel mehel on `ilmama `palju nodi Kad; *ilmama ilus nuyr preeli*

KJn; nigu ilmama müräk Hel; keeletu meeletu, `ilmama tark = pässem Nõo **Vrd** ilmamaa, ilmamata

ilmama² `ilmama rhvl ilmutama, avaldama – Kuu

ilma|maa 1. maailm, maakera `ilmamaa `suurust ei õle `keegi `mõõtand Lüg; [koolis] `ilmlik raamat oli, ilma maast `rääkis Pha; ta on ilma moad läbi käind Kos; minul ei ole midägi sest ilmamaa munast Ran; Olt ku üt's ilmamaa risu (tõbisest) Rõu **Vrd** ilm-maa

2. (intesiteedisõnana) ilmama, maailma keeletu meeletu, ilmama tark = pässem Nõo; ei olõ_kätt ei_`jalga, esi ilmamaa tark = kell; Tuu sälätäüs ol'l ku üt's ilmamaa laiv sälähñ Rõu

ilma|madu vihmauss *Vihmaga aevad ilmamaud ennast maa seest välja* Emm

ilmamata = ilmama¹ `ilmamata tünnikud näil; `niskeisi vanu `ilmamata `asju Kod

ilma|meri fig olin `enne ilmameres kah (elasin kodust kaugel) Äks

ilma|merk ilmamärk `ilma `mergid `näütäväd paha `ilma Kuu **-muude** ilmamuutus [tuleb] ilma muude kui ääl kõlab - - `kaugele Rid; Kihnu mets ja siht ka kolab ärä. siis kui ilmamuude on Var; [loojudes] päeväl ma-ilmatune `kõrge post pääl - - iks üits ilma muude tulep Kam

***ilma|muut** ilmamuutus — RId kui `ilma `muutu tuleb, siis kohotab üles, `Suome maa, `saared, kõik nägivad Jõh; kugod `laulod — `ilma `muuto `tullo Vai

ilma|muutus `teinekord on kohe `niiskene suur kettas kohe `päikesel kohe ies - - sie `jälle tiab midagi paha vai `ilma `muutust Kuu; `päivä ies on sapp ehk taga, `näidäb `ilma `muudost Lüg; Kui kõrp läks `vandudes põha `poole - - siis tuli `jälle ilma `muutust Põi; ilma `muutus, tuleb `teisi `ilmu Tõs; `jooksva tunneb ää ilma `muutuse Kos; kui vareksed `lendavad `vasta tuult magama, tuleb ilma `muutust Sim; `olli ta (omatehtud kraadiklaas) mes ta `olli, aga ilma `muutust ta iks `kuigivõrd näedäss Nõo **Vrd** ilma|muude, -muut **-märk** ilmaenne ilmamärgid on `taeval, `päivä eden on sapid, kuu eden on rattad Kod **Vrd** ilmamerk

ilman ilman Kod(`i-) Krk(Is) T VLä, -h Vas Se, -hn Rõu

1. kunagi; (eitavas lauses) ilmaski minä en õle `ilman `aige õllud Kod; mul olõ ilman ääd ellu olluki San; konh timä ilman käü ennedä, säält ta pahandusõlda? ei tulõ?; ei_saa tast ilman põllumiist Har; tuu saa õi ilmahn ütägagi läbi Rõu **Vrd** ilmas

2. (väidet tugevdavalt) alles, aga — Ote VLä küll timä ilman vjil `võl'sse ja `kandsõ `kijli Ote; kül<sup>p</sup> mul eilä<sup>p</sup> ilman säl'g halut Kan; kül\_tä vjil ilman ikk, põsõ `õkva nõrõtasõ_pisarist Urv

ilmane a < ilm¹ Kui `seiksed `kanged kõue ilmased suid olid siis `tõmmas `pähked mustaks Kaa

ilmangi ilmangi Trv Krk Nõo(-ne-) Kan Har(Is), `i- Kod Hel; ilmahki Se, -e Räp ilmaski pane `õlgi `piäle, katus ei aka `ilmangi läbi sadama Kod; sedä ei saa ilmangi `kennigi nägeme, et mea tat võta Krk; veri `üibub aja pä(ä)le vesi ei `üibu ilman(e)gi Nõo; ma inäp ilmahki siia tulõ õi? Se

-ilmani Ls ilmast-ilmani

ilmanõ ilma|nõ Vas Lut, g -dsõ Se

1. (pejoratiivselt) *ah sa[?] ilmanõ, et sa nii tei[?] Vas; kagoh ilmanõ l'att no[?]. koess sa, ilmadsõ kihä, tügüt Se; et sinnu ilmanõ a₂ võtnu[?]; sõimasõ[?] üt'stõist, ah sa[?] ilmanõ, mis₂ sa siih tei[?] Lut Vrd ilmaline*

2. (imestavalt) *oi, ilmanõ; tohoo ilmanõ imeh Se Vrd ilmaline*

ilma|nõna uudishimulik inimene *ilmanõna om`säändene, temä uur`vällä kik'k Hel*

ilma|näitaja, -näitija baromeeter; ilmaennustav ese — Lüg IisR Khk Põi Hää Kod Plt Nõo lüline puu -- niiske ilm viab `sirgeks, kuivaga tõmmab kõveraks, ilma`näitjaks tarvitavad (võeti oks ja riputati seinale) Khk; ilma`näitaja või paru`meeter`näitab`ilma, ku sadu tuleb Hää **-pundar** neid`üöldigi`ilma`pundar, kes oma`kondivalu järel siis`einustid sidä`ilma Kuu

ilma|päivil ilmaski [tuli] Sulat [kaproni] `otsa`ninda kogu, et`ilma`päivil enämb ei`lahti arunend Kuu **-päält** täpselt *Sie poig o`ilmapääl kohe sinu nägü;`Ilma`pääl pole sie tosi* (kuulujutust); `ilma`pääl`ninda ku uni ja nälg (laisast inimesest) Kuu; *Ilmapeeld kut särk ja perse* (väga headest sõpradest) Emm **-rahvas** külarahvas, võõrad inimesed *Jäed`ilma`rahva`naerust IisR; Kis`ilmarahva suud jovab pidada* (lohutuseks sellele, kes kardab tagarääkimist); *ilma`rahva jutt Rei; söid ilma`rahva vasikid ja jõid`viina; mes₂ sa teed sedä ilma`rahva`naaru Kod; ta`tunse ilma`rahva jutttest ärä, et todasi kõnõldi Nõo; taa* (jutt) *om jo ilma`rahva suuhn, ma kuuli taad jo ammu<sup>?</sup> Har;`nagu um`ilmaraa`nätä[?], a₂`tervüss`hinde teedä[?] Rõu Vrd* ilmaanimene **-rigu** (pahandavalt) *te olede ilma reo, mis tükke te nüid teede; ta om ku ilma`rigu, egä`üits tat kõneless ja naar; oh sa ilma`rigu Krk Vrd* ilmaarisa **-risu** = ilmaarigu *ilma`risu, säne olõ₂ hää`inimine Lut -ründel* suur tööühmaja *ega ma ilma`ründel ei ole, et ma poolõni õõni`tüütän Ran*

ilmas `ilmas R(-ss Kuu) spor Sa Hi, Noa Tõs Hää(-es) spor KPõ, Lai, `e- Rei Mar Juu

1. ilmaski *ei elades`eiga`ilmas ma enamb`siie tule VNg; me pea`ilmas`rohkem kut ühe muna põsas Jäm; Nina jooseb ku mahlakask -- tema`ilmes kuivaks ei jää Hää;`õhta ma`ilmas ei old unine Amb Vrd* ilma, ilman

2. (väga) ammu *Mõnes kohas pole adra nina täit`mulda koa, aga inimesed on ta`ilmas põlluks ajand Põi;`mõtle, milla`ilmas siin viimati puid maha`võeti VMr; mõni oli`kaevand kunagi`ilmas [augu], ja oli`kiinni`kasvand Lai*

ilma|sambas fig ilma`sambast õlema (väga vanaks elama) Trm; *ilmasambaks jäämä* igavesti elama — R spor eP Ei`keski ole`ilma`sambaks jäänd Kuu; *sa tahad ilma`sambaks jääda Muh; luodab et jääb ilma`sambast Sim; egä`sinagi`t jäe ilma`sambass, et sina nõnna suureline õled Kod*

ilma|sepp toonesep (Anobium) *kui sepäd`taovad seenä siden, tuleb sadu. ilmasepp taob tõiss`ilma Kod*

ilma|sajanda 1. ilmaasjata — Hls spor T V *sai är lambit maai-lma maa ilma`anta Hls;`siunamine, ku sa tõist inimest ilma`sajante kõnelet Krk; egä ilma`sajanda inime seräst ei kõnele, ta₂ m iki oma sil`mäga nännu Ran; seo um ilma`sajanda[?] söõgi`viimine, ega[?] ta ei süü[?] süüki Vas*

2. tasuta ilma`sajante ei teeni ka`kennigi Krk

Vrd ilma|sajanda

ilma|sajante → ilma`sajanda **-asjata** ilmaasjata — Phl JMd Kod Hel u Ran Nõo *tema`pekkes ilm`asjata Phl; t<sub>2</sub>om ilma`sajata tuu`minek, ega sääl midägi saada₂ ole Nõo*

ilmaski, -d `ilmaski R hv Sa, L(`e- Rid Mar Mih) K Iis MMg Lai, -d Sa Muh Käi(-ed) Khn/`jõ-/, `ilmeski Tor Rap; *ilmaski* u Krk Hel (eitavas lauses) iialgi ega vana kuer `ilmaski valet `haugu Kuu; *ma* [rõhutatult] `ilmaski-d äi ole säääl keind ja `sõnna ma äi lähe ka Kaa; *Siga on ninast ellik*, `ilmaski äi tohi nina `pihta `lüia Pöi; *tallega `lammal, tämäl põle `ilmaski pikkä `villa Vig*; *kirikus ei `käidud `ilmaski `pastliga, sui ega `talve JJn*; *kadrina pääv ei ole `ilmaski ilma sulata Lai*; *ilmaski ei saa rikkapess Krk Vrd ilma⁴*, ilmalgi, ilmangi, ilmas, ilmassegi

ilmassegi `ilmaski `viirjel kivil ei kasva ilmassegi sammal Krk

ilmast `ilmast Aud; ilmast Pst

1. tihti [lahkusulised] `ilmast käisid koos Aud

2. *Ma_i_jol ilmastaiga* (ammu) *timä manu saanu* Pst

ilmast|ilma *ilmast `ilma* spor Sa, Rei Tõs Hää Saa Jür JõeK VMr Kod/-ss/ Vil M T Har spor Vid; *ilmast `ilma* spor R, Muh spor Jä, VMr Kod/-ss/ Äks Lai Plt/-l-/ Pil Hls; *elmas* `elma Rid Vig alati, ühtelugu *käib `ilmast `ilma ühest kõhast `tõise Lüg*; *ilmast `ilma `joonud Khk*; *angelda elmas* `elma, *põle `aega maha `istugi Vig*; *mustad vareksed, nemad `ilmast `ilma karjuvad siin VMr*; *emä õli ilmass `ilma `aige näil Kod*; *ilmast `ilma järvel, üüid kui `pääva Äks*; *ilmast `ilma vihmane ja `säänte maru Hls*; *noh ku sa talumajan olet, siss sina olet `tuubriotsa all ja kaalpuu om sul ilmast `ilma sällän Ran*; *ilmast `ilma `haigõ Röp Vrd ilma|ilma, -ilmas*; *ilmast-ilmani -ilmani* ilmast-ilma *Sial pajas õlid ilmast `ilmani inimesed, ikke kaks kolm tükki õli kõrra `ootajaid Trm*

ilma|sugune *se oli ka nii kurt, se pole `mingid ilmasugost kuulnd Rei -sõda* maailmasõda **a.** *Esimene maailmasõda nied* (kuldrahad) *ävisivad siis `vällä ku suur `ilmasõda õli Lüg*; *siis ma oli kahe`kümne viie `aastane, kui akkas see ilmasõda Ans*; *esimine ilmasõda lõppes Tõs*; *ielmise ilmasõja aal HJn*; *nel`latei-sskümme `aastal `jälle läksin esimese `ilmasõtta Kad*; *kõik taevas ja lumi õli punane nagu õles põlenud kõhe kedägi. sij tähendäs sedä ilma sõda Kod*; *enne suurt ilma sõda Hel*; *Plek`ist ja allumii-niumist luitsa_tul`liva? `ilda`aigo inne ilmasõta vjil `vällä Röp* **b.** *Teine maailmasõda aga siis `viimise `ilmasoja iel siis `jälle hakkas tulema [turski] Kuu*

ilma|taat *taevataat `Külmade ja vihmaste `ilmadega oli karjase elu sügise `raske küll - - võta `vastu mis ilma taet `andis*; *Olge kenad lapsed, kuula kui kuri ilma taet on* (õeld äikese ajal) Pöi; *Ilma taat keelas tal* (vihmakullil) *siis mua pealt joomise kua ära Trm*

ilma|talune, -taluse *ilmatalu|ne* Ans Krj, pl -sed Muh; *ilmataluse* Pöi *ilmatu ilma talune suur* Ans; *ilmataluse suur, see oli üks ma, ilma suur mürakas Pöi*; *see `olli suur ilmatalune se `muistne jahve kivi*; *ilmatalused `kuormad*; *sii tegavad mõned suured ilmatalused mõrrad Muh Vrd ilmtalune*

ilma|tapõluss *ilmatapõluss* (Esimene) maailmasõda – Lut

ilma|tark¹ ilmaennustaja *Taat, kadund, tias alati ette `üelda, `milla sadu tuleb. `Ilma`targast `kutsusid IisR*; *elmatargad - - `teadvad `vihmasid ja `tuulsid Mar*; *ilma targa - - `tjõdve ka ärä, kuna kevväi tule Hel*

ilma|tark² väga tark või end targaks pidav inimene *Ilmatark `toistele, `oskamata omale Kuu*; *Näe `ilma`tarka! Käis `Narva turul ära, nüüd tiab kõik, kuda `kuskil maal elatakse IisR*; *see suur va ilmatark* (nõidumise poolst kuulus) *kes keik osab Jäm*; *suur ilmatark - - kes tahab suurt juttu `rääki Var*; *no sina olet sij ilmatark sina täät puha Krk*;

ilmatark, kes tege ennest targass Hel; uma `tarkusõga `tahtsõ kõigist üle, ta ol' ilma tark
Se **-tont** (üllatushüüatus) Orjoo-ilmatont veel – kui `palju kalu Rei

ilmatu *ilmatu* eP(e- Mar; jõ- Khn) M T spor VId(-o), -du Khk V(-u[?]); `ilmatu R(-du Kuu) VMr; hrl ind

1. (rõhutavalt) **a.** (koos substantiiviga) tohutu, (väga) suur `Ilmadu mürägäs Kuu; tõi ilmadu `kandami `õlgi Khk; suur elmatu ko't toodi tagasi Mar; Käristäsid `ankruga mio võrgussõ jõlmatu lõhastusõ Khn; sie `Undla suo on kõik üks ilmatu luam Kad; sopits ei taha pidäda, ku ilmatu maru on Kod; ilmatu aja `kaotsin Trv; kaobel sibuldega, tõmmass sibuldega ilmatu rüü `endäle kokku Nõo; ilmatu kisa San; Ilmadu vaiva näet õnnõ<sup>?</sup> är<sup>?</sup> a\_`saaki olõ õi_midägi Rõu; siin ol'li ilmadu latsõ_kah (väga palju lapsi); [ta] mõšk ilmadu mõsukõsõ Vas **b.** (intenseedisõnana) väga täml on `ilmatu pali `kraami Lüg; ilmatu `kange tuul Khk; Ilmatu `kõrged, tihed irs ajad Põi; vesigar vetab ilmatu `kõrgeld vahel vett ülese Rei; elmatu pekk tee `menna Mar; ilmatu külm ilm JMd; ilmatu `uhke ja tore; ilmatuss ariklisess jäänud õksad Kod; ilmatu kallist kala `tuüdi Nõo; neli ilmatot lak'a `laida Plv; tett ilmato `korgõ suur' maja Röp; vanast kül'beti `tat'rikku ilmadu pal'lo Se

Vrd ilma², ilmatalune, ilmatuma, ilmatune, ilmlik, ilmnik, ilmuline

2. pej toho ilmadu[?], kui sa no nii `teie[?] Se

ilma|tugi fig ilmasammas – Mär Hää Sim Äks eL Mis ma niipalju ahnitsen, ega minagi ilmatoeks ei jää Äks; või ilmatoess `maaki (minagi) jää, iki sure ärä Krk; mia ole jäänu ilmatoess, ei koolegi ärä Nõo; ega makki jätetä<sup>?</sup> siia<sup>?</sup> ilma toess Har; No<sup>?</sup> õks sada `aestakka vanass elät. Vai jäät viil peräkõrd ilma toess Rõu; minnoge ilma toest jätetä ei Röp

ilmatuhe *ilmatuhe* Plv Se/-o-/ adv < ilmatu mõts hubisõss ilmatuhe Plv; võe, ilmatohe taha Se **Vrd** ilmatusti

ilmatuma *ilmatuma* Kaa Hää Kei Hel, `i- IisR; ilmatuma Emm PJg ilmatu `Ilmatuma `palju `rahvast IisR; Kus kari emaseid inimesi koos oo, säääl keib üks ilmatuma mokalaat Kaa; Vahest taga `nurkas sui `aegu oli obuseid ilmatuma parv Kei; saanu tuast ilmatuma ae puu [kätte] Hää; Ilmatuma suur tsiga Hel

ilmatune *ilmatune* Kod Krk Kam, -õ Plv; pl ilmatse Krk; - `ilmatune Jõh hrl ind ilmatu tämä one ike ilmatune varas kõege pojaga; üks ilmatune õrjetu tõõras Kod; akentel om nüid suure ilmatse ruudi Krk; `larpse `müüidä `mõtsa ilmatune aig Kam

ilmatusti *ilmatu|sti* KJn, -ss Kod väga palju no läks sedä `aega ilmatuss [kui harkadraga künti] Kod; Kui ma `ol'lin ju `kümne `aastane, siis akasid teopäeväd ärä `jäämä, aga `enne `ol'li ilmatusti KJn **Vrd** ilmatuhe

ilma|vaev maapealse elu raskus ja viletsus Ikka peame veel sii ilma vaevas olema, sõnni kut neid elupäävi antud oo Kaa; paremb ku inimene siist ilma vaevast ärä pääsep (sureb) Nõo; ta inemiselat's om ilmavaevast vallalõ (surnud) Har **-valgus** (sünnist) Ka `nuore `ülge poja nahad `olled `innass - - [just need] mes viel ei old `ilma `valgust nähnd, `sündimättä Kuu; tulid ilma `valguse ette Ris; esä mul om `Pääsnä küläh ilma `valgust nännü[?] Röp

ilmes → ilmas

ilmeski → ilmaski

ilmi `ilmi Lüg Jõh

1. ilmsiks `ilmi tulema Jõh

2. (intenseedisõnana) väga `enne `aiga saab `aiva `tarka, `iljatses saab `ilmi rikkas (lapsesünnist) Lüg

ilm|kadumata väga, tohutult *oh sedä `rahvakõist, mis säääl (surnuaias) `ol'li, nuid ol' ilmkadumada pal'lu Har -kistumalda* väga, tohutult *Rahvast ol' laadalõ ilm`kistumalda kokku\_`huurinu; `Täämbä om ilm`kistumalda halv ilm Har -kärakas* maru vahel põle tuult `ollagid, vahel `sõuke ilm kärakas `väljas Muh

ilm|laiusen maailmas *vanast olli pal'lu maru `koeri ilm`laiusen* Krk Vrd ilmalaiusen -**laiusesse** (maa)ilma, laiali *latse lääve ilm laiusesse ärä* Hls

ilmlemä `ilmlemä, nud-part *ilmelnü* van (ilmastiku käes) vedelema; ?hulpima *toome tolle asja sääält ärä, mis ta säääl `ilmlep. kui `olli nigu lake pääl vai tuule käen; kavva sa laset tol vil'läl säääl `ilmledä, joba `ulka `aigu maan lak'ka ollu. ta küllänt joba ilmelnü; [hapupiimal] mõni piimä raasuke `ilmlep siin sisen* Kam

ilmlik a < ilm²

1. mitteusklik, -vaimulik `ilmlik `surnuajapüha VNg; *mo eest pole `imligud asjad (tants, peod jne) `ükskid kena mette_nd Khk; `ilmlik raamat Pha; Ilmlik matas aa nüütsel ajal üsna moodis Emm; üks `elmlik inimene, põle `paptii-stlane egä `nõuke asi Mar; mõni `ilmlik lugemese `tuündis kõrvast `ütleb, et nüüd akkab üks nutulugu `peale Juu; laalavad `ilmlikka `laala Kod; ärä aia seast `ilmlikut juttu ja lori Krk; mia ole openu `ommi `lat'si iks jumala poole, na\_j ole `ilmlikuss `lännu Rõn*

2. maine, maapealne kõik `ilmlikud rohod *one jumal luanud* Kod; *Taa `imligu `kohtu sa sait kül' rahaga är `osta* Urv; *ku taa `ilmlik elu õks joonõn om, siss om süä rahu* Har

Vrd ilmalik

3. avalik *asi tulli `imliguss* Puh

4. (rõhutavalt) ilmatu **a.** (koos substantiiviga) tohutu, (väga) suur *kos sij `ilmlik nisuviin mis `viiti kokku* Trv; *tolle `imligu süü sehen om liiva kondikõnõ* Ote; *tast om `ilmlik maa jalagõ minnä?* Krl; *timäl nüü `imliku `rõiva `ümbre* (väga paksult riides) Har; `imligu `uarma\_`teie pääl Vas **b.** (intenseedisõnana) väga nu kaara *aki `ol'liva `imligu suure minu sil'mist* Kam; `imligu\_`suurõ_`kraavi? Urv; *tu ol' `ilmlik kall'iss* Har; `imliku *ilosa?*; *sis sõidi nimä `ilmlik `suurdõ `mõtsa* Se

ilm|lõpmata väga, tohutult; lõputult *`rahvast tuli ilm`lopmata tagasi* Vai; *miul on ilm`lõpmata valud selle käe sees* Saa; *ilm `lõpmata sadab* Lai; *ilm `lõpmata suur al'likas* Pil; *ilm`lõpmada pal'lu `sjimneid; ta\_m suu manh ilm`lõpmada hää ja pühä, sällätakan `lõikass lõõri `kat'ski* Har

ilm|maa (mõlemad osised võivad muutuda) maailm *külab ilm-maa `käia annab; ta pole `uskis `ilmas-maas* (kaugel) *ko käind* Jäm; *seitse last jähi `järke -- ilmmaa* (võõrad inimesed) *kasvatas pärast nee lapsed üles* Ans; *Meite lapsed oo keik ilmas-maas laiali* Kaa; *See on ei tia kust ilmalt-maalt kuulnud jutt* Pha; *ehk olgo elm-maa ta `perse all küll* (olgugi tal palju varandust); *löö nõnna et kõik elm-maa must* Mar; *ma [aja] lehe `võt'si, et siis kuule ilmast maast* Aud; *eks ilmmua ole lai ja suur* JMd; *sul `ilma moad* (väga palju maad) *kää* Trm; *ilmast maast* 1. igalt poolt, kaugelt *ega nii elmast maast ei olnd `lapsi [koolis]* Rid; *kui katku aeg oli rahvas ärä surnd, sis oli siia ilmast-maast `rahvud kokku korjatud* Vig; *ilmast maast tuli [inimesi] kokku ussi sõnu `viima* Kse; 2. kõigest, pikalt-laialt (rääkima) *Isased istusid õlleruusi juures ning larasid ilmast-maast juttu aeda* Kaa; *teab*

elmaast-maast seletada Mar; pajatab ilmast moast kokku Trm | Oh ta reegib keik ilmald maald kokku Käi; jutustiv ku `ilma maad, kudass tuliännä käinu Krk Vrd ilmamaa

ilmnik *ilmatu; väga (palju) `Ilmnik `süüke ol'l üteh võet; `Miinte `ilmnik hulga `aigo; A no<sup>o</sup> ko om `ilmnik pal'lo `viina Se*

ilmjotsatudõ *lõputult Ku^o [ta] taad Mõnistõ kjiit kõnõli, siss tõsõ₂ `naari^o ilmotsatudõ Har*

ilmpsi → ilmsi

ilmpsiks → ilmsiks

ilmse *ilmse Kod Lai, -õ Har*

1. *tõeliselt peris `ilmse õllud. ei õle unevaemon nähnud Kod*

2. *avalikult, suisa välide piält laaskid `ilmse jänessid, sedä ei kiäletud; sij one peris `ilmse vale Kod; tuu nilg lausa `ilmsõ Har*

Vrd *ilmsi*

ilmsi *`ilmsi R spor eP(`e- Mar; -l'm- Hää KJn), M T Krl Har Rõu, -ssi Jäm Khk Noa; `ilmpsi Jäm Khk Kaa Emm Rei Kse Ris; `ilpsi Põi*

1. *tõeliselt, mitte unes kas oli unes vai `ilmsi Kuu; justkui oleks `ilmsi oln Muh; nägi kohe `ilmsi viirastust Juu; unel või `ilmsi Krk; [magades] näen kõik kui `ilmsi, et vanaesä `tul'li ussest `tarre Ran; näi und nigu<sup>o</sup> `ilmsi `õkva Rõu*

2. *avalikult, suisa no sie õli kõik sala `mahti kui sa pidid [jahil] `käimä, ega `ilmsi `tõhtind Lüg; päris `ilmpsi `vargus kohe Khk; kas tata (piiritust) tohib `ilmsi `müia Muh; täis `elmsi varas juba Mar; `kaotasi nõela `ilmsi (järsku, märkamatul) ää Khn; võtab päris `ilmsi JMd; nüüd sa võl'sit `ilmsi Krl*

Vrd *ilmse, ilmsilt, ilmu, ilmulikku, ilmusi, ilmuss*

3. *ilmsiks tuli `ilmsi, et tämä varastas Lüg; se `tarvis `ilmsi (välja, üles) `anda Vai; ükskord tuleb ikke see asi `elmsi Mar; aga kui ta `ilmsiks ~ `ilmsi tuleb, eks siis ole `süüdlane kis põle ülesse and Hag; `vargus `tul'li `ilmsi KJn; temä tõi `ilmsi küll (sünnitas lapse), ärä es `kaote Krk*

ilmsiks *`ilmsiks Muh Rei Hag Kos JMd Koe Lai Plt, -mss- Jäm Khk; `ilmpsiks Jäm Khk Kaa Emm Ris; `ilmsis Han KJn/`il-/,-ss Krk Puh avalikuks, teatavaks ta tegi se asja `ilmssiks Jäm; se sõna o `ilmssiks (tarvitusele) saand sedassi; vale tuli `valge ede, tuli `ilmpsiks Khk; kes seda nõnna `ilmsiks tahab aada Muh; sai `ilmsiks, et ta oli `vargil käind Kos; kõik asjad tulevad ükskord `ilmsiks Lai; ega pal'lu kuritüüd `ilmsiss tulemede ei jää Krk Vrd ilmi, ilmsi, ilmsist*

ilmsilt *ilmsi ma näi unõn ni `ilmsilt nigu olõsi ollu<sup>o</sup>; soe omma põrhõld `ilmsilt (nähtaval) Har*

ilmsist *`ilmsist Jõh VJg Iis Trm ilmsiks Sie vale tuligi `ilmsist, `varja kudas tahad Jõh*

ilm|talune *ilmtalu|ne Muh Käi, pl -sed Rei ilmatu ilm talune suur puu Käi; `enne oli Hiiumaal ilmtalused järved Rei Vrd ilmatalune -teadmata ootamatult tõesel lähäb ilm `tiadmätä üväss Kod; peni karass ilm `tjüdmädä nõna `kül'ge Rõn*

ilmu *ilmu Kod San Krl Har, -o Röp ilmsi avaldagu ennäss `ilmu et ma õlen siin Kod; unõl `ikmine ollõv `ilmu `naardmine San; ku ta hummogu üless `virgu sõss nägi `ilmo ka viil toda miist `hindä iih `saisvat Röp Vrd ilma³*

ilmukene *ilmuke* Muh Rid Kse; *ilmukene* Kad; p *ilmukest* Pöi *ilmake* Täna nii *pailu* massakud *vadimas küll ikka akkab ilmukest tulema* Pöi; küll siis *õlli ilmuke* (kuri pikseilm) Muh; *voidav ilmuke* (kui pakane oo järgi and); jumala *ilmuke* oo üks *kange ilm*, maru ja *tuis* Rid; [väljast tulijalt küsitakse] *mis täna ilmuke oo, kuri või ilus* Kse

ilmu|leiva|sööja *priileivasööja ilmuleiva* *sööjad on lapsed kis midagi tööd veel ei tee* HJn

ilmulikku *ilmulikku* ilmsi, tõeliselt – Se

ilmuline¹ *maapealne olend ilmuline lätt kalmulisele kostma, suur nui käeh, lağa kaap päh = vii kiskmine, valtaga kaiv* Se

ilmuline² *ilmatu Ilmuline ime; ilmuline hambüüs; ilmuline loukuer* (väga pahurast inimesest) Kuu

ilmuma *ilmuma* R spor eP(*elmo-* Mar), hv eL(-e Hls San, -õ Krl, -mma Har)

1. *saabuma*, (kohale või välja) *tulema surm ei ole seie saadik tuld, ei ole ilmumist old; kui mõisnikkud seie ilmuned, ega neil siis palju maad old* Hlj; *teda kästi kohtuse ilmuda* Khk; *kutsutakse laane pääsukseks -- kus laane metsad, seal vahest ilmub nähtavale* Mär; *sagedast ilmub kodu käija inimese näuga* Rak; *õli kadussen. ei tiä kos. nüid ilmus juba kodomaele* Kod; *lum ilmus isi metsest välä* KJn; *nigu [ta] näie et Ehdrik ka sinna ilmusi, nii üteli mulle et, lähme nüid ärä Nõo; timä tiidmäldä ilmu; su naist näek i siia ilmuvat õiõ?* Se

2. *avalikuks tulema a. ilmsiks tulema, selguma varguse asi akab ilmuma* Khk; *küll tehti salaja, aga ika ilmus ilmsiks* Ris; *su jutt om joba üless ilmunu, et tuu om võlss* Har; *ilmuss ar aigu piteh tu jutt välä* Se **b.** *signema, tekkima Ma karda, et kas sest viil viitekümmend oastad tiid on kui niij puu lijatsid siia ilmusid* Pöi; *ihu piale ilmusid paisad* JMd **c.** *u trükist ilmuma ilmub aja leht; raamatud ilmusid* Tor

3. *süttima*, (täielt) *põlema hakkama kas sul nakass ta tuli ilmumma vai kistuss välä?*; *suurõss ilmuss tuli* Har

*ilmune *maapealne olend a nimä?* (tüdrukud) *üt'livä? vasta [vanapaganale] nii etet: ilmustõ puja? ja päiviste puja? kõrpsiva? tsika* Se

ilmusi *ilmusi* Urv Har Plv Vas, -uisi Se

1. *tõeliselt ku üleven olõt ja periss ilmusi näet* Har; *õkva ilmusi näi vanaku'ra ar?* Vas

2. *avalikult, suisa ilmusi käve, es varjagi innest* Urv; *kõnõlda ei_tuhe? säänest juttu ilmusi; koda om tulõ hoonõ?, kon tuli palass ilmusi* (lahtiselt) Har; *timä ilmuisi tüküss varastamma; är söövä ilmuisi puhtass* Se

Vrd *ilmsi*

ilmuss *ilmsi mu pää om ul' - - ei saa aru, kas ma ilmuss istu siin, vai om ta unõn* San

ilmutama *ilmutama* spor eP(-o- Ris; -d- Emm Rei; *elmo-* Mar), hv eL(-mma Har Plv; -eme Hls Krk, -em Krk; -õmõ San)

1. *ilmuma, end näitama enne, surned ulkusivad ja ilmutasivad* Lüg; *tama ilmuti ennäst miule, et tama on elos* Vai; *nad läksid ilmutama (välja jalutama)* Kse; *üüsi ilmutanu mehel engel ja ütleni* Hää; *surnud ilmutavad ja näitavad unes* VJg; *ilmu' ussõ vaihhõlt [ennast]* Plv

2. *teada andma või saama a. (saladust) avaldama, teatama no ussisanad - - ega nad ei ilmuda keski, kes sedä tiedab; Vares pesä ilmuta* (jutt viiakse tahtmatult sellele, mis on

südamel) Kuu; *jo sie`ilmuti üles, mina`oidasin küll saladuses VNg; ära ilmutag mitte et ma se soole näitsi Jäm; tä elmotas`moole koa naa ikke pisitasa Mar; kes sis, vana inimesele nüid enamb, kedagi ilmutab VMr; mes sinä (kana) selless ilmutad et muned muna; lapsed ilmutavad`mulle kua mes kodo teeväd; kes sedä`väl`jä ilmutab Kod; ilmutaja ~ üles`andja KJn; tiä (isa) oless tiäl (õemehel) ilmutanu [pärandusasu] San; `mõtlõ misukõni laul mulle ilmutidi`üüse Krl Vrd ilmama<sup>2</sup> b. ennustama ilmutas`asja ede Jäm; see mulle nagu unest ilmotati ette, et peab sedavisi minema Ris; Juhannese ilmutamise ruamat one [piiblis] Kod; unel olli ilmudet, et tal üt`s kuu`aiga om eläde Krk*

3. fotonegatiivi valmistama ilmutas kõik ülesse`võetud pil`did`väl`la Kos;`pilte ilmudets Krk

ilmutis *ilmutis* enne see unenägu`olli üks ilmutis Muh Vrd ilmutus

ilmutus *s < ilmutama – nägemus, viirastus; enne, jumalalt lähtuv sõnum`taiva`küljes oli`jälle`ilmuduksi. ilmuduksed toid soda ja`kurja`aiga VNg; Ühe`korra nigu üks`ilmutus käis läbi, kõik oli`selge (arusaadav) IisR; käis kut suur ilmudus korra kodu ja läks`jälle oma teed Khk; nägin unes`issanda ilmutust Mär; tema ei usu ilmutusi Iis; sii uni oli nagu ilmutus KJn Vrd ilmutis*

ilo, ilo- → ilu, ilu-

il'o- → ilju-

ilodukanõ, ilodukõnõ *dem < ilutu nii ilodukanõ ku`tsia`karja`kõlba as; väikokõnõ, ilodukõnõ (kõhn)`tüt`rik Se*

hilok *hil`ok* aeglane, saamatu – Plv Vrd iljukene, hillukas

hil`okõidse → hillokõtsi

ilolinõ *ilolinõ, -e* rõõmus, lauluhimuline – Se

ilosabakõnõ *ilosabakõ|nõ (-p-) g -sõ dem ilusam`risti juunt [seelik] ol`l iks nigu ilosabakõnõ Vas*

ilosambahe *ilosambahe* ilusamini – Rõu

ilosampa *ilusamini pühapäiv`säete viil ilosampa (riidesse(Röp Vrd ilusappa*

ilosapakõnõ → ilosabakõnõ

ilotsama *ilotsama* ilutsema tämä (laps) *ei õle nõnna ilotsandki ku tänän`õsta; näväd (pääsukesed) siis ilotsavad inimese`ümber [sügisel enne äralendu] Kod*

ilotuhe *ilotohe* Vas Se(-tu-) inetult, ebameeldivalt *vanast kõnõldi Rogosih`väega ilotohe* Vas; *`veiga nuur ja illoõs`tüt`rik ol`l [naiseks], a`veiga ilotohe`ellevvä? (riidlesid); ilotohe käu`väega (halvasti riides) Se*

ilotupa *inetult, halvasti`mordva om ni ilotupa ül`dä? Se*

ilo|vitäi *ilo|vitäi g -vidäjä mardisant – Lut*

ilp *il`p g ilbi poisikese peenis`väike il`p ~ tilu Krk*

hilp *ilp g ilbu eP(g -o; e- Rid Mar Juu; jõ- Khn) eL(h- V),`ilbu spor R(h- Kuu); n, g`ilpu VNg Vai(g`ilbu)*

1. *hrl pl (kulunud või õhuke) riietusese minul ei old midagi suurt`kaasavara, aga eks mul oma`ilbud ka`olned Jõe; Sai täna mõne ilbu ää loputa Põi; üks va elp oo täl`selgas ja sellega`uhke koa veel; kus sa nende va vanade`elpodega lähäd eks sa pane ikke`puhtamad elbod eesele`selga Mar; laps paneb titele ilbud`sel`ga Hag; mul on siin`põllesi küll, põlle`ilpusi; eks teda`aeti niipailu taga, et ta süegi ja ilbud tasa tegi JJn; kuue ilp*

`pal'lalt seilas VJg; ei näe paremid `ilpa `selgä panna Kod; lööme ilbud kokku (hakkame koos elama) Plt; Nende `ilpege sa külmät ju ärä pikä tji pääl; miul ei joole räti `ilpu ümmer\_pä panna Krk; pääle `sanna `sääsit sa `puhtad ilbud lastele `sälgä Ran; õhukese ilbu sällän, selle tulep `aiguss ja ädä; `endä ihu, tõese ilbu (öeld, kui uhkeldatakse laenatud riietega) Nõo; kas sa siss no<sup>o</sup> vana hilbu `sälgä võtat Har **Vrd** hilbakas

2. riidetükk, -siil, narts varrastel kujutud -- [mütsi] tut't oli `ilpudest `tehtud; [võrgu] kivid `rantsade ~ `ilpude sihes, said pailaga `kinni ömmeldud Jäm; pole midagid `ilpusid, et `paikaks jäkki; `ilpudest varraste kot't Khk; Mitte `ilpu polnd `selgas (täiesti alasti); [sõrmele] Siu natuke `ilpu `õmber Pöi; [vastäändinu] `pandi oma `elpude `sesse ja oli kõik `kordas Rid; [õllekanu küljes] tuti paelad olid -- `kummagis `otsas olid seukst kaltsu ilusad ilbud lõigatud Lih; Ilbud oo `siuksed uued `riide tükid, mis räätses maha `lõikab Tor; vanast olid pikäd põllud nagu elbud Juu; tite ilbud (väiksed riidetükid) Koe; vanass ei õllud puadi `riide `ilpu Kod; varass tei mu nii `puhtass, ta_s jätä `mulle mitte ütte `ilpu Nõo; `rõiva^o nigu ilbu^o sällän Krl **Vrd** hilbakas

3. fig (viletsast, närusest riitusest) Hilp iess `tallugas taga Kuu; `ilpu ies ja `talluka taga, ja ise ka viel `uhke VNg; pane ilbud `sel'ga, kaltsud `kaela; mis sellel tühjal on. õl'ss ~ õr'ss `ümber, `kamber `kaelas, ilp ees ja teine taga Jäm; leheb kalsa kalsa, üks ilp annab `sooja, teine `külma Khk; Üks ilp ajab teist taga; Just kut va `erneirmutis, pintsakil üks ilp `uitab teist taga Pöi; elp lööb talokast takka teisel Mar; na lohakas, et kõik o koristamatta, ilp annab talukale takka `pihta Var; ilbud `ümmer, kaltsud `kaelas Tõs; käib ilp ies, tallukas taga, kalsud riputavad alati Kad; sa oled vana saädi tallukas üks ilp ripub siit teine sialt VJg; ilp lööb talluka `surnust Trm; ilp oli ees ja teine taga; põle `ilpu ega inarad Plt; ei tal põle `ilpu inart `sel'ga panna SJn; ilp lüü närdsu `surnuss; esi ilbun, naine `närtsen; tük'k ihu, tõine `ilpu Krk; ilp lüüb närdsu kooluss Ran; [väike poiss] lätt nigu vana mü'ss, üt's hilp iihn, tõnõ takan leüh'helless ennedä Har; kiä sääne luhak ja `hyy'lmalda ol'l käve `rõiva\_ `riste säläh, hilp ijh, närts takah Se

4. tükk, siil a. väike eraldi põllutükk `veiksed moa tükid, üks tükk oli sii, teene oli seäl, siis need olid elbud; põllu elbud; õhöl peremel oli mitu `elpu old Juu **Vrd** elpstükk b. kartulilõik kartuli ilbud. ilbu suppi tehasse Mih; pal't lüjñ, ka mõni kardule ilp olli põhjan Krk c. raas; riba Väike purju ilp ka olemas Jäm; vanaeidel pole inje `ilpu (elunatukest) sihes olnd; pole mette tuule `ilpu, ei saa `ingada Mus; Vahel leheb torm naa kangeks, et äi või änam purju-ilpugid näita Emm

hilpjalbakas hilpharakas keib kut ilpalbakas `ümber Khk

ilpama `ilpama Aud Vän Trm, ilbata Krj Tõs Hää Saa Koe Kad Kod Lai KJn SJn Hls/-e/ Ran, `ilpada IisR Hää; `ilbama Kse, ilbata Ris HJn hüpeldes jooksma, (ringi) lippama `Aina `ilpab `ringi, `milla\_s tüöd tieb IisR; mis sa muidu külase `ilpama lähäd Krj; Jaan näenu -- `uüti, sij `ilpanu kohe `metsa Hää; jänes `ilbab, koer lippab HJn; jänes läks ilbates iest läbi Koe; mis sa `ilpad `pal'ja reisi Trm; Nõela mängu aeg mõni akas juba `enne taga ots `täntsma ja ilbas juba `enne kui tagaajaja `tul'li; lapsed `ilpavad joosta KJn; vasikas `ilpab saba sel'las SJn; kelle jalg `ilpab, selle keel `nilpab Hls; mes_si poesikseklut `ilpab siin, pane ta `karja Ran **Vrd** elpama, hilplema, ilpsama

hilpjarangas hilpharakas nää lähäb ühös kohes `pal'lalt `vällä nao suur elparangas Mar

hilp-halp 1. räbal, kalts *taa käü hilbun-halbun, üt's tük'k liha, tönõ tük'k luud* Har; *hilbu[?] ja halbu[?]* Se

2. kergats *üellässe et `albib, on ilp alp, on `ninda kui arakas* Lüg

hilp|harakas fig (hrl võrdlustes)

1. vähese riidega, räbalais või ebakohaselt rietatud inimene [lastel] *old `oieti jalas ei `püksi ei `säarki `seljas, `juoksivad puha `jusku ilparakad VNg; Sie õli ilparakas, kes käis `külmäl ajal `kerge `riidega lagedal Jõh; [naine] Kut va ilparakas, igavene kiri labrak üll, juused kut kana tagumine Kaa; Paras ilparak sihane Emm; nao suur elparakas laseb sii, nao suur nadikasokas Mar; kui kana `sul'gi aas, mõni tut't ol'li sel'las veel, siss `öelti `jusku ilparak `kargab õue pääl; vaeste perekonnades on neid ilparakid pal'lu Saa; ilp arakas, kes `pal'jas on Trm; latse joosiva `pal'la `persega nigu ilparaku Ran; käib nigu ilparak, ei ole üttegi `õiget rõevast sällän Nõo; `kargass niu_hilpharak, pүүл' alastõ[?]* Har
Vrd hilp|albakas, -arangas

2. kergete liigutustega, püsimate inimene; kergats *`Kerge jalg tal, kui `kerge ilparakaga `tantsida IisR; kut ilparakas `kargab -- `kerge `kargma Khk; Nägu `tijnija `kuskel ei teeni `õigesti, `öldaks ilparakas, `aelab pähl ühest majast `teise Hää; lastel ikki `öelti, kui karasid, es lase tööd teha, käige minema, ilparakud Saa; oled üks va ilparakas. kepsib aga `peale teene Juu; Kes ikke mehe pükka jalas kandis, see õli kua täitsa mees, aga mitte ilparakas Trm; ilparak o `kerge (inimene), `kepsleb araka `viisi Kod; see on ilparakas, kes tahab ennast `ilpudega ilustada Plt; Just ku_ts ilparak jooseb [tüdruk] tõstelasteg kodust kaugele Pst; Taa jo_ku_vana hilpharak, hüppelless ja_`kargöllöss ku_kunn mättä otsan Rõu
Vrd hilphänd*

hilp|händ kergats, hilpharakas *Neid il'p`ändi oli sii `tantsmes, seelikud üle põlve, tukad `silme ees; Olgu noor inimene riiete poolest `moodis, aga äga siis ilpännas või kua akata Han*

ilpima `il'pima, (ma) *il'bi alpima – Hää Vrd helpima²*

hilpima `ilpima Mus; `hilpmä Urv helpima Küll see `ilpis suppi `palge Mus; `Hilpse `eski_`suušti ja\_`kot'letti kere täüs Urv **Vrd** hilpsmä

hilpimä `hilpimä, (ma) `hilbin; `ilpimä, --a

1. katki rebima, lõikuma *`hilpind ärä `pampaluks; Mes sa paberist `katki `ilpid Kuu*

2. maha lööma Iest aga mihi *ilbitanne*, tagant mihi *tappetanne* rlv Kuu

hilp|kabali katkenud, räbalais *See jökk oo üsna ilpkabali; [vanamees] Nii ilpkabali jäänd, pole kes riidid püsut ariks Kaa*

hilplema `ilplemä, -a, *ilbeldä Kod; `ilpleme Hls, ilbelde San; `hilplõma, hilbõlda Rõu*

1. *hilbendama, lipendama lipp* `ilpleb puu otsan; *koer `juuksi, saba aga `ilples taga Kod*

2. (ringi) *lippama; hüplema, karglema rebäsed ilbelnud juassa väl'jä pääl; naene läks nagu `ilples, laps kot'iga sel'jän; jalad `ilpleväd. siis `üetse vana pagan õlema `jalge piäl, kui `jalgu `liiktad Kod; Nika `hilplõsõ_tij pääl ku_jääse[?] autu ala[?]* Rõu **Vrd** ilpama, hilpnema

hilpnema `ilpnema Lüg Pil; `ilpnem, ilbente Krk; (ta) *ilpnep Trv; pr (ta) `hilpnõss Rõu*

1. *narmendama, tolgendama Egä sis sie ei õle `naine, kenel kõik `asjad `ilpnevad Lüg; õige katigu `rõõva sel'län, `ilpneve; arva einäkse -- ku einä pääl ilbentev Krk*

2. (ringi) lippama *kaks obusetäit [mustlasi] läksid siit läbi sedasi, 'ilpnesid teised ja koeraku'sikas oli järel Pil; Temä ilpnep iki ütten Trv; Latsötük'k ka_'hilpnõss siin `suuri sisen Rõu Vrd hilplema*

ilpsama `ilpsama Mih Hää (ringi) lippama `ilpsab peal külatänavit kada, tüütegemesest põle juttugi Mih; Kelle jalg `ilpsab, selle käsi `nilpsab Hää Vrd ilpama

ilpsi → ilmsi

hilpsmä `hilpsmä helpima ma\_hil'bsi mehe `müüdu Urv Vrd hilpima

***ilpsuma** hulpima Mõni `piske limp `ilpsus (supi) sihes Han

hilpuma `ilpuma Kuu/h-/VNg Mar VJg, (ta) ilbub Kse Tõs Ris

1. (liikudes) hilbendama, lipendama; hüplema *Sel on `palju `voima, `toine mies kohe `hilpub (kõigub) kääss Kuu; lippu `ilpu mäe pääl VNg; jänes läks mis `ilpus; inime lähäb ka ilbutes, kui rutt taga Kse; võrgud pannaks juhide peal `ilpuma; puud üsna `ilpuvad tuulega Ris; läks nii et saba `ilpus taga VJg*

2. last kätel kiigutama *ta läks lapsega `ilpudes Kse*

ilt *ilt g ilda kild Ma käristasi eesel käselja peelt pisikse naha ilda lahti Kaa*

iltima `iltima rebima *mis sa `iltid [öeld] kui ma midagi rebin plika käest JõeK*

iltsak Motlid saama saksa, alle, isandille *iltsakulle rhvI Hlj*

hiltseidama → *enseldama*²

-**iltsene Ls** üleiltsene

iltsima `iltsima Jõe Kuu; `iltsima, (sa) *il'sid JõeK*

1. rebima, ribadeks kiskuma *nüüd `iltsis `riide `katki Jõe; Kuer `iltsis `varnast kukkund `kleidi ribalateks; Rodid `iltsisid `vergu ärä Kuu*

2. (toitu) ilastama, raiskama *mis_sa il'sid leiva tüki kallal kui sa ei süö; siga vahest il'sib süöma kallal JõeK*

***iltsutama** hilbutama, liputama *Teind `siukse inimese kuju riietest ja iltsutand sedä [pulmarongi] iis, üles-`alla ja obused ei saa `õuve KJn*

iltsõ → *illane*

iltsõhe `iltsõhe hilja – Lut Vrd *iltsõlõ*

iltsõkõnõ `iltsõkõnõ kevadine tall – Lut

iltsõlõ `iltsõlõ = *iltsõhe* – Lut

iltsõppa → *illatsõppa*

ilu¹ *ilu* üld (*ilo; jilo* Lut; *elo* Käi Mar; *elu* Mih; *jõlu* Khn) (S alal uuem)

1. väline **ilu a.** kaunidus, kenadus *ajab `tühjä ilu taga Kuu; `looduse ilu Emm; Kedrab ooletumast `sirge kaelaga, ei `vaata lõnga ilu ja `iadust Han; paks küli oo põllo ilo, arb küli salbe ilo Mih; ta on nii kahvatan ja ilma iluta Ris; sügise kui mets lehest läind, nõnna on ka kõik ilu kadund Amb; võta vihuss `jõudu, põllult punaje, eenamult ilu rhvI; mes pagana ilo täl (kleidiriidel) oo. rattad siden, triibud kua Kod; [vallasema] oma au ja ilu kõik maha visanud Ksi; ei joole majal nägu ega `müüdu ega ilu Krk; Laits om tare ilu, põrss om muru ilu Nõo; abe olevat mehe au, tat't latse ilu KodT; poisi? õks kaesõ? illu ja varandust; tütär om maja ilu, nani om maja lukk Krl; kassikäpä? oma `valgõ? ja roosa?. koratass niisa-ma ilo pärast Rär; olõ õi ilolõgi illošs; hapõn mehe ilo, a titt om mihe tigo Se Vrd iludus **b.** fig (välise ilu tühisusest) *ega ilu pada `panna – ilus ilm küll, aga pada ei saa midagi (pole kala) Jõe; Ilu ei `panna padaje, kena `kaula kattelasse; `Naise ilu ja `kuera sitt, kasu neist**

ole `kummastki; `Siidi ja `sammedi ilu kerd tule paa alt ärä `kustutab (üheaegselt ei saa ilusaid riideid ja head toitu) Kuu; ei ilu `panda padaje ei `kaunista kattelie VNg; Ei ilu pada `panda, `iadus `panda pada Lüg; Ilu pialt ei keedeta leent Han; Ega ilu pane mehele, vaid mõnu paneb mehele PJg; aga ilu ei panna patta ega `valgust `vaagna pääle Saa; ilu ei `panda `ümber, kena nägu katelasse JMd; ega ilu padaje sünni `panna VMr; ilo ei `panta padaje, nägo kal`liss kattelasse Kod; ilu_i panna padajase, käte `valget `vaagenase Trv; Ilu ei panda padaje, kaunist ei keedete katelden Pst; õga illu patta panda ei_saa? Krl; ihuga ei ehitäda maia, punaga ei keedä `putru Har; Iloga keedä\_i hernit, kauniga kapstit Vas; puñaga keedä\_i? `putru, iloga `kapstit Lut

2. kaunistus miks supp ea_i ole, kui ilut (koort) peal on Hlj; jaani pääva `aeges `toodi oho `mõeka ja `pandi lae `alla iluse Var; nastel olid müt`sid - - pits oli müt`si `ääres, see oli iluks Ann; kulõjanõ rõivaás - - olõ õi illo (värvi) pääl. pääväga palass ka ar, lätt ilo `maahha Se Vrd iludus

3. lõbu(stus) a. rõõm, lust; lõbu(tsemine) `teemme aga `ohtale iluda, `päeval `mennessa menuda rhvl Hlj; Siis on `iired ilul, kui `kassi pole kodus Lüg; onts se ilupärane `sõnna `minna (minekust halva ilma või teega) Khk; pulmass oo kõik ilud jo. rõõmu ja lusti asjad Muh; Tule õhto meile, ole iluks (seltsiks) mool siiss vehe ubam olle Käi; Pil`l pika ilu järel, nutt suure naeru järel Han; enne laalatst olli naesel paelu ilusi, pärast kadusid puha Hää; ta tahab ilu pidada, alati on `rõõmus Pal; pulma ilu tegemä (tantsima) KJn; kas te (vallatlevad lapsed) `jääte rahu, pil`l tule pikä ilu `pääle; nüid om na `õige lustil ja ilul Trv; sügise puule kala tuleb ilule `vällä `samle pääle (luhale mängima); noorembat lätsivä õdagu ilule, `vällä `ulkma Ran; Pil`l tulõ pikä ilu pääle?, kusi `kangõ naaru pääle?; [lapulised] mi_lät`si tu tandsu ilu peräst Urv; ikk tulõ ilu pääle, pil`l pikä naaru pääle Krl; timä (koer) iloga `karglõss, `täambä ka karõ`l ilo peräst; tji\_tjüüd tjuü`aigu, piä illo ilo`aigu; `Puul`bä õdagult ja\_pühäbä tull`li_pois? illu pidämä Rõu; parõmb vana va`roh ku noorõ iloh Plv; [vananimesel] üt`s jalg ilo poolõ, tõõnõ surma poolõ Vas; kae no läävä latsõ? nii ilolõ, illo pidävä? Räp; vanast ol`liki hähä? suurõ? ilo?; sa olt ku muştinõ ilo, `hullat pääle (tõreldakse lastega); vot om üts ilo inemine kõik` täl lätt käest, tañds nii laul Se; ilomiiss um tuu keä tege illo (mängib orelit) kerikun; jilovidämine (mardisanditamine) Lut

b. endisaegne laulumäng `tal`sipühi `kañti õga õdagu kokko illa pidämä; ilma pillilda tet`ti `säantsit illa, `peeti kõgõsugumatsõ? ilo?; (jõulust kolmekuningani mängitavad laulumängud) `haukil `tañdsmisõ ilo, hobõsõ `ot`smisõ ilo, `nakri `vargusõ ilo, `mõrsa koolõtamisõ ilo, rida `kaksõmisõ ilo; lät`si ilo? iä`mulku, vii `riştmisõni `peeti `tal`sipühi illa Se; idrušk. nuorõ_ `kargasõ?, vana? illo vidävä? Lut

ilu² ilu VII Emm lsk ilus; hea jää ilu poisiks VII; Ilu asi kätte anna Emm

ilu- ilustuseks tehtud või mõeldud [jõuluks] Lakke rippudeti ilulühtär, `kartul, õled `ümbär Lüg; Ilu `põlled, tua `tütrikkutel tuas `käiä ja `lauda kattada Jõh; ihutuled tehasse `parki. `latronid pannasse põlema Khk; ega roosipõesastest kedägi saa, need oo mud`u ilo`põesad Mar; nüid on taludes ilu aad, kus kasvab paelu `lillesi Kos; ilu`kangad - - jälle nihuksed laud linad ja KuuK; ilu õun, sijst punase ihuga Vil; suur sõl`g olli ilu sõl`g Krk; Ilutanu (ümar, ees valge pits, taga lillkirjaline lint) Puh; Klii`striga kleebitäss ilu papre

(tapeet) *saena pääle*; *Ilupajo* (leinapaju) Nõo; *Solgalanga*? `ol`li_nyy? *ilulanga*? Har; *Ilonõpsi*? [põllel]; *Iloiid*? (põlle kaunistus) Se

ilu- → *ilju*

ilu|asi *ehidettud maja ilusast* - - `ruosid sies ja muud ilu `asjad Lüg; *Mõni suur iluasi see ää pole, va tööriie Põi*; `ümber kaelde olid `kanda [tuhkrunahad]. *iluasi ja muud kedagi Var*; *ega sial* (toas) *ei old mitte niukst ilu ehk `uhkuse `asja Kos*; *saabas õli `rohkem nagu ilu asi sel* (heina) *aeal Trm*; *iluasjad mes paned kummuti `piäle Kod*; *maarikase kirivese, sellest saap ilu`asju tetä Krk*; *täl `olli `mitmit kullatsit `prosse, ja särätsit ilu`asju Puh*; *hõbõ,õst tetäss raha ja muid ilo`asju*

iludus *iludu|s Kuu Lüg*(ls) spor eP(elo- Mar) M, -ss hv T V(ilo-), g -se, g -sõ V

1. *ilu*, kaunidus `laßsis maha [siniraa], *siis ma nägin ta `sulgede iludust Mär*; *sil`mad on sil`manäo iludus Saa*; *iluduse pärast `tahtsivad kadakit [puunõudeks] Äks*; *tuju piab jo `lil`le iludusen olema ja `engli `äädusen, kes sinu [maja] kondradi saab Nõo*; *massa ai\_murõhtamine, ku jummal` ilodust ei olõ üteln `andnu? Rõu*; [naise] *Ilodusõ pääle ka õks kaia as*; *ilodusõ peräst tuvass [jõulukuusk] Se*

2. kaunistus, *ilustus ilus pisuka kell oli ja `oite `pienikäne hobe vai kuld kett viel ka iluduseks Kuu*; *vana Mustjala kirju kuvvel oli ai all, see pael `oidas kuvve saba laiali, oli änam iluduseks Mus*; [seeliku] *toodi `peale olid pobid `aetud iluduses Aud*; *nuaga lõegotud iluduisi `ümber Kod*; *maagõ langa? `pañti rätele `vijrde ilodusõss Rõu Vrd ilu¹*

3. kaunitar *see* (tüdruk) *oo päris iludus Khk*; *iludustele on `antud koa au`indasi Kos*; *piiti tõist maailma iludusess Puh*; *Leeni ollõv mi valla iluduss Krl*

iluduse|korv *ilukorv Iluduse `korvisi `tehti männe juurtest Kei -märk* tume täpikujuline sünnimärk *Iludusemärk põse pääl. Iludusemärk õli must, vai pruun Lüg Vrd* iludusmerk

iludus|merk pl *Iludus`mergid* = iludusemärk – Kuu

ilu|hambad pl neli ülemist lõikehmmast *Nuorel inimisel on ilu `ambad `alles, sis suu `oiab ilusti, ilu `ammaste taga `sõisab kiel Lüg -jutt* naljajutt *tõine `naljatab ja `räägib kõiksugu juttu - - siis sie on ilu jutt Lüg*; *na aava ilujuttu Ote*; *timä mõist ilojuttu kõnõlda? sääne hüä ilojutt Lut*

ilukene dem < *ilu¹ oh toda ilukõist küll mis säääl ol`l Krl*; *seo kui ilokõnõ siih* (lapsest, kes vaevalt jaksab liikuda) Vas

ilu|kiri kirjatehnika *Õpetaja oli `sulle eeskirja teind, pidid tegema ilukirja `järgi Mus*; *ehvt ol`li ilukirja tegemises pal`lalt Saa*; *kolm ja pool `pañdi ilukirjale koa ikka `alla [hindeks] Nis*; *ja `piale lõunat siis olid kirjutustuñnid vahest oli ilukiri meil ja Amb Vrd ilu|kirjutis, -kirjutus -kirjutis* ilukiri *ilukirjutise tunnid Var -kirjutus* ilukiri *ilukirjutus `õöldi, kirjutadi ehvti `sisse Juu*; *sinnä `ehvtide kirjutedi ilukirjutust Ote -kuus* ilokuus u jõulukuusk – Lut **-laud** katuse roovlati otsi kattev laud *ilulavva om säääl `paare kõrval. paari `kontse pääl om ka ilulavva et lat`te `vällä ei paßta Krk -lugemine* deklamatsioon *`Kuoli`lastel oli ka `toise oppimise `korvas `tarvis ilulugemisi `jouluks oppida; Laps läks ilulugemisega `ninda `ähmi täüs Kuu -mees* orelimängija, eestlaulja *ilomiisß um tuu keä tege illo kerikun. pil`li`mängja tuu um ilomiisß Lut -pill* (kiusakast lapsest) *sä olõt kui vana ilopil`l `õkva; `kiusass kui vana ilopil`l Räp -puu* `vahtrad *nied on ilupuud, `kuuse ekk ja Lüg; ilupuud mis teineteis(s)e `külge `koutu kasuvad, tee `ääri `koutu. saksamaa `vahtrid ning Jäm; aga kukerpuu oo ilupuu ja koerõi-spu Mar; meil on tammed nagu ilupuud Pal; Ei*

vanast es ole üttegi ilupuud Rõn; koolimaja manu omma ilupuu istutõdu Har; vanast istutõdi noid `raaga ilopuuss Plv

ilus *ilu|s* eP(-o|s; e- spor Hi Lä, Mih; jõ- Khn; u Sa Muh) M hv Ran Nõo Lei, -ss Krk TLä, -s(a) R(*ilo|s* Vai), g -sa (-e M); *illuss* (-o-) T(`i- Rõn) V(-o[s] VId), g *ilusa* (-o-) (-e- San, -õ San Krl Har); komp *ilosõmp* Plv (tähendusrühmade piirid pole alati selged)

1. meeldiv; nauditav **a.** (silmale) kaunis, nägus *ilusa* `silmadega ja *ilusa* `suuga [inimene]; *Kes igapäiv* `tahtub *ilus* `olla, *sie ei saa* `arvastigi `kaunis `olla; *Mies* `piibuga `nägüsämb, `naine `lapsega *ilusamb* Kuu; *kas tei ise* `tiate *kui ilusas* `luoduses *tei elate* Hlj; `Ninda `kauva *ilus* `tütrik *majas*, *kui arakas* `aia `teibas Lüg; *ennæ*· *kui ilos mo kleit on* Käi; *elosad* `koltseid *lilled* Kul; *vanaste ilusami plikasi kiusati* `mõisa Tõs; *Jõlusatõlõ põlõgid jõlusi* `riidi *taris*, *nämäd muõdu jõlusad küll*; *Ilus* (tarvitusel vaid loomi meelitades) *koõr*(koer), *tulõ* `sija Khn; *kase* `lehtedega *sai väga ilust kollast tiha* Ann; *niid on ilusambi* `aõssu, *kel aga raha on* VMr; *ilus tüdrik* (toalill) Trm; *ilosa* `pal`gitegä, *ümmärguse* `näoga *mijis*; *kõege ilosam karv on sügise obesel*; *muss juuks või* `ruuge *oo ilus* Kod; *tehti lühike nurk* (puhasnurk), *et ta ilusam on* SJn; *ärä kahetess*, *es tohi ütelde üttegi asja* `pääle *ilus*, *looma ega inimese* `pääle, *siss juhatedi kohe*, *kos ilus om*, `kintse *vahel* Trv; *ilus jume* `põskin Hls; [tüdrukud] `raapke *pada* `puhtess, *sõss saat iluse musta abentege mehe*; *illuss nägu*, *aga sita tegu* Krk; `ammit üteldi oleva *täl ilusit* Ran; *ilusile lastass kõik usse* `valla; *illuss nägiss rõevass* Puh; *kellele armass*, *sellele illuss*; *küll sij* `valge *sirel om illuss*, `õkva *ku naarab aia veeren* Nõo; *tujum om nii* `illuss `valge, *kõik* `äitsmit *täis* Rõn; *illuss nägu*, *sita magu* (toidust, halvast inimesest); *oi*·*ku illuss lat's om*, *illuss til`lukõni nõna ja*, *ots üless* Krl; *ilusõid kõllatsõid* `lihti *latsõ* `korssi *rutatõn* Har; *üle seo kolga ol`l kuõdilõ ni* `naolõ *kõgõ ilosap mijis* Vas; *illoõs* `nägo *massa ai* `kuõrmat *sitta*; *noorõ* `kuuga *võõrutõdass tüt`ärlat's*, *sis saa illoõs* Se; *panõ*? *kannulõ illoõs rõõvaõs*, `tuugi *saa illoõs* Lut || (võrdlustes, peam ilusast olendist) *Ilus ku* `päiväpuolt *õun*, `valge *klaar näost ja punased põsed* Lüg; *Ilus nagu sia poig* (lapsest) Jõh; *Kui* [naine, tüdruk] *on ise ilus ja* `riided *ilusad* - [õeld] *sa oled ilus kui pruut* IisR; *Nii ilus kui maasikas ja nii* `valge *kui piimapiisk* Mus; *Nii ilus*, *et kustudab silmad* æ Emm; *Ilus nagu saksa laps* (puhtalt riides); *Ilus nagu* `taeva *ingel* Han; *ilus nigu karikas* (asjast) KJn; *illuss ku pil't kunagi* Krk; *ilus tütar* *kui ladvaubin*; *roosa klaari* `näoga, *ilus kui ua äedse* ~ *roosi nupp* Ran; *ku* `äste `süvvä `anti, *siss olli obese ilusa nigu pildi*; *illuss tüdrukene nigu maasikmari*; *obese olliva ilusa ja siledä nigu* `püt'sku; `väega *illuss märä*, `õkva *nigu kättega tettu* Nõo; *meil ol`l hopõn illoõs nigu ujakala* Rõu; *tiä om nii illoõs kui pupp*; *illoõs* `tütrik *nigu lil`l* Vas; *illoõs* `siga *kui pahrukõnõ* Röp **b.** (kõrvale, haistmismeelele) nauditav, meelepärane *sireli* `õitel *ilus ais* Käi; *küll see oo elos tantso lugo* Kul; *pagana ilus väärnimi* Kir; *ilus koirohe õhk*; *ilus ääl* *kui tina pil`l* PJg; *kadaka lusikal oli ilus ais* Rap; *on ilos ääl inimesel*, *kui laalab ehk kõneleb* Kod; *nõnda illuss tasane kõne* Krk; *temäl* `ol`li *illuss eli kah*, `õkva `tahtsit *kullelda ta* `laulmist Ran; `kandlemäng *om kah illuss* Nõo; *oi*, *illuss om tu lugõmõnõ* (palvetunnist) Krl; *tujum om armõdu illoõs laul*, `õkva *vij võtt* `silmä Vas; *siska om õks* `sel`ge *sõnolõ*, *om illoõs helüle* Se

2. (oma laadilt) korralik, sobiv, kõlblik, paras jne `pandi *ikke liha* `ahju ja, `tehti *ikke ilus süök* Lüg; *Sie ei õld ilus tegu* `ühtigi Jõh; *sel kaupmehel on* `oige *ilos* `arjo Vai;

[seemnevili] *puhas ja ilust terad* Käi; [tuulamisel] *esimene vili oo se kõige elosam* Mar; *rädistab naa ilusad peenikest`vihma* Tõs; *nii ilus puhas puu et kõlab* Tor; *nüri nuga ei tji* (lõika) *ilust`leiba* Hää; *uus ja ilus ja nägis kirik* Rap; *oraksed olid ilusad* Kos; [lina] *tahab niukest ilusad maad* JJn; *kus ma ilust`piima* (täispiima) *jõuan`osta* Ann; *ilos tasane tuul;`tervis ei õle õige ilos; kui ilosad`uassad õlid, siis`kasvi ilos vili; kui piira`alla lahed tuleb ilosam riie, kui üles tõssad, tuleb sõre riie* Kod; *kaevus olnud`kangest ilus vesi* Pal; *luht oli poha seast ilust`einä täis* Trv; *`marju olli küll mõtsan, mõness kottel olli ilusepit; iluse jahust leib ollu* Krk; *jah illuss ja kõva sjiip; illuss kesi ku kuld, illuss vahane ja jämme teräga* Puh; *sääl`olli illuss elukõrd,`kõiki`olli külländ; ilus lume tji; sa tjiid`väega ilusa tjiü; ilusimbist`nahkust tetti käigi kask* Nõo; *tä korv ol`l ilosit kikka`siini täüs* Kan; *see sai illuss kuhi, parass magu`õkva nigu kana muna; mul nakass`põrsakõnõ ja ilusambass minemä* Har; *küll ta`nyurusõ aig um illoõs* Plv; *olõ ei? illoõs ku tütärlatsõl om tätär ette lõõgat* Röp

3. *soe, selge, päikesepaisteline (ilm) aga siis kui ilus ilm tuleb siis vesi pageneb* Kuu; *oli ilos`ilda* Vai; *ilus kina ilm* Phl; *ilm läheb ilusase* Var; *täna`näitab ilus omiku olevad* Kei; *kukk laulab, noo nüid läb`jälle ilusalle* VJg; *ilm seisab ilus* Lai; *ilm lähäb ilusamalle* Vil; *ilm lää ilusepess, pilve lääve`kõrgepess* Krk; *ilus aenaig, nüid saab ain ruttu tettuss* Ran; *illuss sükiss* Puh; *pühäbä satte ärä ja läits ilusale kuivale; küll om illuss õtak* Ote; *ilosa ilmaga um susi ilma`julgusõlda?* Rõu; *illoss suvi`väega, lämmi ja illoss* Röp; *lää kohe ilmal ilosal ja lää pääväl valusal* Se

4. *uhke, tore, meelepärane`teinekord kui kalu on`palju, on ilusamb`vörku`paati vedada* Jõe; *ilos, kui`eeste jukutad* [väikest last] Kod; *kellad kõlasid pial, pil`lid`üitsid, lipud pial ku ilus ol`li`sõita* SJn; *`olli küll ilus`vahti, noid katussega`kuhje* Ran; *koodiga ol`l katõkese`väega illuss lüüä?* Har

5. (küllalt) suur, tubli *vanal aal õli`rupla ilus raha* Lüg; *rubla sai`pääves, ilus raha`ol`li* Vän; *müis ärä, sai jälle ilusa kopika* Ran

6. (hüvastijätu vormelites) *Ilust`aega. (vastus( Ilust`aega, (ilust`aega)* Rei; *ilus tervis* Kad

7. (välj irooniat või midagi negatiivset) *Ilus ku pudelipilt`peldiku`seinäl* Lüg; *teeväd ilosa tüki ärä, ei sua`arvo et äbi one* Kod; *illoõs`k`ül no?, liud`kat`ski* Se

8. *ühel ilusal aeal* (kord, kunagi) *Jaán läind`sinna vesi`veski tammi`peale* Mih

ilusade *ilusade* Puh Nõo, -õ San Har korralikult, hästi *tema kit`sk`põrkna nii ilusade`puhtass* Puh; *ei viisi? ennäst ilusadõ`rõivile`säädü?* San; *tuj om üt`s kõrraline inemine, tuj pedä`kõik`kõrran ja ilusadõ* Har **Vrd** *ilusasti*

ilusahe *ilosahe* Vön VId(-u- Rõu)

1. *meeldivalt, kenasti; sõbralikult; toredasti* Küll *äitsesevä tsireli ilosahe* Vön; *kõik`lauli? ilosahe ja`loiõ?* Rõu; *musik`mänge ilosahe; nyu`kah minno teretivä`sääl ilosahe* Plv; *no om ilosahe`kõrdapiteh`rõivil; kuu paißt ilosahe* Vas; *kõnõlõva?, kõnõlõva? ilosahe, nüüd nakassõ? hangotamma jo?* Röp; *jo sõss`naksi nä? elämä`väega`hüste ja ilosahe* Se

2. *korralikult, hästi tuli palass ahõn ilosahe* Vön; *noorõmb vasik pess armõtohe nõnaga?, juy ui? ilosahe; kiä ilosahe ei saa kõnõlda?, sji kogahõllõss* Rõu; *mul um sääl jo ütts kuus`puuli ilosahe* (täiesti, tublisti) Plv; *adra leht`käänd`turba ilosahe kummalõ;`kiisla ol`l ilosahe hapu* Vas; *nälä-ao? ol`li väläh, tujud mälehtä ma ilosahe; istu? ilosahe* Se

Vrd ilusasti

ilusalt korralikult, hästi [hunt] *annab sabaga järelt ja lammas käib ilusalt kõrval* Tür

Vrd ilusasti

ilusälö *ilusälö* Urv(-llö) Krl Rõu, -ölö Urv Krl; *ilosälö* Se Lut

1. meeldivalt, kenasti; sõbralikult; toredasti *päiv paist nii ilusallõ kui; rügä häidsääs ilusallõ* Urv; *vesi ilusölö loogöldöss järve veerel* Krl; *Ma täl'le ilosalö seledi* Se; *laul ilosalö*; [hobune] *ilosälö sõit, kõvastölö, 'hüaste vii 'jalga* Lut

2. korralikult, hästi *taa ilusallõ kasuss ta_kaar; midäss ti_kütä ei? ilusallõ 'sanna õi?* Urv; *piat 'ostma õks 'sia ja piat huult ka ilusalö 'kandma* Krl; *Mi_sa_hünisät, kõnõla ilusalö* Rõu

Vrd ilusasti

ilusamast *ilusamast* Lüg/-mm-/ Jõh VMr; *ilosa|mbast* Kan Vas/-b-/ *ilusamini kuda sa 'räägid, et eks sa_s 'räägi ka ikke vähä ilusammast* Lüg; *ma laula ilosambast ku sa?* Kan; *kabista hinnäst 'veitkene, panõ ilosabast* Vas

ilusambide *ilusamini kas sa ilusambide ei mõesta süvvä, lambib kui siga* Ran

ilusamidi *ilusamini see vanames aeab 'sulle ilusamidi jutta* Aud

ilusamine *ilusamine* Kuu/-mm-/ Kad Kod, -n Pst *ilusamini Midäs sa nüid 'ninda 'ilgest 'kindud 'laialla 'seisud, kas eit 'oska sis ilusammine 'olla* Kuu

ilusamini *ilusamini* Lih/-o-/ Juu Ann Koe meeldivamalt; *paremini kadrid olid 'jälle ilusamini 'riides* [kui mardid] Ann; *kas_sa ilusamini 'riakida ei mõista* Koe

Vrd ilosambahe, ilusamast, ilusambide, ilusamidi, ilusamine, ilusappa

ilusappa *ilusappa* Har Rõu, *ilo-* Vas Lut *ilusamini Oh, sa is näe?*, *naa* (lilled)_ *'hät'si suvõl pal'lu ilusappa* Har; *kõgõ ilosappa laul siasšk* Vas **Vrd** ilosampa

ilusasti *ilusasti* Kuu Rei PJg Amb Tür Lai Plt, -e Kuu Jõh Muh Aud Tor Juu HJn Kad Trm Võn/-o-/ Röp/-õ/; *ilusast* R Jäm Muh Rei JMd VMr Iis TaPõ(-ss Kod) Plt, jõ- Khn, *ilo-* Vai Ris van Kod/-ss/, Kan Plv/-õst/

1. meeldivalt, kenasti; toredasti *sisokaine 'laula ilosast* Vai; *küll aga mõestab ilusaste vilistada* Tor; *ilusast 'riides nagu nukk* JMd; *'usklikud pidäväd 'kuyli. imeilosass laalavad ja 'loevad* Kod; *tiä tennäss 'väega ilosast umma immä* Kan; *kõik'sugu rahvast ol' sääil kuyh - - ja 'väega ilosastõ mängite* Röp

2. korralikult, hästi; sündsalt *'istu ilusasti* Kuu; *'tõmba ilusast 'kanda* (king korralikult jalga) Muh; *Olgõ sõni jõlusast kodo, kui meie tahakohõ tulõmõ* Khn; *aab 'pahtub ilusasti kokku* PJg; *siis sai ilusasti kuist 'väätist 'panna* Amb; *karukaar annab ise ilosass 'põhku küll riisikeenä siden* Kod; *aa nüid 'itsmed ilusasti* Plt; *mi_sa_habit. süü?* *ilosast* Kan

Vrd illede, ilusade, ilusahe, ilusalt, ilusalö, ilusta, ilusti

ilusta *ilusta* Vil Trv Lei *ilusasti* [laps] *ennem 'ol'li, 'mängis nõnda ilusta* Vil; *istu ilusta; küll sätendap si tek'k ilusta* Trv

ilustama *ilustama* (-o-) spor R(-mma) eP(elo- hv Mar) eL(-mma V; -õm[m]õ Krl)

1. u kaunistama *ned 'käispäd - - nied on 'õlled kõik 'pärlidega 'tehtud kõhe ja ilustettud ka ja* Jõh; *meiu oksad tuatse ja akatasse maja ilustama* Muh; *Jäkid olid kaela 'ümmert ja eest kudrusepaelaga ilustud* Han; *või sai püt'ti 'pandud, sai [pealt kriipsudega] ilustud* HMd; *sie [piire] kann oli ikke ilustetud kua nagu põletetud olid märgid 'piaie* VMr; *ilustab 'auda* Kod; *kirik ärä ilustet* Trv; *ilostass maia* Se

2. rõõmustama mine pääle tama ilosta?; ku nägö `peigomest siis `ninda ilosta ja `riemusta Vai

Vrd ilutsema

ilusti *ilusti(-o-)* Lüg spor eP(hv S; e- Mar) M, -e Jõe Hlj Vai Käi Rei spor Lä(e- Rid Mar Kul), Mih PJg Vän hv KPõ, Äks SJn Vil Trv Hel T, -õ spor T V; *ilust* Lüg Jõh Vig Kei Tür Äks

1. meeldivalt, kenasti; sõbralikult; toredasti *tuli ilust `juure ja `andas kätt minule* Lüg; *sepel on `litridega ilusti ära teht* Rei; *kured tañtsivad ilusti `jalgepääl, `ennekui ära akkavad minema* Saa; *kanad tulid nii ilusti lennates kõik korralikult tupp*a Juu; *tihnikus kasvavad puud kohe nagu kanep iluste ülesse* Amb; *ilust `õitsevad* Tür; *lõrt pääsuke laalab ilusti* KJn; *sij om ilusti ennast `vällä `ehtin* Krk; *säeb iluste `rõivile, siss lähäb pidule*; [kas on mõni naine] *kes mehega nii iluste eläb, et ei ike sil`mä `täitkina; tark arst, kõneleb iluste, ei ole `uhkust täppigi; küll tä `mängse iluste kanneld* Nõo; *kae\_ku ilustõ päiv paistuss* San; *opõtaja lugi nii ilustõ, et muk`ki (minugi)_sil`mist kišk vijj `vällä* Vas; *ähn ilustõ äi laula?; äi-ilustõ* (inetult) Lei

2. korralikult, hästi; sündsalt *saab iluste ära lopputatud* [pesu] Jõe; *lau puud ilusti rida* VII; [loomad] *naa eloste rõdamesi keiväd* Mar; *mis te `riidlete, olge ilusti* Hää; *vana inime ei `oska ju ilusti `rääkida, labased sõnad ja* HMd; *nad soavad seal ilust akkama* Kei; *ta lugend küll raha ilusti üle, aga\_i tia, kust sie viga tuli* VMr; *ilusti `tehtud tüü* KJn; *tuli palass ilusti, paraviisi* Krk; *kui vikat om üks terräv ja joonen, iluste `säetu, siss om `kerge `niitmä* Ran; *kae sa iluste kodu `perrä; ma `üt`li Liinile iluste (avameelselt) ärä, et - - nuu saeva `võtma su seebi* Nõo; *naa\_langa omma ilustõ kedrätü, naidõ iist tulõ üks ilustõ kedrätü, naidõ iist tulõ üks ilustõ `massa kah* San; *Vahel võisõ [vähid] periss kõvastõ kidistä? – kit`in ol`l ilustõ kuulda?; tulõ sa ilustõ kuu?, ala_sa minnü_külä pääle* `hul`kma Har

Vrd ilusasti

ilustus s < ilustama *`särgil oli vanasti palle `ääres - - pallel vois olla ilustusi peal* Jõe; *rañni vased rañni küljes, ilustused pannasse* Khk; *riietel on ilustused* Hag; *ne`sil olid pigelid ilustuseks oma `tehtud niidist* Ksi

il|sukk veimevakast jagatav sukk (sukapaar) *vanast olliv ilu suka; veime sukk ~ ilu sukk* Krk

ilutama *ilutama* Kod/-o-/ Trv Ran Nõo Kam, -mma Kam Har; *ilotam(m)a* VId

1. lõbutsema, rõõmutsema *järve sehen om kah saar, sääl käeve poiis tüdruku ilutaman* Trv; *mõni lätt, kohegi pittu vai, ta lätt ilutamma* Kam; *medäss sa käüt tanh ilutõn õdagu `ilda* Har; *latsõ ilotivva `ol`gi seeh* Plv; *saajah ilotõdass; Pühil`aiga õks `tandsti ja karati, nal`atõdi ja ilotõdi. kui kiä vil `mõistsõ; kavvass nä sääl ilotasõ jo??* Se ||jalutama *Temä käib üttelugu ilutaman ja puhast õhku engämän* Nõo; *kui `kõñseva `koskil tij pääl vai kabelin vai - - ilutiva* Kam

2. ilusaks tegema, ehtima *nüid ilotavad (lokivad) ärä `juuksed* Kod; *Tano `kañmise pruuk kattõ ar?.* *Vana inemine, mis sa sõss õks ilotat* Röp

Vrd ilutsema

ilutsema *ilutsema* VNg Lüg Aud Kad spor TaPõ, Plt Ran Puh, -e Trv San; *ilotsemma* Lüg Vai

1. lõbutsema, rõõmutsema `tulga `omme `ehhta `meile ilutsema VNg; Sis `hiired ilutsevad, kui vana `kassi põle kodus Lüg; suvel võib ilotse Vai; `Võetasse `napsu ja ilutsetasse nii kuda süda lustib Trm; tüdrukud ja poisid ilutsevad (kilatsevad) ja `möllavad sial Lai; latse ilutseva ussaia pääl Puh; rebäse ilutseseve San

2. ilusaks tegema, ehtima eelitsuse aeg one, näd (taimed) piäväd ike kõik ennäss `väl'jä ilutsema Kod

Vrd ilotsama, ilustama, ilutama

ilutu *ilutu* Saa Kod, g -ma VNg Tor Hää Kos, *ilutu* Juu KJn; n, g *ilodu* VId(n -do[?], -du[?]; g -do, -tu)

1. (välimumselt, kõlalt) ebaseeldiv; inetu, näotu *sel one ilutumad `ilbud `ümber* VNg; *iiks va ilutu asi, mis sellest siin kõigi nähä `peetäkse* Juu; *ilutu* [inimene] - - kas `rõuged `riknud näo ärä Kod; näost väega *ilodu<sup>?</sup>* Rõu; `väega *ilodu[?]* tüü; *om iks ilosampa ja ilotumpa ja niisa-ma inemise[?] õks näo poolõst* (mustlastest) Vas; `valgõ *hopõn om kõkõ ilotup ku tä om sitatõt; kahr aja jorro, säänest ilotut; õgass mul hoora lat's olõ õi[?], õt ni ilodu nime pant* Se

2. (moraalselt) **a.** ebasünnis, kohatu *Ma[?] pei tuud teko nigu[?] ilotuss; ega kõrd naarda[?] om ilodo[?]; tyy om üt's `horlobi, kiä suust `vällä aja ilotot jutto* Vas; `Tüt'rik *lät's istõlõ* [töö ühes] - - *Ilma tööldä ol'l ilodo olla<sup>?</sup>* Se **b.** häbi, piinlik *kas sul ilodu<sup>?</sup> ei olõ<sup>?</sup> nii kõnõlda<sup>?</sup>* Rõu; *timä nigu pilgaás noid, noil sai ka `väega ilodu; ku tõõnõ häpe saa – mul sai `väega ilodo[?]* Vas; *kuiss sul iloduki[?] olõ õi[?]* Se

Vrd ilõtu

3. halb, paha Oh sa *ilutu* (häbematu) poiss Saa; *liñdseldä[?] om õks ilodu `sõita[?]* Se

***ilutõlõma** *ilutõllõma* Har; *ilotõlõma* VId(-ll- Plv Se) frekv < *ilutama mi_`tüt'rigu käve ka pühapäävä kõrdsi manh ilutõllõman* Har; *katõsa `kul'li `laugõli<sup>?</sup> ülevähñ – na<sup>?</sup> ilotõli<sup>?</sup>, `lindli[?] nal'la peräst* Rõu; *mis sa uhkõndad, är[?] naka ilotõlõma või hipitamma* Plv; *tu aži ilotõlla õnnõ* (pole mingi tööasi) Se

ilvakas *ilvak|as* g -a alp `seuke *ilvakas tüdruk* Ris **Vrd** hilbakas

-**ilvene** Ls *kass-*, *vasik|ilvene*

ilverdama *ilverdama* hilbendama `riide *ilbakad ilverdavad `selgas* Muh **Vrd** hilberdama

ilves *ilve|s* g -kse Kos JõeK KuuK JMd VJg, -se hv Sa L K, Lei, -sse Muh VMr Iis Kod, -sa Kõp; `ilve|s g -kse R(g -se IisR, -sse Vai; -ss g -sse Lüg); *ilve|ss* g -sse Hää Trm Plt KJn Krk Hel Kam(il'v-) San Plv, -se spor M, Võn/il'v-/ Ote V(il've|s g -sse Rõu Röp); *ilbe|s* g -se Tõs Tor Kei Hag Jür Plt Lut/-ss/; *il'be|s* Lei; *ilves* Ans Jaa Rei, `i- Kuu Hlj, g `ilve; *ilvis*, `i- g -e Ris; *elves* Mar

1. *ilves* `enne oli kaks `seltsi `ilvest Hlj; `lähma `ilveksi `püüdämä VNg; `ilves käib puus Lüg; *se `lehmä on täis `ilvesse `karva* Vai; `ilved `õõti ikka koa `loomade kallale toppind Jaa; *laid`moade peal ilvest ei ole* Muh; *nao sur elves lähäb* (jookseb kiiresti) Mar; `ilvised taht `lamma talled ää `murda Ris; [perenaine] `viskas selle ilbese naha selle nuorikulle `ümmer ja soat siis ilbeseks Jür; *iilib nagu va ilves* KuuK; *vanast õli pal'ju ilvesseid* Iis; *ilvessege tett puul nädält `jahti, enne ku kätte `saadi* Krk; *ilvess ollõv udarõ `kaksaja* Har; *uba `karva ilvess* Se

2. = *ilveshain ilvess ~ ilvessain – naid om aenama pääl* Kam; *ilvesse_soiõ pääl kasussõ[?]; ilvessil ummava_`valgõ\_`häelmütutu[?], ku ilvesse_`väega `häitsäse[?], tyy `näütäss*

`halva aast`aiga Plv; mätäss pää hain ~ ilvess Vas; il`vesse? `kaussõ niidü pääl nigu pummvilla `täträkese peenikese varrõkõsõ otsah Röp; lätt `suytsest, ni ilvess kasuss Se; ilvess? `valgõ?, `pat`ju `säetäss [nende "villast"] Lut

ilvess|händ pl *ilvessännä* = ilvesshain – Hls

ilvess|hain villpea – Kam Rõu Plv Vas *musta `pääga, mätäste otsan kasvap - - `valge `äelme. ehk aenamade sißen, kos kasvatava il`vess`aina Kam; mõni pal`mit`s noist ilvesshaina nutõst kübäriid Rõu; raba suu sääil kasuss ilvesshain Plv Vrd ilves, ilvesshänd, ilvesspää **-hunt** ilves ~ *ilvessuht* [loom ise puudub saarel] Khn **-pää** = ilvesshain *ilvesspää\_kasusõ\_suyh mät`tiide päl Vas -susi* ilves *ilvess-susi ollõv kirriv Har; ilvess-susi üldäss `puuhhõ minnev üless nigu orravgi Rõu**

ilvis → ilves

ilõdulõ adv < ilõtu *tii ei `hüaste, ilõdulõ tege* Lut

ilõp *ilõ|p* g *-pi* söim halb, laisk (inimene) *vana ilõp õks olt, muud midägi* Urv

ilõtu n, g *ilõtu* San Krl, *-du* Krl Har Rõu(n *-du?*) Lut(ji-); *ilõ|tu* g *-du* Urv

1. (välimuselt) ebaseeldiv; inetu, näotu *ta_m jo_ `väege ilõtu, tada ei\_taha\_`kiäki* San; *vana `näoga, ilõdu* Krl; *jilõdu lat`s, nõna nõlinõ, suu olõ_i?* är pühit Lut Vrd iladu, ilutu

2. (moraalselt) ebasünnis, kohatu; häbi, piinlik *Är_sa_säänest ilõtut teku kül_teku, et sa tõsõ päle `kaibamma läht* Urv; *ol`l ilõtu pääle kaia?* Krl; *ta õks om ilõdu hulga `rahva manh `säärtseid häbemädä sõnmu üldä* Har Vrd ilutu

3. (intensiteedisõnana) väga, päris *mi_lõ iks ilõtu vana, et mi_ni_`kauga elä* San

ilõtukõnõ *ilõtukõnõ* San Urv/-d-/ (välimuselt) inetu *tada ei_taha_`kiäki. ta\_m jah sääne ilõtukõnõ* San; *Ega\_Marist poisi\_midägi es piä?, tä\_l`l sääne ilõdukõnõ* Urv

ilõtuss *ilõtuss* halb, kõlvatus – Krl

im- → *em-*, *imm-*

ima *ima* Mih Jür; *imä* Röp immitsev vedelik *aab akkab `raisko minema, võtab `ääri kaada kõik imale* (libedaks) Mih; *Sialt* (haavast) *tuleb vesist vedelikku, ima* Jür; *leevä imä tuletass õlut `mijlde* Röp

himaelema (*h*)*ima_elema, -ä, imajelema* himustama *Sie tais hima_ellä igä omale rigast naist; Nüüd tä sai `kerragi sen `paadi midäst igä hima_eli* Kuu Vrd imaleme

imahhama (*j*)*imahhama* pisut magusaks muutuma, imalduma *jimahhanu?* um *putr `kualõ puestatass jahu `sisse a_piä lää ei `kiimä* Lut Vrd imahuma¹

imahhuma → imauma

imahtuma¹ *imahtuma* Se, *-mma* Röp; *imähtimä* Vas Se(-*mmä*); ipf (ta) *imähtü* Rõu, *jimahtu* Lut pisut magusaks muutuma, imalduma **a.** (toidust) *leevä kohõtust `pahti kuuma `vijga, siss imähtü är?* Rõu; *sõss imahhtuss õlu? häste ku tal `laskõ hulk `aigo saista?* Röp; [pudrule] *puestatass jahu? `sisse a\_piä lää ei `kiimä, üldäss et - - putr ar jimahtu* Lut **b.** (teradest, köögiviljast) *kesvä? om ar imahhtunu?*; *ku timä* (kartul) *ai varrõ `vällä, sõss tiä imähtü? ar?*; *ritk vai kaal är imähtü, läts mädänemmä* Se

Vrd imahhama, imatuma, imauma, imähhtümä

imahtuma² *imahtuma* himustama *imahtu kallu, nii sõnnü?, a olõ_i?* kost võtta? Lut

imahuma → imauma

imajelema → himaelema

imal¹ *imal* g -a S(h- Phl; -as Rei; g -e Khk Phl) Lä(-ä- Mar Vig) PJg Ris Kei hv KJn SJn Trv Hls

1. mage; lääge, magusavõitu *Vii sigadel üks rakutäis imalid õuni ede* Kaa; *Imal õmpuu* (õunasort); [soolakala] *Ligus imalamaks* Pöi; *leib o imalaks jään, põle apuks läin; piim o kilgastan, põle apu ega imal koa mette* Muh; *Imala supil pole õiged magu* Emm; [kasvanud teradest] *jahud on imalad* Kul; *magusapu leib oo imal; kardules läind naa imalas. kül'm oo neid natuke pigiständ* Vig; *kasond vil'last saavad imalad* [leivad] Lih; *perenaine küsis: tõid sa imalaid koa. `värskid kala küsis* Ris; *imal süük' ike ää ei ole* Hls

Vrd imar, imel

2. fig nõuetele mittevastav, lipitsev, rumal jm *on sure imala olemisega* [inimene] Khk; *Sihuke imal* (saamatu) *inimene, pika liigutamisega* Mus; *Veib sind `seikse imala `näuga `vahtida et üsna ajab südame sandiks* Kaa; *Ajas päris imalad juttu* Pha; *Tänane tükk* (näidend) *oli küll üks imal värk* Emm

imal² *imal* Kse Nis Hel idanema hakkamas *vihmane aeg*, [rukkiterad] *lähvad kasuma, imal kõik juba* Nis; *rügä om imal, sis ku om piimäl* Hel

imalad pl tant *imalad* Vig; gpl *imalate* Muh van (villased) meeste põlvpüksid *see `olli arune inime, kellel kaatsad `ollid, suurem jägu `olli ikka imalatega* Muh; *vanaste mehed keisid imalatega* Vig

imaldama *imaldama* VJg Sim; nud-part *immaldand* JõeK magusat maitset omandama *tõi `mulle `mahla, nisuke immaldand mekki vesi oli* JõeK; *rukkid läksid imaldama; leib on imaldand* VJg; *tied linnast ~ linnakseid, siis akkas `kasvama ehk idanema, siis imaldas* Sim

Vrd imeldama²

imale *imale* Rei Kse Nis Hls idanema (hakkama), imalaks (minema) *ruki terad `lähtvad imale* Kse; *vili om imale lännu* Hls

imaleme *imaleme* himustama *temä imaless ütte `poissi* Hel **Vrd** himaelema

imalene *imalene* imala maitsega *suur imalene `söömene* Mar

imalik a < imal¹ – imaldunud *lebal oo imalik maik sees* Kse; *ei sedä imälikku `leibä taha `ükski* Juu

imal|maks *imal maks* mage sõstar (Ribes alpinum) Mus **Vrd** imal|mari, -marjapuu **-mari** = imalmaks – Krj Pha VII Pöi *Mu vanaema viind Laadjala mõisa rouale imalmarju* Pha; *Siin kasvavad suured rollid imalud marju* Pöi **-marja|puu** *imal marjapuu* = imalmaks – VII

imama *imama* Sim Kam Ote Rõu; tud-part imatu Krl

1. magusat maitset omandama, imalduma *leib `panti imama. lämmi vesi `panti jahu `pääle, siss nakass imama* Kam; *leib om ärä imanuu, siss ta ei ole `äste apu* Ote

2. immitsema riist jookseb - - *natuke imab* Sim; *kuum vägi panõ_länikohe, säält [ta] imma läbi* Rõu **Vrd** iimama¹

imanema *imanema* magusat maitset omandama *Kui jahu ärä imaneva siss saab makuss leib* Nõo

imanõma *imanõma* ”küpsemisel pehmenema” – Krl

imar *imar* g -a Hää Saa M(g -e; n -e Krk); *immar* g *imare* Hel

1. imal *mia seanst imarad marjasuppi küll ei taha; kui koogi jahu kopitama läks, siss tul'li koogil imar maik; `lustese jahu maik ol'li imar magus* Saa; *imare maiguge* (vähe

hapnenud leivast); *purgañt om imar*; *kül'm om ärä rabanu* [kartulid], *imar maik man*; *kaal' om imare*; *'uhmröst võets tangu`vällä - - lastass`imbude*, *'kurta tõise päeväni, siss lääve na imaress* Krk; *lagritserohi om kah immar* Hel **Vrd** imarik

2. fig *ken* [poiss] *'seante imar* (ihar) *olli tüdrukide`pääle* Hls; *'seantse imare`näoge, naarul`näoge; sji poišs om õige imar, maguss* Krk

imarik *imar*, *lääge ma pia üits terä`syula paneme muidu om imarik* Hel

*imastama nud-part *imastan* Tõs, -d JõeK; *immastama* hv Kam magusat maitset omandama, imalduma *imastan leib, kui kasun nisudest`tehtud* Tõs; *supil imastand* (halvaks läinud) *mekk sies* JõeK; *ärä immastanu, ei idane enämp* Kam

imatama *imatama* Ote Kan Urv(-mma) Har, -õmõ San Krl; *imps imatõdi* Plv; *immatama* Urv Rõu; tud-part *immatedu* Hel, *imatõt* Rõu; *imatämä* Rõu Plv/-mmä/; *immätämmä* Röp pisut magusaks muut(u)ma, imaldama, imalduma *Immatedu* (magushapu) *leibä tetti pühiss* Hel; *ma`lõss imatõnu leevä, siss olõss makuss saanu?* San; *imatõdut`leibä tetäss jäme,ist`jahvõst kah* Kan; *'leibä imatadass, pandass`kijb vesi, jahu`siätäss`sisse, sõss kolm`päivä imatõdass; pjinüleevä kohetuss`pañti imatama; imatanu leib, ei olõ apu* Urv; *Õllõ karaski imätõdäss inne är?*, *sõss tetäss õlu?* Rõu; *vanast ol`tett jüvvä. rüä jahu`lasti vette, imatõdi är?* Plv; *immätõdü leib; kesvä? immätõdäss pandass`urboma* Röp **Vrd** imähtämmä

imatuma *imatuma* Krl; pr (ta) *imatuss* Rõu; *imatümä* Vas pisut magusaks muutuma, imalduma *leib om är imatunu; imatut leib* Krl; *Tulõ kohetuss panda? keevä viiga. Jahu sõss imatuss ja nii saa makõ maiguga leib* Rõu; *kesvä? nakkasõ jo imätümä* Vas **Vrd** imahtuma¹

imauma *ima,uma* Urv(-mma) Rõu Lei, -mmõ Krl; *imahuma* Kan Har(-mma) Lut(-hh-); pr (ta) *jimahuss* Lut; nud-part *imavõnu* San; *imä,üm(m)ä* Plv; *immä,üm(m)ä, -õm(m)ä* Röp; *imäh(h)üm(m)ä* Rõu Vas Se

1. pisut magusaks muutuma, imalduma **a.** (toidust) *pudõr om imavõnu* San; *leib om imahuman; tan õi saa? jo leib imahuda?, ei olõ`säänest lämmint olõkit; õllõ mišs om ka är? imahunu?*, *sõss tuu om nii makuss ja hää* Kan; *Sinna`karaškiilõ`võeti valõti puhass`kijb vesi`pääle? ja`lasti ima,uda?* Rõu; *pimä pudõr ~ jüvä pandass imä,ümmä* Plv; *kuuma`vijga`peenkesse leevä kohetušs immä,üss magusass; panõmõ`taare immä,õmmä* Röp **b.** (teradest, köögiviljast) *vili om är? ima,unu selle ei saa? ääd`leibä* Krl; *kardoka?, kaali?`pandass imähhümä;`Kartol om är? imähünü?* (kõlbmatuks muutunud, närtsinud) Vas; [kaal] *är imähhüss, ni lätt mädänemmä* Se

Vrd imahtuma¹, imama

2. (seismisel) riknema **a.** (küpsemisel) tänkjaks jääma *see leib ei olõ mitte häste küdsäni, see om ahun`vällä? imahunu* Har; *leib om ahjoh är? immä,õnü? ei olõ toorõss ei kütse* Röp; *leib om är imähhünü?`ahjo* Se **b.** ?kolkuma *Õlu? om vaadih är? immä,õnü?* Röp **c.** fig *ta um ar? imäh(h)ünnü?* (laisaks jäänud) Vas

3. immitsema *ima,uss`ussõ, veži ima,uss`lättest* Lei

imaunult imaldunult *Ima,unult oll makuss* Urv

imavõnu → imama

imbamene *imbamene* pakitsus, tuim valu *suurt valu ei ole, aga üks`imbamene ikka on* Rid

imbe *imbe* g *'impe* Muh(pl *imbed*) Trv; *impe* g *'impe* Ksi

1. kaunistus endisaegse seeliku või varrukavärvli servas, villane (sämp)pael vati `värgli imbe; ai `olli kõige all - - siis `pandi `imped, siis `pandi pobid; `peale `poole `keera tehasse sõjlikule `imped; `litrid `pandi `impete `peale; mõnel `ollid vingud all [seelikul] - - siis es ole `impid mitte; `vilne lõng `olli ja `juuste nõela peal `tehti eegeldamise nõelaga, `sõuksed kjaarud jähid ja tõmmati nõela pealt ää; imbed `pandi sõjlikute `alla aiast `kõrgemale Muh

2. pael imbe `siandi tilluke igavene paelake säääl `kešken. `impesid osteti keraviisi, siis eegeldi selle ümmer `pitsi; ku `einsat's tetä, sis `impe ümmer tetti Trv

3. juuksenõela taoline hark (pitsikudumiseks) `impega `koetasse pigelid; `impe pial `koeti pigelid Ksi

imbekene imbeke|ne g -se peenike kiud ta_m nigu imbekene; lina imbekene Urv
imberaatorid → imperaator

imbima `imbima Hlj VNg Jõh Muh HJn KuuK Jä ViK TaPõ Ote, -ä Kuu Kod Vas, -e Hel; `immima Vig Kse Tõs Aud Nis Rap Ann Äks VIPõ, -ä Juu KJn; `immima, (ta) immib Han Plt, tud-part immitud Pil; `imbümä u Rõu; ipf (ta) `immü Kam

1. läbi, välja või sisse tungima, immitsema; täis imbuma vesi `imbib vähe`aaval VNg; õlut `imbib nõnna pissikest; päeva ees kukkuvad `välja `imbima [molluskid karbist välja tulema] Muh; `pehme maa peäl `immib `sesse [vihmavesi] Vig; vesi `imbib läbi paberi ja `riide JMd; `pliekimatta linasest lapp, suol`veega läbi `imbind JJn; tünni põhi ei pia `ästi, `imbib aga vähä`uaval vett `välja Kad; Neid seeni tarvitati söögi seendest, mis piima välja imbisid Trm; nää `suutsu immib `sesse Plt

2. kuumuses hauduma a. pisut magusaks muutuma, imalduma (toidust) olu `panna `imbima siis tule üvä `kange VNg; nii `imbin leib, `sõuke magus Muh; linnased pannase nõue tanni `sisse `immima. keev vesi piäl, riie tanni piäl Tõs; kallatakse `meški kal'la `astjasse, `lastakse üks veerand tuud `immida Nis; Leib `lastakse `imbida, jahu segatakse keeva vee `sisse, sõj on `imbimine Pee; `võeti kaila `auded ahjust ära, [õeld] paneme kaila `imbima [tulise vee alla] VMr; keeva vee leib `imbib Lai; õlut on `immimes juba; [halva pärmiga] `immis kaua, ei soand ead `leiba `ühti Pil; `immind leib on magus KJn; üste pääl `ol'li väegäde ää üvvä tetä: `immü magusass Kam; [leib] imähtü är^o - - noorõmba^o ütlesse `imbümä Rõu b. tõmbama pane tie viel `imbima JMd Vrd immama

3. idanedes imalduma peab `easte tugev esimene küt't olema [viljakuivatamisel] muidu rukkid `imbivad ää; kui rukkid lõövad `imbima, ei sünni [nad] `seemneks HJn; [terad] `imbisid ää enne kui `kuivama said Koe; kui meie tieme `kalja siis linnaksed paneme `imbima et nagu mättas on VMr; `imbind viljast ei sua äid jahu Kad; mõni kõrd on ju terad väl'la pääl ära `imminud. leeval on `imminu mekk juures Äks; tera `immib ära `toorest piast, mitte leib ilus ei tule, ta on jo `enne ära immitud ja küpsetud Pil; `immind rukkid, kasuma läind SJn

4. aeglaselt toimuma a. nõrgalt põlema, hõõguma tubaka `imbi `piibus VNg; Tuli immib tuha all; `Turva sihes `immide tuli kaua; Puud `toored, üks `immimene oo, põle põlemest Han; [tuli] `ästi `immib ja soetseb, sis lõõb kohe `plauhti `lahti Juu; nädalapäevad tuli `imbind rabas HJn b. sombuseks minema, sajuks valmistuma `imbib ja `immitseb, külpa tuleb sadu Kuu; `imbis `ammugi, nüid `viimaks akkas sadama Hlj; ilm `imbis, näiss mis tule

Hel **c.** turduma *Pani püti vette imbima* KuuK **d.** fig arenema hakkama *Sield jäi sie mette`imbimä ja`viimaks`saimmegi`Viinistülle`uue`kuolimaja* Kuu

Vrd imbuma

5. seismisel rikenema **a.** (küpsemisel) tänkjaks jääma *kui käre ahe ja leib ei saa`kerkida, siis akkab`immima ja ajab muhud ülese* Aud; *kui leiva ahi jahe on, siis leivad nagu`imbivad ära* Koe; *ta* (magushapu leib) *põle`kerkind, on ära`imbind* Lai; *leib om`kaugess`ahju jäänu, om ära`imbinu* - - alb maik, koorik *`valla ja vesi kooriku vahel* Ote **b.** raisku minema *`ärgä`laska`imbi`piima`pudi`tulg` süöma* VNg; *aue on vedel. lähäb`imbima.* [vaja] *kal`lale`auet`juure`tiha* Ann; *piim`imbima`lähnd, kõik`venib; odra`leib on`imbinud, kui`murra, köied`venivad`sees* Trm; *`imbind`maik`juures`kui [toit]`rikki`tikub`minema* Lai; *piim`um`imbimä* (venima) *`lännü* Vas

imbimini 1. aegamisi *`sõuke`imbimini`sadu`ikka`param`kut`järsk`vihm; [õlle]`kurn`jooseb`nõnna`imbimini* Muh

2. *tuhmilt`täna`õhta`oo`tähed`nii`imbimini`taevas* Muh

imbine *tume,`sombune`taevas`imbine* Kuu

**imbis`imbis** Ksi; *`immis* Var

1. *sompus`ilm`on`imbis,`akkab`vist`vihma`sadama* Ksi

2. *tänkjaks`jäänud`leib`on`immis* Var

imbis|sarvit *nudi`imbisarvit`lehm* Jäm

imbitsema *imbitsema* Jäm Pha, *`i-* Lüg *immitsema`Kapsa`tünnist`imbitseb`vett`läbi* Lüg

**imbuma`imbuma** Khk *Pöi`Emm`L`Ris`Trm`Kod`M(-e;`-m`Krk)* spor *T(-e`San),`-e`u`Krl,`-õ,`-mma`Har;`immuma`Kos`Plt`Puh`Nõo`Kam;`immuma,`ta)`immub`Tõs;`nud-part`immund`Mär,`imbune`van`Krk,`immenu`Nõo*

1. *läbi,`välja`või`sisse`tungima,`immitsema`vesi`akab`raavi`äärest`vähe`imbuma`Khk;`Männi`laudest`keha`äi`taha`ikka`soolvett`pidada`-`ikka`imbub`läbi`Pöi;`aga`vere`plekid`imbuvad`ikka`seeld [põranda]`lova`seest`välja`Emm;`niiskus`imbus`vällä`Tor;`käs`n`on`pialt`kat`ki,`immus`verd`vällä`Plt;`vett`akkass`läbi`imbume`Krk;`vett`täüs`imbunu`San*

2. *kuumuses`hauduma`a.`pisut`magusaks`muutuma,`imalduma`toidust)`möla`sellega`liigutad`meske`seita. [siis]`imbub`tuüd`aega`Vig;`Kui`keeva`veega`juurt`pannes [leivatainast]`seista`lastaks,`sis`imbub`ära`Hää;`las`nüid`õlu`immub`magusamaks,`siss`soab`ástjast`laskma`akata`Kos;`kui`kartuliputer`tükk`aega`imbub,`oo`magus`Kod;`peenik`leib,`taht`imbum`panna`Krk;`pandass`kõib`vesi`õlle`jahule`pääle,`sis`ta`sääl`immup`Puh;`rüä`jahu`lasti`keevä`vij`sisse,`siss`ta`imbusi`Nõo; [leivatainas]`enne`imbu`ärä,`õdagu`pañni`juure`sisse,`siss`apass`ärä`Kam`b.`tõmbama`tii`imbup`paan`Krl; [tee]`om`jo`imbunu`ja`võid`nakada`serbämmä`Har`3.`idanedes`imalduma`Küll`on`see`vili`aga`ää`immund`Mär;`teräd`akavad`idänemä. `akavad`imbuma`Kod;`imbunu`jahu`ei`kannate [midagi`teha]`-`laob`ära`Pst;`linnasse`om`är`kasun`ja`imbun,`sis`om`magus`Hls;`terä`imbuve`kõrre`otsan`ärä,`imbumine`om`ku`ta`pehmess`lääp [idanema`hakates];`nisu`ja`rügä`imbuve`ruttu`ärä;`ärä`imbune`jahust [leib]`om`seante`imelik;`suurme`om`ärä`imbune;`uhmrest`võets`tangu`vällä`pannass [niiskelt]`nõu`sissi,`lastass`imbude`Krk;`noil`kesvil`mes`om`ärä`immenu,`tuleva`kasu`taade;`kesvä`om`joba`immenuva`Nõo;`paned`ta [vilja`märjalt]`salve,`siss`lätt`ta`kuumass`ja`imbus`ärä`Ote*

4. nõrgalt põlema, hõõguma tuli `imbus. sai ühe sädeme, `imbus edatsi. `imbus [maja] põlema; `imbub kui tuli `toores puus Kse; tuli `imbub või `undab, pikkamööda põleb Var

Vrd imbima

5. ta pani puu vette `imbuma, liguma Mär; sauna keres akkas `sooja `imbuma (andma) Ris; mul om sehen `sände `immenu valu, `sände tuim valu Nõo; panõmi `õunu `imbumõ (seisma). ku är `imbusõ?, sõss omma? `pehmeke? Har

imbumisi `imbumisi Var, -mesi PJg aeglaselt, nõrgalt tuli küdineb kui `imbumisi põleb, et `õged `loitu ei ole Var

imbutama imbutama Mär Hää Saa/-d-/ Hls/-e/ Nõo; imbu- Krk Ran, `i- Lüg Vai; immutama Hää Saa/-d-/Nõo; immu- Ran

1. läbi imbuda laskma; turrutama rüsä - - sai `värnitsägä `imbudettu Vai; vägipesetu nahast tetti obese `riistu - - tetti `rihmu. masina eliga imbutedi läbi Ran; Noid puu anumit piad sageli immutama Nõo

2. pisut magusaks muut(u)ma, imaldama, imalduma ma imbuta keeva `viija `leiba, et ta magus apu on; `piima imbutadass Hää; peenike imbutet leib tetäs rüä `püüggle jahust Hls; pühädass tetti imbudet `leibä. mea tei egäpäävätsess kah imbudet `leibä Krk; [peenleiba] jämedist jahudest es saa tetä, tuu konagi es immuta Ran; tuu iväljijim `ol'li maguss, noh jahu `ol'li ärä imbutedu Nõo **Vrd** immissämä, immitama

imbümä → imbima

ime¹ ime R eP eL(ime^o San spor V; imeh VId), g ime R eP Trv Nõo Rõn, `imme Kod eL, `imh(m)e Har; transl `immes Vil

1. ime **a.** imestust äratav, uskumatu või üleloomulik asi, nähtus, omadus jne küll `pandi imest kui miä `tervest sain Vai; Ise ime, ise püme, ise riu moa ilma tark = päsmar Põi; saab imeks näha kas ta tuleb vel takatsi või Muh; Obune komistab nel'la jala pääl, mis ime siis, kui inimene kahe jala pääl (õeld eksimust vabandades) Hää; saab imeks näha, mis neist joodikude lastest saab HMD; [endist elu] akkasivad `rääkima, siis nagu imet VMr; `kange kül'm, ime et ää ei võta Sim; kõik `immed one mua piäl suand ärä nähä; sij on üks imede ime et meie `ello jäemä [lahingus] Kod; nüid `vaata nagu imet, kuda tihasse Äks; imeväärt asi, isi `vanker sõedab KJn; sii om periss `immese panna kudass temä eläb Trv; t\_om küll suur ime, et ta mulle `leibä tõi Nõo; ma_näi `täämbä `säärtse `imhme et ei `tihka kellegi kõnõlda Har; taad imeht um maa pääl iks `väega\_pal'lo Rõu; puja\_`kuu'li är?, a imä jäi iks elämä, tuu ol' periss issändä ime?; ma_pei tuud `tjüdu `immess Vas **b.** imelik, iseäralik, veider ime `kuidas se `Helmi nii `kaua `laudass on Kuu; sie on `ninda `illukene sene `tüega, et ime kohe VNg; küll siä tied neid `temposi, et `ilgä ja imet on näha Vai; Mis see siis nõnda ime on, isa oli koa viie`kümne `oastane kui naise võttis Põi; [meeste püksid] olid niipa'lu lapitud et se oli kohe ime vaadata Kos; mis ime magamin sij nüid om Krk; ime küll, nigu tagasiperi oless tõmmatu Puh; tada om periss ime\_kullõldõ San; mul ol' ime\_kai? et, saia mant ol' lõigat puul' ar? Rõu; [setud] `piitska `kutsva? ruusk. mul ol' nii imeh Räp; mul kui imeh sai tuust jutust, kost timä tuud jutto tiid; mul lät's ta jutt nii halvast ja `immest Se

2. trikk, vigur, temp Obune tegi minuga tie pääl sada imet Kuu; tegi `ilget ja imet `tõisega Jõh; ühna `viite imet tegi Muh; küll `seistaks, küll istudaks, `tehtaks sada imed ee Käi; tä `olle teind tääga viis vana imet Mar; tä tegi imet. nõiutab ja kuntsitab Tõs; aga ma

teen `sooga viiskümmend imet ja iga ime `olla isi `moodi Juu; `sirkust ja imet tegema VJg; kui ärä lähäd kodoss, karjussed teeväd siin vana imet; teeväd imet, mes ei sal'li nähä Kod; ta om mõni seidse imet äräde tennu Krk; ku_sa `viina aat pandass `kiinni ja tetäss sada imet Nõo || nõidus, kaetis silmäga imehhüt' ar?, timä silmäst sai imeh; ka koh tege imeht (midagi halvasti) vjil maa pääle Se

3. (hüüatustes) **a.** (välj imestust, üllatust, kohkumist jne) aga ime `hoidagu, kas `sengä (parvega) nüd `tohtis nii `kaugale hakkada menemä; valatand et tule sina imet abi, kas sis viel ajavad järel; oi imet! oi imet Kuu; sina ime küll Hlj; midä imet ma nüüd tegin, kus mu arud õlivad Lüg; Oh sa ime, nagu `kõrvist `tõsseti (meeldivast teatest) Jõh; kuula imet või noor Jaen köind `kosjas Khk; Tohhoo imet, mis täna veel näha saab Rei; vaada imet. täna tuleb `taevast `saia Phl; nää `ullu imet Mar; ui ime, või temagi saand mehele Mär; `Kärba imet, või kukkus jõkke Vig; ossa ime kui pala Juu; Ime, et sa oskasid ka seie tulla KuuK; voi ime kus sa nii kauast jäid VMr; oh sa ime ise pime abe suus ja `ambid põle = peenis Trm; oh mu ime. kõik väl'jäle; minu ime küll! küll minu ihu värisi Kod; kas sa näed imet! Trv; oi sa imet, `õkva nigu udsu om kõik iin; peremijs ütelnu kollerile `vasta et, ime ime et kidu keelil kõnelap Nõo; oh sa elläv ime, mia veli na (kärbsed) omma; või elävät imet, ilm lätt hukka Har; kae imeh, määne asi tul'l; oo imedü ~ perädü imeh Se **b.** (välj arusaamatust) ime tiäb, mes tääl viga; ime tiäb, kohe minä selle põlle panin; ime sedä mõessab, luamad jäed alles; ime mõessab kost si uni tuli Kod

4. (intensiteedisõnana) õige, päris; väga Ime tark `teistele, `oskamata omale Kuu; `iesel ime pisukene VNg; ime suur ~ kallis Muh; üks ime raasuke, pal'luks sest sai Mär; `kihnlast kuduavad `praegagi ime toredi kirjusi sukki Tõs; ime `tihti on mul eliding old JJn; lugemine oli sel vanainimisel ime `selge Sim; imeilosass laalavad ja `loevad Kod; õõnabud olid imepal'lu `õisi täis Pal; temäl `kasviva na (sibulad) ime ilusa Nõo; kuis tä (laps) kül_ni imeilluss om Krl

5. (kvantumi- või viisilauses) akaa-tsi puud on nii pekad et ime Mih; poisil läksid kohe jalad põl'vini punaseks nõnna et ime Amb; ise mies üštku jupakas aga kerib `käia mis ime Sim; tõesed naaravad kas imet Kod

ime² ime Vai Tõs rinnapiim laps ei jää `muidu rahule, kui saab ime Vai; anna lapsele imed, `tissi Tõs Vrd imemine

ime³ ime Rõu Se rhvl ema Ime jäi tedä ikõma Rõu; Näio olõ ma `vaenõlat's, ilma imel'dä kananõ Se

ime- 1. iseäralik, veider üks ime jutt, kantsakas lugu Jäm; nii ime `värki asi Juu; siin on ike peris ime `jahti saand tehä (raskest tööst) KJn

2. imetusväärne, erakordne ega_s igaiüks siis `ninda `pienest `oska `ketrada, sie on ime inimine kes näppib ja `ketrab VNg; nii ime roosid Khk

3. imet tegev, võlu- piab üks imearst õlema Lüg; soldat saan imemütsi pehe Phl

ime|asi ebaharilik asi, nähtus, olukord jne sie on ime asi. kie täädä `süödab. mittu nädäla `aige [söömata] Lüg; laps sünnib ilmale ning akkab `rääkima, siant ime asi Khk; siis [ehitatava kiriku] seinad läin `kergest õles et ime asi Phl; tuln ja `õhta `vaatan et mis ime asi se ometigi `mustab Rak; uass-`uassalt suad kõhe ime`asju nähä ja kuulda Kod; sij olli

ime asi, mis enne nätt es oole Krk; *küll si_m ime asi, eläb nii suureste, ei tule miu`kaemagi* Nõo; *no<sup>o</sup> imeasi küll, et sa mu iist paari vett`veie hobõsõlõ* Har

imedü → *imetu*

imehhüss *imehhüss* p *imeh(h)üüst, -hüst* kaetus; kaetis *`pelgä\_s täl kangaás kadõhuist, illoás kangaás imehüüst* rhvl; *`õkva sjoolõ* (loomale) *om saanu ka imehüss* Se **Vrd** *imetus*

*imehhütmä (äkki) *kaetama sil`mäga imehhüt`ar^o* Se

imehtelemä *imehtel(l)emä* VId

1. (korduvalt) *imestama tüüd ańd mul`ekva`mitmass aoss imehtellä^o* Plv; *tüüd iks inemise_kah imehtellese^o, et kuis tä* (kuul) *küle luid putu us; kõik`kai\_tüüd`hauda ja imehtel`li^o* Vas; *ma^o kui imehtelli, ka määnest tä mullõ jutto kõõnõli; imehtelejä ineminõ, kõõ imehteless* Se

2. (korduvalt) *kaetama* – Vas Se *imehteli, imehteli, kooń är imehteli, jäi`haigõst* Se

Vrd *imetlema*

imehtämä *imehtäm(m)ä* Plv Vas Ráp Se

1. *imestama ma imehti`väega_tüüd, et_tä nii tegi* Plv **Vrd** *imetama²*

2. (imestamisega) *kaetama ar imeht`latsõ – tul`l`tarrõ üteli` :`võigu illoás lat`s, kagu vagusahe istuss, ni lat`s naaás`ikma; [loom] inäbä lätt tagasi kui edesi, jääss kui vähäbäst, är om imehtet* Se

imeja tgn < *imema* Ls *päeva-, räbila-, vara-, vere|imeja*

imek *ime|k`g -gi* vasikajook – Lei

imekene¹ dem < *ime¹* (hrl välj *imestust või kohkumist*) *oo sina imekene ärä`julges`menna`toise`kallale* VNg; *sa imekene ku akkas`nutma* Ris; *oh sa imekene, kus ta ometi sai* Koe; *oh imekest küll mis sial näha suab* VJg; *ossa imekene ~`immekene* Kod; *imeke küll sedä`aśsa* KJn; *ka om`immekene, t`suuda* Se **Vrd** *imekäne*

imekene² dem < *ime³ ma_lõ, imekene, osakõõ!* *kos sa olt* Lut

himekene *himekene`emake^o* – Lut

ime|kombel nagu *ime läbi; vastu ootusi* *Laut läind põlema,`luomad`päesesid ime`kombel; Ise`poisikese`ohtu, mis ime`kombel täma küll`selle`tüõga akkama sai* IisR

ime|komet 1. *vigur, jant* *Kui nisukest ime kometi`tiete, akkavad küla`kueradki`naerama* IisR

2. *veider olend oo [mustlaste]`lapsed nied olid nisust ime komedid* VNg; *Ta\_i saa`lehma nisast`piima kätte --`jusku imekomet`lüpsab puol`päeva* IisR; *üks imekomet sj`lüum, kõhna* Kod

ime|kumm (mõlemad osised võivad muutuda) *imeasi, midagi veidrat* *oled`toistele ime`kummaks; sie on`oige ime kumm* Kuu; *kuhu imet`kumma ta õmeti jäi* Lüg; *`Vahtisin kui ime`kumma, seda`riidu* Jõh; *Imet`kumma küll, täis`miestel kibedal`küñni ajal`korvitegu ette`võetud; Mis imet`kumma`massin`nendel sääil`õuve pial on* IisR

imekäne dem < *ime¹* (välj *imestust*) *`Ossa imekäne ku sie laps o`uimulane* Kuu; *toho`immekäist! ti olõt; ka om`immekäne* Se **Vrd** *imekene*

imel *imel* Hlj, pl *-äd* Kuu *imal imeläd ja magusad* [marjad] Kuu

imeldama¹ *imeldama* Mus Aud Tor Hää HMd Trv

1. imestama; imetlema *ma keetasi seapee, küll näd siis `vaatsid ja imeldasid; keis imeldas met'te (meie) `pörssud Mus; imeldab, et oo nii virk inime Tor; mis sa tast nõnda imeldet; imeldemise väärd asi Trv*

2. (imestamisega) kaetama *äi tee, kes `meite `lamba oo ää imeldand, lammas kõhib Mus; Piim hakkas ka siis venima, kui keegi kurja silmaga imeldas lehma ära HMD Vrd imestama*

imeldama² *imeldama* Hlj, -mma Jõh, -ämä Kuu magusat maitset omandama *vana `kalja imeldetti (uuendati kaljaraba) Kuu; terad `eivad `kuiva, imeldavad vaid; [leiba] `lastasse imeldata Jõh Vrd imaldama*

imelduma *imelduma* Lüg Jõh, -mma Lüg Vai; *imeldüma, imä-* Kuu

1. immitsema *ikke imeldub läbi [mesi puunõust] Lüg; Siia imeldub vett Jõh*

2. pisut magusaks muutuma, imalduma – Kuu Jõh Vai *eks sie (leib) õle ka imeldund ja jäänd erä `kuorde Jõh*

imelik¹ *imeli|k* g -ku u Jõh, spor eP(-e|k; pl -kod LNg; *emele|k* Rid) eL, -kku Lüg, -gu Kuu Rei(-e|k) Trv TLä San; n *imelikku* VNg; komp p *imelikkumba* Kuu

1. iseäralik, võõrastav, veider *ei `oldki muud imelikkumba ku `kardina puu oli `toisest `otsast `langend [maha] Kuu; `poiga tegi `aspli siis `üöldi: oo seda imelikku üvä `asja VNg; Imelik, kuda nied ajad `lähväd Jõh; lehm on imelik – nüid imedab teise vassigud Khk; Ta on ikka püsut imelik (mõistusest puudulik) koa; See on egapidi imelik, ajad `terved, obust pole Põi; Ihu leheb imelikuks (tekib sugutung) Emm; `vaatasin mes imelekku `moodi tä läks Mar; mere poolt tuleb imelik õhk `vasta Tõs; vanaste naiste särgid olid imelikud, piht oli linane ja alt takune Ris; vanasti olid ikka imelikud asjad küll `kangesti. nüid änam nihukseid imelikku `asju ei ole Hag; `vaata imelikku (veidrikku), mis tema ei tie Iis; neid sõnu om õige imelikit mis säääl (kaasituslauludes) ütelti; `liiga imelik ind Krk; ta `ol'li nigu pääst segäne, ai imeligu juttu Ran; om ike imelige küll inimesi ilman; imelik küll, vahel om nii vagane, ja siss tulep tõrm Nõo; papa om `säände imelik Ote; no ha'kadõr om, imelik kaia[?] küll Vas Vrd imelikkune, immelgas*

2. erakordne, ainulaadne *üt's imelik mälu, igäl ei ole sedä mälu; siss taheti minu käest `laule kah. ma olli imelik laulumijiss Hel*

3. (intensiiteedisõnana) **a.** (koos substantiiviga) ilmatu, tohutu *Ku_ma_`tü'rik ol'li, siss `viidi `pulma imeliku\_sõira<sup>?</sup>; [ta] Vedi `mõisahe imeliku_palgi[?] Har* **b.** (koos adjektiiviga) väga, eriti nüid *oo jo imelik `kerge sji eenätego Kod; temä om iki imelik `pel'glik; imelikuss suuress lääp sji tuli Krk; nemä (mesilased) om imeligud targad loomad Ran; imelik suurõ[?], nigu `üskä võtta ol'li (terve sületäis) Se*

Vrd imeline

imelik² *imeli|k* g -ku Kad, -kku VNg; -*imeli|k* pl -gud Kuu

1. iminõges (Lamium) *imelik (nogelaine); `lapsed imevad imelikku `oiesi VNg Vrd imenõges*

2. härghein – Kad

imelikkune *imelikkune* imelik, iseäralik *aga sel (salvil) oli üks imelikkune paha lõhn; imelikkune saba jäi `leivatükkile VNg*

imelikult adv < imelik¹

1. iseäralikult, veidralt *kõõrd`sil`miga inimene vahib imeliguld `viltu; taevass nakass nii imeliguld `pil`ve `kiskma Ran Vrd imelikust*

2. "väga" sõss *ta om pagõnu imelikult Har*

***imelikust imeligust** Kuu, -kuss Kod imelikult *Must kohe `toine (hülgeleha) ja `haiseb ka imeligust Kuu; võeh! kui imelikuss kõneleb Kod*

ime|lill 1. taim, mille õisi saab imeda, nt iminõges (Lamium), kõrvik (Galeopsis) *emänõgess sedä lapsed kut`s'id imelil'l; ime`lilla imemä Kod Vrd imeläll*

2. ?kahelahine käokeel (Platanthera bifolium) KuuK

imeline imeli|ne Jõe hv L(e- Rid), Koe Kod Krk, g -se Vai spor Sa, Muh Lai spor T, -tse Har, -le|ne Tõs, g -se Mar Tor Hää Plt

1. iseäralik, võõrastav, veider *`Perjatsis on taas imelised sanad Vai; nõnda `kangest räägib eesti keelt, imelist `moodi; ma nägi imelissi `asju Jäm; kas te panete mind imeliseks koa Muh; tegi suurt imelest äält ja Tõs; mea ei `saagi võid, piim om `seante imeline Krk; aga imeline, et ma kõik päiv`aiga olli pal`laste `jalguga, es ole kül`m; aga imeline asi küll, mitte `vihma ei tule Nõo; tyyd (paksu inimest) om imeline kaia? Har Vrd imelik¹*

2. erakordne, ainulaadne ja nemä om imelise poesi, *kõik tyy nemä tunneva Puh; tyy ol`l üt`s imeline sadu - - kõik maa ol`l vett täüs Har Vrd imelik¹*

3. paras, sobiv *`sõnna ta just imeline Koe*

4. (intenseedisõnana) väga, eriti *Meni tegi vahest mene va rapuka jalakast - - `seike oli ilma imelise vali ise Kaa; imelised suured olid [vaarikad] Lai; päeväli`l om imeline õrn kül`mä `vasta Ote; imeline suur` elläi Har Vrd imelik¹*

5. (välj imestust, üllatust) *oi sa imeline, oi sa imeline! merätse inimese; imeline asi! egä kõrd` tulli [ta] suure kraamiga, aga nüid` tulli kate` pal`la `käega Nõo*

ime|nogulane Imelnogulane valge iminõges (Lamium album) Kuu

ime|loom veider või tundmatu olend, asi või nähtus *Minu isaisa` rääkis et `ennemast` kuulivad nagu ime`luama [kartuli olemasolust] Jõh; mis ime loom sa õege oled, et se toit` sisse ei lähä Tõs; nää, mis ime loom see on? Ris; sij one küll üks imeluyum!` niiskess ei õle nästod Kod; kahrutantsutaja tulõ, tyy (karu) om nigu imeluyum ennedä Har -läll taim, mille õisi saab imeda, nt harilik imikas (Anchusa officinalis), kõrvik (Galeopsis) *villased sinised lällod, meie kut`sima imelällod - -ise mett täis. kõik tämä lehed ja var`s; meie käesimä ja korjasima ime`lälla Kod Vrd imelill**

imema imema R eP(e- Rid) Trv Rõn Lei, -ä Kuu Kod KJn T V, -e M San Krl; tgn imijä Kod, immej Vas Se

1. toitumiseks vedelikku või vedelat toitu imema **a.** piima imema, tissima *moned` laskevad (vasikal lehma) ime, et siss tule ilus vasika VNg; laps` immo` soska; laps on old jo` kaua imemättä Vai; imeva laps Jäm; See (laps) pole` kuigi kaua` rinda imend, akkas kohe lutti imema Põi; `lehmde all kõin puugad, imen lehmä ää Muh; kut lapsel koera vega oli, siis` taples ronnaga imemesega Käi; mool põle` tääle imeda anda mette Mar; imeja lapse` kül`ge ei pea soetõbi akkama Vän; kaässipojad imesid Tor; udar on jo` tühjaks imetud JMd; `niskesed imijäd lapsed, niyd ei sureva ruttu; laps kummiga` immi` piimä soro sidess Kod; lehmale` paändi kärbis nina` peale, imes enese ää Pil; tallek imess esi ilusti; miu latse` immeve kolm` aastet; imeve lait`s Krk; ku` varsa taheti imemäst võõrutada, siss tetti varsale serände võru Nõo; Neli nädälit lastass iks` põrstel imeda Rõn; padakunn` lehmi*

imebev Urv; *kassil ja pinil poja imese alh* Har; *immej lat's lää äi nisa külestki är?*; *saa ai imme?*, *suu väega om haigõ latsõl* Se **b.** (mahla, mett, verd jne) imema kus *kärjes magusa õli, siis õle kõrrega imesin* `vällä; *kurat sa mu verest ühte puhku imed ja minuda närid* (õeld vihaga) Lüg; *siplased imevad säält* (kasekändudelt kevadel) `mahla Khk; *mesilane emeb õie seest mett* Rid; *ta* (laulusääsk) *laseb mud'u inimese piäle, ime verd ega kedagi* Lih; *kaanid ja puutäid imevad kui pill verd täis* VJg; *meie immimä neid imelille* (õisi) Kod; *erilased imevad ärä* [herneivad] *et pal'lalt löstad jäävad järele* Vil; *kel jala vigatse, pandav kaani imeme pääle* Trv; *puu purdiku om puu koore all, imevä toda* `mahla Puh; *pailhuús immev inemise toidujou henne sisse* Har || *kala pojad imevad niiska* Mar; *luts imenä oma massa ärä* Ran **c.** (pikkamisi) *jooma; (läbi hammaste) nirstama Täüs imend* `endäst *nindagu kaan* Kuu; *se siga imeb toitu* Mus; *Seda va õlut imetakse pärisest* Pöi; *kärpsed imevad ja lirstavad supi ää* Muh; *akkas jälle viina imema* JJn; *luamad immid ludade sidess* Kod

2. (imedes) *üles või välja kiskuma, tõmbama* `Petruol [jooksis õlitorust] *karburaa-turisse ja sield imes muoturi käümise ajal ohu ja õli segu silindri; Imev pump* [kala edasitoimetamiseks paadist] Kuu; *luoma sarved on tehtod miskä imeb ihu üles* [kupupanekul] Lüg; *Puu juured imevad maa nii kuivaks; Neid inimesi on küll kes imevad ussi kihvti välja; Seep pesu ajal silma läheb, kõige param lase teine välja imeda* Pöi; [kupusarv] *imes väl'la paha verd* Amb; *immin mädä ja sültäsin; uadriraud rais tädä* (veresoont) *ja kupp imes sojan saanan; masin ei pidä eli. imeb ärä; puukasu imeb mahala* Kod; *siis ülevest [kupu]sarve otsa mant laskje immi, enge luhtige tõmmaäs kül'gi* Krk

3. *endasse imama vilne riie imend ennast vett täis* Khk; *Kuuse puu riist seisiks ikka kerge, kuuse laud äi ime ennast mitte vett täis* Kaa; *Mänd imeb ennast kohe vett täis, läheb siniseks kut kops* Pöi

4. *lutsima, lutsutama imeb käppa kui karu. kel ei õle midä süä* Lüg; *lapse akkas mokka imemä* Vai; *lapsed imesid toppi; imes abend ikka* Khk; *vasikad imevad teinetese kõrva* Mar; *imeb seda va piibu nodi* Mär; *mena armastan neid va kala peasi ka imeda* Ris; *inimese põlves imesin lund ja* JJn; *imedä võid kompeki. näridä ei tõhi; kui laps imeb sõrme, jääb käsi koevass. käsi on kõhnass imetud* Kod; *imess päielt; kas sa karu viisi pässa imet, et tüüd ei viisi tetä* Krk; *mõni laits imep päk'kä, mõni imep kaska karvu* Nõo; *talvõl kahr maka ja imess käppä; käärdpäävä sõss ollöv* [karul] *käpp pijnüss imet* Rõu; *muni imess huult, muni imess pässä, midä harinõss* Se; *käppa ~ päkka imema puuduses, poolnäljas olema si_asta viljad vaesed – saab talve läbi käppa imeda* Khk; *nii on sie vaeste asi, vahest ime või käppa* VMr; *ime näl'la käppa kui tahad* Plt; *ime päk'kä, ku sa_i viisi midägi tetä* Nõo; *mine mant, ime k'äppä* (nälgi) Se

5. (kuhugi) *kinnituma või tungima* `Kõüe *veul vois uon kõüs katkeda, kui ankur kovasti pohja kinni oli imend* Kuu; *tämä (silm) ime juo silgu külge* Vai; *lutikas imeb ennast naha sisse* Khk; *obukakul oo kurguall oimerants, sellega ta imeb ennast külge* Pöi; *kaanid imevad ennast kohe naha sisse* Kad

6. *kahjustama a.* *rikkuma, katki tegema ära mene, kaanid imevad jalad lohki* Hlj; *silmud imevatta laste jalgu* VNg; *mereundid söövad võrgu silmad katki - - imevad katki lõhjad* Mus; *Mere kakandid imesid võrgu ää* Pöi; *vee sees koan akkas mu jalga imema*

Kos; **b.** (välja) kurnama, lahjaks või kehvaks muutma *see seda`kohta (talu) küll imend* Khk; *kui pois käib palju`uassid tüdriku`juure,`ütlevad et, on tüdriku ärä imenud, muku`ammad on järel* Kod; *varss on vana ärä (kõhnaks) imend* KJn; *sij om`kangest ärä imet maa, väge änäp ei oole; muu [vili] ei ime ninda ku lina* Krk

7. *`Ankur imeb (tuleb tõmmates pikkamööda)`pohjast`lahti Kuu; See (kuub) on nõnda ää imetud (liiga väike tehtud) Pöi*

imemine 1. tn < imema

2. rinna-, emapiim *vene papp -- siis`ristis ja emä`andas imemist viel`ristimise aig* VNg; *mo imemine on kadund* Jäm; *ei saand tä imemese`tilka,`nälgas üles kasund* Mih; *mõnel naesel nisäd põvven ku leeväd, ei sua lapsele imemiss* Kod; *emmissel oli nii pal`lu imemist, et põrsas lehma`piima ei nuusutagi* Plt; *tärrü jääss talleksek, et imemine om kasin* Krk; *juu juu, saad`endäle kusemist, ja latsele imemist* Ran; *mõnõl tsial ei saa`poelõ imemist, siss nakatass`poigõ` süütämä* Har **Vrd** ime², imm¹

imemise|hammas kaks alumist piimahammast *`Este tulevad`lapsele,`neljä, kuni`seitse`kuuselt kaks alumist imemise`ammast, imemise`ambad ei õle terävad* Lüg

imene¹ imene Se Lut(imm-) emake *imene õks helläkene* rhvl Se; *immene, immene!* imedä² uma latsõkõnõ Lut

imene² imene inimene *See merenõöl on nõõla`tauline, mõni imene`ütleb, et tuulekala poeg* Khk

ime|nogelane *imenogelane* Kuu, -nogelaine VNg = imenõges **-nogulane** *Imenogulane* raudnõges – Kuu **-nões** = imenõges *`valge õitega meie neid`üitsime ime`nõeksed* VMr **-nõges** iminõges (Lamium) Rap Juu Jür KuuK *imenõgesed`õitsevad,`valged õied teistel* Rap; *lapsest me ike`võt`sime imesime neid imenõgeseid* Juu **Vrd** imelik²; ime|nogelane, -nões

ime|pann ümmargune sabata malmpann *Ime`pannul sai vähäse`rasvaga`kuoki tehä* Lüg

imestama *imestama* spor R(-mma) eP, -eme Hls Hel San, -ämä Kuu Lüg(-a) Kod/-ss-/KJn T, -ämmä Vai

1. imeks panema, imestust avaldama *ku nie`endised inimised üles`tousisid, küll ne imestäsid (imestaksid)* Kuu; *Küll näväd imesteti, kuda sie sedasi saab`õlla* Jõh; *külä`rahvas imestäsivad, kust nämäd sene raha`saivad* Vai; *se ju üsna imestamise veerd, et se poiss on sene tüdruga vetnd* Emm; *ma kohe imestates`vaatasin seda`kaässi* Amb; *imestab iga asja üle* Pal; *rumaluusi`tehtud et imesta ää* Plt; *ma`õkva imesti, et ta nii ruttu valmiss sai* Ran; *sedä ei või ärä imestädä mina* Kam

2. (imestamisega) kaetama *imestämine`mengu haguri`perse (õeld, kui ei usuta nõidust)* Kuu; *leib on imestettu ei akka`kerkima;`kiegi oli`piima`vahtinu ja imestannu; ku`toine imesta`kanga`välja, sis pida`ütleva [kaetuse vastu]: se olisi`palju ilusamb viel kui sinu sitane nena ei olis üle käinu* VNg; *tohhohh kui`priske laps! (vastatakse kaetuse vastu)* imesta`itsi ja`musta`kassi`putsi Jõh; *ta imesti`lapse`ninda`vällä, et laps jäi`aigest ja suri* Vai; [laps] oli rahutu. *õöldi, et laps on ää imestud* Kul; *enne`i tohitud`luome`võeralle inimesele näidata et pärast imestab äe* Kad; *võorasema`ütles, et mina olen isa käe ää imestand* Sim; *tämäl õli kuri sil`m, nigu`piäle lei, kõhe imessäs ärä* Kod

Vrd imeldama¹, imetama², imetsema

imest(e)lema *imestlema* Han Tõs PJg, *-elemä* Kuu; ipf (ma) *imestelli* Plv, (ta) *imesteles* Tõs imestama; imetlema *Ma aeva imestelin sidä `asja* Kuu; *Aga tegija kää tuleb `kõiki ette, sellepärast ei maksa imestleda äga nuriseda* Han; *imestlesid seda `tamme, nii ruttu on kasund* PJg

imestukses kaetatud olekus *`porsad imestukses ei süö enamb; vasika one imestukses ja `viska `paska* VNg

imestuksiss imestuses, imestanud *Ne `olled kohe `oitegi imestuksiss et näd `ninda `kartamata* Kuu

imestus s < imestama

1. imestamine, imekspanu *kõik olid täis imestust, kui sellest `kuulsid Mär; sial on imestust kui `pal`ju Iis; äratav imestust* Plt

2. kaetis ära tule imestust tegema VNg; imestuse *`vasta olid oma rohud kua* Kad Vrd imehhüss, imetsus

imestuse|rohu ?nõmm-liivatee (Thymus serpyllum) *Imestuserohod, nied `kasvavad maa `külles, üks vars, `varre `ümbär pikkad lehed `jusku `topsid Lüg -sool* (ravim) *Kui last õli paha `silмага vahitud. [toodi apteegist] Ka imestuse `suola, `valge `pulber õli* Lüg

imetaja 1. tgn < imetama

2. imetav naine (viis vaderina lapse kirikusse ristida) *laps o imetaja käte peel* Khk; *see kis imetaja oli, see viis lapse kiriku `juurde Vig Vrd imetaja-, imetese-, imetuse|naine*

imetaja|naine = imetaja *Õks imetaja naine kutsuti kes oma piimaga tite kergule viis* Krj; *imetije naine VII; imetaja naesele `anti üks teine naene, sie võt`tis lapse `riide komsu, sie läks lapse viija naese ies; kui ei old imetajad naest turgati lapsele `riide nut`t suhu* Jür

imetama¹ *imetama* VNg eP(-d- Hi) Trv Rõn Lei, *-ämä* Kuu Khn Juu Kod KJn T, *-äm(m)ä* Lüg Vai V, *-eme* M(-m) San, *-emme, -õmõ* Krl; tgn *imetije* VII, *-äjä* Röp Se imeda andma või laskma *sigä imeta `porsaid* VNg; *laps sai imetettust; `viimasi `lapsi imetatti ikke `kauva; kui `lamma vahest ei võtt `tallekest omast, siis `käidi `tallekest imetämäs* Lüg; *ühekora `sakstel olid ammed, kis last imetasid* Khk; *Kõigi loomal on oma imetamisäeg, üks imetab vähem, teine kauam* Põi; *imetaja inime tohi pahanda mette* Muh; *tä (mära) oo naa laeha. va `varsa imetand loom; niisaga kala peab olema imetaja kala* Mar; *laps on imetud* JMd; *kõege `rohkem lüüib ruus imetäjänaesele rinna `sisse; kui ei õle imetäjäd naesserahvass [vaderiks], `paavad `suhkruvett [lapsele]* Kod; *ku [last] kolm suurt `rjõdit imedets, sellest kasvass nõid; `pal`le `pääge es tohi sannan last imete, pidi tanu pähän oleme; sannan panep [naine] imetamise aig viha pähe* Krk; *kolm risti`päivä imetädänä, siss saana latsesest nõid* Ran; *ku `ulka `põrsit, siss imetädäss katen jaon* Nõo; *imetäjä? eläjä?, jäneßs ka imetäss ummõ `poigõ, linnu? nuu? imetä ei* Rõu; *latsõ imetä(i)jä?* (emad, ammed); *tõõsõ päält imetäss last (rasedana imetab eelmist last)* Se || fig *kis äb viitsi tööd teha, ühes kuhas küljeli maas -- [õeld] imedad `laiska* Khk; *Kas kassi imetad (küsitakse, kui nõõbid on rinna eest lahti)* Hää

imetama² (ta) *imetab* Saa; *imetämä* KJn T Urv Rõu, *-eme* San, *-em(m)e* Krl; ipf (nad) *imeti?* Har imestama ja *kõik imetänuva, et sina said nõnda ruttu `tervess* Ran; *ma imeti ka, kona ta niipal`lu abiss; oi sa pimmet, tuu `ol`li imetämise väärd `õkva* Nõo; *kõik inemise imetesive\_tidä* San; *sa mõistat pal`lu `laulõ, neo opõtaja olõss tuud `väege imetenü?* Krl; *`Nilbõga olõ õi tuu sadamine no_midägi imetä asi õi?* Rõu Vrd imehtämä

ime|taolikult imelikult kõik vahiva nii ime`taolikult et, meräne tüü vana inimene ommetegi om Puh **-taoline** imelik, veider ime `taolene asi Juu; ime`taoline luum, ei kasva ei edesi ei tagasi Kod **-tegev** imeline üks imetegev rohi oli see tiivesrik Khk **-tegija** imede tegija minu võerasisa, tema õed ja ema ollid kõik suured `piibli lugijad ja imetegijad Vän

ime|tegu 1. imestust tekitav, üleloomulik sündmus, tegu jne, ime sie on kui ime tego -- et akkas `käimä Lüg; Noored inimesed, see alles ime tegude akatus (õeld teise või kolmanda lapse sündimisel) Pöi; `sirkusõn tetäss ka imetekõ, käü umõta `raati `müüüdä Har; Jeesuss tegi imehtegosit Plv

2. kummaline või veider sündmus, nähtus, isik, asi jne käib nagalas ja rübäläs -- nagu ime tego Lüg; Kas sie mõni kuhi -- kisub `viilite kui imetegu IisR; Alasti teiste seas kut suur ime tegu Pöi; sii pime rehalne. ja te estote sii nagu imeteod Mar; Lehm nagu imetegu, lõugetab kiba Han; kõveras maas nigu ime tegu sial Ksi; sa olet jußtku imetegu kunagi Krk; olli selle `matmisege imetegu ollu Hel

3. (välj imestust) oh sa ime tegu Muh; oh sa imetegu, mis seal oli Juu

imetelemä¹ imetelemä Kan Har(-ll-) Rõu Lut; da-inf imetellä van Kuu (korduvalt) imestama Sie asi `anda imetellä Kuu; minnu ka imetelli -- et ma `terhvess sai; mi_tekki miheste tüüd ja `hiiti hikõ kah, sul om ennedä imetelledä Har **Vrd** imetlema

***imetelemä**² frekv < imetama¹ last imeteless pääle tah, saa ai tüü mano rutubahe ei?; kavvass sa no tah imetelede? Se

imetesel|naine imetesenaine imetav naine (viis vaderina lapse kirikusse ristida) Mar **Vrd** imetaja

imetije|naine → imetajanaine

imetlema imetlema Jäm Khk Kaa Muh Hi spor Lä PäLo(-dl- Aud), -ä Khn

1. (suure) imestusega suhtuma, (suureks) imeks panema Keik imetlevad et vana Aadu äkist viina üle jättas Kaa; ma imetlesi koa, nii vali tuul et, aga nii `pissi läks `veski `eetsi Muh; see ühnä imetlemese väärt Mar; tapemaeas imetledi [loomal], suur ja `läikis Tõs; mehed imetlesid ikka, et mia üksi maha `võt'si puid Khn **Vrd** imehtelemä, imest(e)lema, imetelemä¹

2. (imestamisega) kaetama sellel lapsel `üetse `sõuke imetlemise viga juures olavad; see lanje pale imetles mu looma ää Muh; ei tohi `väikest last näedata, ta võib lapse ää imetleda Mär; laps oo ära imetletud, siss aeab `kiusu Mih **Vrd** imehtelemä

imetrei Imetrei aktsiis – Trm

imetsema imetsema Jõe Jür KuuK JMd u Kod, MMg Pal Plt, -ä Kuu

1. imestama; imetlema vaadanud ja imetsenud seda `äärberi MMg; ma imetsesin neid `lapsi Plt **Vrd** imetsämä

2. (imestamisega) kaetama – Jõe Kuu Jür KuuK JMd ta imetses mu `lehma ära -- lehm ei anna enam `piima Jõe **Vrd** imestama, imetsämä

imetsemise|rohi pl Imetsemiserohud hanijalg (Potentilla anserina) Kuu

imetsus imetsus g -e kaetus – Kod **Vrd** imestus

imetsämä imetsämä

1. imestama; imetlema kõik inimesed imetsäväd et, minä lähän jala keriku; mõni imetsäb [võõrast] last, tõene `ütleb, imetsä õma muss `valgess, ärä imetsä meie last; vanass imetsätä ei `tõstnud [teise omandit], siis sõnas ärä; sitta sinu sõna järele, jumalariisike

minu luama juure. sinu suuss, suure jumala käess. sedä üeldi tõese inimesele kui tä imetsäs [võõrast looma] Kod

2. (imestamisega) kaetama imetsäs minu lapse ärä. laps kärsitu. ei seesä koški Kod

imetu imetu Ris, -tü, -dü Se

1. inetu; imelik nii imetü sõna?; ol' tä üt's imedü inemine Se

2. (intenseedisõnana) väga (suur) imetu suur pahandus Ris; oo imedü ~ perädü imeh Se

imetus s < imetama¹ lapse imetus puolel JMd

imetuse|naine imetav naine (viis vaderina lapse ristida) se imetose naine, kes tite keriguse viis Phl Vrd imetaja

ime|viisi imekombel küll om ää et sa tullit, ma olin väega aige, kae nüid kudass ime viisi abi tuleb Ran

ime|vägi 1. imejõud Tia mis ime väega ta poisi oma võrku sai; Aga üks imevägi sel Kuremäe allikal ikke on IisR

2. (välj imestust, üllatust) Oh imevägi küll, vahi mis maassin teha jõuvab IisR

ime|värk imeasi no küll on sie ime värk, kui õmblus massinad tulid Lüg; Oe ullu, mis imevärk sie teil laua pial on IisR

imi imi lstk ema imi, võta_minno üskä Plv

imigene imige|ne g -se (taim) Siniste öitega on imigese Mus

imikene, imikäne dem < imi imikene, lupa_ma lää moro pääle Plv; oh sa hel'lä imikäne Se

imisema imisema Lüg, -ä Kod, -e San inisema; pinisema Sindrinahk küll imiseb (säsest) Lüg; mes sa imised ja mümised ku sa õigess ei kõnele Kod; luum imisess San

imisemmä imisemmä immitsema, nõrguma imis_ei inäp midägi, ar tarahtu; tõrdo naas vett imisemmä vällä; paisõh imisess, imisess perägi jo är² Se

***imm**¹ p immu lstk rinnapiim lähme ema kääst immu saama Kse Vrd imemine imm² → ilm³

himm himm g himmi

1. tuhm Tulimme igä külä himmie tuleje puole; Sidä lille vaasi täüdüb pessä muna kuordega on nää õite himm toine kohe Kuu

2. oimetu Heituned sis esteki henesä kohe himmiks; Kliiverpuom löi pähä ott kohe tügüks ajaks himmiks Kuu

imm- → em-, im-, imb-

immama immama, immata Ran; ipf (ta) immas Vig pikkamisi toimuma a. vähehaaval valutama, tuikama nigu immap jälle, sände väike valu om Ran b. tõmbama see (hiina tee) oo nüid kangemas läind, immas kogu öö läbi Vig Vrd imbima

immamisi vähehaaval, tuimalt (valutama) olli kõtust valla (ära venitanud), kōtt immamisi valut; ku immamisi valutap - - valutap nigu veedike, aga järje kindlald Ran

himmastuma himmastumma Plv Röp(-ma; -oma), (h)ima- Kan Vas(himõ-); himmästümmä Plv Röp(-ömä); nud-part himmästünü Vas pehastuma puu ol' jo² himastunu² selle murdugi? kat'ski Kan; himmästünnü_puu_palotõtass är²; naa_lavva² umma_jo är² himmästünnü² tah vihma käeh Plv; [riie] saismisega himmästüss ka är, kiä rōskōh sais Röp

-immekäne Ls ilmaimmekäne

immele (mine) metsa või kuu peale *mine `immele! kudass nij ubina nüid selle `aaga kül`mänu om; mine `immele, serätsest nüid sulle mõni mijss saab Puh*

immelgas *immelgas* g -e van imelik *Minu vanaema `ütles ikka: oi kui immelgas! kui miski talle uus või imelik oli Jür*

immemba *ennem, pigem hopõn lätt ruhe mano immemba, ei ku `tütrek poisi mano Lut immeraatorid* → imperaator

immerdama *Ants akkas immerdama ja näe maamõet löi tema poole ja oligid `tehtud Rid*

immergriin *immer|griin* g -griini väike igihali (Vinca minor) *Immergriinid olid aava (haua) peel `kasvand rohelisteks pargaks; Immergriinidel on pisiksed sinised `õitsed Kaa*

immik¹ *immi|k* g -ku *Ran Nõo imik immik `ol`li [laps] niikavva kui emä `rinda imes Ran*

immik² *sõim sä olõt kui vana immik Röp*

immike *immi|ke* VII Põi Muh Khn, g -kese Mus, -kse Krj

1. pikaldane; saamatu; vilets *oli see üks immike loom, ädavaevalt ät ta aiste vahel kippus; sa oled immike, ei viitsi teha midad Mus; Vat see on immike inimene, nosib ja vindub aga peale – kus täna, kus oome VII; see tuli oo nii immike (pisike) et Muh*

2. 1stk esimene sõrm [loetakse põidlast alates] *islike, immike, turruiuke, varrvaimuke, pisike poog Khn Vrd* **emmike**

immikest aegamisi, väikselt *see (tuli) põleb aga nii immikest et Muh*

himmild *tuhmilt Täna `üösel `paistus `Mohni tuli `oite `himmild Kuu Vrd* **himmist**

immissuma *immissuma*

1. pisut magusaks muutuma, imalduma *linnased, paned kiävä vede `piäle, immissub ärä nagu magusapu leib; õlude raba kua, paned kiävä vede `piäle, immissub ärä Kod Vrd* **immissämä**

2. ?pehkima *immissunud puu oo `surnud puu, ei õle enam `tarbepuu Kod*

immissus s < immissuma *`kasmine ja immissus teeb magusass [linnased] Kod*

immissämä *immissämä* pisut magusaks muut(u)ma, imaldama, imalduma *tee linnasse `kal`ja ehk tee õlut, immissäd ärä. teräd lähväd idänemä, siis oo magus; pani linnased immissämä; leib oo kasina immisset; vili immissäb, tä one sadanud ja lähäb `kasma, lääb magusass Kod Vrd* **imbutama, immissuma**

himmist = **himmild** *`Mohni tuli nägüb `oige `himmist Kuu*

immitama *immitama* Kse Pil; tud-part *immitet Hel*

1. pisut magusaks muutma, imaldama *rukkipüüli jahudest meie iad `leiba ei saa - - ei mõesta teda immitada Pil; immitet `leibä tetti pühapäeviss Hel Vrd* **imbutama**

2. *tibama natuke immitab [vihma] Kse*

immitsema, immitsämä *immitsema* Kuu/`i-/ hv Sa, Muh Lä Pöpõ spor K, Iis Ote Lei/`õ-/ , -ä Kuu/`i-/ Vig Khn Juu spor T, -mme Krl Har(-ä); *immitsämä* Kod Urv/-mm-/ Har; pr (ta) *immitseess Röp, -äss Se; ipf (ta) immit`s Rõu; imitsema* VNg IisR Vai/-mma/ Vig PJg HMd Kad VJg Plt Ote San/-e/ Vas/-ä/ Lut

1. vähehaaval läbi või välja tulema, nõrguma; nirisema *`rasva imitsi läbi `laudu VNg; `kalja `aste imitso Vai; kevadisel ajal kase kannud immitsevad `mahla `välja; jõgi immitseb püsut joosta kivide vahelt Khk; allikas immitseb vett üless Muh; paese akab immitsema.*

läeb `pehmes ja tikub `katki menema Tõs; `paisest immitseb sugu mäda Ris; täis vaat` immitseb pruüdi vahelt `märga `välja Kad; [kaevuvesi] põhjass ei tule. mua kõrrade sidess immitsäb ise `juure Kod; aava seest immitseb verd `väl`lä Nõo; `Lijmi immitsäss `väl`lä `uurdist Urv; ka kost immitsess vett `väl`lä puu seest, kui `hämme^o puu^o palasõ ahun Har Vrd ihmitsema, iimitsema, imbitsema

2. nõrgalt põlema, hõõguma Puud o `märjäd, tuli vade vähä `haaval `immitseb Kuu; `Tuores puus immitseb tuli `kaua `aiga Kuu; tuli püsut immitseb põleda Khk; lõke visiseb ja immitseb peal seal all Mar; ta (kütis) ikke metu `päeva immitses mulla all Mih; tuli akkas imitsema `jälle maja seest (tulekahjust) HMd; turd lepä pulk `pañdi `leede tuha `sisse ja mõni tule säde oli koa, seal immitses [hommikuse tuletegemiseni] Juu; immitsejad on väikesed `õõguvad süöd JõeK; venelastel sie ikoo-na kuju ies imitseb pisikene tule säde Kad; Nende elu om kah, immitsep nigu tuli tuha all Nõo Vrd iimitsema

3. pisut magusaks muut(u)ma, imaldama, imalduma ku õlut saab `tehtud, saab jahud imitsema `pandud; magusapu leib peäb immitsemä Vig; õlle linnased pannasse immitsema PJg; rüä jahust iks tetäss tedä (taari), immitsedäss rüä jahu ärä Kam; tetti üvä`lijmi, kijib vesi `panti jahudele `pääle, `panti immitsema Ote

4. küpsemisel tänkjaks jääma kui [leivajahud] on linnakse jahudega segi läind, siis imitseb [leib] `ahjus ära VNg; kui levad on `ahju kauaks jäänd, `pealmine kooruke `lahti, ne (leivad) on ää immitsend Pha; Leib on nõnda ää immitsend, et paljast kaks koorukest veel Põi; lähäb immitsema ahjus leib, nisku immitsend mekk Kad; kui leib on `kerkimatta `ahju `pandud siis on nüisuke imelik tüma - - ahjus ää immitsend VJg

5. imema a. pikkamisi jooma; (läbi hammaste) nirstama ma imitse mij `väl`lä pudelest San; üts ää tsiga, ega ta söögi man ei immidse^o Krl; põrssi immitsess, nud'si nissa; `tahtsõ nii juua<sup>o</sup>, et läbi rät'inulga immitsi vett lehma jala,asõmast; medäss ta süü, `nõrka immitsäss nigu nõgla `sil`mä Har b. (kompvekki) lutsima – Lei

6. sajule seadma Vähe`aaval `immitseb `taevast kuni saab sau `lahti; `imbib ja `immitseb [ilm] Kuu

7. majugesed immitsevad (ronivad) sajuga maa sihest `välja Khk; pada akkab immitsemä (veepind virvendama enne keemist) Juu; `kartuli `ko`rvi `tõtsi `keldrest `väl`lä, siss `tull`li serände immitsejä (näriv) valu `kül`le `sisse; kõik aig immitsep (valutab vähehaaval) `rindu all Nõo

immitus s < immitama paned kuuma `veega [jahud]. `ästi kõva tjjd siis selle immituse (magushapu leiva juure) Pil

imm|jalg linnase narmasjuur mõni üteli et `ke`svil om joba immjala all; nõu kasunu linnaste jala, nõu kutsutass immjala Nõo

immo im(m)o emise meelitusnimetus ja kutsumishüüd imo üteldi `hääga; tulõ\_`süümä! immo immo immo immo Vas

immokõnõ dem < immo immokõnõ, tulõ_`süümä Vas

imm|pea (taim) impead kasvavad põllal. nagu ärjapead; enne ärjapäid es ole, siis `ollid impead; impäid imeti ja `tehti teed, impead oo rohod, punased tutid `otses ja Muh

***himmustama** pr (ta) himmustass peale tekkima, korjuma (nt koorekirme piimale) Lut himmästömä, himmästümmä → himmastuma

immäämä, immäümä → imauma

immü → imbima

imo → immo

imokõnõ *Imokõnõ* teise sõrme nimetus – Urv

***himotsama** pr (ma) *himodsa*, (ta) *himotsass* himustama, himutsema – Se

imp → enam¹

impama *impama* lonkama *Üks impab, teine limpab* KuuK

imp-amp *ise oled veikene nagu imp-amp aga küll`kiasama oled`val`mis* VJg

impe → imbe

***imperaator** (kartulisort) *imberaa-torid olid juba vanemad`sel`tsi kardulad* Kad;
imberaa-torid. suured`valged, pikakesed tersed. ei õle iad [kartulid] IisK

imps *Vetabimps siit, amps seeld* (püsimatust inimesest) Emm

imss → emis

himu *imu* R Muh L(e- Rid) K I M T, *h-* Kuu hv Vas; *imo* LNg Tõs Juu Kod KJn
VId/h-; *immu* Sa hv Muh, Hi(h- Phl) Lälõ Mih Hää Kõp Hls Võn Rõn(`i-) San Krl, *h-* VLä
Rõu; *immo* Käi LNg Vig Vas/h-; *emmu, em(m)o* Mar

1. kange tahtmine, (tugev) soov, isu (saada või teha) *minu`rääkimised on keik`räägitud ja imu`ilmast`otsas* Hlj; *himu tege`menna* VNg; *mul ei old imugi veel mehele`menna* Vai; *immu pärast sööks küll veel, aga kõht täis Jäm; Nii`kange naeru immu tuli`peale* Põi; [poisid] *Mõni taub teist kohe immuga Rei; tääl oo`kange piibo iso ~ immo* Vig; *mina olin koa imus ruki keevavee leba järele Mih; akkas suure õhenaga karduld`koorima, aga varsi läks immu ära Vän; kohe`vuata imu pärast (mõnuga), kui kellelgi on pikad`juuksed* HJn; *mis selle (viina) imule võid teha JJn; nied said imu`otsa, akkasid jälle teesed* [kiikuma] Kad; *nüüd on ta imu tasa* [jooksust] Trm; *tämä sadab õma imo ärä, mitu nädäläd* (ilmast) Kod; *lapsed`tahtsid imuga* [kasukannikat] Pil; *aga ikke imu käind`piäle, et ei tiä mis selle (taldriku) sijs on* KJn; *miu imu om joba täüs* [jutuajamisest] Krk; *mõnel* (rasedal) *tulna mõne söögi pääle imu, mõnel tulna imu varastada; [kana] piap perstpidi`kül`mä vette`kastma, siss lähäb`audmise imu ärä* Nõo; *Mul ei olõ`ta liha`perrä nii himmu* Urv; *taa aja ennedä ummi himmõ takan; kat`s nuurt miist tul`l tjiid`müüdü`väega himmuga* (hoogsalt) Har; *väikesel* [tüdrukul] *latsõ himo* Plv; *sul om timmä`väega himo* (himu suitsetada); *himo puu,`hamba väga = piip* Se

2. sugukihu, himurus *Sie va ull`naine`mutku`kanges`miesteimus alati* IisR; *immu naakut keiks poisi`järke* Mus; *eks tüdruku imu tieb poisi nii terasest;`ükstas kõik kellega oma imu`aada suavad* Kad; *mis imu sul näiss mehiss one* Kod; *kubeme imu* Ksi; *temä imu käi selle tüdruku`järgi* Hel; *seräst* (meest) *üttegi ei ole ollu, kes ta imu oless`jõudnu vaegistada; imu viab iist,`tahtmine`tõukab takast, rõõm kisub`rõiva`kaala, arm aab aru lak`ka* Nõo; *tuul`t`sural om tu`tüt`rigu pääle`väega himo* Se

himu|asi maius(pala) *Ega taga* (pannkoogiga) *iga pää kedagi teha põld. Vahel imu ašsaks oli* Kei; *ega ta* (õun, marjad) *mõni kõtu täüdüss ei joole, ta imu asi* Krk

himukas a < himu

1. himustav, himuline *siä oled nii imugas inimene: kaig`asja imustad* Vai; *lapsed nõnda immukad minemas* Khk; *imukas laulu`peale* Amb; *temä* (karu) *ei ole vereimukass*

(verejanuline) Hel; *noorõ?`tüt'rigu ja poisi omma lušti pääle himmukatsõ?* Har; *himokass`teedu pääle* Se **Vrd** himulik, imune

2. ihar, himur *kis sedavisi`ühte`puhku isastega`ümber ajab - - vôi isane emastega, see on immukas* Khk **Vrd** himulik

himukene dem < himu *tuul ol' sääne himukõnõ Sa-rato`vvi minnä?* Vas

imuldasa *imuldasa* KuuK Kad oma himu järgi *Akkasin nuoreld oma imuldasa tegema* KuuK; *imuti vôi imuldasa süiakse iad`toitu* Kad **Vrd** imuti

himulik a < himu

1. himustav, himuline *sie one imulikku laps sie`tahtu üht`puhku üht ja toist* VNg; *tä on kohejoonega üks õppimese emmolik* Mar; *noored inimesed on selle jahi assa`piale imulikud* Pai; *kits on imulik`jälle`lehtede`piale* Lai; *see on mul`ästi imulik* (meelepärane) *toit* Pil; *sij`lait's om raamadu pääl imulik* Krk; *ma liha`pääle nii imulik ei ole* Nõo; *himolik inemine, ku raha`märki om, midä näge, tuud ost* Se **Vrd** himukas

2. ihar, himur *niisukene imulikku ja`kiimalust täüs* VNg; *poiste`piale oli ta* (vanatüdruk) *veel imulik* Plt **Vrd** himukas, himuline

-himulikult Ls uudishimulikult

himuline a < himu

1. suurt himu tundev, himustav *Tantsuimulised`tantsisid,`riiuimulised`klaarisid oma`asju`nurga taga* Kuu; *kalamijs käib alati mere pääl kalu varitsemas, on kala immulene* Hää; *nuored, sulased mehed, juoma imulised käisid* [lapuliseks] HJn; *linnukoerad one lihairimulised; veneläsed`kanged imolised uudiss`näha suada* Kod; *temä olli igävene kalaimuline* Krk; *mesterahvass olliva viina pääle imulise* Nõo; *raha himuline* Rõu; *orrav om himoline kuusõ kukka`pääle* Plv

2. ihar, himur *Imulise`märgid on sügävad`kortsud nenä`juurest`alle* Lüg; *määra on pätsu immuline* Khk; *jooseb naeste`rahva järel ja lõhub`ringi, va imulene* Ris; *neid mihi om küll, kellel nõnda`samma om* [valgevoolus] *ku naste`rahval. `siande suure imuliste`kohta* [räägitakse] Krk

Vrd himukas, himulik, imur

imune *imune* himukas *imune* *tüöd tegemä* Lüg

himu|pulber *tüdrukud küsinud poes imu`pulbrid* Ksi

imur *imur* g -a himustav, himuline *sa pead oma imu talitsema, et sa põle nii imur enam mitte; nüid o imurad lapsed, nüid põle`endised mette; ma põle imur inimene elu`aegas oln* Muh

himu|roog 1. lemmiktoit, maiusroog *vahest`keidavad`kiisli - -`tiavad, et sie mu imu ruog* Lüg; *Titeema immuroog oli küpsleib* [võiga] Emm; *peab ikke keedetama apu oblika suppi, muidu imu roaks seda* Mär; *paelukse imu ruoga süeb* JMd; *ma tij`endel imu`ruuga, kupa kapustit* Krk; *kost ma`tuud himmu`ruuga saa ku`ma`vaenõ olõ* Har

2. iharusobjekt *Mõisas käidi tüdrukutega ümber kui imuruogadega* KuuK

himustama *imustama* (-o-) R(h- Kuu; -mma) Muh spor Hi(h- Phl) L K I(-ss-Kod), M(-em[e]) spor T V(h-; -mma; -õm[m]õ Krl); *immustama* Sa Hi(h- Rei) Lälõ Hää Saa Kei Kõp T, -õmõ San Krl(h-); *himmustam(m)a* Har Vas; *em(m)ostama* Mar

1. (suurt) himu tundma, (väga) tahtma vôi soovima *Iestlased olid himustatud`tuplie`laeva`miestenä* Kuu; *nämä kaik imustivata`käiksi aga ei`saanu* VNg; *aga juttu*

`raamatusi en õle imustand lugeda Lüg; kaig\_`asja imustad, midä `silmäga nääd Vai; loom immustab paha `peele Khk; Vana oli surmani õlle immustaja inimene Pöi; ma immusta `värsked kala Emm; kaera kile, ma imostan ka seda Aud; imustadi noore `kuuga `kõiki tiha Ris; kaanid imustavad mudavees ika `olla HJn; minä en imussa `laubasel pääväl `tüüle minnä Kod; ma imustaks küll seda tüdrukud võtta [naiseks] Ksi; siss võide paerast juvva niipal'lu ku süä imustess Hel; kõllane `ol'li põlatu värm, es imustava rahvass Ran; oi ma imosti oppi Vön; võit kõnõlda nii pal'lo kui hing himostass Kan; ärä immustõgu\_ tõse varra Krl; midä näge, tüüd ost, ar himostass `kõikõ Se

2. kedagi ihaldama, iharust tundma mõni poiss imustas `piigada, ke õli tema südäme `kinni `kasvand Lüg; kui tütarlaps pal'lo `poissa emostab ja poesid käeväd, [õeld] jüsku va märä obo Mar; temä imu käi selle tüdruku `järgi Hel; poosi `tahtsiva toda tütarä iks immustiva Nõo; tä toolõ `väega himostass, tä om `väega sõbrah [tüdrukuga] Se

himustus s < himustama raha`ahnuss, sie on `kõige `suuremb imustus inimistel Lüg; magus toit on üks imustuse asi Kos

himu|sөөк himuroog kile om seräne imusüük Puh; himo `süüke ajat takah (nt haiguse ajal) Röp

imute himukalt, meeeldi moni inimine tegeb kohe imute tüöd Hlj **Vrd** imuti

imuti imuti Mär Vig PJg Koe Kad Ksi, imo- Vig PJg, immu- Hls

1. himukalt; meeeldi nii magusad karduled, et söö imuti just; ta tegi ju imoti sedä Vig; imuti oleksin läind `linna Kad **Vrd** imute

2. oma himu järgi sain `pulmas üsna immuti juua Jäm; ma sain imuti täna `süia Ksi **Vrd** imuldasa

himu|toit himuroog – Khn Pil mina tahan magust. minul on see `niigu imu toit Pil

himutsema imutsema Tõs Krk/-m/, imm- Hää; himotsõmma Se; (ma) imutse Hel (pikemat aega) himustama ma ole tend `ammu immutsenu, seda raha Hää; timä himotsõss ubinit süvää?; ma himodsõ sedä `süüki Se **Vrd** himotsama

himõkõnõ [lõng] peenikene kui udsu, peenikene kui himõkõnõ Röp

imõstuma imõstuma imestama, imestust tundma tä imõstu är?, ei? saa? midägi? üldä? Rõu

himõstumma → himmastuma

imõus|lats rinnalaps muna`putru peimaga imõ,uslatsõlõ Lei

imä, imä- → ema, ema-

imädsekene dem < emane olõ_i oonass, um imädsekene [tall]; immädsekene um ut'ikõnõ Lut

imä|hain vesimünt (Mentha aquatica) imähaaia? kasusõ? iuhn. aiuh kül'betäse. ku kabõhõdsõl lat's saa, andass juvva? [teed] Lut **-hammas** (hobuse) piimahammas edimädse? umma? imä`hamba? Lut **-haud** (palli-, munamängus) keskmine auk kumaniisa `lüümä: tetti tu puinõ tu muna sääne, s_ tüüd `aeti sinnä imä`hauda Se

***imähhütmä** pisut magusaks muutuma, imalduma vaja imähhütä `laska? [rukkijahu keeva veega] Se **Vrd** imahtuma¹

imä|hiuss sünnijuus, -juuksed leemehiuss vai imähiuss om lat'sil sääne kehv `hiusõkõnõ, om siss pääh kui sünnüss õnnõ Se; imä `hiussõ? Lut

imähtämmä *imähtämmä* pisut magusaks muutma, imaldama *Peenleeväle piäb rüäjahu ar[?] imähtämmä* Vas **Vrd** imatama

imähtüimä → imahtuma¹

imäk → emakas

imä|kartohk (vana) seemnekartul *imä kartohkast kasusõgi[?] varrõ[?], imä kartohk mädäness peräst poolõ ar[?] Se Vrd* emakartul **-karvanõ** sünnikarvaga kaetud (korralike harjasteta) *imä karvanõ põrss; imä karvanõ põrsagõnõ, tahat no ni pal'lo rahha said[?] Se -kupil* emakupp *imäkupil [on] pikemb ja peenemb ku tõsõ kubla[?] Har*

imäldüimä → imelduma

imä|lõst *Imälõst* võrgu kuusepuust ujuk – Se **-läpü** suurem auk jääs talvisel kalapüügil *Imä läpü om iä sisse tuuraga raotu piklik mulk, kost läbi kalanoot lastass järve Võn*

imämb *imä|mb* Räp, -p Se enam, sugugi *saa ei imämb `kõndi, rips õnnõ Räp; s\_jäävä `kõrnõ `perrä, nüü sula ai imäp* Se **Vrd** imät

imänd, imändä- → emand, emanda-

imändä|kala pl *imändäkala[?]* võldas (Cottus gobio) Plv **Vrd** imändämaim **-maim** *imändä maim* = imändäkala – Plv **-rahvas** pl *imändä`rahva[?]* härrasrahvas – Kra

imä|saivas kuhjavarras *muido `kuhja tetä<sup>?</sup> ei saa<sup>?</sup> ku imä saivass `pistö [panna] Räp*

imät = imämb täditütär', *ku ar jo l'att mehele, olõ õi imät määnegi suur sugulanõ* Se

imä|vana pl *imävana[?]* emapoolsed vanavanemad – Se **-võrk** noot *imävõrk – takah nigu kot't* Se

in- → en-

inahhama *inahhama, inada[?]* Vas Se Lut, pr (ta) *inahhass, inna* Se Lut (osa vorme langeb kokku verbiga *inama*) korraks inisema *tii_i mis tu lehm inahti* Se; *lihmä[?] ni härä[?] inahhasõ[?]* Lut **Vrd** inama, inatama

inahuss *inahu|ss* Se, g -sõ Har; *inähüss* Se (lühiajaline) inin *ma kuuli, et laudan ol'l üt's inahuss* Har; *lehmä inähüss* Se

***inahutma** *inähütmä;* ipf (ta) *inahhut'* korraks inisema *lehm üte voori inähüüt'* Se **Vrd** inatumma

inama *inama* pr (ta) *inna* Plv Vas, *innass* Räp; *iname* Krk; *inämä;* pr (ta) *ina* Trv; *innama* Räp, pr (ta) *inna* Lut; *innama, inna-* Vas Räp teat viisil häälitsema **a.** inisema *lehm inäb ~ ina* Trv; *vasika[?] inasõ[?] `tahtva<sup>?</sup> juvva<sup>?</sup>* Plv; *mi\_sa tah innat, ellü ajat; elläi `innass* Vas; *lehmä_laaliva vai inassiva* Räp **Vrd** inahhama, indama² **b.** pinisema *ku nüür mehine lätt `ussõ, sõss taroh inna* Lut

inar *inar* Khk Mus VII Muh Emm Hää KuuK spor Jä, Kad Lai Plt Pil, -|as Mar Khn/jõ-/ PJg Hää Hag Pee Koe SJn, g -a; pl hinara Rõu; ppl *inaraid* Jõe

1. a hõre, õhuke; kulunud *kui verk vanaks lähäb - - siis on tal inaraid `silmi mis on `pienikesed* Jõe; *kampsuni küinasnukid ka inarad* Khk; *püksi perse o nii inaraks kulund, üt vaada läbi* Mus; *Sie (riie) on ju päris inar* KuuK; Tal põle mitte *inarast* ilpu ümmer kaela Koe **Vrd** inarane, inarik

2. s õhuke või kulunud riie; räbal; pisike tükk, riba *nee päti tallad ep kinnita `kuigid kaua, nee oo müidu ühed inarad; üks naha inar* (vilets nahk; nahaäär) Muh; *Püksipõlved on nii õhuseks kulund nat inar* Emm; *suurd inarad ja narakad reppovad sabas* Mar; *vana võrgu jõnaras* Khn; *Poe `jälle oma inaratesse* Hää; *vanad inarad on viel järele `pükstest*

Hag; `riide inarad on muas, rätsep oli JMd; `ühte inarastki ei and Pee; Selle inaraga paras sõrme siduda, mis kleidi riie see on Pil; ta on nõnna ära kulund kui üks inaras; ei tal põle `ilpu inart `sel'ga panna SJn; Hinara umma sügüsel elaja tapmise aigu lihalõikuhnu peenükese soonõhinarakõsõ Rõu || *nao suur inaras* (kaltsakas) laseb sii Mar

inarakene dem < inar ku kõrt lagunu `õeldass inaraksed on `ümmer Hää; Kirvõga lei poolõst sõrmõst saani sõrmõ sisse, naha *hinarakõist* pittehn jäi [sõrm] viil külge; Kui oinit lõikuhnu munakõsõ är tõmbat jääss valgõ *hinarakõnõ* vällä, sis kaksõ tuu *hinarakõnõ* kah är Rõu

inarane *inarane* hõre, kulunud (riie) Hlj

inarik *inari*k g -ku Jür Kad Iis Lai inar (riie), liru lõrts riie on inarik Jür; ei seda inariku maksa `sel'gagi `panna Iis; justku inarik teene (riie), kulunud ära Lai

inaras → inar

inatamma *inatamma* korraks inisema kas ta mia inisemine om, lihm inati ennedä Har
Vrd inahhama

inatumma *inatumma* korraks inisema elläi inatu, ei tiia, kas taht süüä vai Har
Vrd inahutma

ind¹ ind g inna nahaalune kelme kui nahad ää `mäitatse, siis kile kord peal o naha ind; apu kisub inna naha küljest `lahti; naha ind koogitsetse naha küljest; kui naha koi oo, siis kõrvetatse naha `inda ja pannasse seda `tuhka `peale; naha ind o `lamba nahal Muh

ind² ind g inna Sa Rei

1. sugukihu; jooksuvaeg, aju (loomadel) lehmäl ind. sõnnid keik lehma inna taga Ans; `lambad ning `veised tegad `inda; jänesed tegad ka `inda Khk; Koer ajas `inda kaks nädalad; Sõnnikari aised lehma inna Kaa; Küla kari oli koos, sõnnid `lehmade seas, tegid `inda, kümnekond `sõnni oli lehma `järges Põi **Vrd** inn

2. indleva emaslooma kaaskond lita tuleb innaga; meite sõnn oli inna taga Jäm; lehma ind on tulnd värava taha Khk; vaada inna kari läheb, sõnni punnid lehma `järges Mus; Kui lehma ind tänavas `vastu tuli, oja eest, viivad puruks Põi; lehmäl oli ind järel; sa oled nagu innaga lehem Rei **Vrd** innaline

3. fig ühekorra `soldadid olid Sepa Reedule `inda teind (taga ajanud); `inda tegad (lapsed müravad) sii Khk; Jähi inna `alla ~ aja ja inna vahele ~ `jalgupidi inna `alla (vigastas jala) Põi

hind ind g inna eP(e- Rid Mar Juu; jõ- Khn) eL(h- V); `ind(a) g `inna R(h- Kuu); p `indä Vig; hend g henna Har

1. rahaline väärtus a. (kauba)hind, (rendi)maks jne *aleduse pärast `anneti `puole `innaga* Hlj; sie läks `siene `inna iest (väga odavalt); kahe `kõrdase `innaga müüs Lüg; Vanad kronudki õli `inda `aetud Jõh; mis innaga need müüaste Jäm; panid see nii inna ala, seda\_b jõva `ükskid `osta; nii kallis. seda `inda pole `enne kuuldagid olnd Khk; mes sa innast ka vetad Käi; päris ind oli kolmkümmend kopikad [kalakülimitust] Rid; külä teeb enna (hind selgub laadal) Mar; ega see kellegi `ostja põle, see mud'u küssib `indasi Mär; mõned kaobad oo -- ühe inna sees Tõs; sain sedasi alandud innaga; `kerge innaga (odavalt) Juu; ta `nõudis nii `kõrged `inda Amb; sialiha on `indas JMd; `võeti kääst ää ilma innata VJg; kaup läks `kal'li inna all `väl'ja Trm; mes sa `inda pidäd, lahe `natke odavamass; sii asi õma `inda ei `kaota; alate innad `kerkivad Kod; innast maha `jätma Pt;

egä tal (riidel) `inda ka kedägi põlnd KJn; ma sedä innass ei `arvagi ~ inna ette ei `arva; nüid vili massap `inda ~ om innan Krk; mesi olna `võiga üte inna pääl; kaitskümend `nakla kala -- kas tyy `ol'li siss ind `aasta ijst (hobuse karjamaa eest) Ran; odava `indu peräst tõi oma kraami tagasi; os sia lihunigadele odavamb kätte `annu -- aga temä oiss iki innan Puh; [ostu] ind käib miu `taskust üle Nõo; `päälsehend ol' viiskõrd `kal'limb ku röösa piimä hend; ennembi ol'li õks rahal `kal'limb hend ku no? om; riigihennaga ei massa `pit'ski? ka\_medägi Har; kat's `hinda mast (kallilt ostetud) Plv; `saargedehaha? omma? hääh hinnah Ráp **b.** rahapalk, töötasu `moisa `tulpasi [sai] `leikada `ilma `innata VNg; kõige suurem ind oli kuuskümend kopik `päavas Noa; `kuulda, et seal pool maksetakse ikke `kõrgemaid `indasid ~ `palkasid Mär; kus sa sääl tuhat kolmsada maha sirutatud (teenid), siis on ind maas kah (alandatakse tasu) Hää; kolmkümend kopike ike oli siss see `äästamise ja -- sis selle päeva ind Rap; kõik ühen teemä tüüd. aga Liisa `ütte `inda; piira `laut'ja laadib `piirdu. sij võt't `puasme piält inna Kod; [lina] `peode päält `masti ind Pst; `inda maha `tel'me [töölist palgates] Krk; `rát'sepil ol' iks uma hind (rahapalk) Ráp

2. hindav arvamus kukulind `mütme inna pääl (mitme nimega) VII; oh sa püha ind (üllatushüüatus) Põi; midägi asi ma\_s ole, aga aeva iks minu ka `inda, periss talu peremehele oless saanu Ran; pinil pini hind, taast no midä `kaihho Vas; hinnas hinnatud; lugupeetud tiäd `piimägä `riisi supp õli nii `innas Lüg; Oli indas kut ohurohi Emm; kel elusad `riided olid, see oli ikke `indas Mih; mees on `indas ikke alati Juu; Sügise poole (sügistööde ajal), siis olid kõik innas, noored kui vanad saunikud Trm; tüü aig, nüid om vanainimese kõik innan Puh; no omma vana nime_hennan Har

3. miski ~ ühegi hinna eest mingil juhul mine `inna `iestki en lähä Vai; ühegi inna iest ma enam `sinna tagasi ei lähä VMr; ei mina siin elada tahaks kohe `miski inna iest Kad; ma ei jää `messegi inna ijst kodu Ran; mis ~ seda hinda teat põhjusel (surema, lõppema) Sa Muh Mis `inda ta läks (miks ta suri) Jäm; ühekorra noor obu `astus põllu pael muna puruks -- ning läks seda `inda; mõni inimene teeb enesele `tööga pailu, mo isaisa suri seda `inda ee; tä suri viina `inda ee Khk; siis jähi nõnna `aigeaks et, pidi tükkis seda `inda menema; nüid so pätid `lähtvad seda `inda Muh

*indama¹ (nad) `indavad indlema `küindla kuus metsa `loomadel küis`jalgade `indamiseaeg; kassid `indavad Jäm

*indama² inisema l'ehm `indass Lei Vrd inama

hindama `indama spor R(h- Kuu) eP(`e- Mar) M(-e) T(-e San), Krl(-õ); `hindam(m)a VId; da-inf innata spor eP M(-e) T(-e San), hinnada?, -ta? VId, `indada Kuu(h-) Jõh Emm; tud-part innatu Krl, `i- VNg; (ta) `innab, `indab Lüg; `hendama, hennada Har (uue sõna)

1. hinda määrama tahetse ovost müä, küll `laadal `indab Lüg; vanast `mõisnikud `indasid `kohtadele `renti Khk; obused innati ää roonu poolt Tor; `uoned on innatud JMd; üks `uassa innati muad Kod; `kal'liste innanu ka nyy `uune Nõo; `täambä om puut' kiinni?, kaubmihe `hendasõ `kraami Har

2. hinnangut andma [töömees] innati `varsti ära, et on vedamik Lai; saa ai ma es `hindäle `hindä `panda, ilm `hindass; tu ineminõ om `rahva käeh (temast räägitakse), timmä hinnatass sääl Se **a.** lugu pidama, kõrgelt hindama Mies ei `õskand oma naist eluajal `indada Jõh; kui soldati irm oli, siis innati üksikid `tütrid Pal; ku inemise umma? `laadna?

ja `sündligu<sup>?</sup>, tyy um hinnatav Rõu **b.** kellekski pidama sa `hendat hennest külh inemisesse, minnu mitte `mijsski Har

hinde → henne¹

hindene `hindene kiudpilvedega kaetud taavass kõik um `hindene, vaia linnu k'ulbä[?]
Lut

ind|hammas irvhammas *indhammass*, kes pal'lu naard Har

hindide → enese

indik *indi|k g -gu; inđu|k g -ga; indük kalkun ülekohuss – indük, õiguss – tihalanõ* Lut

hindo *hindo* Vas/-ń-/ Se tola; kekats *Saa ai[?] taast hindost joht `lat'si `perrä `kaejat* Vas

Indrik: `pundar puus ja `mander maas, `indrik all `einamal = `pähkel, `mantsikad, ein putk Lüg

inds- → ints-

-hinds Ls hambahinds

indsak *indsak* Hls; g *indsaku* Krk saksik inimene (nt mõisateenija, linlane) näe, kui saksa *indsak kõnd* Hls; *indsakidel olli alus undrukul vitsa sehen; mõni tääd, ken ta om, linna indsaku`muydu olli ta* Krk **Vrd** antsakas, intsakas, intsantsak

indsik *indsi|k g -ke* pidevalt naerev inimene – Plv

indsile *indsile* V(`h- Lut)

1. paljastatud, irevil(e) sa õks nika taad hal'litunut `leibä süüt ku `hamba *indsile* `jääse<sup>?</sup> (kuni sured); *marupini aja `hamba indsile* Har; *mõnikõrd jäl[?] latsõ_vidävä_hiuss`nyuta - - sõss `kiskva[?] inne, ni et, `hamba indsile<sup>?</sup> Plv; linno kaku\_nii et sul `hamba indsile ommava[?]; näliit' lehmä nii är[?], et `hamba jäivä õnnõ *indsile* Räp; `hamba *indsile* naard Se **Vrd** intsi*

2. pinguli *Rassõ ol'l `rõipidega\_kääneldä<sup>?</sup>* (suuri kotte tõsta). Nõsti *nigu\_naba soonõ\_jäi<sup>?</sup> indsile<sup>?</sup> Rõu; Mõnõl naistõ`rahval omma[?] jalasoonõ[?] `veiga indsile, kõik' nigu sinidse[?] munakivi[?] väl'äh Se || Sa_lt nigu pärä_ünü väsk, säl'gruuds om *indsile* (redelina väljas) Urv **Vrd** indsveli*

***indsima** (ma) *indsi*, imp (ära) *intsü* narrima, naerma *ma_sinnu inds* `väega; *intsü_i timmä* Se **Vrd** indsitämä

indsitelemä *indsitelemä* Plv Vas, *-llemä* Har(-a) Räp; *intsitelema*, intstemmä Plv; `hintstelemä, da-inf *indsidel'dä* Lut; des-vorm `intstelleh Se

1. (pidevalt) itsitama, irvitama *Ku [tüdrukud] omma_`säärtse<sup>?</sup> eputusõ<sup>?</sup>, siss nuy<sup>?</sup> indsitelese ja hikitäse\_pal'lu; latsõ`rõipõ käävä pääle tanh indsitellen* Har; *k'äu `intstelleh ja k'äu hõkõrdõllõh* Se

2. hambaid paljastama `hintstelego\_i<sup>?</sup> `hambidega[?] Lut

indsitämä *indsitämä* Nõo Kam/-mmä/; *indsitäm(m)ä* V(h- Rõu Lut; *ints-* Se); *indsitama* Lei, *ins-* KodT; *intsiteme* Hel

1. itsitama, irvitama *mes sä intsammass üttelugu indsität* Nõo; `tüt'rik *indsitäss* (eputab), kui taht ennäst iks poesele näedätä vai Kam; *Mi\_sa indsität*, `hamba iks üttele lukku ireville Urv; *Jätä_jo[?] umma indsitämist! Muud ei_tii[?], ku indsitäss `endä* Har; *et mis sä minno indstät* Se; *põntu `amba[?] vällalõ, indžit ku intš* Lei **Vrd** indsima

2. hambaid paljastama *Oll viha täüs, muidugu iñdsit' `hambiid* Urv; Susi -- *indsit* hambid, ja olõss iks viimäte mehe ar murdnu Rõu; *mis ti iñdsität taah `hambit ja hõkõrdõllõt* Röp; *`hambahiñds um inemine sääne, iks kõõ hiñdsitäss `hambit* Lut

hindso *hiñdso*, *hindsõ* – varsa meelitusnimi ja kutsumishüüd *hiñdso*, *hiñdso*, *kutsutass* `varsa Röp **Vrd** hints

hindsokene dem < *hindso hiñdsokõnõ ka jo nibi hainatuttu* Se

indsuma → *indsümä*

indsveli pinguli *Kõtu soone `indsveli* [supisõõmisest] Nõo **Vrd** *indsile*, *indsväle*

indsväle = *indsveli sÿÿj toda suppi nii et kõtu soone `indsväle* Ote

indsümä *`indsümä* Vas Se(-mmä); pr (ta) *`indsüss* Urv; *`indsuma* Urv Se Lei/-tš-/

1. *irevile minema akõñ ka `indsüss är<sup>p</sup>* Urv; *`käega ummõldu `indsüss `vällä, a maässinaga ummõldu `indsü ei_kohegi^p* Vas

2. *immitsema annom `indsüss vett `vällä* Vas; *virts `indsüss lauda saina alt `vällä; `õkva juusk maa seest `väl'lä, õi `indsü inäp* Se

3. *aeglaselt nähtavale tulema tää `indsüss tah palama, taa tuli; naaäss paisõh `indsümä otsa ette* Se

induma [linnased põrandal] *`indusid siis, tükkis palavasse es saa `panna, siis ta leheb piimale ju* Khk

hindä → enese, esi²

hindä|keskene omavaheline *`hindä `keskene asi `johtu* Se **-väsünü** *`hindäväsünü^p* rase – Plv

ine *ine* Sa Muh Kse Han Khn PJg Tor Hää tasane ühetooniline häälightsus **a.** *inin vassik ajab ine* Jäm; *sõñn ajab ine lehma `perse taga* Khk; *Juba* [loomadel] *ine `lahti `jälle* Põi; *ärja ine* Kse **b.** (putuka) *pirin massagad pirisevad, mihulased ajavad ine* Khk **c.** (jutu-, laulu-, nutu)joru *laps ajab ka paigul `perse taga ine* Khk; *Mis `sõuksed* (poisikesed) *peaksid `käima teiste inimeste akende taga ine ajamas* Põi; *ta laulab unisest peast koa, aab aga `peale ine* Muh; *Oo akan `ühte inet `aama ja ikka sellega `tütab ja järel ei anna* Han; *Ajab muidu inet, põle* [jutul] *`ända iis ega teist taga* Hää

inema *inema* nutma, *virisema mis sa muidu ined nii pailu* (õeld väiksele lapsele) Jaa

inemine → inimene

inemiiskäne *`inemi-skäne* inimene *`väega hüä `inemi-skäne* Se **Vrd** *inimesekene*

inep → ennem

ine|pill *piripill mis sa irised `ühte `jooni, muidu üks ine pill* Khk; *mis ine `pilli sa* (nuttev laps) *aad* Muh

***inestama** *inestamma* Har, *-ämä* Lüg *inetuks arvama; inetult kaituma* Sain *`lahti senest peigmest, täädä inestäsiväd kõik* Lüg; *medäss sa tanh no<sup>p</sup> inestat* (?torised), *mul is olõ jo `aigu minnä^p* Har

inestä- → *innestä*

inetu *inetu* hv RId S, L(ii- Khn) KPõ Lai Pil, *inneto* Rid Kul(-u), g *-ma*; n, g *inetu* Vai hv S, Mar/-o/ Kse hv Jä ViK, I VIPõ(iiñ- KJn) M(ii- Krk) T(iiñ- Ran; -õ- San) Krl, *inedu* Krl Har/-õ-/; *innetu* Muh Ris Nis(iiñ-)

1. välimusest *ilutu, ebameeldiv obone one inetu ja sittane* VNg; *inetu `näuga inimene* Jäm; *inetumad maead* Vig; *kissi inetumad tüdrukud `vaatab* Amb; *ossa inetu luom küll, ise*

üle piakaela sitane (inimesest) Kad; obune ja lehm ka, kui inetumad, koñdid väl'las, karvad `tortis Sim; õli tuline inetu riie; nudi kana o inetu; inetid kua `võetse [naiseks] Kod; sõrmkinnast jämeda lõngast `saagi teha, on nagu inetu Lai; [surnud vanake] olli nii inetus ja armetus jäänu Hls; vana inetu mesterahvass Nõo; `väege inõtu plaanigõ_tüd'rik San

2. (moraalselt) kohatu, ebasünnis; häbitu vana inetu aja `tühja loru VNg; tämä on `niiske roppo ja inetu inimene Vai; Lol'l inetu tegu, inimene rikub teise kaju vee ää Põi; ilus nägu, inetu tegu VJg; `ühthe `puhku oled sa `torssus, se jo inetu Pal; ta\_m õks `väega inõdu tegu, ku_sa `tõisiga alasi `taplõt Har Vrd imetu

3. paha, piinlik see oli üsna inetu vaadata Ris; täl oo inetu `süüjä `tulla; minul oli nõnna äbi ja inetu Kod

4. halb, vastik; ebasoodus liha ehk leib, kui one ummussen, inetu lehk juuren; suu õli inetu (mõru); unnad saed kõege inetuma kõha `piäle [järve laskmisel]; pihutäis uaval (ebaühtlaselt) külvetud, inetu `külmine Kod; saana juures olema inetu vesi olnd, ei kõlvanud `süia Pal; inetu ilmaga ei aea ia peremees `koeragi `väl'lä; sügise `õhta on see kõige inetum, kui ta pime ja porine on Lai; tuvikse om ilusa linnu, aga inetu laul Ran

Vrd inutu

5. (intensiteedisõnana) väga, tohutult innetu suur Ris

inetukene dem < inetu ilusile lastass kõik usse `valla, inetukõisi ei vahi `kiäkinä Puh

inetumast = inetust inetumast pand labi `pääle `kampsulille VNg

inetus s < inetu oh sa inedus küll! oh sa inedus inimene Vai; mis sa oma inedusega teisi `körvas oled ka Khk; oma inetuse pärast ei `meeldind ta kellegille Mär

inetust inetust Lai, -ss Kod halvasti, inetult mõni `ütleb tõesele inetuss Kod; käis inetust `riides Lai Vrd inetumast

ine|vaskas ine `vaškas sõim Kse

-ing Ls kiviing

hing ing g `ijje, `inge R(h- Kuu), inge hv Hi, L K I, ijje S(h- Phl) JõeK KuuK VJg; iing Vän hv San, g inge Kod Pal Ksi; (h)ing, (h)ing g (h)ing, -ng- V; eng g `enje, `enge hv Kuu, RId(n -i VNg Vai, -e Vai), enge ?Rei spor L(-ng- Mih Khn); eng g enge, enge M(eng) Krl, enge T(g engu, -ng- Puh) Lei(j-; eñd) (täendusrühmade piirid pole alati selged)

Täendusrühmad: 1. (hingatav) õhk a. õhk; gaas b. sisse- või väljahingatav õhk; hingeõhk

2. hingamine; hingetõmme

3. fig (puhkepausist, puhkamisest pärast pingutust)

4. elu(avaldu) a. elu, eluvõime, -jõud (inimene, loom) b. (taim jm) c. (mitmesuguseis väljendeis)

5. elusolendi, hrl inimese surematu osa; ant ihu, keha

6. fig (millestki kesksest või olulisest) a. (inimesele elutähtsast) b. eksistentsiks oluline nähtus, tegevus jm c. korrasolek; töökorda panek; tegutsemishoog

7. fig (viletsast või pödurast olendist) a. (väga kõhnast või viletsast olendist) b. (väga vaesest või tühisest inimesest) c. (kehva tervisega; väga haige, suremas) d. (väsimusest; suurest pingutusest)

8. (surnu) vaim a. vaimolend, kummitus b. vaimuks maskeeritud inimene (hingedeajal)

9. elusolend a. inimene või loom, hingeline b. arvestusühik (elusolendite, hrl inimeste loendamisel, maajagamisel, maksude määramisel)

10. inimese sisemine olemus **a.** sisemaailm; sisetunne, südametunnistus; teadmus **b.** (meelepahast, vihastamisest)

11. iseloom; tugev tahe; visadus

12. midagi väikest või õhukest, kübe, raas; (eitavas lauses) sugugi, üldse mitte

13. ujupõis

14. (hüüatustes) **a.** (retoorilistes hüüatustes või küsimustes) **b.** (kirumis- või sõimusõnana)

15. (näitelauseid, mis ei sobi eelmiste tähendusrühmadega)

1. (hingatav) õhk **a.** õhk; gaas *Toropill* - - puhuti `inge täis Lüg; pudeli `prunti on `liiga `arva, `lasko `enge läbi Vai; pumbitase `toukrile `inge käde mere `põhja; töömes pudelis *ijne all* (õhukindlalt) Khk; maki orgiga torgiti makki, et ing `välja `tulli Muh; orika põied `aetasse `inge täis Vig; meri tahab `inge saada, [lahvandusest] aeab `sooja `õhku `väl'la Aud; ing lõõb pudeli puini ää Tor; tema tjjb `õlle ära ja paneb pudelitesse inge `alla Pal; vaat ei peä `inge; Mõned kuevatasid soolikad ärä, ajasid `inge täis KJn; Küll on õllet `kange ing (gaasisurve) sees SJn; nina `sõõrme om `kinni, mitte `piuksu ei tule `enge `vällä Hls; piip kõvast täus topit, ei anna `enge läbi Krk; õlu peäb eñge all `saisma Puh || fig Tütart oli inge (järelevalve) all oitud, aga na kui linna läks, kohe ukkas oli Han **b.** sisse- või väljahingatav õhk; hingeõhk *Inimene eläb, sis eng käib `sisse ja `vällä* Lüg; ing ep taha kenasti läbi `keia (raske hingata); selle ing piab eluaja `aisma, kis pisiselt lapselt sitta sõõnd on Khk; `lastel `õõda, et ärge mette sõõge mona ilma leivata, ing akkab `aisema Emm; Värskest lihast õeldi, et *ijne mekk* on sees Käi; `issa meie palve, lued ära nenna et sa mette ei `eñga, `eñge `väl'la_i lase `minna Aud; ei sua kõnelda. ing tuleb `väl'jä. kõri `kat'ki; kas ta ingegä (sõömata) eläb Kod; paha ing käib suust `väl'lä KJn; kel eñg aiseb, ütelt et nij `süäme kõrva lasev läbi mao `luhti Hls; kellel kurgu lipp `väike, sellel eñg aisess; [surija] tõmmaás `seäsi `eñge üless poole, `alla poole lase suguki, vaak's `eñge üless poole Krk; kui sa (rase naine) läät `müüädä [sõnnikuhunnikust], vahit pääle ja `sül'gät, siss latsel eñg aesana - - elu aig alb ais eñgel man; ülesspoole kisub `eñge ~ `õngu - - nigu sureja vai `aige Ran

2. hingamine; hingetõmme *hing puhuduksis* (hingeldades); Ing `kurgus id Kuu; `eñnega puhub rakkule `õhku `sisse; vahel `ummistab `nõnda `eñje `kinni, et `muudku käriseb vaid Lüg; Tuba on suitsu täis, oja ing kinni. Katsu *ijnest kinni pidada* Jäm; paneb *ijnest `kinni* Vll; ing jäeb pakile (ei saa hingata) Muh; ojad `inge tagasi, et äi `inga mette Emm; `Jooksis nenda kut ing `andis Rei; joose nõnna et [ei] saa `inge takkagi (hing kinni) Mar; ing karjub sees [astmahaigel] Kul; eng oo `rindus `kinni Tõs; Poiss akkas `naõrma ning `tõmbas engegä levä tükü `kurku Khn; mool matab inge `piale Pär; inge sees on nii koledasti, matab inge `kinni Ris; painakas - - käis `üesse kohe `tallamas, ei saand `inge edasi ega tagasi (hingata) VMr; siis akas iñg `rohkem `käimä (hingamine muutus kergemaks) Kod; iñg jäi `kurku `kinni Ksi; lämmatav ilm oli palav, nigu inge `piale akkas; [kitsad rangid] `võt'sivad inge obusel `kiñni Lai; ing `kiñni, ei saa `inge tagasi KJn; taht il'läksi minnä, enge nõal (hinge kinni pidades); enge `matmise `aiguss (astma); nüüd ta `tõmbass joba viimäst `enge (hakkab surema) Krk; tuu kes loeb nikerduse sõnu, piäb `eñge `kinni Ran; engu mat't `kinni, `astu es `saaki Puh; juušk nii et hingeldä? (hing kinni) Vas; juušk nigu? hiñg rinnost väl'äh Se; h i n g e k i s k u m a ~ v e d a m a raskesti hingama; viimseid hingetõmbeid tegema

(suriija) viab viel `enge edesi tagasi, on juo menemise pääl Lüg; `pouslahis obu vä`ab `inge Khk; Või ikka `viimaks vädas iñje ää koa (suri) Pöi; kut inimene soreb, veab `inge tagasi, äi saa `sesse änam `luhti vedada Käi; ing on `kinni, kisub `inge PJg; keha on siit paks, siis lõõtsu ja kisu `inge Äks; viab `inge nigu `paela läbi Ksi; taa (vanamees) ei joua umma `hiinge `kisku õi? Har; h i n g e t õ m b a m a 1. (raskesti) hingama; viimseid hingetõmbeid tegema (suriija) akkas `enge `tõmmama, edesi ja tagasi. akkab surema Lüg; iñje `tõmbamine lihab `raskemaks Ans; `tõmbab `inge, kui ing oo `kinni; `inge takka `tõmbama (lõõtsutama) Mar; `aige `tõmmas `inge viimast `korda Juu; mea tulli ärä, miust jäi ta `enge `tõmbam Krk; [suriija] naasi `hiinge `tõmbamma Plv; 2. (pisut) puhkama las `tembab vähä `hiinge Kuu; obosed `tõmmavad `enge tagasi Lüg; ma_s saa mette `inge tagasi tõmmata Khk; kus sa nii rutto `jälle lähäd `tõmma `inge takka vähä Mar; lase natuke `inge tõmmata [hobusel] Kos; es saa `engegi tagasi tõmmade nõnda `kangest mea joosi Krk; kudass sa säääl `eñge `tõmbat, kui ärrä niidäp oolega iñ Puh; Istu no ja `tõmba_sa_ka veidikenegi `hiinge Urv

Vrd hõng

3. fig (puhkepausist, puhkamisest pärast pingutust) mies ise ka tieb `uitsu `põllu pääl. obone `tõukab `enge tagasi Lüg; Sa ei `anna `mulle mitte `inge `mahku; Ma ei õle tänä mitte `inge `mahku saand Jõh; mette_b saa `inge taga, nii tius töö Khk; Ka vanade inimeste eest olid jõulud kenad - - sai vähe `inge tagasi lasta Krj; oled käind, siis põrmu `aega `puhkad, vetad `inge taga; Raske töö juures peab vahest inge taha vetma Emm; Nüüd peab küll natust `inge taga vedama, muidu äi `jäksa änam Rei; võtab vahest `inge takka ja akkab otst `peale karima `jälle; joose nõnna, et saa `inge takkagi Mar; `uutkõ veid'okõsõ, `laske `hiinge haarda? Se; ü h e h i n g e g a korruga, puhkamata; pidevalt, järjest `juosin kohe ühe `eñjega VNg; kaks jaama vahet `sõitäs `ühte `inge ~ ühe iñjega Jäm; räägib ühe iñjega `terve jutu ee; virts tõmmab ühe iñjega ennast täis Khk; paastu `maarjabe omingu pidid ühe iñjega pinust `laasta tuppä `tooma, siis sui `leidsid mune Muh; Ma pesi üheingega lounani pesu Han; sel'g on nii valusaks jäänd, ma ühe ingega olin kõveras [kartulivõtul] JIn; ühe ingega `kuanis kohe tuobi täie vett `nahka Kad; ühe ingega `tehtud KJn; ma joosi periss eñgphuhult ulga maad, üte enege Krk

4. elu(avaldu) a. elu, eluvõime, -jõud (inimene, loom) Ing `oieti siess `kuiva `kuorigu ja `lahja vesi `kõrdi najal; Kas olete jo oma sia ottand `iñjeld ärä (tapnud); `Hiñje `vaara (eluohtu) enämb nüüd ei old Kuu; tüö akkab juo `eñje (tervise) `pääle `käimä Lüg; ma võdin oma `iñje pihusse (olin suures hädas) Jõh; siä vihastud oma `eñje siest `vällä Vai; niid ing jähi `sisse (pahandades lapsele, kes sai oma tahtmise) Jäm; see suits võtab iñje ee; pool `inges kala paadist `võötud Khk; vanaeidel pole iñje `ilpu (elunatuke) sihes olnd Mus; on_se `inges alles Pöi; surm o ühna suu `juures, a iñje põrmuke (elunatuke) alles sehes; visa kassi `persest ing menema; nii kaua kut mul ihus o `inge, ma täna `teitid; kaks kolm `päeva `piikus iñjega ja `surri ää Muh; valvaskala püid peab väga hiñje pael (elukardetav) asi olema Phl; `inges pärast pannakse uús [õnge] `otsa Rid; tä aas `eese `inge `jälle (paranes); tänä akatse neid `ingsid `vällä `tõmbama (sigu tapma) Mar; ega ma teda `inges peast (elusalt) änam `näindki; nutab inge seest `vällä ~ nutab `surnuks Mär; Vedelad leeme `lõrtsi sai mõne `luska `inge pidada; `Kange küha `aegas oo kua ing minemas Han; nüid `peetakse inged sees nende `arstega Tõs; Angõrjas nda vjõsada enegä Khn; `inges

*anid; inge vaemuga (elusalt) sain ära [sõjast] PJg; Jusku vaim, et sij eng aga viil siis seisab; Jalg sureb ära ja käsi sureb ka. Siis jusku sipelgad joosevad, kui ing (liikumisvõime) jälle `sisse tuleb; pole enge `põrmugi (elunatukest) sehes Hää; kas sa saad vähä ehk `pal`lu [raha] aga ing sa saad ikka sees pidada Ris; maha tapetud ehk `ingest peast `viidud [vasikad] - - turu `peale või `linna Rap; `võt`sin ommiku ühe jänekse ingelt ära (tapsin) JIn; madisepävast tõusevad `inge kõik loomad, kas `kärpsed ehk uss Tür; me kül`metsime `pal`lalt nõnna et kas või ing `väl`la siest Koe; ia miel et ing sies (öeld, kui küsitakse naeru põhjust) Iis; kisendä kas ing ihoss jäägu; kisendäs kas iing (täiest jõust) Kod; jäi ikki viil `inge ~ inge `sisse KJn; [lehm] tapeti ärä viimätse inge mineku aeg Vil; kannatlik kavva eläs ja viletsil visa eng Trv; ka (kas) engest peräst tõid [sea] Hls; säälm om eng kaalu pääl (elukardetav); ei võta mitti kübent [toitu], enge pidäde; mis tast sitast nõnda kirut (nurud), ega ta mõni enge eläts ei oole; pikken lei maja palame, `pal`le enge saive `vällä; mõni laits satass maha, om ilma engete tük`k `aiga Krk; see lämme leib ja `värske või om meie enge `tapja Hel; mia rabeli nigu eng oless `väl`lä `lännu Nõo; visa minekiga hing seehn Rõu; ku jo [rase] om poolõh aoh, sis üldäss: [laps] om jo hingeh Se || elamine, elu ülespidamine teenib `palja inje (söögi) eest Khk; `Osta `kuskelt ei saa, `kaarisi inimestel põle, vabrikus tiha_i saa - - eng päris `kiinni Hää **b.** (taim jm) see puu tõuseb veel `inge; lassid `inges (kasvavad) puud põllu ajaks Khk; ing oo sees, aga edasi ei lähä (viletsast männist) PJg; mud`u põle `inge soand `sisse [pisuhännale] kui pidi inimese verd `andma Kad; puul om eng [kohe] vällän – lase puul auk `sisse - - ja `peoge `suula `sisse Hls; kõrs om pehme, jußt ku `enge ei ole sehen Krk **c.** (mitmesuguseis väljendeis) Saõmõ paha engegä (hädavaevu) `laidõ `alla torma `varju Khn; är `pääsi viil kurja ~ poole engege (poolsurnult) Krk; hingega 1. eluga, elus(alt) kut potermanñ `pal`jalt ära lihab siis [laeva]mihed aenult injegea `pääsevad; neid (vähke) saab ingega `katla `pandud Jäm; nägi [meest] viimist kord vel injegea Muh; ta tuli tagasi ikka ingega sialt (sõjast) Ris; engege latsek ollu ka joba - - kuus kuud [vana] Hls; 2. (raskest olukorrast, hrl retoorilistes hüüatustes) koes sa injegea lehed, piab `peelee sii olema Khk; kus sa lähäd oma iho engege Tõs; kus sa injegea pääsed piad elama VJg; vilets on elädä, aga kus sa ikki ingegä lähäd KJn; 3. kiiresti, hoogsalt Mis sa longid, astu engege; Ära viida `aega, asu engege asja `juurde Hää; engel 1. elus `vil`jä `anti, et sa aga ingel `seisid Kod; [põua ajal kängunud viljast] mis ike engel om, sij akkass `viskame [kasvada vihma järel] Krk; 2. (retoorilises hüüatuses) kus sa engel läät – miul ei oole `mintävet aset Krk; poole hingega 1. poolsurnud, -surnult poole injegea `pääses `randa Khk; `Näetsa kui vigaseks [teder] ennast tiiß, poole injegea naagu oleks olavad `poegade `aegu Krj; pole hiinjege vana loom Phl; poole ingega jähi veel Mar; mõrtsukste kähen ollu - - är `pääsi viil poole ~ kurja engege Krk; 2. vaikselt, omaette Räägi väga, mis sa sedasi poole ingega podised KJn; sooja hingega eluga, elusalt `pääsin soja ingega veel `lahti Mar; saeme soja engege `kalda Tõs; sooja ingega `piases viel kääst ää Kos*

5. elusolendi, hrl inimese surematu osa; ant ihu, keha `Ennevanast õlivad `valged `vorstid, veri õli ing, seda `süüä ei `tõhtind Jõh; Ihu injegea (täiesti) ukkas Khk; Kui ing akkas ihust ää minema, siis `pöörti inimene seliti Krj; Inimese ing `öötakse `peale surma veel nelikümmend ööd `päeva sii moa peal `rändavad; Kui inimene surema akkand, `tehtud

uks `lahti, siis ing soand `välja Pöi; ing ja ihu väriseb sehes Muh; hing on ema ihust juba so `sesse `pandod, aga vaim on hiljem; nee (sandid) palusid `jälle `nende `hingede eest, kis raha `antsid Phl; venelased olid selle viina järele nigu kurat inge järele Noa; eng ei `minne siiss ukka, kui ihu arida saab (peksust) Mih; inimese ing ei `surrõ Khn; [enesetapja] `Ándis oma inge kuradil Hää; kalal ei ole `inge, temal on elu sies Ris; vaim käib kodo, aga ing kodo ei käi; kui ing lähäb juuress ärä, siis [inimene] oo `surnud Kod; ega sa `enge omal ei saa, et sa puret Krk; raha rikkus, enge ukkus Puh; jumala peräld eng, kurja peräld kondi (ebameeldiva inimese surmast); inimesel om eng ja eläjäl om eng Nõo; [puugitegemisel] sünni selle enge `pääle, kessi `sinnu enne tennu rhtl Kam; sa ikõt nii et ing lätt iire `mulku (öeld pilkavalt) Urv; eläjäl om toss, inimesel hing; Opõtaja püünd inemiisi `hinge patust pöördä?; pois ol'l vällä_koolu?, hing hiire `urgu, toss tuhatõrikõistõ lännü? Har; imä õnnist minno iho ja hänge poolõst Rõu; lätt `põrguhe kõõ iho hingega? Vas; mi timä hingega `jeie üteh ja `seie (öeld kaotsi läinust); jummal' anna tälle `tjuhhu `ilma hinge ette (hingerahu); koes_sa uma hingega `lääde?, patu`kuurma (patukott); last hoi_a_ku `hiinge (väga), a raputa ku `uibot Se; ku inemin kuolõss, sõss jeng lätt muidõ `jengi munu Lei; kol? `päivä vahk' hing havva man; [surnust rääkides öeld alati enne või pärast nime] hing jumala `peärrä; hüä hing lätt `taivalõ; huu? koolõsõ?, a hing koolõ_i?; [hingedeajal] pallõldass `hingi iist jumalalõ Lut; hinge mäletama ~ pärima ~ ülendama (õigeusu kombe järgi) surnut mälestama ja õnnistama `tarvis `lassa oppetajal `surne `enge ülendä Vai; jumal ülendagu tä `inge ning alandagu tä pattu Khk; inge ülendus (surnu mälestuspalve kirikus) Pal; jumal ülentegu esi temä `enge Hls; `kerksänt peränd [surnu] enge jumalale; `ütte jumala peräld miu suguvõsa eng, ülendä suguvõsa `enge, siss jääp pilli`puhkmine vakka [kõrvas]; ku kõru aap `pilli, siss ülendädäss surnu `enge Nõo; seh no sullõ seo, siss sa ülendät ka ta `heenge (öeld päranduse jagamisel) Rõu; kas kadonu hing är? om peritü? (surnu nimi kirikus teatatud); hinge perimine ~ peritsemine (2–3 kuud pärast matust) Plv; `hingi mälehtedäss; kuvvõ nädäle `aigo `kuul'ja umadse? õks `andva_määnest `kuul'ja `kraame määntselle läsilõ `hinge ülehdädä ja sandõlõ andass jah; [ema] pääle kerigo ao lõik' muna neläst`kümnest raasakõsõst ja jagi sandõlõ puja `hinge mälehtädä?; jumalõ peri hing täl, timä om `kuulu? Se

6. fig (millestki kesksest või olulisest) a. (inimesele elutähtsast) See asi keis mul otse ööda, oort injepõhast läbi Kaa; [palderjani] Juurel on nii vahe erk ais et käib oort injest läbi Pöi; nüid višt lää eng laiali, kõtt om tühi; [lapsel] `väikest viga midägi om, sõss rüük' nindagu eng laiali Krk; eng nii tühi, et vahi `perest `sisse, amba paestava (sõömata inimesest) Ran; hiingega `kauplõmma (liigkasu võtma) Se; hinge alla ~ ette ~ sisse, hinglele panema ~ võtma jne; hinge all olema sööma; jooma ei oda (`viina) `hiijje sise Kuu; `Viskas kõik kalad `inge `alle Lüg; Küll sel õli juba asunik `inge all Jõh; ta_b võta [toidu]raasustkid injele Khk; Ma pole `meskid inje ligi võtnd Mus; Pane see (õlu, viin) oort inje `alla Pöi; ei tä võta mette `miskid `asja inge ette Mar; muud `asja mette [raasugi] `toitu enge ette ei taha Tõs; Miul ei lää sji süük enge `sisse ka mitte Hls; lassi `piimä ja karbi võid ma oma enge `sissi ei võta; miu eng es võta tat (vastumeelset toitu) `vastu Krk; `aige ei maedsa, ei võta enge `sissegi midägi Ran; Heedä hinge ala (öeld viinajoomisel) Röp; hinge seest sööma ~ võtma kiusama, tüütama Vana`eide

`lorbutamine süüb `ijje siest Kuu; Noored söid vanadel inge seest εε Emm; sa võtad mo inge seest `vällä `eese riioga Mar **b.** eksistentsiks oluline nähtus, tegevus jm Pajud kasuvad `seikste nõgude vesiste maade peel -- Vesi on ikka paju ing Kaa; tä (lõng) oo mõnest kohast nii peenike, et põle `ingegi sees Mar; küll aga `ketrab peenikse [lõnga]. ära ikki `enge `väl'la võta Hää; mehil o nagu ing, tubak ja viin Kod; obone oli minu ing kohe. tal'litasin ala neid Plt **c.** korrasolek; töökorra panek; tegutsemishoog Eit saa ega saa `tüüle `hinge sise Kuu; tuuligul on ing `välja minemas (laguneb); p_saa piibule `inge `sisse (tõmbama); ma_b saa obusele `inge `sisse (korralikult tööle või sõitma); p_saa rakule `inge `sisse (korralikult valmis tehtud) Khk; torupill `mud\_kui `üidis, ma `tõmmasi tale ikke koa `inge `sisse küll Aud; ta ei saand `kangalle `inge `sisse (ei osanud kududa) VMr; Tuulikuid põle vist rohkem kui veel kahel on ing sees Trm; Mina `esti ei osand [võid] tehä, siis isä löi inge `sisse. Temä osas nii `järsku üles-`alla `lüüä männäga, siis kuur võttis kohe inge `sisse ja läks ruttu kokku KJn; tulel om eng `vällä lännu, ärä `kistunu; puhass engege tuli `palli ümmer (löi kõvasti välku) Krk

7. fig (viletsast või põdurast olendist) **a.** (väga kõhnast või viletsast olendist) `ehje ei vie `kiegi (normiks ei võeta kõhna siga) Lüg; muku sai sji ing ärä räesätud (lahjana tapetud); nägid et, muku ing (väga lahja) õli sul talleke, tagasi tuada Kod; mis sa `seantse surmak tjit, `pal'lalt sji kuri eng luie vahel sehen; Kadri om ka nõnda är kadun (kõhnaks jäänud), et pal'lass eng vji Krk; Nigu? hingetsänk (pikk ja kõhn inimene) Vas **b.** (väga vaesest või tühisest inimesest) `Andas `krundi ära -- Pärast vahi et omal ing `paelaga `kaelas IisR; taal pole muud kut türa ning tühi ing Khk; Sool pole muud kui süda, saba ja soe ing Rei; se mees põle muud kui tühi ing ja türa taga Juu; mes suss tappa! tühi ing, suala tünn ja vana pindsakutükk Kod; kehväl ike [muud ei ole] ku ihu ja eng Hls; vana inimesel ei ole mitte ku midägi, `pal'lald ihu ja eng Puh; nii jumalõpal'lass, tel ei olõ mitte medägi muud ku hing ja `hammõ rüpp Har; Esi? um hing nõoriga kaalan, a_`tõisi um virk nägemä Rõu; hing langaga? kaalah (täiesti vaene) Vas; Ei olõ muud ku titt ja hing Röp; täl mudgu pal'ass hing; hing om sheh, silmä pääh, muud olõ õi täl midägi Se **c.** (kehva tervisega; väga haige, suremas) Omal ing `uule tukkames, aga viel `vannub `kurja Kuu; veda juo kolm samu `henge `niidiga taga ja ka veel `uhke ike VNg; sene eng on `justku `niidi `õtsas Lüg; nii vilets, mis ing lõhaga `kaelas; `umbest ing on `kontide vahel veel, nii `otsas `aige Khk; kõik peab `jääma maha kui ing o keele peal Muh; Ing niidiga `kaelas, sitaauk nõoriga `sel'gas Han; ing piiksub vel `kontide vahel, see sureb varsi; mis sa teed ing ja elad (viletsa tervisega) Vän; Eng niidiga ~ `viltse lõngaga `kaelas ~ eng minekul Hää; kakestab üksinda `pal'ke `tõsta nõnda et ing lõngaga kaalas Saa; ing `niiti pidi sies; ing paelaga `kaelas Kad; ing ripub niidi õtsas Iis; kõnd tõine, just ku eng oless londige kaalan ollu ~ londige näpu otsan; mis sa `seantse surmak tjit, `pal'lalt sji kuri eng luie vahel sehen; nõnda `aige ja ärä lõppenu, eng liigub kurja luude vahel vji; sji kuri eng pal't keele perä pääl vji Krk; eng om täl niidiga kaalan, aga muku eläb; mes mä elä, eng om `persega `riibu, `mõtli et ma ärä koole Nõo; Esi? um hing niidiga jo\_kaalan, a udi vji tjiid tetä? Rõu; hing nõöräga kaalah Plv; hinge heitma surema minu `sõprad on kõik juo `enge `eitaned Lüg; Eile omiku `eitis ijje ää Põi; lehm raband `jalga ja eitnd `inge LNg; tema tuld tüölt koju ja eit `inge Kad; `tuñdi kaks on `aega kui eit' `inge Kod; eits `enge Hls; tõist last kabelin `matse, tõene

kotun`eitse`enge Nõo; [hobune]`hiit`hinge`sial`är,`pillu`maahha;`hirmu`ar,`õt`tahtse`hinge`väl`lä`heitä?`Se;`hinge`vaakuma`1.`pikalt`põdema;`suremas`olema`Õli`juba`inge`vaakumas,`aga`ärä`püäräs`[sai`terveks]`Jõh;`[inimene,`loom]`vaagub`eese`inge,`ei`tä`sure`ega`elä`Mar;`Lehm`õi`vist`naelu`sisse,`nüid`vaagub`inge`Han;`sij`one`juba`inge`vuakman`Kod;`ammu`joba`vaagup`enge`Krk;`vana`pernahe`vaakse`enge`San;`2.`u`majanduslikult`alla`käima`Mõni`kolloo`s`vaagub`kua`inge`Han;`hinge`[väl]`ja`viskama`surema,`kärvama`kuer`viskas`enge`vällä`Lüg;`enge`juba`väl`la`viskanu`Hää;`üks`nuare`ärrä`[oiniktall]`one`ärä`inge`visanud`Kod;`kevädi`pidi`kaß`inge`väl`lä`viskama`KJn;`[laadal`hobune]`iluss`ku`lihamägi,`ku`kodu`saave,`viskab`enge`Krk`d.`[väsimumest;`suurest`pingutusest]`eng`oli`kohe`kontide`vahel`ninda`niidin`eina`ärä`VNg;`Kas`vai`rukki`leikuss,`päiv`palav,`ing`ambas,`oi`küll`sai`auvet;`Sai`tulla`ommiku`mõisast`reielt,`ing`niidiga`kaulas,`ei`sõisand`jalal`Lüg;`juokseb`ninda`et`eng`ambas`Jõh;`Juoksime`nindat`irmus,`ing`oli`paelaga`kaelas`IisR;`lintsi`nenda`mis`ihu`ing`kisendas`sees`Khk;`karjob`ühnä`inge`põhast`[kõigest`jõust]`ja`röögib`Mar;`Kus`poiss`lidus`lõõtsutades,`vata`et`eng`paelaga`kaelas;`Ing`niidiga`kaelas,`ingeldab`--`nägu`tüü`raske`või`joosuga`tuleb`Hää;`kui`kiire`töö`--`siis`tehasse`nii`et`ing`ambus`Lai;`et`hing`armas`sees`kõigest`jõust`siis`ta`panni`naa`lingama`et`ing`armas`sihes`Muh;`Joose`naa`\_t`ing`armas`sees`Lih;`Suure`tüüga`tõmma`nii`et`eng`armas`sij`s`Hää

8. (surnu) vaim **a.** vaimolend, kummitus *sedä* (kuusikut) *`kartas`enne`igä`mies`nagu`enge`Lüg;`Kui`inged` tulevad`[hingedeajal]`riega,`siis` tuleb` pikk` ja` külm` kevade,` kui`vankriga,`siis`soe`ja`varane`kevade`Jõh;`ingede`pää`oli`talve`olnd,`siis`oli`pandud`ingedele`pudru`Khk;`neli`nädält`sedä`enge`aiga`om.`võet`engi`vastu;`pimme`udsu,`sõss`enge` tulev`taevast;`enge` tuleku`päeväl`olli`viit`sävvä`engedel`ja`mineku`päeväl`kah.`enge`saadeti`ärä,`tapeti`siis`üits`lõum,`kas`kana`või;`ma`oodi`tat`[teda]`ku`enge,`es` tule\_s` tule`Krk;`keedetü`paksu`jahu`putru,`pantu`või`sil`mä,`siss`viidu`tareotsa`pääle`engile`sävvä`Puh;`enge` siss`tegevät` toda` ilma`alvass`-`ku`na`ulguva`Kam;`pulksti`[kella]`katõ`teißüme`aigu`üöse`jenge?`Käülese`maa`päl,`tegeva`taad`ež`tüüd,`mia`tekki`jelleden`Lei;`hinge?`lastass`tämbä`[hingedepäeval]`vallalõ`puolõst`üüst`puolõni`päväni`Lut`||`hingedeae`g`Mihkle`päeväst`üits`nädäl`engi,`engist`nädal`märti`Trv`b.`vaimuks`maskeeritud`inimene`[hingedeajal]`ku`ma`nyur`oli,`siss`ma`käüsi`ka`engen.`enge`käüsi`v`vagaviisi`--`mõnel`olli`pil`man,`mängs`kannelt`--`laulsiv`iki: `enge`omma`siiä`saanu.`antke`engil`ännakiida,`antke`engil`kanaliha,`katske`karaskiida.`kui`ei`ole`aniliha,`siss`antke`engil`sia`ändä;`võtsiv`enge`aja`algusen,`üits`kolm`õhtud`käüsi`--`mõni`pañd`kirmi`suu`ette.`ütliv`iki: `lääme`nüid`enges;`enge`es`tandsi,`käüsi`üte`mant`tõise`manu,`[tahtsid]`iki: `käksi,`karaskid`ja`liha`Pst*

9. elusolend **a.** inimene või loom, hingeline *Üks`väsümädü`ing`täma`oli;`iga`ing`toi`kolm-neli`tündri`silku`kaasa`palgaks`[kalapüügilt`Soomes]`Kuu;`küll`on`mones`vallas`pali`vaisi`engesi`Vai;`mis`sa`piinad`ilma`süüta`inge`Khk;`Mihklipää`laupa`õhta`siis`karjased`otsisid`ja`ajasad`veel`viimpse`kui`loomu`inje`metsast`koju`Krk;`Piikund`ing`[väsitud,`nälginud,`poolhaige`inimene]`Põi;`Mis`teised`ütlest`seda`ta`tegi`--`oli`üks`saamata`ing`Emm;`oo`sool`põrsa`ing`maeas,`põle`sool`näлга`karta`Mar;`Või`säl`sõjas`neid`engi`vähe`otsa`saab`Hää;`kõik`viimane`kui`ing`[inimene]`oli`kadund`Juu;`siis`käind*

külas `õmblemas kus põle mieste `ingegi old JMd; `ükski ing ei tiand aimata VMr; minä tulin kõege `enne. `tõisi ei õle mitte `inge Kod; miul ei ole elävet `enge kodun; üit's `éngig ei liigu (väga vaikne) Krk; ma ole õnnetu éng, ei ole omakest Hel; turbavva, kammar om pääle kasunu, ku pääle läät olet kadunu éng Nõo; ta ol' l siss ärä lännü? kotust ilma hinge `tjdmäldä Har; ka taal hingel (joodikul) püsü üi midägi; kotoh olõ õi ütte jumalõ `hingegi? Se; meele (meile) katõlõ hinglele saa viländ Lut || (hrl kiriku- või usklike terminoloogias) `Nörkend ing (vähese aruga) Lüg; ära kadund (patune) ing Jäm; üks ära valitsedud ing Emm; ärgand inged, kis akkavad jumalad paluma Los; äratud inged Plt; patanõ ingy Krl; nyu omma kõik' õnsa hinge?, kiä `taivadõ saava? Har; rištít (j)éng Lei **b** arvestusühik (elusolendite, hrl inimeste loendamisel, maajagamisel, maksude määramisel) `eñjede vili õli sääl (magasiadas), mehe`eñje pääld õli juo ikke kuli rukkid `sisse `kasvand Lüg; kui `palju neid inimese `ingesi teil on? viis `inge peret Vai; `veisid viis `inge `lautas Khk; `kirikonna inñed (kiihelkonna inimesed) Jäm; vallamaks oo viis sada inñe pealt Muh; meite kiihelkonnas kolmsada `inge Emm; `ingede kirjjudus (rahvaloendus) Rei; kolmteist `ingsid kano Mar; kas ingete järele on neid (koolilapsi) pailu Var; No `metmes `enges (mitu) sul_s neid (sigu) on Tõs; metu `lamma `inge sa ületalve jätaud Aud; kodu `kasvasin, oli `kümme `inge pere JJn; vallan eläb kolmtuhad `inge; pere õli kaheksa `vaimu – `inge Kod; viie inge `pääle saab viis kilu `suhkurt Vil; engede mass pannass engede `pääle Hls; meil iga `aasta piät vallavalitsuse kätte engede aru [viima], kui pal'lu `éngi sul sel `aastal talun om Hel; egäl éngel `olli viisteistkümme vakamaad. kutsuti Kääni énge Nõo; inemiisi `loeti õks hinge `kaupa, eläjeid `loeti tossu `kaupa Har; suur kruut nelä hinge maa Se; nääd'e hinge pääle (nimele) Kra || fig `meskesed suured pühäd. kolm `inge (päeva) peräkuta Kod

10. inimese sisemine olemus **a.** sisemaailm; sisetunne, südametunnistus; teadmus *Ei sen mihe inge uks `naljald irvagille lähe* (ei avalda oma saladusi); *kuidagi on nie sügüsü `ehtud ka nii sügävälle igä `hinge vajund Kuu; sedä* (maagilist rohtu) *piab `andama `ninda et tämä eng ei tia Lüg; ing kiheles sihes* (mingi mõte ei andnud rahu); *oo sul midagi inñe `teatavas Muh; Joudnd seda ingest* (iaal osanud) *arvata Emm; Mo ing-vaim on sellest asjast küll `lahti Rei; mo emä ei võind [teda] inge all* (üldse) *näha Kir; Oleks ma engest või vaimust seda `täädnu; Mis ta eng ja vaim küll `mõtles, ku ta `seukse pääteu ära tegi Hää; jäta mu ing rahule, kuradi naakmann Sim; õleks ma seda ingest tiand ~ õleks mu ing seda tiand Iis; ma ei sal'li teda inge `sisse* (üldse mitte) *Trm; ilma inge `täadmätä saen äbi Kod; ta tahap rahu saia, et éng ütél puul om; ma es või engest arvade, ega mõtest mõtelte, et miul `seante küläliline tulli; miul es tule engest* (sugugi) *`müüli Krk; miä es tiä éngestki Nõo; võit kõnõlda nii pal'lõ kui hing himostass Kan; ku_hiing `haigõ om, siss om hingel halu; ma is tiä tüust asjast medägi, mu\_hiing om tüust vaga Har; Taal naa\_hiingeaasa? umma\_lõdva? (kergeusklikust) Rõu; müüss tiä äi\_hiingegagi?, mia naanõ tah kammandass Vas; sul inäp `hiinge ka olõ_i seeh, ar olt uma hiinge `andnu?, õt hooli\_i tõisist sukugi?; kost sa? mu hinge `sisse tiät; sa kui `hiinge kaalut (usutled), sa usu\_i tõist; proosta kõnõlõss perämätsest hingest kõõ `vällä Se **b.** (meelepahast, vihastamisest) täis `inñega (vihasena) Hlj; ing täis sappi Lüg; siis olid mehed `inge täis teise `peele; tegi mo inñe nii täis Khk; Mees aes selged möga suust välja ja siis mool ing kerkis Emm; aga mo ing `kerkis sees Mar; aga mo ing oo täis ta `peale Mär; Vaname ing karand täis Kei; mis ei `meeldi, sij aab üsna inge täis Pal;*

ehg saa ~ lää täis Trv; ehg läüts täis, vihast Ran; [tal] Karaás hiing `hirmsahe viha täüis Rõu; timäl siss lät's jo hiing `väega tävves Vas; hinge all 1. enda teada; südametunnistusel tämä piab oma `tieda, piäb oma `ehje all sedä `asja Lüg; ehje all mul ei ole saladust Ran; 2. varuks, omanduses olõ õi `tingä hinge all Vas; ar_kõõ and mis hinge all om õnõ Se; hinge peal(e) ~ pealt 1. enda teada; mureks; südametunnistusel(e), -tunnistuselt `Räegi ära `inge pialt, läheb `kergemast IisR; see\_b jõva midagid oma ihje peel pidada; komveki kot't kipitses taal ihje peel Khk; tä (tema surm) läks teise inge `peale Mar; sel on inge peal pakil kedagi Jür; kik'k na kõnelev mul ärä enge päält puha Krk; mia ei naka enämb vanan `endä ehje pääle `võl'tsma Nõo; `jäie esi `haigõss - - mul ol'l siss puul' [kudumata] sukka hinge pääl Har; timä ar tuñnistass kõõ uma eho-hinge päält Se; 2. varuks, omanduses mul ei oole `sentigi enge pääl Krk; hinge peale käima süüdistama; kiusama; vihale ärritama käib `ihje `pääle (ajab vihale) Hlj; tä kõib mo inge piäle, `kiusab mind Tõs; sij käup miul periss enge pääl, ku tõine miut `sõimass Krk; hinge `pääle `käümä (süüdistama) Vas; hinge taga ~ taha ~ tagant 1. enda teada; südametunnistusel(e), -tunnistuselt Minu enge taga `seukest `assa ei ole, et ma `vargil läheks Hää; see asi kipitäs `piäle inge taga Juu; no pajata `välja mis sul inge taga on Kad; ei olõ midägi hinge takah (südame pääl) Vas; 2. varuks, omanduses(t) Pole `ihje taga punast `krossigi; Viimase kobikani `ansin `ihje tagant `väljä Kuu; killel pole `miigid sugust ihje taga, selle kääst pole `maksusid ka võtta Khk; mitte vilja ega toidu ivakest põle enam inge taga Mär; viimane `kopkas inge taga Kos; nad norisid viimase peñni inge tagant `väl'la Sim; tämäl ei õle inge taga `señti raha, ei tükki `leiba Kod; [ta] Annass või ehje tagat ärä Trv; ehje taga ta ei piä `endäl, nii `elde Ran; `Väega_`helde `käega[?], tiä `andsõ kas vai viimädse hiing takast är[?] Urv; mul ei olõ mitte medägi hinge takan süüä[?] Har; Jätä_i[?] hinge taadõge (mangub kõik kätte) Ráp

11. iseloom; tugev tahe; visadus on sel ka `inge seda `valmis teha Hlj; `valju `ehjega obone Lüg; Ise pisike, aga ing on ikka nii suur (väikesest ja väga tigidast koerast) Mus; ergu engega, see_i seesa pudelis ka vakka Aud; Ma oma enge ja vaimu poolest ju tükks, aga ma_i saa Hää; sij om üt's ää engege inimene, eläve vaimuge Krk; väegä visa ehjega, ei jätä enne `järgi, kui ärä om tettu; siss ollit nõur, eläv ehg seen Ran; taa (viin) võtt iho`tervüse ni hiing rikk Vas; hingle (südame) om hüä ineminõ; pehme_kijl' pett, hää hiing and Se; elust ~ ihust (ja) ~ hingest, hingest südamest, hingega, ihu (ja) hingega, ihul(t) hingel(t) jne kõigest väest; innukalt, agaralt Ei ole parada `meeste `korval `soudajes, ku pead elust hingest igä `tembama Kuu; ühe tüõ `küljes ole ihu ja `ehjega, et sais `valmis VNg; tegi kõhe tüöd ihu `ehje puold Lüg; `jooskes keigest ihjest äga äi äs jõva Khk; `Mõisnikkude `vastu ta oli kõigest ihjest Põi; seda õlut `aetse õte ihjega takka Muh; on aassa `juures ihu ja ingega, süle ja sel'laga Tor; tämä tast iho ingegä mennä; mina saen `vandu iho-enge pualess (kõvasti vanduda) Kod; tegi kõigest ihust ja ingest ~ ihu ja ingega Lai; ta on ihul-ingel sääll `juures KJn; ihuld engeld püünäb tüdrukut; ma avitess kige ihu ja hinginge tedä Trv; ta püünäp nindagu ihust ja engest; sellel ma os lännu, ihul engel (meeleldi) Krk; püis kogu ehgest, aga es jõvva; me nüpeldäme kõigest ihust ja ehgest ärräle `järgi Ran; temä ois Juhani poole kõige ihu ja ehjega Nõo; ma_less ihust ja ehgest tullu sinnu `kaema Rõn; `tahtsõ ka perremihe pojalõ [naiseks saada], tek'k tuud tüüd `vaesõkõnõ kõgõ ihu-hingega Har; timä `väega taht, umast

ehost-hingest; kõõst hingest-`süüamest `väega himostass; tüüid tege hingest ni `süüamest; hingest `süüamest tä ikk `väega Se | timä perämätse hingega viil haard tetä? vai püüdü?, perämätsest hingest haard tetä? Se

12. midagi väikest või õhukest, kübe, raas; (eitavas lauses) sugugi, üldse mitte `naarid `kasvasid nõnda suured, mineva sui_s saa mette `inge ka; pole söö `ingesid `liitis Khk; Tedremadar on `sõuke pisike peenike rohu ing; Nee mõned männi ja kase iñjed mis seal (rabas) on nee_b kasu puuks koa Põi; ei taha teisega `reaki, mitte iñje sõna\_p lausu Muh; suhkurt andass väga inge`ohtu (vähe) Kir; sa `tohtind `ingegi ütelda Vig; nied ühed enged (ühed ainsad) tal olidki, uiõd ljonna `riided Khn; akkasin `vaatama kas on pluomi `inge peal ka Ris; ei õle `üste sõrmusse `inge minu majan; minä ei õle ühelegi `inge `annud (kõnelnud), aga jutt oo väl`jän Kod; nagu rida läks [puravikke] - - aga nüid, mitte üks ing Äks; nii lambi laasi ei pia mitti `enge (purunevad kergesti) Krk || (võrdlustes) Nii peeniksed naelad just kut iñjed Põi; Minu [kedratud] lõng `ol`li ikki peenike ku ing Hää; [peenike koelõng] nagu üks ing `sisse kududa HJn; sõgelased on ühed ullud – üsku ing ise, pienike Sim; mõni kirp nagu iñg. til`lokene nõnnagu iñg Kod; lõng on peenikene nii ku üks ing Ksi

13. ujupõis kala ing. `niisuke ele rakk kala kohus VNg; kala iñjeks kutsutess `sainasel keige `rohkem. iñjed kahe jätkuga; Kui kala puhastad ning kala ing viñjub, siis saab kala veel Khk; avi ing käib `mööda sel`g`roodo; torsal on suur petk hing sees. `leika peege `katki, hing toleb `välja Phl; kala ing, mis selgroo `külges on Rid

14. (hüüatustes) a. (retoorilistes hüüatustes või küsimustes) appud `piimä ja `suolast `kammilast `korva ja, `leibä ja, mes sa viel ing `nouad Kuu; kus sa eng lähäd. õled mul näppis Lüg; No mis_sa ing oleks `kostand, kut äkist oleks immu tulnd ületsitpidi `minna Ans; Kus ta `vaene ing `sõukse ilmaga lihab Põi; kus `silda põle, `sinna ikke pannasse jalabud `piaie. kuda sa ing ikke üle saad Kad; oh ing alassa küll, sji miis on ukan Kod; kohe sa eng lääd Trv; oi armassiñg, na\_saluvõ valusdõ San; Vanast ummõldi, mõtlõ\_hing kõik `käega? Urv; Kui sa_kulla hiñg pant toolõ til`lu latsõkõsõlõ\_`kahrõ `rõiva `ümbre Rõu; no mis sa, hiñg, `mõtlõit ka, õt nii tiit Se || (viinaajoomisel) Hing alt, uputus tuleb Trm; Hiñg hoia?, huputuss tulõ Röp b. (kirumis- või sõimusõnana) `saadana ing, elu on jo `sellest `saate täis tema `pääle Hlj; Ah sa katkend ing; Oh sa arg ing, või pole `julgend `õöse `surnuaja juurest läbi `tulla; Poiss kuri ing `toetas tagant `aknast ennast `sisse Põi; oh sa `põrgu ing Tõs; kurat su iñje `sisse JõeK; katsu et sa va `prohvuse ing siit minema suad JMd; oh sa `saadlase eng Ran; `ossa koradi eng, kos\_sa lähät Nõo; oh sa kuradi `saadani iho hing, `ütless muni kiä `hirmsahe vannuss Plv; kurat, vehmer lät`s `kat`ski, ah sa hing Se

15. Vähis`iñjes (hingpakkis) ruttasin kogu tie Kuu; mes sa õled siäl masina all? surma ing (surmale määratud) Kod

hing² ing g inge u Emm, L K I Hel, iñje S VJg; iñg g ingi Krk; (h)ing, -ñg g (h)inge, -ñg- V; pl `inged Jõe Jõh IisR, `hiñjed Kuu; eng g `enge, `eñje Lüg, enge Var Tõs Hää; eng g enge Trv T Krl Lei; `eng(i) VNg, -e Vai, g `eñje; g enge Krk; pl enge Trv Hls Har/-e?/, -d Rid Ran

1. hrl pl (ukse, akna, voki tallalaua jne) kinnitusosa `Uksed `nelkuvad `hingil; kans `hingi_ega pääl Kuu; sepp tegi liht`uksele `pitkäd `eñjed; vanast õlivad `ukse `eñjed puust Lüg; `suure `ingedega sie (kõrtsilett) `tõmmeti üless Jõh; ake keib `ingede `kaelas, siis ta liigub Ans; pisemate `kastidel olid nahk iñjed; ing oli nagadega pööna all ukse küljes

`kinni. vahel oli ing pöönaks ka; laigastel olid raavast `tautud iñjed Khk; [kruustangidel] Teine mokk oli nahast iñnega teise `kül'ges Kaa; Värav läind `ingede pealt ää; adra inged (aasad aisalaudade kinnitamiseks adervarrelle) Pöi; sagarad oo pihjala sehes ja iñjed o ukse sehes Muh; ukse inge `otsas ouk ja `panta sagara `otsast läbi; Keilutiaknad aa kahe poolega, keskeld ingede kohast kõrgem Emm; See (voki tallalaud) käib niisuguste `ingedega, et ta `liikuda annab Rei; päris vanaste olid kõik ukсед tõmmata - - pärast poole `tehti neid juba sagaratega ja `ingedega Mih; Oome pian `linna minema, ukse ja `akna `ingsid `tooma Tor; inged on ukse pööna pial. käivad tappide `otsas; inge sõrmus käib tapi `ümmer Nis; uks käib `ingede pial Kos; värävä inged one ukse ingedega `üste `muyudu Kod; ing ja inge konks Äks; vanast ollu usse sagara, nüid om enge Trv; ussõ enged olliva sepä tettut, õhembast ravvast Ran; tõstami? uiss `hiñgi päält maha? Kan; ussõl õi olõ `iñgi iñ Krl

2. fig (inimesest) litsi `endel õlaingist (õlaliikmest) käe maha; ku sa enge kottel (selga) lüüt, sõss om `kange valu; aga om iluss `kerge liigutusege, ku `eñge pääl kõnd Krk; Käü ku `hiñgi pää, mõista õi\_ `jalga üless `nõsta ei\_ maha\_ `panda Rõu

hinglaeg hingedeaeag hingaig um tuu, pallõldass `hiñgi iist jumalalõ; hingaig nojaabri kuul `algnõss; Hingao? on kolm päeva Lut

inga-jänga kõveriti inga-jänga kasunu puu, vahest on `seuke kiira-käära kasunu, `jänki täis Hää Vrd jinga-jänga

hingal, -u `(h)ingalu; `hingal g -u; `ingal g -i latter (koos sõimega) Tie `laudass `hingalud `kerda; Ajasin `lehmä `ingalusse; `Hingalu latt; `Hingalu post (kuhu kinnituvad välimised latiotsad) Kuu

hingalassi ihualasti vana inimese `kõsta tuleb üheldä, et [on] ingalassi Kod

hingama `inga|ma, -da spor RId Sa Hi, Ris KuuK Iis, ingata Rei L(-äta Mar) K I, iññ-Jõe/`i-/ S(h- Phl) Rid VJg; `ingämä, ingätä Kod KJn; `hiñgäm(m)ä, -ng-, hingädä?, hiñgädä?, -tä? V([h]iñgäme,[h]iñgäde?, -te? Krl; `hingamma, hingada? Har); `hingemä, -dä Kuu; `ingeme Hel; tñ `iñgämene Vil; `enga|ma, -da RId(`eññada Lüg), engata Tõs Aud Hää; `engämä, `engädä, `eññ- Lüg Vai, engätä Khn; `engämä (-ñg-), engätä (-ñg-) Var Tõs M(-m[e], -te, -de) T(eñgata TMr; `engäme, engäde San) Krl/-me, -de/; `engäma; engädä; pr (sa) `jengadõ, (ta) `jengä Lei

1. hingama a. sisse või välja hingama, hingamisliigutusi tegema aga tema (hüljes) on `ingaja elajas, tahab `välja `tulla `ingama Jõe; `karvad (harjased) `kasvand `rindude, ei saa laps üväst `engada, kui nied `rindu `jääväd Jõh; moni `engä `raskeld, moni `engä et ei `kuulugi Vai; ning siis see `ingas seda [toapühkmete] `suitsu `sisse ning see sai sellest `terveks `jälle Jäm; `ülged käivad mere `aukudest `ingamas Krj; kõrist `ingeda; kõrest saab läbi ingat Emm; [surija] `ingab `väljapole Käi; õhk mis iññatasse Rid; noh tä südäemest `ingab (lõõtsutab) Mar; õpib `kõrvist `engama (ei kannata suitsu) Hää; Siga `ingab iga arjase vahelt = keris Hää; kui nohu on, siss ei saa `sõõrmetest ingata, siss tuleb suust ingata Saa; ta (karjus) pidi `inge pidama [pasunat puhudes], ega ta ingata `tohtind sialt siis Amb; kuku viel [lambaniitmisel] kummuli, saa lammaski `ingama JJn; kala `ingab lõpuste vahelt Trm; kopsoga `ingäd; sinä `ingäd `liikva `lehki suuss `väljä Kod; järv om ummussen - - tei [jäässe] augu, kala tullive `eñgämä Trv; `engäb nagu läbi õle kõrre, nõnda `raskest Hls; rinna om `kinni, ei saa engäte Krk; ku ma `eñgä, siss `suskap kül'le sehen;

kuuli et, imelikult e'ngäss Nõo; Ma käesi väl'län `värsket `õhku `e'ngämän Rõn; `hinga sa_ka sissepoolõ ja väl'läpoolõ; sõta pakku tul'li (tulin), siss `pel'ksi ni\_`hirmsadõ, et is `julgu hingada\_ka kõvastõ, siihn kottal `hinksi jo kõvõmbadõ Har; hi'ngäss iks tühä i'ist, elo ol'l siseh; `väega rassõ om hi'ngädä?, är\_tunnõt inne et, üle `süäme `hi'ngät Vas; kui olt `haigõ `väega, siss rasõvahe `hi'ngät Se; kõtu otsast `hi'ngäss jo? (haige hingab tasa, võib oodata surma) Lut || fig Poiss on siis nii järel (armunud), et kas `ingab `sisse selle tütarlapse Mus; Kui ta ää suri, siis ta kodused `ingasid keik `kergemald Rei; ju'pi`kaupa `lasti hi'ngäte, üt's mass ol'l tõsõl sällän Krl **b.** hi'ngõhku peale puhuma `Enne `inga [klaasi peale], siis `õeru `pehme lappiga IisR; [esimesel lambil] ol'l `väikene tulõkõnõ siin otsah -- `hinkset ne `ärke lät's elo mant Röp **c.** õhku saama siss kala tuleva sinna [jäässe raiutud] mulgu manu, siss üteldäss et, järv `e'ngäb Nõo; `kinni kasunu järv, siss mõnest paegast `e'ngäss Kam; järv kokko kasunu?, kohn ol'l hõngu mulk, kohn hi'ngäss, tyy ol'li läpe? Rõu

2. jõude või liikumatult olema; jõude olla laskma **a.** puhkama, hinge tõmbama; magama `piale `mardi `pääva akkasid [soldatid] ära minema, siis sain `i'nyata Jõe; tuul `engab, kui tuul vagasest jääb Lüg; paneme ihu `ingama (magamisest) Jäm; obu `ingab -- saab tä `ingand siis tä läheb `jälle Khk; Tuuling `ingab vahest (ei tööta korralikult) Põi; nüid soavad näpud i'nyata Muh; kui `enne `päikest `mindi `kündma siis `lasti ärg [teat ajal] `ingada Emm; `antasse `tääle natoke `aega ingäta koa Mar; ehk jääks [rehepeksumasin] `seisma, saaks terakse ingata ka Ann; läksin `sinna ommiku vara -- kõik olid alles `ingamas Lai; E'ngäten seisäb ilus, magaden massab pailu Hls; ku puu `engap (on puhkeseisundis), siis piap `palki `lõikame; kes tääd, kelle mihe `karmanin ta (varastatud asi) `e'ngäss; lase mu engäde, lõõdsutem võt's Krk; läämi `e'ngäme San; hi'ngäss nädäli sähgüh, siss lät's vi'jil elokõnõ `välä Vas; anna talle (hobusele) `aigu `hõngugi haarta? ~ hv hi'ngädä? Se; mul `tahtuss engädä; ma `istun ka õks `engä Lei; hi'ngäko_i? üttegi?, olõ_i? kuna Lut **b.** puhata laskma ta `ingab obust Jäm; ma `ingan `jalga ja akkan minema `jälle Krj; teede `ääres olid kõrtsid ka, seal `käidi `sõõmas ning `jalgu `ingamas Vll; kas ma tohi i'nyata koa natuke `käksi; eks ma `inga näppu nii kaua [kindakudumisel] Muh; tule `jalgu `e'ngäm kah; ma jäi obest `e'ngäm `sinna Krk **c.** surema, surnuna lamama ta on `ingama läind (surnud) Jäm; see `ingab `ammu Virita `saues Khk; kas te nägite kus ne sõjamehed `ingasid (olid maetud) Muh; `ingäb ikke raholest und (suri) Mar; `inga rahus – olgu muld `sulle `kerge Mär; see (püss) on viis inimest `ingama pand Juu; eks näd `ingä kõik sügävän mullan Kod; opetaja `ütlep, et n'j om `e'ngämä län'ni siist `kihkonnast Puh; [surnu] umah rahupaigah jo `hi'ngäss; jummal' anna rahulikku hi'ngädä siih [surnul] Se **d.** (ajutiselt) söõdis või harimata olema; küntuna seisma (maast) ju ärjabe all põld saab i'nyata Khk; Sui oli rugimoa kesas, põld `ingas Põi; kesa jääb `ingama ja päävatama Vig; mõni jä'tis [küntud põllu] `kuima, siis mua `ingas ja `kuivis -- kui sügise `kühti, siis jäi ta kõigess talvess `ingama Trm; ku `mitme `aaste taga `engänut (söödis seisnud) maad üles künnets Krk; las ta `e'ngäss tükk `aiga, [õeld] kui `jäeti [maa] `saisma Kam; maa las jengäkä (seisku kesas) Lei

3. midagi eritama või levitama **a.** (soojust, niiskust) eritama, aurama supp on tuline. las `e'ngäb (jahtub) vähe; lage plats õli `enne `valmis `tehtud, [pandi miiliaugust võetud] süed `sinne `jahtuma ja `e'ngämä; maa `ingab iga kevade nisukest `luhti Lüg; maa aab `auru `välja, `ingab Muh; [päraast vihma] maa `ingab Trm **b.** peeretama söõnd `ingab Käi; sool oo

tagant `ingand `jälle. tagumene ots `ingand `jälle PJg; kui `aige kõht on, siis `ongi ia, kui `ingab Ksi; nüüd om üüts tõise otsage engänu Hls; ku magaden mõni perset lask, `tõise `ütlev - - söönü `engäss ja tõbin `oigass Krk c. teat (naha)haigust levitama; teat haigusesse jääma kust `aigus maast `külge akkab siis sie kõht `engäb Lüg; maa `engamisest - - `piavad `niisikesed `vistikud `lüemä ülesse Jõh; maa `ingamise koht ikke võis `olla [kust maa-alused tekkisid] PJg; [maa peal pikutades] inime jääb `aigeks, siis `üöldakse: moast ingand Jür; maast `ingab, siis [pärast seda] läheb kõhe punane nagu `veikse rüegatus inimese `silmade `piale Iis; see (maavaim) `ingab mua ää – seal suab inimene alvatud või muud `aigust Plt; maa om engänu, säält tule `maaline Krk; maa sääld kottald [kus maahein kasvab] `engäb, maast tuleb serände `aiguss Ran; maa `hingäss säält, säält es tohi? `istu? Kan

4. (õhku, suitsu) läbi laskma; millestki läbi tungima `lehker `hinge (praod sees) Kuu; `ahju `enga `suitsu `sisse VNg; `piibu vars `engäb. on `lõhki; [lubjaahjul] `augud õlivad laes - - et `engämä `andas. kui ei `engä, siis ei põle jo; `ahju põrand `engäb vist, ei `küpseta änam `leiba üvast Lüg; õlle kiha `ingab – õlut leheb sandiks Khk; [kui leivaküpsetamisel suleti ahjusuu kiviga, see] mätsiti tuhaga `kinni, et ta ingata ei anna Mih; piip ei `inga, piibul rinnad `kinni HJn; pingi peale pañdi riistad (puhtaks küüritud puunõud) `naakille, nii et alt `ingas Kad; ratta kumm oo `kat'ki. annab ingätä; ku `koskilt ingätä ei anna, süded `lämmuvad ärä [tuha all] Kod; mõni on kõva kõrk, tene laseb ingätä KJn; savvu `väega `hingäss läbi pilost Se

5. oma toimet või maitset kaotama a. lahtuma, liisuma, kolkuma Kui kali hüäst pääld `kinni `pañdi, neh et `hingemä ei `andand, oli kohe `terve `aesta hüü `juua Kuu; olut `engä `lahjast Vai; Kruusi `põhjas on natuse `ingand õlut Jäm; tint oo ää `ingand - - tä_p värvi `ühtid; leib `ingab ää, `kuivab ää Khk; Pane kohvi purgi kaan `pääle, muidu `ingab ää Rei; Viinapudõli kõrk pannassõ lakiga `kindi, muõdu `engäb ää Khn; ku piim seesab kappas, siis ta ju `ingab ära Ris; [arsti]rohi `ingab ää kui on vedel kõrk pial VJg; kui kuaritud kartul seesäb, `koltub ärä, nagu `ingäb ärä Kod; ku naa (humalad) vallalisest peräst seisave - - `engäve ärä Krk; supile ja piimale tule inganu magu manu Ote; Ku? `ätikäpotõl vallalõ jääss, siss `hingäss ka? ärä? Har; [pärast leivasõtkumist] jahhu `puistõdi pääle et, är ei `hingä? [tainas] Plv; sakõ pudõr om är hingänõ? (hapuks läinud) Röp; vesi om är hingänü?, vaja vesätseppä Se b. kaduma, haihtuma; aurustuma tä on jo nii ää ingänd (auranud) et puhas kadond Mar; `õhta illa ja `öösi kui tol m ära `ingas PJg; [väljakaevatud surnukirstus polnud] ei `riide `aimu, ei kedägi. kõik ärä ingänud Kod; kahelt poolt `aeti [sütele] `tuhka peale ja pañdi tel'liskivi `otsa – siis ei `inga (kustu) ää; tindi pudel kuevab ära või `ingab ära Plt; Ku_liikvapotõl vallalõ jääss, siis tuj `hingäss ärä? Har; Vrd hingümä

6. (hrl eitavas lauses) lausuma, ütleva Õle senega rahu mis sul on ja ärä `ingagi Jõh; sedä `asja ei voi tamale `engägi: tulo pahandus Vai; äi münul pole sest sõna ingat Emm; Ei `inga eest äga takka (vaikib) Han; ta vähe `ingas `mulle koa, aga ega ta mulle `kõiki `reakind Hag; ei ingänud tämä kellelegi Kod; läks teisele `riakima, see ei vastand - - ei `ingand eest ega tagast Lai; ärä mitti engäde kellekil Krk; ärä tälle tost midägi `engä Ran; Os tä mullõ vai poolõ sõnagagi\_hingänü, et tä matusõ pääle lätt Rõu; ei tuj `jengä sõnagagi Lei

7. vaikselt liikuma meri `engab ehk `nõõgab, `väike lainetus sees Var; Meri `ingab, lainetust ei ole, aga on kuulda seuke mere ääl Hää; õige vagane (tuulevaikne), kask ei `ingägi Kod

8. fig näppama, varastama `Müada `käivad siit, juba mõni ta siit ikke `ingas Jõh; Juba müts läind, kes selle nüüd sisse ingas Kaa; ma `engässi taa nua `sissi San

9. Panti ropusti raha ingama (raisati tohutult) Emm; kui inimene igistab, sis ihu `ingab PJg; `surnu `audade pial tulema `vosvorist kuju `väl'la -- kuidas ta sialt auast `väl'la `ingab Plt

hingamine ^{tn} < hingama

1. (sisse- või välja)hingamine, hingetõmme Õli `üöse mend (surnud), ei `saandki minä tämä `viimasel `ingamisel `saataja `õlla Jõh; panid [surnule] `ehmed ka nina `aukude ette ja `katsusid kas tuleb veel `ingamist Khk; pole `õiged `ingamist änd, paneb injeldama Mus; Oli mehi na täis, et õhku ka ei oln `engamise jaos Tõs; `ingamine nõnna `raske juba [surijal] JMd; `ingamine jäe arvass enne `surma Kod; linnu magus ja küislaug [neid süüa], siss on `ingämene `kerge Vil; sji om lühikse `engämisege Krk; ku `võtna aandsat, siss lõönä `tolle `engämise lahedass Nõo; ku,ma tuulõ pääle lähä, siss pand `hingamise kiñni? Har; `hiñgamine om mul ka üle `süäme (raske hingata) Vas; sügüse `määrte taro saviga? kokko. üt's mulk jätete õnnõ `hingämesest Röp; perämätse `hiñgämise? Se; ü h e h i n g a m i s e g a ahnelt, ühe sõdmuga Mees joi oluve `kannu ühe `hingamisega `tühjäks Kuu; juob ühe `engämisege kohe Vai

2. (lühike) puhkus Pühabene asi oo tööinimesel ikka ingamine Kaa; aga teine (peremees) `andis `sulle `ingamist ka, söögi tuñni aeale Lai; täil om `engämin (peate puhkama) Lei

3. (soov surnule) `antku jumal tääle eed `ingamist Khk; Meite õuemees -- antku taale eed ingamist -- oo ka juba mütu aastad Kaarma kerguaidas Kaa; `antku `Eesuke `ingamest Muh; taevas `antku `ingamest Han; jumal `antku minu puult tämäle inge `ingämäss Kod

hingamis|auk `Ingamisauk = hingamiseauk – Kuu

hingamise- 1. hingamisega seotud, hingamiseks vajalik, hinge- `ingämise õhk `tõmmab `ärmä Kod; `engämise kurk Hls; tõene om söögi kõri, tõene om `engämise kõri; `niñlmise lõõr ja `engämise lõõr Ran

2. puhke-, puhkuse- `Ingamise `aega peab ka `jätma Rei

hingamise|auk õhu-, õhutusauk `uimed `üelda kala `ingamise augud Jõe a. jääauk, kus hüljes käib hingamas on kohe neid `engamise `aukusi jääs `mitmes kuhas [hüljel] Vai; `ülge `ingamise augud jää sihes Khk Vrd hingamisauk b. õhutamisaug `engamiseaugud (vaskrestid põrandalaua otsas) `nurka jätta Var -koht luustumata koht imiku koljul, lõge Päälael on `ingamiskõht, `ingamiskõhas ei õle pääluud, laps `ingab, sis sie kõht `liigub üläss ja `alle, `ingamiskõhta ei tõhi kõvasti vajotada Lüg -kotuss jääauk `engamise kotusse om järven Ote -päev hingamispäev kie vanast `engamise `päiväl tüöd tegi Lüg; `mihkle pæv -- see `olle `hingamise pæv `suisse vaeva järel Phl; kuus `pääbä on tööpääbäd, üks päe oo `ingamise päe Vig; tegi `ingamise päe tööd meelega, aga nüüd põle änam `jalgu all Tõs; `atventi-stel on `laube `ingamise päev JõeK; `hingämise päiväh ei tohi tüüd tetä? Plv

hingamis|päev püha-, puhkepäev *Vanast`peeti ikke`ingamis`pääva* Jõh
Vrd hingamisepäev

ingastama *ingastama* Käi Jür KuuK spor Jä ViK, Iis Trm Ksi KJn(-*ästämä*), *ijj-* Khk
Rei Kad; *ijjastama* Jõh(-ng-) Vai/-mma/; *engästem(e)* Hls; nud-part *ijjastanud*, ing- Hlj,
eng- Jõh

1. *hingeldama nõnda pañds engästem ja lõõdsutem; eng jääb`kinni, paneb engästeme*
Hls

2. (veidi) *puhkama las ma`ijjastan ja`puhkan* Jõh; *natuke jäin tüö`juures ingastama*
Jür; *pia obune`kinni, ingastame vahel* JMd; *ilma ingastamatta tüel old, ühe joonega* JJn;
ega`aega puhata põle, kui natuke ingastadagi suab Koe; *lase obune vähä ingastab vau*
pial Kad; [perenaine] *Pannud keedupada selle aaga tulele, kui teised ingastasid* Trm; *sain*
vao`otses natukse ingästädä KJn **Vrd** *hingatama, hingestama*

3. *lahtuma, liisuma suurt viga pole* [õllel], *natuse ijjastand on* Khk; *viin on ingastand*
mekki Kad

4. *väsima, väsitama* Ma tulen väljalta, väsinud, einakaarelt, *ingastanud* rhvl Hlj; Välja
rinnalta väsinud, eina kaarelt *engastanud* rhvl Jõh; *Ära tee ni ühte soodo sa ingastad ennast*
ee Käi; *ära ijjastand* (väsinud) Rei

5. *ahnelt jooma ingastas korruga kaks`tuopi`piima`nahka; sest ei suand muutku korra*
ingastatta Kad

ingastamma *ingastamma* = *ingatama* [hobune] *tõmbas`kõrvad taha, ning muud`ku*
ingastas`kõrra Lüg

ingastus *ingastus* g -e *hingepeetus* *Ega sest elu`looma saa, ikka ingastuses ka`kangesti*
Kei

ingatama *ingatama* Trm KJn, -*ätämä* Kod (korraks) *hinkuma Nii kui* [peru hobune]
saba viskab, nii ingatab ja viskab plirtsti kust Trm; [hobune] *kerkis tagass ja ise vijl*
ingätäb: ij? Kod **Vrd** *ingastamma*

hingatama *ijjatama* Khk; *engäteme* Hel; *engätämä* Puh, *heng-* Urv (veidi) *puhkama;*
puhata laskma tä ijjadab alati seda obust Khk; *engätä kõrass obesit* Puh; *peremes es lasõ*
hengätädägi Urv **Vrd** *ingastama, hingätämä*

ingats¹ *ingats* g -e Tor SJn allikakoht *Laukavesi seesab aga ingats ikki niriseb* Tor;
Ingatsed on änamaste soos, raba rinna all, kus vesi`väl`la keedab SJn

ingats² *ingats* g -i Pil; *ingats* Hlj *hinkuv hobune, hinkur ingat`s – ingub ja taob takka*
ülesse Pil

*ingatse|auk *engatse-* Hää Pst, -ä- Hls Krk

1. õhu-, õhutusauk **a.** *hingamisauk* *Jää sijs on jah talve meres`seuksed engatseaugud.*
Ülgel ikki oma engatseaugud Hää; *engätse augu. jääaugu keväde tetäss`sissi järve`viiri.*
peremijs käis`vaatmen, ka engätse augu`valla om Krk **b.** õhu(tamis)auk [vastu tuult jäeti
kütisele suu ja keskele] *Engatseauk* Pst; [lassil] *peenike om engätse auk, luhti auk; igi augu*
~ engätse augu Hls

2. hauakoht, võrendik *engätse auk, sääl om pal`lu inimisi är uppunu* Krk

*ingatse|kotuss *engätse-* Hls Krk

1. *hingamisauk* *temäl* (saarmal) *ei ole engätse kotust, rao ei ole vijl`sisse lõönü* [jääle]
Hls

2. hauakoht, võrendik *engätse kotuss, inimisi uppuvet mõni ärä* Krk

-hinge Ls ühte-, üht|hinge

hinge|aasta aeg ühest hingedeajast teiseni *ku minev`aastesel ehge`aastal surri, siss sügüsel`peeti peiet* Krk **-aeg`hinge-** Lut; *enge-* Hls Krk; gpl *`enge-, -ng-* M hingedeaeag`võtsiv`enge aja`algusen, üits kolm`õhtud käüsv [hingedeks maskeerunud inimesed], *`engeaig om`müüdä, enge ei käü enäm* Pst; *Nädäl perän`mihkle`päeva akkab`engeaig -- Neli nädält om`ehge`aiga; enge aja ilma [on] udutse aurutse* Hls; *`enge aig päält`mihklepäevä`algass ja lõpess päält`märdipäevä; sügüse`ehge aig sõss tetti peiet* (surnu mälestuspidu), *`aeti sugulise kokku; sij`olli vanal aal ku`ehge aig,`panti`siüiki`kambre otsa`pääle;`ernit ei võivet`kiüte`ehge aig* Krk; *pallõldass`hingi iist jumalalõ -- tuu um`hingeaig* Lut **-ahastus** meelegeide *kis teeb mi* (mis) *ihje ahastusega teeb* Khk; *`kange ~ suur inge ahastus* Mar; *kui suur õnnetuss üle käib, siss tunned enge ahastust* Ran **-alune** *eks ta õle ia`ehjealune* (söömaalune), *käib inimesest läbi* Lüg; *ma pole täna midagid ihje alust saand* Khk **-arm** hingerahu; *jumalaarm ihje`armu`andma* (surnule haul ja kirstu peal issameiet lugema) Jäm; [vana naine] *Sängis maas`aige ja [mardisandid] akasid sellel inge`armu`anma* Vil; *es anna enge`armu, es anna rahu`üüid ega`päevä [minia ämmale]* Krk **-ase** surmajärgne asukoht *palu jumala, siis saad ka üvä`ehje aset* (õeld surijale) Lüg; *kohe mul jummal`tu hingeaõma and?* Se **-asu** (eitavas lauses) hingerahu, *asu ei`anna`hihje asu ~ rahu* Kuu; *ei ma taha`sulle`enne`ehje asu`anda`ennegu`valmis tied* VNg; *`kiasab minuda, ei õle`ehje asugi* Lüg; *ta\_p anna moole ihje asu* (sunnib tööle) Jäm; *`sulle väga`piale käib, ei anna mitte inge asu* Lai

hinge|auk 1. õhuauk, avaus **a.** külmumata koht (veekogus); hingamisauk – Kuu Jäm Muh Emm JõeK *ihje ougud, vesi sulatseb [jäa]`sisse* Jäm; *ihje augud vel sihes [jäätuväl merel];`ülged tulavad ihje`auku mööda ea`peale; jäta [põrsa toomise kastile] ihje auk jälle, et ta ihjata saab* Muh; *inge`oukust`ülged puhuvad, käivad seel`ingamas* Emm; *`ülgel jää sies on ihje auk* JõeK **b.** sõrmeava (pajupillil) Kuu **c.** [küntud põld jäeti kuivama] *kui akati siledast`tõmbama, siis`aeti need ingeaugud`kiñni* Trm

2. hingamiselund **a.** hingekõri, -toru – VNg Lüg JämMar Hää Ksi *kõri lapp on ies`ehje`augul* Lüg; *Toit läks [süües]`teise`auku, inge`auku* Hää; *augud kõrvuti: teine inge auk, teine söögi auk* Ksi || *piäb oma`ehje all* (enda teada) *sedä`asja,`naised`ütleväd oma`ehje`augus* Lüg **b.** (kalal, linnul) *`inge`augud* (lõpused); *`linnu`ehje`augud* (ninasõõrmed) Vai

hinge|aur auruna nähtav hingeõhk *pakkasega on kerikus`kaigil`korsnad`kaasas. sie one`ehje`auru* VNg; *ja vat kui`kangeste see mõnel aiseb see inge aur* Mar; *ää mette na [linnupesa] ligidale mene, enge aur lähäb munadel peal* Mih; *Olgu jää nii paks ku tahes, tema (hüljes) ikki`puhkab läbi. Ju tal nii pala sij`engeaur on* Hää; *kui`talve kül`m on,`ohka sedäsi, ingeaur on nähä* Juu; *laadal (laudal) kua õli lõhna-aur, siält`lasti eläjä inge`auru`väl`jä* Kod; *mis sugune auru pil`v inimeste kohal`el`jus, inge aurust* Plt; *ta olli ninda kül`m, et engeaur`olli nätä* Krk **Vrd** hinge|haul, -õur, -äur

hingede|aeg surnute mälestusaeg Sügise piale mihkli kolm esmaspe õhta üeldi *ingede aeg* Muh; Inimese inged võisid pärast surma veel kodu keia, mis änamiste surnude või *ingede ael* sündis Tor; *`ingede aeg on uuemardi ael. `ingede aeg on`vaikne* Ris; *`ingede aeg õigatasse, kui vahel vagane [ilm] on* Ksi; *engede aig`mihklepävast`algab ja edimesel*

`nove-mbril lõpeb Hls **Vrd** hing-, hinge-, hing|aeg **-päev** surnute mälestuspüha `Ingede `päivä õli `pietu `endisil ajal -- et vanal ajal `viedu tie lähädälle `leibä; `engide päiv on `üsna `ilja sügise Lüg; `ingede pää oli `talve olnd, siis oli `pandud `ingedele pudru Khk; Lutsu jooksu aeg akkas sügise `ingede päevast Pöi; engedepäevad on ühe nädali enne `marti Hää; nüid pidetasse ingede `pääva Pal; teisel novembril pühade päe ja engede päe nagu engede är `saatmine Hls; märdipäevä `aigu, kui vagune ja sonnune `ol'li, siss `ol'li `engede päiv Kam **Vrd** hinge-, hing|päev **-õhta, -õhtu** (hingedeajal) `ingede `õhtu `peedi sedaviisi, `söödi, aga pole mette tööd `tehtot Emm; `surnud tulevad engede `õhta (umbes 2 nädalat enne marti) kodu Hää **Vrd** hingeõhtu

hing|hais hingeõhk neid on ka küll, kie on sene paha `eñje `aisu peräst jäänd vanast `ütrikust; paha `eñje ais suus Lüg; Mis sa sõid, suust tuleb nii magusad `aisu, `inge `aisu IisR; temäl om õige alb enge ais Krk **-haul** hingeaur – Jäm Khk Kaa iñje aul aiseb; iñjeaul suitseb kui külm tuba on Khk **-hind** ülikõrge hind ottas `viimise `eñje `inna VNg; Sie tahab oma `kraamist `inge `inda IisR; `põrssid [ei] jõua `osta `kuskilt, irmus inge `inda tahvad Vän; müib inge inna iest Koe; villane maksab nüid inge `inda VMr **-hoidja** iñje `oidija (talvine peakate, hatt) Emm; eñge `oitja (kirikuõpetaja) Krl **-häda** hingeline häda, suur mure ihulikku ädä võib `toine avita aga `eñje ädä ei voi VNg; kui `kuskil midagid ädalist `asja on, siis `eetasse, üsna iñje äda pärast mine Khk; ma ole jo täieste inge ädä sees `paergo Mar; `ol'lin peris inge ädäs ~ surma ädäs KJn; mes eñgeädä sul siss jälle om -- [küsiiti] kui tõene torsun vai pahane `ol'li Ran; Edi_mia hingehädä no_tuul um, et ni_ `hirmsalõ ikk Rõu; hingehätä (suurt häda) olõ õi täl mänestki Se **-isand** kiusaja inge isand, kes teese inge piale käib Trm; sugulased on kua ingeisändäd. `kiusavad salalikult `õisi Kod **-kaal** kipakas laev sääl põle änam mestel midagi teha, sii üks enge kaal Hää **-kaalja** ihuskoi kua `veiga kitsiste müü, tuud kutsutass hiñge `kaalja Se **-karjane** vaimulik, kirikuõpetaja kerigu `ärrat `üelda ka `eñje `karjane VNg; Ta (preester) oli vana tubli iñjekarjane Pöi; meil on ia ingekarjane Iis; hingekarjanõ om opõtaja, jumalasõna sulanõ Har **Vrd** hingekarjus **-karjus** hingekarjane vanarahvass kut's inne et papp om hiñge karuss Se **-kaup** sie oli päris iñjekaup (hingehind), mis ta nõuab VJg; mis sa ni kisut, hingekaup ka vöi olla?. [öeld] kui uma hiñge and ar `vanmise pääl (nt parisnikud kauplemisel) Se

hing|kaupa 1. kõigest väest tegin täna tööd inge `kaupa Juu; [öeld] tegin iñje `kaupa, kui tegin rammu pärast VJg

2. ta_om nigu hiñge `kaupa (petuviisil müümine) Se

hing|keha 1. rinnakorv, rindkere – Kuu Sa Mar Vän Kei JMd Plt iñjekiha, seel kops ning süda sihes Jäm; [hobune] jooseb nõndat iñjekiha `luhki; [seatapmisel] siis piab ikka sedavisi `katsuma `pista, et ta iñje kiha `sisse (südamesse) leheb Khk; Veri `joosis iñjekihas; Sii südame all iñjekihas on ikka `sõuke `torkiv valu Pöi; keskkohest saadik o inimesel inge kehä Mar; `püstaja on ike ingekeha sees Vän; `ingab ülevalt ingekehast Juu; inge keha on külle `koñtide vahelene, kus kops on, ja süda. põrutas inge keha ää Plt

2. ujupõis – Mus Krj Phl pil' l o kala iñje kiha Mus; avi ing käib `mööda selg `roodo. see on tema iñje keha Phl

hing|kell matusepäeval, hv surmapäeval löödav kirikukell teeb kille iñje kellad nee on mis täna lüiasse; `laskes iñje kellad `lüia Khk; kui `surnud `mulda viiasse, siis pannasse

ihjekell ealitsema Muh; `tornis elistasse ehge `kellä Khn; mud'u ei saava ing ilmast ära `lahkuda, kui inge`kella ei `löödava. ingekella `löömise eest makseti kirikule Saa; kis surema akab, lastasse inge`kella `lüia Pal; enge kell ~ surma kell Krk; rikkale `lüüdi kate kelläga ehge`kellä, `vaesele `lüüdi üte kelläga Puh; tollele (enesetapjale) es `lüvvä ehge`kellä Nõo; `kuul`jallõ lüvväss enge `kellä Krl || Ihje kellad löövad (ettevõte nurjub) Kaa

hingekene dem < hing¹ (1. ja 2. tähenduse piirid pole alati selged)

1. eluvaim, -võime *kausa sie ingeke sies on* (elan), *ei tia JJn; poole `aage luvvas* [lootele] *engek `sisse Hls; vanal ei ole muud, ku ooda et ehgekene `väl`lä lätt Ote; [surnust] õks üldäss õt hingekene om ar_`väl`lä lännü?*; *lät`s hingekene mant Se; t`süt`s hingekene rinnuh, a iks silmäkese vallalõ; hingekene vil<sup>p</sup> siäh, olõ\_i<sup>p</sup> är lännü?* `ussõ Lut

2. inimese surematu osa; ant ihu, keha *Jumala päralt ingeke* (surnust) Hää; [kurat õpetab] *pane ainult pael kohale -- tema `aitab selle ingekese siis `väl`la* [poonul] JJn; *`mõtle oma ihjekese `piale VJg; jumalalle ingeke ja rahu tämä põrmule* (surnust) Kod; *tulge iki peiet pidäme. et rõõmustame iki ta engekest ja saadame ärä; tapeti siis üits luyum* [hingede ärasaatmisel] -- *enge tahave iki engekest; ta (surija) vaak engekst mitu `päevä Krk; jumala perält temä ehgekene; `ta\_lli `väega ää poig, jummal perigu temä ehgeke Nõo; ülendedü olgu timä* (surnu) *hingekene, alandõdu pääpatukõsõ?* Har; *Õdagotsõl üüj olõvat õi sukuge hüä koolta?* -- *Hingekene l`ätt viil `vasta üüj kotost `väl`lä Se; jummal, jummal, ummi `armide kässiga võta ar^p hingekene* (palvesõnad) Lut **Vrd** hingekäne

3. vaimolend *poiõs sõõnu engekste* (hingede) *jao är Hls; ku ar^p koolõss sõs hingekese käüvä viil kodo `süüjä Vas; hüä lat`s saa hiñekesest Se* **Vrd** hingikene¹

4. sisetunne *mu hiñekene tiia_s joht tuust midägi* (pole aimugi) Se

5. elusolend, hingeline *Kui `issand `annab `ingekese, sis ka `leivakese Lüg; mis ma engek tambi edesi tagasi, edesi tagasi* pej Krk; *`At`sra ingekse* (pilkenimetus) Hel; *inemise hingekese* (teolised) *kõik` tek`ki ja `or`ssi `mõisan tüüd* Har

6. hingemaapidaja; hingemaa – *Puh Nõo Ote mia ole `sündenu Kavilda `mõisan ehgekese kotusse pääl* Puh; *Käänil `olli nelikümmend kaits ehgekest. valla nõukogun `olli ehgekstel neli nõümüist Nõo; niij kotusse kutsutasse engekese, nuu ommava väikese krundi Ote*

7. (hüüatustes) *oh sa `vaene ingeke, kus sa suad Kse; no `mõtle ehgeke, võrguga `pantu `väikseverevä `kartuli patta `kijmä Puh; `ossa ehgekene küll San; oh sa eho-hingekene, oh sa `taiva tuvikene* (sandi tänu) Se

8. *Nied `kuused on ju nii `ingekesed* (väiksed), *`milla neist ekk saab Jõh*

hingekeretäis *akats `rehte `peksma, see o viimane inge keretäis rehele. muhulased `ütlevad inge keretäis Lih -kihu* iha, himu *see* (ratsutamine) *tä ingekiho oo* Mar

hingekiri 1. *vallaelanike või koguduseliikmete nimestik kus `enge `kirjas `teie õleta Lüg; teeb on ta `kuskil ihje `kirja `pandud ka Khk; ihjekirjad o vallamaas* (vallamajas) *ja kirgu juures Muh; kus sa inge `kirjas oled Tõs; mina olen vene kiriku inge`kirjas, teest on luteruse usu inge`kirjas Juu; olen `Tõrmas ingekirjas Trm; kiriku ehgekirjån Trv; kos vallon sa ehgekirjån ollid, sää massid pääraha* Ran

2. surnule kaasapandav kirjutis *päp kiro tass hinge `kirjä* Se

hinge|kirjutus hinge kirja koostamine `énni oli vahest inge kirjutus – rahvast keik kirjotadi üles Ris

hinge|kitsikus 1. hingamistakistus; astma mõni `ütleb inge kit'sikus, paneb kohe `ähkima Amb; ingata ei saa, siis `üeldakse ingekit'sikus Rak

2. hingehäda – Rak Puh

hinge|klapp kurgunibu – Lüg Sim Trm `Kurgu `aiguss ajab `ingeklappi `paiste Lüg; kui kael `aige, siis räägiti inge klappi, et paneb inge `kiñni Sim **Vrd** hingelapp **-kogu** kõhn olend mõni jälle ost lehmä, jußt ku üit's enge kogu; mis ta neist (loomadest) näl'luts, ku enge koguse laudan; ta nõnda ärä põdenu, ku enge kogu Krk **-koguke** dem < hingekogu na om nõnda är lõpenu ku enge kogukse Krk **-korin** surmaeelne korin viimane inge korin – rinnust koriseb veel Juu **-kosutus** hingeline rahuldus saab ijhe kosudust natuse `kirkust Khk; olgu sie `sulle inge kosutuseks JMd **-kurk** hingetoru (ülaosa) – R eP M Mes sa `kaagastad aid midägi `hijhe `kurku vai Kuu; Kui `süämä ajal kenegil läks pala `ijhe `kurku, siis perenane õli `pierestand `süämätegemise ajal Jõh; teine sööma kurk, teine ijhe kurk Khk; Ingekurk on `ingamise jauks Hää; kui midagi inge `kurku lähäb, siis akkab inime läkastama Koe; [söök] jäi inge `kurku `kinni Lai; leib läks inge `kurku ~ kõrisse Plt; kurgu tila enge kurgu man ja sääl vahe pääl Hls **-kõri** hingekurk – R eP Trv Ran Nõo Maal `karja `poissiks `olles `pieti siel kerä `pohjaks ane `ijhe kori Kuu; noa õts tuli `kukla tagand `vällä, `leikas `enjekõri lappi `vällä Lüg; ijhekurk ~ ijhe kõre Ans; inge kõri ja neelus Noa; ingekõri one kõva ja krõmsuline; klapp lähäb ingekõri ette Kod; ingekõri on kust `ingad Plt; kui enge kõrile midägi ette lääb, ehg `kiñni, om surm `varsti Ran; neil (suitsetajail) olna kobsu ja ehgekõri mustass `suitsenu Nõo

hingekäne hingekene, inimese surematu osa hingekäne lä `äi hüväga `vällä, `kül tä vaug viil [enne surma]; timä hingekäne üleku `taivahe ~ üleku timä hiñgekäne `taivahe ja `korgõhe [öeld surnu mälestamisel] Se

ingel `ing|el g **-li** spor R, **-li**, **-le** eP Hls, **-le** Krk; n, g `ingli Krl Se, `h- Se Lut(`hingle, -õ); `engel Mar Hls, g **-li** Lüg, **-le** Tõs Aud Hää; `ehg|el Khn, g **-li** Trv Ran Puh Har, **-le** Krk; n, g `ehgli spor T(-n-) V(j- Lei); engel' Rõu Lei, -õl' Har, g `engli ingel `inglid `taivas `laulavad Vai; kut sur `tiibadega `ingel Khk; Siis `inglid pesevad, `surnud tantsivad (päike paistab, vihma sajab) Krj; Pealt `ingel, sihest uss (salalik inimene) Põi; See tüdruk on ingelilus Kul; jumala `ingel oo so `juures kuni `sündimisest surmani Tõs; ilusad ja `puhtad inimesed, `niigu `engled olid Aud; Küll oli [tal] kena ääl, nagu ingle ääl PJg; kellest temä tett om, sedä ei tää `ingli ka `taevan Krk; ega `keski `ehgel ei ole, egal ütlet tuleb iki `ütlemist Puh; tyy piab jo `li'le iludusen olema ja `ehgli `äädusen, kes sinu [maja] `kondradi saab Nõo; ja latse kes ärä kooleva, noist saava `ehgli Kam; kat's ilosat tütärd ku `ehgli? Vas; Engle (abordi) tegemine; Ku englekoori (väga hästi kõlav) laul Röp; inne sõta `taiva puul `hiñgli? `väega uianu? Se; oi pühä `hingli, hoia_sa_setä Lut

hinge|laadik dem < hingelaat oh sa engelaadik mis sa küll olet Krk **-laad** hell, nõrk inimene sa olet küll engelaat' (hingelaat), pal't enge `oidmise jaoss; om kondi ja luu. kedägi sa_j taha tetä, olet üit's engelaat' Krk

ingelant inge|lañt g **-landi** Han; ijhelañt Jäm; gpl `engelantide VNg; engelant Khn

1. Inglise riik, laevastik jm; Inglismaa Ijhelanti ta läks ning kadus Jäm; Maaailma sõja `aegas kardeti, et ingelañt mere pealt tuleb; Vana tsaari soldat oli sõjavääs kakskümmend

viis `aastad `teenin ja ingelandiga sõdin Han; Kui mia pissike oli, siis engelant oli meres
Khn Vrd inglane

2. inglane siis `nähti `näie `engelantide `mütsisi VNg

hingel|lapp kurgunibu `Kurgus on `ingelapp üleväl, `ingelappi õts on teräv Lüg; inge
lapp ei lase `toitu inge `kurku Kei **-laud** tulövatsõh ilmah hinge lavva pääl `taivatsõ
`issändä ijh Se

hingeldama ingeldama spor L(e- Var) KPõ, Trm Plt, -ämä KJn, -teme Krk;
`ingeldamma Jõh; (ta) ingeldäb u Ran; iñjeldama S; `hiñjeldämä, `iñjelda- Kuu
lõõtsutades hingama `laulimme ka. oma `tiädä ei `iñjeldand `ühtä Kuu; obused on nii
väisind – üsna iñjeldavad Khk; Tuul oli `vastu, nii `kangest võttis iñjeldama Põi; ta oo
ingpakkis ühna, iñjeldes kõib Muh; kopsu `aiged ingeldavad kõik Mär; mul aab `kangeste
`rinde alt ingeldama Rap; kui madalad rinnad on, paneb ingeldama kohe JMd; `jyüsis nii et
ingeldäs KJn; [käimine] panep ingelteme Krk Vrd ingerdama¹

hingeldüss|haigus astma ta pand õngu kiñni?, taal om hingeldüss `haiguss Har

hingeliha vahelihas, diafragma – Trm Kod süägikõri ehk emätus lähäb ingelihass läbi,
mao `külge. vanass kutsuti inge liha, nüüd kutsutasse vaheliha; kõhu ja kopso ja mao vahel
one ingeliha Kod

hingeline a, s < hing¹

1. hinge omav; elav, elujõuline nad (millimallikad) on ikke `iñjelised `luomad ka Kuu;
aljas o `õössine `nõiduslik asi - - ingelene asi `metes Vig; kõri oo iga ingelisel loomal Tor;
mul oli täna ingeline leidus (leidsin hanepoja) Pee; sõss om maja man üit's engelin inimen,
kessi näge; ta ka engeline luum, ta taht süüvvä Krk; kes `seantse engelise, kel ää ehg sihen,
nij jõvvave viil midägi tetä Hel; inemine um hingeline, elläi um tossuline Rõu; [poolel
rasedusajal laps] om hingelinõ, hel'otass jo²; jumalõlõ teno, hingelinõ om ~ elolinõ [laps
sündides]. ku om hingelinõ, siss panda_i inne [ristimist] `risti `kaala Se Vrd engelik

2. elusolend; pereliige meri on tühi ja `paljas, pold `iñjelist (ühtki kala) ottada Kuu;
mittu `engelist (looma) siis üle `talve on ka VNg; Et `näetsa niid kui pailu neid pisiksi
iñjelisi (putukaid) sii on Krj; iñjelii-st põlnd kodu ku `käedi Saaremal kilupüüül - - sead
olid koa ühes laeva nõnas Rid; Tarvis jälle vaadata mis õhtaks oma ingeliste (loomadele)
ette anda PJg; siss on `irmus olla - - kui `teisi ingelisi es ole Saa; viis ingelist oli
perekoñdas Kos; Veski seisab. Põle sial üht ingelist liikumas Trm; sial ei ole inimese
ingelestki kodu Ksi; ta ike üit's engeline om, kas luum vai inimene Krk; mine kae üle läve
`lauta mu hingeli^msi kah Har

3. (nii ja nii mitme) liikmeline siis teil õli juo `neljä `eñjeline pere Lüg; `mitmeiñjeline
pere Rei; kahe `kümne ingelene perekond Tor; viie kuue ingeline pere oli VMr; Pere õli
kolme ingeline; naine, tütar ja ta ise Trm; meil om viie engeline perekond Krk; Kuvvõ-
`säitsme hingelisele perrele `võete nii `umbõs ruhmiko täüs kesvä `jauha [kõrdi keetmiseks]
Räp Vrd ingene

4. hingemaa pidaja meil om periss üit's eñgeliste külä Puh

5. ei õle ingelist (põrmugi) `süia saanud Trm

ingeliselt ingeliselt Kos Tür hingeeluga seotult, psüühiliselt mõni armastab teist
ingeliselt, teine jälle `vihkab teist ingeliselt Kos; mehe surm mõjus `talle ingeliselt Tür

hinge|luht hingeõhk siis ülevest [kupu]sarve otsa mant `laskje `immi, enge luhtige tõmmašs `kül'gi Krk **-lõhn** hingeõhk tal om viijl enge lõhn (elu) sehen; tüki üle pää `rõõva `sissi, sõss läät enge lõhnage `lämmess Krk; [suust tuli] alb enge lõhn Hel **-lõhnake** dem < hingelõhn periss suremen om, engelõhnak om viijl. muud kedägi änäp ei oole Krk **-lõõr** hingetoru, -kõri – Ran Nõo Se Ku^o süük' lätt hinge`lõõri, ül'däss, õt `viina saa Se Vrd hõngulõõr

hinge|maa 1. van jaos-, hingemaa minu ema ajal olid `alles `injemaad Hlj; `Tsaari ajal õli vabadikkudel `ingemaa `mõõdetud `ühte -- [igal] pikad `kitsad sirad, kuda pere suur Lüg; Ükskord oli siin tuhing, rahvas `tahtis `soada ingemoad Kei; pidid pikad `kitsad tired olema, ingemoa lapid HJn; nagu ingemaa põllud olid pikad ribad niijd põllud Äks; `mitmest roonu `mõisast `anti engemaad; enge`maase olli mis riigi puult `anti vana soldatil Krk; sai siit kolm vakamaad soldati maad, kutsuti ehgemaa Ran; Kääni külän `olli ehge maa. egäl ehgel `olli viistõistkümmet vakamaad Nõo; perüss hingemaid tull Vennemaal ja Petserimaal ette Räp; hingemaad ol'l neli veerändet, ja tuu hingemaa `pääle `paanti neli `süüjät Se

2. väike maatükk; u kolhoosniku õue-aiamaa kajaka ingemaa on liivaleetselg `keskel merd Jõe; Ijhe moa on sahatud Põi; ega minul nüüd ole `rohkem kui sie minu ijhe moa KuuK; ingemaa pošt JJn

hinge|maakene dem < hingemaa setokõisil ol'l `väikene hiinge`maakõnõ ja `väega pal'lo `lat'si Vas **-maamees** hingemaa pidaja [Tänassilma mõisa maad] `Antti ingemaa `annise aeal ingema meestel `väl'lä Vil; ehgemaa-mehed (väljateeninud soldatid, kellel oli hingemaa) Ran; Juusa mehe<sup>o</sup> omma kõik' hingemaa mehe<sup>o</sup> Se **-maks** pearaha oma rendid ning `inge (gpl) maksud olid, viis rubla `aastas oli mihe `pee; naistel nüüd ka suur injhemaks Khk; vanaste ikke `õeti enge maks, maksame naa ja naa paelu enge piält Tõs

ingemann → inglismann

hinge|maru hingetuisk kui `kange lumetuisk oo, siis `õeti. ei tea kelle inge maru se täna oo Aud **-matmine** astma nad (karukellad) on iad inge`matmise `vasta Sim **-matt** hingamistakistus Ku vesi jua hakka `injemattu tegemä, sis pulista inimine Kuu **-menu** = hingeminek Tänäse `tormiga on `jälle mone `inje menu Kuu **-minek** hingeheitmine kole tuisk õues, see on ju mõne alva inimese inge minek Lai Vrd hinge|menu, -mineng **-mineng** = hingeminek pühä jumalakõnõ, anna no tälle ka `tundmusõvaimukõist hiingeminengulgi<sup>o</sup>; mõni `haigõ kõnõlass nika hiingeminenguni^o Vas **-mädi** ränk sissekukkumine, põnts; mahv; keretäis (peksa) Sai selle koha müimisega igavese injemädi, [sest] raha läks odavaks; Täna sai einte paigalepanemisega igavese injemädi; Oo eese naisevetmisega seikse injemädi eesele kaela tõmband, et oitku; [teised] Poisid andsid Käku poistele kiige all igavese injemädi Kaa

hingemä → hingama

hinge|mälehtüss surnu mälestamine Kuvvõ nädäli peräst tet'ti jal hiingemälehtüss, siss tapõti kas oinass vai määne elläi `maahha. Ja `aeti jal_sugulasõ^o kokko, siss `kauti kerigu man; katõtõiss`kümne `aastaga pomika laud, perä laud, hingemälehtüsslaud; hiinge mälehtüsspäiv (surnute mälestuspäev) Se **-mööda** teeb `inge `mööda (jõudumööda) tööd Khk

hinge|nael uksehinge kinnitusnael ehituse `naklu sepäd es tji. na teevä ehge `naklu -- ni nagla olliva `päädegä Ran

hinge|nahk *ega kalal on pill, se on ta suur injenahk Käi -naps surmahoop see`aigus pani taale inje`napsu Pöi*

ingene (nii ja nii mitme) hingeline nää, *me oleme nel'la ingene pere Plt Vrd hingeline, hingine*

hinge|neelähtäjä *hinge neelähtäjä (kurat) Se -ohtu vähe suhkurt andass väga inge`ohtu Kir -palve surnu mälestuseks peetav palve või jumalateenistus`inje`palve`tehtud`vällä, siis on jäänd`vällä [kodukäija] Jõh; siis lastakse jälle pärast`surma kirikus inje'palvet teha Pöi; tuleb siiss`ingepalvet teha, kui surnu puu`särkis on. lühike`ingepalve surnu`matmise juures Ris; engepalvet tetäss [õigeusu]kirikun nel'lä`kümne päevä peräst; ku engepalvet tetti, siss`jaeti`leibä`saatel kiriku man Krk; hinge`palvõ pedä kerikun opõtaja Har -peatus elu ülespidamine; hingepide – Rõu Plv Vas`täambä joht ei olõ? hinge`piätüst saanu Plv; ma`ka lät'si`tüühü, teene (teenisin)`hindäle hinge`piätüst Vas -peenene hingepenike, udupeen nee lõnnad`tehti inje`peenesed,`lasti kolme`kortseks teha Khk -peetus toidupoolis, hingepide võtan natuke inge`peetust Mär; saaks vähä inge`pietust Ris*

hinge|pide *-pide R Kaa spor L, Juu VJg Sim spor I, Hls Hel, g -pide Kuu IisR Aud Hls, -me Hlj RID Juu, -je Kod*

1. toidupoolis; suupiste, oode *Oda`sendägi nadukane`kuoki`hingepideks Kuu; sain vähä`ingepidemest ka` süia VNg; Pisike inje'pide kulub ennelõunat üsna marjaks ää Kaa;`Aega ei ole, võtad natuke ingepidet Hää; vähä ingepidet ikke suab eks pia ise kõrvalt`tienima VJg; vähä katsub, võtab aga ingepidet, et ing`siis seesäb. sij`õli mul ingepidejess, sedä ma`taatsin Kod; võti vähä nagu engepidess Hls Vrd hinge|pidu, -pite, -pitt*

2. ihaldus; hingekosutus *tahts oo neil se inge pide seal Mar; sij`onegi tä ingepide (viin jookikul) Kod; raamat om engepide, süük om ihutoiduss Hel*

hinge|pidu *-pidu g -piu Khk Kaa; transl -piduks Kaa elu seeshoidmine, hingepide mis vanal inimesel änam pal'ju taris kui natuse inje'pidu saab Khk; Noh, sest pireksest äi jägu änamaks kut inje'piduks Kaa; Talve omigu`võeti natuke ingepidu, sellega pidi`lõuna kätte`saama; Lastel`õõti, et tulge`võtke ingepius natuke ube või`ernid Han -piin hingeline kannatus; süüme'piin *Toal on irmus inje piin et teine ta läbi surma sai Pöi; täis inge piin vahest Mar; mõni`tüit'rik tuus (tundis) enge`piina, kui poiss [ta] maha jät't Ran; hingepiin ja hingehädä om siss, ku suur`valu om Har -pite -pite g -pitte Juu, -pite JMd hingepide suaks vähä ingepitet Juu; eks sa võta natuke ingepitet; paelukse ingepiteks`tarvis on JMd -piti inimeste (hingede) arvu järgi üt's süli lai`oll'gi tuu põld. `hinge piti`jaeti Se -pitt -pitt p -pittu hingepide sain killu ingepittu PJg**

***hinge|puhk** *loe kakskümmet viis ühe ingepuhuga (hingetõmbega) Kod;`saarmu ka ei ole vij all`rohkemb ku oma enge puhu (hingepetuse aja) Hls Vt hingepuhuga*

hinge|pull *ujupõis sie inje pul'l on kalal kõhu all Kad*

hinge|puu¹ *Inje puid (tasuta kütet kolhoosis) oli jägatud, vanad üksikud inimesed üksi saand Pöi*

hinge|puu² *jalgvärab käib ingepuu peal PJg*

hinge|päev *inge- Mar PJg Lut/h-; hinge- Se; enge- Trv Kam;`enje- Vai; gpl`inge- Pil*

1. hingedepäev *ingepääv`üeldi, sij on muidu`siuke vana`aegne asi Pil; sis om`aastakah vijil nel'li hinge`päivä - - üt's hingepäiv om sügüse, inne`nahtse`päivä`nätäl,*

kolm nädälet pääle `mihkle`päivä. tuu om sääne kõkõ `tähtsöp hingepäiv, tuud õks `peetäss; ja hingepäävä ka käüdü äi sannah ja `rõivet mõsta ai eih; tõõnõ hingepäiv om kat's nädälet inne maaselitsa jäl puul'pühätsel pääväl. sügüsenne hingepäiv om puul'pühä. kolmas hingepäiv om raadõvitsah, pääle lihasõõgi; suvisõ pühi puul'pühä om sõa hingepäiv Se; [novembri] edimäne päiv um `kõiki pühhi päiv a tõõnõ um jo^o hingepäiv; hingepäväl `korjusõ^o [kiriku juurde] tühälidse^o Lut

2. millegi tasuks tehtav tööpäev nüid ei ole enäm inge `päebi tehä Mar; Ingepäevadeks [teise toanurgas elamise eest] olid sügisel kartulivõtmise ajal neli päeva PJg

hinge|päälne elukardetav meitel oli ika inge `paelne asi küll Emm **-raamat** kiriku-, meetrikaaramat õppetaja `kirjutab `enge `raamatu `lapse nime Lüg; need ingeraamatud oo `jälle kirikäräl Mar; engeraamat ~ nõõri raamat Krk; `sjonds kirõtass gu rist [last]; hinge raamatulõ kõik hinge<sup>o</sup> umma\_`pantu `sisse Lut **-raha** pearaha mul raha ei õle. surm tuleb, kolm `kopka on `ehje raha Lüg; see `üitakse ingeraha, mis `valda maksetakse Juu **-rahu** rahulik olemine; hingeline rahulolu ei `anna `hihje asu ~ `hihje rahu Kuu; ühna võtab mu ihje rahu ää Muh; Kui kiskid õõse sedasi rüdistab see anna teistele ingerahu Emm; sa ei anna mul inge rahu mitte üks raas kohe, `muuku küsid Saa; sa ei anna `mulle mitte inge rahu Koe; ei ole temäl engerahu, mutku jooseb üttest kotussest `tõise Trv; Nyy<sup>o</sup> (kihulased) anna õs `jüüsel sukugi ingerahu Rõu **-rakk** ujupõis `särjel `onvata `suured `ehje rakkud. `ehje rakk on tuuld täüs VNg **-raud** `ingeraud rhvl tapariist – Kuu

ingerdama¹ ingerdama Han Mih Tõs(e-) PJg Aud, -ämä Vig hingeldama Ingerdamest arstitse nüid Han; kui pikemalt kõin, akkan ingerdama Mih; jõud oo `otsas, paneb kohe ingerdama Aud

ingerdama² ingerdama Nõo, -õr- Urv Vas(-mma) Se; pr (ta) ingerdass Har, (nad) ingõrdõsõ San; tgn ingerdäjä Nõo; õngõrdamma Urv; pr (ta) õngõrdass Rõu Se

1. vingerdama Pääle vihma sao siss om ingerdäjä (vihmaussid) kõik maa seest vällä roninuva Nõo; liimaku^o ingõrdõsõ `vällä maa seest San; No mis mu elu om kah, õngõrda nigu üt's vaiva vagõl' Urv; ka mõni [madu] lätt õngõrdõh; `mustõ päiega vagla sul ingõrdasõ `perseh, õt püüsü üi paigah; siug ingõrd läbi haina Se

2. ussi moodi liikuma või liigutama **a.** ka fig, vänderdama; vaevaliselt edasi pääsema no küll ma ingerdi, Silvi `olli joba kotun, mia iks Kirilä saaren Nõo; `vällä ingerd `inde tuust ädäst kah Urv; `väikene lat's ku jovva ai^o minnä^o, sis ingõrdass pääle; jovva ai^o kohegi^o uma eloga^o, ingõrdass pääle Se **b.** vähkrema; väänlema mi_sa ingõrdat tah `persega^o; [inimene] valu siseh õngõrdass (sängüh) Se; lat's õngõrdass, käänd nii ni nii Lut

Vrd ingõrdõlõma

ingerdis ingerdis g -e hingeldaja, astmahaige Oli eluaeg ingerdis, juba lapsest saadik Han

***hingerdämä** pr (ta) hingerdäss hangeldama hingerdäss ja hangõrdass, timä taha ai tjuüd tetä^o; timä hingerdäss pääle, kost_sa margikõnõ kassu; miä nu käävä hingõrdõh ja hangõrdõh Se

ingeri `ingeri Jõh Vai/-h/ Ingerimaale omane, ingeri `meie `kiele `murre läks `ühte `ingeri `kielega Jõh; sie on `ihjeri `kiele `murre Vai

ingerlane ingerla|ne RId/'i-/ Kos Tür Äks Vil Hel Se, -ä|ne Ran Nõo, -e|ne Emm, g -se, g -sõ Se Ingerimaa soomlane (ka isur, vadjalane) `ingerlasi õli juo siin küll,

`parvetamas tiad Lüg; vahest `ütlete ingerlased, vahest `suomlased Jõh; pailu ingerlasi on ära läind siit [pärast sõda] Kos; ingerlase om ka eesti sugu, vene keelege segätu Hel; vana ingerläse rõebe `olli tölläkil obese sällän Ran

hinge|rohi väga väike kogus; haruldane asi `tuudi `veikse pudelega [õli], `võeti teda niikui inge `rohtu `pañti pisike lamp põlema SJn; `sij om ku enge rohi. sedä ei ol(e) saia `kustigilt Krk

***ingesman** → inglismann

hinge|sool normisool üks kilu `antasse iñje `soola [inimese peale] Khk **-soon** käesoon, veen käel oo see suur jäme soen inge soen; egä see änäm `terbeks saa, kellel käe inge soen katti oo; [marutõve korral] see käe inge soen `löödi katti [ja inimene suri] Mar

hingestama *ingestama* KJn; `hiñjestama, -ämä Kuu veidi puhkama, hingastama Vainluo `nähtävis `pieti `hiuga `aiga hobused `kinni ja `lasti `hiñjestädä ja `süüä Kuu

hingesti `hingesti g -mme p -nd väga tuline hobune *On sie `oige aga `hingesti* Kuu Vrd hingisti, ingusti

hingestuma `hiñjestuma, -ng- Kuu; (ta) `eñjestü Vai

1. veidi puhkama, hingastama – Kuu

2. lahtuma, liisuma *olut `eñjestü – `lahjast jääb, siis kui tämä on `lahtinaises `riistas; `kuiva `kohfi `eñjestü `lahtinaises `riistas* Vai

3. hinge heitma *Ikke `otsa `hingestugu* rhvl Kuu

hinge|tagune *sie oli mo engetagunõ* (hoiu)raha Khn

ingetama *ingetama* õhku saama nii `kinni `lüüdi tuhalobiga et, mette natukest ei and ingetada Mih

hinge|tera (loomade ravim) *pisiksed kollased ibikesed, nagu leätse ibikesed, kui on jalad ingetumad loomal, siis `antakse inge teräsi* Juu **-terakene** väga väike kogus *noh sõrme jämedune klaasike oli ja seal `põhjas oli üks engeterakene oli* [rohtu] Tõs

ingeti pl *iñjetimad* Muh; transl *iñjetimaks* Khk liikumis-, tegutsemisvõimetu *kui sañt tuul üle leheb, võtab looma iñjetimaks, saa änäm `liikuda mette* Khk; *käsi ja teine jalg o iñjetimad* (halvatud); *kas `võeti ühna iñjetimaks* (talust kõik hobused) Muh Vrd hingetu

hinge|toidus *eñge toeduśs jumalasõna* – Hel **-torm** ülitugev torm (kellegi surma ajal) *See vana Liisu iñje toñm mis täna puhub* Põi **-toru** hingetoru, trahhea üks pala läks ingetorusse JJn; *kel eñg aiseb, ütelts et nõj `süäme kõrva lasev läbi mao `luhti, enge torudes* Hls **-toss** eluvaim *inge toss läheb `vällä sene tegemisega* VNg; *ingetoss `välä läin* (surnud) Ris

hingetu *ingetu* Muh Emm spor L(-o; e- Tõs Aud), Juu Kos JMd Plt, `i- Kuu Jõh, *iñj- Jõe/`i-/ Lüg/`e-/ spor S, Hi(-o; h- Phl), g -ma; n, g ingetu* Kse Juu VJg spor I, KJn, *iñj- Khk Põi Rei, eñg- Trv TLä Krl(-du), hingedü, -tü* Se; *ingetu* Ksi; *iñgedü* Krl; *hiñjedu* g -tuma p -dunda Kuu; transl *eñgetüśs* Kam

1. (ajutiselt) hingamisvõimetu, hingamistakistusega *`Karjane `juaksi `ennast `ingetumast* Jõh; *nägin ingetumad* (rinnust kähisevat) *inimest* PJg; *laps `karjus nii et jäi ingetust* VJg; *tahtis ingetust `naerda* Trm; *ta pit`sitäb minu ingetuss, kui jakk on kõvass ümmert `kiñni; mõni laps vihassab, lähäb sinisess ja jäeb ingetuss* Kod; *joosust ingetu* KJn; *tuñ pät`t lei ta eñgetuss, ta\_s saa enämb eñgätägi* Nõo; *tiä juusk `indä eñgetuss* Krl

2. elujõuta **a.** ilma hingeta loom pole hiijeto end Phl; lähäb vanapagan ingetu uüdi `juure [hundi tegemisel] Tor **b.** ilma eluta, surnud laps kukkus `eijetumast. kukkus `eijeta kõhe Lüg; inimese lõön engetumase [välk] Aud **c.** vilets, jõuetu iijetumad `üiksed (kõlud) Krj; kõnnib jüstku engetu Trv; sul om otsani hingedü (vilets) elo Se **Vrd** ingitu

3. (ajutiselt) liikumis-, tegutsemisvõimetu; halvatud – S Rid Mar Var Juu Kos iijetu inimene. teine käsi puhas iijetumaks jäänd; käsi, jalg `kangeks jäänd, iijetumaks jäänd, veri `seisama jäänd Khk; Lahv läks läbi, võttis parama külje iijetuks Pöi; pahem pool oli iijetu Rei; [ketramisest] sõrm jäi tuimase ja ingetumase Var; kui on jalad ingetumad loomal, siis `antakse [neid] inge teräsi]sisse] Juu **Vrd** ingeti, ingitu

4. (intensiteedisõnana) (üli)väga, tohutu `teinekord tuleb [kirdetorm] `iijetu `vaigist `ilmast Jõe; `Ingetu-vaik [meri, ilma virvenduseta] Kuu; näil koer nagu ingetu rojo Kod; Kui Käärädi isä `olli pimesikk, siis alles sai sedä ingetud `naeru nigu kole KJn

hinge|tuisk ülitugev tuisk (kellegi surma ajal) `Ninda `irmus `tuiskab ja `möllab, sie on kuhe `ingetuisk IisR; ingetuisk või inge maru Aud; marub ja `möllab, [öeld] et täna on mõne inge tuisk VMr; ei tia kelle inge tuisk see oli, et misuke alb inimene see sureb; ei tia misukse vanatüdruku inge tuisk se piab olema Lai; kui mõni inimene, kes pal'lu mässänu [suri] - - siss üteldi, et tolle enge tuisk Ran

ingetult adv < hingetu jäi ingetult maha Iis **Vrd** ingetumalt

ingetumalt adv < hingetu lapsest `üeldakse et `pargub, kui väga `palju ingetumalt kisendab, nõnna et vahel `ialgi kärisema akkab Kad; ta jäi päris ingetumalt pikali Plt

ingetuisi hing kinni õhvakesed `juuksma kas ingetuisi Kod

hinge|tõmbamine 1. hingetõmbus `aige `tõmmas `inge viimast `korda. see oli ta viimane inge `tõmmamene Juu; ma lät'si [suriija] manu, sai vjil perämitsess hinge `tõmbamisesse sinnä? Har; na umma? jo [suriija] viimädse? hinge `tõmbamise? Rõu

2. suremine, surm nii kava taris puruda, kut `viimne iijje `tõmbamine tuleb Muh; `viimse inge `tõmmamese peal; `enni inge `tõmmamest `rääkis veel Mar; taa (suriija) um jo? perämidsel hinge `tõmbamisel Rõu

hinge|tõmbus hingamine, hingetõmme viimän enge `tõmbuss olli Krk; perämäne hinge `tõmbuss um mõnõl (surijal) õks `väega rassõ Rõu **-täht** Iga inimese jaost on täht taevas – ingetäht Kod **-täide** oh sa iijje täide (tüütust, vallatust lapsest) Muh

hinge|tänu 1. surnu mälestamine, hingepalve `surnule tehässe [kirikus] `ingetänu, kas sama `aasta lõppul vai ka `milla `arveti; kui sureb inimene, siis `viasse keriku `vaestele `eijje teno, `leibä ehk raha Lüg; `inge täno `tehti `mitmele kes olid `surred Vai; Milla sa oma inge tänu lased ära teha Rei; suguvõsa tahab ingetäno saha [öeld] kui kõrb ajab `pilli Mar; ingetänu tehässe `surnute ijst KJn

2. palve ema ja vastsündinu eest `Nurga `naised, kuus nädälä `päälä `poigimist `võisid `alles keriku `mennä, sis `pieti `ingetänu, et emä kosoks ja laps õleses `terve Lüg

hingetü → hingetu

hinge|vaenlane kiusaja; kurat Just kut va iijje vaindlane, [poiss] ajab peele et ma eese kambriakna laupaõhta lahti jätaksi Kaa; `taiva esäkene, kui\_sä no lasi? hinge `vainlasõl minno nii tohrada? Vas **-vaev** astma – Pöi Muh Aud Iijjevaeva `vastu oli nõgese teed `joodud; Ta on nii iijje `vaevas, ähib ja puhub `pääle Pöi; taal o `seuke iijje vae, lõõtsub

`ühte `jooi Muh **-valu** hingeline kannatus, hingepiin süda valudab sees [halva asja pärast], se `onged se ingevalu Emm; *enģevalu ~ enģeädä* Ran; *olõ õi timäst muud\_ku hińge vallu* Se **-vara** vaimne varandus; hingeline tugi *sij`üeldi inge vara, mes sa õma inge`piäle õled korjanud; sij` (viin) õli tämä ingevara* Kod **-varas** kipakas veesõiduk – Khn Hää `Sioksõ *enge`vargaga vee`piäle`minnä ei`aita* Khn **-veer** sa annat taad`leibä nigu hingevijrt (õhukesest leivaviilust); *ku kiä`väega kal`list taht, siss üldäss, et ta`mõie tõsõlõ nigu hingevijrt* Har **-vesi** hinge pesuvesi Pannakse aknalauale [surma eel] kruusis vett ja käterätik ligi. On tarel *sängünulga* veel pajaaken, pannakse veenõu sinna. See on nn *hingevesi* [kus hing pesevat ennast enne taevasse minekut] Se **-vest** naiste aluspihik – Hel Nõo *Vanembe inemise kandseve iks enģe`veste, siss`ol`live rinna`lämme* Hel **-vili** magasivili kakskümmend ja viis`aastad`maksid seda *ijjevill`la* (näljaajal inimestele – *hingedele* – jagatud vilja) `maksu Pha; *henge`viljä massõti - - kat`s kar`nitsat ol`l`kešvi ja üt`s karnets ol`l`rük`i* Rāp **-vitsad** pl tõsist terviseriket või surma põhjustav peks või raske olukord *Eks sääļ sõaväljal menigid mees ijjevitsad sai* Kaa; *Mees sai laadald ingevitsad* Emm; *ühekorra`antut [mõisas] ijje vetsad, kes jääb elose, see jääb* Rei **-võtja** tapja kord`lained - - *nied on`inge võttijad* Jõe; *Nij on juhmtseds tjid, obuse enģevõttajad* [talvel] Hää; *neid`taimi om küll, mis enģe`võtjase* Krk **-õhk** väljahingatud õhk; hv sissehingatud õhk – R eP M `õlgu sie inimine või luom, ikke tuleb`enģe õhk suust`välla Lüg; sellel põle mitte ijje`õhkugid sehes enam Muh; *inge õhaga oli`rääkin veel, äält põln kuulda* Tõs; *Inģe`õhku ei tohe [linnu] munade pääl lasta* Hää; *talve vaest tuba nii kül`m et inge õhk paštab* Juu; *jalad`vässid ärä ja inimeste ingeõhk läks`kurku* (minestamisest); *lүүib ingeõhu`lahti, ja inimene tõeseb`ello* Kod; *piimal ingeõhu maik juures* Pil; *sel inge õhk aeseb* KJn **-õhtu** `inge`õhtud esmaspäeva õhtud mihklipäevast mardipäevani – Ans **Vrd** hingedeõhtu **-õnnistus** hinge õndsakssaamine kirikärä annab teo`järgi ingeõnnistust Tor; *mis inge õnnistust sa o`sid sialt* JMd; *Vana` inemise`käävä`kerikulõ hingeõnnistust saama; A`viinapudeli mant joht minnä` ei_saa`, tuu`neil ku`hingõnnistuss* Rõu **-õur** hingeaur *puhu`enģe`õuru`akna`pääle ja pühi klaas`puhtast* Lüg **-aur** hingeaur – Kuu Trm [kui lehma] *ingeaür* [kas tühja lüpsikusse või piima peale satub, siis piim *ingustab* ärä] Trm

hingijaeg `ingi- Krl; `engi- Ran/-ńg-/ Puh hingedeaeģ `enģi aig om süģise, kui vagatse sonnutse ilma Ran; *vanast ku`engi aig`olli, siss keedeti`paksu jahu`putru* [hingedele] Puh

hingikene¹ dem < hing¹ – vaimolend nel`jassene`õhta keedetud tanju`putru,`viidud ijņikestele; oi, oi, ijņigesed sõõnd pudru eε Khk

hingikene² dem < hing² – (ukse-, akna- jne) hing`väikse ingikse luht`aknel või`latrel;`väike kašt, miul om vaja`väiksit ingiksit Krk

hingine `hingine Kuu; `engine VNg (nii ja nii mitme) liikmeline *Vade ku oli`viie vai`kuue`hingine pere, siis`täüdüs`olla`puuda jahu üheks`kerraks`leivä teuks* Kuu;`seitsme`engine pere oli`meilgi VNg **Vrd** ingene

hingipäev `hińgi- Rõu Plv; `ingie- Kuu; `enģi- Hel ?Nõo Kam hingedeģäev`enģi päeväss meil just midäģi es tetä Hel;`enģipäiv - - siss enģe nigu nakavat`liikmä vai`käimä; kuni`enģi päevä`mүүüdü läävä, küll siss ilma`ääle läävä Kam; jaani`үүise,`hińģipäevä ja juripäevä`pańti tammõ`alla kivi`pääle mijvahast küinäl`palama, et mehidsē`häste edesi`läässi? Rõu

hingist, -i hingist, -st g -i Kan; *ijjisti, (h)ingisti* Khk hakkaja, tragi (olend); väga tuline hobune *ijjisti obu leheb ilma piitsata; mis ijjisti* (elukas) *see määra on, et seda_b jöva talitseda; igavine ijjisti – b_lahe`lüpsa; koer on nii ijjisti* (kuri) Khk; *lät't ku hingist, jövva ei? tada ohja?`hoita* (väga kiire sõiduga hobusest) Kan **Vrd** hingesti

hingitselemä hingitsellemä Har Se(-le-) vaevu hinges olema, hinge vaakuma *koolõ õi ar, hingitselles viil; hingitseless ku perämist`hõngo haard* Se

hingitsema, hingitsämä *ingitsema* Jäm(*ijj-*) Khk Emm Rei Vig Han Tõs Saa Kos Jür Pal Pil KJn/-ä/ SJn; *hingitsemä* Kuu; *hingitsemmä, -äm(m)ä* spor V; *engitsema* Tõs Ote, -e Hls Krk(-m) Krl/-ng-/; *engitsama* Trv, -ämä Puh Nõo

1. vaevaliselt elama või tegutsema **a.** vaevu hinges olema, elumärke avaldama; vaevaliselt hingama *‘Külläp nägüb, kui`kauaks sie viel`hingitsedä`jaksab* Kuu; *Tal on juba kolm`pääva surmaga`võlgu, aga ikka ingitseb veel* Rei; *Lõiketaimed oo anameste ää kuin, mõni ingitseb veel natuke* Han; *madalad rinnad. eng`kinni, engitseb* Tõs; *Vaeseke on suremas, natuke ingitseb aga* Jür; *elu alle sehen, engitsess iki viijl* Krk; *Leena ka üks engitseb, ei tiia`kaugess tedä om* Nõo; *jäi hingitsemmä viijl – es koolõ? viijl* Kan; *Olõ õi\_tuust inäp midägi kõnõlda, tuu\_m jo\_hingitsämisel; ma hingidsi, oodi`surma; Taa_m jo_mitu kõrd hingitsänü?, a_koolu? olõ õi_kohegi* Rõu; **b.** kehvalt elama; kiratsema mesilased *ingitsevad* aga Pal; *üks ma ikki ingitse (ela) ka veikest`viisi* KJn; *kurgi taemed ingitsevad, ei akka kunagi kasuma* SJn **c.** pikkamisi, innutult tegutsema *Ega ta omiku`tööle ei tuln, lõuna`paiku akkas ingitsema* Tõs; *ingitseb tüüid tehä* KJn

2. pikkamisi toimuma **a.** nõrgalt põlema, hõõguma *Tuli ingitseb toores puus* Khk; *Tuli ainuld vehe ingitses, päris kustund äi olnd* Emm; *Lambi tuli ingitseb veel natuke, vist oo eli otsas* Han; *tuli ingitses tuha all* Kos; *tuli engitsap* Trv; *tuli hingits, hingits tuhkavvah ku kõrraga palama nakaás* Ráp **b.** lahtuma viin *hingitsäss korgilda ar?* Vas

3. ellu ärkama, elama hakkama *siss* (madisepäeval) *tuleb putukadel ing`sisse, akkavad ingitsema puha* Saa; *‘kärblise akkav engitseme - - keväde akkass tuleme; es looda küll et\_ta`tervess sai, aga akaás jälle engitsem* (paranema) Krk; *Nüid sügise nakava nu lilli [mis olid vilja varjus] kah nurmen engitsema ja äitsema* Nõo

4. elutsema *viij veeren na* (konnad) *engitsev* Hls

ingitu *ijjitu* Sa, g *ijjitu* Jäm Khk Kaa, -ma spor Sa

1. (ajutiselt) liikumisvõimetu; halvatud *sellel on ijjitu jalg* Jäm; *käsi oo tükkis ijjitu, juba`kümne`aasta eest jähi ijjituks* Khk; *sõrmed on ijjitudamad* Kaa; *kui [inimene] külmkinna`jälgede`pääle`juhtub, siis jääb ijjitudmaks* Pha; *Vana inimene, teine külgi ijjitu* Põi **Vrd** hingetu

2. jõuetu, kidur *tihe külliga jääb vili nii ijjitudmaks; kui* (kuiv) *võtta ijjitudmaks* [odra] Khk **Vrd** hingetu

inglane *ingla|ne* spor R(-k- Kuu; -ai- Vai) eP, -nõ spor VId, -e|ne Emm Hls, *‘ingla|nõ, -õ|nõ* Krl, *‘engla|ne* VNg Vai/-äi-/ Har/-õ/, *‘éngla|ne* Trv Puh, -e|ne San, *‘englä|ni* Krl, g -se (-sõ spor V); pl *‘englaised* VNg

1. *inglane`inglaised ja`inglismannid* Vai; *‘inglesi ma ole näind,`laevas olid madrused* Emm; *‘inglane elab mere taga* Hää; *olime siis`inglastega ühes`laevas* Juu; *‘inglased on kõvad sõdimas* Ksi; *‘énglene vai`ingluss* San; *‘englasõ eläse`Englussmaal* Har

2. Inglise riik, laevastik jm ühe kerra tulivad `ommetegi `engelaised `Kalvi `alle VNg; meie mehed käisid `inglastele meremiesteks Tür; `inglaste laevad tulid appi Iis; `enplane asutap sõda Trv; `englanõ tull' uma `väega Rõu

Vrd ingelant, inglender, inglismann, ingluss

inglas(e)- inglis(e)- `inglase villane lõng õli `kal'lim Trm; `inglass küll' om rassõ oppi? Har

inglasman siiss es ole muud `laeva kui `inglasman (inglise) ja `prantsus olid Jäm **Vrd** inglismann

inglender `i-ngle-nd|er g -eri VJg Lai, -ri Han, -re Kos Pst; g `inglendre Vig

1. inglane Vanaisa `ütles, et tä `olle `kahte `ingle-ndert `Virtsus näin Han

2. Inglismaal aretatud loomatõug **a.** ratsahobune – Kos VJg Lai Pst `ingle-nder on ia sõedu obune Kos; `inglender oli ilus obune -- `rõngas kaelaga, peenikese `sirge kerega; `inglender oli punakas kõrb, must saba ja must lakk Lai **b.** lammas enni olid `inglendre `lammad Vig

inglijuuksed jõulupuu ehted, hõbekard Niisugused õbedased `narmad, kutsutakse `ingli `juuksed Mus

inglike dem < ingel mõni laps on nagu `veike `inglike Plt; `taeva `inglikse, tulge `kuulme või nägeme, tulge appi Krk; illuss laits nigu `inglikene Nõo; inemene lätt tiid pite, pühä `hinglikene ka? lätt küleh Lut

inglipilved lammas `pilved ehk `ingli `pilved on `taevas, `vihma ei tule Pee

inglis(e)- `inglis- spor R(-k- Kuu) eP(-es Hi), -ss- hv M, Võn Rõn Kan Vas/-n-; `inglis- Lüg Ris/-es/, -ss- Nõo Rõu; `inglise- Khk Muh JõeK VMr Kod Võn, -sse- Lüg

1. Inglismaale või inglastele kuuluv, inglaslik mina oppisin `inglis `kiele `ilma `kuolita Vai; siis ta `sõitis ulga `aega `inglise laeva peal Muh; `ingles (naise) valitsos Phl; ko mina olin `kümme `aastane, siis oli siin merel kaks `ingles `laeva Ris; `uhkasivad oma usuga et `inglise usk JõeK; `inglissvägi Rõu

2. Inglismaalt pärit või sealt levinud olen `tantsind keik `tantsud, `inglis `tantsud ja -- kaik `vastamisi Kuu; kui panin `inglis tubaka `suuhhu, siis akkasin pugi `nahko `kiskoma Vai; nüid on `inglis `tõugu sead Krj; tonn on kuuskümmend kaks `puuda -- `ingles tonn Käi; Inglisnõel (haaknõel); Ingliskruuvõti (tellitav mutrivõti) KuuK; aga `antke `mulle `inglis `virtsi (?nelki); Värviliste loe- vai inglislõngadega ilustati [heegeldatud] tekk ära Trm; `inglise lõng `seisi kava. ta oo küll kuue `keine Kod; Kus sellen talun om obese, raavle inglise riisten Pst; siss ol' `ingliss alás -- `inglise alás, alt laga ja sais ilma `sisse `kaivmada paku pääl Võn; `ingliss nit' om `saapa sort Rõn

Vrd inglas(e)-, ingluss-

3. Inglise riik `inglise ja saksa tükiväd kokko minemä Kod

inglis(e)| haigus välismaise päritoluga haigus, hrl gripp – Lüg Nis Juu VMr Nõo `inglis `aigus `õöldakse olema, tifterii-t ja -- kõik niuksed välisma `aigused Juu; ta oli spaani `aiguses ehk `inglise `aiguses VMr; Ennemb olli (kutsuti) influentsa vai engliss aiguss Nõo **-kadrill** `Inglise kadrill (rahvatants) Kuu **-sool** gläubersool – Jäm Khk Emm `inglise ehk `louberi `soola `võetase, kui sihest `kinni on Khk; `inglis süül, vehe punakam kut teina süül Emm

inglisjakk `inglisjak`k g -jaki (rahvatants) `inglisjakki viieksi `tantsiv, kait's tükki visasiv `vijri [kui kolm tantsisid keskel kaheksakujuliselt üksteisest mööda] Hls

ingliska *ingliska* Kad; `ingliska Jõe Kuu(-ä) (rahvatants) *Pikk `ingliska* (nelja paari ja üksiktantsijaga) Jõe; *sääl* (pulmas) *õlid kõik nied ingliskad ja siis `rahva `tañtsi* Kad

inglismann `inglis|mann, -ñn g -manni, -ñn- hv Sa, Muh Mar Ris Nis JõeK VJg Kad; `inglismann g -i spor R(-k- Kuu; -ss- Vai); pl `englismañnid VNg/-nn-/ Khn; *engels|mann* g -manne Ris; *ijjemann* Khk; g *ijjesmani* Rei

1. inglane *Ei `karda `Inklismanni ega Jaanimigu `lehmä* (julgest teesklevast inimesest) Kuu; *inglismañn oli `kange meremees Jäm; ijjesmani keeld äi `oska* Rei; *Meie `arvasimõ, et `englismañnid suavad sellest (saksa keelest) aru kua* Khn; *inglismannid on pagilouad* JõeK; *kuolitud tüdruk, kes `oskas `inglismañnidega `riakida seda kielt* Kad

2. Inglise riik, laevastik jm *Inglistmannil on vägevad `laevad* IisR; *mis see ijjemann üksi änam nokib* (sõdib Saksamaaga) Khk; *inglismañn ikke räägitasse sõdivad ja `mässavad* Mar; *engelsmann tuli merel* Ris; *inglismañn oli siis mere pial siin* Nis **Vrd** inglane, inglasman

3. Neeme küla elaniku hüüdnimi *neid* (Neeme inimesi) `üiti juba vanal ajal `inglismanniks [sest] `inglane on ka, `kuskil `kuuleb [midagi] *ko,e on jäul* Jõe

inglis|määre vankrimääre – Hag KuuK *vankre mearet suab linnast `tuodud, `enne `üiti `inglismeare Hag -puur* "vindiga puur" *kenel nüüd enämb uherdi on, nüüd `onvad `inglis `puurid; `inglis `puuri vint Lüg -sammal põdra- või `inglissammal kasub koa, aga neid tukkasi oo vähe `leida* Mih **-tapp** teat tappseotis *palgid `saavad kokku `jätkatud `inglis tappiga, sie `lahti ei tule; maja aam `palgid `jätkatasse `englis tappiga* Lüg; *Ingles tappid on kõik `kirvega tahutud* IisR **-tina** tina *englistina on ka tuma `võitu* Lüg; *Ingles maald `tooda `inglestina* Emm; *valge tena see `inglis tena on* Mar; [tinutamisel seatina] *pannakse `inglistinaga segämene* Juu; *inglistinaga tinutab* Iis; *tinuteje sulateve kokku `inglistina sia tinage* Krk; *inglistina om latõn* Kan; *inglistinna `peetäss parõmbass ku `tsiatinna* Vas **-vints** (tants) *Inglistviñts oli Vilsandi pidude omapärane lõputañts. Seda mõistsid ainult meremehed ja vanad naised [tantsida]* Khk

ingli|tiib (taim) **a.** (hõbedalaiguline toalill) *Igalpoal olen näind `ingli`tiivasi* IisR **b.** kuningbegoonia (*Begonia rex*) KuuK **-õdak** töövaba õhtu *sõss `peeti egä nädäli töõsipäävä õdagu `engli õdakut ja sõss nelapäävä õdagu `peeti õdagut -- `engli õdagu es tetä? tüüd -- mõnikõrd `võeti, `loeti raamatut. `engli õtak `ol`le* Röp

ingluss `inglu|ss San, g -sõ Se(-sõ) inglane; Inglise riik *en`glene vai `ingluss* San; *inglu`ss saksaga? `apliva? Se*

ingluss- `ingluss- San spor V(-sõ- Se; -üss- Plv); *ingluss-* Hel; *en`gluss-* Krl *inglis(e)- Inglessriista* (ilma loogata rakmed) katõ hobõsõ jaoss Hel; [buurid] *sõdiva suurõ `inglussriigi `vasta* Har; *minevä talvõ ol`l `ingluss `haiguss* (gripp) Rõu; *inglusstina um `valgõ; `inglüss sool* Plv; *Mõñõ\_rikka\_`koiva -- `inglu`sslangast `särke; Suvõsär`gi_`koetevva `inglu`sslangast. Ostõt `valgõ niit' `veete üless ja `inglusslang `koete `sisse* Se

hingpahki -`pahki Khk Mus hingpakki *Ma sai `sõukse laksu `selga, ät `pandas kohe ing`pahki* Khk **-pahku** -`pahku Khk Kaa hingpakki *Mind paneb nõnda ing`pahku, kui ma püsut nobemini kei; Laps `jooskas `eese ing`pahku* Kaa **-pakil** -`pakil Jäm Hi Pil hingpakkis

Seel (vee all) *on inimene ingpakil* Emm; *hing jeeb`kinni, siis [oled] ingpakil* Phl; *obone veab ingpakil* Pil **-pakile** *-pakile* Jäm Emm Rei *hingpakki`jooskes ennast ingpakile* Jäm; *Oh, kui`raske see oli`tösta – vettis üsna ingpakile* Rei

hingpakki *-pakki* Jäm Khk Jaa Pöi Muh Mär Khn SJn

1. hingetuks, [võtab] hingamise kinni *Ma_s võind kodagid esiti [sauna]`sisse`minna mette, [leil] löi mind kohe ingpakki; ta kõhib nii`kangest, et jääb üsna ingpakki* Jaa; *ma`joosin`kangesti ing pakki* Mär **Vrd** *hing|pahki, -pahku, -pakile, -pakku, -puhku, -puhussilõ*

2. suure pingutusega, hädavaevu *Vihm`tul`li`peale, aga meie saeme loo veel ingpakki enne ülesse* SJn

hingpakkis *-pakkis* Khk VII Pöi Muh Khn *hing kinni, hingeldades nõnda sai`noota vädada, et üsna ing pakkis* Khk; *obu oo`pohklaadis ~ ingpakkis; mu rinnad o nõnna ingpakkis* Muh; *Üsä engpakkis* Khn

Vrd *hing|pakil, -puhkes, -puhul, -puhult, -puhussen, -toress -pakku -pakku* Pha Mär *hingpakki kui [hobust kaelast kõiega] ingpakku äi`tõmba, obust üles ei saa [jääpraost] Pha; aga ma`joosin ing pakku* Mär **-peati** suure pingutusega, hädavaevu *See on väga ing`peati kui levast uue viljani peaks`jätkuma* Emm

hingpeenike liiga peenike, udupeen *See niit oli ingpeenike, millega ta tikkis* Kul; *Uigard [inimene, loom] on ka`seuke ingpeenike* Hää; *villass [lõnga] nõnna ingpiänikess ei sua tehä* Kod **Vrd** *hingepenene*

hingpuhkes *-puhkes* RId *hingpakkis küll sie tuli suure ajuga eng`puhkes* VNg; *Rabasin`luogu kokku`kraapida, ing`puhkes* IisR

hingpuhku *-`puhku* Koe VJg Pil Trv

1. hingpakki *juosin nüid kohe ing`puhku* Koe

2. pidevalt, puhkamata *siis ta käis ing`puhku kohe* VJg; *Puhkame vahepeal ka, ega sedasi ingpuhku niita jõua* Pil; *Temä teeb tööd engpuhku* Trv

hingpuhuga ühe hingetõmbega, puhkamata *ühe ingpuhuga`juuksi mäkke; juub puul`tuupi ühe ingpuhuga* Kod **Vt** *hingepuhk -puhul -puhul* VJg Kod Plt Vil M *hingpakkis ingpuhul ma tulin, ing tükk`kiñni`jäämä* Kod; *jookseb nii et ing puhul* Plt; *oi, kudass ta juusk eng puhul [autole vastu]* Krk

hingpuhult *-puhult* Trm MMg Krk, *-d* Trv

1. hingpakkis – MMg Krk *mea joosi engpuhult, eng jäi`kinni* Krk

2. pidevalt, puhkamata *Muidugi kui [sõnniku]koormad väljal ootasid, siis pidi ühtepuhku ingpuhult kruapima* Trm; *Kes sõss nõnda engpuhuld ütte`viisi teta jõvvab* Trv; *ma pia engpuhult, mitu`kõrda`ütleme* Krk

hingpuhussen hingpakkis *inime lähäb, lõõdsutab, ei jõvva, om engpuhussen* Ran **-puhussillõ** *-puhussillõ* hingpakki *Tõmmaku_i_vasikõllõ`püüri ni\_`kõvva`ümbre kaala, taa jääss muidu hingpuhussillõ* Rõu

ingrid → *ingver*

hingtoress 1. hingpakkis *Hingtoress`juoksid`toisina`lapsed* Kuu

2. (surijast või põdurast inimesest) *Küll sie on`raskas, ku`täüdüb`kaua hingtoress`olla; Sinu ämm on ka`aeva hingtoress, ei elä ega sure* Kuu

hingtoresse (pooleldi läbisaetud või tormis osalt püstijäänud puust) *Sen `ormiga jäid jälle `mitmad puud hingtoresse* Kuu

ingu|kivi `ingukivi (väike merekala) Hlj

inguma → hinkuma

hingus `ingu|s Kuu Vai spor eP(-`ng- Lai), `(h)ingüss, -`ng- spor V, `inktu|s Hi(`h- Phl), `engu|s VNg Jõh Vai, -ss Trv Hls, ``ngu|ss Trv Puh Krl, ``ngü|ss Krk Har/-`ng-/, g -se; ``nguss- Kam; *hingu|ss* g -sõ Rõu; g `inguse Hel; `e`ktus g -õ, -üs g -e, `entus Khn

1. hingamine *seeme [juua] on naa suur kut ta õhe `inktusega joob; Üks inktus joua teise alt εε (hingeldab pidevalt) Emm; ku `aige om, `engüss jääss vähepess Krk; `maalise [tulevad], ku maa `inguse kottal [magad] Hel*

2. hingamis- või õhutamiskoht *hülge `hinkuse augud [jääs] Phl; suurõ allil põlõ nii paelu `entusi; Siis tuli vana suural'l `entkusõ `piäle `engämä Khn; `kinni kasunu järv, siss mõnest paegast ``ngäss, siss üteldäss: ``nguss mulk Kam*

3. tuulevinu, -õhk *kui on `vaikne, ja tuleb pisikene [tuul] `sinna `ulka, siis on tuule `ingus Lai; tuulõ `hingüst um veidü ei aja? aganat `vällä Vas*

4. puhkus, rahu *sie läks `engusele vähäst ajast; oda omale vähä `aiga `enguse `aiga VNg; nii kava ma ole sii `ingusel Muh; koeril `engust ei ole, inimese käiva `raavi `müüdü Trv; `ankõ? aholõ `hingüst: `pankõ `katla ala tuli Lut; hingusele minema fig 1. surema kaik on `ingusele mend, on ärä `surred Kuu; Läks varakuld ingusele (suri enneaegu) Emm; *Inimene oo vana - - akkab `varsti `ingusel minema Han | lät's jo? igäveste `hingustõ Rõu; 2. tegutsemast, olemast lakkama Pailud talu kohjad oo `ingusel läin; Mõisad läksid kõik `ingusel Han Vrd hingüsevahe**

5. söögivahe *timä `tahtsõ üte `hingüsega taad rüä `olgõ ärä kündä?; kol? `hingüst ol'l õks pikä pääväga tetä? sügüse sai kat's `hingüst enneda vällän hobõsõga tetä?; kellä `kümne `aigu nakati `lõunõ `hingüst tegemä Har*

ingustama *ingustama* halba maitset omandama *piimal ingustand mek'k juures; [kui lehma hingeõhk satub tühja lüpsikusse või piima peale] piim ingustab ärä Trm*

ingusti (hobune) Ei väsi veravasammas - - pidades peigude ousta, iameeste *ingustiida* rhvl Hlj **Vrd** hingesti

ingutama *ingutama* KJn, -`ng- Mus hinkuma *Lepp akkas aiste vahel `ingutama* Mus

ingver `ingver Vll Rei Mär KuuK(-k-) Plt, `inkver, -är, `ingvä(ä)r Kuu, g -i; n, g `ingveri VNg Jäm Khk(-k-); g `ingveri Mar/`e-/ Trm Kod, -e Muh, `engve(e)re, `ängvere Krk; `e`ng|vijr, -vir g -vere Nõo; *inger|vijr* g -veere Plv; - `ingvijr Kan; n - `ingveri Emm; pl - `ingverid Mar, `ingrid Rei

1. (taim) **a.** harilik näär (Pimpinella saxifraga) *ingvere `juuri oo `parkas põesaste all; `ingvere juured, nee pannasse viina `sisse [jooksvarohuks] Muh; `ingvere juure olevet `süäme valu rohi. `engverel om purganti `müüdu lehe, arvebe laia jämme lehe kundsu Krk; `e`ngvere `juuri mia vanast panni viina `sisse, ku sehen valu `olli, siss võti toda `e`ngvere juurega `viina Nõo; *ingerveere hain, juurõ? Plv b.* soo-piimputk (Peucedanum palustre) Kuu*

2. apteegiravim (hrl hariliku nääri kuivatatud juur) *ingveri kaabidaste `silma Jäm; `ingveri telgad Mar; `ingveri juur, koabivad `silmä Kod; `aptijglin müvväss ka `e`ngvere `pul'bret Nõo*

3. (väikesest kogusest) *Toid sidä `leibä `lauale `ninda `inkväri `ohtu Kuu; `anda justkui `ingveri VNg; nõnnagu `ingveri iva and Kod; ku_ta annab sulle midägi, siss annab `väega veedi nigu `éngvüird jälle Nõo*

ingördölöma *ingördölöma* Se; pr (ta) *ingördölöss*, (nad) *ingördöllösõ* Har; õngördöllöma Vas; õngördölöma Lut frekv < ingerdama² *vihma-vagla? õngördöl'li_sääl `mulda piteh* Vas; *püdülä ingördölösõ õnnõ tah läpüh; `torbah kalakõsõ ingördöli?* [hobune] *lää äi?, kõõ ingördölöss* (väanutab end) *õnõ* Se; *lat's ka? gu `hüästele perse? pest är?*, *üldäss nü, õngördölõt sa_mul maah kui vakt* Lut

***hingähämä** (korra) puhkama *las ma `veitkese hingähä ar?* Se **Vrd** hingähtämä

***hingähtämä** da-inf *hingähtä* (korra) puhkama *sa hingähtägi las_õi?* Se **Vrd** hingatama, hingähämä

***hingähütmä** da-inf *hingähütä?* (korra) hingama – Lut

hinglüksi *ingüksi* ihuüksi *nüüd tämä jäi ingüksi Kihnu mua `piäle* Khn

hingümä *hingümä* Rõu(-mmä) Vas; *éngüme* San lahtuma, liisuma *vaist läit's `éngüme tu\_pudõr, et selle es tahavõ* San; *eeder tükiss är\_`hingümä* Rõu; *viin um ar?* *hingünnü?* Vas **Vrd** hingama

hingüse|vahe söögi- ja puhkeaeg töös *Hingüsevahe? ol'l söögivahe?, siss `süüdi, söödeti hobõsõid ja puhati; hobõsal piat ka olõma `hingüsevahe kõkõ vähämb kat's `tuüni; `Hingüse `vaihõ `lasti hobõsa? iist vallalõ ja `paanti `süümä* Har **Vrd** hingus

hingüss → hingus

ini *ini* inin *inimene magab. puudutad `külge, siis jäeb ini ärä* Kod

inim- inimese- *kõlpsäär, ütelda üks pikkade `jalgadega inimlaps* (inimene) Rid; *ka küüni ärg läks inim toiduks* Koe; *Nõrga kehaga inimest üeldasse: inimkuju ~ nii kui inim vari ~ inimvigur* Trm; *kas suure koguga või `veikse koguga inimene - - [õeld] on ka üks inim kogu* Plt

inime → inimene

inimene *inime* van Hlj, Jäm Khk Muh Mär Läd Pä K I M TLä, -|ne R S(-ei- Hi) spor L K I M, TLä TMr, -|n Vil Hls Krk, *inimi|ne* spor R, Khk Mus Kse Amb, *ine-* Võn Kam Ote Rõn San V(-õ Se), *inime* Puh, -|ne Puh Ote Rõn Krl(-ni, -õ|ni), g -se (*inimse* Saa); *inemi|n, ine-, ineme|n g -(d)se* Lei (täendusrühmade piirid pole alati selged)

1. (üldmõistena) inimene **a.** inimsoo esindaja; ant loom *Inimene `arvab, jumal `säädib `kerda; Inimene opib `surmani* Kuu; *Konngi `kruoksob jala all, `saadik sis viel inimine* (hakkab vägivallale vastu); *Siis õlivad kõik ühes unnikus* (sammas ruumis) *kanad ja inimesed; tämä* (talleke) *inimestest enäm maha_i jäänd, inimestes* (inimeste keskel) *õli üless `kasvand ja õld* Lüg; *inimine on surelik* Vai; *ärä koer olnd enam kut inime. `il'a aja eest vahetand, üks* (mõisnik) *andand inimese teine koera; inimesest uht* (libahunt) Jäm; *looma porgandid ning inimeste* (söögi)porgandid Khk; *luu`painaja keib inimiste ja `loomade peel; kui kukulind ära petab, siis inimene `kuivab ära* Mus; *Liiva `võtmise `aegu inimese luukered tulid `välja [katkukalmest]* Põi; *inimene leheb ika vanemaks, aga tõbi nooremaks või suuremaks* Käi; *Inimene otsib, kus parem, kala – kus sügavam* Rei; *koer ajab inimese `jälgi* Kul; *siis* (menstruatsiooni ajal) *ei tohigi kiriku `minna, inime peab puhas olema* Lih; [ussist nõelatud] *inimesel saab moa `sisse pandud jalg* Kei; *inimese käsi seda `eina ei `puutund* (kõik tehti masinatega) Jn; *inimese pahem jalg `piämä `võtma lühemä sammu* Kod;

[vanasti] *sia sõive inimesesõnnigu ärä* Krk; *siss om [nõiutud] pulmarahvass saanuva jälle inimestess; jah, om ollu ilman`mõndagi, mes inimesel jääb`mõistmada; inimene aevastab, obene`turnap; süük piäp iki inimest`uutma, egä inime ei piä`süüki`uutma* Ran; *õnnetuss käib inimesi`müüdä, ega õnnetuss puid ja`kande`müüdä ei käi; miu`lambal om`õkva nigu inimese mii; ta (lammas) kuuleb inimeste eli, siss tuleb`sisse; vanast üteldi`juuskjat`tähte et, tuu`ol`li inimese elu vai eng; ädä jooseb iin inimest; inimene olna esi oma`õnne sepp* Nõo; *inemisel kah iks rahu (neerud) sällä sihen* Kam; *suure põvvatüki ku inimese pää* Ote; *Hobõnõ kumastuss nellä jala pääl; ime\_sõss ku inemine üte sõnaga essüss* Urv; *inemine um`eslik, puu`oslik* Rõu; *puús um inemiste vitä?, olõ õi\_taa eljä`luyõ vitä?*; *inemine iks saa inemisega_kokko, mägi saa ai_`mäega\_kokko; tu`l iks eläjille hätä ni inemiisile kah; kana munaki_`tikslõsõ\_pesäh, siss putu ui\_no inemise\_kokko üt`s ütega?* Vas; *sääl (surnuaias) videl`ka üt` inimese pääluu maah* Räp; *inemisel üldäss hiing, eläjäl om toss* Se; *inemin`mõtless un`dumal`tege* Lei; *inemeist`peetäss sõnna pitih a hobõst uhi`lõiga pitih* Lut **b.** mees; *naine Kaks õnnistust on maa`ilmas – kui obusel sünnib varss ja kui inimesel sureb naine ära, inimene saab uue naise võtta* Krj; *tanu on inimese (abielunaise) peäs. egä tüdrukul tanu põle* Juu **c.** inimfiguur vanast`tehti suri inimissi (hirmutisi) – *vits püus* Khk; *tegime kabadest pisi inimesi* Rei

2. üksikisik; kaasnimene; töötõegija *voib`olla on inimesi (tühi) juttu* Vai; *inimessi tuli nagu`pilve ja`panka* Jäm; *tuba üsna puhiseb inimestega* Khk; *Oli neid`kohti enne kus`tehti kõik ukсед`aknad`lahti kui inimene surema akkas* Põi; *suur tõu inimeisi olle`mõisas* Phl; *oli üks suur inimeste summ* Mar; *inimest maalt vädavad ja noot tuleb`kalda* Kse; *Üks inimene oo teise inimese üt* Han; *Enne sõda eläs`Kihnus paõlu`rohkõm inimesi* Khn; *kaks inimest tulevad järel* Kei; *sie on inimesel`kerge mis inime on õppind* Jür; [hunt] *inimesesse`kiinni ei akand* Ann; *kihelkonna ies pekseti inimeisi* VMr; *kui mets on lumega vangis, sureb paelo inimeisa* Trm; *`eeste õppa`vaškad`mitme inimese, et ta ka`jan`käimä õpib; eriläne ei seesä rahu inimesess* Kod; *sääl (luhas) oli kigil inimesil [taludel heinamaad]* Trv; *inimisi olli pal`lu sääl mõtsan; egä risti man olevet ollu inimese kogu* Krk; *oi inimesi om tuhandit`muudu, nigu nägusit ja tegusit; egä`kiägi inime ei ole jo`raudne terve; inimene om nii must nigu üits trüpiiss* Ran; *`eldet`anjat õnnistab jummal ja armastab tõene inimene (õeld andjale); temä`olli`kaenu siss inimese, kes`kartuli kuki ärä`aie; mes sa susit inimest, elä esi ja lasõ tõesel ka elädä; käib inimeste`müdä, ega ta kedägi rahu ei piä* Nõo; *söögivahe`ol`le mõni paar`tuine, siss saeva obese ja inemise süvvä* Võn; *küll na om kadeda tõese inemise üle* Kam; *põimeti viie kuvve inemisega, aga põemeti ka kate inemisega* Ote; *suur jago`põldu ol`l viij inemiisil`tegemädä?; või\_siin um pal`lo`puunuisi inemiisi; Egal inemisel umma\_küüdse\_`hinde poolõ* Rõu; *nu`rato`rõiva? säläh nigu vana tigo kõnd inemiise pite* Räp; *ku mi las`paatanu üle inemiizide (oleksime rääkinud inimestest); inemidse`lõijä (mõrtsukas)* Lei

3. täisväärtuslik isik **a.** täiskasvanu; terve, töötõuline isik *`poiga sai inimese`kirja, juo`lieris`käidu* VNg; *ma oli ka üsna inimese eas* Jäm; *ta pole veel`õige inimene – laps veel; tehasse kirkul inimeseks (leeritatakse)* Khk; *et ema oleks veel inimene olad, aga see on`muistusest kehv* Rei; *kaera jahust tegid apurokka, kui ma juba inimene olin* Rid; *tä ikke igäs kohes inimese eest`välläs* Mar; *oma inimese`põlves ma ei ole seda (raand sõna)*

kuuln; kõik (lapsed) kasusid inimesese Aud; ma olin juba inime `rohkem, nad olid lapsed HMD; ega tema ei ole ka `kerged elu näind inimese päivis JJn; eks meie õllud kua nuared ja, inimesed; kui minä viil' inimene õlin ja maja pidin Kod; ühessa `aastane `aeti `luhta. inimeisi ei olnd KJn; kasva inimeses(se) Hls; temä om inimese arust vällän (85-aastasest inimesest) Krk; ammuss tüü `olli, ku mia olli ka inimene Nõo; ta ei olõ inämb inemine, inemise koju `pal'lalt Krl; Katõ `kümne `aigu `peeti õks jo? inemises Har; tetäss inemises (leeritatakse) Vas **b.** lugupeetav, korralik isik sääil `kaivikus (kaevanduses) on neid kel enämb ei õle inimese `õigustki Lüg; Mis `aia mulk, `räegi inimese `muadi aja auk IisR; nõnda saab juut inimese nime Pha; See muidu üks tüdruku lapakas, see pole inimene; Sai ihu korra `jälle inimese `moodi `puhtaks [saunas] Põi; Tämä oma iest inime kua Khn; Sij on inimene, kellest räägitaks, ja sij on obune, kellega sõidetaks Hää; mina pidasin teda ikke inimesest VMr; tüdrukud ja sulased olid kõik' inimesed Ksi; sest piäs aru `saama kis aga vähä inime on KJn; ka sij mõne inimese temp Trv; ku tal lammast ega kana ei joole, sõss ta ei joole inimene Krk; oi küll om `albu mihi, temä ei `mõtlegi, et naene ka inime om Ran; igävene labusk om, ei ole midägi inimene; `vaene es ole temä meelest inimenegi Nõo; mis jüst na tapava! inemistel piäss üks inemise süä sisen olema Võn; no seo küll inemine ei olõ?, se_m ullõmb ku kurat' Urv; tüü ol' iks inemise `muudu (lahkesti) `vasta `võtnu ja ravinu? Rõu

4. individuaalse omapäraga (teat iseloomuga, vaimsete või füüsiliste omadustega jm) isik Inimese `muistadus (vigurivänt) Kuu; üks `püüdäjä, oma `puole `kiskuja inimine, täma kobika ei jättä Lüg; `Oidaja (kokkuhoidlik) inimine Jõh; siis ma oli jälle suur tükk inimest, koolis `käibija juba; vaimulikud (jumalakartlikud) inimesed; va kobin inime - - pole rahul kennega Jäm; ennem olga inimene `naertav kut nutetav (pigem lõbus kui kurb) Khk; Sõuke ise `sorti inimene teistega ta äi liigi; Ta on änam ikka `sõuke `mustaverd inimene koa; Ema oli taal koa `sõukse `valgeverega inimene; Kellel aruksed `ambad on, see on tark inimene; Noorelt oli nii suur kena `valge laari `näuga inimene Põi; oli seda `moodu (rase) inimene Emm; näljased inimeised Käi; [õeld] et oh sa raibe inimeseks. see `neoke paha inime; kuib (vähese rinnapiimaga või ilma) inimene; `pehme inimene, järel`andja; raho (rahulik) inimene; üks pool totakast inimest Mär; mis sa `siukse tuhmi (mõistmatu) inimesega teed Mär; irmus varas inimene Var; siis oli raavial'lisi sii igast poolt koos, ikke aritud inimesi ja Aud; sij on üks tüssägas inime, jala sääred ku matsagad all Saa; ta on üks targa vaimuga inimene Kei; vanal kuul `sündind inime on õnnelik Rak; kui on niesuke püss inimest, oh kuda ta siss käristab Sim; sai `armsast inimesest Trm; ega `mõistlik inime ei käi alati `simmanil Äks; `kangest ää inimen `ol'li Vil; no see on üks kahmakas inimest (suur) Pst; `siante obese `sorti (kergesti sünnitav) inimene; `sakste verege segät inimesi o küll Krk; sügisene päiv om nigu lühike inimene, säälsa-man om kuun, pää ja perse kõik; `umne (sõnaaheer) inimene; nüid om ka kidsidit inimesi ja om `eldit inimesi Ran; viina `võtja inimene; kittä inimene ta_i ole, ta tükitab `kijli `kanma; sa_let ikki täis (täie mõistusega) inimene; om ikki ää lõbeda `lõugega inimene küll Puh; aga ma\_lli siss `täitsä jõvvuline inimene; nii ilusa moodun inimese olliva naese pal'laste tanudega; esi om kõrd inimest (tubli), aga ei mõesta `endäle mijist valida; kullane (väga hea) inimene; näkkev (normaalse nägemisega) inimene; miu minijäss om `väega terävä sõnaga inime; om ike imelige küll inimesi ilman; ta_s ole tüü ega oole inime Nõo; mis sa `kuulmada (kurdi) inemiseega

pahandat ilma `aigu Ote; ma võti nooreld naese, ja sai `õige inemiste sek`kä Rõn; oi\_ta\_m tuhandõrummal' inemine San; ta\_m vana heeba inemine; voolass (kärmas, virk) inemine Urv; tark koolitut inemene jo mõist ja tiid Krl; sai siss ku`rul inemiisil tiidä_tuy asi Rõu; ku_tä no põnnu? inemine olnu?, jumala terveh inemine Vas; Lahke hannaga inemine (tütarlaps) Räp; häbendelejä inemine Se; usulene (usklik) inimene Lut

5. teat vanuses või teat ajastusse kuuluv isik täis`kasvand inimine Lüg; keskiga ~ kesk`ealine inime; vana pole ega noor ka pole, kahevaheline inime Jäm; nüid uude inimestel oo; teene oli vanalane inimene Muh; vanamed inimeisi peab `austama Käi; vanad inimest veel `ütlest rabandus Tõs; `eñtsed inimest; noorepoole inimene; kes jo viie`kümne sees oo, see oo vanapoole inimene Aud; No muidugi, kus `nuitse aja inimesed änam Hää; vanuduse poole (vanem) inime Kos; parandas `suapid vanule inimesile Kod; minu `aegne inime, ega ta vanem ei ole Pil; vanemal inimestel o`lli [suririided] `ammugi `val`mis `tehtud; paelu `nuuri inimeisi KJn; pääld viie`kümne siss om elänu inimene Hel; kae kos tat`nõna, vai tükib suureinimeste jutu sek`kä Ran; mõlemba olliva `iälise inimese Puh; nuur inimene sedävisi `lõugab ja `vanu inimesi susib Nõo; vanaaja inemise `tjidsävä, konass ladem tuleb `vällä `aada Ote; vanal inemisel `oigap kõik ihu `sällän Rõn; ka kui no vanna inemeist vjil avvustõdõss Krl; timä om jo elähhänü? inemine Vas; mino vanodaidsi inemiisi om [siin] Räp; `Paikina `nuori inemiži `pierrä Lei

6. teat ühiskondliku staatusega, tegevusalaga, päritoluga, soolise kuuluvusega, tuntuusega jne isik `Jällä uus inimine tuli `juure (lapse sünnist) Lüg; ise `joude inimine aga süõb pali Vai; `leerimata inime; `leeris olnd inime Jäm; elamise inimene (jõukas); läks `sõnna vanaks inimeseks (vanema naisterahvana koduseid talitusi tegema); kõrvaline inimene (tallu kuuluv sugulane või võõras) Khk; ma pole merepüüu inimene olnd Mus; teretamise `juures tehakse änamale inimesele pisike kumardus ka VII; Kellel karused käed on, see pidi rikas inimene olema; Tüdrukune inimene (mitte abielunaine); Isasid inimesi es ole täna `kerkus kuigid pailu mette Põi; palju_s emane inimene jõvab `tõsta; saksa inimesed `ostvad `leiba Mih; ma selle aja elomaja inimene (majaomanik) olnd Mar; põle `kuskilt prii inimest võtta suve `aegus kodu `oidjaks Mär; `lahti (maata) inimesed kõisid `õl`ga ja `villu viinutamas Kse; minu isa oli `lahtine inimene, mõesa moonakas oli Mih; luteruse usu inimesi oo sii vähä; me oleme `õige`usklikud inimesed Tõs; `teenija (tööl käiv) inimene PJg; `enne inimesed ku`sitegijad `soatsivad `aigusi `luomadelle ja inimestele Kad; vallalised inimesed, poosid ja tüdrikud; muil inimeisil vili `val`mis Kod; alama inimeste kõrtsis saksa kammert põlnd Vil; kõrulise inimese olli sannan ja sulass taren; nij om `täämpä ma`use inimese (matuselised) Krk; võhine võõrass inimene; ennemb kehvembä inimese seendega `tjinsivä `endile `aastaleevä Ran; mia `küsse sedä`viisi et, mes inimese te olete Puh; peremijs inimene, sij piäb iks vara üless tulema; ku `vaene inimene `pernasess saab, siss om ku ka`ss marun Nõo; `tutva inemine Kam; nüid ei ole mitte midägi sul saada, olet pal`lass inemine Rõn; `tüt`riku inemise `tapsõ är? Urv; kes sääl vanan inemesen (sünnitusel abiks) o`ll Krl; üt`sik (mitteabielus) inemine Har; `Rõugohe um rik`kiid inemiisi kah matõt; olõ ei_ma_`pernanõ, ma\_lõ üt`s `vijrmäne inemine Rõu; taa olõ õi? `huupiinemine, taa om ka a`sa,aikai (asjaajaja); tiuline (teada) inemine, a mitte nimme `mijilde ei_tulõ?; sääl (mõisas) o`ll külät siist `lännüisi inemiisi Vas; tuu talo inemine Räp; talomaja ineminõ, rikka talo ineminõ Se; pü_ät (leeritatud) inemin Lei; ilma pält tulnu? inemine, `määne timä um Lut

7. hrl pl suurema kollektiivi liige **a.** rahvas, rahvahulk *tama läks inimisi`ulka: oli puol`lolti Vai; mia mäletä neli-viis`põlvõ inimesi siit egä talust Khn; sii inimesed on paelud kalamehed Hää; siin käib jo`ühte lugu inimeisi KuuK; sji (küla) on ike siia pärast asutud kuda`jälle kost neid kogunud inimeisi Äks; kik`k ma,i-lma inimese Hel; hii sa, kohe om [kutsikas] lännü? inemiisi sekkä; timä (koer) om harinu_tan tii veeren inemiisiga Har; läk`i är inemiiste mano Se || (sisekohakäänetes) rahva seas või sekka no lähämme siis`maale - - et ehk me siis`saamme inimestesse ige kuhugi Kuu; õli akkand inimisi tappama,`ninda_t ei`tõhtind enämb inimisis magada Lüg; Mene jua`ninda abeme, et ei`julge enamb inimiste`menna Jõh;`katsuge`aeksasti inimestesse ~ inimeste`ulka`minna Ann; küll oli`kerge tunne, kui`jälle inimestesse`piasesin VMr; [metsavend] ei`tõhi kohegi`väl`jä`tulla inimeisi Kod; tõne olli kasunu inemisin Rõn; ma\_ka\_ks hinnäst kobahuta, ma\_`tihka ai_mud`o inemiisih olla? Rõu **b.** oma pere või rahva liige minä õlen oma maja inimine; kui on`võerast`rahvusest siis ei õle oma maa inimine Lüg; inimesed kõik kottu ää Muh; meie maja inimesed läksid`metsa marjule Kos; [koer] mutku ot`sib aga inimeisi, muud kedagi VMr; tämäl one seetse`vaimu inimeisi Kod; oma inimese puha Krk; meie inimestel nii`suuri`sarnu ei ole [kui tatarlastel] Ran; kotu piab ikki inimest olema, kui tõese nurmen om Puh; niipal`lu ku talun inemisi`ol`le Kam; [koer] kiä hoit inemiisi, sõss tuu ku\_kotust är\_läht sõss`undass; kat`skümmend inemist ol`l laua man üle päiviliste Vas **c.** teat paikkonna elanik lapi maa inimesed (laplased); kuralased, Kuramaa ~ Lät`imaa inimesed; rannarahvas ning ranna äärtsed inimesed; Kihelkonna inimestel olid kiudud kuued Jäm;`Kopli inimeste`seltsis oli üks noorem tüdruk ka Khk; üsna`püsti Tagavere inimene Jaa; rootsi inimesed (noarootslased) LNg; Kasari poolt inimesed käisid siit maja`palkisi vedamas Kul;`Jaabre küla inimest PJg; minu isa ema olid`Ohtu inimesi Kei; Vadi küla inimesi`üütasse vadikesed IisK; vürsti valla inime ole mia;`Tal`namaa inimese Hel; ma_le maesamaa inimene, mia`pel`gä vett Nõo; Saarõmaa inemise om õks tõõ (teistmoodi) Har*

8. (retoorilistes hüüatustes või pöördumises) **a.** (imestavalt, etteheitvalt) *mis inimene peaks nii pal`ju rügama Khk; oh sa inimese mõru. [sellele] kes jurab ja`tapleb Muh; Inime`ahju ei`vaata ja lükkab`siivre`kiinni – ullu asi Hää; Mis inime sina küll oled! SJn; oi`jummal sedä inimest küll!; oi kuradi inimest küll, selle viinanäl`läga tapab vai tõese ärä Nõo; mõni inemine nüit nii räbälin käip! Kam; ime et inemine nii juu! Krl **b.** (palve, soov) ole üvä inimene`kannada vähä`aiga VNg; ole siä nii üvä inimine, et`anna`miule raha`velga Vai; Ole kena inimene, tule Põi; ole üks ea inimene ja anna`moole Mar; ole ia inime ja tule`mulle appi siga`tapma Kos; ole ää inimen, mine käi säääl ärä Krk; Ole onte inimene ja tii mes sul kästäss Nõo*

Vrd ihmine, imene², inimäne

inimeselhing inimene, hingeline *pill mänjab pinu taga sajarahvas tantsib souna taga, inimese`inge pole mitte`kuskil = tuul Jäm; iga inimese`ihje`peale`anti külemit [vilja nälja ajal] Pha; se olli`sõuke va julk inimese ing oln Muh; oh_sa inimese ing, mis_sa oled teind! Kos; paar inimese`inge`ongi, mis`nijd`viil teevad [tööd] Ksi; mitte üits inimese`eng`kossegi Nõo **-hunnik** väeti või saamatu inimene *On sie küll üks inimese`unnik IisR; ei kuule`ästi, ei nää`ästi, nagu inimese uinik Amb **-hunt** libahunt – Kuu Khk Krj üks naine olnd ikka inimese undiks Khk; inimese uin oli`lambud ning`varsu`murdand Krj**

inimesekene dem < inimene

1. inimene no me_sä täst tapid, lasnu inimesekesel elädä Ran; tyy esä `olli kehv inimesekene Nõo; kas lähükõrral ei olõ_mõnd inemisekeist, kes sinno avitasi? Rõu; [ta] möi ütele vanalõ inemisekele tyy pero hobõsõ Vas **Vrd** inemiiskäne

2. (välj imestust, ehmatust) tyy lõõnu ike katte kätt kokku, et või õnnistegijä inimesekest! küll om ull inimene Nõo; kulla inemisekene kellele tiä `ütless, tä om jo üt'sindä Kan

inimeselaps 1. laps kui üks sea `porsas voi inimese laps ei `kasva siis [ta] on `põnnis Jõe; Karud õpetakse `tantsima, siis [ei] saa nüüd inimese lapsest jägu mitte (ei oska kasvatada) Põi; ma oli siis noor inimese laps Rei; nabavarrest lõigataks `lahti inimeselaps Hää; mis sie siis olgu, et inimeselapsed on `arjund suud `lahti `oidma JIn

2. (noomivalt, haletsevalt) inimene sedä `ilma `luodost ei saa inimise `lapsed kõik `muutada Lüg; Ega sa pagan ega vahetadud laps ei ole, sa ju inimeselaps Hää; mis sa tyyd, oled ju inimeselaps ometi Ksi

Vrd inimeselats

inimeselats (inimese)laps mitte `üitski obene ei jää nõlete ja `üitski inimeselats ei jää ilma pää`aiguseta Krk; [sündinud laps] ollu sarviline ja käpiline, es olegi inimeselats `muudu Ran; om ike küll `koeri inimese `lat'si Nõo; kes siss inäp läbesi eläjiid `süütä?, ku inemiselat's `kyyulmisel Vas

inimeselikult inimese kombel olõ sa_ka õks inemiselikult rahu Har

inimeseloom (halvustavalt; noomivalt või haletsevalt) inimene Täüs inimese `luoma sest (lapsest) küll ei tule Kuu; jõnnakas `junni`aebija inimeseloom Jäm; Oh sind inimese `luyuma küll (halva käitumisega inimesest) Hää; nihukesed tersed inimeseloomad, `oskavad kõik tööd Juu; ta on `luodud kohe `niuke ennatu inimeseloom Koe; kui õled inimeseloom (käitunud inimese moodi) minä teen kõik Kod; jäta rahule, oled ometi inimeseluyum, ega sa mõni elajas ei ole Ksi; näüdeti ja selledide ilusti ärä, et inimeseluyum aru sai Krk; ku emä ja esä laseva poosil sedävisi `kävvä ja `ulku, siss tost inimeseloomast `asja ei saa Nõo; Mõsõ? umõta, inemiseluum, suu `puhtass Har **-naaris, -naaruss** = inimesenaeris inimese `naarid on `koltset, `valged, sedised `ketlikud Jäm; inimese `naarid `kasvavad püsused Khk; mis `seantse madale `maade olli, `sinna tetti `naari `pääle, inimese `naari Pst; eläjä naaret `peetäss inämb ku inemise vai söögi naaret Röp **-naeris** sööginaeris õhõd on looma `nairid, teesed on inimese `nairid Juu; nairist kooritasse ja süüasse ja keedetasse, küpsetasse, lõigatasse – inimese nairist Ksi **-nakõr** = inimesenaeris eläje `nakri omma mõruvapa?, inemise `nakri omma magusapa? Har; eläjä `nakri? ja inemise `nakri? Vas **-oblikas** hapuoblikas inimese obligad, linna inimesed `keetvad neid Jäm **-piibusk** põldosi (tükike risoomi koos mugulaga) eeste one sia piibusk pienikene varrega. tõene one inimese piibusk; inimese piibuskass tuleb õravasaba; inimese piibuskad süäväd karjalapsed Kod **-porgan, -põrgan** söögiporgand inimese `porknad, punased `porknad Kod; verevä? omma? inemise `põrknä Rõu **-sööja** inimsööja inimesed `ütleväd, et `Püssi krahv on üks kuri saks ja inimise `süöjä Lüg; pininõnarahvass ~ pininut'i? nyü? ol'i? inemise `süüjä? Rõu **-taim** Inimesetaim (väikelaps) Hää **-täht** lendtäht, meteor ku ineminõ ar koolõss, sis satass täht' ka `maahha. munikõrd satass pal'lo inemisõ `täht'i `maahha Se **-tükk** pej inimene Üks koristamata (lohakas) inimesetükk Hää; vana inimesetükk koa

oleks `tarvis maha `laska, aga ei tohi Juu; ei nii vana elu ei ole enam kedagi, muidu üks inimese tükk Plt; ärä `orjenu vana inimese tükk Nõo; taa inemisetüküga ma\_i\_tahaki kõnõlda? Kan; vana\_`hirmsa? inemisetükü?, kõik' kotusõ nohe_läbi Rõu -vaim hrl pej inimene on ta nii `væti, et ta aga vehe liigub, siis on [ta] inimesevaim Emm; on sie ikke üks inimese vaim küll, kis millegistki ei uoli Tür; is olõ üttegi inemise `vaimu nätä?, is minnen, is tullõn Har; olõt küll inemise vaim ei kuulõ? sõnna sukugi Rõu

inimes|sugu inimsugu inimesugu lähäb ikke nõrgemast Lüg; äävidets inimesugu ärä maa päält Krk

inimine → inimene

inimise- → inimese-

inimlikumalt inimvärsust austavamalt, humaanselt siäl `kõidud juba inimlikumalt nendega (vastuhakanud talupoegade) `ümmer Tõs

inimäne inimäne pl -sed inimene minä olen ka üks elätänd inimäne, keskigäläne inimäne; ja `aeti inimäsed kaik kogu Kuu

inin inin g -a IisR Koe Plt, -ä Vai Kod Har, -e Krk; inin g inina Rõu Plv, -ä Se inisemine `Laudast oli `kuulda `lehma inina IisR; akaás inin tuleme, siss tulli `aiguss `pääle; ta (lehm) om vißt ärä koolu. seast inint olli Krk; kari tul'l ininaga? kodu Rõu

Vrd ini

inine → ennine

inisama, inisema inisema R eP ?Puh ?Nõo, -e Hls Krk(-m) San Krl(-mme), -ä Kuu Vai/-mmä/ Vig Juu Kod KJn Puh Nõo Rõu, -m(m)ä Plv Se; inisama Kõp, -äm(m)ä Kan Har Vas

1. tasa läbi nina häälitsema (loom) vasigad inisevata `tahtuvatta `juua `saada VNg; teä midä senel `lehmäl on, et alalde iniso Vai; Pul'l iniseb põllal keti `otsas Põi; Lehm iniseb läbi nina: ee-eee Rei; lehm iniseb `vaškast takka ~ järele Kse; üks lehm ol'li inisenud laudas Saa; Siga ka iniseb vahest magades, aab pikka joru Jür; obene inis. kasse aga sel'jän (luupainajas kallal) Kod; lehmäd vaest inisesid, kui magasid Lai; ärjä vedäsiv ehen ku inisiv puha Krk; lehmä inisevä `talve kui `lauta lähed Puh; üt's elläi `kuuldu inisev; lehmä? inisev?, ei taha taad `süüki Krl; lihm inisäss umma `poiga Har **Vrd** inama

2. (inimesest) a. läbi nina või ebaselgelt kõnelema; (laulda) ümisema, jorisema Lakku täis mies akkas inisema IisR; kui tä (mõisahärra) inises. ee, mena olen iksi ärrä Mar; Nagu vasta tahtmist pool paha meelega iniseb läbi nina reaki Trm; iniseb laalta, muku iniseb aga; `püüräb `sulle `perse ja muku iniseb, ei kõnele kua Kod; mis\_sa inised, kõnele `sel'gesti KJn; Sa üttele selgede, mes sä iniset Nõo b. (pidevalt) virisema, nurisema midäss mädänd siin inised `vingud. midäss mädänd siin inisegu Kuu; Muudkut inises mu kallal Jäm; ee inise kui sool einad ees oo (õeld nurisejale) Emm; [laps] iniseb ja jönnib peal Mar; mine oma ema saba taha inisema, ää inise sii Kse; laps iniseb VJg

3. pinisema, pirisema (putukad) massakad inisevad Kär; sääsid mis kõrva eeres inisevad Käi; `kärbläne inisess Rõu

4. (asjadest, nähtustest) Ädä, ull, ei inise, iniseväd `eide `lehmäd Kuu; kui `talve külm ida tuul on, siis `etasse ka, et ida iniseb Khk; Me rautasime ukse kinni et üsna iniseb Kaa; Läks nii et inises (kiiresti mööduvast sõidukist) Põi

initus initus kramp Jala `sisse läks nii `kange initus, et ei saa `sirgeks Mus

ink¹ *ink g ingu (iŋŋu)* SaLä Kaa Käi, *ingu* Var Tõs(-i) Vil Trv; *-ink* Jõe Mar Kad, *g -`ingu* Kuu Hlj; *-ing* Kad; *-enk g -engu* Rid (kala) **a.** emakala `talve *ingu`püüdamiseks nägu jää, suur ingu nui missega läbi jää tappada* Khk; *ink`aitas` süia küll, pole rasvane kala mette; ennem kutsuti lutsukala (emakala) iŋŋuks* Mus; *ink on vehe`valkjam kui luts Käi; ink oo kollane kala, lutsu`moodi;`kihnlased söövad`inka; ingid oo räemede seas* Tõs **b.** hink (Cobitis taenia) *ingud oo jõgedes;`inka ei püüta; ingudel` sõuke samane peä ots, nagu ussidel* Var **c.** vingerjas – Trv **d.** ?luts – Kaa

ink² *ink g ingu (võrdluses) niit om peenike ku ink* Ote

inkama *`inkama, ingata* asjatult lühidalt hirnuma *`inkab sial tühja tuisuliiva`künka* otsas KuuK

ink-ank *mis sa ink ank* (jonni-, norimis)juttu aad Ote

hinkanõ → hennikäne

inkeldlots üksik tross *Topsli alts aa inkeld ots* Emm **-paalsteek** sõlm, ühekordne paalsteek *Topeld-paltstükki äi ole naa tihti taris kut inkeld-paltstükki* Emm **-vints** lihtülekanega auruvints *Inkeld vintsiks nimedata seda ouruvintsi ülekanne kus vints töötab kiiresti aga tõstma jõudu aa sedasi vehe. Inkeldvintsi tõsteda kerged koupa naakut koksi ja söökorvisi* Emm

hink-hänk (ebamäärasusest) *Hink-hänk, ei üttele midäge`kinmät* Räp

***hinkima** (ta) *iŋŋib* Mus; *`hiŋkmä, hiŋgi-* Kan spor VId

1. *hinkuma* (hobune) *Obune iŋŋib ukse taga* Mus

2. (kiuslikult) *virisema; tihkuma lat's`hiŋkse,`hiŋkse nii kavva ku nakasski`ikma* Kan; *Sääl tä hiŋk ja`hiŋk, a ikku ka`tulõ õs* Rõu **Vrd** *hinkuma*

3. *hiŋkmä* (vastusest kõrvale põiklema) Plv; *kavvass sa hiŋgit* (norid) minno Se

hinkuma *`inkuma,`ingu-* R(h- Kuu; *-ie* Lüg), (ta) *ingub* eP(-o-; e- Mar; *`inkma* Tõs KJn; *iŋŋub* Pha); *`inguma, (ta) ingub* Vig Sim Lai Pil, *`i-* Jõh Kse, *`iŋŋub* Lüg(-ie); (nad) *inguve* Hel

1. (loomast) **a.** kurjalt või kiljuvalt hirnuma (ja tagant üles lööma) *obune`ammustab teist ehk lööb jalaga, siis`ingub ise seal`juures* Hlj; *ingub kui tämä (mära) täkku tahab`saada; obone ka`ingub`vasta kui lüüd`piitsaga* Lüg; *obu ingub vahel, ep taha künda mette* Khk; *täkk ingub, kui ta määra`juure lähäb* Jaa; *obused`inkuvad, panavad`persed`vastamisi,`jalgadega`raiuvad* Põi; *kui näd`vastamesi saavad`võerad obosed siis`enkavad naa et* Mar; [hobune] *ingub kohe,`jalga tõstab ja ingub iest koa, sie o tige obune* JõeK; *täkutsälud`ästi inguvad* Kad; *Peru obune viskab kõhe saba, mõni ingub, aga mõni ei ingu* Trm **Vrd** *hinkima* **b.** indleva lehma juurde minnes eriliselt häälitsema (pull) KuuK

2. (inimesest) **a.** (kiuslikult) *virisema; tihkuma; nutust luksuma – Lüg* Sa Muh spor L, Hag Sim Pil *Ystus`nurgas maas ja`inkus nutta;`Enne`itkemist ei tule ääl`välla, sis`ingub* Lüg; [lapsele] *mis sa muidu ingud. mis`inkumine see olga; laps ingub ning ekib taga* [pärast nuttu] Khk; *ingub veel tüki`aega`järge* (pärast nuttu) Krj; *laps iŋŋub ning tõrgub* Pha; *mis sa ingud, nutu`moodi`seatud* Tõs; *laps ingub ja nuudsub* Hää **Vrd** *hinkima* **b.** inetult ja palju naerma, kiljuma *Iga plikka ikke`enne`ingub`vasta`poisile; kui`poisid akkavad taga ajama, sis [tüdruk]`ingub ja`viskab pääd kahele`puole* Lüg; *ää ingu, mis sa inimese luom ommetigi ingud* Sim **c.** vastu ajama, tõrkuma *ühekorra naene akkas`inkuma,`painaja es soa ta`peale ja* Muh; *tä engob ikke`vasto, [ei] lähä mette* Mar;

mis sa ingud, õetse lapse kohta kis tõrgub Tõs; kui sunnid ei taha minna, ingub vasta Kad; sie inkus (rääkis) vasta ei tahnd tulla Iis

inkur `inkur Trm Kod/`e-/ , g -i VNg(n -i) Lüg Sim Plt

1. hinkuv hobune – VNg Sim Trm Kod Plt `inkur obune Sim; `viskas kust ja ving eo eo, `enkur märä Kod; `inkur märä ei lase ligi Plt

2. (inimesest) a. vingur, viriseja *sie one sobimatta ja `inkuri inimene VNg; Ega sene `miele `järgi `kiegi saand, sie õli va `inkur Lüg b. tõrkuja kui ikka `poistele üväst musi `annad siis võid kui `kauva `käiä, aga kui `inkur õled siis Lüg*

hinkämä `hiinkämä lõhnama; haisema liha jo `veit`kese `hiinkäss; üte omma `säätse mõro haina<sup>2</sup>, veiga `haisva vai `hiinkäse², kutsutass pälüme² Se

inn¹ inn g inni

1. sugukihu, ind *lehmäl on inni aeg; `kassidel on inn Phl*

2. iha, tahtmine *said sa nüid oma inni täis [küsitakse], kui `kangesti tahad midagid Phl*

inn² p `inni Hls Krk Hel tasane ühetooniline häälightsus a. ine, inin *lehm aab `inni. lehm ollu like Krk; [loomad] `inni aava, nagu küsiss süvvä Hel b. nurin, virin nõnda\_ku kodu saap, irisepe ja aap `inni Krk c. joru `väikest laulu `inni ai Hls

inn- → enn-, in-

hinnakas a < hind – hinnaline `hinnagas kasuk Kuu; nii innakad, neid äb jõva `osta Khk; *innakas obune Kos*

hinnakene dem < hind *olid kañnis ead innakesed (üsna kallis kaup) Koe; ah, innak olli iki kalliss küllät Krk*

hinna|kiri hindade loetelu *hinnakirä `pantu üless [poes] Se*

innalikku `innali|kku pl -gud hinnaline *sie one `innalikku `asja ei mina seda ottand VNg*

innaline *innali|ne g -se indleva emaslooma kaaskond lehma innalised risund aja maha Khk Vrd ind²*

hinnaline a < hind

1. hinda omav; teat hinnaga *mis `kartulid `maksid tänä? `mitme `innalised õlid Lüg; midä `innaline tama on ka, tama kukke Vai; see on nii odava innaline Khk; madala innalene inime Tor; selle innaline ta on, kui tahad, sis osta JMd; üte innalise mõlepe, võta esi meast sa tahat Krk; vot šjo `kal`lihinnalinõ om, kal`liss hind saa Se*

2. hinnalt kallis, väärtuslik; hinnatav `hinnaline asi Kuu; *sie on üks `innaline ammet - - sääld saab `tienidä Lüg; `oktuõ·bris ikke kilud akkavad, siis nad on ikke `keige `innalised Vrd; lutsul om mass innaline Trv; innalitse obõsõ² San Vrd hinnakas, innalikku*

innatama *innatama* indlevat emaslooma taga ajama (isased) Jäm **Vrd** *innatlema*

innatlema *innatlema* = innatama – Jäm

inne `inne nojah – Vai

inne → enne

hinne → enese, henne¹

inne- → enne-

innedest ainult, vaid *ahd är kitsõkõsõ. jäi innedest üt's (kits) jo; kaess: susi maka puhma siäh innedest Lut Vrd enne²*

innedäne *innedäne* endine *Innedäne* rahvass *ol' tõistsugunõ* Vas
innembägese ennemalt, kiiremini *Tärbendit`siäti värvile, siss`kuivi innembäges* Vas
innembähe *innembähe* Rõu, *inn-* Vas ennemalt, kiiremini *tegüne no sa_ka innembähe*
tüü mano; astu_no innembähe Vas
innembä|vanast ennevanasti *Innembävanast`pañti paari_tappõga kokku* Urv
Vrd ennembivanasti
innembüsi *innembüsi, -ín-* Vas; *innebüsi* Räp; *innbüisi* Se
1. ennemalt, kiiremini *ma_`mõtli et ku innembüsi ar\_`kaose jo?* (sureb) Räp; *tul no*
innembüsi ~ varahhappa ~ ruttubahe Se
2. vanasti *innembüsi olõ õs nooril taad`rõiva`uhkuse ajamist nii* Vas
inneraal *inne|raal* g *-raala*; *innaraal* kindral *noh siss kuulut`umast riigist`suuri*
inneraala`poigõ Se
**hinnerdümä`** *Hinnerdümä`* äparduma – Kuu
**hinnerüs`** *hinnerü|s* g *-kse`* äpardus, kimbatus” *Mul tulid tie pääl`hinnerüksed* Kuu
**innestä`** *innestä* Vas *Se(ine-)* ennist *innestä käve* Vas; *ol` innestä ratta hel`ü moro päl;*
Üt`s susi inestä unnaśs Se **Vrd** ennesti, innistä
inni- → *enni-*
innime *innime`* ”inisema, jorisema, jonnima” – Hel
inniskäne`** *inniskä|ne* g *-tse`* äsjane *inniskäne jutt jäi poolikõlla?* Se **Vrd enniskine
innistä` ennist *innistä?* *mä näi küll tedä* Räp **Vrd** innestä
***innistämä`** immitsema *innistäśs õgast paigast vett`vällä* Se
**hinnitsämmä`** *hinnitsämmä`* kiudu linaluust lahti näppima *ku lina lum`bist`vällä um võet*
ja, maa pääl joba mõni paar`nädalit um`saistu? sõśs hiñnidsä et kas, luu tulõ`vällä;
ma_`hiñnidsä, sõśs saa ma\_tuy`hinde kätte Rõu
**innutama`** <sup>1</sup> *innutama`*
1. innaajal ringi jooksuma, paarituma *kassid innutavad; jänesed innutavad äga kevade*
orassis Khk
2. taga ajama, järele kihutama *lapsed innutavad tuba kattu; mis sa innudad seda`koera*
oues; kui lapsed`koerust tegad, ühetese taga`kargvad, siis`eeti: mis te innudate ühetese
taga Khk
***innutama`** <sup>2</sup> *rehe`pandi laavad üles ning, siis muist [linnaseid] oli parandal, parandale*
`pandi sellepärast, et siis ikka`üiti, [et] innudati Khk
innäe → *ennäe*
**hino`** *hino* lollakas (Hino-nimelise lolli mehe järgi) *hino`muyudu tä ol', olõ õs targa*
`muyudu Se
**inseit`** *inseit* riigilipp *`tiimredel on`inseit taga laeva`ahtres,`kahvellaeval`kahvle*
`otsas - - kellel`kahvelt ei ole, on tenga`otsas Hää
insi → *intsima*
**insitama`** <sup>1</sup> *insitama`* hüpatama *lapsele`eetasse: akame insitama - - kui laps tansib* Khk
Vrd *intsima`*
**insitama`** <sup>2</sup> → *indsitämä`*
**ints`** *ints* g *intsu* Vig, *insu* Rõu; *intš* Lei *kass teene ints oo`vaega* Vig; *`pontu`amba?*
vällalõ, iñdžit ku intš Lei

hints *hints* Röp Se varsa meelitusnimi **Vrd** hindso
ints- → *inds-*
-ints Ls kiviints
intsakas `intsakas (paarissõnaga *antsakas*) *Kaik* `antsakad ja `intsakad `tiedäväd Kuu
Vrd indsak
ints|antsak saksik inimene *ma käesi intsantsakil`õmblemen. intsantsaku ollive Hel*
Vrd indsak
intseldama → *enseldama*²
***hintsetämä** *hiindsetämmä* Plv; ?*hintsetama* Se narmendama `kapsta rood'so[?]
hiindsetäse?, *vaglul`mulkõ täüs`aetu* Plv
ints|hammas *ints-* Nõo San; *inds-* Kan Krl Har Se pidevalt naerja; nalja-, irvhammas
mes_sä inntsammas üttelugu indsität Nõo; *indsammass.* `amba alasi *indsile* ku `kuulul
rebäsel Krl
intsi `intsi IisR; *indsi* Kan paljastatud, irevil(e) [koer] *Ajab`ambad`intsi* IisR; *taa ütte`viisi mugu hirvitäss inne, iks`hamba`indsi* Kan **Vrd** indsile, intsis
intsima `intsima, (ma) *insi* hüpatama *laps tahab`intsida* Khk **Vrd** insitama¹
intsis paljastatud, irevil *Ambad`intsis käib nigu`kallale tulemas;* *Ambad`intsis,*
naerul nägu pias IisR **Vrd** intsi
hintstelemä → *indsitelemä*
intsü → *indsima*
intšuma → *indsümä*
inuma *inuma* lunima *tuleb`jälle inuma. inub ja mõngib;* *mes te kõik inuta minu käess,*
mingä inuga tõesse käess kua Kod
inutama *inutama* R(-o-; -mma) KuuK Kad Iis, `inn- VNg
1. *inetama, rikkuma, määrima sie inutab rüsa ära* Jõe; *Viletsä`värvigä inudid oma`sieligu ärä;* *Ilma`polleta inut`riided`ninda ärä* [võrkude päästmisel] Kuu; *niitis karvase`kuare, inutas testegi tüe ära* Kad
2. *tülgastust või iiveldust tekitama või tundma sie süüb kohe`ninda rumalast et kohe inutab* VNg; *Mõni`solgotas`nindä`süüä tehä, et ajas inutamma;* *aiseb`ninda, et paneb inutamma* Lüg; *poiga`nuuska`nennä ja nattane nenä inota; miu südä inota* Vai; *nõnna on sie supp ära inutand* (tüüdanud), *et ei taha nähagi* Iis || söögilauas ropendama – IisR
3. *häbistama; laitma, halvustama ta inutab teist ilma`asjata* Jõe; *Ei sie`uoli enämb inutamisest egä ävästämisesest; oh sina inudu!* küll *see inut* Kuu; Peigmehe poolt [saaja]naised kiitnud peigmeest, *inutanud* pruuti Hlj
inutu *inutu* Jõe HJn, g -ma Hlj Vai/-o-/KuuK; *inudu* g -tuma p -dundu Kuu
1. ilge, vastik, ropp *Inudu on kohe moni nuor inimine oma`suuga; Oled inudu`nindagu mädänend`raibe* (halvustavalt) Kuu; *inutu kuer, ei süö* Hlj; *sie on inotu,`ilge`pääle`vahti* Vai; *inutu on must ropp inimene; looma`kohta`öeldakse, kui ei soa`põhku`alla panna, oled ika va inutu* HJn
2. häbitu (hrl häbistamissõnana) *Mene inudu`toiste`silma alt`korpale ja puhasta`endäst`puhtaks; Ist tuut vana inudu`ilged`haukuda`aeva vanu inimisi; Ust inudu, kas sen`suuga ka süöd; Küll on igä se moni`naiste`rahvasigi inudu, ei häbügi ole* Kuu
Vrd inetu

inutus *inutus* Jõh, *ino-* Vai jätkus `saksad `süevad [austreid]. *küll on inotus* Vai
inäb → enam
inäbä → inämbä
inäbäkese (veidi) enam *t'siku om inäbäkese* Se
inäbät → enämat
inäbü(i)si → enämbüsi
inabüste → enamisti
inädnik *inädn|k g -gu* kiusaja – Lut
inämb, inämb- → enam, enam-
inämbidi enamasti *Sügüse sõss ku_`piimä vahel [söögiks] `ántegi?, sõss `pañte ka inämbidi kat's vai kolm jako vett `sisse Ráp Vrd* enämbide, inämbäidi, inämbüist
inämbä *inä|mbä* Vas Ráp Se(-*n*-), -*bä* VId; *änäbä, -a, enaba* Lei
 1. enam, rohkem *tuy lat's hoit inäbä immä, kellele `hirmu anna? Rõu; kui `suurmit ja kardohka pal'lo inäbä, saa sagehhõp ryug; no üldäss inäbä et hek'eldedäss* Se; *jesa un jema änäba `paati maakielt* Lei; *kel pal'lo raha, tuul inäbä saa* Lut **Vrd** enam¹
 2. (eitavas lauses) sugugi, rohkem (mitte); edaspidi *mul olõ õi? inäbä silmä? `haigõ? `olnu_ku latsõh* Vas; *et sa inäbä tulnu us* Lut **Vrd** enam¹
inämbäidi = inämbidi *Ja_põhast ja_`löunast umma? õks inämbäidi tuulõ?* Rõu
inämbü(i)si → enämbüsi
inämbüist *inämbüist* = inämbidi – Ráp
inäp → enam
iotama → iutama
hipane *ipa|ne g -se* Emm Rei Phl/h-/ ila ja toidujäänustega või vedela mustusega koos *kæed on hipased; on ta söön ja rauad on tal suus oln, siis hobuse suu hipane* Phl
ipeldama *Ipeldama* häbenema – Mus
hipi *hipi* edev, epakas *hipi inemine* Urv **Vrd** epp, ipp
ipitama *ipitama* last kätel äiutama *Äi tea mis sest `õhtelugu ipitakse* Põi
 ***hipitama** *hipitamma, hipitämmä* Plv; *ipiteme* San eputama *taa mu* (muudkui) *ipitess `pääle ennäst, sääd `asju `ümbre kaala* San; *mis_sa hipitad, mis_sa uhkõndad* Plv **Vrd** epitama, ipitsema²
ipitsema¹ *ipitsema* välja ronima *siis akkab `välja ipitsema* [mollusk karbist päikese käes] Muh
ipitsema² *ipitsema* eputama *see ipitseb nõnda enese `ümber, saa nii eid `riidid mette* Khk **Vrd** hipitama
ipo *ipo* Võn Ráp lameda põhjaga lootsik, küna *lääme? ipoga `sõitma* Ráp
ipp *ipp g ipi* peenutseja, epakas *Küll täna oli `laudas ippisi inimesi* Han **Vrd** hipi
hipp *ipp g ipa* Emm Rei Phl/h-/ ila, vedel mustus *Peab omal tubagid suus. Suu ja abe ippa täis* Emm; *Kõik kohad ippa täis. Korista see ipp siit ää* Rei
ippima *ippima, imp* (sa) *ipi* lstk istuma – Lai **Vrd** ippuma
ippi|mokk *ippimokk* thvl viriseja, vinguja – Kuu
ippis hoolitsetud välimusega *Oli eluaeg ippis – olid `puhtad `riided `sel'gas, pia `suetud, kõis `sirgelt ja ilus nägu oli pias; Töö juures põllal ei saa ippis `olla* Han

ippuma *ippuma*, (ma) *ipun* Trm, *ippun* Vai; (ta) *ipub* Kod lsk = *ippima pane laps*
ippuma Vai; *ipume tiia* (siia) Trm

ips¹ *ips* g *ipsu* Kse Ksi lapse meelitusnimi *sa oled piške ips* Kse; *anna ipsule ka* Ksi

ips² *ips* Khk Pöi Rei Tõs Khn Aud PJg Saa VJg Trm Hls T Röp, *ips* Krk San Urv Krl, *ips* Kod Trv, g *ipsi* (*ipsi* Kod, *ibsi* Ran Nõo), g *ipsi* Urv Krl; *jips* g *jipsi* Khk Kaa Var, *jibsi* Krl; *jeps* g *jepsi* Koe; *jõps* g *jõpsi* Rid Mar LÄEd Tõs; g *jõpsi*- Muh

1. kivim *Koeva linnast tuuvvass`ipsi* Krk; *vanast tambiti`ipsi*, *ips`tuudi suurden tük'en*, *siss kodun`pesti puruss*, *nii et jahvatada sai* Nõo; *Kevädepuuld iks`veeti`ipsi* *Koevaliinast obestega`mõiste Rõn*; *Setu maalt tuuvvass`ipsi* Urv

2. peenestatud kips **a.** kipsipulber, kipsitaigen *Ips oli`sõuke`valge jahu, just kut lubi* Pöi; *kui luomal oli silma pääl alle, sis`pandi`ipsi pääle* Rei; *jõpsist jo ikke kojosi tehasse* Rid; *Jõpsi pannatse lubja`sisse, jõps kuivab ruttu* Han; *jõpsi`pandi aava`piäle, kui liigliha oli* Tõs; *ipsist`tehti tainas, vett`pañti ja segati lusikug*; *ipsi andasse rot`tidel ja iiredelle,`suhkru ja`püüggle jahuga segatud, topsiga vett pääle juua kah*; *seinad tuleb ipsiga ära pahtelda Saa*; *ipsi kivi, kust`ipsi aiass vabrikide sehen* Krk; *laste [mängu]`asju`olli tettu kah ibsist Ran* **b.** väetis *kui uss`vilja ajab, siis saab`vilja`ipsi külida* Rei; *kui ma teol oli, ma külisi üks kord`ipsi ristikeena moa`peale* Tõs; *ips`külvetässe põllu piäle* Kod; *ipsi külväve naiste`rahva kik`k puha* Hls; *ku ristikaenale`ipsi om külvetu ja eläjä`kastega söövä, siss aab eläjä`lahki*; *kos`itskme vahe, kos`ipsi es ole puttunu, sääl`olli ain kõllane, kos`olli ips puttunu, sääl mustass* Nõo

3. kiplahas *jipsi`sisse pannasse`katkissi`asju paranema* Khk; *Ju siis viga nii suur oli, et [jalg]`ipsi`pandi* Pöi; *jala sääre luu`pandi jõpsi`sisse* Kse; *linnas`pandakse [luumurd]`jipsiga ~ kipsiga kokku* Var; *tütär mur's -- jalaluu,`tohtre pannu [selle] ibsi`sisse* Nõo; *jal`g ol`l ipsi sisen* Krl

Vrd *ipski¹*, *hipusk*, *kips*

ips³ *ips* g *ipsi* kalatoit üideti räeme *ipsis. räeme`ipsi`söödi vahepalukses* Tõs

ipsakas *ipsakas nipsakas ta räägib na ipsakuid sõnu* Mar

ipsi- *kips(i)-`Rüigas ole tööl keind jipsi`murdus ja -- se jipsi murru töö, see oli üks`raske töö* Kaa; *Mossis`nurkas kut suur ipsinukk* Pöi; *ipsi jahu* Trm; *ipsi kaevanduse om sääl* *Petseri puul* San; *ipsisaabass* Krl

ipsi|aegne *igivana vanass`põlvess sugolased, juba ipsi`aeksed; sul vanad ipsi`aeksed kalad; ärä aa ipsi`aeksed juttu; sel äiäl õllud ipsi`aegne obene* Kod **Vrd** *iksiaegne*

ipsi|kivi *kips, kipsikivi viisteisend`jalga oli`mulda pæel, akkasime jipsi kivi võttama* Kaa; *jõpsi kivi. see kivi varises, pudises* Muh; *jõpsi kibi sööb liia liha ää* Kse; *ipsikivid one allid kivid* Kod; *ipsi kivi, kust`ipsi aiass vabrikide sehen; ipsikivi`tuudi Koeva jõe veerest* Krk; *miul om aedan`akna pääl prõlla viijl üits tük`k ibsi kivi* Nõo **-kuju** *kipskuju Mõni inimene seisab vakka nagu jõpsi kuju* Han; *Oli náost`valgõ nagu ipsi kuju* Khn; *mis sa vahid nagu ipsi kuju, akka`pihta* Saa; *mõnel`pul om ipsi kujuse üleval* Hls; *[inimene] kui ibsi koju,`püsti saesab, ei liigu kohegi poolõ* Ran

ipsit (paarissõna lastelaulus) *lastele`laulti: ipsit, sipsit sia`lauta* Khk

ipski¹ *ipski* Ran Kam, *h-* Plv; *ipski* Urv Krl Plv, *h-* Kan kips; kipsipulber *ipskit`tuudi, mat`t`olli`valge ja`ipski`olli`valge* Ran; *ipskit külveti põllu`pääle* Kam; *vanast*

saadõti nelikümmend hobõst kõrraga Irboskahe vai `Koiva `hipski `perrä Kan; `ipski `kuurma ol'l pääl ja tul'li Urv **Vrd** ips²

ipski² ipski – juut *Ipski* küsk üümaja; [ta] *Oli ipski käest tüssätä saanu* Trv **Vrd** itski

ipslaar `ips|laar g -laari van sarika tugipuu, tits *tued*, vanasti `üeldi `ipslaarid Lai

ipsukene dem < ips¹ *no it'u nüid veike ipsukene* Ksi

hipul *hipul'* g *hibuli* õhuke riidehilp *taal ku hibuli_sälän; mi_sa_naist hibulist vijl tan `ümbrel piat, aja_naa_ka maha?* Kan **Vrd** hibal

hipusk *hipusk* g -i kips, kipsikivi *Irboskast tõime_hipuskit; hipuskit `pesti vasaridõga\_tükess ja `veskih jahvatõti jahuss* Plv **Vrd** ips²

hipõ|hain ?litterhein *Hipõhaina* varrõl *om mitu harru, otsan omma_`valgõ häiermäkese?*, *perän tulõva\_sinna\_t'sillukõsõ?* `süämekujulitsõ? *lestakõsõ?* Har

ipõkõnõ *ipõkõ|nõ* g -sõ hum Mõniste inimeste hüüdnimi *ipõkõnõ vai väläkene iks üteldi Mõnistõ rahvast* Urv

hipõkõnõ *hipõkõ|nõ* g -sõ (taim) *Hipõkõsõ_kasusõ_hainamaa pääl. Õigõ pik'k va's om, `valgõ häiermäkese? omma? otsan. Omma_nigu_tsillu lihekese_kah manh* Har

ira *ira* Hää M T

I. a 1. *ihar*, *himur*; *tiirane* – M T *temä pidäsi `ausest oma `neitsi`põlve, temä es oole ira poiste `pääle; märä om ira ku täkku `ot'sme akkass; Siul ei vöi pal'lu liha anda, sis läät liiga irass* Krk; *pul'l om alati ira - - üits om laesemb, tõene om iramb* Ran; *küll om ira inime, täl kirj tuj taguots ku `erne liim; irmuss ira naesterahvass* Nõo; *ira täkk, ku `tõisi obesit [näeb] siss ta rüük' ku tulen kirjss* Ote; *emä `olli ira, nii om latse ka takast `perrä* Rõn

2. *erk*; *peru sij* (täkk) *om `siande va ira, kes `väege elav om* Trv; *ira olli seantsama, mis iu oben* Krk

II. s *naer*, *lärm*, *müra* *Ira on kõik `seuke naerukõla ja `rääkimine `ühtekokku, vana inimene ei kannata änam suurt ira; Lapsed iravad, ira paneb kõrvad lukku* Hää

ira|aeg *suguvõime kõrgaeg ku_tu iraaig om, siss ta_m nigu marun; ei saa temäst tühjäst enämb naese `võtjat, tuj iraaig om joba täl `müüdü `lännu* Nõo

irakil *irakil* Mus PJg Tor

1. *irvakil*, *paokil* – Mus PJg *Sel on püksipõlv irakil* Mus

2. *ladina keele tähed arakil ja irakil* Tor

irakile *irvakile*, *paokile* Ää *jäta ust irakile, külm tuleb tuppa* PJg

irama *irama* Hää Saa KJn Vil Puh, pr (nad) *irasõ?* Plv

1. *irisema*, *nurisema kellegigä rahul ei ole, irab aga piäle* KJn; *mõni irab ütte `aigu tõesega* Puh **Vrd** irrama

2. *hirnuma*, *hinkuma*; *inise ma mõni jagu [täkke] ira ja jõra ütte`puhku ja rüük'* Hel; *lehmä? irasõ?* Plv **Vrd** irrama

3. *mürama*, *käratsema* *Irased ka natuke, mis irasid: mõni `oskas laulda, mõstatasi `ahti; Lapsed irasid `ulkas kuus; noored inimesed kõik tahavad irada* Hää; *mis te irade ja arade* Saa

iran *iran* Saa, g -e Krk (midagi väikest ja lühikest) **a.** *kehv*, *hõre* (vili, lina) *lina oo ku iran, kakku kudagi ei saa; [vili] kasvass ku iran, üits [kõrs] `uikass ütte, tõine tõist* Krk **Vrd** irants **b.** *lapsepõnn sa va iran. iran `õeldi `seantse `väikse [lapse]juunide `kohta* Saa

iranek dem < iran siin ei ole kedägi rügä, mõni iranek om; ta ei oole kedägi vili kasunu - - til'luksek ja arvak ku iranek Krk

irants = iran õige ere ja lühik, sij (vili, lina) ütelts irants. `seante irants lina Krk
Vrd irents

irask irask g -i alatine iriseja Vana irask om, irisäss ja haug ütte `viisi Urv **Vrd** irisk
iratsema iratsema T, -m(e) Krk

1. himustama, ihaldama **a.** (midagi) soovima; endale ihkama *njur inimene iratseb kas vai miinnä `koskile Ran; `tüt'rigu üteldi, et ta iratsess toda `poissi Kam* **b.** iharust tundma; indlema ei ole omast mehest küllält, iratsep, tahap `tõisi mehi Ran; lehmä otsiva `pul'le, siss iratseva; serätsel (vanamehel) ei ole iratsemisega midägi `asja; tõene saab `endä üle valitseda, ku täl tuu iratsemise ädä pääl om Nõo; vana ira luum, iratseb `umbre, ega tast ei `saagi `õiget `lehmä Rõn; täku iratseva märäde `järgi Ote

2. hullama, vallatlema mis sa iratset, kurda vahel paigal. küll na (tüdrukud-poisid) `iukliv ja iratsiv Krk; noore inimese iratseva, eputava, `piävä oma lõbu Ran

iratsemb himuram, iharam üits om iratsemb ku tõine Ote

iratsuss iratsuss g -se Ran Puh Kam Rõn himu, iha **a.** (tungiv) soov tuleb tu miñeki iratsuss `pääle, kas pidule, vai `kinnu Ran **b.** (tugev) sugukihu meie lehmäl es tule iratsuss `pääle Ran; [mees] aap `omma iratsust `küllä pitti takan Kam

irb → hirv

irb- → irv-

irbuska irbuska = irbuss – Räp

irbuss irbuss lootsik, küna (luhal sõitmiseks) irbuss katõst kolmõst lavvast, ei olõ[?] tal `ankrit ei ket'ti külen. irbussil noil ei olõ<sup>?</sup> `aira, ei olõ[?] `anka. `sopskat irbussil ei olõ[?] Räp

Vrd irbuska

hirdama → hirtama

hirde rippu `Laine vei kivielle, paat jäi `sinne `hirde; `Ärga ajaga `hirde (üle kiigevõlli)

Kuu

irdsa- → irtsama

irduma `irduma lagunema, lahti tulema so lagi`pealne `irdub ää. mütsi lagi`pealne ühna `irdun Muh **Vrd** irguma

ire ire Khk Mus Kaa (hrl koos verbiga ajama)

1. (inimesest) **a.** irin, nurin See oo igavene ire (viriseja), mette mellegi asjage pole rahul; ajab ire ning toru `peele, oma ede ire (ümiseb omaette); Ma pea su ire kuulama, mellegiga pole [sa] rahul Khk; Sa ära aja ühtejooni seikest ire (nurise) Kaa **Vrd** iri¹
b. loba, lora ajab ire `peele ei lähe ära Mus

2. (muudest häälsustest) joru, jorin; pinin see (lõõtspill) laseb siit läbi, sellepärast ajab alalist ire Khk; Kui kiil akkas iret ajama, siis obu läks erguks ja elavaks Mus

ireksele naerule see `tõmbab mehe ühna ireksele Muh

ireldi-vireldi Irelidi-vireldi "kuidagimoodi vastu tahtmist" – KuuK

irent irent g -nti kehvy, hõre (juus, vili) `juuse irenti. `lõika ärä mul nõj irenti; siul `ommigi `seantse va irenti `juuse; miul mõne `juuse, ku irenti, arva ja lühikse; [vili] `juštu irent kunagi; [hobusel] õige irent, kakanu lakk Krk **Vrd** irents

irentik dem < irent aru ku irentik, üit's [viljakõrs] uigašs ütte, tõine uigašs tõist Krk

irents *irents* Saa, g -ntsi Hls Krk

1. = irent `seantse va irentsi `juuse Hls; [juuksed] `seantse kakanu, va irentsi pähän Krk

Vrd irants

2. (inimesest) *koolis lapsed `näitasid näpuga ja `ütlesid (sõimasid teist) irents, irents* Saa; Just nagu *irents* (halvasti riides) Hls

ire|pill *ire-* Khk Pil SJn piri-, viripill *irepil'l laps* Khk; *nirepil'l või irepil'l on sihake laps, kis nutab ja karjub ja vagusi ei jäe* SJn **Vrd** iripill

ireveli *ireveli* Puh Nõo

1. mittetiheadalt, paokil *Köögi `akna om ireveli kõik, satava iist ärä; ei ole sammeld [seinapalkide] vahele `pannu ei midägina, kõik om ireveli, tuul käib läbi; aava veere olliva nigu moka ireveli* Nõo

2. paljastatud, nähtaval *`amba tõesel alate ireveli* Puh; *temä `mutku irvitäb, `amba ireveli; `amba ireveli nigu `kuulul rebäsel; Sinu saapal om amba ireveli (tald lahti)* Nõo

Vrd irevil

irevil *irevil* spor R S L(-bil Mar) Ha, Trm Lai Plt KJn Pst Krl, -el spor S L Jä ViK, Iis

1. mittetiheadalt, paokil *kui sie laud on ald irevil, `vasta lüöd, siis `põrkab `vasta* Lüg; *aav irevel; `saapa tald oo irevel; kui üks ee `kuivand on, siis `eetasse: irevel* Khk; *mis sa vahid, suu sul irevil* Mär; *Uks oo irevil lahti; Püksiouk oo irevil* Han; *paranda lauad irevel* Tor; *uús om irevil* Pst **Vrd** erevile²

2. paljastatud, nähtaval *justkut undi `ambad irevil [haugil]* Muh; *koer külite maas, `ambad irevel suus* Emm; *irevel `ammad* Tor; *jusku vana mära, `ambad irevel suus* Hää; *`ammad irevil nagu kallale tulemas* Juu; *`ambad nagu koeral irevil* Trm; *koolu pini `amba omma irevil* Krl || (naerjast, pilkajast, lobisejast) *Tämäga tõsist juttu `rääkida ei saa, alati on tal `ambad irevil* Jõh; *poisid on nii irevel (naerul)* Khk; *`ambad irevel `kuulas kuidas teised kisendasid* Vll; *nõnda irevil `näoga* Põi; *`ammad irevil alati teisel, kui ta nii pal'lu räägib* Hag

Vrd ireveli, irevile, irevilla, irvil

irevile *irevile* Kuu Jõh spor S, Juu Trv San Krl Plv, -lle VNg Jõh spor TaPõ VIPõ; *irevele* Jäm Kse Koe Iis Krl, -lle VNg JMd Kad

1. mittetiheadalt, paokil(e) *kapp `kuivand irevile* Khk; *kui kirvess juba irevile oo tein, siis paneme kiilu vahele (nt puulõhkumisel)* Muh; *pane üks natuke irevele* Kse; *kuue `õmblus arunes irevelle* Kad; *õenas oedab moka ireville, kui tämä one parajass lammass nuusutanud* Kod; *jäta üks vähe irvakille ~ ireville* Plt; *uús om irevile* San

2. paljaks; paljastatud, nähtaval(e) *`Ambad irevile `taeva `puole (suremas)* Kuu; *mis sa `naerad, `ambad `itsikille ehk ireville* Jõh; *ajas suu `lahti, `ambad irevile* Khk; *Kui koer kuri on ja uriseb, siis ajab ta oma `ambad irevile* Rei; *naerab `ammad ireville; `ammad ireville kui surnd rebasel* Plt; *`amba irevile nagu koeral* Trv; *pini aja `amba? irevile, taht purra?* Krl || (naerjast, pilkajast) *kus oli tige inimene `aiva `ambad irevelle* VNg; *Kes nagu `püüdäs `pilkada sene `kõhta `üälldi, et ajas oma `ambad irevile* Jõh; *sa nii irevile (naerul), mis `röömu sool on* Khk; *tuy vana inðsik, `hamba? alati irevile ja inðsile* Plv

Vrd irevil, irevili, irvile

irevili *irevili* Jäm Kaa Muh

1. poollahti, paokil(e) *Uks oli irevili` jäätud Kaa; [seeliku] kiilkoti auk` lahti - - nõöbid irevili ~ irvakili ~ irvile Muh*

2. paljastatud, nähtaval *naerab,` ambad irevili suus; Tuli teine üsna irevili (naerul) Jäm; Koeral oo ambad irevili, kas tuleb kiskuma Kaa*

Vrd irevile

irevilla *irevilla, -ä*

1. poollahti, paokil *uks irevillä Kuu*

2. paljastatud, nähtaval *Obustel` jälle jalad siragilla ja` ambad irevilla (surnud);` vahtib` hambad irevillä Kuu*

Vrd irevil

*ire-vire *sõim lõhud mu kallal oma ire-viredega Kse*

irgama *irgama (heledana) paistma tuli` irgab pimedusest Tõs Vrd ergama*

hircama *hircama hullama, käratsema ku midägi pahandust tegid, siis` üöldi et: hircat siin,` katsu otta` raamat käde; [lapsed] Muudku vade` hircavad` juossa ja hüppidä` müödä` randa Kuu*

irgitsema *irgitsema SaLä Kär*

1. itsitama; eputama *Neh, irgitsevad pæele teiste üle, ise pole paramad midad Ans; tüdrugud irgitsevad poiste kohe Khk; [noored]` naervad ja jutustavad, irgitsevad üksteese` vasta Kär*

2. vahtima *üks irgitseb kajust` vastu Khk*

3. vaevaliselt põlema *Pisine tuli irgitses ta nina ees Jäm*

4. *poiss irgitseb tüdrukud (ihaldab, soovib kurameerida); Lähme irgitsema (lõbutsema) täna` õhta Mus*

irgnema *irgnema Nõo, -õm(m)a Kan Urv Rõu (koos verbiga hargnema) edenema; lahti tulema, hargnema uemerdap pähle, tüü ei` irgne ei` argne käen Nõo; Olõt nigu hao seen, ei` irgnõ ei` argnõ`\_taa asi; Elu ei` irgnõ ei` argnõ? Urv; Lang um är`_vassunu?, ei?` irgnõ ei?` argnõ Rõu*

irgud → erk

irguma *irguma Khk Kaa Põi*

1. rebenema, irduma, (õmblusest) lahti tulema *pluus on kitsas olnd ning on ära` irgund Khk; Mu ulaga mütsi ula oo lahti irgund Kaa; Sukk akkab ää` irguma;` Soapa` õmblus akkab juba` irguma Põi*

2. avalikuks tulema *See varguseasi akab ka jüba püsut irguma Kaa; Asi akkab ikka` viimaks` irguma, küll nad õles` rääkivad Põi*

iri¹ *iri Ote Rõn Kan Urv Rõu (hrl koos verbiga ajama)*

1. irin, nurin; kius, jonn *iga päiv üits iri aamine Ote;` närbelless ta ei süü?` õigõhe ei söömätä, aja iks sääl tuud irri man Kan; No`\_kas säänest irri om sul vaja vana inemisega aia?; Latsõl om midägi vika, muidugu aja irri Urv; sääl ei` kuuldu?` muud kui iri ja liri(nuttu ja nurinat) Rõu Vrd ire, irr¹*

2. iriseja *iri` pernaine San Vrd irin, irr¹*

iri² *iri Emm Rei naer(atus), irve Aes viimaks iri palge; Vettis iri palge Emm; Mis iridamine see on! Ega naer pole` laste` amba iri (sõnademäng) Rei*

iri- → *irv-*, *irvi-*

irijalg latt sääsavõrgu vette surumiseks ja ülestõstmiseks *kui kala joba võrgun lüüb, siss sa piat `tolle irijala ehk sääsä orre ruttu viijst `väl`lä `tõstma* Puh

iri-liri *iri-liri* Koe Rõu "nutt ja nurin" *sa ei ole iialgi rahul iri-liri sul alati* Koe

irin *irin* Kaa Muh Kad Trv, g -a IisR Vai Jäm Khk Saa Koe Trm Puh, -ä Kuu Juu KJn Nõo; p *irina* VNg; n *irine* Mus; *irrin* (*irr-*) g *irina* Plv, -ä Har Rõu Vas, -e San Krl

1. irisemine; nurin; nutt; jonn (sag koos sõnaga *virin*) *`lapsed tihist irisevata, aga kene `näie irina otta `kuulla* VNg; *muud pole kut pal`jas irin `ühte `jooni* Jäm; *sellel oli õte irin taga* Muh; *`muuku kuulata nende irinad, süda saab täis kohe* Saa; *temä irinäd ei jõua kijiigi kuulata* KJn; *alasi üt`s irrin ja virrin takan* (hädaldab ühtelugu) Krl; *latsõ irrin ol`l kuulda`* Plv **Vrd** iri¹

2. iriseja, viriseja *Idatuul ja irine naine – siis sajab kolm `pääva järjest* Mus; *õrjetu on [inimene] kis irin ja viriseb* Trm; *oh, sijj `seande irin ütsilugu* Trv **Vrd** iri¹, irinik

3. kiunumine, vigin *kui kut`sikud imeda tahavad, siss pole `muuku kut`siku irin* Saa

irinik *irini*|k g -ku = *irin mõni [on] kit`si ja irinik, `kaupleb egä viie `kopke juuren; mõni iriseb alate et, tämäl ei õle kedägi. `ütleväd irinik* Kod **Vrd** irisnik

iripill *iri-* Jõe VNg Muh Kse Tõs Tor Hää Juu VMr Kad Hel Puh Kam Ote Har Plv

1. piri-, viripill **a.** (hrl lapsest) *vähä one üvi `lapsi, iri`pillisi one ikke `rohkemb* VNg; *iripil`l laps `lõugas päävad läbi* Tor; *no sie mies on üks iripill, `miski põle tal miele järele* Kad; *odot, ma lasõ küläl ta iripilli kotti `aada* Ote; *vana iripil`l alasi ikk pääle* Har **Vrd** irepill **b.** (põrsast) *`põrstele üteldäss iripil`l: teevä iks irr-irr-irr* Kam

2. nutt, virin, jorin *mis sa suurt iri `pilli tjiid* Hää; *nüüd lask iri `pil`li, ikk; ku\_`tõnõ manu putuss ennedä, nii om iripil`l vallalõ* Har; *kui lat`s iri `pilli tege, siss taht lat`s kõo `sõira* Plv

irisama, irisema *irisema* spor R(-mma) eP, Puh, -ä Kuu Juu Kod KJn Ran Nõo, -e Hls Krk San, -(m)mä Rõu Plv Vas, -mme Krl; pr (ta) *hirisess* Se; *irisama* Trv, -ämä Kam V(-mmä); da-inf *iristä* Ran Nõo Kam V(-ä²), -e Krk

1. nurisema, virisema, torisema *`Ühte` puhku irises `naise `kallal* IisR; *nagu põhja tuul, iriseb aga `peale* (inimesest) Muh; *mõni iriseb `pæele so `perse taga* Emm; *`enne `õelti iriseb nüüd `õeltakse viriseb* Saa; *ää irise – tee isi paremini* Juu; *on üks kuradi iriseja, iriseb kõigi kallal* Trm; *viit `señti maha ei jätä. `irmsass iriseb señdi juuren* Kod; *irisess pähle söögi man* Krk; [ihnus] *ütte lugu irisnu, `mõtle kui pal`lu süüüb inime üte kõrraga ärä* Ran; *ta_i ole rahu mitte kellegagi, mugu iriseb ja näriseb* Nõo; *är irisku inäp* Krl; *taalõ tji_kui taht, taa iks irisäss* Rõu; *kõõ hirisess, saa ai minkaki tävvest* Se

2. virilalt või hädiselt häälitsema **a.** tihkuma, nuttes karjuma *ei `itke `õiete, iriseb* Lüg; *laps on `märgä `siplo ja iriso* Vai; [laps] *iriseb ja viriseb peal olgo see aeg mes tahes* Mar; *mis sa irised alati, ikke sino kesa* Juu; [laps] *`vintsles ja irises, lapsel tulevad `ambad; lapsel muud abinõu ei õle muku irise aga* Kod; *tiäl om mitu irisejat last* Plv **b.** vinguma (siga); kiunuma (kutsikas) *siga iriseb ja urab `aia vahel* (tahab süüa) Lüg; *siga iriso ja `vingu* Vai; *koerakut`sikud irisevad kah, kui imeda tahavad; kut`sik on juba kava irisenud ukse taga* Saa; *`Põrsa` irisese`* Se

3. pidevalt ühetooniliselt häälitsema **a.** sumisema, pirisema, pinisema; inisema *kärmes iriseb kõrva `juures* VII; *Parmud irisevad juba `pääle lehma `õmber* Põi; *pihulased irisevad* Muh; *sääsk iriseb* Mar; *mis sa sitikas irised* Tõs; *meie ißsimä trepi piäl. alate eriläne irisi;* [mesilane] *iriseb ja võtab [õiest] mede ärä* Kod; *lehm ka iriseb, ja jõriseb* Lai **b.** visisema

ei põle õieti ja ei kustu ka mette, iriseb muidu [tuli toores puus] Aud c. (laulda) jorisema mis sa irised alati sie põle laul ega kedagi VJg; laps laalab puul irisemise `viisi; sa irised `viisi ühen Kod

irisk *irisk* g -u VNg/n -u/ Lüg Jõh IisR(g -i) irask *sie one üks irisku inimene* VNg; *Jäeb vähest `purje ja kohe läheb iriskist IisR Vrd* irisnik

irisnik *irisni|k* g -ku = irisk *irisnik põle ühegi asjaga rahu* Lai **Vrd** irinik

iristama *iristama* Jõe Vai/-mma/ PJg Hää Saa Kad Sim Pil SJn, -em(e) Hls Krk; *irissämä* Kod; (sa) *iristäd* Vai

1. *narri(ta)ma, õrritama; pilkama, irvitama `koera ei tohi irista, lääb kurjas; kui `lapsi iristse, siss lapsed akkavad `nutma Saa; mis sa va vemmal sest lapsest iristad Kad; poisid iristasid tüdrikid SJn; tõine iristeb ku tõisel ääd om, tõine naarab Hls; irist `vastu, tegiäss `etsi; [kärbes] `lendäss ütte `puhku siiä miut iristeme Krk*

2. "irisema, nurisema" – Vai

3. *kiristama (hambaid) Syytaguse `metses näenu Juri `uhti, sji iristanu `ambi Hää*

iristi *Iristi* iriseja, nuriseja – Kuu

iri|vars latt sääsavõrgu vette surumiseks ja ülestõstmiseks *sina sääl irivarre pääl küüräkel, kisut toda `võrku ikki valiste Puh*

***irkama** (sa) *irkat, des-vorm irgatõh ?(edvistavalt) naerma, vallatlema k'äu pääle iih irgatõh kui `irkaja. naartõh ja keerutõh, nigu taaratõlõss ijh Se Vrd* hirkama

irki `irki Jäm Khk Kaa püsti, kikki *seel oli ultus ~ `ultus äär üles arudud - - lõime seest ära tõmmetud ning otsad `irki `tehtud Jäm; tarib vunsid `irki; lehed ajavad kevade `irki Khk; `Pöösa tagant oli kuulda tasast juttu ning poisid ajasid kõrvad `irki; Odraorane oo oort nõnda irki läind [pärest vihma] Kaa*

irkis `irkis SaLä Kaa

1. püsti, kikkis *See `sõuke `irkis `kõrvadega obune Ans; odrad on `irkis, kui orased kenasti `püsti on; Närtsind taimes kui tä vett saab, on pärest nii irkis Khk*

2. *harali Jalad `arkis ja sõrmed `irkis (ahnest inimesest); Ikka küüned `irkis `enda `poole; Sel sõrmed `irkis `võtma Jäm*

3. *paljastatud, irevil Tääl kogu aja `ambad `irkis Khk*

4. (erksusest, huvist, tähelepanelikkusest) *Ta `vaatas `irkis `näoga (erksalt) Jäm; On üks `irkis (hakkaja) mees Ans; Pisike poeg oo eige irkis olemisega (ergas); [lastel] Silmad irkis pees, vaatamas, mis tal (vanaemal) kottis oo; Igas pool oo teine (väike poiss) irkis vaatmas; Kuulab nõnda kõru irkis (teraselt) mis suured tüdrukud eeste poistest rääkivad Kaa*

irkmann *naakmann Ah sa, pisike irkmañn, oled juba jälle käsipidi oki ratta kallal Kaa Vrd* irknina

irk|nina = irkmann *Meite Juku oo ju pisike irknina poiss – igas pool oo teine `irkis `vaatmas Kaa*

hirm *irm* g *irmu (-o) Sa Muh L K I eL(h- V); `irm|(u) g -u R(h- Kuu); erm g ermu (-o) Hi(h- Phl) Mar Nis Juu Kos; jõrm g jõrmu Khn (tähendusrühmade piirid pole alati selged)*

1. *hirm a. suur kartus, pelg, hirmutunne irm oli küll nahas, aga läbi tulime [surnuaiast] Hlj; `Ninda `irmul, et `silmad pialuust `välja tulemas IisR; jänükse `irmu sai ka `otsa Vai; Mool oli nahavahe irmu täis Jäm; üks jooseb ees, sellel tuline irm taga; joonud mehed vannuvad, üsna õud-irm kuulda; mis see sedavisi (nael, kergelt lüües) `sisse leheb, külab*

see `rohkem `irmu (jõudu) tahab; undil on üheksma mehe irm, ning ühe mehe jõud Khk; Undil olnd kohe `sõuke irm `juures (hunti pidi kartma) Pöi; ega [või] taha naeru irmuga (naljalt) kokku `menna Muh; Noore ärja viludamene läks üsna `kerge ermuga (vaevaga) Emm; Pole sool sest `ermu `ühtid vetta (karta) Rei; ja siiss üks kuusk hakkas ta `seltis `käima. ja see tegi mihele `hermu Phl; nii `kange erm südämes ehk naha sees Mar; Irmul oo suured silmad Han; Jõrmuga pannassõ kõik asjad ää tegema Khn; näl'la irm oo kustunud (sai süüa) Aud; välgud sähvivad üle `taeva, aeab pimedas kohe irmu `peale Vän; tei nõnda irmul (kohutas ära) Saa; nüid sol on erm `nahkas. madjakast sa soad Juu; ma olin nagu irmu sies, ei saand `mindud Amb; nii suur irm kõhe, et ihu karvad tõusevad `püsti Iis; tapetud inimese maja, sij tñb tämä `silmi `irmu; tuleb nõnna areldi ja irmon, `pelglik ja irmon; sedä `irmugi ei õle, et rannan `aega viidab; nüid on tal irm `persen, vařjotab ennäss Kod; irmu äratav asi Plt; irmu pärast akasid kõik ihu karvad värisemä KJn; nõnda `seande irmuväärnd jutt ja kõne Trv; ku kondsa kobisive, nõnda irm olli püksin; irm lää tagasi (ei jää ehmatusest haigeks), ku uvvest `irmude saat; nahk `irmu täis Krk; aga mul tulli nüid irm `pääle Hel; ta periss värisi irmust; kui midägi `alba oled tennu, ehk `pel'gäd, siss om süd'ä irmun; poesil tolle `kange irmuga `rohkemp püksin ku kõtun; ku pul'l `säl'gä `tormab, siss tunneb egä üits `irmu Ran; poig läits ulluss, tütar läits ulluss, oh sedä `irmu ja ikku; [ta] lašk `endä püssiga maha, mul olli tuř püssiirm siss `süämen; `talve soe unnassiva, küll `mulle `olli irm; `Linda `vasta ei ole `irmu midägi; poiss `ol'le säädse nädälit tolle irmu pääle `aige; küll röögib jäledäde, `õkva irmu aap `nahka; ma tñj `kirpele `irmu Nõo; naisõ? lõönüvä `hirmu, et üt's kropin ol'l Kan; ei joua_nuidõ `hirmõga `kõrda saia?; naanõ lännü `hirmu, `naksi `pel'gämmä Har; voonakõsõ ol'li `hirmu täüs; mul ol'l hirm nii suur, ma värisi ku haava leht; ma jäi `hirmu (kartsin) `väega?; Naasõ? ol'li? õks hirmuhn ja `julgu õs `maada?; ma_topo `sanna haina `tuusta, hirmu all et, mõni näge Rõu; a midägi es avida?, hirmust `valla saa as; täl ol'l vereh sääne hirm et, tedä tuldass `tapma; [mul] om jäl_pel'g otsah, a_timä om kõgõ tuř hirmu seeh Vas; sa hot' jānese `muřdo mine? `kargama, nii lät's iho `hirmo täüs; hamõhke sāläh habisõss ku haavaleht' suurõ hirmuga; jumala hirm. hirm om jumalaga kiusada; kikass and kanalõ `hirmu (kabistab kana) Se || hirmutamine see oli ainult `rahva irmuks Pha; aga karistuss `ol'li suuremb [süüst], tõestele irmuss Ran

b. hirmus, kohutav; ebameeldiv `Ninda se päss `räisib siel `paulass kohe, et hirm valatada Kuu; küll sääl `metsa `nurgas võib ka `irmu elädä Vai; Otse irm oli `vaata, kudas `kärpsed ludrisid sööma `juures Khk; tööd o nii palju et irm o Muh; poleks ma mette eeld teind, aga asi läks jo ermuks Käi; ol' hirm viin Se

2. hirmuõhkkond a. hirmuvalitsus; kurjus siin `täüdüs `olla `moisa `hirmu all Kuu; `Lapsele `anna `irmu ja `anna `armu, `ongi [kasvatus]õppetus ja kõik IisR; pole isa `irmu ning ema `armu (kodust kasvatust) saand; küll ma ta irmu (distsipliini) ala pane Khk; Noor kukk oo vana kuke irmualune Kaa; jumal `näitab `irmu ja annab `armu koa Muh; laps tahab [kasvatamisel] armu änam kut ermu Emm; Arm `aitab änam kui irm Han; mies on naese irmu all Ris; minu isa oli vali mies -- mina `kartsin isa `irmu Kei; kus `irmu, sial `armu JMd; Ku juba naisess saadi, es olla küll ämp egä minut' tõise irmu all Hls; paremb vana varju all, kui noore irmu all; enämb saab armuga kui irmuga Ran; üteldi et ku `võõra irm, et `võõra irmu all `pel'gät Puh; Paremb poja hirmun, ku_tüt're armun Rõu; täl

(vaeslapsel) *ei olõ `hirmu ei ka `armu* Se **b.** vitsahirm, (kehaline) karistus *Ei irm ole kenegild `nahka `seljäst ottand; Kes `hirmuta `kasvab, sie `auta elab* Kuu; *lastele `anneda `vitsaga `irmu; kodune `irmu one ikke `pehmem kui `vieras `irmu* VNg; *kui ihu `irmu saab, siis ing äb lehe ukka* Khk; *sellepärast nee lapsed on nii ukkas `neile pole `irmu `antud mette* VII; *kes napi irmuga kasvab, see põle inimene koa* Muh; *Sai küll ermu aga muistust äi veta* Emm; *obene sae valu ja `irmu; kohos koerale `irmo `anda, aga mitte ärä tappa* Kod; *kas sul kahju, et `vargale `irmu andass* Trv; *liha ei saesa soolata, ega laits ilma irmuta; täl (ulakal poisil) ei ole muud ku irmu viga, `vitsa on vaja* Nõo; *Ilma hirmulda_kasuss, avvulda eläss* Urv; *tju lat's hoit inäbä immä, kellele `hirmu anna?* Rõu

3. hernehirmutis *`varblasile tei `hirmo, kanolõ kah. vana? `rõiva tükü?* [selga], *kübärä lok'k pähä, lipidsäkene kätte* Kan

4. (kogust või viisi märkivalt) **a.** (mitmesuguseis väljendeis) rohkesti, (väga) palju, tohutult *sel `aastal oli `irmu `moodi kala* Mus; *kalu oli irmu `viisi* Pha; *aga `nalja sai `ermu `moodi* Rei; *ermu `kombel tuli kilu `väl'la* Rid **b.** (intensiteedisõnana) (üli)väga, tohutult – *Sa Hi Noa Hää Ris Plt ma `arva, et se on üks irm väsitav asi* Jäm; *sest on ikka irm pailu `aeg tagasi* Ans; *see on üks irm koleduse asi teist inimist `tapma `minna; kui irm suitsedab [ilm], siis `eetasse: lume illingad `lahti; saand irm ulga raha* Khk; *mu kondid valutavad nii irm `kangest* Krj; *Ratas sij piab tuulingul võlvi sihes koa irm otse olema* Põi; *Erm kipakas paat* Emm; *lõhesi ja neid on irmvähä* Hää; *see (traataed) piab olema nii irm tugev `tehtud* Ris **c.** (kvantumi- ja viisilauseis) *nad olid nii `vaesed et erm* Emm; *ma `nutsi, et erm* Käi; *Täna umigu mo abud olid nii `aiged, et erm `oitku* Rei; *jo sii vad kurjad inimest elast. preet ka `riidlevad et herm üsna* Phl

Vrd hirmus

5. (välj imestust, ehmatus) *lastele `anta nämi - - oma suust anna, oh erm; erm, erm, ma\_p ole teednd end* Emm; *Erm, erm! Poleks ma seda mitte `uskund. Erm `oitku* Rei; *oh herm kui nobesti se läheb* Phl

hirmahhuma *hirmahhuma* (korraks) ehmuma *hirmahtu, `üt'sku `raaskõsõ `hiitü* Lut

hirmatumast väga palju, tohutult *Küll neid kalu tänä oli kohe nii `hirmatumast* Kuu

irme n, g *irme* Rei; *irme Saa õhuke kord, kirme; hõre riie rasva irme kord supil pääl; koore irme kord* Rei; *Kudus eredat riiet nagu irmet; Sellel on eredad riided seljas nagu irmed* Saa

irminõ → *irvmä*

irmpsasti → *hirmsasti*

hirmsade *`irmsade* T, -õ San Urv Har(`h-) *hirmsasti keväde om noid tedre `tähti `irmsade inimeste `suude pääl* Ran; *`tuiskap väl'län nii `irmsade* Puh; *`ämläne viäb `irmsade `võrku; lassiva [hobust] `irmsade vedädä; esi [laps] `rüükse nii `irmsade nigu `tapja käen* Nõo; *küll `pik'ne kärät `täämbä väegä `irmsade* Kam; *tõnõpuul tarrõ palass nii `irmsadõ* Urv; *ma_ `näie unõn, kuda aid häidseäs ilm`hirmsadõ; ni_ `hirmsadõ- ei massa hel'litämine last* Har

hirmsahe *`hirmsahe* Võn(`i-) Har VIId *hirmsasti vanast ol' `al'le, al'litõpõ, mis raput' `(h)irmsahe* Võn; *suukikass hais `hirmsahe* Rõu; *mürišt `hirmsahe; [mees] ol' `kuulmisel, a `naanu (kiriku(opõtajat `hirmsahe `sõimamma ja `tiotamma* Vas; *`hirmsahe ma rühe tulla?* Se

irmsald hirmsasti *siss juusk`vihma`irmsald maha* Ran

hirmsalõ `(h)irmsal(l)õ spor V hirmsasti küll eilä\_sattõ ja tuisaás`hirmsallõ; Kuusõ hagu`praksõllõss`hirmsallõ paa all Urv; miiss`hirmsalõ tappunu ja joonu? Krl; mõni taht`hirmsalõ magama Har; lat`s`rüük'e`hirmsallõ ~`hirmsahe Rõu

irmsambide kõvemini, tugevamini *kui joba vijpindist nigu ülesspoole, siss ta rabelep vil kõege`irmsambide* Puh **Vrd** irmsamine

irmsamine = irmsambide *tule`kahju`mergid nie`üöllä`jäämä`kaikse`irmsamine`külg* Kuu

hirmsanõ `hirmsa|nõ g -tsõ tohutu, väga suur *ol'l neil`hirmsanõ kibu takan;* Ku_ma_lat`s o'lli, o'll Villikän`hirmsanõ piimäkammõr Har **Vrd** hirmus

hirmsappa `hirmsappa adv < hirmus – Lut

hirmsasti `irmsasti Jäm spor L KPõ, KJn, -e Muh spor Lä PäPõ KPõ, Kõp Trv Pst Ran Nõo, -st Jõe IisR Muh Hää Ris spor Jä ViK, Iis spor TaPõ, Pst Võn Kam Kan/h-/, -ss Kod, -est Krk; `(h)irmusast(i) Kuu; `irmssast Jäm, -i Kaa; `jõrmsast Khn; `irmspasi Ann Mus Kaa, -e Khk Aud Kse, -st Jäm Ans/-est/ Kaa Jaa Tõs; `irpsasti Jäm Khk Kaa Aud, -e Jäm Var, -st Jäm Kaa Mih; `ermast Rid Vig Kir, -e Rid Juu; `ermpasti Hi(-st Käi), -e LNg; `erpsast Hi(h- Phl), -e LNg, -esti Emm Käi

1. hirmuäratavalt, koledasti *küll tema võib rumalasti`rääkida, nii`irmsast et Jõe*

2. (kogust või viisi märkivalt) **a.** kõvasti, tugevasti, väga (palju) *`vihma sadas`hirmusasti* Kuu; *mul ema`mõistis neid`irmspasi neid`loulusid* Ans; [tapmisel seale] *Rõmps`pandi nina`peelet et äi`karjund`irmspasi* Kaa; *õhtu, kui lamp toas põleb, siiss tubru tikub`ermpast tule lisidal* Käi; *ing täis, kirub ja vannub`irmsasti* Mär; *kaks`korda`eksisin seenel nii`irmsasti ää et Ann;`läkastab`irmsast kõhida* Trm; *ku kafjussed`irmsass ekotavad, kõhe sadu tuleb* Kod; *võerasisa`irmsast`oidis meid* Pal; *sääse salvava`irmsaste`täembä`õhtu* Trv; [mehed] *edetaren pusõlnuva ja purõlnuva ja`irmsast`rüük`nivä* Võn; *ja kõõgi`tüü`rigu, nu`püürsevä`irmsast`naarma* Kam; *süä`hirmsast valotass* Kan **b.** (intensiiteedisõnana) (üli)väga, tohutult *siel oli`hirmusasti`hülge siel`kaljul* Kuu; *Kivindi tänavas oli nii`irpsasti palju kivisid olnd* Jäm; *sis\_nad`kuumasid`irmspasi`kangest meitele`järke* Jaa; *pruudil olid`irmsaste pikad`leieri sabad* Mär; *irpsasti oli enne tööd* Aud; *nii`irmsasti vett oli täis [kartulipõld]* Pee; *vanger kisendäs`irmsass kõvass nagu kured lähväd sügise* Kod; *minevasta oli nii`irmsast`õunu* Lai

Vrd hirmsade, hirmsahe, irmsald, hirmsalõ, irmu, irmuliselt, hirmutudõ

irmu (üli)väga, tohutult *irmu sei`pääle, na pal'jo süüid* Kod

hirmu- 1. hirmu tekitav, hirmutav *silla kohus oli peksu kohus, irmu kohus* VII; *Aes ermujüttu; Ermu asjad armu riikis* (õeld erutavast või kohutavast sündmusest); *Ermutegud armuriikis* (õeld raskest kuriteost) Emm; *irmu kakku, armu kakku läbi reite rõõmu kakku* Äks

2. hirmust tingitud *ma`ärkasi`sõukese irmu`tundega* VII; *irmu kisa* Plt; *irmu kahm käis üle ihu* Trv; *esi_käänü_nigu hirmu kahmustusõ? üle* Kan

hirmu|higi *ermu igi otsa ies* Kos; *endise külma asemele tuli irmu igist`auru* Plt; (suure kartusega) *siss tulep kah igi`väl'lä, t_om irmu igi* Nõo; *ol'l nii`hirmsadõ pellänu - - üt'el, et tel juušk hirmuhigi maha?* Har **-judin** *irmu judinad käisid läbi kehä* KJn; *siss ku [karusselli] kõvõmbadõ minemä`aeti, siss tull' nii hirmuju' in pääle* Har

hirmukene dem < hirm

1. hernehirmutis Vahel tetti *hirmukõne* varessele ja varblastele San

2. (hüüatuses) *oh hirmukõist, mis siss lat'sil ol'l Vas*

irmukille hirmul *punevel ja irmukille* Kod

irmulik *irmulik* Tor HJn Lei, *-oli|k g -ku* Kod

1. hirmus, hirmuäratav *irmulik läheb armuliku`juure`koõssa pika piibuga ja laia kaabuga* (mõistatus) Tor; *küll oli irmulik aeg HJn; irmulik müüß Lei Vrd* hirmuline

2. kartlik *nagu`vargad tulevad, one irmolikud ja`pelgäväd* Kod **Vrd** hirmuline

hirmuline *irmuli|ne* SaLä Kaa Hää/*-e-*, *g -se*; *hirmuline* Se

1. hirmus, hirmuäratav *nee* (sõjad) *on küll nii irmulised olnd sii et Ans; on äga pailu irmulissi`loomi Khk Vrd* irmulik

2. kartlik *miu õde on kül'ma verega, ei ole irmulene Hää; mine? ummõht aho pält`maaha, mi`sa nii hirmuline olt* Se

Vrd irmulik

3. (kogust või intensiivsust märkivalt) **a.** (koos substantiiviga) suur, tugev *Irmuline toõrm`murdas ühe`aasta sii mütu puud maha; Seike asi* (hobuse surm) *annab paergus tiitsel küliajal irmulise obaduse Kaa b.* (intensiiteedisõnana) (üli)väga, tohutult *nee on tükkis teist`moodi loomad. irmulised suured Jäm; vana oli ju nii irmuline jämme mees Ans; Niid oo emastel seiksed irmulised kõrged kihjakorgid all Kaa*

4. (hüüatuses) *annab`anguga, sa irmuline* Mus

irmuliselt *irmuliselt*

1. hirmuga *suitsu seest sai läbi joosetud irmuliselt* Mus

2. väga palju, tohutult *maikuus oli`vihma irmuliselt; irmuliselt kivivaresi* Mus

Vrd hirmsasti, irmulisti

irmulisti = *irmuliselt mes`võõrid tuleb, et kaõs nii irmulisti peseb* Põi

hirmuma *irmuma* Vai Khk Muh Mär Tor Hää Saa Juu KuuK spor Jä, Sim Kod Pal VIPõ M/*-e/* spor T, Krl/*-õ/*, *`e-* Emm Rei Kos, *`jõ-* Khn; *`hirmum(m)a* Har Vld(*-o-*); nud-part *`irmune* van Krk ehmuma; hirmu tundma *läks`reie tuba, aga`irmus`vällä* Vai; *ju akab`irmuma ühekora ka selle peksu`pæele* Khk; *Ma üsna`ermusi ära, kui ma seda`kuultsi* Rei; *kanad`ollid`irmund;`irmus omale roosi kül`le`sisse* Tor; *ma`irmusin nõnda ärä, et jume käis üle ihu* Saa; *obune akkab autot`irmuma* Juu; *`ermund lapsed`jooksid sängi`alla* Kos; *rõõgu alt`irmuvad iired ärä* Kod; *nagu midägi`irmunu, ihukarva`püsti* Trv; *mea olevet temät eiduten -- temä olevet`irmune; ku inimen läbi`akne`sisse vaats, mea`irmu sõss; irm lää tagasi, ku uvvest`irmude saat* (siis ei jää ehmatusest haigeks) Krk; *tuy om nii ärä`irmenu, et ei tiä kos pakep* Nõo; *kõik`hirmu\_tuyd esä`juumist är?* Vas; *nii`hirmo, iho läts`kõik`ku kanaliha`valgõst* Se

hirmune *hirmune* tohutu, väga tugev *hirmune vihm, ka kui paõgist vali* Lut **Vrd** hirmus

hirmus *irmus* Jäm Krj Põi Muh Mär Var spor Pä Ha, Jä Trm VIPõ, *-ss* Trv Krk T V(*h-*; *-ss* Rõu Se; n *`hirmsa*); *`irmus* R(*h-* Kuu; n *-a* VNg Vai) spor Sa, Muh Kse Han PJg Hää Ris JJn ViK Iis TaPõ KJn Kõp, *-ss* M hv Puh; *g`irmsa* R eP eL(*-e* Krk; *-õ* San; *h-* V), *-ssa* Khk VII Var, *`irmspa* Sa Kse Var Ris Hls/*-e/*, *`irpsa* Khk Var Aud HMD, *`irmusa* Kuu(*h-*) VNg Jõh Vai; *ermus* Kär Hi(*h-* Phl) Mih PJg spor HaLä, Kos, *-os* LNg Mar Kul, *`ermus* VII, *g*

`ermsa ('h- Phl), g `ermpsa VII Hi('h- Phl), `erpse Emm(e-) Käi, `herpsa Phl; pl `ermsad Tõs; jõrmus g jõrmsa Khn; -irmus g -sse IisR (täendusrühmade piirid pole alati selged)

I. a 1. hirmuäratav, kohutav, õudne `hirmus oli mend `armasa kosi oma pikke `piibuga ja `laia `kaabuga Kuu; `Röökis `irmpsa ääleaga Jäm; Poiss võttis nii `palju `irmsaks (tundis hirmu) Krj; Küll nii `ermpsa inimese surm võib ermus `olla Rei; kui ma jee üsna pimeks, see keige `herpsam asi Phl; ta nägi `öösi ermost und Kul; `ärgade kohitsemine oli ühna vanal aal `irmus töö Han; misuksi `jõrmsi `tjõmpa `kloostri `tehtud Khn; meri on täna üsna `irmus näha – ta vahutab keik Ris; üks ned `mõisnikud olid ikka koledad küll `enne. `irmsad inimesed Nis; `irmsamad `aśsa ei või `ollagi kui sie mõrtsuka asi VJg; sji on `irmus, teda (kala) õnge otsast ära võtta Äks; nägin `irmsad `looma Lai; mea `pel'gä irmust `asja Krk; aga ta lääp `tolle `irmsa elu seen segätsess ka viil Puh; pojapoig tjiip `irmsit tük'ke, varastap sōsarō raha ja juup maha; t_ollu üits serānde irmuss `aiguss et, inimese pasandanu ja ossendanu Nōo; irmuss aig `ol'le, kōik' jo `pal'li Vōn; huśsi pant om hirmuss Vas; mul `saie irmuss ku ma soe `näie Lei **Vrd** irmulik, hirmuline

2. ebameeldiv, vastik; inetu tämä `siunas minu nii `irmusal `viisil Vai; sool o nii pitkad `irmsad `ambad Muh; sa nēed kui `erpseks on elud majad jēend Emm; me pidime ta (paruniproua) kätt jälle `kangesti lakkuma ja `suutlema nii et irmus oli Kos; üks vanamoor räägib oma `irmsa saana urtsikust Pee; `tuiskeb ja sajab kas `tiāte kui `irmus KJn; kole irmuss ilm Krk; ei tohi `kaśsi `sülle võtta, kaśs lääb kõhnass ja `irmsass; vana irmuss kana, küll ta võib viil võhkeldada ütest `tōisi; mia `mōt'li et, mia ole küll vanass ja `irmsass jäänu, a viil `irmsimbit om ku mina ole; küll nüid tjiib `irmsa näo, moka `tōmbab `kul'pi (mossitavast lapsest); illuss nägu, irmuss tegu; nji vene nime om `irmsa, ei paenu kjiil `ütlemä `tōisi; küll om irmuss kuulda, ku `sōimleva ja tülitsevā; kjiik om `irmsat `aisu täis Nōo; ku soolikit kaabitass, sōss tulō säänest hirmust lōt'i vai lāk'ā maha? Kan; a tuu noorō iā elo kōgō `hirmsap ol' tuu rehe `pesmine; `hirmsa hais ol' tuul pahru lihal Vas || (hüüatustes) oh sa vana `irmus Vai; uujoh `hirmsa, mis sa hullat Har

3. (kogust või viisi märkivald) **a.** (koos substantiiviga) (väga) tugev, kõva, rohke; erakordne, tohutu saab `irmsad `vil'jad sialt (maa) pialt Jōe; ja inimesed olid ka nii `hirmusass hädäss; no üks siin on `talve `tuiskud `hirmusad küll; Tubaka nälg on `irmusamb kui `leivā nälg Kuu; selle `irmpsa kuivaga valastab puhas ää [vil'ja] Jaa; ja poiss külmetāb ja nii `irpsa valude sihes Var; see oli siis suurte `irmsa vaadidega `jälle talve `kōidud viina `vooris Tōs; pōrssid jōua `osta `kuskilt, irmus inge `inda tahvad Vān; täna `ōhtu lähāb `irpsa joomaks HMD; mesperäss näen minä `irmsad `vaeva Kod; sel linaskil on kole pal'lu verd, `oitku. `irmus veri Äks; kui päevā ümmer `valge rōngass om, siss om sel päeväl suurt `irmust maru `uuta Hel; tütar sji `rjiiknu `irmsat päävalu Ran; sina aad minu `irmsa tuesuga `väl'lä tühü Nōo; a `Haanihn ol' hirmuss rāüss ja maru Rōu || (mitmesuguseis väljendeis) rohkesti, väga (palju), tohutult ta loeb `irmssal viisil VII; Ühe umigu oli kalameestel erpsemoodi kalu Emm; Neid ounanuppusid on seasta üsna `ermpsa `viisi Rei; vihab küll teda `irmsal `kombel kohe HJn; keevitaja - - `irmsad `viisi kisendab Amb; rahvass `naarseva `irmsal viiel `järgi toda, kuiss `Roodna ärrāle ütēl Kam **b.** (intensiiteedisōnana) (üli)väga, tohutult tema `irmus on kaval Jōe; [hammas] `irmus kovast valuta Vai; `irpsa paelu kala said; see on nii `irmus oma isa nägu Khk; nii `irmpsad suured lestad; [soolakalad] Olid jo ka `irmsa `kallid Kaa; Mees oli ermus iseennast täis

(pidas uhkeks) Emm; *ermus väga suur must pili* PJg; *akkas irmus sadama* Vän; *Vanutsepuud`irmsa suure aavapakudest`ol`lid`tehtu* Hää; *armastan irmus sind* JMd; *nied (riisikad) kahanevad nii irmus ära, kui kiedad* JJn; *eks ta õle siin`irmus kava`aega`seisnud* Kod; *riiet`irmus vähä kis`ostís* Äks; *lapsed kukkusid, saivad`irmsad`aiged kiilas`iatuse pial* Lai; *vana karu`tul`li kodo,`ol`li vihane irmus* KJn; *Miul om`irmus kõtt täüs; Piab`irmsid`kül`me`ilmu* Hls; *täämbä om irmuss`kange tuul* Nõo; *Ma ol`li ka noorõlt hirmus taa raha pääle* Urv; *no`hirmsa väsinü ol`l jalaga Riast kodu tullõn; mul om külh neid`hirmsa hirmudu* Har; *käsi`hirmsa`haltass* Lut c. (kvantumi- ja viisilauseis) *ma olen nii`palju olnd`hambavaluss et`hirmus* Kuu; *ma`maadlesi`tööga mes ermus* Käi; *vad kardule kuhja õled,`tolmavad`kangesti et irmus* Mär; *pärnad on nii`õisa täis mis irmus* PJg; *vil`la tuli mis irmus (vili kasvas hästi)* TÜR; *ise pel`jäsin nõnnagu`irmus; [kiisal] õkkad`püüsi mis`irmus* Kod; *luum`ahmitseb`süia nagu`irmus* MMg; *vihma sajab nii mis`irmus* KJn; *mõni suvi valab`vihma maha kui`irmus* Hel; [hernes] *aap kasu taka, om nii lihav mes irmuss* Nõo; *tapsõva (peksid) nigu irmuss toda karu* TMr; *kaits riht pisseti, küteti kui irmuss* San; *juu ni et hirmuss* Se

Vrd hirm, hirmsanõ, hirmune, hirmutu

II. s viirastus *taa olõ_s`kiäki?*, *taa ol`l hirmuús täl* Se

hirmusasti → *hirmsasti*

irmuži `irmuži hirmunult – Lei

hirmutaja tgn < hirmutama `Irmutaja (keskmine kolmest üksteisele järgnevast lainest) Jõe

hirmutama *irmutama* Sa(-d- Khk) Muh L(-o-) K I spor M, T, -eme Hls Krk(-m) San, -õm(m)õ Krl; *hirmutam(m)a* V; *irmutama* R(`h- Kuu; -mma); *ermutama* LäLo(-o-) Tõs Juu Kos, -d- Emm Rei

1. kohutama, hirmuma panema *näkk sie võttab`tõmmab`põhja, sai`irmudettud* [last] Jõh; *tama`irmuti mia (minu)`vällä, et`vatsa läks`lahti* Vai; *Kanu äi tohi ermuta, akkavad`ilma kooreta mune tegema* Rei; *enne ikka irmutati, et`surnud akkavad kodo`käima* Kul; *ära irmutud obune* Tor; *poisid irmutanu, naene saanu kohe`lange tõbe* Hää; *sie irmutas mu oma jutuga nii ää* VJg; *nijid müräkäd (pilved) eenämal suda irmutavad* Kod; *kes lait`s om ärä`irmudet ei maga vagaste* Trv; *mea olevet temät eiduten, irmuten; [lapsena] miut irmudide undige* Krk; *poesi käesivä`tüt`rige irmutaman* Ran; *Susi pišt [lauda]`aknast saba`sisse, irmut`lambit* Rõn; *kae_toojat inemist tohe ei`hirmuta? ei`lüvvä? Vas; lat`silõ hirmutadass, sääl soe? tulõva? Se*

2. hirmutamise eemale peletama, ära ajama *irmutas`kassi menema* Hlj; *akkas`loomi vilja põllalt`e`irmutama* Khk; *mine`irmuda nonnid minema* Mus; *kärinaga irmutati obusid* Aud; *kanu läheks siäl kardulis irmutada* Juu; *üst kui`uuniku pialt ää`irmutud* JMd; *mine`irmuta kanad kaarass`väl`ja; eks näd (hallad) aka`lest`e`irmutama (sügisel puulehti langetama)* Kod; *erness`e`pannasse toht`värbusid irmutata* Lai; *ma`irmuti linnu pesä päält ärä* Krk; *mõni`irmutap mitte`kärruga* Nõo; *mine?`irmudõ orik`värte mant tagasi* Krl; *at`i`võrkaga`püvvime, siss`hirmutime [kalu],`aimõ`pääle* Se

3. lõõma või lüüa ähvardama, karistama *teed nõörist või nahast piitsa, irmutad obust;`ühthe last oled nii kasinasti kasvatand, pole täda`irmutand (peksnud)* Khk; *lapsed tahavad irmutata et, sõna ei`kuula ja koerad one* Kod; *üks vedas`loomi [laadale viies]`kütkest,*

teine irmutas tagast Lai; kes ei õppe ega irmute, siss [lapsed] kasvasse `mõtslase Trv; piitsage irmutemist ta (erk hobune) ei kannate sugugi Hel; võta vits, irmuta neid (lapsi) veedike Ran; hirmuda? `veit'kese last, muido kullõ_i? sõnna Se

hirmutis *irmutis* Jõe/`i-/ Sa(-d- SaLä) Muh spor L Ha, Amb VJg Plt KJn, e- Rei Mar/-o-/ Kul Kos, g -e; *irmute|s* Jõe/`i-/ Mär Vig Hää spor Ha(-o-) Jä, Ksi spor VIPõ Puh/-ss/, g -se, g -tse Vig Hää Juu KJn SJn; *jõrmutõs* g -õ Khn (hrl liitsõnades)

1. hirmutaja; hirmuäratav või vastik olend, peletis äkist *sedine irmutis kallal* Jäm; *nää mihand sa oled – kut teiste irmudis* [näruste riietega] Khk; *silmä `tahma täis nao suur ermotis* (inimesest) Mar; *vits oo laste irmutis* Tõs; [vihmaga] *kana on nõnda kui tolgents - - seante irmutis kohe* Saa; *mina põle näind nisukest irmutest* (kodukäijat) JõeK; *ärä `määrnud ennäst nagu va irmutes; Njūd autud põle muud kui obuste irmutised* KJn; *näi `väl'lä kui mõni irmutes* Puh

2. (hrl inimesekujuline) peletusvahend `erne põllale pannasse *irmudissi kui linnud söövad* [herneid] Khk; *vilja irmutis* Pha; *kohutised ja irmutised* [lindude peletamiseks] Tõs; *irmutised pannase siss `väl'la kui nisud kasvavad* Tor; *tegi maai-lma sured irmutesed senna* [huntidele] Hag; *nisu ermutis ermutab `varblasi; loojuksed ei karda ermutist* Kos; *pañnin irmutse, vana kuue või särgi* SJn

3. hirmutamise lapsele *irmudiseks o pendid* Khk; [hernehirmutis] `Löödi erneste `sisse `püsti, `lindude irmutiseks Põi; [kolumats] *oli mud'u üks irmutese sõna* Kul; *sie sinu tühi irmutes, ega ma seda karda* Koe

Vrd hirmutus

irmuts *irmuts* Aud Vän SJn Vil(-t's), g -e Tõs PJg Tor, -i Saa spor M(-t's g -tsi); n, g *irmutse* Krk (hrl liitsõnades)

1. hirmuäratav olend, hirmutis *kol'l ja mumm ol'id* [laste] *irmutsid*; [inimesel] *vihad ja luud ol'id `sel'ga köidetud, me `kartsime, aasime selle irmutsi koeraga ukse tagant ära* Saa; *Mia pelgä pimesen irmutsit* Pst

2. (hrl inimesekujuline) peletusvahend `varblastele saab pelets või *irmuts `pandud* Aud; *Katkised riided* [seljas] *otse kui linnu irmutsel* PJg; *metsaelajatel tuleb panna kolisejad irmutsid paala `kül'gi metsa `ääre; terve rida irmutsid ol'li `pantud metsa `äärite sigade jaos* Saa; *varbliste irmutse `panti `nissu või kanepess* Krk

Vrd hirmutus

hirmutu *irmutu* Põi; *hirmutu* Kan Har, -du, -du? Urv Har; *ermutu* Emm

1. hirmus, kohutav, õudne *Va ermutu loom* (südametunnistusetu inimesest) Emm; *Ma ei `julgu_püme_üsi läbi mõtsa minnä? mul om hirmudu; nüüd om kõkõ hirmutup aig; nuil om minnu jo hirmudu, ega ma nii nurjadu? ei olõ?* Har

2. (intensiteedisõnana) (üli)väga, tohutult *aga irmutu pailu on merd ära `kuivand* Põi; *ol'l üt's hirmutu suu' elläi olnu?* Kan; *mul om külh neid `hirmsa hirmudu; kae nu_lä't'si_hirmudu madalalt* Har **Vrd** hirmus

hirmutudõ väga (palju), tohutult *juu õndõ hirmutudõ* Har **Vrd** hirmsasti, hirmutuhe, hirmutumaste

hirmutuhe = hirmutudõ *ollõv hirmutuhe hullanu* Har

hirmutumaste = hirmutudõ *Heitusin `hirmutumaste* Kuu

hirmutus *irmutu*|s hv Pä, Hag Jür Kad Rak spor I(-o-), -|ss Trv T V(h-, -d- Plv; -śs Rõu Se), g -se, g -sõ V; *irmutu*|s R(-d-; 'h- Kuu), g -kse Kuu VNg Vai, -se spor RIId; *ermutus* Hi(h- Phl; -d- Emm Rei) LNg Rid(-otos) (hrl liitsõnades)

1. hirmuäratav olend, hirmutis *Kui`toised`lambad`nägid`sedä`irmudust`oma`puole` tulema`Kuu; Tuas`ühe`kõrra`mürin,`uksed`kinni,`irmutused,`meie`tuas`on`marras; kui` [hüljes]`miski`irmutust`näab,`siis`sumdi`vette`Jõh; va`irmutus`käib`teisa`irmutamas`Hää; koes`sa`nõnda`irmutuse`viisi`lääd`Trv; poig`ollu`ku`irmutuss,`nägu`must`ja`rõiva`kõik`ärä`määrdenu`Nõo; taa`om`külh`üt`s`kollõ`asi,`sääräne`hirmutuss`vai`Har; [igrudsa`ajal`noored]`käve`kui`hirmutusõ,`väega`jälehes`tennü?`hindä`Se*

2. (hrl inimesekujuline) peletusvahend varekse *irmutus`kartohvli`maal`Nai; [mets]`Siguje`hirmudukseks`täüdü`riide`hempalu`tuhli`kuhjale`ümbär`sättidä`Kuu;`irmuduksele`panna`vana`mütsi`lotti`pähä;`kaige`irmuduste`riided`one`kaige`raakemad`VNg; mõni`kõrd`pantse`lina`sarda`sarika`piäle`irmutusess`mõni`räbälä`tükk`Kod; siss`tetti`irmutuss,`kas`säeti`mõni`ripendei`rõõvass`tiku`otsa`Trv;`tj`irmutuss`rõogu`pääle,`et`varblase`vil`lä`ärä`ei`sjü`Nõo;`kañepi`irmutuss. `kañepide`tetti`kah`särände`Kam;`pangõ`piñnarde`pääle`hirmutusś;`pañni`aida`kana`hirmutusõ. `jovva`ai?`kanno`kuigi`ar`kaitsa?`Se;`kesvähirmutuss`Lut*

3. hirmutamine; karistus *ega`see`irmutus`lapsa`ei`paranda`Tor;`udilaga`aena`sehest`irmutad`[kalu],`udistad,`ta`om`irmutuse`jaoss`Ran;`Kamja`opetaja`õlli,`tõestele`irmutusess`ütelnu`[niiviisi]`Nõo*

Vrd hirmutis, irmuts

hirmu|värin *Pane`nüüd`mõni`seda`muad`maha`käima`jala,`see`aab`irmu`värinad`peale`Trm*

irnadis *irnadis*, hv -tis g -e Khk; *ernadis,`irnadest`Jäm(1s)*

1. hirnatus *Ma`kuulsi`metsas`obuse`irnadist`Khk*

2. tikutaja *irnadis`on`üks`lind. see`irnub`kut`obu. `pisine`al`l`lind;`kui`irnadis`[sinu]`ees`irnub`esimist`kord`kui`sa`kuuled`kevade,`siis`lõvab`sui`otsa`ruttu`obused. `kui`irnadis`taga`irnub,`siis`äb`lõva`obussi`sui`Khk`Vrd`hirnutis*

hirañhama → hirañtama

***hirañhuhutma** ipf (ta) *hirañhuhut` (korra) hirañtama`[hobune]`hirañhuhut`üte`voori`jo?`Se*

hirañtama *hirañhama`Lut,`-htam(m)a`VIId;`pr`ta`hirañhass`Vas`Se`hirañtama`mu`hopõñ`ka`hirañtass`ku`lauta`läht;`kas`sa_ka`kuuli?,`hopõñ`nigu`hirañti;`Miirakõñõ`nõst`uma`pää`korgõhe,`ja`hirañhass`Vas;`juvva\_ñt,`ali`süvvä\_ñt,`ali`kon`näge`võõra`hobõsõ,`toori`hirañhass`hopõñ`Lut*

hirañhuss *hirañhu*|ss g -sõ hirañtus *ma_kuuli`üte`hobõsa`hirañhust`Har*

hirañkas *irnak*|as g -a Jõh; g hirañka *Kuu*

1. lõkerdis *on`igavene`irnakas,`ühte`puhku`naerab`Jõh*

2. Noh mis sa leidsid naerulinnu pesa, *hirañka`munad`sees`Kuu*

hirañtama *irnatama`hv`Kuu/h-,`Jäm`Khk`LNg`Jür`Koe`VJg`Kod`KJn`Trv`Nõo,`-eme`San,`-õmmõ`Krl;`hirañtamma`Har*

1. korra lühidalt hirañtama *Obu`irnatas`korra,`kut`peremeest`nägi`Jäm;`kõrra`irnatas`ja`enäm`ei`irno`Kod;`hopõñ`sääl`hirañt`Har`Vrd`hirañtama*

2. fig *sinä irnatasid* (seksisid) *sii üü* Kod; *poiss irnatess joba* (vaatab tüdrukuid) San
irneermudus → hernehirmutus

***irnitsõma** tasa aeg-ajalt hirnuma *opõn irnitsõss* Lei

-hirnuja Ls hobusehirnuja

hirnuma `irnuma, (ta) *irnub* Sa Muh L K spor I, (ta) `irnu(b) R(h- Kuu); `irnma, irnu-
Kod eL(-e Krk; h- V; `hi`nma Rõu); `ernuma, (ta) `ernub Hi(h- Phl; -o-), (ta) *ernub* Phl/h-/
Mar/-o-/ Iis; `jõrnma, (ta) *jõrnub* Khn

1. hirnuma (hobune) *obone* `irnuma *ei tia kas* `tahtu `süüa vai `juua VNg; `metsas `kuulti
ikka: kas obuse `irnumist *kuulda on* Khk; `Oosed *nad päris* `irnuvad *selle* (kanarbiku)
`järke *kevade* Kaa; *obo irnub toas ja saba* `räästas = *ahi küdeneb toas* Kul; *obune irnub*
`kaeru Tõs; *varss irnub vana* `järgi Tor; *jusku vana mära irnub täkkusi* Hää; *obusel on ika*
`õigus `irnuda Ris; *obesed irnid ja ohotasid* Kod; *olli säääl mõtsan obesit küll, `irnsev säääl;*
täkkobene om ira, kes näge tõist obest, aa `püstü, *irnuss* Krk; [vana-aasta ööl käidi väljas
kuulamas] `saiseva *sinnä külimitu päle, kus obene irn, säääl siss saap* `pulme TMr; *kui*
[hobused] *ette* `pantu, *siss aanuva* `pisti ja `irnumuva Ote; *Obõnõ irn Iiumaal elü kuuluss*
süüä maalõ = müristamine Urv; *siss* [kirikusse sõidul] *ol' ratastõ tõrinat ja hobõstõ*
`hi`nmist *tii_päl küländ kuulda?* Har; *varsakõnõ hirn* `pijnü *hel'üga, a vanahopõn hirn iks*
torrõ hel'üga?; *nelli hobõst tal'lih, viiess käü* `ümbre\_tal'li `hirnuh = *varrastõga* `koetass
sukka Vas

2. (sag võrdlustes) hobuse moodi häälitsema **a.** hrl pej häälekalt naerma, lõkerdama
Midäs sa `aeva `hirmud *ku midägi* `räägid, `hirmud *henes judu* `itse ärä Kuu; `Ühtälugu
`ambad `paljad `irnub *kõhe ku obone* Lüg; *vanad tüdruku* `raiped `irnusid `terve `õhta
Muh; *mes sa ernod sii, `oska tasasem naerda mette* Mar; *Tüdrukud* `irnusid *kohe* `erneks
(tõmbusid suurest naerust kõverasse) Jür; *mõni poiss* `ütleb *tüdruku* `kohta, *et naerab nigu*
va mära irnub; muutku `irnuma `naerda Lai; *mõni naerab nagu* `irnuma Puh; *Nika hirmut,*
*ku_silmä_`peiu satasõ* Rõu; (etteheitvalt inimesele) *k'äug\_uu* *nii hirmutõh ja* `hirnuh Se
b. (tikutaja häälitsest) *see irnub kut obu* Khk; *ta naerab ja irnub ja, `ammumise* `moodi ja
Ris; *ku kuulet temä* `irnumist *edimest kõrd, saad* `naerda Krk

hirmutama *irnutama* Khk Mus; `irnutamma Vai; des-vorm *hirmutõh* Se

1. hirnuma *obone* `irnutata Vai; *Ta on irnutaja pesa* (hobuse sõnnikuhunniku) `leidnud
(inimesest, kes palju naerab) Mus

2. häälekalt naerma või naerda laskma *mis sa irnudad last* Khk; (etteheitvalt inimesele)
k'äug_uu *nii hirmutõh ja* `hirnuh Se

***hirmutis** *hernutis* tikutaja *hernutis* *teeb* `metsas *hæeld* Phl **Vrd** *irnadis*

hirmutõllõma *hirmutõllõma* korduvalt hirmuda laskma *ala nakadu hobõst hirmutõllõma*
Har

iro *irost ja arost* (igalt poolt) *ko`at kokko* Se

hiroh-haroh laiali, segi *hiroh-haroh kõik'* Röp **Vrd** *irra-arra*

irpsasti → hirmsasti

irr¹ *irr* g *irri* Kod, *irri* Hls Krk; p `irri Muh Trv

1. iriseja, nuriseja *niiskesed irrid* Kod; *om üt's irr -- kes iki ilmast* `ilma *irisep* Hls; *Irri*
~ *irrikat naist ei salli üt'ski* *mijs* Krk **Vrd** *iri*¹

2. irri ajama ~ lööma 1. irisema, nurisema; nutma, jonnima – Muh M laps akkab aga `peale `irri `lööma (nutma) `jälle Muh; ku lait's `irri ai emä man Krk Vrd iri<sup>1</sup> 2. sumisema, pinisema suur mesilane tuln ja akan `peale `irri `lööma vana `jalge `otsis Muh
irr² irr Juu Lai Kam int (välj mitmesuguste loomade häälightsust) `viimaks unt akkas `ammaid `näitama, tegi ikke irr ja irr Juu; [sääsed] teevad ikke irr irr irr Lai; `põrstele üteldäss iripil'l: teevä iks irr-irr-irr Kam

irra-arra irra arra Kaa Krk segi, risti-rästi oksa visat irra-arra maha; irra arra aet puu `ahju Krk Vrd hiroh-haroh, hirru-harru, irsa-arsa

irra-irra int Lää õi_täl taa süä vjil üle ka, mu aja pääle: irra[?] irra[?] ja_virra_virra - - alustass ja lõpõtass Rõu

irrakili irvakile, lahti Kasukakäise ömblus oo abutagant irrakili tulnd Kaa

irrama `irram(m)a, irrada[?], -ta[?] spor V(-õ Krl); pr (ta) irra Har Plv Rüp, (sa) irrat Se

1. irisema, nurisema (inimene) mi_sa_tan `irrat, ei\_jõvva<sup>?</sup> `üt'ski su meele `perrä tetä<sup>?</sup> Kan; `Pernaanõ ol'l sääne torsahhunu[?] kõgõ irra[?]s; `irra ja `krõõgass üteldi latsõlõ Vas; tõõsõlõ tji[?] vai hääd kui pal'o, irra ja porra alate Rüp; mis_sa irrat tah kui t'siga Se

2. teat viisil häälitsema (loom, putukas) `põrsa<sup>?</sup> `irrasõ üttele luku takan Krl; üt's irra sihn, ei_tiiä kas ol'l mõni mihiläne vai Har

Vrd irama

irr|auk irrauk (v)iriseja – Hls

hirre|aed hirsaed – Jäm Khk Ma parandasi meite irre`aida Khk **-auk** jäässe raiatud auk hirrelati edasijamiseks talvisel kalapüügil – Trm Kod Ran irre aagud on `veiksed – `nyuta `aetasse ijä alt; Irrekuaguga suab ijä alt irrelat'i `juure tõmmata, irreaagu kõhale Kod Vrd hirremulk **-hang** vahend hirrelati edasijamiseks talvisel kalapüügil `irsnik ajab irreangu irt edasi Trm; irre anguga vajotad irrele piäle; Irreang on pikä varregä ark, üks aru on konksun, et irrelat'i vij sijs `juhti Kod Vrd hirre|hark, -vigel **-hark** = hirrehang irre ark, kellega sa lükkäd sedä irt edesi Trv

hirrekene dem < hirs – peenike puu, palk; latt Panõ_siiä_kraavi pääle hirrekese[?] ala[?], sõss `viska `roikakõisi pääle, sõss saat hobõsõga[?] üle; Kaivõti kohe kuñdikõsõ pääle[?] uma haud ja[?] `aeti `kartoli_`sisse. Pääle\_`pañti hirrekese[?] [kartulikuujale] Rõu; hirrekõisist saa õi maia (maja) tetä[?] Se

hirre|kook vahend viltujooksnud hirrelati kättesaamiseks talvisel kalapüügil – Trm Kod irre kook on pajuvits `sülda kaks pikk, kõver, nagu tõrre vits, et `tõmmab irt jää alt `auku Trm Vrd hirrelook **-kõis** talvenooda veokõis irrekõis on lat'i taga, lat'i külles Trm Vrd hirrenõör **-kõök** = hirrepaargu irre või lati kõögid olid ika sui `keeta Mih **-latt** ritv talvenooda veokõie otsas Irrenüür `aetasse ijä `alla. Seda tiäväd `irsnikud irrelat'i, irreangu ja kuaguga Kod Vrd hirreors **-look** Irrelyuk = hirrekook – San **-mees** hirsnik Irremiästel on irs paarkümmend `süldä, irrelyuk ja irreang Kod **-mulk** = hirreauk irre mulk `raoti pik'emb, irt es saa paenutada - - irre mulgust `aeti irs jää `alla Ran **-mõts** peenike palgimets – Har Se `Väikeist `mõtsa, mis ol'l jo\_`ruud`majämmütsest suurõmb ja is olõ\_vjil pal`gimõts, `ül'ti hirrõmõts Har

hirrene hirrene hirtest tehtud hirrene aid Lut

hirre|nõör = hirrekõis – Trm Kod Irremiästel on irs paarkümmend `süldä, irrelyuk ja irreang, neiegä ajavad irre`nüüri ijä `alla Kod **-ors** = hirrelatt irre orrega `aetass nooda

`kapla jääalust `müüdü edesi Ote **-paargu erre** `paargu püstlattidest suvekööök – Käi **Vrd** hirrekööök **-pakk** pakk, millest lõhutakse aiaroikaid – Kse Tõs Aud PJg *ostad metsast irrepakkusi; irrepakud lüiatse kolmes nellas`lõhki* Kse; *kevade oli irre paku`lõhkumine ja teivaste vahendamine* Aud **-püük** talvine noodapüük *Irrepüügi juuren irmutatasse kalu ja tõssetässe varjusoris* [kahvaga] `tintä `väljä Kod

irrespietävä sõim võllaroog *oh sa`irres`pietävä`jälle ans`tõisele; tuleses`irtädä`niisuked`irres`pietäväd* Lüg

hirress rippu *Tundus`päägä oli siel aia pääl`hirress; Kiik oli kohe`hirress,`ninda ne`poissid`sengä`aeva aid; Nüüd (pärast tormi) o puid`metsäss`palju`hirress* Kuu

hirre|vigel = hirrehang *irre vigel`ol`li vašt sül`lä pik`kune, otsan ravvast arud. nõndega`aeti irt edesi, kääneti katele poole* Ran

irr|hammas *irr-* Juu; *irr-* Muh

1. *irvhammas küll see irrhammas oo. naerab`teisi ja,`pilkab* Muh

2. *euf hunt* – Juu

***irrikass** *iriseja, viriseja Irri ~ irrikat naist ei salli üitski mijs* Krk

irrima *irrima* solkima, segama (toitu) Kuu

irris paljastatud, irevil *Mis sa vahid seal,`ambad`irris, tule parem`aita* Pöi **Vrd** *irvis*

hirro *üt`s lätt`hirro, tõnõ`harro* (siia-sinna laiali), *kolmass ku'alõ`persele* Lut

hirru-harru *irru-`arru* Hls; *hirro-`harro* Röp Lut siia-sinna, eri suunda [loomad] *lääve`irru`arru laiali* Hls; *hirro-`harro länni?* *suguvõsa, üts ütte, tõnõ`tõistõ`paika* Röp; *kitse vill - - olõ\_i`präädi?* *hüä, lätt timä`hirro`harro* Lut **Vrd** *irra-arra*

hirs *irs* Lüg Sa Muh L Trm Kod spor T, Urv, *irs* Pha Kod MMg Trv Ran V(h-; *hirž, -š* Kra), *irss* hv Var Aud PJg, *irss* SaLä, g *irre*, g *irre* Lüg, *irre* MMg; *ers* g *erre* Hi(h- Phl) Mar(*ers*); *jõrs, jõrs* g *jõrrõ* Khn; *irss-* Jäm, h- Kuu; *irss-* Hls

1. mitmesuguse otstarbega latt, teivas **a.** *igasugune latt, ritv`mulk kus irred käivad, irss on`sirge puu lat`t, mulk pannakse`kinni irdega* Mus; *Teine pošt oli mulgul teiss lappes - - irred ees et loomad läbi äi saand* Pöi; *vanast`paargus keededi, herred`olled`püsti* Phl; *lääb`ersa`tooma. ers, pannakse einde`alla, kui ärjapead o aunaks; suur pikk ers`pandi obose kaela`külgi* Mar; *õled oo`virnas, põhu kord peal, malgad ja puu irred kua* Lih; [suve]kööök oli *enne irredest`tehtud; ja siis`pandi irred`piale* [linaleole] Aud; *nii nõrk iä ol`l, et muud`o es saa_`kõndi, ku`irtõ pääl* Vön; *hirre?* *ommava`väikese, peenikese* Röp **b.** (jätkatud) *ritv talvenooda veoköie otsas – Trm Kod Trv Ran Vön Se õtsakute sidutud`irtega`aetasse võrgud`eatuse`alla; vaheköis on peenem ja edeköis, mis irre taga, on kõige peenem; anguga ajad irt edasi ja kooguga võtad`auku, kui kõrvale läheb* Trm; *lasiss aad irre ijä`alla. irs vedäb`nyuta perän - -`suismess tuleb irred`väl`jä võtta; irs o nelikümme sammu pitk, neli viis lat`ti õtsakuta* Kod; *võrgu jaoss`tulli irs`siisse`aada. irs`olli* [umbes] *kolmtõi-stkümme`dä`[pikk], jakati kolmest vai nelläst kuuse latist; kui järve`pääle sõedime,`panti irs`rij`taade* [jooksmä] Ran; *tõõsõ kläd`sä otsa man tõõnõ hirs* Se **c.** *kanaõrs* [kana]tool`olle`voodi all. uks`olle ees ja ers`olle sees Phl; *rehal* (rehealus) *oo erre peal kanad* Mar

2. (aial) **a.** *püstandaia lõhutud roigas – Lüg S L irsist aid on`jooksudega* Jäm; *kurendiaid`tehti kihtukile, kaks teivast kõruti, irred vahel; kurendiaid,`irssi aketi üksteisele`pæele panema. iga irre vahele`pandi kaks`vitsa* Mus; *Ersi luhuda* Emm; *soe`selga aid on*

ilma sidumata `tehtud, herred `viltu Phl; latid o ümmargused, irred o katti Kse; irtest saab püstaed, latidest rõhtaed Var; plank aed tehässe irdest, teevästest ja kuuse`vitstest Tõs; jörrõbu rahn Khn; Irred lõhuti ka lahedatest `puudest; [aed] lõhutu irredest - - nõnda puul`viltu `pantu Hää **b.** aialatt `peelmised irred [püstandaial]; kolme irrega aid, ikka lat`taid Khk; poolkurendid oli `sõuke [aed], et all oli kurendiaid ja peel olid pitkad irred `piuti Mus; lastasaid o `laiadest irredest Muh; püstand aeal ja rõhtaenal oo mõlemal irred Kse; rõht aa irred oo pikuti `pandud Var

3. jäme(dam) ümarpuit Ku_taheti medägi_`kaalu?, kas `kandu vai medätaht, siss `ül'ti: võta\_hirrõjämmüne, tuud jouat `nõsta?. Hirrõjämmüne ol'l `umbõss nigu pa'rs Har; hirre? umma\_`peenü?, pal'k um jämme. kehv maja ol'l hi'rsist tettü; Agu_`korgõbass jo\_lät's [sein] sõss võörütedi pal'gi\_`hi'rsi pite üless Rõu **a.** pars tare parred `üeldi kua vanass irred Kod; tarõn tallu pääl omma? parrõ? vai hirre? Har **b.** koormapuu elejepuu edemält õli alate i'rs; ei tiä `meske minu irs on Kod; i'rs õli vanast. i'rr tagumine õts on pulgaga MMg **c.** palk – V Ka_kost tulõ tulinõ kurat' irre? iin, parrõ? perän Urv; aida tõra irre? Krl; ennevanast `ül'ti `palkõ hi'rsiss; mi_poisi `lät'si `hi'rsi raguma; `põhtjal ja `kõlksõl ja aganikul iks hirre? (uksealune palk) alh Har; ku pal'gi ar_koorit, sõss üldäss hirrest; k'au ui iks hiire? `hi'rsi pite; kuukaložõ hi'rs (müürlatt); pisõmõ\_`juuskva `hi'rsi pite, `hyyõnõ hirt pite `alla; mine\_sa hil'lokõit'si hirt piteh (pori ajal tänaval( Se; hyyõrigu kõtuga ka kui hirs (rammusast loomast) Lut; hi'z pant `saina Kra || (kassi nurrumisest) `i'rsi, `pa'rsi nõgõsõ `va'rsi Krl; Hirs'i harsi, nõgõsõ varsi, tatriku putru, taari perrä Rõu

irsa-arsa irsa-arsa Saa Kod Hls Krk segi, risti-rästi ta visas puud sülest irsa-arsa läve ette maha Saa; [kalad] `pa'nti vakka nagu kõdra irsa-arsa; kellel `amba irsa arsa (puseriti) kasvave, sellest tulevet nõid Hls; juuse irsa-arsa pähän, suiu `juuse ärä Krk **Vrd** irra-arra

hirs|aed 1. püstand-, roigasaed – spor Sa, Mar Kse Hää i'rs'sajad pidavad `lambad ka `kinni; mõni teeb kahe joosuga i'rs'saja; kui i'rs's aida tahab `kõrgemaks [teha], siis pannasse soe selja `teibad ning i'rs's `sõnna `pæele Khk; irsaid oo lõhutud puudest Põi; vägä pesot kui veel ers `aeda sii nõhä oo Mar **Vrd** hirreaed

2. rõht-, lattaed – Kuu Jäm Pha Jaa Siga `jooksis läbi hirss `aia, nii et `ainult `killud `lendasid Kuu

3. varbaed – Muh Saa Hls marja aia ümmer olli i'rs'said; i'rs's aid kuuse `oksest `risti `rästi tett aid, kolme roobiku vahele; i'rs'said olli tett võbintest Hls

irsama `irsama järsku tugevasti tõmbama Obune `irsas `endäst kääst `lahti; Küll `irsas `kõuele `pääle aga vai ei `andand järel Kuu

hirsik hirs|i|k g -gu, all -kal (hobusest) hirsik ali hiirik um hüä hopõn, olõ_i kõttu ei mitägi; hirsikal hobõssal kumõhtu `ko'sit olõ_i. timä süü veedü? a sõit kavva Lut

hirsine hi'rsine palkidest tehtud hi'rsine tarõ Se

hirsikama `irska|ma, irsata Hää(-da) Saa Trm Kod Ksi spor M(-e) T(-õ San); `irskamma, irsata? Võn; `(h)irskam(m)a V(`irskamõ Krl), `hirssam(m)a Plv Röp, da-inf (h)irsata?, -da?

1. hullama, vallatlema; käratsema, kilatsema; (naeru) lõkerdama ulgani kuus `irskavad nõnda ku tua lae võtavad `sel'ga Hää; nõväd õlid nõnna `vaesed `riide puult, muku üks `irskamine Kod; mis te (suured tüdrukud) `irskadi, `võtke vok'k ja kedräke Hel; mes sä

`irskat nii pal'lu, jätä joh oma `irskamisele; sa mugu `irskat enne `ümbre, sa midägi ei taha tetä Kam; lat's taht iks välän `tõisiga hirsata? Kan; poisi? ja `tüt'rigu? `irskasõ? tal'li pääl Krl; täl nii miil hää, nii hirsas (kargles) kui; `arke_hirsakõ_tah midägi, kae_pil'l tulõ pikä ilo `pääle Plv; mis te taah `hirssate?, ei püsüvä? paağah Röp Vrd irkama, irtsama, irtskama, hõrskama

2. valjusti häälitsema (loomadest) *Isegi armastus veel täkku pidada, mis ästi irskas Trm; kui luamad juaksevad, teeväd jäält. `irskavad, kui näil one suur rõõm Kod*

irsklema *`irsklema, -e, irselda, -e* frekv < hirskama Noore obese *`koplın `irskli ja joosi ku `rakturit näive Hel*

hirskõllõma *`hirskõllõma* kilatsema, lärmitsema *hõkõrdiva? ja `hirskõl'li_tahn terve_ravitsussvahe? Rõu*

irsmin *`irsmin* hirnumine – Lei

irsnik *irsn|k g -ku* van tööosa kättemõõtja mõisapõllul, väljavaht – KJn

hirsnik¹ *irsn|k Trm Kod(-/-), `h- Kuu Röp Se/-/-/, g -ku* hirrelati ajaja talvisel kalapiügil (hrl püügivanem või nooda peremees) *kaks `irsnikku ja kaks [nooda] taga`laskjad; kõige ees lähevad `raidjad, `irsnik läheb tagast `järgi, siis tulevad vedajad `irsnikule `järgi; `irsnikul on kõik luodud ja metsa märgid peas Trm; `irsnikud õlid irre angu `aajad. kaks `irsnikku õli Kod; `hirsnik saat `sõna (määras püügiaja), võt` raha `vasta, timä ol' nigu peremijss; `hirsnik ol' nooda umanik Se Vrd hirremees*

hirsnik² *hirsnik g -gu, hv -gü* elava loomuga, vallatu (olend) *`Lapsed `jusku `hirsnikud `keksivad ja `trallivad kogud `päiväd kohe; se on `hirsnik kass, `juokseb ühest kohast `toise aeva; Küll sie laps o igä `hirsnik, ei sie `seisu pudelissigi `paigal Kuu Vrd hirsnikune*

hirsnikune *hirsnikune* vallatu laps – Kuu Vrd hirsnik²

hirs|pukk *hirs(s)pukk g -pugi* ”vägev, tuline hobune” – Kuu

hirssama → hirskama

irt *irt g irdi* edev, elava loomuga *ta om va etev irt; `väege edeve ja irdi tõse, ei saisa paegal Hel*

hirtama *irtama, (ma) `irdan R(h- Kuu; -ie-, -ämä Lüg; [ma] `irtan Jõh Vai); `irdama Kuu(h-) Hlj Lüg*

1. üles riputama või tõmbama *Tule avida `vergud üles `irdada; `Hirda `seilid üless Kuu; kottid `irdati üles Hlj; `irtas rätтику `naula Lüg*

2. pooma nie pojad *irtivatta `kuera `vällä VNg; `irtas [enese] `ukse `linki; õli kolar kuer, muud\_ku et `tarvis `vällä `irdada Lüg; `Lamma pidi enese `irtama, `ninda kõvast õli `kierutand keti `ümber `kaela Jõh; `Mullikal ket`t `ümber `kaela, `ninda et `irtamas IisR; eks neid ole pali, ken on `irtaned; `eile `irdeti üht meest; üppäs puu `oksa pääle ja `irtas `itsed üles Vai*

3. (kinniseotult) konutama *obune `irdab tal kogu aja `väl'jas Hlj*

irtme *irtme, irdi-* edvistama *väege edeve, irdive `pääle. mis te irdide Hel*

hirtsaht → virtsahvt

irtsama, irtskama *irtsame Pst, irts- Hls(-ma) San; tgn `irskamine, ipf (nad) irdsasive Krk hirskama mis te `irtsade, ka te `vihma näede; `irtsave ommukust `õhtuni `ringi Pst; poisi, tüdruku irtsasive vällä Hls; `irskamine olli maratsemine ja nal'la tegemine Krk*

irts-pirts *Sij on `seuke igavene tolavañka, irts-pirts: ik'ki tal põle ää Hää*

irtsuma `irtsuma "lorisema, vastu rääkima" – Hlj

iru|pott (v)iriseja *om ta lat's üt's irupot't ilma luudo?*, `kiusass üüd ja `päivä Röp

irv irv g irve van naise suguelund, vulva – San

-irv Ls hambairv

hirv irv R(n `irve VNg Vai) eP(*irb* Rid Mar Vig; *irve[s]* Pai), *irv* KJn eL(*irv; h- V*), g *irve* eP(*irbe* Vig) eL(*h-V*), `irve R, *irvi* Saa Ris Krk Krl; *erv* pl *erved* Rid (sõna on hrl raamatust loetud ja tähendus ebamäärane) hirv; metskits; hv põder `irve sie on `kitse `muodi. *mei `nurgas seda `irveda ei ole näha old Vai; irved oo ühed `sarvedega metsaloomad, vanasti olid `möisa `metsas Khk; Kargab kut va irv (pahurast veisest) Pöi; nüüd põle `saksu, põle `irve ega kedagi; meil o irvekarva müt's Muh; ma `vaatsi obose varsad, `joosid kui `väiksed irbed; metsirved o sügise allid, sui punased, isane ja emane irb Vig; Inimese `kohta `öotse kua: nagu irve `vaskas, jooseb pia `püsti Han; metskits, mõni kutsub [seda] irv Hag; irv oo metskitse `muudu luum. irved õlid Alatski `möisan, aian; ilos ja tragi nõnnagu irv Kod; `põtru, neid on juba palju. ja `irvesid ka Äks; irve tall KJn; meil mõts `kitse om katte jagu, suurempe kutsuts irvess, tõine jagu vähempe om mõtskitse Krk; `kargap ku nuur irv ratta `säl'gä. mõtskitse om jo irve Kam; hirv ja mõtskits omma? ütte `muudu. mõlõmba? omma? üte suuru? mõtskitsel ei olõ\_ sarvi, a hirvel omma\_sarvõ? Kan; hirv um tuusama mis põdõr. ma\_kavvõst olõ nännü `hirve Plv*

irv|aed irvaid Pst, irv- Hls varbaed

irvagilla paljastatud, irevil *Meil `jälle obusel `ambad `irvagilla* (surnud), `tulga abi *mattama* Kuu **Vrd** irvakil

hirvakalla `Hirvakalla irvakile – Kuu

irvakalli irvakil `sõisab suu `irvakalli; *uks on `irvakalli* Lüg **Vrd** irvikalli

irvakas irvak|as g -a irvhammas – Tõs

irvakeli irvakile *Uiss om jäänu irvakeli* Nõo

irvakil irvakil Jäm Pöi Mär Saa JMd Koe Kad Iis Trm KJn Hls, `i- Hlj IisR

1. poollahti, paokil `Kerstukaan on `irvakil ~ `irvakille IisR; *väravad on vähe irvakil* Mär; *irvakil uksest tuleb kül'm `sisse* Saa; *aav on irvakille ~ irvakil* Trm

2. paljastatud, irevil – Jäm Trm KJn `Ambad irvakil Jäm

Vrd irakil, irvagilla, irvakalli, irvakile

irvakile irvakile Jäm Pha Pöi Kei/-b-/ Juu Trm SJn, -lle Jür Jä ViK I(-ä- Kod) Äks VIPõ, -llõ Rõu; `irvakille Kuu(`h-; -gi-) Jõh IisR

1. poollahti, paokil(e) *Püdü kans oli `hirvakille; Ei sen mihe `inge uks `naljald `irvagille lähe* (ei avalda oma saladusi) Kuu; *Suu `irvakil ~ `irvakille käib, ta on vist nattukese `mötsakas* IisR; *Teab mis selle uksele on, alt ojab irvakile* Pöi; *Juodiku mokk on kua irvakille, kui viinaimu pial on Jür; üks [õienupp] oli irvakille* Amb; *Jäta kuas potile irvakile peale; aav ajab irvakille* Trm; *tõssab kuane vähä irvakille, teeb pilu `seie; kriiska vaja irvakille jättä* Kod; *tõmmas suu irvakille* KJn; *Küll on õllet `kange ing sees, kisub kohe vaadi põhalaud irvakile* SJn; *Uús ofl irvakillõ* Rõu

2. paljastatud, irevil *Seda õeldakse irvambaks, kes ühte lugu itsitab naerda ambad irvakile* Trm; [hambad naerust] *irvakille või iitsakille* Lai; *seisab `ammad irevil ~ hrl irvakille* Plt

Vrd irakile, irakili, hirvakalla, irvakeli, irvakil, irvakili, irvaksile, hirvalla, irvi

irvakili *irvakili* Jäm Kaa Muh SJn

1. poollahti, paokil(e) *Suu irvakili* Jäm; *Tõsta kerstukaas irvakili* Kaa; [seeliku] *kiilkoti auk`lahti* - - nõöbid *irevili* ~ *irvakili* ~ *irvile* Muh; *jäta uks vähä irvakili`saunas on pala* SJn

2. paljaks, *irevile* *Koer ajas ambad irvakili* Kaa

Vrd *irvakile*

irvaksile *irvakil(e) irvaksile läind ja kuind* (nt tünnilauad); *uks oo koa`praoksile ja irvaksile* Mar

hivalla *irvakile Eks ma`kiskusin sen`ukse vähäkäse`hivalla* Kuu

irvama¹ *irvama* Mus, da-inf *irvata* Han

1. *irvitama* *See`irvab alati* Mus

2. *hammast* ~ *hambaid irvama* 1. *hambaid näitama, urisema Koerad`irvad`ambud; Koer`irvas mo pial ammast* Han; 2. *nurisema, irisema See irvate üht`inge ammast oma naise peal; Ämma`amba`irvamest ei jõudn noorik`väl`la kannatada; Mõni inimene on eluae`g suur`amba`irvaja* Han

***irvama**² (sa) *irvat tõinama mis sa tah`irvat jo?*, *kavvass sa tah`irvat; irvašs pääle tah* Se **Vrd** *jõrvama*

irvand *irvand* Plt, -*id* Pil KJn Röp, g -*i*

1. *irvhammas üks irvañd, lõmsib teiste kallal* Pil

2. *pej sõnakuulmatu, korratu inimene oh sa irvand* Plt; *sij irvañd poisike ei`kuula enäm kellegist* KJn; *va irvañd, kohe sa`mõtlõt kah nii jõuda?* Röp

irvandõlõma *irvandõlõma* "naljatlema" *vanast ol`alati irvandõlõmist, ku noorõ`kokko tul`liva* Vön

irvask *irvašk* g -*u* *irvhammas* – Saa

hirve|aed tarastatud ala hirvede pidamiseks – *Mih Aud Kod irveaid Alatski parunil õli metsä sjijs; aid testod nagu irveaid* (tihe) Kod

irve|jaanlane lahkusuline *oled sa`papii`slane või irve`jaanlane, aga kõik teretab läbi* Mar

irveldämä *irveldämä* "irvitama" *tä mõist tõist irveldä?* Rõu

irvelemä *irvelemä* Har Vas; *irvel(l)em(m)ä* Rõu; *irvele-* Kan Vas/`h-/ Se; (sa) *irvõlõt* Har (pidevalt) *irvitama, nõökama ilma`aigu ajava? rumalat juttu, ütstõsõga,`irvelese?* Kan; *Roosa rahvass`irveli Mõniste rahvast* Har; *irveli tõist kas näkko vai sälä takah; Sepä`jäl olli`naarnu ja irvelnü* Rõu; *minno vanna inemist huhvitat,`hirvelet* Vas

irves → *hirv*

hirve|sammal *Irvesammal* (samblik: *Cladonia alpestris*) KuuK

irv|hammas *irv-* VNg Jõh hv Hi, L(*irb-* Mar) spor KPõ, Trm Kan Vas, *irv-* Sim Kod spor VIPõ eL(*h-* V); *irvi-* Lai, *i-* Kuu(`h-) VNg Lüg; *iri-* Sa Muh Rei

1. paljastatud hammastega inimene *Irvambast üeldasse seda, kellel on mokad irvakile nii, et ambad mokaade vahelt paistavad* Trm **a.** *alati naerev või pilges inimene; naljahammas Küll sa oled igä üks`hirvi`hammas alade`hambad`aeva`paljalla* Kuu; *ulk`irvi`ambaid kuos* Lüg; *Oli üks igavene iriammas, ta tegi ikka`nal`la* Kaa; *mis sa naarad iriammas* Rei; *Irvammas ja lõuakoer on`ühte`mesti,`kõiki naeravad ja`kõike`pilkavad* Hää; *tämä vana irvammass ja pilges* Kod; *irvammass muutku irvitep`pääle ilmast`ilma*

Krk; *ta sääne hirvhammass om, naard ütte viisi Kan Vrd eer(i)-, irr|hammas b.* (naervast või hambaid murdvast lapsest(Jõh Khk Sim *Vaada meite pisist iriammast ka* (piimahammaste murdmise ajal(*vahel laste `kohta saab `eetud, va iriammas mine eest ära* Khk; [naervale] *lapsele `ööldi et, oh sa va irvammas Sim*

2. *iriseja mis_sa iriammas sii irised Muh*

3. *euf hunt – VNg Vrd irrhammas*

4. *lastehirmutis – Trm Kod Irvammas tuleb, paneva lapsed kotti Kod*

irvi `irvi IisR Saa Trm Kod M Nõo ?Urv, -i<sup>?</sup> Har; `irvi Krk Kan/`h-/ Rõu Plv

1. *poollahti, paokil(e) `irvi läinud nupudest tulevad kohe `varsti õied Saa; aab om `irvi; lavva `tõmbass `irvi, ärä kujunu Krk; Taa `mahtli om mul `väega vilets, kisk `irvi[?] Har; moka[?] `irvi, `hamba[?] nätä[?] Plv*

2. *paljastatud, paljaks, irevil(e) Teist `pilkamas ole küll mies, `ambad `irvi ~ `irvis IisR; kui koeral `ambad `irvi on sis ta on tige Saa; aa `ammad `irvi Kod; mis_sa irvidet, `amba `irvi ku koeral; `amba `irvi ku koolu kassil (naerjast) Krk; ilmast `ilma om täl (tüdrukul) `ambakese `irvi, muku naarab Nõo; kae\_mõnel umma\_ `hamba [pilkavalt] `irvi, ku kõnõlass Rõu*

Vrd irvakile, irvikalle, hirvikälle, irvil

irvi|hammas → irvhammas

irvik *irvi|k* Lüg/`i-/ Mus Trm Krk Vid(-r/-), g -ku, g -gu Krk Rõu Vas Se; n, g `irviku VNg; `irvi|ko g -go Vai; *irvik* Lut

1. *irvhammas siä oled nago vana `irviko Vai; irvik inime Mus; irvik kes ütte `puhku naar ja irvits Krk; taa vana irvik um, üttelukku higo tõsõ küleh hammast Plv*

2. *paokil mokedega (olend) irvik hopõn Lut*

irvikalle 1. *poollahti, paokil `reiluse verava one `irvikalle; viletsast `ommeldu `riie one `irvikalle VNg*

2. *paljastatud, irevil `kueral olid `ambad `irvikalle VNg*

Vrd irvi, irvikalli, irvikille

irvikalli *irvikalli, -ä-*

1. *poollahti, paokil(e) uks jäi `irvikalli. vähäkäse on `irvikalli Lüg*

2. *paljastatud, irevil `ambad `irvikalli. alati `naurab Lüg*

Vrd irvakalli, irvikalle

irvikellä *hambad paljastatud irvikellä[?] sais pääle, kui vihanu om, irvitäss pääle Se*

irvikese pl *Erästvere irvikese[?] (rahvas) Urv*

irvikille 1. *poollahti, paokil kriiska one irvikille Kod*

2. *paljastatud, irevil tüdrik naarab. `ammad irvikille; koer oo vihane. `ammad irvikille; obesel `ammad irvikille ja kõhe tahab `kinni võtta Kod*

Vrd irvikalle

hirvikällä *irvakile Akkun ei lähä `kinni, jääb `hirvikällä Kuu Vrd irvi*

irvil *irvil* Hää Ris Hls; *irbil* Lut

1. *poollahti, paokil(e) kapi uks on `irvil jään Ris; [hobusel] huulõ[?] irbil Lut*

2. *paljastatud, irevil – Hää Ris Hls Lut tal `ammad `irvil alate Ris; `ambad `irvil suhun*

Hls

Vrd irvi, irvile, irvilla, irvili, irvis

irvila → *irvilla*

irvile *irvile* Muh Trm Kod Hel Võn Rõn San V(-*r*-)

1. poollahti, paokil(e) `aava on `irville Vai; [seeliku] kiilkoti auk `lahti - - nõöbid irevili ~ irvakile ~ irvile Muh; *suu om irvile* Hel; [kanga] *Raba,uss om et tä* (kuduja) `kiinni ei lüü *sualaadiga, jääss irvile säält kottalt* Rõn; *sul om ta haava irvile tõmmanu; sul* (naerjal) *omma na huulõ irvile nigu adra lohets* Har; `suugi jo aja irvile [vihaga], `hamba inðsile Se **Vrd** irvil

2. paljastatud, irevil(e) *alalde* `naurad `ambad `irville Vai; `irvi ~ irvile ajama `ambid Trm; *üits kerk inemine, `amba? alasi irvile* San; *sul omma `hamba irvile nigu rebäsel külmänüt sitta süüen; mi\_pini om `mõtsa vällä_koolu?, `hambagi omma irvile* `jäänü? Har **Vrd** irvil

irvili *irvili* Kod, `i- Lüg paljastatud, irevil magamisega jääb *suu `lahti, siis on `ambad* `irvili Lüg

irvilla `irvilla Jõe, -ä Kuu(h-) Vai; *irvila* Ote

1. poollahti, paokil(e) *jättis* `ukse `irvilla Jõe; `Saapa nenäots o `hirvillä Kuu; *anuma suu om irvila* Ote **Vrd** irvil

2. paljastatud, irevil *Mes seel vahid `hambad `hirvillä* `jusku `kallale tulemas *kohe* Kuu; *midä sie `irvistäd – `ambad `irvillä* Vai **Vrd** irvil

irvis `irvis IisR Hää Trm KJn paljastatud, irevil `Ambad `irvis ~ `irvi tuli tuast `vasta, *pläda ajas* IisR; *Irvammas, `ambad ikki `irvis suus jusku `kärvanu koeral* Hää; `ambad `irvis suus `jusku koera `perse `voolmed Trm **Vrd** irris, irvil

irvistama `irvistama Kuu VNg, -ä Kuu(h-) Vai irvitama *Midäs siel `ninda toist nüid* `hirvistäd, *ega sa `itseki paremb ole* Kuu; *ja neil viel miel ia - - ja siis `naereti ja* `irvistetti `keige sene üö VNg; *midä sie `irvistäd – `ambad `irvillä* Vai

irvistelema `irvistelema (pidevalt) irvitama – Kuu **Vrd** irvitellemä

irvistus `irvistus g -e irvistus `näie `irvistused *one minu juo* `tüütaned; *ärä pane tähele* *tämä* `irvistusi VNg

irvitama *irvitama* (-*r*-) hv Sa, Muh L K I Trv KodT, -eme M San Krl(-*õmmõ*), -*ämä* Khn Juu KJn TLä V(-*mmä*); h- hv Kan; *irb-* Lut); `irvitam(m)a RId; *irvitä-* Var Kod; (ma) `irvidän Vai; *iritama* Sa Hi(-*d*-)

1. (pahatahtlikult, pilkavalt) naerma; nõökama, naeruvääristama *alalde* `toisi `irvitä Vai; *tüdrugud iritavad poiste kohe* Khk; *laps nutab, `eetakse, mis sa last irvitad* (kiusad) Mus; *See pole kena kui laps vana inimese öle irvitab* Põi; *nalja ammas iridab ja naarab* `peele Emm; *irvitäb* `piäle `ambad `paljad suus Var; *räägib isi, ja irvitab kõik oma jutu ära* Hää; *ära irvita, kui teene on ädas* Kos; *irvitab aga miässe ulgan* Kod; *irvitab* `naerda Lai; *mis sa mut `pilkat ja irvidet* Krk; *mugu irvitäp poestega ja aab juttu* Nõo; *Vastatulõja? nakseva essä irvitämmä, et vanamijs istuss hobõsõ säläh nigu vana ruga* Räp **Vrd** eeritama, iristama, irvistama || fig *Vilma porsa oksad irvitavad* `peale sii `nurkas [käbid küljest noppimata] Muh; *sa õled `valge niidigä õmmelnud, muko irvitäb aga* [õmblus] Kod

2. irevil olema; irevile ajama **a.** kortsu või lahtiseks jääma `õmblus jäänd *irvitama. riie irvitab kui õmblus jääb vedelast* Trm **b.** huuli torutama *mokkõ irvitämä* (pahameelest) Vas; *irbitäss* `huuliga Lut **c.** (naerdes) hambaid paljastama *irvitab* `eese `ammad *peal ja koostotab* Mar; *mes sä naarat nii pal'lu, `ambit irvität* Nõo

irvitellemä *irvitellemä* Har; ipf (nad) *irvitelli* Urv; pr (ta) *irviteless* Se (pidevalt) irvitama *lätsi vannu* `kat'skiidõ `tsuygõga_kerikudõ, sääl `naksi\_tõsõ\_minnu irvitellemä; `veendläse om `naarunu ja irvitelenu?, *Hipõ ja Mehka om vana irvitellemise nimi* Har
Vrd irvistelema

-irvitse Ls hambairvitse

irvitus *irvitu|s* Mär Tor Kos Koe Kod(-/-) Plt Puh/-ss/, *irvitü|ss* Har, g -se; *hirvitu|ss* g -sõ Rõu; *irvidus* Vai; - *irvitus* Jõh

1. irvitav naer; pilge *ken siu* `irvidust `karta Vai; *nägin irvitust ta näol* Mär; *teese irvitus tieb miele pahaks* Kos; *mis irvitus se olgu* Plt; *tollõ hirvitust ei massa? tähele* `panda? Rõu
Vrd irvistus

2. naerualune isik *kas* `makina kõgõ maailma irvitiüss olõ, et minnu kõik irvitellese? Har

irmmä *irmmä, irvi-* Plv Vas Röp Se; tn *irminõ* Se; ipf (nad) *irvsiva* Urv irvitama *mõisa rahvass* `sõimssiva? me jüvvä pohkatsiss. nä *irvsiva, et meil pohkat's pütün* Urv; *timä irve iks tõisi* Plv; *Midä rohkõp nääde tahtmise perrä püvvät tetä? toda hullõmpide nimä? sinno viil irvmä nakassõ?* Röp; *irvide tõist, tõist naaradõ. irvku i?*; tä väega sõnnuga irv Se

irvossik → isvossik

hirvukane *hirvukane* rhvl hirveke – Kuu

***irvähhütmä** ?nokka paotama *kikass linnaśś* `kel'dre katusõ `otsa, kolm `vuuri *irvähhüt ni tul'l arki* `maahha Se

is → es¹

is- (verbiprefiks) *kuagi päivä mi äi veja liad šöüä nei pal'lu äi istulõ* (jätku); *is võia ispita?* (taluda) Lei

isa¹ *isa* R eP TMr; *isä* Kuu Lüg Vai Mar Mär Vig Var Khn Kod spor VIPõ, hv Se Lut

1. (üks lapsevanemaist) *isa isata laps, kas on isa* `surnud vai on `tütriku laps; *kui üht isä on siis on* `täied `vennad; [laps] *isä* `muodi, *justkui isä suust maha tuld; peris ~ oma ~ lihane isa* Lüg; *pesivad isädä* Vai; [nüüd] *emm ning isa, [enne] emm ning taet* Khk; *Teab kesse isa-ema laps see veib olla* Kaa; *ta* (poolvend) *oli teist isa; kaheksa poega oli isal emal; Esimese pojale pandi ikka isa nimi* Põi; *mo mehe isal* `olle paat Phl; *ma kuultsin seda jutto isa kääst* Kul; *lapsed olid ju töötegiäd ja isa-emäd olid* Mär; *isadel olid lühikesed püksid ja pikad sukad* Vig; *isa emaga kõisid tööl* Tõs; *Lapsi raskõ kasvata, kui mtõ isät põlõ* Khn; *nooriku isat emat kedagi ei saan* [pulmas] Aud; *kirju persega isa ja kirju isa* (võõrasisa) Kos; *ükskord ema ja isa pidand nõu kahekesi* JMd; *minu isad-emad ei osand kirjutada* Ann; *poeg on isasse lähnud* Trm; *poeg one isäje tullud, isä kua* `niskene näpimüis; *laps isä näkko kõhe; vähäke põldu siin one kua, isäss andud* Kod; *isa oli arilik nimi, papa oli peenem* Pal; *ootasivad, ootasivad isada, ei tulnud. läks isad* `ot'sima Lai; *Lätkalu küläst mõlemad* [pärit], *minu isäd ja emäd* KJn; *miu isä vend, sij kõnelas* Vil; *minu isa sai mõisan* `pessä TMr || *isakodu Täna lähen isale; Kui isal käisin, oli ema* `aige; *Sie vankritekk on viel isalt* `tuodud IisR

2. (mitmesuguseis väljendeis) **a.** (võrdlused) *sain kohu täüś* `justku isä-emä `pulma ajal Kuu; *agulevad kut ühe isa ema lapsed* (pej sugulaste vahekorra) Khk **b.** (mõistatused) *isä pikk, emä lai, lapsed kaik ümmargused* = ahju turvapost, ahi, leivad; *isä istub istukilla, emä nika-nakasilla, tüttared libi-labinal, pojad päälä* `püürusillä = tapuritv, humal Kuu;

Isa`sirge, ema kõver, tüdar lai`lätsis, poeg`popsis vihane id Jäm; isa akkab`sündima, pojad`peelpool puu lade = tuletegemine (algul suits, siis tuli) Emm; Isa istub, poeg pistab, sulane sussib takka = kooguga kaev Han; isa istub`nurkes, süle kakkisi täis = ahi, keris Ris c. (ilmekad ütlused, kõnekäänud, vanasõnad jne) Isa`istutab puud, poeg`matsutab suud Kuu; mis sa mu`otsa vahid, ega ma pole su isa-ema ära söönd (õeld naljatades jõllitajale) Jäm; Isa maa ja ema kapsaaia eest (pilasõnad sõtta minnes) Kaa; sinu isa särk`kuivas meie ema aja pial (võttis ütleja perest naise) VMr | (vallaslapse isast) Isa`metsäss, puu`otsass, saba`seljäss, kiel`väljäss Kuu; Uht`metsas, küsi kes ta isa on; Isa oli enne`koitu kottu ää läind Pöi | (isa tähtsusest, armastusest, eeskujust) Isa`külmi`pohja`tuuli, emä`elejä`päivä`paiste Kuu; Isa arm`kestab`auvani, ema arm igavesti; Isa üks mats on enam, kui ema üheksa`totso; Isa kari on kõvemb kui ema vits; Mis isa ies vilistab, seda pojad taga`tantsivad; Ema`põlve najal`kasvab laps`ennemini, kui isa`salvu najal Lüg; kui isa ihnus siis poeg pillakas Khk; Isad korjavad, pojad pillavad Kaa; Lapsel aa taris isa ermu ja ema armu Emm; Isa sõna oo änam kui ema vits Han; üks isa toedab kuus last, aga kuus last ei toeda`ühte isa Juu; isa, pia ikka kübar oma pias, nii kaua kui sa laste sias elad (hoia valitsus enda käes) JõeK; laps mahub`enne isa`põue, aga isa ei mahu pärast lapse`õue KuuK; üks isa toidab üheksa last aga üheksa last ei toida isa VMr; sureb emä, sis sõgeneb isä KJn | (vastupidavusest; piisavusest) Isa iäks ja poja`polveks ja tüttärele veel tügüks ajaks Kuu; Sul`aidad vara täis,`jätkub isa iast ja poja`päevist IisR; See Kuresaare loss oo küll isa igine poja põline ehitus Kaa; Senest jätkub isa eaks ja puja põlveks Emm; See seisab isa ea poja põlve, tütrele jäävad veel tükikesed Saa

3. (kõnetlussõnana) **a.** peremees, -isa ma`ütlesin ühe`korra [vanaperemehele] et kui sa isa lähäksid Jõe; ühekorra`meite vana toond kulli poea, pannud Ranna isa kõri`peele Khk; see oo siitmaja isä`jälle Mar; Vanado isä o nüid viis`aastad jo surnd Vig; Kүүtsa isatemat on siit [pärit] või PJg; siit isa tuleb täna`õhta kodu Ksi **b.** vanaisa; äi Kui oma isa`kutsuti pappast, siis suurisa oli isa IisR; ikka ühtvitte ema ja isa`kutsus [oma ämma ja äia, kellega elas koos] Krj; Vanaisa nimetati isa, oma isa nimetati [ees]nime järele Emm; vanad isäd emäd (vanaisa-vanaema) oo vanas`surnu`aedes Vig **c.** (nõelussist) isä, isä pikk peenige sarabu`kirjä Saa

4. isa funktsiooni täitja **a.** isamees peiul oli isa ja ruudil oli ema [pulmas] Mus **b.** mardivõi kadrisantide juht Kadridel oli`jälle isa ema`seltsis kui käisid; [mardi] Isal oli ikka kepp kää, see`lonkas`kangest Krj; mardis`antidel oli isä ja emä`seltsis Mar **c.** jumal isa pojugene, püha ristigene Khk; jumalariisike,`taevariigi isä, mes asi sij`one [õelnud naine, kes kartis kodukäijat] Kod; isä`jummal', isä poig, hoiä meid suurõ tuulõ iist Se; Isä (taevaisa) Lut

5. (loomadest; taimedest) **a.** isasloom; isaloom emäkaru on`valge siit, isa\_i`õle; [tedre-, metsise]isäd`lähväd ise`keskes`taplemaie -- vana isä tappab`nuore isä maha Lüg; Isa (isahani) see oli`audumise ajal ikka`õuves Kaa; isa (isaluik)`lindab`sirge kaelaga Noa; isaani. vana isa oli kuri üksi Tõs; isal on niisk (kalast) Vän; Isa -- laseb`tiiva jusku kukk (rabakanast) Hää; isäl (isakalkunil) on suur tolk Juu; varss on läind isasse JMd; [sabasulgedest] saab ära`tunda, kes ta (part) on, isa või ema VJg **b.** isamesilane`töölised ja isä ja emä oo mesilastel Mar; isa või lesk on must ja -- tõmbi tagumikuga PJg **c.** isastaim emakuusk kasvatab käbi ja isa se seemendab Vän

6. fig *vasika isä* (härjasoor); *vasika isägä* (härjasoorast valmistatud peksunuudiga) *naha`pääle`anda* Lüg; *ei tea kis selle juto isä* (väljamõtteleja) *oo* Mar; *sina õled täis valelik ja valelikude isä* Kod

Vrd esä

isa² *isa* San Krl (söögi)isu; himu *vanasõna`ütless et, parõmb ollõv iks pik`k peenü isa, ku`lühikene jämme isa* San; *tul`l tu* (mees), *ja Männil nigu isa tul`l,`lät`ski är`mehele; no tul`l jäl` mul joogi isa* Krl **Vrd** isahuss

isa- *isane, isa(s)- Perameres ma`lassin ühe isa`ülge* Jõe; *Sie oli igä kohe isahunt; isä kass* Kuu; *isämesiläsed* Lüg; *Isakuer piab ka iad`tõugu olema; Nied on vist isa`värblased,`kangest kisuvad* IisR; *Isaogalik kasvatab veiksed üles* Khk; *üks vana isa luik läks koeu`sel`ga, nii vihane oli* Noa; *isa`kitse`ütakse sikk* JMd; *isämet`sis aga tedre kukk* Kod; *isä paap on`õige punane* KJn; *Isävähjäl on kõhu all laka akatuses juuss oemed* Vil **Vrd** esä-

isa|ema (S alal käibib terminina) isapoolne vanaema *Vanaämm`rääkis, isäemä* Lüg; *vanaema on kas emaema voi isaema* Vai; *ma nägi isaemad* Phl; *mo vanaeit ike`rääkis - - see oli mo isaema* Vig; *mo isaema isa`reakind`tütrele* Nis **Vrd** esäemä **-haak** konksuga *haak missel nina kül`les on, see on isa-aak* Jäm; *isa aak, nooguga aak* Khk **Vrd** esähaak **-hani** *isaani`tormand rebasele`pääle* Krj; *Emaani läks`poegadega`auku, isaani`valvab`ääres* Pöi; *isaani. vana isa oli kuri üksi* Tõs; *isa ane tiiva nukkisi peab`kartma* VMr; *kaks and isäani ja emäani* Kod **Vrd** esähani

isahhama *isahhama* Lut; pr (sa) *isahhat* Se, (sa, te) *isahhadõ* Vas isunema, himustama *tuu no mullõ liha`raasa vai koho`piimä, isahhadõ`no` Vas; söögüiso tul, süvvä [ma] isahti jo` Se; timä ol`l isahhanu` Lut* **Vrd** isahtama, isatama

isahtama *isahtam(m)a* = isahhama – Vas

isahtuma *isahtuma* Se Lut; refl

1. isunema; himustama *ar isahtunu`, olõ`i kavva süvvä saanu` Se; süvvä` isahtuss, juvva` tahtuss; isahtu juvva` ni süvvä` Lut* **Vrd** isahuma, isatumma

2. äkitselt meenuma *kakkui latsõlõ isahtu nisa`miildõ* Lut **Vrd** isahuma

***isahuma** *isahumma* Har, *-hhuma* Se Lut(-hu-); *isa,umma* Urv; pr (ta) *isa,uss* Lei; refl (ipf vormid langevad kokku verbiga *isahtuma*)

1. isunema; himustama *t`ä`m ütte`viisi üt`s isa,unu`taa söögi`perrä* Urv; *kas_sa jo isahunu olõt* Har; *makass ku isa,uss* Lei; *timäl isahhuss`piipu* Lut

2. äkitselt meenuma – Lut

Vrd isahtuma

isahuss *isah(h)u|ss* Se Lut, *-ss* Räp, g *-sõ*; *isa,uss* Lei

1. (söögi)isu; himu *võta raasakõnõ`leibä, et saat isahusõ är aia` Räp; isahuss süvvä`, määnest süä kuts; söögi isahhuss tul` Se; mul um suur isahhuss tuud ni tuud süvvä` Lut* **Vrd** isa², isaldus

2. ootamatu mõte – Lut

isa|isa 1. (S alal käibib terminina) isapoolne vanaisa *kas miu isäisägi`muista* Vai; *äi, isaisa ma pole mette näind* VII; *mo isa isa tegi tooli`põhjasi* Phl; *see kann oo minu isäisäst jäänd* Vig; *oma isa ja isaisa panid`püised`sisse* Tõs; *neli`põlve olime metsavahid, isaisa isa oli juba metsavaht* Tür; *isäd ja isäisäd kõik, mäletän, alate siin elänud* Kod; *kui vend on isäisäl, sis on vanaonu* Vil **Vrd** esäesä

2. hrl pl esiisa `kõiki\_i õle enamb `mieleski, mis nied isaisad ja `rääkisiväd Jõh; mul on `praegus koera majaks vana isaisade tambu küna Krj; see mo isaisade koht VII; Kask ja vaher on isaisadest lusikapuu Hää; vanad isaisad põletasid `peergu Ann; minu isa isad olid -- vaamitegijad ehk puusepad Kad; `mitmes põlves päritud [haigused], isäisäde Kod; isaisade aeg ikke einad `pändi `suadu, nüid `saadu Plt **Vrd** esäesä

3. fig Kes tagasi `vaatab, `sellele `juokseb isaisa `kerves `silma (vii alustatu lõpuni) IisR; Isaisa nui (rusikas) Amb Kad; isäisä pink (hum kivi) Kod

isa|its (sepatööriist) Sepal oli kaks `itsi, isait's ja emait's -- Isait's oli vasari `moodi, vars taga, alt õmargune, soone `järge -- Emait's `pandi alase peale, pala raud peale ja isait's raua peale, itsile `anti vasariga `pihta Põi

isak isa|k VNg(-u) Jõh IPõ Ksi Pst, isä|k Lüg Kod KJn, g -ku (-gu VNg); isäko Lüg, -kõ g -gõ Vai võõrasisa kui [mees] võttas lese `naise siis sai isäkust Lüg; se ei ole miu perisisa se on isäkö Vai; vai isäk lapsile `armu eedäb Kod; isak on kuri võeraste lastele Ksi **Vrd** esäk

isa|kala niisaga kala `niisaga kala on isakala Lüg; isa kalal oo niisk, `valge Tõs; tunnusse kõhe, kas isäkala või emäkala Kod; isa kalal om niisk, emal mari Pst **Vrd** esäkala -**kalkun** `naabrepere va isa `kalkun Vig; Uhke nagu isakalkun KuuK; aga isa `kalkun läks ka tigidast VMr; isa `kalkunisi `üeldasse kul'ud SJn **Vrd** esäkalkun -**kanep** isasõitega kanep, koeras Isakanep on kisutud emakanepi ulgast `väl'ja -- et isakanep on ennem `val'mis suanud ja ära kuinud Trm **Vrd** esäkanep -**kapsas** pead mittekasvatav kapsas sel põle kuulet, sie on isakapsas JMd -**karu** aga isakaru võib `ennemb `tulla [pesast väl'ja kevadel] Lüg; Vana tige isakaru IisR -**kask** emäkašk one õmmik, isäkašk one kuevem. sokid one isäkased Kod

isakene dem < isa¹

1. isa pai isakene VII; vana isakene tuli kerigu Emm; tahan `enne `surma veel oma isakest näha Mär; kal'lis isake, luba mind `väl'la `minna Kos; kulla isäke KJn **Vrd** esäkene, isägäine

2. Isake (sõrme nimetus) Kad

isa|kodu vanematekodu ja siis akkasingi isakodust merel `käima Hlj; Vahest ikka lihab isa koju koa Põi; mul isakodu sääil kus ma `sündisi Var; minu isa kodu `ärgi ei old `küindmas ega tegemas Ann; läb isakodost ää KJn **Vrd** esäkodu -**kuusk** käbideta kuusk isa- ja emakuused Vän **Vrd** esäkuusk

isaldama isaldama Ans Mus himustama, ihaldama Oh, küll ma ole isaldand selle `järge Ans

isaldus isaldus g -e spor Sa; isaltuss Krk (sõõgi)isu; himu kui sa isaldust tunned, siis pane soolarage `amba ala Khk; [poisi] Isaldus keib Minni järge; Meeste isaldused keivad veinipudelite järge Kaa; kui sõõma isaldus ea on, siis o inimene `terve Põi; latsel tule ka vaist nisa isaltuss; `seante sõõgi isaltuss tulli Krk **Vrd** isahuss, isaluss, isandus

isalene isale|ne g -se isa omav -- Plt **Vrd** esäline

isa|lepp 1. hall lepp isä lepp one siledä lehegä; `valge kuarega lepäd one isälepäd, isälepp one `vinske, emälepp one tõrvane Kod **Vrd** esälepp

2. sanglepp isa lepp -- tume koorega Emm

3. "külje pealt võsusid ajav lepp" -- Trm

isalik a < isa¹ sie one üvä isaligu `mielega VNg; `andis isalikku õpedust Khk; ta on väga isaliku ja oolitseja loomuga Mär; isäliku armastusega Juu; on isaliku `nõuga abist Iis; isälik arm KJn **Vrd** esälik

isalikult adv < isalik isalikult oolitses Tor; `reakis isalikult lapsega Kos; võt'is mind isalikult `vasta JMd

isa|lind koslad, isalind on allil `valge kiri Khk; isälind kua süädäb `poegi Kod

isaluss isalu|ss g -se Krk Röp = isaldus isaluss tule `pääle, ku latsel nisa isaluss. piibu isaluss nindsa-mma; ma süü, ku mul isaluss tule Krk; söögi isaluss; ei olõ? isalust; mul tul'l joogi isaluss Röp

isa|löhe niisaga löhe sügüse isa lohedel `kasvab alumase `leua `külgi konks vai kouk nagu vähikä sorm kohe, siis isa lohe ei pidand `saama `marja ärä `süüä Kuu; kaksküme `seitse kilo [kaalus] isälöhe; isä lohe on kokka `leuga Vai; isa löhe on niisaga Hää -maa u kodumaa palusin jumala -- et `saaksin oma isa`maale tagasi VNg; Kui [sõjaväkke] `tienima `läksima siis `üeldi et isamaa ja ema `kapsa`aia iest piad `välja menema (pilasõnad) Lüg; isa maa. kus inimene oo `sündin Tõs; isamoal on kõege param elada Kos **Vrd** esämaa -maja vanematekodu `lähmä isä majaje Lüg **Vrd** esämaja -mees (põhisõna hrl lühenenud) peigmehepoolne pulmategelane, kosjaisa – R u Mus Põi Emm, spor L K, Iis Trm üks `vueras mies oli isames -- `selle sai särk. ja isame `naisele sai ka tanu VNg; kas lähäd isämeest, et `püksi`nüöbid `lahti; isämies `kallas `tervis `viina `klaasi [pruudikodus enne kirikusse minekut] Lüg; [kosjas] isämehel onld `saapad ja peiul `pastled Mar; kui rikas pruut, siis `peetakse isamees suure au sees: `antakse sokisi, `sal'lisi ja `kõiki `asju Mär; [pulmas] isamees `kutsus nooriku ennem `tahtsma; `peimes viis `kosja viina `ankru ja isames viis saia koti; isames ja kõrvatsenaene olid `kimpude `väl'la `müijad; isames viis pruudi ära `peime majasse Vig; isamees oli peigmehe mõni vanem vend või onu või Tõs; `lauba ku`nad läksid `kihlama kiriku jure siis oli isames `kaasas. pruudil oli `käämes ja `peigmel oli isames Kos; isamehe naene pani tanu pähä pruudile Amb; pruut' ei `sõitnud oma peigmehega keriku, `peigmel oli isames ja pruudil oma `sõit'ja Äks; Peiupoisid aedasid isämel veeme `kirstu vedäda ja `veimi `väl'lä pakkuda KJn; i s a m e h e p u d e r ~ s ö ö k pulma lõputoit (keedetud isamehe ostetud ainetest) ja isäme süök õli `jälle siis sel `ehtal siis kui sedä `lahjad jagati; `Pulma lõppetuse `päiväl lasi isämes `süögi tehä, sie õli isäme süök. Isäme `naine `keitäs `manna`putru, prae õli ka ikke `ahjus, isämes tõi puol vasika ja `ankuri õlut; `pulma lõppust õli isame `putru Lüg; isame pudru õli `pääle. kas õli `mannast vai `riisist Jõh **Vrd** esä-, issa|mees -meie issameie – VNg spor SaLä Hi, Mar Mär KuuK Koe Plt isameie `loeti `vastutsi ära Ans; ei osand enam isameietki ära lugeda Mär; Kirikus lugesin ma oma isameie korralikult ära KuuK; lueb isameiet Iis -mõrtsukas Isa`mõrtsukas (peaaegu kõrvuni ulatuv kõrge kummikrae) IisR

isand isand g -a R eP(g ?-i Tõs); isänd g -ä Kuu Lüg Vai Khn Juu Kod KJn, -nd g -ndi Trv, -nt g -nti Krk; pl isändad Mar KJn

1. härra(smees) a. ühiskondlikult positsioonilt mõisniku ja talupoja vahepealne meesisik; peenem, saksikum meesisik `Käisin isanda (metsaülema) käest küsimas `karja piletit Hlj; Jõi `linna`kaivust vett (käis ükskord linnas) tahi ka isändä`muodu `õlla Lüg; `Vahtisin, et tia kie sie isand tuleb. Kübär piias ja ikke kõhe isand mis isand Jõh; üsna `nälgas aga tööd ei teind mitte, ta pigem `kerjas, ta oli ju isand Jäm; koolmester ning

`köster nee olid ka isandad Khk; suuremade isandadel raha käe Rid; Seuksed isanda puult otsast inimeste lapsed on nägu el'likult kasunud; Must isand ~ musta isanda kiha (viisakam öelda kui kurat) Hää; sihukeseks isändäks läind `linnas voorimeheks olles Juu; `mõisa alamad ametmehed õlid isändäd; ärräd ei õlegi `uhked aga niid isändäd; isänd ja emänd käeväd `puari. ärrä ja provva one puar `vaksa `kõrgemad Kod; mis `siande `ausamp mešterahvas olli sij õigati isänt; `veski pääl olli isänt ja emänt Krk **b.** fig Tasa, isand, lammas kuseb (öeld sõimajale või räuskajale) Hää; Aga nad (puukausid) põlnd kah suuremad isändad (midagi väärt), sitad `ollid puhastada KJn; ei ole sii kuub sul suurem isänd Trv **Vrd** esänd, isandamees, isandik

2. peremees, käskija sääsed akkavad üsna isandaks menema (kipuvad kallale); kilgid läksid `meite maeas nõnda isandaks Khk; Kõik `tahtvad isandad `olla, äi tea kes selle töö ää teeb Põi; luik `marssis `peale kui isand kohe Noa; nüid akatasse sii (kolhoosis) rukit `peksma, siss ma küssi sii isandate käest `põhku Vig; egä luum tunneb õma isändäd Kod **Vrd** esänd

3. kuningas (kaardimängus) Khn

4. paise Mul on `kaindla all üks suur isand; Lase ma `piigistan `lõhki sene isanda. `Neie isanditega on ull, nad on valusad Jõh

isanda|mees isand `sõuke suur isanda mees Khk; ennemalt isanda või mõisa meestel olid kama:ssid Lai

isandik isandi|k g -ku isand üks isandiku `muodi mies VJg

isandus isandus g -e Emm Rei Han Kod Ote (söögi)isu; himu Tal on isandus (kihk) `selgas Rei; Mehed oo ikka suurde isandustega; `Aigus võttis isanduse ää Han; süägi isandus lähäb ärä Kod; mul tulli isandus liha `järgi Ote **Vrd** isaldus

isane isa|ne R eP, isä|ne Kuu Lüg Vai Rid Mar Khn KJn, g -se (-tse Tõs)

1. (inimesest) **a.** van meesterahvas, mees- – S Khn litu tüdrug kes isastega `ümber ajab Jäm; meite isased läksid `metsa; emased rabasid, isased olid rihal; muist vaderid isassi muist emassi Khk; Isase ais ikka majas (mingi meesterahvas olemas); Seda isastvana ma pole `tundand Kaa; tule maast üles, magad ennast isaseks (öeld kaua magavale naisele või tüdrukule) Vll; Nuga kukkus moha, üks isane võeras tuleb; isane inimene paneb mõrra otsa `sisse ka Põi; `meitid es ole koa isast peret kodu muud kut `Mihkel Muh; Sia isäst küll suan (suguihtest) Khn **b.** meessoost kas ma isäne ei ole Kuu; `Õlgu sant, ehk vigane, kui `vaide isäne (abiellun ilma valikuta) Lüg; isased inimesed ja loomad [on] kõik sõnnid Hää; sa isane ma emane, sa isane ma emane (peaks olema maa-aluste sõnades: moa isandad moa emandad), `antke Joani tervis kätte Jür; isäne saks KJn

2. (loomadest; taimedest) **a.** isa(s)- Midäs siel sirudad `jusku va isane kass `päivä kääss Kuu; `õige kuri isane `kalkun; isasi `lindusi (mesilasi) `talvest neid [tarusse] ei jättä -- isased `aeta `vällä ja tappeta `vällä. isased on sugutuse jäust `vaide Lüg; emäsel kalal on `marja, isasel `niiska Vai; Kui sõnnikud vädades mehed rihaltse parandad `rüüstavad, siis toovad [hiljem seal] loomad isased pojad Kaa; isast `lamba `talle `üiti talvest kevadeni oisuku Muh; jää – mes ikke veel täis isäne Rid; lesed (mesilased) on isast sugu Var; isane part Juu; mul kohe ei via isase `kašsidega (haigestuvad) JJn; vanal ajal `üieldi et isane kuera kutsikas võtta ja emane kašs, nied on maja iad luamad VJg; eläjite ulgan one isäne pull Kod **b.** pead mittekasvatav (kapsas) rahvas `ütles kot't persse isase

`kapsa `kohta, mis kasvata pead mette LNg; Kaheksandel ja kuvendel (külvi(nädalal ei tehtud taimeid - - [need] pidivad suuremb jägu kõik *isased* taimed tulema. *Isased* taimed ehk *isased* kapsad - - [millel] kuulme lehti aga sugugi ei õle Iis **Vt** isa-

3. (esemeist, haigustest) *isane* (konksuga) aak Khk; *tõene o isäne sammaspuul, tõene o emäne. isäne sammaspuul o kuiv, kõõmendab ja süveleb - - isäne paraneb `kergess ärä* Kod; *isane sammaspool olema kuiv* Äks **Vt** isa-

Vrd esäne

isanõ isa|nõ g -tsõ San, -dsõ Urv isune; himukas ka_sandi `olli\_nii isatsõ, es jõvva ämp `santõ kui `süütä? San; *Lat's om ka nii isanõ ta joogi pääle?*; *Sa\_lõt iks ütte `viisi isanõ, muud ei_teesi_ku söösi?* Urv

isa|nõges (taim) **a.** raudnõges *isanõgesed pised, sedised `arkis lehed. ajas kasub, jaade vahel* Jäm; *Ära sa isanõgesid puutu* Han **b.** (nõges) *mis ei õitse, on isanõgesed* Lai **-part** *isapardil on rõngas sava otsas* VJg **Vrd** esäparts **-põder** isä `põtral on `nõssid sõra `õtsad Lüg; *Isapõdral on sarved pees* Mus; *isa`põtra `tulla kallale* Kse **Vrd** esäpõder **-sõsar** = isaõde `pandi isa sõsara `juure `koltri Khk; *Mu isasõsarad elavad üks Kärjal, teine Mustjalgas* Kaa **-süda** *Isasüda* harilik kurekell (Aquilegia vulgaris) KuuK **-tal** isale kuuluv või kuulunud talu *pojad olid isatalus mõlemad* JJn; *kui nüid isatalu läks müügile - - `õstsin omale sauna* Kad

isatama *isatama* Ote; nud-part *isatõnu* Krl isutama, isunema ärä `süüdi iks [iga söök], *vai mis isatanu ei\_süü ja mis alastõ ei\_kanna?* Ote; *süük jäi `kaugõss, nüüd om pere är?* *isatõnu* Krl **Vrd** isahhama

isa|teder *isa tetr on paat* Lüg; *isä`tetre `üitasse tedre kukk* Mar; *emätetre on pisem kui isatedre* Juu; *isatedre on must* Iis **Vrd** esäteder

isatu *isatu* g -u Khk, -ma Tor Kos; *isätu* KJn; *isätü* g -mä p -dündü Kuu *isata isätümäd* `lapsed Kuu; *ematu ja isatu, see oo üks `vaenelaps* Khk

isatumma *isatumma* refl isunema no^o om õks mõnikõrd `raaskõsõ issu, *isatut nigu lat's* Har **Vrd** isahtuma

isaumma → isahuma

isauss → isahuss

isa|vader *ristiisa isavader ja ema vader peavad olema* Tõs; *puug lapsele `pañdi kaks isavaderid ja üks ema vader ja tütar lapsele kaks emavaderid ja üks isa vader* Jür; *ku viis vaderid `võetasse ja tüdrikukene, siis kolm emävaderid ja kaks isävaderid. `poeskesel jälle kolm isävaderid ja kaks emävaderid; kui pooskene one, [kirjutatakse] isä vader `este ja siis emävader* Kod; [varudel] *emävader and kakart ja isävader `viina* Krk **Vrd** esävader **-vend** (S alal käibib terminina) isapoolne onu, *lell taal isa vend `aitas järje_pele* Khk; *mo isa vend läks `teenima [sõjaväkke]* Phl; *see oli pereme oni – tä isä vend* Vig; *mina\_s näe, aga sij kõnelas, isä vend* Vil **-õde** (S alal käibib terminina) isapoolne tädi *isa õde oli ka `kerjama läind [pruudina]* Khk; *Reet oli isa õde* Põi; *isä õde on ka tädi* Vil **Vrd** isasõsar **-üükene** mitteidanev tera *pailu isa `üikesi sihes* [seemnel], *ep touse mitte* Jäm

ise¹ *ise* R S hv L, KPõ I Plt; *isi* Jäm Ans(ls) L spor Ha, Ann Tür MMg KLõ; all *isel* hv Pha; det-pron (obliikvakäändeid vt *enese*)

1. isiklikult, just see ja mitte keegi või mingi muu *no mies old ise `jälle niisugune `aigetand, sie ise ei ole siis `tahtund `verku vedädä; ega ta `Ievaldiga heneskäs `rääkind;*

Paremb ise tehä, ku teist `kässä; ise ime, ise pime, abe suuss aga `ambaid pole = `pähkel Kuu; naritsa ime kana vere, kana `endast ei süö VNg; sie on `neie eneste tehä; panen [su] `endasa `keitämä; ise lähed vanemast aga tõbi läheb `nuoremast Lüg; kuda ise mies `arvab, sie on Jõh; puurakkusid tegi egaiüks isi Jäm; see ta `eesä kuub Khk; viherbo `oitsestel on `eesel irmus kena ais; Ukse `eese `kül`ge `pandi ka akatus Kaa; kooliõpetajal oli isel [pikad] `juused Pha; `Päästlase pesa äi `tohtind `lõhkuda ja `päästlase `eesele koa mitte `aiged tehja Pöi; ise söövad ja kass on laua peal Phl; see oo mo `eesel `selgas olnd Kul; see (kamm) oo minu isa `eese `tehtud Mih; kus ise, siäl kõht, kus `õhta, siäl `üema (õömaja) Khn; Isi `pulmas, obune `põrgus Hää; meie `endi põllu kohalt on meie `õigus `aeda teha HJn; magusapu leeva tegi perenane ise JJn; mua ise on kõva kui raud; no nääte nüüd on mul eneselgi maa Kad; tämä ise üvä `julge kana; kas ise tulid, või oli `asja Kod; mina isegi olen tanu `kannud Pal; sind on vana `õelus isi kasvatand KJn; peremijs `käskis sind `senna `tulla isi Vil **Vrd** ennaste<sup>2</sup>, ennate, ennatsi, ente; iselenestasa, -enestäs || (ühildumatu) isi `teitel on ammugid juba oma õpetaja Jäm; mis kasu poolest pole väga pikk mette, ise jämut on, see on tüiakas Khk; mes täl isegi ametid one Kod; temäl on isi laps KJn

2. (sama subjektiga lauseis, mis toovad esile kahe tegevuse või olukorra sisulise vastandlikkuse või paralleelsuse) jalg sinetab ja ise `kirvendäb Lüg; ise `koera ku `raiska aga `kassida ka kihuta taga Vai; Ise kut äbarik, aga pane teist `lööma, siis meest küll Pöi; isi `ketrab ja tukub; talled imevad, isi `muksavad vasta vana Mär; Ei söö isi äga lase `teisi `süia Han; `üsku `õhku läksid õunad - - tühjad on kõik [puud] ja `õitsesid ise Ris; sisask one til`lokene lind ja kärme ise; täl (linnukesel) one silmäd ja jalad ja siiväd, aga ennäss põle `õllagi Kod; kärge on must, isi punase `peaga SJn

Vrd esi², itse¹

3. (millegi kehatust) see oo vana `õelus ise Muh; ega see änam purjutamene ole, see vana `joomene ise juba Mär

ise² ise Kuu Lüg Jõh(p iset) IisR Kaa Krj Pöi Muh Iis; isi Mär

1. (inimese sisemisest olemusest) Nüüd tuli suur ise `välja IisR; Ta on ju egaspoolis suur ise Pöi || (õeld sellele, kes kasutab liigselt sõna ise) Ise uppus `voorimehe supi `kaussi Lüg; Mis sa `kargad ise ja ise - - Tiad küll ise on `laudas. Siga on ise IisR; Ise `lautas, uks `pulkas Kaa; Vana emis kahe `teisme `põrsaga on ise Pöi; Isi läks vissiga linna Mär **Vrd** esi³

2. vana ise (rästik) Muh; üks isi ole ikka isi sana ja ennast isi sana Ris

ise³ (sõnade ise, isi levilat vt ise¹; atribuudina käändub harva) in isess Kuu

1. iseenesest, välise tõukejõuta isikasund asjad, pole neid küлинд `kengid Jäm; kiva noodal all äi ole, alt niipaelu lähem et ta ise ennast `põhja tarib Pha; Valmis pähked lüdivad ennast ise eε Emm; ja kue_salle seebiratta üles `tõstsid, siis soobas pidi isi maha kukkuma Tõs; ta (pähkel) kukub isi ka maha sarabu otsast Ris; mõnel (surnul) `valguvad silmad ise `kiñni Kad; [tiik] kas ise akand või tuld, kes teda `kaevas Sim; masin `põlli `üüsi ärä. egä ta ise põlema ei lähnud Kod; lükäti parred ärä anguga, siss `küksid [vihud] isi maha Kõp

2. iseseisvalt, omal jõul ää anna lapsele sedasi tükki kättä, egas tema sitt veel isi `süia mõesta Mär; `kardoli `võtmese `talgosi `tehtod koa mette, `võt`sid isi Lih; loomad uidavad, siad, et nad ise `süia soavad Amb; laps `tahtis isi `käia Pil || isiklikult, oma silma või käega see ma ole ise näind, see pole `kuultud jutt Kaa; tüssist [kampsun] oli, ta oli ise leigatud siis

ka nenda_t siit oli kõvasti `ümber Pha; ju ma lähe otsi ise; ma võta ise Muh; isi ma `tehtud ei saa Kul; oo isi `väätnud kivid Tõs; [heidest] Tegid suka`lõnga, siis sai `pehmemad, isi kedrata Hää; lõng sai koa isi värvitud Tür; isi kedratud lõng, ja isi kaasitud lõng Vil

3. tegelikult, oma olemuselt `silgu supp on ise ia `süia Jõe; tore ka ise vahest oli [heinal], `nalja ja `naeru ka ikke VNg; reha ise päris uus äga kaha juba `katkine Kär; See on ise `sõuke soe vihm Põi; erilased, need o kurjad isi `raiped koo (ka) Mih; käimaga lähleb ise ulk `aega, võta oma tööriistad ja leivakot't ja mine [tööle] Ris; nied viulet'id olid ise ead karduled Jür; lepa lauad on ise `kal'lid Amb; lodu maa on ise mustamulla maa Sim; sial piab isi vääga ia vesi olema Pal; ilm ise on soe, aga tuul on jahe Lai; minu emalgi oli kaks puu `kauksi. nad olid isi iad `kerged Pil Vrd itse²

4. eraldi, omaette; isesorti [hülgel] nahk ja rasv `korruga `vueta `seljast ära ja siis kodu tiha `jälle - - kaheks. rasv ise ja nahk ise Jõe; sa pead ju iga lõhna ise [värvima kirju kuue kangal]; isi on `jälle suured tigud, mis `metsas on. isi on pisised tigud jah Jäm; lammaste laut `olle ise, sigade laut `olle ise Phl; mis sa ikke oma `tahtmesega üksi võid teha, kui so perekond oo kõik ise Mar; [labakindal] `pöidla jaos isi kujutud sõrm Tõs; Vata `luudameseks ja karduleste `künmeseks `ol'li isi `väike `kerge ater Hää; iga inime ikka `aadred ei osand `lasta, `aadre `laskjad olid ikka ise Ann; `kuhver oli ise ja kirst ise Trm; `Tõrma kabelikeriku kell lüüb ise, ku `mat'mine on MMg; peremis ol'l tagalauas, eraldi jah, ja `tüülest ol'd isi Kõp || lisaks, peale selle ise veel muud asjad mes `otsa said Mar; Võhma Vanamõesa `valdas oli üle kuiekümne talu, isi vel saanad Kir; õdõdõlõ egä ühele kaks `puari sukkõ, ise viel üed Khn; `piale kaheksa `kümne rebase olen last maha omas elus. ise viel mis vigaseks läind JõeK; nüid on neli viis `paari [säärikuid] noh. isi on veel kingad Pil

5. (atribuudina) a. eri(nev), teistsugune nie (paadi põhjalauad) olid kaik ärä `nummerdettud vatta iga `kohta läks isess `suurusess Kuu; nied oli ka ikke ise inimised keda `kinni `pieti [vaimude poolt] VNg; Igas peres ise leib, igas talus ise taar Lüg; õuemärgid kõigil, egal ise nägu Khk; Läks ise (teist) teed `sõnna õles mere `poole; See on `jälle üks isesort `tuhlid; Mees liha `seltis `kuigi `kaugele, ta `pistis oort ise `kanti Põi; iga lõng ise `karva Muh; särgid kujoti sedä `moodi, et piht oli ise ja alos oli ise `riidest; tä `mõtleb ise `keero (erinevalt) Mar; `rautamese jaos oo isi `aamer kohe Tõs; Kolmed takud sugiti - - igaõhest pidid isi `sorti `lõnga `ketrama Hää; aesa jäoks oli isi kodar Nis; met'sis on ike isi lend, tedre on ike teene Juu; nisukese `uhke ise `jäuga mies oli Amb; igate `muodi `kuoti neid (labakindaid) iga paar ise kirjaga VMr; seal on `jälle isesugu raba Kad; tämäl (saekaatril) one ise ratas kos piäl laud juakseb; naaravad et, sji on ise viga (rasedusest) Kod; rehe riha oli ise riha, nel'la viie pulgaga Äks Vt isem b. omaette, eraldi olev `seeme `vilja paned ise `jäuse Khk; ma ole ise `leibas (sõön eraldi) Kaa; iga `lambal `keerti [niidetud vill] ise `rulli; lammastel `olli ise karjasmaa, seal köesid `lambad Muh; ise `järko lõi ja akkas ise `leibä Mar; söövad perega ikke `ühtes `laudes, ei söö isi `laudes `ühti Mär; soolatsed kraamid o isi `aitas Lih; [kangakäärimisel] Lõngad on igauks isi nõus Hää; poisid olid ikke ise `leeris Nis; Lehmad olid ise `lautas Kei; pobolid õlid isekõhan ja talupojad õlid isekõhan ku `aeti kõik `kontori `juure kokko Kod; sulasel oli isi laud Plt; [polnud] nagu nüid, [et] iki ärra magab isi kohas, proua isi kohas SJn

Vrd esi⁴

ise- hv ?äikese- ise pilv, iil, vihm Kuu

ise|asi hoopis teine asi või küsimus *sie one `jälle ise `asja ei senest nüüd `maksa `rääki* VNg; *Küll sel üks iseasi (nõidus) on, äi sel põle õiguse asi mette Pöi; see on `oopis ise asi, se ei puudu `siia Mär; isiasi on `süüä, isi `süüä `tjini KJn Vrd* esiasi

ise-ees iseenesest, omal jõul *reha seisab kohe ise `eese `püsti Rid*

ise|eese, -eeses, -eesest → *ise|enese, -eneses, -enesest*

ise|enda → *iseenes*

ise|endamisi iseeneses, omaette *sie one `üksi ja ela `vaide ise `endamise* VNg; *ma isi `endämisi `mõt'sin et sij asi on sedäsi Vil -endas* (endasse tõmbunud või uhkest inimesest) *Kes neskesed iseendas mehed õlid, ega sinna ei mindud [uudiseid pärima] Trm Vrd* *ise|endasa, -eneses -endasa* = *iseendas sie ei `räägi kenegagi, sie one ise `endasa* VNg

ise|endast 1. iseenesest, välise tõukejõuta *Kui juba pealmine [veskikivi] `terav õli, siis alumine kivi läks nagu iseendast (oli kergem teritada) Trm; ärjapia - - si isi `endast kasvab Äks*

2. tegelikult, oma olemuselt *kivileded kohad jões on kõrgad. nemad on `kõrged kah ise `endast viijl SJn*

Vrd esiendast, iseenesest

ise|enese I. refl-pron (rõhutavalt) **1.** (objektina) *ise `ennäst `suurenda ja toist alanda Vai; ta `laskes isiennast püssiga maha Ans; `pehme [veski]kivi ta teritab iseennast koa Pöi; oled sa `teisi aidan, `aita isiennast koa Kse; On nii paha meeleolu, et ei taha isiennastki näha Hää; ma `pessi isiennäst Saa; ega ta isi ennast koa `ilma jäta Ris; topivad ise `endid, ega neid `sinna vaja ole JõeK; paks mets kluasib iseenes alt ära Amb; oh sa vana pia küll, iseennast manan Lai Vrd* *itse|hene, -enese*

2. (adverbiaalina) *luges iseenesele Lüg; ise enese ede olemine – pole teistega segamini Khk; ma ole vähe `sitke koa iseenes `vastu Muh; teeb ise `eesele (magab) Mar; ta jähi isi `eeseesse mõttesse Kul; ma `ütlesin isi `endale nüüd tuleb `varsti `vihma Var; ta_i olnd iseenesega rahul Kos; ise `éndi `keškis kooliõpetaja karistas, pani `püsti ja põl`vili Ann; ma tiän ise enesess et, egäl inimesel on õmad `raskused; palvetab - - iseenesen palub Kod; `tahtis valetata, aga `langes ise `endast ära [hirmust või ärevusest] Lai Vrd* *iseennaste; itse|hene, -enese*

3. (mitmesuguseis väljendeis) *iseenes* **peal** iseseisvalt; omaette *ise `leibas, siis oled ise enese peäl Emm; ikke eläb ise `eese peal Mar; iseennast täis uhke; isekas `Uhke ja iseennast täis `tõisest inimesest ei pia pali midagi Jõh; Irmus iseennast (jonni) täis laps Pöi; üksipääne, isiennast täis inimene `olla Aud; ta on nihuke `uhke, isiennast täis Juu; on ise ennast täis, ei tee teesega tegugi Pal*

II. det-pron *ise* *See oo minu iseese asi mis ma tee Kaa; Iseennast pole `ollagi, aga irm vali ääl Pöi*

III. poss-pron oma *Selle (gripi) vastu aitas vahest kui kolm korda paljaste hammastega noatera naksasid. Muidugi ise-ese hammastega Kaa; ise `eese `viisi (omamoodi) teeb maha `jälle Mar; õpid iseenes rumaluss maha `jätmä Kod*

Vrd esienese

ise|eneses -eneses VNg Lüg spor eP(-ss- Jäm); *-eeses Kaa*

1. *endamisi*; omaette *`räägib ise eneses, `üksi `päini Lüg; ta `mõtlend ise eneses, et ma lähä ka lohistes säält läbi Kaa; metu `korda ma `naertsin isieneses Mih; kül_ta aga manas*

iseeneses Kod **Vrd** iseendamisi || (endasse tõmbunud, uhkest või pahasest inimesest) *ta on`ennast täis, ehk ise eneses, ei`räägi kenegagi; näss sie on ka`ninda iseeneses, ei`raatsi`tõisele midagi`anda Lüg; Ma läksi nõnda iseeneses teed kaudu Kaa; käib na isieneses, ei`vaata`kuskile Tõs; iseeneses või tõhakas, nagu pahane PJg; Käid nii iseeneses`ringi nagu oleks pruudi`aasta Jür; isieneses olek KJn **Vrd** ise|endas, -enestäs*

2. iseenesest *nee* (endisaegsed tikud) *`võtsid tuld iseeneses, akkasid põlema Muh; kui õhuke ein, ta kuevab isieneses* (kaarutamata) *ära Kse*

ise|enesest -enesest spor R, hv Sa Hi Lä, spor KPõ, -ss Kod hv Ksi; -eesest LNg Rid

1. ise, välise tõukejõuta *Mul sai se selg kohe iseenesest* (ravimata) *`terveks Kuu; iseenesest nägemine kadus ee, pole valu ega midad Khk; Ise-eesest äi tule kessegile midagist käde; Et sedasi ep tohi teha, see peaks igamehele iseenesest juba arusaadav olema Kaa; täid sigivad pähä iseenesest Mar; tänavu ise enesest on ära murenend nied`ambad VMr; iseenesess akas`kasma, ilma`külvmätä Kod **Vrd** esihenesest; ise|endast, -eneses, -enestasa; itseenesest*

2. iseseisvalt, omal jõul *sie* (suur varvas) *ei`kergi mitte ülesse, tema iseenesest ei`liigu Hlj **Vrd** ise-eese*

3. tegelikult *`kartuli idu saab ise enesest rikkunud, läheb`katki Lüg;`Kople küla on ta ise`eesest* (ametlikult) LNg; *töö läks iseenesest`ästi Kos **Vrd** iseendast*

ise|enestasa -enestasa Hlj VNg, -äsä Lüg

1. ise(enesest) *küll sie asi tuleb ise enestasa`välja Hlj; sie one iseenestasa purust`mennu VNg **Vrd** iseenestase*

2. ise *`ütleb ja ise enestäsä`istub mehe tie`ääre Lüg*

ise|enestase -enestase Jõh; -enäsräse, -ene- Lüg

1. ise(enesest) *Ihundased`kaovad iseenästase* [väikelapsel] Lüg; *`Tõinekõrd kahekeste kui`öldi, iseenestase nagu tuli mõlemil`kõrraga üks sõna suust Jõh **Vrd** iseenestasa*

2. endamisi *Akkas`ulkuma ja iseenestase`rääkis roho`aias Lüg*

ise|enestäs -enestes, -äs

1. ise *`ütleb ja ise enestäs`istub maha tie`ääre Lüg*

2. (juhmist inimesest) *on ise enestes, ei`võtta`kellegi õppetust`kuulla Lüg*

Vrd iseeneses

ise|ennaste refl-pron iseeneste *kellega te aru`peate. iseennastega Muh*

Vrd ise|ennete, -ente **-ennete** = iseennaste *siin on`võlgasi isi ennete vahel Vän -ente* = iseennaste *muretsevad isi`entele jooma`kraami`tarvis Kir*

iseenästase → iseenestase

ise|eraldi eraldi, lahus; lahku [põrsad] *`kipvad emä kallale ikki, sai isiäraldi`näd`panna Var; [talul] põld ja karjamaa ühes ja eenamaa veel isi eraldi Mih;`lõosed on kogu loomade`kohta, obused olid iseäraldi Ris; sõrmkinnas on nagu käsi, sõrmed kõik iseäraldi Hag; kangas piab ära`saama lahutetud, iga paar ise äraldi VMr **Vrd** iseerälde **-erani** iseäranis, eriti iseerani *ia inimene Lai -erälde* = iseeraldi *talopojal õli karjalaut iki iseerälde* [elumajast] Kod **Vrd** esierälde*

isegi, -d *isegi* R(-ki Jõe Kuu) Khk Põi spor KPõ I, -d Khk VII Muh, -ed Phl; *isigi Mär Tor Hää Äks Ksi; üsigid SJn*

1. (rõhulisena) niigi, selletagi, nagunii *Pakku jah `saksa`lapsele `saia, sel isegi `perse iad ja paremad täis IisR; see võtab isegid `aega Muh; Rihituba `olli isigi soe ja pidid ikki `jõuga `vihtuma (rabama) ka Hää; ohu mõegad `tuorekad nied pane teiste `peale, `aedub seal isegi Jür; emal olivad isegi kääd-jalad tüöd täis VMr; suvel leib `kerkib isegi, ilma juurekakuta; isegi sae tagasi `tulla `ulka muad Kod; `mõistlik mõistab isigi, rumal katsub kääga Ksi*

2. (rõhutuna) koguni, siiski, vastupidi ootustele *siis isegi `Kolga `rannast oli `käädüd siit `verku `ostamass; `piimä suppi `tehti ja. isegi hüä supp oli Kuu; `pulmad õlid vägä ilusad, isegi `manna suppi `eile `õhta `keideti Lüg; viimane rünne tainast raabiti `lõimest kogu, isegid oli selle jäuks lõime raap Khk; Ta ikka isegi mees et ta [raha] käde `andis Pöi; Kit`särakad oo õte sañdid linnud, viavad isigi kanapesadest munad ää Tor; isegi sina oled meile tuld JMd; kessi poolteist vakamad `väl`la `niitis - - se olgu isegi ia `niitja Lai*

Vrd esigi, itseki

ise|hakanud õppimata, erialase ettevalmistuseta *ise akkand kingsepp Lüg; See oo üks iseakkand tark mees Kaa; ebaarst oo isiakand arst Kse; ise akanud masinist Kod*

ise|jagu 1. isesorti *isejagu siad JMd*

2. omajagu *talve saab isijagu mehi jälle mere pial `otsa Hää*

isek *is ek, isk (preteeritum) ei; (ega) ei is ek näe?; isk saa ennele `osta, isk lat'sile Lei*

Vrd es¹

***isekas** isemeelne ja iseteadlik *tänapäva lapsed on nisukesed isekad lapsed JJn*

ise|keske *ise`keske (omaette) elu Rei -keskene ise`keskene elu (üksikust inimesest) KJn -keskes* isekeskis – RID Jäm Emm Rei Vig Han PJg Ris Hag VJg KJn *isäd (isatedred, -metsised) `lähväd ise `keskes `taplemaie; ise`keskes saab asi `õiendettod juo, ei `uoli `kohto `mennä Lüg; ise nad on ise`keskes tigid ja vääräd Rei; [lapsed] Riidlevad isi`keskes Han; me olime seal isi`keskes – ei meil oln mehi `ulkas Ris; ise`keskes on leppind ja `jautand VJg; lapsed `jäetud isi`keskes kodo KJn -keskis -`keskis spor R(-ss Kuu) S L KPõ I; -`keskis Noa Kul Khn Tor spor KPõ I omavahel, oma perega; omapead ega emal old meid `aega oppeta, mei ise`keskis oppisimma VNg; lapsed ise `keskis kodu Khk; aga midagi `rääkimest nendel (luikedel) on et nad isi`keskis aru saavad Noa; poisid isi`keskis ajavad roppust suust `väl`le Mär; isi`keskis, igäuks oma perega, `võt'sid `ohra HMd; aavad ise`keskis juttu JMd; olid käind käsitüed tegemas ise`keskis sial JJn; tüdrikud ise`keskis vahel `laulsid, põllu pial vahel Pal **Vrd** esikeskel, esikeste, isekeskes -keskline omavaheline ise`keskline jutt Kos -leialene iseleialene = iseleivaline – Mar -leivaline i.-leivalene Ris Koe omaette leivas olija **Vrd** iseleialene*

ise|liiki 1. isemoodi, -sorti *mustad `piiprellid ise `liiki, `kolsed ise `liiki Muh; see põle teiste `moodi `ühti, see oo na ise `liiki Kse; ise`liiki inime Koe; ise `liiki puu Trm*

2. eraldi *pisissed `tuhlid nopitasse ise `liiki Khk; tämä õli ise `liiki, ei õllud näie ulgas Kod*

ise|loom loomus, karakter *Inimesel on jumalast `sõuke iseloom `antud Pöi; inimesel on `sündin iseloom, seda õpetus ära ei võta Noa; isa oli äkildase iseloomuga; tal ei olnd ise`loomu, `andis `kergesti järele Kos; ta on `järsku ise loomuga Trm; on `rapleva ~ `rapleja isiloomuga Plt -loomulik `tuskari täis, tõrgob ja iseloomulek (isemeelne) inimene ikke Mar; ta on iseluomulik (iseäralik) inime Koe -lugeja mehhaaniliselt loendav (haspel)*

Iselugeja `asvel Kuu; Iselugija `asplil kaks `ambarattast, üks luges `õtsi (lõimelõngu), `tõine `võrkeid. Kui sai `võrge täis, tegi kõhe `plõksu Lüg; ise lugeja `aspel -- [temal] `niisikene `karbikene, pulk `küljes ja `vetru all. kui sai täis, siis `kerkis üless ja `näitäts `numbri Jõh

*isem p isemad erinevam `mitmetel on isemad `muodi [kartuleid], on punaseid ja `ruosasid (erinevat sorti) maas; siit `saadik oli isemad `muodi `riie (osa püksisäärt oli teist värvi) Hlj Vt ise³

ise|meeleline isemeelne *kui mina olin `veikene vaar, siis olin `oite ise `mieleline Hlj Vrd* esimeelne **-meel(i)ne** isekas, kangekaelne; iseäralik – spor R eP *sie poiss on isemielne, tieb mida ise tahab Lüg; mõni nii ise `meelne inimene, äi ooli teisest Khk; ise `meelne inimene, aab oma `õigut taga VII; üks ise `meelne inime, ei sel'si teestega ega lepi kokku Mär; ei tahand [teisele] näidata seda `piima kes nisukene ise `mielne või eba `usklik oli VMr; tema `niiskene ise `müilne, ega tema teeste järele `paimu MMg Vrd* esimeelne, isemeelne **-moodi** eri laadi, teistmoodi – spor R, eP *sie mei vana kiel oli ikke ise `muodi ka Jõe; `vastla `päiväst `tehti, siis nied olid `niisukesed ise `muodi `kuogid VNg; egas kohas isi `moodi kalad Jäm; Ta pole ikka teiste inimeste `moodi, ikka pireke ise `moodi Pöi; `keetsin nisukest ise `moodi suppi Rid; [kadrid] ehtasid `riided ikka isi `moodi Mär; Iga vili `tahtis ise `moodi moad Kei; old ta (koiku) midagi isemuadi [sängiga võrreldes] Kad; igas `nurkas on kiiil isi `moodi SJn Vrd* isemoodu; iside-, isit|moodi **-moodne** isesugune, -äralik pidalitobine inimene oli ka niisugune `uimane ja `niisukene noh ise `muodne VNg Vrd isemuodne **-moodu** isemoodi – Var Tor Saa Kod Äks Ksi KJn Kõp *isi `moodu uüt [on libahunt], mis isi `moodu murrab, mette kõrist Tor; iga `kõplaga kõblastadi isi `moodu Saa; nüid one ise `müüdu laalud Kod; siin on isi `müüdu adra Äks; igas peres ol'l isi `müüdu süüju ju Kõp Vrd* esimoodu; itsemoodi **-muodine** = isemoodne *oligi nisuke ise `muodine `nuorest `saadik ko,e Jõe; ühe `mastised jahid olid siis -- neil oli nisukune ise `muotine `taklass Kuu; `niisukesed ise `muodised `taadid oli `enne VNg Vrd* itsemuodne

ise|oma¹ (võib kompareeruda) **-omam** Pöi

1. (lähi)sugulane – Khk Jaa Pöi Muh *ise oma poolest `võöti `toita; üks ise oma inimene Khk; Ta `ütles `moole et mine sa, sa kõige ise omam; Nee on ju nii suured iseomad, õdede `vendade lapsed Pöi; õde ja `venda_p `üita sugulasteks, ne_o ikka iseomad Muh*

2. *iseomad* (menstruatsioon) Jaa

ise|oma² **1.** refl-pron iseenese – Jäm Khk Pöi Käi Tor Hää Vil *noh iseomale `püitsid [kalu] Khk; üks pani ise omale teki `ümber -- tegi ennast siis [jõulu]aneks ja Pöi; Nee (puugid) joosved loomde ja iseoma kallale ka Käi; võt'tis isi omale Tor; käib pääle nurumas [teistelt] -- isi omal kedägi ei ole Vil*

2. poss-pron oma ää ming sa `sõnna (kakelejate) vahele `ühtid. *nendel ise omad asjad Khk Vrd* esioma

ise|paigas eraldi, lahus *iga asi ise paigas Koe; elutuba on isipaegas KJn Vrd* esipaigan, isepaikas **-paika** eraldi, lahku *siis ma `niitsi villad isi `paika [vastavalt kvaliteedile] Hää; võt'ima kartulid, `veiksed ise `paika, suured ise `paika Kod; liust `võeti [linad] `väl'la, kui kiud isi `paika jäi SJn Vrd* esipaika **-paikas** = isepaigas *pole ma sēel mette, ma ole ise `paikas Emm; igä üks eläb isi `paikas Juu; saun `ol'li iki ise `paikas ijmal [teistest hoonetest] Vil* **-pardad** pl *isi `pardad* varad, liigparras – Ris **-pasilas** isekeskis *Vastamiste*

`aitasivad [mehed sepipajas] üksüht küll - -Sepa asigi sie ei õld, kuda tegivad. Isepasilas siis leppiti kokku Jõh **-pasilase**, **-pasilasi** omapead `Lapsed `jäeti tuppa isepasilasi ~ -pasilase Lüg **-pidi** eraldi, lahus *nopped kraasitasse isepidi, villad isepidi; isepidi kuevatatse nisud ja kaarad isepidi* [kama tegemisel] Kod **-päidi** isemoodi *Igäüks ise`päidi ribagille* (igal omad soovid ja tavad) Kuu **-päin** üksipäinis *elan siin isepäin* Vai **-päine** *-päine* VMr Kad Trm isepäinis *reie`pialsed* [villad] *`pañdi isepäine* [lambaniitmisel] VMr; *ta* (maakaer) *oli aruline, iga aru ise päine* Trm **-päines** *-päines* Hlj/-p-/ Käi VJg, *-be-* Rei isepäinis *`peksandused* - - `aeti [põrandalt] *`jälle ise`päines kokku* Hlj; *pahk`kasvab ka puu külje peel, puust isepäines* Käi; *ta käib isepäines ei topi teiste ligi* VJg **-päini** *-päini* Jäm Khk PJg Amb Koe; *-päini* Vll, *-päeni* JMd; *-`päini* Hlj Lüg Vai Emm Rei/*-ei-*/ Var Aud Ris; *-beni* Kaa isepäinis *`seljä`päälised`villad`panna ise`päini* Lüg; *olen keik aja siin ise`peini, vahel keib ka ikki öde vaadamas* Rei; *lapsed jäid isepäini koju* PJg; *pane* *parema liha isepäeni* JMd **-päinis** *-päinis* Khk Kaa Rei Mär Vig Jür JMd VJg Ksi KJn; *-`pä(i)nis* Mar; *-`päinis* R Emm Käi Ris KJn; *-päenis* Mar JJn Kod(*-ää-*) KJn; *-bänis* Kaa(*-e-*) Pöi Rei Phl/*-e-*/ Juu JJn eraldi, lahus; omaette *Vade mes oli neh koverik* [puu], *sie läks ise`päinis`hunniku* Kuu; *Jüri õli ise`päinis* (eraklik), *kole tige* Lüg; *Vana on nii`kange, et võtab isebänis* [kartuleid] Pöi; *hobused`olled isebenis ja`veiseloomad`olled ise* Phl; *pañdi isipäinis`sööma, ei`lastud teeste`ulka* Mär; *aga tema ei`läindki tešte`juure, oli isepäenis* JJn; *`küümned on isepäinis pandud* Kod; *kui viletsam ein`olli, siis niideti`püür`kaari, siis`olli igaüks isipäinis* KJn **Vrd** *esipäinis; isepäine, -päines, -päini; itsepäinis* **-päinisse** *-päinisse* Mär, *-bän-* Mar; *-bänise* Kaa Pöi eraldi, lahku; omaette *Köhualused villad nee`pandi ikka isebänise ka* Kaa; [puder] *nii kõbaks keedetud et iga tang lähäb isebänisse* Mar; *ta oiab na isipäinisse* Mär

ises *ises* Kei Tür Pai Pee Lai; *isis* Aud isepäinis *`soosträl o ka iga mari isis* Aud; *Lehmad olid ise`lautas, mul`likad ja pul`lipluksid ises* Kei; *elu on`ammugi ises juba* Lai

ise|seisvalt *omal jõul, teiste abita ise`seisvalt olen särised püind* Ris; *ilma sel`g`roota on see, kes isi`seisvalt ei saand kedagi`asja`aada* Plt

ise|seltsi 1. *isemoodi nie* (tatarlased) *olid`jälle ühed ise`seltsi`sitsi`kaupmed* VNg; *na ise`seltsi inimene. ega see ikke teistega kokko ei klapi* Mar; *ise`seltsi loom* Khk; *ise`seltsi veis* Juu

2. *eraldi; omaette ise`seltsi`hoidama* Kuu; *Ise`seltsi olid need peremehe pojad* Jäm; *ei taha`olla teeste`ulkas, oiab isi`seltsi* Tõs

isesse *isesse* Juu; *isise* Aud isepäinis *kis juba`jõukam oli, tegid sia laada isise ja`lamma laada isise* Aud; *kui akatakse midagi - - panema iga jagu isesse, siis sorditakse* Juu

ise|sugune *erinev; eriline, iseäralik - spor* R eP *ärä ole ikke isesugune ole`nindagu`toisedki* VNg; *mis ise sugussi`asju taal nõnda on* Khk; *sihuke ise sugune inime* Tor; *libauñt olema isesugune uñt* Lai; *nendega* (sigade tapmisega) *`olli ka joba isisugune lugu* KJn **Vrd** *esisugune* **-sõitja** *oma jõuallikaga liikuv seade (hrl aurukatel)* Vig Vän Kod spor VIPõ *`naabritalu peremees`ostis esimese isi`sõitja* Vän; *tä õli tuanud isi`sõitja maassina* Kod; *tilisang`olli isi`sõitja* KJn; *Sij`olli suur samm edesi ku tullid isi`sõitjad. Es ole* [vedamiseks] *änam vaja obesid`otsi* Vil **Vrd** *esisõitja* **-tabaline** *isesugune sie`tottakas ei ole aga sie on nisuke isetabaline sie`inimine,`aige* VNg **Vrd** *isetabane* **-tabane** = *isetabaline - Hlj Lüg`täma on ise`muodi inimine, vai ise`tabane* Lüg

isetama *isetama* pidevalt *ise* ütlemata *Ära iseta siin kedagi ise ja ise, 'jusku 'teisi ei ole*
lisR

isetämä pr (ta) *isetäss Röp; isetäm(m)ä, issetamma, imps issetedäss Se; tud-part isetet*
Vas (kevadise tuule käes) lõhenema, pragunema *jala^o kõik' är isetedüvä, külma tuulõga ja*
likõst ka saava^o, sõss lahk ja isetäss är kõik'; keväjäne tuul' isetäss ja lahk kõik' är Röp;
ma_või_j 'tuulde minna, näo isetäss är; nägo är^o issetedäss Se

ise|tükki eraldi, lahku *ouvi* (havi) *'ambad pange isi tükki, nee nii vahed Jäm; kui koor*
oli paras soe jähi või 'puhtam ja ise tükki Ris -tükkis eraldi, lahus – Khk Rid Mih Aud Ris
kala ing, mis selgroo 'külges on, põis on ise tükkis Rid; sigade laut ja lammaste laut, need
olid 'jälle isitükkis Mih; ise tükkis 'istusid, naesed pruudi 'laudas ja mehed 'peime 'laudas
Ris **-vahe** *iseasi sie on ise vahe ku nad ei tahagi midägi; Igäl ühel oma armas,isevahe*
'vierastega Kuu; siis oo isi vahe Aud Vrd esivahe -viisiline isesugune *iseviisiline tegu Hää;*
isiviisilene 'tahmene KJn Vrd esiviisiline -vädu isevärki *Nii isevädu mees, äga tema p*
sünni ilmaskid teistega kogu Kaa -värki isemoodi – spor R eP *on üks ise 'värki inimene,*
'rüdelik ja 'kiskuja Lüg; see pulm 'peeti ise 'värki ää VII; Oh see (inimene) tükkis ise 'värki
Rei; *Isi 'värki inimestega oo 'raske elada Han; ääle 'järgi tunneb looma ära, igal öhel on*
isi 'värki ääl Saa; üks ise 'värki ehitus Iis Vrd esivärki -äräli eraldi; *omaette tael on iseärali*
ja käsn on ise Ris; sialt (käsitsi rehepeksust) 'saadi peeniksed öled ja sasid, need 'pañdi
lakka ise äräli Lai Vrd esieräle

ise|ärälik *-äräli|k* Lüg spor eP *(-le|k* Rei), *-ärä-* Lüg Mar Tor Kod Kõp, g *-ku* (-gu Rei),
g *-kku* Lüg

1. (väga) omapärane, kummaline *isi ärälik* [inimene] *kie ois 'tõistest 'kõrvale Lüg; jutu*
poolest sehande iseäralik inimene Khk; Tüdruk on nii ise ärälikuks läind Rei; kanad
kõkutasid, 'kuulsid isiäräliku äält Saa; ta on täna nii iseäraliku 'näuga JMd; nüid on kõik
'võeraks jäänd, kõik on 'niuke iseäralik Koe; mõni on iseäraliku mooduga Trm; iseäralik
inimene ei lepi tõesega kokko Kod Vrd esierälik, iseäraline

2. eriline, spetsiaalne; mainimisväärne *maagare tuul puhub maagarest, iseäraliku*
midad tääl pole (ei mõjuta kalasaaki) Khk; *loomal üks iseäralik sool, libesool VII; 'pastla*
nõel oli iseäralik kolme kandilene Vig; 'preilidel ja prouadel oli kirikus iseäralik tool' Mih;
sabaga tähel on iseäralik ettetähendus Juu; muidu iseäralikku [haigust] ei ole -- [aga]
võtub 'ähkima Plt; loomalihal on isiärälik lõhn kui sialihal; 'sõl'mi ei olegi isiärälikku SJn
Vrd *iseäraline*

ise|ärälikult adv < *iseäralik se rehd veel oli iseäraligult 'tehtud, pisike 'sahkel ka all*
Khk; *isiärälikult elama Tor Vrd esierälikult*

ise|äräline *-äräli|ne* VII Vig Tõs Kos Koe VJg Lai Plt, *-ärä* Lüg Juu, *-äräli|ne* Rei Han
Var Tõs PJg Tor Koe Lai, *-ärä-* Tõs KJn, g *-se*

1. (väga) omapärane, kummaline *'lehmäl lei isi ärälise 'aigusse 'sinne emäku Lüg;*
Sool -- oli lapse põlves isiärälene jumi Han; iseäraline asi 'lindas üle Juu; tuas oli
iseäraline ais Kos; isiärälene olek KJn

2. eriline, spetsiaalne; mainimisväärne *teä seäl isiärälist kedägi Vig; ei tia iseäralist*
lugu seal 'sündin olevad Tõs

3. eraldi olev nua lõuad, isiäralest tükid [noa pea peal] Var ; õhtal, kui ruut peigme majasse jõudis ja temaga kaasas olevad velled - - sis kaeti peigme pool üks isiäriline väike laud PJg

Vrd esieraline, iseäralik

ise|äranes -ärane VNg Rei Phl LNg Vig Kse Han Tõs KuuK JMd Pai Koe VMr Pil, -ärä- Kuu Mar Vig Khn KJn; -erane Ksi

1. eraldi, lahus; lahku; omaette võipesu koost olle ka iseärane, see olle suurem kui supikoost Phl; tä iseärane elab, põle teiste seltsis egä kedägi Mar; Sa olid isiärane, teises tuas Han; omingu aeti [sead] metsa. iga pere ikke ise ärane oidis [oma seakarja] Pai; tema tahab ikki isiärane olla, ei sel'tsi testega KJn

2. eriti mina ise ärane olin kange ahju puhastama VNg; maarjakašk on isiärane sal'milene LNg; [tal] Oli isiärane omigu raske üles tõusta Han; tänavu on iseärane ia uasta JMd; ise ärane või ja silgu karbid, nied ka ikke pešti VMr

3. iseäralik [tüdruk] Na isiärane, akkab vist mehele minema Han

Vrd iseärane

ise|äranese -ärane KuuK JMd = iseärane akati juo elumajad iseärane tehtama [rehetoast] KuuK; panen pörssad iseärane JMd

ise|ärane -ärane spor R(-ss Kuu) S(-e- Khk) L, Juu KuuK Amb VMr Iis Lai Plt, -ärä- Lüg Jõh Khn, -erä- Kuu

1. eraldi, lahus; lahku; omaette Aabramiotsa talod, nied on Soldina moisast mere puole, iseärane metsa servas Vai; panid teised tuhliid ise ärane Khk; me võime kahekesi iseärane juttu aada Muh; keldred isiärane, mitte maja kül'gis Aud; [tuul] viskas rukki akkjalad nii laiali, et iga vihk oli iseärane Juu; esi'otsa olid viel lambad iseärane [karjas] VMr **Vrd** esiärane, iseärane

2. eriti, väga; eeskätt mina olen ise ärane närb süöma VNg; ise ärane siin nende talu, sie on niske pae päälne [maa] Jõh; saju eel iseärane kajud kuivavad Khk; [lõnga] Kera veereb, nagad lostuvad maha ja saəsi kõik, linane lõng viil isiärane Hää; naistel olid ka mõnel olid tossud. iseärane kis karja laudas käisivad KuuK; [vahel] ilm ise on soe, aga tuul on jahe. seda on kevade ise ärane Lai **Vrd** iseerane

3. (atribuudina) eriline; iseäralik pahu jutlus, üks isiärane lugu nende (armulual käijatele) Jäm; mis tõrudega söödetud olla - - seuke iseärane mekk oli sihes [sealih] Põi; kes seuksed iseärane inimesed oo, neil o kalkunid Muh

Vrd iseärane

ise|äranise -ärane Jäm Khk VJg eraldi, lahku paneme need asjad isiärane Jäm; see ojab nda ise ärane(se) Khk; nad akand juba iseärane leiba VJg **Vrd** iseärane, -ärane -ärane = iseärane pane sijn asi iseärane kõrvale, niid ei kõlba üste Kod

isi¹ → ise¹, ise², ise³

isi² → iskma

isi- → ise-

iside|moodi isemoodi ärkan ülesse, kammer oli jüstku iside moodi Juu

isik isi|k spor R eP, Hel Ran Plv, iisi|k Lüg spor Sa, Muh spor Lä I M, issi|k Mär, esi|k Tõs Hls, essi|k Vig, g -ku(-gu Kuu Khk Rid Saa) u (sag liitsõnades; tähendus sag ebamäärane

või halvustav) inimene; võõras; asjamees *sial oli palju neid isikuid* Vai; *kis see iisik oo, kes siia tuln oo; mis suur iisik see oo* Muh; *Oled ikka vänge isik küll* (kiitlejast) Emm; *ameti ~ amet iisik* (ametimees) Vig; *sa oled üks isik ka* (pahurast loomast) Kse; *Juhan sai iga isikuga iasti läbi* Kos; *väga tähtjad isikud* JMd; *egä iisiku piält oo maks* Kod; *no siss nid kõrgemad isikud pañdi* [varulaua] *teise otsa poole* Pal; *võeras* [inimene] *on isik, tuttavad ei ütelda isik* Ksi; *kõnd küüki müüdü ku iisik, es lausu midägi* (tuimast inimesest) Krk

isike → issike

isiklikult *isiklikult* Vai/-d/ Plt Har, *ii-* VJg u ise, omas isikus; vahetult *tema läks üksikult isiklikult üksi päine* [lauakirikusse] VJg; *vot see on nüid isiklikult minu asi* Plt; *ma minevä nädäli ol'li Riian* - - [küsimus] *isiklikult vai?* [vastus] *uujoh ei. vaimun* Har

isiksi isekeskis *nemad sosistasid isiksi salajuttu* Saa **Vrd** esiksi

isiku|maks u igalt 20–60 aasta vanuselt isikult võetud maks (Eesti Vabariigis) spor R eP M *pandi viel naiste rahva isikumaks ka pääle* Kuu; *minu minial oli isiku maksu maksa kümme krooni õigus* Vig; *vallan oo isikumaks* Kod; *nüid om iisiku mass, vanast olli pääraha* Krk; *suure iisiku massu om* Hel **-tunnistus** u isikut tõendav dokument, pass – hv eP, Plv *mool pole isigu tunnistust* Khk; *vanasti ol'li tuusik, nüüd on isigutuñnistus* Saa; *vanaduse passid aanti nüid niukesed isiku tuñnistused, et änam mitte vahetamest põle* Pil; *egal inemisel piät isikutuñnistuss olõma* Plv

isima¹ *isima* Khk Põi Muh = *iskima kui ükskid midagid asja - - tahab saaja - -* [õeld] *see isis seda ammu juba* Khk; *Taal on kohe sõuke isimise moed, ta peab kõik nurgad läbi isima* Põi; *mis te sii isite ukse taga; kass isib rotti* Muh

isima² → iskma

isin *isin* g -a *sisin*; *susin kivide isin jähi tasasemaks; ussi isin* VII

isise *isise* Sa Mar Kse *sisise*; *sisise* *tuline kivi isiseb* Jäm; *sa nii vihane üsna isised; sülg isiseb palava raava peel* Khk; *ta* (angerjas) *lähäb kerase pöösa, isiseb* Pha; *isises midagid abenase; ahju kivid isisesid vähä* VII

isistama *isistama* *sisiseda laskma mis sa isistad seda vett liidi raava peele* Khk

isit|moodi *isemoodi* *Iga vend oli mul tõesti isit moodi* Tõs **Vrd** *isitmoodu -moodu* = *isitmoodi sehande isit müüdu jabur ta ol'li, puul ullu* Vil **Vrd** *esitmoodu*

iskima *iskima*, (ta) *issib* Sa (*iss-*) Hi(*h-*), (sa) *iskid* Emm, *iskid* Khk (ainiti) *vahtima*, *piiluma*; *passima*, *luurama*; *nuhkima*, *varitsema* *ülgid iskima* Jäm; *ma issisi sääil küll ka, aga ma_s saa sääilt midad omale; iskis suurde silmadega* Khk; [ei] *ole ma so akna taga iskimas keind* Mus; *Mis sa, tüdruk, peaksid ükslugu sõnna peele sisse iskima* Kaa; *mis sa sii issid nurki kaudu* Krj; *Mis asja sa issid nii kangesti, on sool midagid kadund* Rei **Vrd** *iisima, isima*¹

iskma *iskma* Trv Lei/-s/-, -ä Hel T V, -e M(-s-) San, (ma) *isi* eL(*iži* Lei; *issi* M); *ismä, -e*, (ma) *issi* Hls; *isma, imps issitass* Ote; *imps issitäss* Har, *isetäss* Röp; da-inf *issi* Pst; *isima* Trv Lut; *ižima, -ä* Lei

1. keerdu peale ajama **a.** (lõnga) *korrutama ku isit, siss* [lõnga] *igä kjiil om igä sõrme vahel; lõng isitess ärä katekõrra, kolmekõrra; ärä väege keerusse isigi* Trv; *Ku issiti, siss sõkuti okiratast vastupidi* Hls; *temä esi isks; ärä sa* [lõnga] *kana sel'gä iski, oia ütelin, küüdse vahel* Krk; *kangale es võeta isitusi langu; [korrutamisel] isken kjiird käis tõesipidi* Ran; *villast langa isiti, linast es isitä* Kam; *Umblõmisesess endä isiti langa,*

`kangakodamisesse ol' `iskmäldä lang; ma ise langa, koi `kinda Har; `villan ol' `sel'ge villanõ, `iskmällä langa^o ol'li^o Vas; timä `iske vok'i pääl [lõnga] kokko Röp; ku katõ kõrra iside langa kokko, sis tu saa niit' Se **b.** nööri kokku keerutama tetäss kate `kõrdne, isitu [selis]. üits kii' üte `värtnä `pääle, tõene kii' tõese `värtnä `pääle, kolmandaga isitäss kokku Ran; `Kapla `lүүmā ~ `iskmä Vas

2. lööma; peksma *iži tulõ* [tulerauaga] *tagla manu*; `iskä `soldadi (peksjad, karistussalklased) *omõva^o tulludõ `mõiza Lei* || `kõivõ, `vahtrit `iskmä (mahlasaamiseks auku puurima) Rõu

3. (ennast) muundama; seadma, ehtima *sa olõt `iskinü `õkva nigu Mõnistõ inemine*, `säartse `rõiva ja sääräne rät't Har; *vanahalv sai hiinnäst `iski<sup>o</sup> suurõst ni `väikost*; (välimusest) *ilo olõ õi uma `iskminõ, palõh olõ õi uma `pandminõ* rlv Se; *kui palass [nõiutud seanahk] är ne timä nakass `iskmä. `kõikõ edimält saa siug -- [pärast] isk är `hindä inemesest* Lut

4. fig `iskmä (teist tagaselja nõökama, laimama) Rõu; *timä `iskse minnu* (oli pealetükkiv, püüdis midagi saada); *assa^o vana `iskmäda juudass* (kirudes) Plv; *Kuri tiiid mis tä säl isk* (teeb, toimetab); *Tiiid, kes tälle ta latsõ um `isknü^o* (teinud) Vas

Island: (taimenimetustes) `Islandi `sammel u islandi käosamblik (Cetraria islandica) IisR; *Islandi ohakas* ?keelikurohi – Rei

isma, isna → iste

isokõnõ *Isokõnõ* põial – Urv

isot *iso|t p -tat* (kirumissõna) *mi_s a no nii tei^o, oh sa vana isot* Se

Hispaania: *sidä `hispaania `haigust* (grippi) *oli ja siis jäi siel nii `palju näid inimisi jäi `hispaania `haigeks*; *`Hispaania krae* (süüfilise viimane staadium) Kuu; *ta oli spaani `aiguses ehk `inglise `aiguses* (gripis) VMr; *h i s p a a n i a k ä r b e s* 1. ravim hispaania kärbest (Lytta vesicatoria) *ispaa-nja kärmes oo `sohke rohe, mis teeb inimese ulluss* Tõs; *`lehmil ja märädel andass `ispaa-nia `kärblisi ku na joosnuss ei saa*; *ispaa-nia `kärblene om sji, kellege saap `perrä panna* (kasutada armuvahendina, et poiss tüdrukut armastama hakkaks) Krk; 2. porikärbes üks suur one sinine, *üeldässe ispaa-nia kärbes*; *ku ispaa-nia kärbes kalade ja liha `piäle situb, siis kõhe ussid lüäväd `sisse* Kod; *h i s p a a n i a l a m m a s* (lambatõug) ?meriino *paania `lambad* MMg; *hispaania lammass tyy um nii peenükene ja paks vill* Rõu

iss¹ *iss g issi* lstk liha latse küsive iki `issi Krk

iss² *iss g issi* Emm; *iss* Kei lstk isa

iss³ int *ussid isisevad. iss iss* Mar

iss- → ist-

issa *issa* Jäm Khk Põi Muh spor L, Koe VJg Hls Krk, *i-* Khk Ris Lut; *issa* Emm; *issä* Krk; *issä* KJn, *i-* Se; *issä* Lut

1. isa, jumal *issa poeg ja püha vaim* Jäm; *Ta lehem oli äkisti ee surnd. Külap see oli vist issavits* (jumala karistus) Emm; *taevane `issa* Tõs; *issa, poja ja püha vaemo nimel* Ris; *poiss `eiten risti ette, ütelnu issä pojake pühä vaim; pühä vaim tule ju säält `issast pojast* Krk; *pühä issä Jeesuss Krõstoss* (palvesõnad) Se **Vrd** *essä* || fig *Abõ `issa `puõlõ* (surnud)

Kh; *põlesid kõik* (tõrred) *ää, läksid kõik* `issa `karja (hävisid) Koe; *jumala ~ `issa `karja läks* (suri) VJg

2. *issameie meie* `issa Tõs; *mu issa kutsutass* `paatõrnoss Lut

3. (välj ehmatust, üllatust, imestust jne) *Oh* `issa *tule ise abi* Põi; *oi* `issa *ristike; `issa pojuke tule ise koa* Muh; *oh sa `issa! mes inimese kallale joksevad* (imestades) Kul; *jumal issä* *pojak, mis looma nii om* `üüise! Krk; *issä jummal', tulõ no appi! oh issä issä* Se
Vrd *essä*

issakene *issake|ne* Kaa(g -se) JIn VJg, `i- Khk Kul; *issäke* Krk; *-issake* Pal; *-issäke* Kod Hel Nõo, *-ne* Nõo Urv

1. *jumal Nüid pole änam* `palve lugemist *ega söömast* `tulles *issakese* *tänamist* Kaa

2. (välj ehmatust, üllatust, imestust jne) *Issakene, kudas ma ka seda_s* *nää* Khk; *oh sina `issakene, nii on se maa`pealne* [elu] Kul; *`ossa issakene, minu elu`päävadel lõpp pial* JIn; *oh issakene, mis nüid suab* VJg; *armass issäke, ega ma pimme ei oole* Krk

Vrd *essäkene*

issama `issama visisema *märjad oksad* `issavad, *p_põle midagid* Khk

issa|mees `issa- Lüg; *issä-* Kod (põhisõna hrl lühenenud) *isamees* `issames *jagas* `viina. *`issames tõi `reie sia liha, `kümme `tuopi õlut, viis `tuopi `viina. `issamele pruut `andas sukkad ja `kindad. [hobuse] `luokas õli viel vüö; kui `issame `lapsele `anneti sukka paar kätte, siis pidi `pengi pääl -- üppämä kolm `kõrda ja `üüdämä `aituma* Lüg; *issämiis sõit pulma eden, siis sõit peig; issämiis õli peiu puult. `altari eden kerikun seisid peiu taga või kõrval; õli meie Paulil issämehen* Kod **-meie** `issa- R spor eP, Krk, *-ä-* Kod Trv Hel; *`issa-* Krk, *-ä* KJn; *issa-* Khk Muh Rei Hää Ris HJn, *-ä-* Trv Krk *meieisapalve* `issa `meie van ~ `meie `issa u; *pidid [ristimata] `lapsele `issa `meie lugema* Kuu; *sis `lueti `issa`meie `palve, siis kadus [nägemus] kohe ära* VNg; *Õhuke laes on nii ellik, et loe ennem `issameie ää, kut käde vetad* Kaa; *`Kerkus `loedi nominal `issameied, keik olid ise põliti* Rei; *issameie on jumala palve* Hää; *issameie pidi `vastuksi ää `loetama [posimisel] Juu; minul püksid vabisid. aka või `issämeied lugema* Kod; *ku oben edimest `kõrda adra ette pandass, siis andass kolm pala `leibä, üten soolage. mõne `loeve `issameiet kah; loe nüid issäme [palve] `pääle ärä kah latsel* Krk; *ma jähmati tollest -- nakassi `issämet lugeme* Hel || fig *Issa`meie `känkär* (inimesest või loomast, kes väga kõveras seisab, istub või magab) Kuu; *kaśs kuriseb, kuule ku loeb `issameiet* Krk | (taipamatust, sõnakuulmatust olendist) *Lue ku `undile `issa`meiet -- ei saa aru, ei tie* Lüg; *Lue `undile`issa`meiet vai `räägi tämääl, `ükstas kõik* Jõh; *Üle `eitand ei sie `ennast enamb `püöra -- võid `undile `issa`meie lugeda* IisR **Vrd** *essä-*, *isa|meie -meieke* dem < *issameie loet issä meiekse ärä, ja enge minemise* `palve Krk

issand `issand R eP(`e- Rid) Krk/-t/, *i-* Khk Muh Ris Kei VJg Iis Trm Kod Krk Nõo Har, *g -a, g -e* Krk; *issänd* Krk/-nt/ San Se, *i-* Krk/-t/ Puh Nõo Krl Vas Lut(-nd) Kra/e-/; *issänd* KJn Ran, *i-* Trv Se, *g -ä, g -e* Krk San Krl

1. *jumal a. jumala* või *Jeesuse austav kõnetlussõna* *Kui `issand `annab `ingekese, sis ka `leivakese* (öeld lapse sündimisel); *Kui `issand `inge `annab, küll kurat `toito tuob* (öeld vaesest ja paljulapselisest perest, kes vargusega tegeleb) Lüg; *kui issand tahab siis kasub vili ka* Khk; *see `essanda kaarikas tuli ta `kaela* Rid; *papa mamma paganast, isa ema issandast* VJg; *miu vanaemä üteli iki: `issänt Jeesuss `Kõrstuss* Krk; *ei_saa_kõik*

`taiva`riiki, kiä issänd issänd `üttese<sup>?</sup> Vas; `taivatsõ `issändä ijh Se; issänd jummal', kal'liss poig, pühä rist ~ vaim (öeld risti ettelöömisel) Lut || (nõrgenenud tähendusega) teised alles `ingasid, kõik alles `issanda rahu Lai; maka nüid üit's issänte (sügav) uni Krk; puja\_`kuuli är[?], a imä jäi iks elämä, tuu ol'l periss issändä ime[?] Vas **b.** fig `issanda püss (äkilisest inimesest) Kuu; Abe `itsis `issanda `puole (surnud) Lüg; `Ärga tämälä pakkugagi, tämä `issanda väimäs jua ei taha `viina; Sie inimene on juba `issanda `karjas (surnud); Sinu nuga on vist küll `issanda `karjas (kadunud) Jõh; päävad lähvad issanda (surma) `poole Trm

2. (välj imestust, üllatust, ehmatust jne) `issand sinu, mis sie sinu uvitab Hlj; Oi sa `issanda vägi, misuke poiss, `ninda ilus et IisR; Oh issand! Issand, kui tore Jäm; oh sina `issand! ei tule seda `korda `meele mette; oh minu `issand! oh `issand `oitku Muh; `kaeksa last, issand jumal ega sa ei saand kodu ega tuas `istuda Kei; võeh, issand küll! nagu imetsäd Kod; tareahjul olli maakivedest sein `siant, et `issant oia piip; `issant alaste, mitte ei tule `mijli Krk; `issänd keelä kaedsa (jumal hoidku) Ran; ja käsitside `pesti rük'ki, oi issänd Nõo

issanda (rõhutavalt) päris, täiesti; (koos eitusega) mitte sugugi, üldse mitte igä `issanda päiv Lüg; ma `lli nii alaste, mulle es jää mitte üits issändä jupp; mina es võta mitte üits issändä krjüm Nõo

isse Isse täi; lastehirmutis – Krj

isserus int isver `Isserus, ku teil o igä `suured `korvitsad Kuu

issetamma → isetämä

issik¹ issi|k g -gu pealekaebaja, nuhk – Vas

issik² → isik

issik³, issike `issike Khn Juu Lai; issik(e) Khn; isike Kul lstk põial **Vrd** essike

issil pingul, trammil obused ühna issil ees. vedavad `kangest, ühna `sirgel ees; mis_se auk peab alati issil olema (alatisest söömisest) Muh **Vrd** issis¹

issima → iskima

issis¹ `issis Kaa Han Mih punnis; pungil (täis) Obu peab `vaasti `issis (söönud) olema, ta teeb tööd Kaa; kõht `issis ees Han Mih **Vrd** issil

issis² `issis Plt; `issis Vil mossis; loppis `issis `näoga kui vihase moodiga `vaatab Plt; Säält (kõrtsist) `tul'ti alles teene või kolmas päe [joomisest] `issis `näoga kodu Vil

issitama `issitama lstk istuma panema `issitan sind kuku `siia Tor

issundamma `issundamma istutama – Vai

issoorlane → isurlane

issundane `issunda|ne Lüg, -ai|ne Vai, g -se

1. seemnetaim, ruut kabusta `juurikuist võeta `issundasi; `kapsa `issundane ja `kaalika `issundane Lüg **Vrd** istandane

2. taim kui on `issundasi `paksust - - siis vähendetta ja `panna `tõise `kõhta Lüg

* **issätämä** (sa) `issätät issandat hüüdma, kutsuma tu om `issätäminõ `issä jummal', tulõ no appi Se

ist int ust Ist inudu oma sittumisegä; Ist, kus sa `perguline tuled (öeld koerale); Ist `ilge oma `haukumisegä alade, no oled `kuera `ohtu; Ist lähü Kuu **Vrd** ist|huut, -tuut

istak¹ ista|k Urv, g -ku HJn Koe VJg Sim Trm Lai Hel; `ista|k g -gu Kuu

1. seemnetaim, ruut – Kuu HJn Koe VJg Sim Trm Lai *kabusta`istak* Kuu; *paneme`kapsa piad istakutest* Sim; *koali, porgandi istakud* Trm **Vrd** *istik*

2. istutamine *keväjädse`kapsta istaku`aegu* Hel

3. ”rida, peenar” *igäl uma istak* Urv

istak² *ista|k, -g g -gu hilisõhtu är`iste suurõni istakuni; lätt är edimätest tuhnist, um ar<sup>o</sup> istaguni; sõit`kuu^o (koju) suurõ istaguga* Lut **Vrd** *istang*³

istakeli = *istakile mia tukessi jala`vasta sāngi ots`lauda, siss ma sai istakeli tulla* Puh

istakil *istukil pool istakil magas* (haigest) Kul

istakile *istakile* VII Muh, *-lle* MMg *istukile ajas uiest`jälle istakile* VII **Vrd** *istakeli, istakili*

istakili = *istakile mis sa naa istakili* (pooleldi üle istme) *oled* Muh

istama *ist(a)ma, (ma)`istan* *istutama lähän`kapsid maha`istama* Kod

istandane *istandai|ne* VNg, *issanda|ne* Lüg(-st-) Jõh, *g-se; p`istendaist* VNg seemnetaim, ruut *`kapsa`istandaine oli ja`kaalika`istandaine oli* VNg; *kabusta`istandased kevāde pane maha. senest`kasvavad`siemed`vällä* Lüg; *`kapsa,`porgandi`issandane* Jõh **Vrd** *issundane*

istandik *istandi|k g -ku* Tor Koe VJg, *-gu* Trv; *istendi|kku g -gu* VNg u istutatud või külvatud taimede kasvukoht; külvatud või istutatud noor mets *vie sitta`istendigu`pääle* VNg; *istandikus kasvatase puid* Tor; *istandigusse ei lasta`sissi* Trv **Vrd** *istandus*¹, *istang*¹

istandus¹ *istandu|s* Khk Põi Mär Vig Kos Koe VJg spor I, *-ss* Nõo, *issandu|s* Kod, *istandu|s* Lüg Jõh, *g -se;`istendu|s g -kse* VNg

1. u *istandik`istendukse`aida one`katki* VNg; *Kari läks`kuuse`issanduse`pääle* Jõh; *Ranna aruse looma`jalga äi`lasta, seal suur`istandus* Põi; *obune`viidi`istandusse`sõõma* Mär; *noored õõnabud ja kirsid on`istanduses* Kos; *luamad õlid lähnud`issanduisi* Kod; *aidnik viinu ta`endä`istandusi* Nõo

2. seemnetaim, ruut – VJg Iis Trm *`kapsa`istandused, kellest`siemneid saab* VJg

istandus² *istandus g -e* õhtune käsitöö tegemine *kui loomad`õhta kõik toemetud oo, siis noored inimesed`istvad maha, akkavad`vardu kuduma, ja see oo siis`istandus* Tõs **Vrd** *istang*²

istang¹ *istang g -u* *istandik`uibuistang, säält võit`osta [noori puid] ku tahat* Har

* **istang**² öösine ühisketrus *emä`ütles`ketrāmes käün egä`üese, istangusi oli`jõstmas`üese* Khn

istang³ Jo suur *istang* (hilisõhtu) Lut **Vrd** *istak*²

istangil, -õ ”ehal(e)”, ?ühisketrusel(e) *istangil olõma; istangilõ ~`istmise`peäle minemä* Lut **Vrd** *istõl, istõlõ*

iste *iste g`istme* S(g`isme VII Põi, *isna* van Rei; pl *istnad* van Phl) L(n *istmes* Kse) K I spor M T(n *-e^o* San), *iste* VJg Nõo; *istõ, -õ^o* g *istmõ* Võn Krl Har Plv Vas, *-a* Rõu; *iste g`iste* R(n *istme* Lüg; g *istme* VNg Lüg); *isse g`isme* Kod; (j)*õstõ g`istmõ* Khn; *este g`estme* LāLo

1. istumise alune, igasugune ese (pink, tool, järg jne) istumiseks *mitte`istetki ei õle`perse`alle võttada* (väga vaene pere); *sääll* (rullil) *õli viel`niske`iste ka pääl;`Einä`niidu`massinale --`pandi`juure`tõine`iste, kahemehe istuti`massina pial* [kui vilja lõigati] Lüg; *laste kiiga iste* Khk; *oh ää joose* [tooma], *ma saa ise estet ikke* Rid; *niid*

panevad künä `estme `peale [mitte kraejalgadele] Mar; meil oo `penka küll, ega meil `istmetest `puudu põle Mär; üks\_pä kukkosin `istmega tükkis maha Ris; [katuselöömise] `istmel on suur rauast konks `kül'gis Nis; istu `seia `istmele Kos; anna külalisele kua istet JMd; iste oli vommil ja `istme pial `vihtlesime JJn; tua `istmeid `juure VJg; pärast `pañdi `sinna (lõkke juurde) laudad, no'`id `istmeteks Sim; kolme `istmega tõld Iis; ei õle isset `paknud Kod; iste om alb [vankris] Trv; ma lassi `vastse pengi tetä, et siss om ää `istu -- olgu vähämbäld istegi ää Nõo; jala om madalamban ja iste om nigu `kõrgemban Rõn; Suurõrihä istõ ol' kõvast paksust plekist vällä pressitü Vas; kerikuh umma `istmõ^o kon istusõ^o esändä ni vana^o Lut; istet võtma ~ ottama istuma Oda `istet, siis tie `joudub (õeld teekäijale) Kuu; võta `meitel istent koa VII; võta istet Kos; võtke istet ~ `istuge Trm Vrd istuk

2. (eri liiki iste) a. (õlg-, kõrkja- jne põhjaga) tool – S Rid Mar Kse Han Khn vanast oli istendel `õlgedega põhjad -- kori oli taga Khk; võta omale istend ka; `eitas püksid ära ja pani `istme `külge `kaela Mus; siis olid nee õle `istmed ning pingid -- jah õle põhjaga toolid olid Pha; kui iste tehakse peenemini `valmis, siis on `tooli. õlgpõhaga on iste Jaa; `Kõrked `tehti nõõriks -- ja siis nõõrist `tehti istende põhad; Jänese `nahku pargiti `istme peal `perse all Põi; `istme tulbad Muh; Istu `isna pääle Rei; Sukki `kindud uhuti õlepõhaga `istme põha `vasta Han; korjuga jõstõ Khn b. (väike) pink, järg Ühämehē `istmel kolm `nurkane põhi, `seljätägune `juurikast, kolm `jalga all Lüg; sañjaga iste Jäm; vehe iste ~ poiss iste Emm; toolil oo ka kori sel'la taga. ei `istmel ei ole `korja Mär; tulejalg, kolmejalaga iste oli, seäl `kül'gis oli `seoke pikk puu, `istme sees Vig; iste `ol'li kolme jalaga; lakaga `istmel `ol'li `toetis sel'la taga Tor; kolme`jalgne iste Hää; auguga iste tehakse lastele -- auk oli sees, `pañdi laps [sinna] `püsti Juu; `istmel on jalad, toolil `sammad Kos; `Aasta-paarine laps `pañdi `püsti `istme `auku `seisma, kannid `ummerringi `istme `piale, siis laps `mähgis; Vanaste oli pisike `nel'la `nurka [lõpsi]iste, neli `jalga all ja saba taga Jür c. (mesipuul) iste oo mesipuu ees see pulk, kus mesilased `peale `laskvad kui `sisse lähvad Mär d. [hobuserautamisel] kaks istent `pandi ning -- üks `sõuke ümargune puu -- see `toodi ikka siis `sõnna `istme `peele `pandi kesk`paika Jäm

3. istmik ku `istusin, siis oli [juukse] `otsad siit `iste all VNg; `tõine [võrgu] õts õli `istme all, sis ku kudasid Lüg; `Einavõrk oli `istme ~ `persse ~ tagumiku all, kui obusega `välja `mendi IisR; suured pikad `juuksed, allepidi istet kohe Kad; Suure isanda suud ja imeva lapse iste õtsa ei või uskuda Trm; tekk `pantse `isme `alla `vankri piäle Kod; Aa'na märs mis -- ratastõ vai riij pääle istmõ alla pandass Võn; sul om taa istõ nii `väikene. ku inemist -- nii istõt Har; ku tii veereh um, `viskass mõni [rukkivihu vankrisse] istm_ala ja lätt Plv

4. istumine ää tii nõvvap iki pikkä istet; vahet es pia, üte `istme pääl (ühe hooga) tei ärä ninda pal'lu tiiid; mea kudasi suka talla valmiss, üte `istme pääl Krk

iste|alune istumise alune, iste `istealune on `vaene, kas on [siis] üks tuol vana ja `katkine Lüg **-kaar** kõrgem paadikaar ahtris kui tüiritse, siis mees istub iste kaare peel Mus **-kivi** koldekivi – Khk Rõn Rõu `kolde ees oli `iste kivi Khk Vrd istekoht **-koht** `istekoht istekivi – IisR **-kott** Istõkott om vankrin liuhka vaonu Urv Vrd istumisekott **-laud** iste- Sa spor Hi, Vän Ris Tür Trm Pal Ran, `i- Jõe Mar Aud Kei JJn Trm Kod(isse-) Trv Rõn; istõ-, `i- Plv; este- Rid iste (mitmesuguste esemete osana) a. (kangastelgedel) – spor Sa

Hi, Vän Ris JJn TÜR Kod Pal Plv *iste laud* ~ *kangaspude iste laud*; [kangas] `keertasse `rulli *iste laava peel* Khk; *istelaud on, kus pial saab istunud* [kudumise ajal] Ris; *issud isselavva `piäle, põlve `piäle võtad kõrrass* [kangast, kui otsi ära lõikad] Kod; *ma istu peelee istõlavva pääl, t'solohk käeh* Plv **b.** põiklaud paadis istumiseks – Jõe spor Sa, Rid Mar Aud Vän Trm Trv Ran `keulalaud on esimene `istelaud `paadi ninas Jõe; ta (pastor Körber) pole `istund sääil iste `loudade peel mitte Ans; [tüüripidaja] sääil iste lava peel taga `otsas Mus; *istelauad või piidad* Pha; *lihid oo seandse `istelauad, miga oo vene peras ja ninas* Aud; `vennel on mitu `iste `lauda; künal on *istelaud ka kus ta sõuab* Trm; `panti `istelavva `sisse kaarte koha pääl Trv **c.** [kiigel] *sammaste vahel võlv, võlvil aisa otsad sihes. teised otsad põhilava ~ istelava hrl sihes* Khk; *Rataste istelaud* (põiklaud üle vankri pikemal sõidul) Kaa; [niidumasina] *istelaud. istelaua vedru* VII; *Mõnel* (rullil) oli `istelaud koa. *Ega `sõnna `piale istunud* Kei; *Kimmelga `istelaud Rõn -luu* `reie luu ja `kannika luud ja `perse luud, *nied on kõik nied `iste luud* Jõh

istend- → *istand-*

istelpakk *iste-* Jäm Trv, -õ- *Se Istepakk pliida ees oli ka raiepakuks* Jäm; *istepaku pääl istutass* Trv **-pink** *iste-* spor S L HaLä, Koe Kod(*isse-*) Plt KJn spor M T, `i- spor R, Nis Jür VMr VJg Trm Kod KJn; *istõ-* Võn V(`i- Plv Röp Se); *este-*, `e- Mar *iste, pink* (hrl mitmesuguste esemete osana) *Nii kena pisike iste pink oli `tehtud* Põi; *olga istepink koa, et peal `sündis aga rabada* Muh; *Pääle sängide oli toas istepink ja rend* Phl; *kus inimene perseli peal oo, see on `este penk* Mar **a.** (kangastelgedel) R Krj Muh Käi spor L KPõ I, KJn Krk spor T, V *Ies on `istepenk, `iste pengil saab `istuda kudumise ajal* Lüg; *Mõne tel'ledel `olli ijs ka aluspenk ja istepenk `olli pulgade pääl `lahti, aga mõned `ol'lid nõnda `tehtu, et istepenk käis ka kül'ledest läbi; Esimeste sammaste vahel on rindpuum ja istepenk* Hää; *Istepingi otsad ulatavad `kanga lohude `aukudest läbi ja lüiakse veel kiil ette, et `istepink `ästi paigal seisaks* Jür; *issepink ~ isselaud* Kod; *siss sai `kraasituss tellete kül'len - - istepengi `külge köideti* [vill] `kiñni Kam; *võta? ne hoi?, vii istõpingi pääle* Har **b.** (paadis) Kuu Mar Tõs Kod Ran Röp Se ja siis [pannakse] *piida laud, mis on `istepink* Kuu; *lootsiku istepink* Mar; *iste pengi lat't ~ piida lat't ~ võõp lat't* Tõs; *suurel `vennel [on] kolm `pink* `sõude pink, *istepink, purjepink; issepingi all* [kaarel] *ei õle `jatku* Kod **c.** (muud) *Istepinki saab sinna* (teat tüüpi vankrile) *peelee äraldi panna see aa seljatoega* Emm; *Katusse `lüüjä istepenk Rõn Vrd* istumise-, *istupink -pukk istepukk* Vig KJn *iste a.* heinaniidumasinal – Vig **b.** vankril – KJn **-puu** *iste-* KJn, `i- Plt (kangastelgedel) *kus kuduja pial `istus, see oli `iste puu. `istepuu oli tel'je `laiselt, seest poolt vähä õõnes, või kõverik, tagast poolt `sirge* Plt

isterik `isterik igerik rhvl – Kuu

istes *istudes istukil on `kergem kui küürakil, sellepärast Ainu teeb `istes puha* Saa **Vrd** *istus, istõh*

ist-huut *isthuut, `istuu-d* int = ist – Kuu

istik *isti|k* Juu Kos Jür/*is-/* HJn KuuK Kad, `i- Kuu Hlj, g *-ku, g -gu* Kuu seemnetaim, ruut `kapsa, kaali, *porgandi istik aab kohe `keldris idud `väl'ja. ta `võetakse sügisel juurega maast `väl'ja. istikust tulevad `seemned* HJn **Vrd** *istak*¹

istja¹ pl `istja?, -s-

1. paastueelne ühisketrus või ühine käsitöötegemine (koos õhtuse lõbutsemisega) *ku om lihasüük, siss om õga õdagu `kul'ä-ńja, `istjide `aigu; `istja² omma niisugudse², et noorõ² [tüdrukud] tuvass kokko, kel kui pal'lo sugulaisil [neid] om. `kutstass `istja² kokko, siss tulõ [õhtul] `poissa; nätäl `aigu omma `istja<sup>2</sup>, tüüd ei tii<sup>2</sup> [õhtul], kel siss `päivä om ka natukõnõ võet sukka kuta² vai midä; `istja tulõva, nädälist aost `tuudi `tüt'rigu `istma -- kõrrast vokkõ tarõ täüs, kõik präädidi Se Vrd istõline*

2. ühisest koosviibimisest (*istja*) osavõtja *İstjõt koštitiidi õks parõbakõsõga² Se*

istja² *`istja Hel Har/-a<sup>2</sup>/ Se/-s-/- van tallu majutatud (sõdur, sõjavägi) vanast taluden olli `istja soldati Hel; Egan suurõmban [Poola] talun ol' `istja<sup>2</sup>. `İstja² ol' õks kroonu söõgi pääl Har; `istja sõda, ku suurõb talo, `pani kat's sõamiist, a ku ol' `vaenõ talo, siss ol' üt's. mitu `talvõ ol' nii Se*

istma → *istama, istuma*

istmalõ *`tütregu<sup>2</sup> `ütlese² üt'stõsõlõ: sõsarõkõnõ tulõ² mi poolõ `istma ~ `istmalõ (appi veimevakka tegema) Lut*

istme- *istumis-, iste- `Sakstel olid istende peal ka padjad, `istme padi Põi; tambib `perssega vasta `istme `paika. ise laulab: tambin pipart Iis; `ismetekk (vankri või saani istmele pandav tekk) linane Kod; `istme pink Plt; `istmekoti pääl istup, `juvva täis Rõn Vrd istumise-*

istmekene *dem < iste piške `istmeke Kse; veeke lapse `istmeke oli põrandal Kos; võta uma `istmõkõnõ ka üt'en Har*

istme|koht *istmik mool `istme koht `aige. kasuja, või koera nael või PJg Vrd istumisekoht*

istmeline *a < iste kui saksad `sõitsid `tõldadega, siss olid nel'la `istmelised tõllad Kos; `mitma `istmõline tyy `autu ol'li Har*

istmes, istmesse *püsti (linapeodest) linad oo `istmes [pärast leotamist]; linad tulevad jõest `vällä -- lööd peo `lõhki, sis tõmmad tä `istmesse Vig Vrd istu, istus*

istmik *`istmi|k g -ku Jõh PJg Jür tagumik, perse kukkusin `istmiku `piale, mo `istmik sai `aiged PJg*

istnik *`istni|k g -ku kohtunik – PJg*

ist|tuut (h)isttuut

1. *int ust Isttuut vana inudu, `kuidas sa `ilgest `räägid Kuu Vrd ist*

2. *häbematu või hirmus inimene Sie o igä `õite isttuut, `päisi `päivä ajal kohe `lähteb `toise `taskule; Sie poiss o siel kohe `jusku isttuut, ei sield perest tohi `müõde `mennägi Kuu*

istu *`istu VII Muh Vig Var Mih Tõs Ris KuuK Koe Äks KJn T spor V; `isso Kod; `estu, -o Mar*

1. *istukil(e) nii paks naine et `istu\_p saa `jalgu `riide mitte Muh; tõusen `estu asemesse Mar; ma ajasin ennast `istu Koe; `võrko suab `isso kudada Kod; vanamis `tõusis `istu enne `surma Äks; mihe seivä `istu ja naese `ol'liva -- `pišti jala pääl Rõn || (lapsele, kui ta söõgilauas istuda tahtis) esi nii pikk kui peni `istu ja tema tahab ka viijl `istu Nõo; Pini om üt'skoru<sup>2</sup> `istu ku_ `saisu Har*

2. *püsti (linapeodest) paned linad `istu [pärast leotamist], lööd piu `lahti vurr ja vurr Var; lina `säetasse `istu Mih; need (linad) `tahtsid `liutada ja, siis maha `istu `panna Tõs Vrd istmesse*

istuja _{ign} < istuma **Ls** ees-, eest|istuja
istuk *istuk iste(koht) karss `pañdi [ree]jalaste vahele, `istus ise `piale, oli nii `vahva istuk sial Lai*
istukalla *istukile käänd istukalla Rõu*
istukalli *`istukalli Lüg Jõh*
 1. *istukil(e) õlen puol`istukalli, ma `istukalli saan magada; ajab `istukalli Lüg; jäin nukkastamma, kas `istukalli, `sõisukalli Jõh*
 2. *püsti, mitte kummuli kui pada on `istukalli, siis põhi on maas; `ämber on `istukalli; `kausid ja `tassi panema `istukalli, ei `uoli `kummuli `panna Lüg*
istukeli *istukeli TLä istukil(e) ańd meeie (meile) `süvvä, ollime maan istukeli Ran; mia aviti ta (haige) istukeli; surnule `aetass ike istukeli `rõiva `säl`gä Nõo*
istukil *istukil spor Sa(-gil Khk), Emm spor L, Kos Ann Koe Trm KJn Hls Krk Krl, `i-IisR; estokil LNg istudes, istuvas asendis Jäi `istukil tukkuma IisR; istukil `kitses ei jää sel`g valusas Saa; istukil maas nokitsen aga tiha Ann; ta on istukil ~ istukille Trm; ta ei saa pikäli paigal olla, ei saa istukil olla Krk Vrd istakil, istu, istukalli, istukeli, istukili, istukilla, istuksil, istuli, istus, istuvalla*
istukile *istukile spor Sa(-g- Khk), Aud Vän Tor Juu Kos Koe Trv San, -okele Emm; istukille Vai/`i-/ Saa spor K, Trm Kod/iss-, -õ Urv Har istuvas(se) asendis(se) tegi tüöd `istukille Vai; ning siis ma `tõusi istukile, asemeld Jäm; vajuš einasae `äärte istukille Saa; pesen `riistu istukile maas JJn; laps sai sääl (kastis) `püsti `olla ja istukille Vil; ti`lat`s nakass ka jo istukillõ ajama Har Vrd istakile, istu, istukalla, istukalli, istukeli, istukili, istuksile, istuli, istuvalla*
istukili *istukili Khk Kaa Muh istukil(e) laps akab istukili `kiskuma Khk; Kingsepp ning `rätsep teevad oma tööd istukili Kaa; tõuse nüid istukili Muh*
istukilla *istukilla Har Vas, `i- Kuu istukil isä `istub `istukilla (humala mõistatusest) Kuu; Ku`lat`s saa jo<sup>2</sup> vanõmbass, pandass pad`a² `ümbre ja lat`s om siss puul`istukilla Har*
istuksil, -e *istuksil Vig/-o-/ Kse Var Pär, -e Tõs*
 1. *istukil(e) aja ennast istuksile Tõs; juudi `surnud `maetakse istuksil `auda Pär*
 2. *püstakil ta (laev) on tormist ranna `ääre liivä `sisse surutud, oo pool istuksil Var*
**istul`laud** *`istu `lauda kiige istelaud – Vai*
istuli *istuli Jäm Khk Põi Rei Tor HMd VMr VJg Iis KJn Trv Krk Puh Krl; `istul(i) VNg istukil(e) `eiga `istuli edesi `pääse; `touse `istulli, ärä lama üht`puhku (õeld haigele) VNg; Mehed olid istuli `karge pääl maas Rei; istuli mängud (mängitakse istudes) HMd; [lambaniitmisel] ise ole kuda sa saad, vahelt põlvili, vahelt istuli VMr; kukkus istuli Iis; miul ei oole pikäli parep ei istuli parep Krk Vrd istulõ*
istulõ *istuli Mi_ `haigõ aja ka hinnäst joba istulõ Urv*
istuma *`istuma R(-ie Lüg; imps `issu- Lüg Jõh) eP(-o-), `istma Vig( `isma) Han Var Mih Tõs Vil eL(-e M; -št- Lei; -he Lut), (ma) istu(n) (-o-), (ma) `istun R; `isma, (ma) isson, -u- Kod; `estoma (-u-), (ma) eston (-u-) Lälö Kul; `jõstma, (ma) jõstu Khn*
 1. *istuma a. istuvas asendis olema, istuvat asendit võtma `istu ja `puhka `jalgu Kuu; `kirve tera on paks, `istu kas `kaksite `selgä; akka `istuma; vähä `aiga lähän `vuodes `pitkäle, siis tulen `jälle `istumaie; `Lauva `nurgal ei tõhi `istuda ega süva – jääb vanast `tütrikust Lüg; `pruudi sisar oli vahel ikke esimäine `pruudi `korvas `istumas; `istuti `lauda*

Vai; *jalg sureb`istudes* εε; *istud sa meitel ka* (öeld külalisele istet pakkudes) Khk; *Kui [hunt] karja lisidale tuli siis`istus maha* Krj; *`istusid [seeliku] kurrud ää, siis ta\_s ole kena mitte,`pulmas tohigid`istu; neitsit istub mäel, neli`põlle ööl (vöö)l =`veski Muh; Esteks istu maha, lase suur rutt üle minna* (öeld kiirustajale); *Poiss äi istu, tahab veel püsut kasvada* Emm; [luik] *pidi just nende [peibutus] koeude`sel'tsi`istuma või kukkuma* Noa; *tetr estob`mändis; eso`otsas`estomast* Rid; *kahepoolega kiik`senna läks kaks kolm inimest`peäle`istuda* Mär; *lõuka paas oli, seäl peäl`istsid* Vig; *Jõstu kua, muedu viid mede lastõ unõ ää* (öeld kiirustavale külalisele); *Varõs jõstn ~`jõstun tillegrami pošti`otsõs; Lapsõd piäväd`mõistma lugõda, kui võevad süemä`aegõs lava`iäres`jõstu* Khn; *me`iissime sauna põrmandul* Saa; [kangaspuude] *istelaud on, kus pial saab istunud* Ris; *Ei ma`korja veel ää [kangast pleekimast], istun ise vähe`aega üleval [ja valvan]* Amb; *sülita maha`enne kui istu, et siis ei akka maa alused* Tür; *`naisi`iissi rõõgu juuren; kos kasvavad`kapsad, nagu naesed issovad* Kod; *`istsin obesal`säl'gä* Vil; *ij`otsan istutse, vao otsan vaadetse; perse vajob ärä`istun* Hls; *õõd'sin tüdriku`isteve tule`viijrde* Hel; *kui na tennuva tuld, siss soe`istnuva`kaugembale* Ran; *kos illuss al'lass muru, sääl sai istutuss;`istke pengi pääle; vanast es tohi paari`rahva sängiveere pääle`istugi; üitskõrd siist`kukru takst nakass nii valutama, et ma\_s saa`istu es`astu; esi nii pikk`pisti, kui peni`istu ja temä tahab ka viil`istu* (öeld lapsele, kui ta söõgilauas istuda tahtis) Nõo; *t'siga`iste ja`rüük'e, söõgi mano tulla es saa; tyy kerk`istu* Võn; *`istsevä mitu mijist rinnu üte ker'gu pääl* Kam; *sul kleit`om`istõn`k'ortsu lännü`* Kan; *`rõiva om`k'ortsu istutu; ma jovva nüüd ülevän`istu`* (istukil olla) Krl; *Istu`saiba`otsa kõgõ uma võl'siga* (mine seenele) Rõu; *är`istku\_i`taaha, peräkõrd jäät`suikma* Plv; *kae\_no süvveh ja`istuh tah ma`vässü nii är`;* *lina ülnü` et kül\_minno leebitäss ja laabitass,`sõsski ma istu`mõrsa pää pääl* (tanu on linasest riidest); *üt's näkkü lavva otsah`istuv* Vas; *istu`tuyuli; ku t'säika koh istusõ`;* *siss sääl om kalla ga`;* *mi olõ parh-illa kõik`istuh* (istukil, istumas); *olt sa kaalesänd mullõ, istut kõõ kaala pääl* (oled koormaks või tüliks) Se; *istutav ~`istutav peñk* (istepink) Lei; *Istu sa ka istmahe; tsõgand kulla siäh istuss =`katla;`vertinaga`prääditäss,`kuut'slikeist kistäss, istutass`puukõsõlõ`pääle* Lut; *ü l e s i s t u m a* istukile tõusma temä`olli sängin pikäli, ja`iste iluste üless Puh; *nigu [nõid] är\_kai, nii`vankrin joba`istunu üless [lamav haige]* Krl; *ta\_m sängün jo üless`istunu* Har || (võrdlustes) *Istub`nindagu`pulma tola Kuu; vähäse juttuga inimine,`istub ku`nunna`nurgas; mis sa`istud nagu nui`nurgas* (ei seltsi teistega) Lüg; *Istusin nigu tuliste sütte pial* (olin rahutu) IisR; *Istub kut kinninaelutud* (ei viitsi liikuda ega tööd teha) Pha; *justku`nõelde`otsas estob* (on rahutu) Rid; *istub nago noñn* (vaikselt) Mar; *istub`nurkes nagu nui, ei tee egä reägi koa kedägi* Juu; *istub nagu va kütüss* (laiutades) Trv; *minijäss istub nigu`audja kana pesä pääl, ei viisi midägi tetä; poesi`isteva nigu käo kapi pääl; ja siss ollu koolin, ja`istnu ku nui* Nõo; *vana suur kana istuss ku kütüss pesä pääl; istuss ku vana nui,`mitte hel'lõ`vasta ei tji`* Kan; *sa istut niu vana nuhi nulgan* Har; *tuy lää es kohegi`;* *istõ ku\_pada sängüveere pääl* Vas; *Istuss ku künä* (tüsedast, lohakast naisest); *Istuss ku muuk nukah* (tegevusetult kodus) Räp; *istõm kui kašs vakah: `kõikõ ol'l* [küllalt] Lut **b.** sõidukis(se) istuma *Küttejõust`istuta kõhe`massina`pääle* Lüg; *rong tuli Tapa poolt ja sis,`istusime`piale* Pee; *istin obuse piale* (rekke) ja *käisin`liugumas* Iis; *meie iissimä oudu`pääle; nii kui provva. ukse alt issub obesele*

(sõidukisse), ja ukse `alla sõedab; edemält pruut' ei `isnud peiu piäl (peiuga samas sõidukis) Kod; temä ištš `saani Hls; ku es mahu `saani `istma, siss läits üits saestass `taade kannuste pääle; poiss `iste [jalg]rattale `sälgä; istu rongi pääle ja sõeda meele (meile) Nõo; `istnuva `pääle (saani) ja `sõitnuva tüki maad edesi Ote; jah kõik' istusõ\_seo vana rii pääle, ei jää? `üt'segi `istmalda? Urv; pušsilõ istu\_pääle? - - ja olõdõgi\_kotoh; siss `istõ? mõlõba_rat'tillõ (vankrisse) Vas; a ruih um, miä üt's inemine istuss siäh, a luod'sikul või `istu? kümme Lut **c.** tr ennustamiseks rukkivihul istuma kui õli [rukkilõikuse] lõpp, siis `istuti `päss'i vihku - - `istusivad igä üks oma `viimäse vihu `pääle ja `istusivad ja `uotasivad midä `neie vihu `alle tuleb; `istuti `ämmä `vihku, `ämmä vihk õli `perse all Lüg

2. (otseemalt või kaudsemalt) istumisega seotud olukorras või tegevuses olema **a.** pikemat aega mingis kohas või olukorras viibima; aega kulutama, jõude olema nüüd on tükk `õhtat jo `issutu; `Istub sõrm suus, `põial `perses (istub jõude) Lüg; jo tä kuus talvet ikka seel ää `istund (koolis käinud) Khk; [talvel karu] istub oma `koopas ja imeb käppa Krj; Inimene istub päeva `otsa külas, `asja ees teist taga Põi; meks mool põle igäb üksibäni sii kodo `estodes Mar; kaks kuud `istsi `aigemaeas Tõs; `Jõšsimõ `sõprõga eele `õhta `kõrtsis Khn; istub aga voki ees (ketrab) alati Juu; `istusin kõige selle `õntsa aa tuas kohe Kad; `issi lapse all (tegeles ainult lapsega) ja `maatass lass Kod; Ia istje oleme (mitu aastat samas kohas teenima) Krk; esi ütsindä istub oma nukan, serände `umne inimene; mia nooren es karsi `istma konagi, nüüd ole paegal; noh, vai miä jää latse `alla `istma, mia teeni iki edesi Ran; kona mina sedäsi `aiga saa `istu ja raamatit lugeda; sinul kotun looma ja sina istut `aiga `kaardelavvan mestega Nõo; pirru pilak `ol'le keset tarrõ, siss naaše `istõ_vok'kega `ümbre Võn; kas ta enämb `kuhtuhärr ei olõ, ta_m jo oma ao vällä? `istunu Har; mehe\_nuu? istusõ?, ja ajava õdagudi jutta Vas; `täambä ei olõ tüüd, nüüd `muutku istu Röp; timä kõõ istuss, viisi\_j tüüd tetä? Se **b.** intr, tr ühiselt aega veetma või käsitõõd tegema puhet `istuma (videvikku pidama) Kuu; `ämärikkul `istusivad `muidu, kui `talgud õlivad, siis `ketrati Jõh; tule `meile `ilda `istuma `ämäriigo ajal Vai; [õhtul] minnasse korraks `teisse perese külatsema, `ämäriku `istuma Khk; lähme `vastlaba `õhta üles - - `istuma, sääl oli `vardakudumist, sääl `laulti ja sääl mänjeti `pilli ja sääl tansiti Mus; keisid `teises peres ka ülal `istumas. ikka oma tööd tegid Kaa; Tüdrigid `jõstvad üläl ning kuduivad `vardu; kui juagupipää tuli, siis akkasime üläl `jõstma; `piäle jõolu, siis akati `jälle `jõstma, siis jõstuti sõnis (paastuni) `jälle üläl egä pühäbä `õhta ning nel'läbä `õhta Khn; `istja tulõva, nädälist aost `tüüdi `tüütrigu `istma [enne kevadpaastu] Se; `üt'regu `üt'lese? üt'stõsõlõ: sõsarõkõnõ tulõ? mi poolõ `istma ~ `istmalõ (appi veimevakka tegema) Lut **c.** vangis olema, karistust kandma siel (kohtus) olis meid kohe `istuma `pandud Kuu; Kel on `kuklas kaks `püörändast - - sie `istub, süüb `vaņņi `leibä Lüg; siis tä istub `kinni kui tä oma `rahvi istub Khk; `Istus oma karistuse ää Põi; neid oo küll, kis elma `süitä oo `kinni `estund Mar; mies läks pogrise `istuma Kos; `istus viis `oastat `türmis JMd; `istus iel `uurimise all JJn; `kiñni `isnud on mõlemad Kod; kui sij aeg neil sai ärä istutud - - tul'id nemäd `vällä (vanglast) Vil; mina pidi kat's `aastet `kinne `istma Hel; ta_m `koerust külländ tennu, las istub Nõo; mu\_veli läts kah vaņņi `tořni `õigust `istma Har; vaņņ ol'l uma ao kiñni `istnu? Rõu **d.** van tallu majutatud olema – Hel Har Rõu Plv ku es ole sõda, ku na (soldatid) `isteve, siss saadeti na `kreisi `müüjä lak'ka Hel; Lõpupoolõ määräti Poolamaalõ `istma peremeeste manu? [soldatid]; vanaesä üt'el' et Türgi sõa `aigu `ol'li soldani\_sihh `istman Har; `soldaņni

ol'liva`istmah talosit pite Plv e. klassikursust või õppeülesandeid kordama`toisess`klassiss oli [poiss]`jälle`istuma jäänd Kuu; Sie`istub jo`kolmat`aastat ühes`klassis IisR; Tei poiss jähi jälle istuma Käi; Kui`koolis ei viisi õppi, sis tuleb`istuma jääda Tor; sie jäi`õhta`istuma ~ jäi`kinni [pärast tunde koolis] Kei; ei sua`eksamid`väl'la, jäi`istuma teisest`aastast Kad; ta jäi`istma [samasse klassi] Krl f. (mune) hauduma kas one mõni kana`isman Kod; kolm nädalit piap kana munade pääl`istma Puh; pañni kana`istma Se; Kui noorõ kuuga kana istma panõt, saava? kikka? Lut g. vanatüdrukku jääma Ku tüdrek mehele ei saa, sis üeldase, et jääb`istuma Tor

3. istumist meenutavas asendis olema (elututest objektidest) **a.** asuma, paiknema; (omale kohale) kinnituma `Istub`mustass`auguss, odad`väljä on päält punane,`leikad`katki on siest`valge = redis;`Kaare puu pidi`istuma tihejästi`vasta`paadi siess`puolist`lauda;`Istub`nindagu tädi süles (õeld, kui mingi asi sobib omale kohale) Kuu;`riisusimma`einad`ninda kahepuold kokku -- sene`riaga`läksima`alle, taga ku titted`saadud puha`istusivad; ku oli kaks ehk kolm [linaseemne]`purna, siis`istusivad`niigu mehed rias VNg;`Istub ku sadul sea seljas (ei sobi üldse) IisR; [õllenõus]`paks`valge juuk, käim on ta ära`klaarind, siis ta sõnna ala`istund (settinud) Jäm;`Valjala istub`Põide`kõrvas Kaa;`murispuu, kus paarid piäl istuvad Var;`esimäsed rattad`tõusid üles [liiga taha tehtud koormal], tagass`kõyrem`lanksi maha, siis`ütlesid, joba`kõyrem issob Kod; [vesiveskil]`Ennem kriimi kinni ei valatud, kui pil'l kindlalt`istuma jäi Trm; [pesemisel pandi]`need (puunõud) põhjuli`istuma Äks;`kos kiiss istup (asub) Ran **b.** vees asetsema või ujuma (laev); (põhjas) kinni olema, (põhja) kinni jääma`Lieted-potskad ott vett täüs --`istusid`ninda mere`pohjass kui`vergudki;`Julla`istus juo sügävämäl [vees] Kuu;`istub`keula`alle pitte (laev ujub, võõr madalamal kui ahter); sie`laiva`istu sügavas (ujub sügavalt vees);`laiva`istu`kümme`jalga maas ~ vies VNg;`lae istub`kuivas;`lae istub siis`pailu maha kui täda laaditasse Khk;`Ta (paat) istub nii madalalt vees Põi;`meremees`vaatab kuda paat istub Rid;`laev istub, ta on tormist ranna`ääre liiva`sisse surutud Var;`mitu`jalga [laev] laadungiga istub Hää;`laev jäi`istuma (põhja kinni) Ris;`sul om vene nii ku parv, istup ku pada vijn;`kiilukastist om nätä, ku sügävält ta (veesõiduk) sehen istup Ran;`laiv istuss põrhõld kivi otsan Har **c.** (leotatud linapeosid, viljavihke, turbapätse) püsti kuivama panema mõni paneb`istuma [lina]`pihud Lüg;`linad olid`istumas Rid;`piu`võetasse alt`lahti ja lüiasse`topsti`isma; siis`löödi piu`lahti ja istutedi maha; [turba]`mättäd pannasse [kahekaupa]`istma. mättäd`istvad Vig; [lattidest suve]`köögi`moodi või sedasi`pannakse linad`istuma Pai; [oasarral]`lat'id`pañdi`õkste`piale, ja`sinna vihud`piale`istuma Trm;`kui [linad] ol'id kõvas liust jäänd siis`istust nad`rohkem väl'lal SIn **d.** (kuu või päikese asendist) ku`päike vii`pinda istub, siis on kell kaksteist Hää;`kuu istub`õhtust (tõuseb hilja pärast täiskuud) Pee;`kui kuu istub (on poolpüsti), siss tähendeb`aigust ja sula Hel;`kuu luvvass`istuh (on loomise ajal vähe kallakil) Se **e.** kuskil olemas või juurdunud olema pää valutass, ma ei tijä? mis tallõ`sisse om`istnu? Kan;`mul om nii suur valu, et turja pääl nigu istuss Krl

4. sobima, passima`istub iast nagu valatud (valmisrõivast) Jõh;`Seike istumise amet äi istu mulle mette üks põrm;`See asi äi istu (pole õige), sii oo midagi keereldi;`Uks istub täitsa tipp-topp Kaa;`Sa maitseed ühte ja teist, toit ikka õieti äi istu Pha;`sene rätsepa tehet

asjad `istuvad küll Käi; rätsep `voatas ja `proovis, kudas pintsak istub Kos; tomat minule ei `istund (maitсенud) VMr; Mõnõlõ poisilõ istuss taa pik'k hiuss periss `häste Rõu

istumine ^{tn} < istuma

1. istumistegevus, istumine `perse jääb puu magu juo sene `istumisega VNg; minä õlen juo `kolmas suvi sene `istumise pääl Lüg; mes ei `aita `estomene, seda `aitab `astomene Rid; õli `mitmesuguss `issmiss, `issin Palal `kiñni Kod; `istumisega `roidut nigu ärä Puh; `istmist saab vil'länd Nõo; Ega `istmise iist `palka ei massõta (õeld laisale töömehele); `Istmisess ol'liva_kergo? ja paku? Räp; kergokõnõ `istmisõ `tarbist Se; istangilõ ~ `istmise `peäle ("ehale", ?ühisketrusele) minemä Lut

2. iste; istekoht tuo omale midagi `istumist Hlj; `koolis olnd tema `istumine `akna all Mih; `istmine ei ole ää, jala jäävä `kangess Nõo

3. istmik Njõd lühiksed kleidid, `vaata, pal'jas `istumine välgub Hää; külarätsepad `istusid ikka laua pial: pahem jalg oli `istumise all Kos; nied (järid) oli ikke tuoli või `istumise `kõrgused KuuK; [naistemütsil] `suured laiad pikad paelad `allapidi `istumist õlid [taga] Kad; `istmene om valusass jäänu Hls

istumise- istumisega seotud, istumis- Seike istumise amet äi istu mulle mette üks põrm Kaa; siis [kirikus] es tohi `istuda mette -- `istumese ase läks sisse [kurrutatud seelikule] Muh; peremes `istus laua `otsas [vanasti]. testel seda `istumise aru põld Kei; süemalaud oli ja `istumise järid olid VMr; `istumise (istudes mängitavad) mähjid, nie numrid `mängida ehk abielukepp Kad; `ismise järil ei õle saba Kod; selle (ahjukolde) ees oli `istumese paik Plt; mullõ ostõti ka `istmise pilet' [peol] Har Vrd istme-

istumise|koht 1. istekoht lõugas oli `istumese koht Var

2. istmik `istumise kõht ehk `istmik Jõh; `istumese koht oli `aige Kei Vrd istmekoht

istumise|kott istekott `istumese tekk pannakse `soani `persse `alla `istumese kot'i `peale; `perssealuse kot't hrl ~ `istumese kot't u Juu **-padi** pl tuharad `Istumise patjuje vahel on merk Kuu **-pink** istepink **a.** (kangastelgedel) Rei Hag `istumise pink. Inimene istub selle pääl kui ta kangast kujub Rei **b.** väike pink kabelis altari ja kantsli vahel pastorile istumiseks (enne ja pärast jutlust) Kuu **-tekk** saani istmele pandav tekk `istumese tekk pannakse `soani `persse `alla `istumese kot'i `peale; `perssealuse tekk hrl ~ `istumese tekk u Juu **-töö** istudes tehtav töö mul on ea `istumese töö Juu; ku näpu vahel tjit või kuat, või `õmlet, sij om `istmis tjuü; kudamin ja `keträmin om `istmise tjuü Krk; kingsepä ja rätsepä, naa omma mõlõmba `istmise tüü pääl Har Vrd istutõ

istmis|tõõ → istumisetõõ

istundase|aed `istundase aid" aed, kuhu on istutatud köögiviljataimi" – Lüg

istul|papa isamees Istupapa see on enamiste peigmehe ligem sugulane ehk ea sõber Jür **-pink** istepink Isändätte `istu pinki rhv1 Kuu; `kanga `jalgadel on ka penk, `istupenk Lüg

istus `istus Põi Vig Mih(-os) Saa Trm

1. istudes, istukil inimene sõidab `istus [jalgrattaga] Põi; `istus nagu kuulen paremini kui pikäli Vig; `perse näkäd on valusad `istus Saa; Kes ei viitsinud [veskikivi] kiirest taguda, need seadsid omale istme ja siis istus tonkisid Tor Vrd istes

2. püsti (linapeodest) linad on `istus [pärast leotamist]; vahepeal pidi `istoslino sasima Mih Vrd istmes

istuskõllõma *istuskõllõma* Har; pr (ta) *istuskõlõss* Se frekv < *istuma istuskõllõss* pääle ütest paigast `iõistõ `paika Har; *kõõ* *istuskõlõss* pääle üteh paigah ja tõõsõh paigah, viisi_`i tüüü tetä? Se

istutama *istutama* eP(-o-; -da- Emm Rei) eL(-mma V; -eme M San; -õm[m]õ Krl), `i-R(-mma); *estotama* (-u-) Lälö Kul Kir; *jõstutama*, *imps jõssutassõ* Khn; *issutama* Kod(-o-), -mma Se; `issutam(m)a van RId(-da- Vai); `iusatam(m)a Rär; tud-part *estutud* SJn, `iustõt Plv; tgn *istuteje* Pha; tn *istutõmine* San

1. kasvama panema **a.** (taimi, noori puid jne) *istutama* ja `kapsad `istutetta vana kuus ja `kaalid `nuore kuus Jõe; `issutettu `metsäd Lüg; `Issutamise aeg ei tohi `issutajale `anda `jõudu (taimed ei lähe siis kasvama) IisR; *istutud* ~ *istut* mets Jäm; *änamasti* o `keikidel pakki (tubakat) *istutud* Mus; *eks neid* `roosa *istutakse* Mär; `kaapsa jada, kui `kaapsad *jõssutassõ* Khn; *oo kuu kaduv aeg* – *siss ei istuta puid* Tor; *siin `ühte marja `oksa ei old istutud* Kei; *ikke `enne püõri`pääva olgu `kapsad istutud* Amb; `kändas juurtega puud on ia *istutata* Kad; *kui issotad `kapsid, ärä issota kapsass nõnna, et `puutub tõese `külge* Kod; *vanaisa istutand kase, kui poeg `sündis* Pil; *mina nägin kui seda `metsa istuti* SJn; *kolmabe es istuded kapustit, sõss kasvass tuhapäid* Krk; *põhja `tuuli `vasta istutime selle kuuse eki* Ran; *ma istuti nüü murdenu `kartuli idu maha; vanast üteldi et, kui pääle pööripävä `kapstist istutad, et kapst ei käänä pääd; põhja tuulega istutedi `kapsta, siss ei ole `maokesi ja mardikit `kapstil pääl* Nõo; *naa ommava minu istuteduva* Kam; *ku isia om üless `tsoõgnu* [puhma], *siss iks istutedass `kartulid* Ote; *puu om är istutut; `kapsta omma är? istutudu* Krl; *hulga `maaskit ol`l istutõt* Rõu; *ku esä istut` uibu? siss esä tek`k `ümbre pistülise aia; oi_`heldekene, kos na\_noorõ\_mõtsa\_kõik` istutõdasõ? Vas; ploomi? `iustadass aid`viire pit`i; `Iustõt mõts Rär; pad`astõ ala istutu* Lei; *mitägi või ei? kuu smeenal istuta? Lut* **Vrd** *issundamma, istama* **b.** *kartuleid panema* *Ku no\_naid `kartold nii`viisi edesi istutõdass, sõs saa õi\_naa`joht sügüseni_maha? Rõu; kos mi sullõ kardoka istuda* Vas; *Keväjä om kardohka `iustamine* Rär; *ku kartohka ar omma? istutõdu?, siss `aetass [vagu] kiõni* Se; *istutama ubinit* Lei; `bul`bit *istutass `virksile* Lut **c.** *seemneid mulda tippima kevade istutati üks [oatera] `seie teine `seie [vao sisse]* KuuK; *kevade saeme sääld seemet ja istutime seemet `metsa; kui istutime sedä `mõtsa siss, temä kajoss `audu ja, mia panni `sijõnnit* Puh; *Neegre* (türgi oad) *oma är? iustõdu* Rär **d.** *fig (ehal käimisest) poisid läksid türa `varsi istutama; türa `varsi istutamas `käima* Kaa; t a m m e i s t u t a m a *tiritamme kasvatama* – Nõo Har Rõu Plv Se `poiske *istutab `tamme, aab jala `piõsti ja pää `alla, saesab pää pääl* Nõo; *jala_`piõstü ja\_pää alan. tüü om `tammõ istutamma* Har

2. *asetama; korda seadma* **a.** *paigutama, panema* *kae, kohe ma uma toosikõsõ olõ istutanu* Har **b.** (hrl leotatud linapeosid; hv ahetud viljavihke või turbapätse) *püsti kuivama panema* – L spor Jä, VMr spor TaPõ, KJn SJn Trv Hel u Ran Ote San *ruki istodadi `püsti, tüigas oli parde peal* LNg; *siis tuuasse näd (linapeod) merest `vällä, ja estotasse söõdi maa `peale maha, eloste `püsti* Mar; *Pandi neli pätsi püsti ja viies peale. See oli turbaistutamene; tegime selle maa eest libedamas ja siis istutasime raba (turbapätse) õuesmaale [kahekaupa kuivama]; lenad tulevad jõest `vällä, sis istutasse maha nad* Vig; *naa paelo sai neid `vihka `senna (partele) `pandud, istutud* Mih; *linad istuti maha [peode kaup]* Vän; *istutati linu, `löödi peo laiali, ladva ots jäi ülesse, side lükati ladvasse* Pee;

meie ümbruses siin on ikke rohkem näha istutud [kui maha laotatud] linu Koe; linapihud issutakse mua piäle, perse laiaili; talgusega kisuti linu. issutasid linad auna ja akasid sugema; õdra vihud issuta kahelt kõrralt paarsile Kod; nüüd istutatasse linu Lai; sõss võeti [linad leost] väl'lä ja istutide maha. sidema tõmmassit ladva poole, sõss istutit maha Trv; peo istutedass püsti Ote c. võrgulina püügikorda seadma võrk om vaja ar istuta? – pandasõ nu löstu? külge ja kivi? külge; ni istutadass nigu võrk nõud, mõni jago kolmanda jao piäle (nt noodal 20 m võrgulina, selist 14 m), mõni poolõ piäle (meresil 20 m võrku, selist 10 m); määne võrk, nii piät issutamma, kuiss parembihe kalla võtt; noot istutadass [selle järgi] kui kos kalla om, ku om hõrrõmbast kallo, siss kolmanda jao piäle; suurõlõ kalalõ piät nõrgõbahe issutamma Se

3. istuma panema [nad] istutasid mu sial kohe vankrisse HMd Vrd issitama

*istutis istudis g -e Khk; istutes Puh

1. (taimede) istutamine – Puh

2. istutatav kogus see liik istudist - - puhas kuivasid ee Khk

Vrd istutus

istutõllõma istutõllõma frekv < istutama sa käüt siihn küllä müüdä kapstõid istutõllõn Har

istutus istutu|s Kse Tor KJn, -ss Puh Nõo San Krl Har, g -se; issutus Kod, i- Lüg Jõh, g -e; istutus- Põi Vig

1. (taimede) istutamine Kui kapsa issutus sai läbi, akkati varsti piendraid kirkema Jõh; taal oo taime istutus kääs ~ käsil Kse; õonabude istutus oo läbi Tor; kui piājuur terve oo, ja trehvab issutus, puu lähäb kasma Kod; täna on kapsaistutuse päe KJn; no_kas sul taa istutuss om ka meele perrä, kas säl'g haigõss ei jää? Har Vrd istutis

2. istutusviis säääl (metsas) on mitme taulist issutust. säääl on kiil'issutus, säääl on labida'issutus - - kolme järku'issutus Lüg

3. istutatav kogus nji kapsta ussi om jäl'edä - - ol'li edimätse istutuse söönuva puhtass Nõo Vrd istutis

istutus|asi istutatav taim Onts teite istutusasjad kõik moas Põi -koht koht leotatud linapeode püstipanekuks Lina istutuskohaks oli ristiku sööt või rohtunud põld Vig -maa maa, kuhu kõögiviljataimed istutatakse Obuse sõnnik oli kena peenike, see viidi tuhli maa peale, istutus maa peale; Istutusmoa ammu valmis [tehtud] Põi -pulk terava otsaga istutusvahend Istutuspulk, sellega pistetakse auk ede ja siis pannakse taimes sisse Põi

istu|töö istu tüö istudes tehtav töö – Kuu Vrd istumisetöö

istuvalla istukil(e) Istuvalla o igä paremb verku parandada ku seisuvalla; Istuvalla täädüb tuhli kuorida; Tä sis ninda kovast ehmut henesä, ninda et livestock maha istuvalla Kuu

*istuvane van (pahast, vallatust poisist) on need poisid küll ühed istuvased Kad

istõh ku kuu luvvass istõh (veidi kallakil), sis saava? ilosa ilma? Se Vrd istes

istõl istõl Kan Vas Se külas, ühisketrusel Istõl (mitmekesi koos istumas ja juttu vestmas) käümä Vas; Tüt'riku_kävevä_lihasõõgih istõl [mõnikord kolm nädalat] - - Muid'o ol'te õks istõl üt's nääl õnnõ vai vjilge_veidepä Se Vrd istangil

*istõline pl paastueelne ühisketrus või ühine käsitõõtegemine (koos õhtuse lõbutsemisega); sellest osavõtja Vanast olõss istõliiste aigo veiga suure_kul'atamise?.

Istõlise_`tuudevva\_lihasõõgih, kõrraga\_`te'rvehe `küll'lä. T'sura\_lät'sivä istõliise `kaema Se
Vrd istja¹

istõlõ *istõlõ* Vas Se külla, ühisketrusele *istõlõ* (talveõhtuti koos ketramas) `käüti Vas;
[enne paastu] `Miinte kohe umatsehe mõnikõrd kolmõst nädälest istõlõ - - `Tüt'rik lät's istõlõ
siss lää_s kunage ilma tööldä?. Siss `võete kotost lina\_ ja vok'k üteh, siss `präetidi Se
Vrd istangilõ

isu¹ *isu* (iso) üld; eso Rid Mar Kul

1. tahtmine süüa, sõõgiisu *Isu* `nindagu `nuorel `undil Kuu; sigadele akitasse ju peedi
`lehti ja `tuhli `varsi, siis nad sõõvad *parama isuga* Khk; `süies kasvab eso Kul; olen ma
kua isusid näind, aga vene soldatite `vasta ei sua kedägi [sõõmisel] Juu; Jõulu aeg siis oli
[liha] voli pärast, sai vaest `süia isupärast Amb; ää tie iad isu, suu akkab vett `juoksmä
JMd; siis saad oma jäu täis `süia, eile jäi sul isu üle JJn; temä sõi isu `otsa `marjadest Ann;
iivä leib, sõõss kõhe suure isuga tädä; tiindirojodel kevädel sõõd [neist] isu ärä Kod; sõõ nii
et isu täis saab Lai; mul om obese (väga suur) isu Hls; üitskõrd sõi isuga (aplalt) ilma ivätä
`kapstis; mul `olli nii piimäga pudru isu Nõo; A_mõni `ütless jäl' [praegu sõõjale] et hädä
issu, et tuu ollõv peenemb; pinil ei olõ iso `tolmu Rõu; mul om tuu sõõgi pääle `väega om
iso ja `tahtmine Se || kui `keegi joob ia isuga - - [õeld] et küll sinu süda on tahe Lai

2. himu, soov, tahtmine (midagi teha või saada) küll ma tal `varguse isu eluks ajaks ärä
odan Kuu; `ninda suur isu oli `selle `asja järele Hlj; Inimene akkas `korda `õhte tööd
tegema, taal oli selle `järke isu VII; eso `otsas `estomast Rid; piibo üle oo `kange eso ja
emmo Mar; no `viimaks kui `arvasime, et poiste isod `otsa said [otsimisest], no siis tulime
maha [õunapuu otsast] Ris; ikke on sul isu `kueruselle (koerust teha) JJn; mul one iso
`sauna minnä Kod; jušku isu pärast sai üless kirjutada [laule] SJn; ah, ää küll miu isu saa
täus ka joba, mea ei taha olla Krk; mul `olli raamatust isu (lugemishimu); kui perse pik'kä,
no siss om isu tasa saanu [tegemisest] Ran; sul om taast piibust nii suur isu Krl; mul om
sannaisu, ma_taha `sanna minnä? Har

Vrd isa

isu² *isu* VNg Kos JMd VJg Trm Kod Plt; (ühendis) ei isu ega asu ei ole püsi,
rahu ei minul ole `kuski ei isu `eiga asu VNg; ta_i anna `mulle isu ega asu Kos; ei õle siäl
majan isu ei asu, alate suñnitasse tüäle Kod

isu³ *isu, iso* Hi äike *isu* üiab ja löõb `valku; *isu* löõb `kange kärgatamesega Emm; *isu*
müristas, kirik põles maha; *isu* mürin on kuulda; *isu* löi maja põlema Rei

isu|ehtimise|rohi (teat taim, mis annab sõõgiisu) *iso* `ehtimese rohol on kollased `õided
Käi

isu|hunt va *isu* uñt (ahnest loomast) Krk -juur (apteegiravim) Juu KuuK Trm *isu* juure
tilgad annavad sõõgi *isu* Juu

isukalt adv < isukas sõõb *isugalt* Khk; `vuata kui isukalt ta (loom) süeb `albu suo `einu
JMd; *isukalt võtab* (sõõb) `kangesti MMg

isukas *isuk|as* IisR Tor Hää JMd Koe Kod/-o-/ Krk/-ass/, *isug|as* Vai/-o-/ Khk, g -a

1. ablas, hea sõõgiisuga *On isukas* `süõma IisR; *Ta on üks isukas luum, suure sõõmaga*
luum Hää; *isukass, süvvä taht* Krk

2. himukas, himuline *Mõni laps on isukas õppima, `teine ei ole* IisR; *isukas on sji, kis*
*`kõike tahab* `saada Hää

isukene dem < isu¹ ku_{ta} -- o'l' kotoh `tüt'rek, sõss täl o'l' sääne isokõnõ et kõik' poisi_käve_sinnä_kokko Plv

isuklad pl himur `onvad `niisukesed tugevad ja `priskid inimised, `onvad isuklad `ühte `puhku [naiste järele] Lüg

isu|konn näljane olevus, õgard küll temä süüp ütte `puhku, ta täis ei saa, sij om küll isukonn Krk

***isulema** isu tundma kui näljane obune äid `einu saab, isuldes sööb, siis on `koola `liiga pal'lu Plt

isulik a < isu¹ nüid om na ärä paneten, ei oole nõnda isuliku Krk; piibu pääle isulik Krl
Vrd isuline

isuline a < isu¹ muidu ma selle silgu `vasta ei olegi ni\_isuline (ei tunne isu silgu järele) Jjn; sa<sup>?</sup> olõt õigõ isoline, läpe ei `uutaki[?] ni_kava ku ma[?] tuu Vas **Vrd** isulik, isune

isuma isuma Muh Hää; ipf (ta) isusi Hel; nud-part isund Vig

1. söögiisu täis saama Isumatta on sij, kis kunagi täis ei saa, ta ei jõua ära isuda, ik'ki süüks ja süüks aga Hää

2. (millekski) valmis olema; harjuma Sügise tehti pulmad. Suvel ruut käis peime kodus isumas. Paar päeva olnd ikka Muh; Koer on isund looma peale minema; Hobune on isund jooksuma Vig; temä (koer) nende `üntege vilusi ärä, ta nindagu isusi ärä neile `säl'gä (kallale) `juuskme Hel

isune isu|ne Trv Nõo, g -se Hää Saa, -tse Hls Krk Ran San; isunõ Urv Rõu; iso|nõ Plv, g -dsõ Rõu(-tsõ) Vas; komp isutsemb Hel

1. hea söögiisuga, ablas; näljane üks (tall) tuleb `tirsma, teine lähab minema, vat nad on isused Saa; tühjä levä mõhe päält ei tohi [rase] süvvä, siis laits om isune; ta om nõnda isune, ta süüßs ma,i-lma `puhtess. sij om isune luyum `kangest Krk; süüt sa seräst `nõrka [toitu], olet jälle isune Ran; kunass ruvva kul'p isunõ (söögitegijal on alati kõht täis) vai taare käsk janunõ Urv; ma[?] olõ isonõ (tahan süüa); kunass kul'p isonõ, vai kopp janonõ Vas **Vrd** isanõ, isuline

2. himukas, himuline lehm om nii isune vij pääle Nõo

isunema isunema Hää Hls/-e/ Ran Nõo, -õmma Har; isonõm(m)a Rõu(-u-) Vas; ipf (ma) isusi Har; nud-part isunu Krk Ran, isonu[?] Rõu (pidevalt) isu tundma, süüa tahtma ma isune `kartuli järel Hää; kel lahi süük, nuy om ärä isunu, söövä `pal'lu Ran; kunass kul'p isonõss(söögitegijal on alati kõht täis), vai taaripulk janonõss Rõu

isu|noole|kivi pikk sile kivi, muistne kivist kirves – Emm Käi Isunoole kivi pantaks jooma sisse - - siis lehm ep karda isu end (äikest) Käi

isu|pagi paks tume äikesepilv – Hi Isupagi tousis üles Emm; Ega siit suurd `vihma tule, see on isu pagi Rei; isu pagi iling tuleb üles Phl **-pilv** äikesepilv – Hi pilved väga `mütmed `moodi: isupilved, vihmapilved ja lumepilved; Kust kevade esimesed isupilved läbi lähvad sääält käivad nad sui otsa Käi; iso pilve tükid nad (millimallikad) on, pilvest nad `langevad `merre; iso pilve hoõjad `aevad ölese Phl

isu|pulber (apteegiravim) ku laits es süü, siis `tuudi isu `pulbert Krk **-päts** paistekakk isupät's õhuk laiak -- isupät's `küt'se [ahju]suu pääl, tuli palaš taga; isupät's aias `lõhki pannas võid `pääle [söömisel] Hls

isur n, g *isori* Vai; pl *isurid* VNg Jõh ingerlane; isur *isurid* – `tõisepuol `Narva, taga `Narva Jõh; üel *isori* olivad `ostetu `uvved `saapad Vai **Vrd** isurlane

isuri *isuri* VNg Jõh, *iso-* Jõh Vai ind ingeri või isuri päritoluga *ein on `ninda arv kui isuri rugis* VNg; *Kaks `karva `kolmes rias nagu isuri rukki* Jõh; *siis olivad isori vened. `suurembil oli ikke `seilid ka pääl ja; isori `kiales; ühel isori mehel oli `paigoline `kuube seläs; isori `velle* (isurlane) Vai

isurlane *isurla|ne* Kuu Jõh/-o-/ Kos Kod, *isurlai|ne, -o-*Vai, g *-se*; pl `issoo-rlase Krk = isur *isurlased. nied läksid idasse. `selle kala `püüdma. olid `Aksis Kuu; isorlaised olivad tüöl* (laeva laadimas) Vai; *siin one isurlased taga Narva; mere `kaldal one isurlased, puül `suumlass; Palu nukk one kua isurlased. kuda kõnelevad!* Kod; *issoo-rlase kõneliv viij soome sõnu* Krk

isu|rohi 1. (taim) Emm Phl *kes kardab isu, se peab `keetma ja `jooma – isu rohi peab olema* Emm

2. (ravim) *tüdrukud küsinud poes imu `pulbrid ja isu `rohtu* Ksi

isutama *isutama* Hlj spor RId(-mma), Kod, *-eme* Krk, *-õmmõ* Krl

1. *isu tundma või tekitama, näljane olema ei isuta `praigast `süüa* Hlj; *perenaene tõreleb sulass, et sina juba isutad, mina viij janutan, ühel ajal seemä* Kod; *süvvä taht, isutep iki* Krk **Vrd** isatama

2. *himu tekitama, himustama isutab alaldi* [seksida] Lüg; *Lehm sai `süia küll, aga `karja `juurest ära `juosta ei isutand* [kui pea oli esijala külge seotud] IisR; *lapsi isutas `kuulama neid uvituksi* (huvitavaid jutte) Vai

isu|tuli äike – Hi *isutuli on saunad ee põledand* Käi; *kui isu tuli* [Kõpu kabeli] *põlema löi see pidi äkist `lööma* Rei

isuvamb, isuvane *isuvamb ~ isuvane* (väga, tohutu) *suur* Hlj

isu|vihm äikesevihm – Hi *sajab `kanged isu `vihma* Emm; *Isu vihem läheb ruttu üle* Rei

hisvama *hisvama* vedama – Phl

isver int (välj imestust või ehmatust) *Oh sa `isver küll, nüüd jäid `kondid `kangest; Oh sa `isver, laps kukkus jõkke* Lüg **Vrd** isserus, isverus

isverus *Isverus* int isver – Kuu

isvossik *isvossi|k* Vig Kei Kos KuuK Kõp, *isvo-ssi|k* Pee, *isvo:ssi|k* Jõh, *irvoossi|k* Kod, *voossi|k* San, g *-ku; isvoossi|k* Se; *isvossi|k* g *-ka* Lüg; *isvossikka* Vai; *isvostsi|k* Vig, g *-gu* Jäm Har/`i-; *isvoo-ssik* Se; *isvo-ssika* Jõh; *iisvassi|k* g *-ka* Trv

1. *van (veo)voorimees `isvossikad `enne õlivad `linnas -- nüüd `üöllä vist `vuorimies neid* Lüg; *isvossikud `käived `rongide `vastas `jaamas* Jõh; *mina olin `saksa `tienija, `isvossikka, `soitasin kuhu `telliti* Vai; *isvossikud sõedutasid `linnas inimesi* Kei; *isvossik* (vene voorimees, kes vedas Narva kaupa Peterburi ja Tallinna vahel) KuuK; *mul vaja isvoossi|k võtta?* Se

2. *van postipoiss `irvoossikud õlid vanassi. `sõitnud ja vedanud `posti* Kod

3. *kelm Sii om alla iisvassik* Trv **Vrd** isvossikas

4. *täi `ööldasse ikke, et isvo-ssikud peas* Pee

isvossikas *sie mies on üks isvossikas, alb inime* Kei **Vrd** isvossik

isägäine *isakene oh isägäine, sa oled `uopis `aige* Vai

izüse pl *izüse*² narmad *izüstega rät't vai tek'k* Lei

Itaalia: *Itaalia kollased* lõhislehine päevakübar (Rudbeckia laciniata) KuuK

itak *ita|k* g -gu Jäm Ans Khk tükk; räbal `Kiskus `riide itaguteks katti Jäm; *Nee vanad* [riide] *itagud, nee `ahju visata* Ans; *anna nõndat itagud `lindvad* Khk **Vrd** hidak

itakas¹ *itak|as* g -a Jäm Han/-t'/

1. räbalatükk – Jäm

2. (lühikesest või alaväärtuslikust asjast) *Linad nagu lühikesed it'akad. Neid it'akud ei tasugi ää `katku; Kingad oo it'akad, ei lähägi `jalga; Patsid nagu it'akad; Kuue `käised oo it'akad* Han

itakas² *Itak|as* g -a tögaja – KuuK

itakil marraskil *Mool nahk nõnda itakil kēē pēēl* Khk

ite¹ *ite* g *itte* Muh L Ris Nis Juu Jür Tür, *ite* Hää, `ime Mih Aud Koe; n *itō* Urv; n, g *itte* Vai; *ites* Kei, g *itte* Lā PJg Tor, *ite* Ris, `ime Kir Kse Mih; g `ime Tōs; pl `itmed Aud Hää, *jitted* Kse; *itte-* Hlj

1. *idu* `kartuli *itte* Vai; *upel oo maailmatu suur ite taga* Muh; *kardulid on nii itesse läind, `tarvis ära murda itted; mõni iivä (iva) annab meto itest* Rid; *vana kardulil itted olid rõdamisi. igä augo kohes oli üks ites* Mar; *lähme kardule ittid `murdma* Mär; *vili akkab `juurduma, juba jitted taga* Kse; *Ernekuhilad oo põllal naa ää kasun, igal ernel oo ites külges* Han; [linnaseid leotati] *naa et `ime otsad `vallas olid* Tōs; *itest tuleb varss* Ris; `seemnekarduled `leikame itete vahelt pooleks Kei; *kõige itetega [ei] vōi `anda* [loomale kartuleid] Tür; *Kae\_sõss säääl* (riide all) `lašti sõss nii `kaugu olla<sup>2</sup> [linnaseid], *nigu jo itō `vällä nakaśs ajama* Urv **Vrd** ide¹

2. *oga agaluugid, teise `ääres teine terav ites, okas* Rid

ite² *ite* vanaema mõned üiavad - - vanaema ete ~ *ite* Kos

ite³ n, g *ite* Hää; g `ime Tor; pl *itted* Hag, `itmed Pär hitse `itmid vidama; `ime riipsud Tor

ite|auk iduauk *koori oolega, et kardule ite augud supi ~ leeme `sisse ei lähä* Mär; *kardulel on mitu ite`auku* Ris **Vrd** itesilm, itmeauk

itendama *itendama* idutama *akkame täna kardulid itendama* Nis **Vrd** idendama

iter (täitesõna lastelaulus) *kell viis iter liis* Kod

ites → *ite*¹

ite|silm = iteauk – Hlj Aud *itesil`mad oled `sisse jätn* [kartulikoormisel] Aud

itestama *itestama* Rid Mar(-ämä) Kse Han Mih HaLo Juu idutama *kardolisi läht_ää itestama. neid itestasse meto `korda sui* Mar; *Ma põle änam `mitmel `aastal `tuhlid itestan* Han; *kardulad tahvad itestada* Kei **Vrd** idestama

itetama *itetama* idanema *seeme akab itetama* Ris **Vrd** idetama

iti (riimsõna lastelaulus) *esimene it'i, tõene tit'i* Kod

itik *iti|k* pl -god Phl; *idi|k* g -ke Lüg; pl *itigud* Jäm (väike) elusolend **a.** väike putukas, kihulane – Jäm Phl *Ühed itigud ~ itikad ronisid säääl mööda `oksi* Jäm **b.** (inimesest) *mitte `ühthe idike* (hingelist) *ei õld* [kuskil]; *me õlima pisiked idiked* (jõmpsikad) *viel* Lüg **Vrd** itikas¹

itikas¹ *itik|as* IisR Jäm JõeK/it'/ KuuK, *idik|as* spor R, *ittik|as* Jõe(-g|as) Kuu, g -a; *idi|ka, -kä* g -ga, -gä Vai; p *idikä* Lüg

1. (väike) elusolend **a.** (putukas) *ittigad on puttugad, ja porilased ja sitta porilane* Jõe; *Õhus on itikad, väiksed putukad* IisR; *vainu köös on pieni idiko täis* Vai; *Ühed itikad ~ itigud ronisid säääl mööda oksa* Jäm **Vrd** itik **b.** väike kala(maim); ?lepamaim ittikaid saab talvel ästi nuodaga Jõe; *Ega neie idikujega ole muud tehä kui mere tagasi lassa vai siale, kanujelle süötä* Kuu; *Kõik väiked kalad olid idikad. Vahi kus idikad mätta juures mängivad* IisR; *it'ikad samma nagu karitsad; it'ikad olid järvedes* JõeK **c.** hingeline; jõmpsikas – Kuu Lüg IisR KuuK *ühtki inimise idikä säääl sies ei öld* Lüg; *Lapseitikad ei anna vanainimesele rahu* KuuK **Vrd** itik **d.** loom piened luomad on idikad VNg; *rohkeemb ei öle kui üks ainuke idikas* hum *ongi laudas* Lüg

2. (kirumissõna) *Ossa igavene idikas, vahi, mis tegid* IisR

itikas² itik|as g -a KuuK; pl itikad Kad jonnakas; ulakas *Sie minia on aga itikas küll* KuuK; *itikad poisid* Kad **Vrd** ittine

itikene itike g -se; itikeine tilluke sarabul oo itikesed kahe arulised õitsed; tera oo nii ille itike (väike, vilets) nagu linu küis; pisi illi itike lind; Pisiilleitikeine (tibatilluke) Muh

itk itk g itku Lüg/i-/ Kod; itk(u, -o) Vai; ikk g iku eL; ikk(u, -o) Vai

1. nutt, nutmine *silmad juo itku turvil*; [võta suurem marjakorv] *egä korv itku ei akka kui vajaka jääb* Lüg; *lapsel itku lahti* Vai; *alate tulen pojalt itkuga; ise itkul (nuttes) tuli seie* Kod; *ku sil'm sügelep, siss saab ikku* Hls; *ikk tule periss pääle selle valuge; miul olli kerge ikk* (hakkasin kergesti nutma) Krk; *oora ikk ehk juubnu jumala pallemine tyy olna üits* Nõo; *kui tyy laits ärä kuuli, siss tõmmassime ikku* Rõn; *ikk tüküss pääle, õs saa? ikku tagasi oita; ikk tulõ ilu pääle, pil'l pik'ä naaru pääle* Krl; *ni_pikkä ikku ei massa sul ikkõ?*; *Mu iku? omma_kõik ikõdu?*; *siss naksi ma ikulõ* Har; *ma es saa? muido seletädä_ku iku läbi* Plv; *esä imäga lät'si minev'aašta ikku naarma* (mullu abiellunud tütre juurde varrudele); *väega jõrvass, aase ikko* Röp **Vrd** ikund

2. nutulaul, itk – Se

itkeline itkeli|ne g -se nutune, haletsemisväärne itkeline elu VNg

itkema itkema spor R(-ä Lüg Jõh Vai; -ie Hlj Lüg); itkma, (ta) itkeb Kod(-ä) MMg; ikkema spor R(-ä Lüg; -ie Hlj Jõh); ikema Hää; ikma, (ma) ike(n) Saa Kõp Vil M(-e) T, ikõ Võn hv Rõn, San V(jikma Lut), iku hv Hls Krk; itkuma Vai; ipf (ta) ikkus Khn (R ja eP alal sag vananenud sõna või rahvalauludes)

1. nutma, pisaraid valama, tõinama *nuo küll mina olen mittu päätäit itkend* VNg; *leib akkab itkemaie* [kui leivapuru metsas maha jätta]; *ikkeb ninda_t silmäd punased* Lüg; *ikkevad eledä ääleaga; tama ühte järgi itko* Vai; *Ise tämä ikkus kübärä piäle* rhvl Khn; *pärast ikmist laps luutsub Saa; tüd'rik enne lõõts itke; kuri kusele, paha pasale, viil eldem itkma* Kod; *sil'mä ärä iket pähä; ikeb sil'mä pääst väl'lä* Trv; *igävene kuri lait's, ütte_puhku ikub* Hls; *ku pada vingup, sõss jäävet vaesit latsi ikme; üüse ninda pal'lu ikse; ega sa muud ei ike, sa iket süäme võimu* Krk; *sij* (jonnakas laps) *ikk oma süäd* Hel; *es saa kostegi* [laiast praost] *üle, ike vai palle* Ran; *miä väega pal'lu ike, ja ikmine tiiib sil'mä pimedäss; ikep nigu jõrin jälle; siss iksime kõik, siss iksime temä* (lahkuja) *ikku; vanast üteldi et, vihmaltse ikeva, põvvalatse naarava* Nõo; *tä niit'e ja ik'ke* Võn; *tuul ulup, vaeselatse ikevä* Kam; *naine tõmmaäss ikmist* Kan; *sa ikõt nii et iing lätt iire mulku* (õeld pilkavalt); *Lat's ikkõn kasuss, vana ojatõn eläss* Urv; *no naka ma viil uümi pattõ ikma* Krl; *kao pääle ei tohtev istu, siss saabõv pal'lu ikkõ?*; *mul omma sil'mä? kuivass*

ikõdu[?] Har; *ma ik'i nii et kõik' mõts ol'l kõllanõ. tyy suurõ `ikmisega jäi nigu pümeheess; ikku ui*<sup>?</sup>, *kül mi võta timä noomi ala; ku\_`pihlõ*[?] *veretäse*[?], *siss põllumijss ikk; Ikõ*[?], *ikõ*[?] *silmä likõ*[?] (narritakse nutjat) Rõu; *imä lätt ikkõh ijh, latsõ_takah `tañdsih = lammass ja voonakõsõ*<sup>?</sup>; *kua lat's no `ikmalla om, kõik' latsõ*[?] *`ikva ja `täntäse; latsõ*[?] *ikkõh kasusõ*[?], *vana*[?] *`oihkõh eläse*<sup>?</sup> Vas; *timä ik'k `süämehe ~ hallõst `süäimest; hingest `süäimest tä ikk `väega* (nutab kõvasti); *mi sa ikõt umma silmävett tõõsõ sitatsõhe `persehe* [ütleb tuim inimene kaastundlikule] Se; *varõsõ latsõ*[?] *`vaaksma, soe latsõ `jikma* (sõnad lapse unetuse arstimisel) Lut **Vrd** *ikkima* || fig *süda itkeb siden, ku `ohkad, siis süda väriseb. ku sa õled pal'jo ärä `itknud, siis süda kua itkeb* Kod; *kui ma toda `põldu kai* [pärast rahehoogu], *siss süd'ä ik'k `õkva verd (sehen)* (oli väga kahju) Ran; *Keväjä sulaga nakkasõ_`kaartõ `ikma* (räästad tilkuma) Rõu; *maa ikk ku_sa maad tii ei `hüästele* Lut

2. taga nutma, leinama; halisema, kahetsema; (nuttes) igatsema *ma õlen tedä mittu päätäit ikkend taga* Lüg; *näed kuda eläjälüum, itkeb `tõisi taga* Kod; *iketi `surnu `järgi, ku `laudi `pääle `õl'gele `panti* Krk; *läits kui läits, mina tedä enämb taga ei ike* Ran; *enne `iksit oma `poiga, nüid iket tada* Puh; *rahast ma\_s kuule, a `sõlge emä `ikse iks alati* Rõn; *ega ta* (mees naise matusel) *tuyud ei ikõ*<sup>?</sup>, *mia `hauda `pañti, ta ikk tuyud* (naist), *mia haua perve pääl om* Har; *ku mõnõl suur' kaih ol'l ja `väega ik'k, siss `ül'ti, taa ikk nigu susi umma `poiga* Vas; *latsõ*[?] *jäivä `taadõ `ikma, takah `ikma; a timä kõgõ ikke, et täl midagi ei olõ*[?], *et timä om puupal'ass, inemine* Rärp

3. itku laulma *Ma `naksi imä havva pääl sõnol `ikma* Vas; *sõno* (sõnadega) *iketi* [surnut]; *ikõ õs ma inäp sõno es* [ema surma puhul]; [pulmas] *ku ikõti, `ül'ti, õt vaja ar kodo miñnä*[?] Se

4. nuttu meenutavalt häälitsema **a.** (öökull) Hel Ran Nõo Rõn Rõu Vas Se *üükul'l nännä ka `surma, ku ta kodu lähikesi tuleb `ikma* Ran; *ku ta* (öökull) *ikep, siss saap `peijit, ku ta naarap, siss saap `pulme* Nõo; *Kui üükull ikep, saap latsi, kui üükull uigup, saap pulme* Rõn; *Ku_kakk su_tarõkatusõ pääl ikk, sõss tähendäss, et sul tulõ palamist* Rõu; *kakk `ikse raah* Vas **b.** haledalt niutsuma *kui üiten tahap minnä, siss* [noor koer] *ikep ja nuudsup nigu inime* Nõo; *vahel kut'sik unnaśs kah - - ik'k kah* Vas

***itketama** *itketämä* Kod; imp (te ärge) *itketaga, -ägä* Lüg; *iketama* Trv Nõo, *-ämä* Ran; *ikõtama* Kam Vas(-mma) Se Lei *itkema* panema, *itkeda* laskma Ärge lüöge vaista lasta, *ematunda itketägä* rñvl Lüg; *itketäb last, ei võta `süülde* Kod; *latse iketivä üits `tõisi, mõni vana inimest kah suśk ja iket* Ran; *ikõf' last* Lei **Vrd** *ikutama*

itku- nutu- *laps on `itku `karva, `silmad vie `kierdel* Lüg; *nüid on ikko `aiga käes; Eläsin üsnä iku `päivi* Vai; *iku maik tulli suhu* Hls; *tal tule uy `kaupa iku tuju* Krk; *es kuule muud ku iku kahinat* Nõo; *no tütärlatsõl iku lugu, et kuiss mi kodu saa* Urv; *lat's kõnõl' ikuhelüga; tal tük'iss ikuhädä pääle* Har; *iku pisara*<sup>?</sup> *`juuskva `põški pite* Plv **Vt** *iku-*

itku|hääl nutune hääl – Kod Vil Krk *lugi alate itku jäälegä* Kod; *iku äälege kõneless* Krk

itkuline *itkuli|ne* g -se Kod; *ikuli|ne* Trv Krk Rärp Se, g -se Puh Nõo, -tse Vas, -dse Lut, -nõ Plv, g -tsõ Se, -lõ|ni g -dsõ Krl

1. nutune, nutusegune; pisaraterohke *itkulise ja aleda `näoga* Kod; *kui teil andass `aiga `uusi, andass `aiga ikuline* rñvl Krk; *Ku taivasikk mökutass, saa naaruline aasta, ku kikatass ikuline* Vas

2. nutule kalduv, viril; halemeelne `väega ikuline laits, üü `otsa röögip Nõo; kes `pehme `süämega, om ikuline inemine; ikuline `mõrsja (nutab pulmas palju) Se

Vrd itkune

itkuma → itkema

itkune `itku|ne, ikk- g -se Vai; iku|ne g -tse Trv Krk TLä(g -se Ran) Kam, -nõ g -dsõ, -tsõ V(-n Lei)

1. nutune, nutusegune; pisarate rohke `itkune nägo Vai; ikune nägu iin, nigu oless mõne nahatävve saanu Ran; puul ikutse eliga kõneli; mu kasupõlv om ollu `väega ikune Nõo; `näütäss uma ikust näko Plv

2. nutule kalduv, viril ikune lait's, va viripil' Krk; mõnel om `väega ikutse latse, ala ilma ikeva Nõo; ikunõ kuniga poig ol' olnu² [muinasjutus]; oo ikunõ kuniga poig (öeld pahaselt nutjale) Se

Vrd itkuline

itku|nägu nutune nägu – VNg Kod Trv Nõo San Har laps oo ju itku näol -- `itkma akab Kod; ei tiia mes täl ädä `olli, iku nägu `olli pään Nõo; taa `omgi alasi iku `nauga Har

itkur `itkur Vai, g -i Lüg; ikku|r g -ri Krk; pl ikru Rõn nuttur, piripill üks `itkur laps, alalde `itku Vai; [mahakuulutamise ajal ei tohi pruut kirikusse minna] Siss saavat ikru latse Rõn

itli|täis peatäis tä oli juba taane `joonud, ägas tä Kuidult nii suurt `itlitäit äs saa Mus itme → ite¹, ite³

itme|auk iduauk `itmeauk piab olema kui [kartuli] maha paned Var **Vrd** iteauk

hitra → hiitra

hitrus → hiitruss

its¹ it's g it'si tugipuu, tits it'sid one `veiksed lat'id, üks õts one venituse piäl, tõene õts puari küljen Kod

its² it's g itsi Kaa Põi (sepatööriist) Itsiga saab palava raavale `järsku `ankisi `sisse `löödud, it's pannakse raava `peepe ja `antakse vasariga õlalt `pihta Kaa; [rattavitsa suuremaks tegemisel sepa] Paramas kää oli it's, selle pani vitsa `peale sihetse poole `kül'ge, sell' `andis itsile vasariga `pihta; Sepal oli kaks `itsi, isait's ja emait's. Sepad tegid itsid ise, tagusid rauast ja terasest `valmis; Igele (vankriteljele) `pandi rauast kään `alla. Kään sai `itside vahel `tehtud Põi

its³ its pl itsid hitse `itsi ajama Kos

its⁴ it's Põi Jür SJn, its JõeK, its Kaa, g itsi, g it'si Jür SJn kuumus Ahjule oo seike its antud, et vetand paud sisse; Keetes peab vikat paraja itsi saama Kaa; Anna aga `itsi (kuumuta rauda) veel Põi; raud soab `it'si (rauda aetakse keema) Jür; anna ea it's talle (rauale), küll ta siss kokku akkab SJn

its⁵ it's Kaa Hää, its Kuu Mar, g itsi, g it'si Hää, `itsi Kuu; kom `hitsigä Kuu; n idsi Jäm; (hrl partitiivis) `it'si IisR Saa Jür JõeK JMd Rõu, `itsi Kuu Hlj IisR spor S, Khn

1. tugev tuul Ei niisuguse `itsiga, mis täna `väljas, lase kedagi merele Kuu

2. hoog, kiirus; säru `Helsinge puold tuleb hüä `hitsigä `kahtlase `näügä modur (mootorpaat) Kuu; ma pani jalgrattale `itsi [juurde] Mus; vihm akkab einalistele `itsi tegema Rei; Oli aga sellel mehel its peal, polnud aega ringigi vaadata Mar; tegi `it'si, tegi tulist takka Jür

3. jõud, press, surve *pidi ikka idsi järel olema, mis vee siia surus* Jäm; *Oli taarist kõvasti `itsi anda, et nael laava `sisse läheks; Iga asi kooldub kui talle ee its peele pannakse* Kaa; *Anna `itsi (löö pihta), lihab küll Pöi; Anti tagand järjest itsi (suruti eesseisjaile peale)* Emm

4. pingeline töömahv; vaev, raskus *Õpetaja tegi `poisile vähe `it'si (elu kibedaks)* IisR; *Kui sa ikka päeva pidusel tööga kena itsi saad - - kas siis ep seisa uni peel; Kui öösse uni peel es seisa, siis oli päine its veel püsut* Kaa; *Selle va `mõisa `tööga said inimesed `itsi küll Pöi; küll sellele loomale `itsi `anti (sunniti tööle)* Muh; *ma sain eila [tööga] ää it'si* Hää; *kõgõ `rohkömb `it'si sai suvõl haina `aigu ja sügüse rehe `aigu* Rõu

5. hirmutus; löök, hoop, keretäis (pekka) *Kas `tehti pidul ka monele `itsi kovasti* Kuu; *`itsi `peale panema (minema ajama)* Hlj; *`Tarvis `teisele nattukke `itsi teha, siis saab `targemast* IisR; *See (poiss) on vanade käest `itsi küll soand* Pöi; *Kui loomad pahapeele pæesivad siis peab nendel itsi andma; Itsi tegemene ojab ounavargad eemale* Emm; *tuleb `it'si teha, noh, `tuupi või nõnda* Saa

itsa¹ *itsa* juut – Tõs **Vrd** itski

itsa² → hitse

itsak *juudi tants olli itsak, itsak (ringmängulaulu sõnad)* Krk

itsakil *itsakil* Sim Trm, *ii-* Juu paljastatud, *irevil alati iitsakil (nägu naerul)* Juu; *itsakil on naeru `ambad* Sim; *`ambad itsakille ~ itsakil* Trm **Vrd** itsakile, itsikil

itsakile *itsakile* Sim, *-lle* Jür Amb Sim Trm Plt; *iitsakile* IisR/`ii-/ Trm Lai, *-lle* Kod Lai

1. paljastatud, *irevil(e) Noh, nüüd on sul (surnud rebasele) `ambad `iitsakile* IisR; *kui `ambad itsakille, siis akkab `naerma; mis_sa vahid, `ambad itsakile* Sim; *aab `ambad itsakille; Inetu ammaste kohta üeldasse: ristis, puserite, iitsakile ja räsus `ambad* Trm; *tuleb tagasi iitsakille (naerul) nägu* Kod; *`ambad alati iitsakile, muud ei ole kui `naermine* Lai **Vrd** itsakil, itsakili, itsikile

2. kikkis, püsti *abe itsakile* Sim

itsakili *itsakile [mees] tahab temale (hundile) nagu `torgata, tema `ambad `itsakili tieb* IisR

itsatama *itsatama* iitsatama *et sa sest kellegile ei itsata* Koe

itse¹ *itse* Kuu Vai

I. det-pron 1. isiklikult, *ise nää ei `kohtu`errä `itse `tundend `ühtä mes viin; `itse tied heneläss tobe; peremies `itse vedi ka [noota]* Kuu; *mie `itsegi en `tiie midä tämä on; `sinne `taldrigo `pääle siis `pandi raha ken kui `pal'lo `itse `motles* Vai

2. (sama subjektiga lauseis, mis toovad esile kahe tegevuse või olukorra sisulise vastandlikkuse või paralleelsuse) *läksin tuba `itse nudin; [nad] `peidid ärä. `itse `piilusid vaheld* Kuu; *itse `nauras ja magas* Vai

II. refl-pron enese (objektina) *ülimäine [mees] `lasko siis `nuora `müödä `itsedä `alle [kuhja otsast]; mie nägin `peilist `itsed; `aardükkü, minegä `saunas `kävvä `itsed pesemäs; üppäs puu `oksa `pääle ja `irtas `itsed üles* Vai

itse² *itse* tegelikult, oma olemuselt *nie (kalad) olid `itse hüäd ka `süüä; eks ne `ranna `rahvas `olled `itse ka igä vigurid küll* Kuu **Vrd** ise³

itse³ *itse* Vas *Se(it'se, id'se, id'sä)* Istk *ristiisa, -ema; (viisakusavaldusena) vanem sugulane või võõras inimene* *itse `üt'li latsõ^o risti immä* Vas; *it'se (ristiisa) naahe; id'se tu*

om `ristäm. vai mõni `üt'less ristässsä ka id'sä; pe'aku_i?, taa om itse; uma it'se (ristiema, -isa); vanõba inemisõ õks kutsu ui itsest, a lat'sil om õks pareb üll'dä itse ku uno vai lell; latsõ `ikva itse poolõ, `vaakva vana imä poolõ rhlv Se

itse⁴ itse g `it'sme lstk tool – Kse

hitse itse g `itsme Kaa spor Pä, Sim spor TaPõ(n `itse Ksi Lai), VIPõ M(n idse Krk), `itskme Sim Lai, `itskma San; pl `itsmed hv Lüg Khk, Pai Koe spor I, `itsed Pär Rap, `itsked Lai, `itske? Võn; itse? g `it'skme Krl; itsa g `itsme, `itskma, -e M(n idsa Hel), `itsma San; idsa g `itskme T(g -a Kam Ote, -õ Ran Võn, `it'skme Ran TMr Kam, `it'sme Kam), `itsme Krk; (h)idsa g (h)itskma, (h)itskmõ V(g `itsmõ Lei, `h- Lut, `itskme Lei; pl `itsmä? Lei; n `hitskma Kan); `itskm|ass g -a San

1. hitse a. hrl pl külvirinna äärjoon `Enne `külvamist `vääti `itsmed `põllu `pääle Khk; tõmmati üks itse - - enne kui `vil'la külititi Vän; Mõned panevad ka `itsme `märkimise jaos puu oksad püsti Tor; sa ei `oska `itsmeid vedada, `itsmed väga kõverad Koe; kül'vi rind on kahe `itskme vahel Sim; neli veikest `sammu oli kahe `itsme vahet Plt; Mõni ajas arkadraga `itsmed `sisse KJn; üits `itsme `veetev ta (õletuust või taskurätt kepi otsas) olli noh, selle `järgi itsat `veeti Pst; veets õle `itsmit sinna (mulla) pääle - - poodets `õlgi peost tükikse `kaupa maha Krk; tõene küliss, tõene vedäss `itskmit Nõo; Es ole `tõisi `itskmevedäjit käeperäst, siss tõmma's külja esi jalanõnaga `itskme Rõn; `hitskma? omma? jo `aedu? Har; `hitskmeide `vaihhõlõ külvetäss Plv; Minneh vidi hidsand, tagase tullõh kül'v Rär **Vrd** ite³, its³ || (jutiliselt külvatud viljast) vaada et [kül'v] `itsmen ei tule Pst; vili om `itsmen - - üits tük'k om paksult, tõine om ere; sij külväp `itsmes, vahe vahel Krk; külvetäss `itskmile (kahelt poolt hitsme peale) vili. vili om `itskmade (keskelt tihedaks) lännu Hel; pe'l'lässi et, ma ei mõesta [külvata], külvä peräkõrd `itskmene Nõo; kesü om `itskmade külvetu San **b.** fig (lonkurist) Tulõ jo? vana hitskmõvitäi Vas; Ku hitskmõajaja Rär; hot' `hitskmõ vitäigi?, a õks miis's Se

2. külviesi Kui külimees oma itsmega põllusõrva jõudas ja - - tagasi läks, löi ta jalaga itsme äärde mulla sisse märgid, nende järke pidas ta siis teise itsme vahet Kaa; olen külinu mitu itsed Hää; mind `kästi põllupääl `itsme vahet `käima minna - - miu jäl'led ol'lid siss kahe `itsme vahel. itse ol'li ütelda `mijter lai. ät' külis korruga kahe `itsmel; kui `itsme `käijad es ole, siss `aeti obesega `itsme jut'id ette Saa; viis `sammu on `itsme `laius Äks; Üits itse maad jäi tühjäss Hls; `olli tuu idsa ärä külvetu, siss nakass jälle tõist idsat külimä Nõo; üte peo idsa olli puul `ahtamp, va'st kat's puul `sammu lağa; enämbide külveti iks kate peo `itskma `viisi - - idsa olli viis `sammu lağa; `itskma piir ~ jut't `veeti jalaga, ehk kongsiga Kam; Üts peotäis visati iks veedike korale `poole ja tõne `hääle `poole `itskmene Rõn; ku `pääle `siimne `külvmist pal'lo `vihma tulõ, sõ'ss läävä? `siimnekese `hitskmin piimäle Kan; `itskmõ ots om jäänü `külväldä Krl; kül'vi perämist hidsand; viijl om vaia ütele `itskmõlle seemet Har; puul `hitskmõt um tühjäss jäänü?; ka siia hidsa (külvivahe) jäänü? – kiä koolõss; nigu `kül'bjä, nii hidsa Se; katõ `hitskmõga ~ kattõ hidsand K'ulbma - - gu pand sammu ni lask `siemend; üte `hitskmega `k'ulbma - - katõ sammu pääle hiit üte pio siemend Lut || ?lõikusesi ku_kolm kešvapääd `leüdse `hitskmõ päält, `lasti `ümbre korata? Vas

3. tähis, märk `Läksin isäle `itsmeid panema - - puust `pulgad õlivad, sai maa `sisse `itsmed `püsti `panna Lüg; `Leike seemes on pisike ning ilma `itsmeid (rookõrsi, vitsaraage) panemata külirind äi paista Kaa; *itse* (pikk latt, mille järele aeti mõisapõllul vagu) Plt

itsed pl `Itsed Kõnnu ranna elanike (räägivad *itse* pro *ise*) pilkenimetus Kolga rannas – Kuu

***itse|hene**, **-enese** (käändelõpule liitub possessiivsufiks) p -`hendäs, in -`henessäs, ad -`heneläs refl-pron iseenese `Itse `hendäs täüs (iseennast täis); `metlin sis laupäe `huomigul `itseheneläs; `Itseheneläs `porsas `kiusu tegeb, ku `süömise `ümbär lükkäb Kuu

itse|enesest iseenesest, välise tõukejõuta `itse enesest siginöd Vai

itseki isegi *Moni on `ninda koi, et ei `raatsi `itseki `süüä*; *Kes `itseki juo `mitma kield `oskavad* Kuu

itsema *itsema* Vig; imp (sa) *itse* Nõo Ote; da-inf *itsedä* Ote lstk istuma *itse no maha marjakene* Ote **Vrd** *itsima*²

itse|moodi `itse `muodi isemoodi – Kuu **-muodine** isesugune, -äralik *Kes tämä `kirjuduksest midägi `itse `muodist ei `löüä*; *Eks ole sie mies vähäkäse `itse `muotine, `aeva `naurab* Kuu **Vrd** isemuodine **-päinis** isepäinis *Igä pere `pardid ujusid `itse `päinis* Kuu **-sugu** isesugune *Annetud `ostamiseks moni kala `paatigi, `itsesugu `lotjukasi* Kuu

itse|habe *it's-* Jäm Khk Han Krk, *its-* Mar

1. kikkhabe *Antsul oli pisine it'sabe ees Jäm; it'sabe, `seoke löua abe* Khk; *miu mehel olli it's abene* Krk **Vrd** *itthabe*

2. kikkhabemega mees *it'sabe, `itsisabe. naised `sõimavad järjest* Khk; *Piale sõda oli pailu it'sabemid* Han

itse|hammas *it's-* Tor Hää Krk; `itsi- Kuu Lüg itsitaja, irvhammas *sedä `üietässe `itsi `ambad, kie `ühte `puhku `itsitäb `naurada; sie `itsi `ammass `muidu `lorgotab* Lüg; *Vanemad inimesed tegid äbi noore inimestel, `vaata et sa äbi`penki ei saa, igavene it'shammas* Hää; *itsidet `ambit ilmast `ilma - - om küll it'sammass* Krk

itse|händ lühikese sabaga olend *Meie `lammad oo `parae-gu kõik it'sännad; Tüdrük oli nagu it'sänd, üks `piške pat's piäs* Han

itsi¹ g *it'si* Kos; (hrl partitiivis) *it'si* IisR Jür HJn Trm, *itsi* Mus KuuK nali; vingerpuss; kelmus *`Käisime laupäe `õhta `naabri `tütrukule `saunas `itsi tegemas* IisR; *Nägu on tal ees `ühtelugu `itsi täis* (naerab palju) Mus; *poiss oli naa it'si nägu, kel'mi `moodi* Kos; *tieb ead it'si `talle* (teeb nalja; tüssab) Jür; *lašti `lahti, akkas `it'si tegema* (varastama) HJn; *Itsi tegema* (tõgama, pilkama) KuuK; *Mõned kuulajad jäid tukkuma. Neile mängiti siis itsi, tehti midagi vigurid; [voori ülem] Vuatas, et mõni vooriline itsi ei mängi, mõnda leisikad [lina]koormast ära ei kõrvalda* Trm **Vrd** *etsi*

itsi² `itsi Lüg Jõh IisR Khk Käi Rei Khn Krk

1. paljastatud, irevil(e) *unt läks üle `aia, `ambad ajas `itsi* Lüg; *mis sa neist `ammastest `itsi ajad* (naerad) Jõh; *Tõmmas `ambad `itsi* IisR; *ambakse `itsi suhun* Krk

2. kikki, püsti *taimeste lehed ajand pärast `vihma nii `itsi* Khk; *Lilled läksid `pääle `kastmist `itsi* Rei

3. (inimesest) *Nad läkst keik nii itsi (?õheville), kui ma seda asja reekesen* Käi; *Siädis ennäst `itsi* (nähtavale) *teste ede* Khn

itsi³ [kui keegi imestas] *toho-h kui `priske laps, [vastati] imesta `itsi ja `musta `kassi `putsi Jõh*

***hitsi** int vissi *tyy* (vasikas) *`aetass kohe, siiss tetäss hid'si ~ hid'soh ~ hid'soo-h Se*

itsi|auk *Isända `itsiauk, emända `atsiauk, `pistab, sis piriseb, `tõmmab, sis toriseb*
= leivaastja, naine sõtkub leiba, sõtkumisheli – Lüg

***itsidüs** → itsitus

itsigilla *`itsigilla, -ä itsikil `hambad `aiva `itsigillä Kuu*

itsi|hammas → itshammas

itsikalle itsikile *sie one jo `riemus, kel `ambad `itsikalle one VNg*

itsikil *it'sikil* Koe KJn paljastatud, irevil *`ammad järest it'sikil* KJn **Vrd** itsakil, itsigilla, itsikile

itsikile *it'sikile* Koe; *itsikille* Koe KJn/-t'-/; *i-* Jõh Vai paljastatud, irevil(e) *mis sa `naerad, `ambad `itsikille ehk ireville* Jõh; *mis sa aad oma `ambad itsikille* (öeld naerjale) Koe **Vrd** itsakile, itsikalle, itsikil

itsikille lstk istu(li) *last itsikille `aitama* Koe

itsima¹ *itsima*, (ta) *itsib* Jäm Kaa Jaa Pöi Muh Kei Pai

1. rauda sepipajas töötlemata **a.** kaht kuumutatud rauatükki kokku taguma – Kaa Jaa Muh Kei Pai *Ta last rattarehvid kokku `itsida* Jaa; *enne nad `ütlesid `keetma, nüid `itsima* Kei **b.** taguma, raudeset sobivaks vormima *Nii kaua itsiti* [rattavitsa], *kut paraseks läks - - Vahest sai `mütmed kohad itsitud, vaks või kaks vahet ja `jälle itsiti; Ige* (vankritelg) *itsiti kahe emaitsi vahel õmarguseks* Pöi

2. fig nuhtlema *Poissi itsiti säääl päris kõvasti* Jäm

itsima² *itsima* (-t'-), (ta) *itsib* (-t'-) Khk Pöi Emm Tõs Ris Jür Koe Kad SJn; *it'sime* Hel; *it'simä* Plv, *it'sma* Vas, pr (ta) *it'siss*; imp (sa) *itsi* Mar Hls Võn, *it'si* Krk, *it'si?* Har Röp lstk istuma *itsi `seie maha. mis sa itsid sii* (öeld lapsele) Khk; *laps it'sib – räägitse lapsele omale* Tõs; *paneme lapse `it'sima* Jür; *tule itsi minu `sülle* Kad; *it'si til'lu pengikse `pääle* Krk; *it'si?*, *it'si?*, *lat's esi?* *it'siss* Plv **Vrd** itsema, itsuma, ittima

itsis *itsis* Lüg Jõh IisR SaLä Muh Hi Mar Han Var Tõs Khn PJg; *it'sis* Tor Hää Kei

1. paljastatud, irevil *Midä `teile siin `nauru tieb, et `ambad `itsis `itsitata* Lüg; *Itsis* (etteulatuvad) *`ambad* Jäm; *It'sitab, mokad `it'sis sedavisi ikki `pal'laks ajab ih, ih, ih; `Ambad `it'sis suus, ikki itsitab* Hää **Vrd** idsevel

2. kikkis, püsti **a.** (habemest) *Abe `itsis `issanda `puole* (surnud) Lüg; *Juudil oli pisine `itsis abe ees* Jäm; *it'sabe, `itsisabe. naised `sõimavad järjest* Khk; *soku abe ehk `itsis abe* Mus; *itsis habenega, se üks nalja sõna* Phl; *eks vahest `öeldakse koa abe `itsis, see mudu na sõimusõna* Kei **b.** (taimedest) *taimed nii `itsis - - [öeld] kui kenast kasuma akkand* Khk; *Leike `taimed on `itsis* Rei **c.** (ettepoole) punnis *Küll - - naine oo paks, kõht `itsis ees* Han; *tooja inime oo kõht `itsis ees; kanal pugud `itsis täis* Var **d.** (muud) *Piisse `itsis ninaga* [naine]; *Kerjused aasid `käsä `itsis* (õieli) ette Han

3. (inimesest) *inimine kis sihand tore on, selle `kohta `eetasse: see nii `itsis* Khk; *see oo aga nii `itsis et, itsitab paigal* Muh; *Itsis* (vaimustuses) Käi; *Ta on nii sur `itsis* ("kelmika") *`näuga tüdruk* Rei **Vrd** ittis

itsitama *itsitama* (-t'-) spor eP(-da- Hi), Se Lut, -ämä Kod KJn Puh Nõo Ote Urv, -ämmä Kan Har Röp, -eme M San; *itsitam(m)a* R(it's- IisR; [h]itsitämä Kuu;

`itsitämmä Vai; [sa] `itsitäd Lüg) tasakesi naerma **a.** (naeru) kihistama; irvitama *Mes sa `hitsidäd `toisi inimisi `aeva alade Kuu; küll tämä `itsiti ommetegi `nauru VNg; `ühte `puhku `itsitäd `ambad `lialli Lüg; see oo aga nii `itsis et, itsitab paigal Muh; ah sa itsitad veel, ma sul `näitan Aud; va tüdrukud itsitavad muidu aru ees, teist taga Juu; itsitasivad `naerda `pialegi Kad; itsita, itsita küll pärast on mokad kõveras VJg; edevatel tüdrukutel on `rohkem se it'sitamise mood' Lai; ilma `aigu `tühjä naar ja itsitess Krk; mugu itsitävä ja naarava Nõo; ka keriko `aigo ta es saa? itsitämädä? olla? Röp; i t s i t a m a (o m a) h a m m a s t ~ h a m b a i d (pidevalt) naerma, irvitama midä sie `itsidad `ambu; midä sa alalde `itsidäd oma `amba Vai; itsitab peal eese ammast Mar; mis sa itsitad oma `ambu Tõs; tema on `kange `ambaid itsitama, ei `assa ies ega teist taga VJg; itsidet `ambit ilmast `ilma Krk; `hambit itsitama Lut **Vrd** etsitama<sup>2</sup> **b.** fig viletsast `ommeldu `riie one `irvikalle, sie `itsita VNg*

itsitellemä it'sitellemä frekv < itsitama käävä tanh it'sitellen Har

itsitus s < itsitama Vähikäne `itsidükse hümin Kuu; ma\_i või so it'situst `kuulda Kos

itske itske Nõo; `it'ske Krl itski `it'skit ka om nätä? üle ulga ao Krl

itski `itski Kuu IisR Lai Trv; `it'ski Hää Saa; p `itskid Jõh

1. pej juut Sie `juudi `soimunimi `itski oli `kuulda `meiegi puol Kuu; Sie `itski (kitsa, pika) `näuga `mieste `rahvas IisR; kaks `it'skid läksid kaubapakidega sel'las; onu tegi `it'skidelle rätsepa tüüd Saa; Ma osti `itski käest paari `pükse Trv **Vrd** ipski², itsa¹, itske

2. kergats; vigurivänt – Hää

3. (peksust, löömisest) Senekääst said `varsti `vasta `itskid (silmi) Jõh; `it'skit tegema (pisut peksma) Saa

hitskma → hitse

itskmass → hitse

itskme → hitse

hitskme|vahe → itsmevahe

hitskmine `hitskmi|ne Kan Röp, g -tse Urv ebaühtlaselt külvatud, jutuline Kui\_sa\_taa põllu nii `hitskmitse olõt `külvnü? Urv; `hitskmine külvetü, `paljit kotussit om `sisse jäänü? Röp

hitsme|ader adrataoline vahend hitsmete tõmbamiseks – Äks Plt Hls `itsmeader, sellega vedasid `itsmid Äks; minu isal oli [enda tehtud] `itsme adra. `tehti `siuke pakk, sellel sehes sihuke pulk, kaks `aisa ees - - nagu arkadra. sai [ise] `sinna vahele `minna, siis sai vidada [pulgaga kriipse] Plt **Vrd** hitsmesahk **-puu** `itsmepuu Hls Krk inimese järel veetav vahend hitsmete tõmbamiseks **-sahk** = hitsmeader selle jäoks on `itsme sahk, kellega `itsmeid `vietakse Koe **-vahe** külvirind `itsme vahe om tühjäss jäänu Krk; kos `itskme vahe, kos `ipsi es ole puttunu, sääl `olli ain kõllane Nõo; `hit'skme vahõ om mi\_pyyul neli `sammo Röp

hitso, -h itso Võn; hit'so Plv; hid'soh, hid'soo·h Se

1. int **a.** (varsa kutsumishüüd) itso-itso-itso Võn **b.** vissi tyy (vasikas) `aetass kohe, siiss tetäss hid'si ~ hid'soh ~ hid'soo·h Se

2. lstk varss tol obõsõl om `väike hit'so kah üteh Plv

itsu It'su lstk "iste, järg" – Hlj

itsuma `itsuma, (ta) *itsub* Phl Mär Var Kad; *it'suma* Hää; imp (sa) *itsu* Nõo, *it'su*² Har
1stk *istuma laps itsub. itsu ilusti, ää kuku* Mär; *Lähme it'suma* Hää; *Itsu nüüd potule* Nõo
Vrd *itsima*²

its|vasar (sepahaamer) *Siis oli veel it's vasar, `kantlik vasar, vars taga. Sellega `löödi
`järskusi `ankisi [rattavitsa] raua `sisse* Pöi

itt¹ *itt, it't g it'i* hoog, kiirus *aga sie tuleb ea it'iga; aga nüüd ma tien ea it'i `peale* (ajan
hobuse kiiresti jooksmas); *aga sel oli ea it't peal, läks ea vardiga* Jür

itt² *itt g iti* kalatoit **a.** "soolane kalaleem kartulikastmena" – Tõs **b.** *räeme itt* (räimetoit)
Tõs

itt³ *itt pl idid* häbematu olend, huligaan *nie* (varesed) *on niisugused idid, ei `huoli
`mihjgestki* Kuu

itt⁴ *itt(i) g idi* hunt *Metsäitti, metsäitti, metsä kuldane kuningas* rhlv Kuu

itt⁵ *itt-*; pl *itud* (tillukestest kõrvadest) *kõrbad olid naa `väiksed itud piäs [lammastel]*
Vig

itt|habe *it'tabe* kikkhabe – VII **Vrd** *itshabe*

itti|auk See on vana *ittiauk* (ihnuskoist) Kuu

ittima *ittima*, (ta) *itib* Phl; (sa) *itid* JõeK 1stk *istuma mei pisine poiss itib juba* Phl
Vrd *itsima*², *ittuma*

ittine *itti|ne g -se*

1. jultunud, häbematu; ulakas *sugeda hakkad `saama kui siin ittiseks lähäd* (üleannetust
koerast); *Ne `nuored on ittised neh `aeva `käüväd `vargal kohe ja `rääkivad `ilgest ka; Vai
tä `oskab sis hüäst `rääkidä, tuleb kohe nii ittise juduga; On igä üks ittine `naiste `rahvas*
Kuu **Vrd** *itikas*²

2. "manguja, nuruja" – Kuu

ittis "poolnaerukil" *Mis sa vahid ukse lappes ittis `näuga* Rei **Vrd** *itsis*

itt|kõrv *itkõrb* (tillukeste kõrvadega) *lammas* Vig **Vrd** *itukõrv*

ittuma *ittuma*, (sa) *itud* JõeK; *ituma* Kan; imp (sa) *it'u* Ksi; da-inf *ituta* Kad 1stk *istuma
no it'u nüüd veike ipsukene* Ksi; *itu õigõ² siia² kivi pääle* Kan **Vrd** *ittima*

hitu *itu* Hi(h- Phl) napakas, rumaluke, lapsik; kergats *itu on `seane, kes nagu vehet
tagasi jeeb; Ega inimene aa omamoodi itu, üks ühte teina teistmoodi* Emm; [ta] *ütred on
keik nii itud asjad küll - - ehidavad ennast nii toreks ja siiss `naervad ise Käi; Sähe `soole
nee kihjad, igavene itu* Rei; *kui süda täis saab, siis `sõimad hituks* Phl

itukene¹ *it'ukene* Mus; pl *itukeses* Muh *tilluke kes `väikse kasuga oli nii pisine it'ukene
oli* Mus; *kudrussed o pisi illu itukeses* Muh

hitukene *ituge|ne* Hi(h- Phl; -ei|ne Käi), *ituk|e* Pöi, g -se napakas, rumaluke *mo naine
na ituke, mis sa ituksega teed* Pöi; *On üks vehe itugene asi* (puuduliku mõistusega
inimesest) Emm

itu|kõrv = *itkõrv itukõrb lammas*; [lambal] *kõrbad olid naa `väiksed itud peäs, `üiti
itukõrb* Vig

hitutama *hitudama* Phl; *itotama* Mar kerglaselt *käituma, edvistama mes sa itotad, va
lõõp tüdrik; `lamba `kohta `öötasse koa, mes jooseb ja - - mes_sa itotad* ja Mar

hitvama *hitvama* aeglaselt *midagi tegema a. pikkamisi sööma, närима Jänes tuleb juo
`ehtul `ounapuu ala kügütämä, siis `hitvab viel kogu üö; [vasikas] `Aeva `hitvab pikke*

`müöde ja lasi ei saa `heindest Kuu **b.** nüri saega saagima, nüri noaga vestma *Ei saa sen `saega `kuidagi `hitvajess puust lasi, `muudku `hitva ja `hitva Kuu c.* pingutades tõmbama *Sai `oige `aeru,ega `hitvada `enne kui `vasta tuuld `randa sai; `ankur on `pohja saves, küll `anda `hitvada (välja tõmmata) Kuu*

hitvamiste aegamööda *Kas sul o `hambad `ninda `vaevased, et `ninda `hitvamiste süöd Kuu*

itverikko `itverikko `reieline, `viite `kuuvve `sarveline, mida `muodi `itverikko, seda `muodi `kuurutelle = `ketrus Vai

iu *iu* Mus Käi Rei HJn Kod M

1. int **a.** (hinkuva hobuse hääliitsusest) *kui [hobune] vihane on, teeb iu, iu HJn; obene peksab tagass üles `etob kõhe iu, iu Kod; iu märä `iuklep iu iu Krk Vrd eo, ii, iiu, iuk³*
b. (muudest hääliitsustest) *oli vanasi `eitesi, `rääkisid iu-iu Mus; Vaadade kas ukse vaheld või kapi ehk ahju nukatagand ja tehti iu [lapsele] Käi; Sääsidi teevad iu-iu-iuu Rei*

2. hinkuv (hobune) *iu oben es lase ennast `raute; sijj (hobune) om iu, ei võta `kuurmet `perrä, `viskass kust Krk; üte va iumärä ošt omale. ah sijj `siande va iu om Hel*

iu → jōgi

hiug *hiug g -a* Kuu; pl *iud* Khk

1. õhuke kirme niisugune esimäne *hiug mes paneb [merel], juskui maa `päälgi paneb, `alligu `pääle niisuguse, jää `hiuga `pääle Kuu*

2. vähe keerdunud, lauge *nii iud lõnnad et ei [saa] - - `kangast läbi ka vädada Khk Vrd iuk²*

hiuga õige vähe, natuke lase *hiuga kõüt järel; Vainluo `nähtävis `pieti `hiuga `aiga hobused `kinni [puhkamiseks]; Sidä `palka `makseti siel ka nii `hiuga; `Hiuga `rohkeemb, `hiuga vähemb Kuu Vrd hiuka*

hiugakase väheke *Näd `tehned `kliiver `puomi `hiugakase pikkemäks Kuu*

iugama *iugama* Lüg(-ie) IisR korisema, valutama *kauva `süömätä õled, `vaata südänd akkab sies `iugamaie; kui kõhuvalu on, tuleb iil juo siest `iugab; Minul juo `ammu `iugas [kõht näljast] Lüg; Vahest vats `iugab, koriseb ja uriseb kui kuri koer IisR Vrd iigama¹*

iugane *iugane* sogane *iugane vesi, saue `iuka `põhjas Khk Vrd iugune, juugane*

hiuga|verra veidi *Eks se `naine ka, sis igä `hiuga `verra `suutund Kuu*

iugema *iugema* Khk Rei Phl(`h-)

1. lauguma (lõng); katkema, katki minema *püksid põlve peelt inaraks leind, ää `iugend Khk; See lõng äi kinida `sõlmidagid, `iugeb ää Rei; `hiugen lõng, `hiugeb viimaks ee, leheb `katke Phl*

2. *iugend* (kõhnaks jäänud inimesest) Phl

Vrd juugema

iuges vähe keerdunud, lauge *lõng ning keis (kõis) nõnda `iuges Khk Vrd iuk²*

iugukene dem < iuk² küll *om peenikse langa tennu, nigu iugukese Kam; taa (lõng) om nii peenikene kedrät kui üits iuk, iugukõnõ Ote*

iugune *iugu|ne g -tse* Hls Krk sogane, kaljarabaga koos *ku kava `aiga är joonu [kaljaraba uuendamata, siis kaljaastja] lääb nagu iugutsess, `iuku tule `õlgi sijst Hls; iugutse õle [kaljaastjas] virutide `puhtess puha Krk Vrd iugane*

iuguteme *iuguteme* tombulist lõnga ketrama *mis_sa iugudet, ku sa ilust ei `keträ - - üit's tük'k om peenikest, tõine jämmet* Krk

iuh¹ *iuh* IisR Tõs Kod Krk Se int **a.** (hobuse, koera, hundi häälsusest) *eblak obene teeb iuh ja iuh kui kuuleb inimese kõnet; ike iuh auh, uu* [ulusid hundid] Kod; *tõise* (inimese) *`vastu om ku koer, iuh, auh, iuh, auh* Krk; *pini kilgutass: iuh, iuh* Se **b.** (ergutushüüdena) *Iuh! Ega sa `vaese mehe obune ole* [teeme sõitu] IisR

iuh² → jōhv

iuhanō → jōhvanō

iuhka *`iuhka* "õllepärm" *midä `selgib `sinne* (nõu põhja) *jahu kõrd `niskene, jahu `iuhka. `iuhka on juo ära arenend - - saab `käinest* Lüg **Vrd** *iuk¹*

hiuhkõllōma *`hiuhkõllōma* kiljuma *`lat'skōistōl om no illo lajalt, no hik'itāse_ja hiindsitāse_ja, hōkōrdasō_ja `hiuhkõllōsō?* Rõu

iu-ihh int *Mis sa ihud* (hõiskad), *iu-ihh ja iu-ihh* Rei

iuk¹ *iuk* Emm, g *iuga* Khk(*jiu-*; g hv *jiua*) Rei, *iugi* Rei, *iugu* Rei Hls Krk, p *`iuka* Kod Rõn, *`iuku* Vil; *hiuk* g *hiuga* Phl, *`hiugi* Kuu; ill *`iuku* SJn

1. kleepiv või veniv aine; sade, (vedeliku)pära; soga, kõnts, lima *nii `peenised jahud – tainas kut jiuik oleks olad; kut `jiuka jooseb tagand `välja* (vedelast roojast); *kui lumi vihmata sulab, siis jääb maa `peelee suur `valge jiuga ~ jiua kord; mahlal on nii pailu `jiuka* [sees]; *mere muda mis `seoke löri, lima saab iugaks kutsutud* Khk; *Tuhlikeedu vesi läind nii paksuks kut iuk* Emm; *Pudru `kardulid peab `trampima tuliseld, muidu lähvad iugiks; Akende `kleepimiseks - - mõni külm keedet `kardul trambidi laua tüki pääl iugiks; Ölut oli `otsas, iuk ainuld venis ölleriistast `välja* Rei; *kalja hiuk* Phl; [järv] *ajab `iuka `väl'jä* Kod; *jahud on peeniksed, [õlleraba] lähäb `iuku* SJn; *taar om iugun, ku taar vanas läit's - - võta taari raba ja iuk ärä* Hls; *vahel on lohk kuivass jäänu, küben `iuku om vijil sehen. libeve iuk; [kaljaastjas] iugutse õle virutide `puhtess puha, et iva iuk läit's `vällä puha; peenikse iuguge `kinni joosnu, [taar] ei `nõrgu änäp* Krk; *taari iuk* Rõn **Vrd** *iuhka, juuk¹*

2. (tera) tuum nüüd om *`veskil är tett, iuk ike, vil'la iuk, periss vil'la `iuku sööve* Hls

iuk² *iuk* Khk SJn Vil Pst Hls, g *iugi* Rei, *iugu* KJn Krk spor T, Urv (hrl partitiivis)

1. peenike, tuhkjass *iuk liiv mis `kangesti peen liiv; iuk liiv, selle `järke on* [jämeduselt] *tuesu liiv* Khk **Vrd** *juuk²*

2. (lõngast) **a.** vähe keerdunud, lauge *see o ikka päris kedramise viga kui tä alt lame ning iuk on* Khk; *Niisust `iuki `lõnga maksa mitte teha* Rei **Vrd** *hiug, iuges* **b.** (hrl võrdlustes peenikesest lõngast) spor VIPõ M T, Urv *mis sellega* (niidiga) *tehä, peenike ku iuk* Vil; *emä üt'el' [ketrajale]: ärä lasta seast peenikest `iuku `alla; ku [lõng] `äk'selt peeniksess lää, `iuku lää* Krk; *võrgu lang `olli `väega peenike, `keträ nigu `iuku jälle* Ran; *taa (lõng) om nii peenikene kedrät kui üits iuk* Ote; *Sa `ketrat langa nigu iugu peenikese* Urv **Vrd** *juuk²*

2. peenike koht lõngas *iugu lõnga sehen; lõng läit's katik iugu kottelt* Krk

3. (koos eitusega) mitte raasugi, kübet; üldse (mitte) *ei `iuku ei `närtsu, mitte midägi ei taha ma nende käest; kuuse mõts läits nii pimedäss - - es näe mitte üits `valguse iuk; miä ei ole `katsa `päivä ivä `iukugi saanu* Nõo; *maa põrmand `olli, es ole [puu]põrmandu `iukugi all; puu `kaussi ei ole ma `iuku `nännu* Kam

iuk³ int (hinkuva hobuse häälsusest) *tege iki iuk, iuk, lõhup ijst takka üless* Krk **Vrd** *iu*

hiuka `Hiuka õige vähe, natuke – Kuu **Vrd** hiuga

iukama `iukama Kuu Hää Trv Lut/`jiu-/, -e Pst Hel; da-inf iugata Hää; ipf (ta) iuga'ss Trv; tud-part `iugatud Kuu; `iukma, iugada² Vas Se tagajalaga lööma; hinkuma Ärä lähä nii ligi, hobune võib `iukada Kuu; mõni obene ei lase puttu, siss `iukab Hel; kae ku tügüss `iukama, taa või pero hopõn olla<sup>2</sup> Se; hopõn `juukass jalaga Lut

iu|kivi Iukivi looduslik ihumiskivi, tahukivi – Käi

iuklema `iuklema, iugelda Saa; `iuklõma, iugõlda² Vas; `iukleme Hls Hel, -m Krk, da-inf iugelde Hls, -te Krk

1. (korduvalt) hinkuma ammasteg `kiissid ja isi `iuklesid siss, `lõhksid `jalgega [hobused]; las nad (hobused) iugelda. aid on vahepääl. aga teinekord lähavad iugeldes üle aia kah Saa; kuri obene ken `iukless ja taht `pääle tulla Hls; [hobune] lüüp taga üless ja `iuklep Krk **Vrd** iukõllõma

2. fig vallatlema küll na (poisid-tüdrukud) `iukliv ja iratsiv Krk; `iukleme, ulbakut tegeme Hel

iuklik `iuklik = iukline iugu lõnga sehen, `iuklik lõng Krk

iukline `iukline Hls Krk ebaühtlaselt peenike, jomplik `iukline lõng -- mõni kotuss jämmet, mõni kotuss peenik(e); `iukline ja `iuk'line lõng. `iukline ku kassi sitt; ärä `iuklist [lõnga] kedräde, kangass akkass perset `pildme Krk

iukse- → juukse-

iuksed → juuksed

iuksti int kõõksti kukk `taalib kana, ja kui on `õige ja siis tieb `iuksti Lüg

iuksuma `iuksuma, (ta) iuksub hinkuma obune iuksub, kui teeb `seokest äält kui vihane oo Aud **Vrd** iukuma

iukuma `iukuma Krk, `iukma Hls, (ta) iugub = iuksuma

iukõllõma `iukõllõma = iuklema Ku² vanalõ [hobusele] uha² lasi² hanna ala, naka'ss [ta] hannaga reh'mä ja iukõllõma Vas

***iuma**¹ hinkuma va iumärä, `viskave kust ja iub Krk **Vrd** iutama

iuma² → heoma

iu|mees iumees Käi Rei terariistade tahukivil ihuja (mõisas)

iuse- → juukse-

hiuss → juuksed

hiuss- → juus-

iusse- → juukse-

iustamma → istutama

iu|tahk iu tahk tahk terariistade ihumiseks – Jäm

iutama `iutama SaLä Kaa Kod, `io- Mar PJg, iiu-, iju- Jäm; ijudama Khk

1. hinkuma obu `iutab, lõõb tagant üles Jäm; va määrad kui tagand üles tappavad, `pätsudega sedassi `iutavad Khk; [hobused] `iotavad ja raiuvad ülesse PJg **Vrd** eotama², iuma¹

2. pej **a.** edvistama `kilkab ja `iutab (inimesest) Kod **b.** jonnima, virisema (laps) Jäm

hiutama `hiutama, (ma) `hiudan (kergelt) pesema; pühkima, puhastama; kergelt värvima `Hiuda `permand `huomigul `kaltsuga üle; `Hiudin meres pesu; hakkana `kaltsu

`hiutama* (hum pesu pesema); *Eks vois paberi tüguga `tahvli ka `puhtaks `hiutada; Panimme nie (kuuliaugud paadikülgedes) *kidigä `kinni ja `hiudimme `värvigä üle Kuu*

iva *iva* R hv S, L K I Hls Krk Vön Kam San; n, g *iba* Kul Mär Vig(*ibä*) Kse Vän HaLä TÜR; *ivä* Kod KJn Vil M T; pl *ived* Kuu

1. *tera a.* viljatera; kõrreliste seemnetera *Moni oli pand `leivä `taiginalle `sotkies ivi `hulka; iva on `lendävä nogass* (usinus annab leiba) Kuu; *kana nokkib ivad maast `välla Lüg; Kaer `tuores viel, iva `alles `piimal IisR; Aidast `vilja `tuues ikka iva kukkus moha Pöi; tööd oli küll `eñni kui ibad akkasid `paistma. [nüüd] masin tuleb põllale [vilja koristama], kohe iba paestab Kul; kue\_ma selle koha `võt'sin, siis mol ei olnd iba otseti maas* (vilja külvatud) Mär; *mitte üks iva röömike mul ei ole kodus änam Saa; Kui ibad piast `väl'la `kargavad [mütsi sisse löömisel], siis võid akata rukist `lõikama Kei; vahest läks prügis koa tuulatud ibide `peale Juu; karu kaeral on oma ivad sies ka VMr; tunjalpiad `jälle on odral, kui näpuga [odra]iva katsu, lähäb purust Kad; lakaga kaeral on ivad ühel puol; maa kaeral on `piened ivad Sim; kivi om iväde sehen Nõo || tungaltera `mustad ived Kuu; `tungal tera ivi oli rukkiste `ulgas Hlj; ise siest lahk `valged, nied `mustad ivad Lüg; mõni kord on rukiste ulgas pal'lu `musti ivi Sim **b.** kaunviljade seemnetera *kaanad kül'les ja ivad sies [hernel] Amb; nuorest piast, kui põle [türgi ubadel] ivasid sies, kiedeti [kaunu] JJn; kui `ernel viel ivi sies põle, siis on lestad. kui `lestadelle ivad `sisse kasavad, siis on kaanad ~ kaunad; oa ivad Sim* **c.** muude taimede seemnetera; *terataoline asi või moodustis elav õbe, `niskesed ivad Lüg; virtsi ibad pannaks kalade peal; põle `mullu sui näin mena maasika iba; õbe kröllid, ibade `viisi lükiti neid Ris; mul oli ivasi, `pipra ivasi; nää, selles mustas `sõstras on ivasid (marju) JJn; ivad on ike [püssirohul] VMr; sinepiiva VJg; aänd nõnnagu `ingveri iva (väga vähe) Kod; kihud on nii pisikesed nigu ivad Lai; soñn on einamaal, veike ümmargune iva Plt**

2. *tera tuum; vilja toiteväärtus iva ol'li kõva, õlu tul'li raanist nagu vahutas; kõssakudel iva ei ole Saa; `ernel ja ual on iva pal'lu, see on kõigest vil'jast ette; anna loomale iva, küll ta siis ramusast lääb Trm; [taarileib] lastass är ligude, nõnda et sij iva värk `vällä tule Hls; terä akkass kasume, iva om sehen joba Krk; katõtahilitsel [odral] om jämedä terä, noil om `rohkemb ivä sehen; `veskin kooritass nisu ärä, jääp pal'lass ivä; kaarajahu om ütsindä `väega vesine, kaaral ei ole jo iväd säl pal'lu Nõo; iva tulõp [linnase] koordõ seest `vällä Vön*

3. *teraviljasaadus a.* jahu kaks kamalutäit ikki `panti pangi pääl seda iva `raami [koeratoidule]; *ivale tuleb kardulid ligi panna, siss lähäb iva vähem, ega `pal'la ivaga saa `looma `süüta Saa; vaja iva `anda eläjille Kod; rokk tetti kaara iväst Trv; iugutse õle virutide `puhtess puha [kaljaastjas], et iva iuk läit's `vällä puha Krk; `siale anna puhast ivä ja, `kartuld ja `lõssi Puh; ivä (rukkijahu) raputedi `nahkule `pääle, ja `panti apatusi Nõo; kellele ivva `aanti, tollel (loomal) ol' väkev sitt kah Kam; [pärast võõrutamist anti pörsastele] Edimält pal'last lehmä`piimä ja perän ivä kah sekkä Rõn **b.** jahujook, -rokk *loomade ivä – tuulalutse terä ja `sõkla ärä jahvatedu [vee sees]; iväge joodet vasik Hel; mõni juut' `väska viienädälisess, siss nakati ivä `anna Nõo || jahusade, juuk paksem ivä, mis `põhja jäeb, on peru KJn; ku taar' `kinni jääss ei joose, siss om pal'lu ivä sihen Trv; ku õlu är om tett, sis jooseb alt `valged ivage Hls; egän `tuubrin ja egän tünnin om ivä põhjan [jahurokast] Nõo* **c.** van uhmrir tambitud odratera; *tang, kruup ilma ivate kapuste, neil es**

panna `tange `sisse Krk; jürripäeväss keedeti äräminejile ilma iväte `kapstit; Üt's ivä `uikass tõist (liigvedelast supist) Hel; vanast tetti ilma ivätä `putru, `kartuli `putru Nõo

4. toit, toidupala; kerge eine, oode miä_n ole tänä vel `ühte iva `amba `pääle pand (söönud) Vai; Ole ma tänä viel iva suhu saand IisR; Oli `aegu kus pole `mütmel päeval iva `amba `alla soand Pöi; ma `võt'si natuke iva Hää; [haige] ei võta iva `röömigi Saa; rahvass tahave iva, `õhtu oodakud; nüüd ku kolm `kõrdi süvväss ommokune süük' om iva Hls; ommuku `anti iva enne `ruugosti; Söö iva ärä sis kägu ei petä ärä; kellä kuvve aig tuuvvass `mõtsa võileib või lihaleib, ivass `mõtsa Krk; nii `aige et ei võta joba mitu `päevä enämb ivä `marja suhu; tulge `süüjä, `kaege kah ivä ärä Hel; ja ma olli ilma ivätä terve päiv; vanast üteldi peräst `süüki et, laseme ivä `luie `sisse Ran; miä ei ole `katsa `päivä ivä `ukugi saanu; ma_i ole `täämbä viil ivä `raasu suhu pannu; miä ei ole `täämbä viil ivä ei `marja saanu (täiesti söömata) Nõo; Siss toda (kaera- ja hernejahu segu) `ánti tiiü `aigu obestele, et siss om kõva ivä Rõn; ma võta iks vähä iva [varahommikul] San

5. väike osa, kübe, raas `Ennemb saab kivest `kildu ku `ihnusald iva Kuu; ei `andand ivagi Vai; võid pole mette iva kodu Khk; pole saand tänä toidu ivagi `amba `alla Mär; naene ei õlema suanud võid ivagi; and (andis) nõnnagu lidveiva selle liistu [leiba, õuna]; ei mõessa lugeda üks iva Kod; pühitasse et iva `tolmu ei jää [ahjupõrandale] Pal; ivagi `eina ei saa kätte [vihma pärast]; leib on terve ma ei ole sealt kül'lest ivagi lõegand; `ühte ivä ei sua `tehtud KJn; võtame paar ivä (sööme veidi) Hel || natuke, pisut; (eitavas lauses) mitte sugugi, üldse mitte `aega tämä ei viida ivagi; ei lahe iva ust `lahti Kod; kaks `tuñdi oli `lõune `aega, siis sai ka iva ivake puhata Lai; see (reuma) ei kannata `külma iva Plt; `ol'li ivä ärä KJn; ilust naa ivaki ei elä Hls; tal ei oole aru mitte ivaki pähän Krk

6. terav ots a. oherdi või vindla teravik – Vig Vän spor Ha Jä, MMg uherdi iba Vig; oherdi iba `lõikab puud Nis; Oherdil oli ia õhuke iba Kei; oherdi iva van ~ ots; oherdil ja `vindlal lähvad vahest ivad otsast ää JMd; [oherdil] `üitakse iba se õõnes koht, kuhu puru `sisse läheb Tür b. terav konksuke, kida Õhjeivad on muist küljest ära läind Jäm; `västrä ivä ~ kisa Võn

7. `siuke iba (püstloodis kasvav) oks -- `siuke old ea `västre va'rs Vän; `iidlase iba, `soarlase saba ja `mustlase muñn läks `tartlase taha Kei

Vrd jüvä

ivaja¹ ivaja viljapeksumasina puhasti peksu masinast `lastasse [odraterad] ka ivajast läbi Plt

*ivaja² nakass säänest ivajat (näriivat) valla ajama Plv

iva|jook jahujook, -rokk – Plt Trv Krk Hel anna obesale ivä`juuki Trv; raasikse ivä`juuki viisi [sigadele] Hel Vrd jüväjook

*ivakane ivakai|ne g -se Vai; p ivakast Kuu raasuke, kübeke `Monda nuort huost `üäldi et ei püsü `paigal ivakast (natukest) `aigagi Kuu; `anna `miule üks ivakaine Vai Vrd ivakene

ivakas ivak|as Kos Jür JMd Kod Plt, -ass Krk, g -a Mär Kse/ib-; ivä|k g -kä Puh; n, g ivaka VNg

1. suureteraline, terakas iivä ivaka uba ja `erne VNg; ivakas vili annab `ästi `väl'la Kos; kui `ästi ivakas kaer on, siis sie on `ästi `aukas kaer Jür; rüäl tinavu iväkä pää periss Puh

2. jahune; toitev `niske ivakas vesi Kod; *sij om pess* (päris) *ivakass süük'*, *ku sial jahu`rohkep pannass`pääle einä söögil*; *ivane ~ ivakass juuk' om* Krk

ivakene dem < iva

1. (väike) *tera`Anti vjil`pinta pääl* [lademele], *et`ühthe ivakest kudagi`sisse_i jää* Hää; *odra ivakene* Trm; *üksikud ivaksed,`väiksed. põle vägev vili* Plt **Vrd** jüväkene

2. väike kogus **a.** (väike) *tükk, raas anna üks ivakene veel, soh niid oo küll* Khk; *mitte vilja ega toidu ivakest põle enam inge taga* Mär; *võt'tis mud'u kuus seetse ivakest* [enne surma]; *leva ivakesi`antas kanadel* Hää; *mõne rohu ivakse kasvatab`sinna* (lahja maa) `piale; *rauva ivakesed* (killud); *Mitte musta küine ivakestki ei ruatsinud anda*; *leeva koorukene ~ ivakene* Trm; *läks naese kõha`piäle, jätt õma ivakese* (väikese maatüki) *rendi`piäle* Kod; *tuule ivake* (kerge tuul) *tõuseb* Plt; *neil* (vaesematel) *olli kardule puder karbin, mõni ivake liha võis sehen olla* Pst; *mõni`tervep ivak* (riidelapp) *saa paigass*; *lõigats pikä seebi kangi, siss lõigats ivakess*; *pilve ivak* (limane sültjas tükk) *om maha pudunu, vihmage tulevet mõni ivak maha; põllu ivakse* (väikese maatüki) *mijs olli; temäl`endel suur perekond ja vähike maa ivak* (maatükk); *üit's ivak o`püstüst lina, tõine ivak o`maalist* Krk; *mul pole leivä ivakestki* Puh **Vrd** **ivakane b.** vähene hulk, arv (asju, olendeid) *vana obese`ruaskene kua,`lamba ivakesed kua* Kod; *need`oone ivakesed mis siin on; kännukesed on jäänd, kännu ivakesed* [raiesmikus]; *oli`taskus mõni`kompeki ivake* Plt

3. natuke, pisut; (eitavas lauses) mitte sugugi, üldse mitte *ivakene`keokraa-hviad ka* [koolis] VNg; *Ivake aega saimegi rääkida* Hää; *Tal põle kanale ivakestki odre`anda* Koe; *ivakese`tõnkab kirjutata; näkid ivakese`kuiva`leiba* Trm; *piäb`võtma`leibä ivake suhu, siis ei`petvä kõgo ärä* Kod; *ivakse aaval nopid kõik segamini`valged ja mustad villad* Pal; *esimine sõrm jääb nüid ivake lühemast`jälle sest suurest sõrmest; tegi ära ivakese aeaga kohe* Lai; *lehm on tua taga ivakene maad siit* Plt; *ivak maad iki om kah* Krk; *tulõ ivakõnõ siia* San; *ooda? ivakõnõ`aigu* Plv

Vrd ivikene

4. (atribuudina) vähene; õhuke *tüdar läks ivakest`eina`niitma veel* Hää; *õmal kua ivakesed muad* Kod; [kütise tegemisel] *aod`alla ja ivake mulla kord`piale; ivakse maa pial`murdis* [torm] *üle kolme`kümne puu* Plt

iva|kohv oakohv *ta toi`Suomest seda iad`kohvi, iva`kohvi* Jõe; *ma`keetsin`kanged ivakohvi* Kei

ivale tummiseks (keenud) *kuna ta* (söök) *olli soolane, kuna ta olli ivale keedetü Ote*

iva|leem hapendatud jook (piima või veega segatud rukkijahukõrdist) – TLä *`võeti ivä`ljiimi pütikidega üten* [heinamaale]; *rüä jahu keedeti ärä`vjiga,`panti piimätilk ka sek'kä, kutsuti iväleemess; iväljiim läits apuss, siss toda`anti leevä pääle rüübätä* Ran; *paned jahu vj`sisse, ku ärä`apnep pitsität`sõkle`väl'lä sääld, jääp puhass iväljiim`perrä; mõni ütäl iväljiim, mõni ütäl piimäpuder; tolle iväleemele valasi`piimä`pääle, aput`piimä ja`rõõska`piimä* Nõo **Vrd** jüväleem **-leib** hommikuoode – Hls Hel *enne`ruugošti`anti`leibä, iva`leibä, ku olli sis`anti mis`tahten`kõrva* Hls

ivama *ivama* R(-ie Lüg) Mär HMd HalD Amb Ann Koe VJg Sim IisK Iis TaPõ Plt KJn Kam, *ib-* HaLo; *ivämä* Lüg KJn TLä

1. (seemne)teri välja peksma või puhastama **a.** *ivasid välja peksma või poetama päid ivati, puu labida`õtsaga`riista sies. riialuse põrandal ivati obosega ka* Lüg; *Lapsena sai*

rukkiteri `piadest ivada; `Käisime salaja `erne `aasa `kallal `erni ivamas IisR; kui põhud juba puestatud, siis ibatakse veel `ohri, et ibad `väl'la lähvad [peadest] Nis; Ivamisega (teistkordsel vardaga peksmisel) tulid peadest välja veel sinna jäänud terad KuuK; [odrapeade] ivamine oli enne sabamist Sim; nisu kua ivati -- nisu teräl one `niske tupp `ümber. tambiga ivasima [teri välja]; ku one kuppa viil ulgan [linaseemneil], siis ivatasse viil `vankrigä Kod **b.** odraohteid kõrvaldama kui õlid juo õled kõik ärä `võetud noh siis `jälle ivasivad sedä [odra]pahmast; kui rei on `peksetud ja obosed `talluvad õkkad maha `õtril, siis obosed ivavad; nüüd on `neskene rull kõhe kenega ivab Lüg; [odrad] Pidid aganatega ühäs `uuesta [masinast] läbi `laskema, ivama. `Ennevanast ivati `tünni sies `nuiaga Jõh; Odrad `lauti kihina maha, `suure puu `kühvliga `tampides ivati okkad teradest `lahi IisR; `ohre üksipäini ivatakse `aetakse teist `korda läbi -- vilja peksu masinast, vanasti kui ivati, obused `pahmasid HJn; Mõned ivasivad vankriga. Mõned ivasivad tambiga. Muidu kui ei ivanud, siis jäid teradel õkkad kui orgid külge Trm; `kyy'egä kua ivati [otri] Kod; `Otrade ivamise aeg sai kõik [pahmas] `ästi ärä pööratud KJn; `kesvi iväti, `aeti vangerdega annad ärä Ran; ega oma `kesvi es ivätä, `pal'lald `müümise kesvä iväti Puh; kesi tahab ivädä, siss lähvä saba takast `kesvil Nõo **c.** kühvliga visates tuulama `viljä ivatasse -- visetasse. `kerge terä `juokseb taha `puole, `raske sie jääb ette `puole Jõh **d.** kett eemaldama vanamees `tampis `uhmri sehes odre [kruubiks]. `õrnalt `tampis üks tuind `aega. siis ivab selle kee päält ära Äks

2. hommikuoodeet sõõma kui ommuku varra koheki `väl'la `minti, üteldi et: ivame enne veidikse; läits `väl'lä kotust, es ole sukuki ivanu Kam

Vrd ivatama, jüvämä

ivan|angel evangeelium ivan `angõl', paßp tyyd lugõ [kirikus] Se

ivanasskorona ivanasskorona(ss); ivaa-nosskorona vene õigeusu kiriku tähtpäev (29. VIII vana kalendri järgi) Kat's nädälet peräh `maara `päivä om ivanasskorona, kerigo pühä ja paastu päiv; [õitsil käidi] Niikavva ko sügüseñni?, nii ivanasskoronañni?, ivanasskorona, siss `naatass jo rüki tegemä Se

ivane ivane Kod Plt Äks Hls, g -se Saa, -tse Krk Kam; ivä|ne KJn, g -tse Trv Ran Nõo

1. tuumakas; viljaollusega koos ivane om küll sij levä jahu Hls; täo om `äste ivatse kaara Krk; vili `kasvi ää ivatse sitaga Kam

2. jahune, jahuga koos kui jahu pannas supil `pääle (sisse), siss on supp ivane. ivane süük on rammune toit; muist ivast vett andas sigadelle ka Saa; kauús on ivane, toiduga koos Plt; Siis (pärast leivasõtkumist) said käed ärä `pestä ja vesi, sij `ol'li ivane, läks `luymadelle KJn; sa_lt ütte `viisi ivätse joogi seen, käe om ligeda Ran; iväne tüñn Nõo

Vrd jüväne

ivastama ivastama "iva välja leotama" `Pantaks jahud likku, `pekstaks labindaga `väl'la, `valge ku piim, sij on ivastamine Hää

iva|sõnnik jahuga toidetud looma sõnnik `aidusia sõnnik om puhass iva sõnnik. ivasõnnik om vägevep, kapuste ja peedi tahave sedä Krk

***ivatama** tgn ivatamine Krk; ivätämä Ran; imps ivätadi KJn

1. (otri) ivama – KJn Krk Ran Kolm `korda puestati [odrapahmast], nelläs kord ivätadi KJn **Vrd** jüvätämä

2. einetama lääme ivätäme veedi. ivätäme ärä, siss lähme ärä makale Ran **Vrd** ivama

ivendäma *ivendäma* = ivitamma `Õhtate sai ikke ubi `palgudest ivendäda Lüg

ivik *ivi|k g -gu* ”jõhv, harjas” – Lei

ivikene *ivike|ne* Juu/ib-/ Koe Kod Pal(ii-) Lai, *ivike* MMg Pal Plt, *i(i)bike* Juu, g -se; *ivi|ke* Plt KJn, *ivi|k* Krk, g -kse

1. (väike) *tera teese* `vuasta sai ainult *ibikesi* – *teri põld* `ollagi; `erne *iibike* on kaana sees; *ohra iibike* Juu

2. väike *tükk*, raas `aidsin `talle ühe *ivikese* `leiba Koe; *ta* (emapärm) on *tükkis*, `veiksest *ivikese*st *teda suurendasse* Plt; *anna mul üit's* `väike *ivik*. *ta ei anna ütte ivikest ka mul* Krk

3. *natuke*, pisut *ivikene* *muad* [läksin], *siis mu ing nõnna õli* `kinni Kod; *teešed saavad iivikese vabad* `olla Pal; *kui* `vasta *tuult* `vaatab, *siis ivikse aeaga jookseb sil'mist vesi* Plt; *anna ivike võid ka levä* `piäle KJn

Vrd *ivakene*

ivik|hain *ivik,ain* tarn – Lei **Vrd** *jõhvikhain*

ivitamma *ivitamma* (herneid, ube) poetama `erne - - *tuleb* `vällä *ivitada*. *uba ka ivitedi, ku* `küpses *saand* Lüg **Vrd** *ivendäma*

hivvama *hivvama*

1. *tahtma*, *himustama süä hivva siseh* - - *taht midäge*; *mo süä hivašs toda* `poišse Röp

2. *Kõtt ivva* (valutab kergelt) Röp

ivänduss *ivändu|ss* g -se *teraviljasaadus mul üits vakk rüä jahu om*, `rohke *mul midägi ivändust ei ole* Ran

iä → jää

iä- → ea-, jää-

iäle `iäle Nõo Har Plv Vas Röp Lut(jääle) eal, *iganes ma tuu sulle kõik, mes\_sä* `iäle *tahad* Nõo; *tuu tek'k kah, mis* `iäle `kiäki_käšk Vas; `löödse *nurmõ päält troika* (3 rubla) – *ost mitä iäle; ma_miä ni jääle* (mistahes) *kõnõli* Lut

iälik `iäli|k p -kku Se; *ijäli|k* g -ku Vas

1. *teat eas olev*, *vanune kua* `iälik *om? taa om mu* `iälik Se

2. *eakas tuu um ijälik, ei* `kõlba? Vas

Vrd *ealine, igalikku*

iäpohi → *idapõhi*

iä|pohine *kirde- Et se tuul iäpohine, vielaks vei näd* (paadid) *üle Purekkari* Kuu

***iärmekene** g `iärmekese; `järmekene dem < *iärmess hannakõnõ lätt* [seemnel] *är suurõmbast, tuori lask* `iärmekese *tõšõst otsast; kaess et teräl jo um* `järmekene *last* `ussõ Lut

iärmess *iärmess* g *iärme* Vas; *iärmess,`iä-* g `iärme Se; *ijärm|ess* g -e Rõu; n `iermõ Se, -a Lut; *järme?* g `järme Urv; n `äärme? Lut idu `sil'mi seest *aja ijärme?* [kartul] *ijärmit täüs kui* Rõu; *ua, herne, kardoka iärme* (aga *kaara jalg*) Vas; `iärme *otsast nakkass* `lehti `väl'lä *ajama* Se **Vrd** *eere*

iärminõ `iärmi|nõ g -tsõ idusid täis `iärminõ *om* [kartul], *vaja ar kakku külest. iärmitsõ väega omma?* Se

iäs|päev *esmaspäev pühä* `uomigu *akkas* [pulm], *siis iäspäiv ja toispäiv ja, kesknädäläl viel* Kuu

iätämmä `iätämmä idandama; idanema linnassit `iätedäss; vaja `iätä seemend kas kasuss vai kasu ui<sup>?</sup>; ma `iädi et [seeme] kasuss; pandass_tud seemend `iätämmä Se
iätüss `iätü|ss in -seh eluiga mi uma `iätüseh ei tiitä[?] Se Vrd iga¹

J

j ii Hlj Ans Ksi M(g iuu) TMr Ote San Har, jii Rõn, jii MMg Võn Kam San Urv, jee Pär Vän Kod MMg Äks Lai, jöö Tõs Khn van Ran, jöö van Vas, jaa Lei; jott Käi Rei Vig Lih Tor HMD Rap Iis Hls Ran Krl Rõu, jot't Kul Nis Kei Ann Kad Trm, g joti; jott g jote Mih SJn, jotu JJn u Krk, Har, jota Kei(n jot't) Rap Ann, jotta HljK, (pika) jalaga ii Kär Kaa Pha; pehme ii Kul Krk; pikk ii Mus Muh KuuK HljK Hel Ote; suur ii Jõh Jäm Jõek Nõo Har; tümä ii Lüg; pool iid Hää; jott-ii VNg Lüg Vai Kär VII Emm Phl Lä Aud Hää Hag HJn Amb Ann HljK VJg Vil Trv Hel Ote; jott-ii Krj Trm Ksi; jött-ii Mus; juít-ii Kos kirjatäht; häälik jalaga iiks `üiti - - muga `üitsid jott-iiks Kär; jott-ii see on `pehmem, `väike ii, see on kõvem Krj; `iisid oli koa kaks jott-ii ja teine ii Rid; teine oli `väike ii, teine oli jott ii Kse; jöö! oo `lõhkine jalg Tõs; tema ei tea ahhest ega jotast Rap; minu nimi on Juan ja sie kirjutatakse kua suure jot'iga Kad; kas jumal kirjutatse suure vai `veikse `jeegä Kod; Juhan kirjudets iuuge; sedä ma ei tää, mis iuu ja jotu vahe om Krk

ja rinnastav konj – üld

I. ühendav konj **1.** (seob samaliigilisi lauseliikmeid ja samaväärseid lihtlauseid) `ninda ärgä ävis ja äviski Vai; keisi metsa `püuti ja põigeti läbi Khk; ta `niitis ja `niitis Rei; lapsed ikke `korjavad neid sine `lilsid ja toovad tuppä Mar; neil enesel omad usud ja kirikud ja `rištivad `entid meres Kse; teenekord jäi `luogki maha, sai maha niidetud ja jäi ja jäi ja jäigi Amb; kosa isä emä one? - isä ja emä one saanan Kod; noorik jagaš sõss veime. `kinda ja ja suka ja ja, `üükse ja ja `taskuräti ja Pst; sääl na `kuulduss jagelevet ja nägelevet Krk; pangi ja `tuubri ja, ja `käsku ja ja kopa ja `luitsa kõik ol'liva puust Võn; lammõs kõtulõ maahha ja naas vett künütämä Se; j a e i ega mina `käisin merel ja ei `kartand Lüg; `kange tuul oli ja ei saand purjesi pialt maha Koe; sij jäi keeletust selle irmu `pääle, ja ei tullugi enämp kõnelemist TMr; vesi väega `juuskse ojan. ja ess saa läbi San

2. (lause v poolelijääva mõttekäigu lõpul) kehv aeg oli, tegid `tõrva, lubja kivisi põledati ja Mus; `tuhlikotid ja `terved levad ja, ja liha singid [olid heinamaal kaasas] Muh; sügise sai tütar `mulda `aetod ja Mar; jaanitule `juures kiigutse ja lauldetse ja, tantsitse ja Kse; raiu [võsud] maha, pane tulesse ja, kui `tahtsid `saada uudis maad Amb; `lõngu oli jo perätu, `paklasi ja linatsit ja Trv; ol'liva kõik' `nüürega ärä `aetu, punatside `nüürega kõik `käässe ja, `ümbre kaala ja Võn

3. (iseseisva lause algul, seostades eelnevat konteksti) ja siss korralese tüdrik `estos teinepõl laua ja lõi sedäsi eese jaki õlmad laiale Mar; ja `siiski ma elan viel nõnna vanaks, ehk küll `rasket tüöd olen teind Amb; nigu val'l olõssi, ja toda\_i lubata `kündä ja seeniaani ei olõ künnetu ka üless Rõn; ja sis käve timä järve viirt pit'eh ja armõdu `veiga ik'k Se

II. vastandav konj (seob tähenduslikult vastandatud lauseliikmeid v lauseid) aga, kuid vast olivad `oige `vaised ja nüüd tekkõd `omale kaik `uvved `uoned Vai; `pal'lu naised jäu pial ei niit ja kui niidid_ss niidid päävä `viisi Rak; `meske ilos naene, ja miis – jumal paraku `valge silmägä Kod; meestel olli kaits `silku ja naeste `rahvil üits silk Puh; timä om joba siin `kõrgen mäe otsan - - ja sina viil makat Ote

III. eraldav konj või aga `muidu ikke üks ja kaks ja [lõhet rüas] Vai; kolm ja neli part oli kõrvu Amb; katese ja ütese `lehmä meil olli Hls

jaa¹ ja(a) üld, jää MMg mööndussõna

1. (vastuses küsimusele välj nõusolekut, jaatust) jah kas on leppäd ka `urvas? – jaa, on küll Lüg; [Ah praegu käivad näarisokud?] jaa, sokud käivad `paergust Põi; oi jaa, ahvenas oo ea kala Muh; jaa-jah, ta läks juba ära Kos; [Kas aasta läbi pidi käima mõisas?] jaa ike `aasta läbi jah Kad; tema `ütles aga ja ja sie on `õige VJg; ks sa ka taat `laadele `minnä. mia `ütli: jaa, pää lei maha Puh || jaa-sõna (abiellumise, kosjade puhul) – SJn

2. (väidet kinnitavalt, rõhutavalt) küll, tõepoolest; no, küllap ta (vanainimese) kopsuoned, nied pidid jaa olema sedasi umistand Amb; olli mõnikõrd jaa, et tulli [lihale] nagu alb maik manu Pst; ää om ku läbi saat, jaa Krk; jaa ja siss `võtnu obesel suu kõrvalt `kiinni KodT; nemä alustiva `augusti kuu joba pääle. jaa\_ah, `augusti kuu alustedi joba jah San || (konstateeriv, mõõnev) jaa, mammal on siis `saaki laialt old JJn

3. (välj kahtlust, uskumatust, halvustavat suhtumist) jaa, jumalukene, ei tõhi inngätägi Kod; kooliõpetaja -- `ütles et jaa via `einu, `aita isal `einu vidada, siis sa jääd rumalaks Plt; ärrä ütelnu et: jaa, et kui mina sedäviisi nüid `mõtsa `laasta Rõn

Vrd jah

jaa² → j

jaa- → jada-

jaablakas → jablak

jaabõrdama jaabõrdama laaberdama – Röp Vrd jaagerdama

jaadikas Sa kuradi jaadikas (ulakas) Mus

jaagapäev → jaagupipäev

jaagerdama jaagerdama ”ringi hulkuma, tüdrukute juures käima” – Koe

Vrd jaabõrdama

jaager|puri `jaagerpuri ”esimene kliiver purjekal” – Kuu

jaagma → jaakima

jaagri → jaakar

jaagune jaagune a < Jaak jaagune veli jäi talusse Trv

Jaagup: `Jaopi kihelkond Vig; `Jaopi kirik Mih; `jõulutäht sie on juagupi täht VJg; pühä jakap sõit taevast pit`ih (õeld pikse ajal) Lut

jaagup jaagu|p (juagu-) g -pi Mus Kaa Emm Han Kei KuuK Ann VJg Plt KJn; `jaagu|p Kuu(g -bi) Lüg; jaagap (joa-, jua-) g -i Ans Kaa Muh Kod; jaap g `jaabi Hlj; jaup VMr; jakob Plv, jako|p g -pe Röp; jakup Ran Nõo Kam; jaka|p Har Rõu(k-) Vas Lut(g -bi); d`akap Lei

1. = jaagupipäev nüüd on juo vana `jaagup `müöda, egä `põõsa alt ei lähägi `kaste `vällä Lüg; jaagapist akab juba uut `leiba `saama Ans; Jaagup paneb raudnaela rohu `sisse ja külma kibi vee `sisse (jaagupipäevast muutub hein tuimaks, vesi külmaks) Han; jaagup on äda `uudne, laaritsapää siis oli lai leib KuuK; juaniss puul viidet [nädalat] juagapi, juagapiss üheksä `mihklisse Kod; jakup `kaksap ao anna ärä ja `viskap jo tõse jaheda kivi vette Kam; Jakap tuu uutsökukli, laurits laia leeva, pärtus peris pätsi Rõu; jakap `viskass jaahe kivi vette, `mihkli `viskass tõõsõ Vas

2. sperma – Emm